Bundel - Natuur Landbouw & Gezondheid van 7 februari 2022

Agenda bijlagen

spreektijd 6 uur .docx

beantwoording Technische vragen deel 1 cie NLG 07-02-2022.docx

Beantwoording Technische vragen RIVM rapport Tata cie NLG 07-02-2022.pdf

Inspraak dhr Kuiken commissievergadering Natuur Landbouw Gezondheid.docx

Inspraak dhr Briët NNN NLg 7 feb 2022.pdf

Concept verslag 7-2-2022 ter voorvisie.docx

0 technische Briefing Taskforce agrarisch natuurbeheer (09:30 - 10:15 uur)

Taskforce 'duurzame bedrijfsmodellen'
Op verzoek van Ilse Zaal en Esther Rommel is vorig jaar een ambtelijke taskforce in het leven geroepen die aan de hand van concrete cases onderzoekt op welke wijze agrarische bedrijven worden geraakt door de NNN realisatie. En op welke wijze duurzame oplossingen tot stand gebracht kunnen worden voor zowel het bedrijf als voor de NNN.
De taskforce is onderdeel van het Regiebureau Natuurnetwerk. In de technische briefing worden het werk en de bevindingen van de taskforce toegelicht, waarbij ter illustratie een concrete casus onder de loep wordt genomen.

1 Opening en mededelingen

2 10:30 - Inspreekhalfuur

3 Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda

Agenda_Natuur_Landbouw_&_Gezondheid_7_februari_2022 (6).docx

Strategische agenda NLG 7 februari 2022.docx

lijst toezeggingen Natuur, Landbouw, Recreatie en Water feb 2022.docx

lijst openstaande moties Commissie NLG februari 2022.docx

lijst toezeggingen Leefbaarheid Gezondheid en Milieu cie. NLG 10-01-2021.docx

verslag NLG 10 januari.docx

4 A-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)

4.a 11:00 - Zienswijze Provinciale Staten op de Kadernota 2023 Omgevingsdienst Noord-Holland Noord

Op 13 december 2021 is de Kadernota 2023 van de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord (OD NHN) door het Dagelijks Bestuur verzonden aan de raden en staten van de deelnemers van de Omgevingsdienst. Provinciale Staten hebben tot 1 maart 2022 om hun zienswijze kenbaar te maken aan de OD NHN.

Dossier 8864 voorblad

20220103 Voordracht PS ODNHN Kaderbrief 2023.pdf

aanbiedingsbrief bij Kadernota 2023 ODNHN.pdf

Kadernota OD NHN 2023 CONCEPT definitief 08122021.pdf

Bijlage Seinstra bij Kadernota 2023 Analyse financiele impact omgevingswet (1).pdf

Brief aan PS over zienswijze kadernota 2023 OD NHN.pdf

5 Rondvraag gedeputeerde Stigter

6 11:30 - B-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)

6.a RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio

Het RIVM voert in opdracht van de provincie en IJmondgemeenten een breed gezondheidsonderzoek uit in de regio IJmond. Het derde deel van de resultaten van dit onderzoek is nu beschikbaar gekomen en gaat over de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond. Het rapport wordt op 21 januari 2022 gepubliceerd. Om vragen van bewoners en andere geïnteresseerden te beantwoorden is er op 21 januari 2022 om 19.30 uur een openbaar webinar georganiseerd.

Dossier 8923 voorblad

RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio.pdf

Brief aan PS over RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio.pdf

Document 1768196 Brief aan Min I&W RIVM Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof Inhoud document.pdf

7 Rondvraag gedeputeerde Olthof

8 12:45 - lunch

9 13:15 - B-agenda Natuur

9.a Agrarisch natuurbeheer in het NNN

In drie deelgebieden (Eilandspolder-West, polder Mijzen en Wormer- en Jisperveld) is eind 2019 een pilot gestart vanuit de 'Overeenkomst Verkenningsjaar biodiversiteitsdoelen en beheerdoelen binnen het Natuurnetwerk Nederland'. Het werk voor deze pilots is in 2021 ondergebracht in de integrale gebiedsprocessen ten behoeve van de NNN-realisatie en de stikstofopgave. De geleerde lessen uit de pilot worden meegenomen in deze integrale gebiedsprocessen. Ter voorkoming van tijdelijke teruggang van de natuur, biedt het college in de periode 2023-2028 de mogelijkheid om binnen het NNN nog agrarisch natuurbeheer te vergoeden. Dit besluit zal worden opgenomen in het Natuurbeheerplan voor 2023.

Dossier 8908 voorblad

Brief aan PS over agrarisch natuurbeheer in het NNN.pdf

Inspreektekst mevrouw Melse tav boeren en natuurbeheer

10 14:15 - B-agenda Stikstof

10.a Agenderingsverzoek JA21 brief van C- naar B-agenda Voorbereiding Bestuurlijk Overleg Stikstof

De heer Kohler van JA21 heeft verzocht de brief onder 16f van de NLG vergadering van 10 januari 2022 als bespreekstuk te agenderen op de agenda NLG van 7 februari 2022.
Aanleiding:
De propositie is niet besproken in PS. Inmiddels blijkt uit het regeerakkoord dat 35 miljard aan de provincies is toegekend middels een stikstoffonds. Een belangrijk deel van dit fonds (ruim ¼) is bestemd voor uitkoop veehouderijen. In PNH is dit echter een aanpak die nauwelijks stikstofvermindering in de Natura2000 gebieden in PNH zal opleveren.
Behandeldoel/politieke vraag: Graag toelichting op de overwegingen van GS om de propositie niet vooraf met PS te delen. Voorts afwegingen die door GS zijn gemaakt en reflectie op het geboekte resultaat. De heer Kohler wil graag met de commissieleden en GS reflecteren op de uitvoeringsmaatregelen van het stikstoffonds. Gerucht uit provincie Drenthe dat daar al met de werving van 60 ecologen is gestart met het oog op een tekort hieraan. Wat stelt PNH zich voor bij de regiefunctie.
toelichting brief GS: PS informeren over een propositie stikstof en natuur waarmee GS richting de formatietafel voor een kabinet aangeeft welke rol zij wil spelen bij een integrale aanpak van stikstof en natuur en wat daarvoor de benodigde voorwaarden zijn.

Dossier 8706 voorblad

agenderingsverzoek JA21 Brief c naar B Stikstof.pdf

Propositie stikstof en natuur.pdf

Brief aan PS over propositie natuur en stikstof.pdf

11 Rondvraag gedeputeerde Rommel

12 15:15 - B-agenda Landbouw

12.a Gemeenschappelijk landbouwbeleid Indiening Nationaal strategisch plan

Om invulling te geven aan het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) van de Europese Unie moet elke lidstaat een Nationaal Strategisch
Plan (NSP) opstellen en uiterlijk 31 december 2021 indienen. Provincies, de Unie van Waterschappen en het Rijk hebben de afgelopen driejaar
gezamenlijk gewerkt aan het opstellen van dit NSP. Graag informeren wij u dat het NSP eind december 2021 ter goedkeuring wordt ingediend
bij de Europese Commissie.

Brief GS aan PS inzake Gemeenschappelijk landbouwbeleid Indiening Nationaal strategisch plan.pdf

link toekomst GLB .docx

13 16:15 - B-agenda Dierenwelzijn

13.a Agenderingsverzoek PvdD verzoek C- naar B-agenda persbericht over de zienswijze 'Dierwaardige veehouderij'

Statenlid Kostic van de PvdD heeft verzocht de brief onder 15e van de NLG vergadering van 10 januari 2022 als bespreekstuk te agenderen op de agenda NLG van 7 februari 2022.
Aanleiding: De Raad voor Dieraangelegenheden (RDA) pleit ervoor om dierenwelzijn integraal mee te nemen in de transitie van de veehouderij die is gericht op kringlooplandbouw en duurzaamheid. Volgens de Raad is de veehouderij alleen toekomstbestendig als deze ook dierwaardig is. Dierwaardige veehouderij vereist volgens de Raad daarbij een gerichte aanpassing van ruimtelijke ordenings-, milieu- en natuurwetgeving en de ontwikkeling van goede verdienmodellen voor veehouders (en de hele keten). Er is een ander beleid nodig en een sterke regiefunctie van de overheid. Dit alles betekent dus ook een rol voor de provincie, die de fractie van de PvdD in het aangedragen discussiestuk uiteenzet. Daaronder valt het in de provincie aangenomen amendement om bij de transitie naar kringlooplandbouw rekening te houden met dierenwelzijn. RDA's aanbevelingen kunnen daarbij helpen.
Bovendien wijst de PvdD op de opgestapelde adviezen van experts om op zijn minst intensieve veehouderijen uit (Noord-Hollandse) waterrijke gebieden te weren, maar het liefst uiteindelijk helemaal de intensieve veehouderij af te bouwen. Door de intensieve manier waarop dieren worden gehouden, is Nederland een broedplaats voor gevaarlijke infectieziekten geworden die van dier op mens kunnen overspringen. Ook in Noord-Holland zijn er problemen, o.a. door de uitbraak van de gevaarlijke variant van de vogelgriep op een intensieve pluimveehouderij in Grootschermer. Het bedrijf is gelokaliseerd nabij het waterrijke Natura 2000-gebied Eilandspolder. Maar de provincie lijkt geen verantwoordelijkheid te willen nemen.
Behandeldoel/politieke vraag: Dit bespreekt de PvdD graag met de commissie aan de hand van vier vragen die u terug kan lezen in het agenderingsverzoek. "

persbericht aan over de zienswijze 'Dierwaardige veehouderij'.docx

Persbericht RDA Dierwaardige veehouderij 18-11-2021.pdf

RDA 2021.076 Dierwaardige veehouderij DEF.pdf

RDA_6_leidende_principes_dierwaardige_veehouderij.png

GEWIJZIJGDE VERSIE Verzoek NLG C naar B- Zienswijze RDA over Dierwaardige veehouderij.docx

14 Rondvraag Gedeputeerde Zaal

15 Rondvraag gedeputeerde Loggen

Rondvraag PvdA Water nlg 7 feb.docx

Rondvraag GL Water nlg 7 feb.docx

16 C-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)

16.a Resultaten van PFAS in Noord-Hollands grondwater (C-agenda NLG 7-2-2022)

De provincie heeft een pilotonderzoek naar PFAS in het ondiepe grondwater in de kuststrook van Noord-Holland laten uitvoeren. Ook heeft zij in het grondwatermeetnet de aanwezigheid van PFAS in het diepere grondwater onderzocht. Het grondwater dat is onderzocht wordt niet gebruikt voor de drinkwaterwinning. De resultaten laten zien dat PFAS weliswaar regelmatig in het grondwater aangetroffen worden, maar dat er geen acute risico's zijn. Wel is het wenselijk vervolgonderzoek uit te voeren. Dit zal de provincie doen in samenwerking met andere kustprovincies en KWR Water Research.

Dossier 8831 voorblad

961796-1760847 Rapport onderzoek naar PFAS in het grondwater in de kuststrook van Noord-Holland 25 oktober 2021.pdf

961796-1760848 Memo meetronde grondwaterkwaliteit Noord-Holland 2021-PFAS.pdf

Brief aan PS over resultaten van PFAS in Noord-Hollands grondwater.pdf

16.b Programma Tata Steel: Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in regio IJmond (Ipsos) (c-agenda NLG 7-2-2022)

Het Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in regio IJmond uitgevoerd is onderdeel van het Programma Tata Steel 2020 – 2050: Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond. Het onderzoek is uitgevoerd in het najaar van 2021. Met het onderzoek wordt gemonitord monitoren hoe inwoners de leefomgeving in de IJmond ervaren.

Dossier 8922 voorblad

Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in regio IJmond IPSOS.pdf

Brief aan PS over inwonersonderzoek naar de leefomgeving in de regio IJmond (Ipsos).pdf

16.c Tata Steel/VTH-taken: Ingekomen e-mail volkstuinen IJmond

Afbeeldingen volkstuinen ijmond.jpg

Ingekomen e-mail volkstuinen IJmond.docx

16.d Beleidsregel gecontroleerd stilliggend ontgassen (c-agenda NLG 7-2-2022)

Bij varend ontgassen lozen binnentankschepen ladingdampen, die in tanks en leidingen achterblijven na het lossen. Varend ontgassen belast omwonenden en het milieu. Om de belasting te verminderen hebben Gedeputeerde Staten in 2017 een verbod op varend ontgassen in Noord-Holland ingevoerd. Het alternatief voor varend ontgassen is gecontroleerd stilliggend ontgassen aan de wal aan daarvoor bestemde ontgassingsinstallaties. Op initiatief van de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG) is de beleidsregel 'gecontroleerd stilliggend ontgassen' uitgewerkt, waarmee inzicht wordt gegeven waar een aanvraag voor een ontheffing aan moet voldoen. Het betreft een beleidsregel voor gecontroleerd stilliggend ontgassen aan openbare kades. De beleidsregel draagt bij aan een gezondere leefomgeving in Noord-Holland.

Dossier 8769 voorblad

Beleidsregel gecontroleerd stilliggend ontgassen.pdf

Brief aan PS over Beleidsregel stilliggend ontgassen.pdf

16.e VTH-taken/OD IJmond/Tata: Ingekomen mail uitstoot IJmond (c-agenda NLG 7-2-2022)

Ingekomen mail uitstoot IJmond.docx

Jaarvrachten Pellet- en Sinterfabrieken 2019.pdf

16.f Gezondheid/milieu: NSL (Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit) monitoringsrapportage 2021 (c-agenda NLG 7-2-2022)

De NSL Monitoringsrapportage 2021 brengt de Nederlandse luchtkwaliteit in kaart, met name bij wegen, grootschalige industrie en veehouderijen. De luchtkwaliteit in Noord-Holland is vorig jaar verder verbeterd, blijkt uit het rapport. In vrijwel heel Nederland lagen de concentraties stikstofdioxide en fijnstof onder de Europese grenswaarden en zijn minder mensen blootgesteld aan hoge concentraties stikstofdioxide en fijnstof. Een deel van dit effect is waarschijnlijk te wijten aan de coronamaatregelen in 2020. De verwachting is wel dat de luchtkwaliteit de komende jaren verder verbetert doordat verkeer, industrie en veehouderijen minder stikstofdioxide en fijnstof uitstoten.

Dossier 8905 voorblad

1768988 Rapportage resultaten NSL Monitoringsronde 2021.docx

Brief aan PS over resultaten NSL Monitoringsronde 2021.pdf

17 C-agenda Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling, Programma Aanpak Stikstof (PAS)

17.a Natuur: Brief Reactie op haalbaarheidsstudie Deltares Achteroevers Wieringermeer (C-agenda NLG 07-02-2022)

Beste Raadsgriffiers en gedeputeerde,
Op 17 november stuurde GS een brief en het Haalbaarheidsonderzoek Plan Achteroevers van Deltares naar GS. Dit als antwoord op de door GS gevraagde haalbaarheidsstudie naar het "Onderzoek Binnendijkse Achteroevers met zon, natuur en recreatie Wieringerhoek" (motie 115-2021).
In deze factsheet reageren Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland, Natuur en Milieu Noord Holland en Vogelbescherming Nederland graag op deze brief en studie.
Wilt u deze factsheet svp doorgeleiden naar de commissies.

Brief Reactie op haalbaarheidsstudie Deltares Achteroevers Wieringermeer.pdf

17.b Fauna: Brief Bezwaarschrift tegemoetkoming faunaschade (C-agenda NLG 07-02-2022)

Brief Bezwaarschrift tegemoetkoming faunaschade.pdf

17.c Natuur: Brief Falend toezicht op de Natura 2000 status van het IJsselmeer (C-agenda NLG 07-02-2022)

Brief Falend toezicht op de Natura 2000 status van het IJsselmeer.docx

17.d Natuur: Brief vrienden van het Gooi Natuurbrug N 525 (C-agenda NLG 07-02-2022)

Brief vrienden van het Gooi Natuurbrug N 525.pdf

17.e Stikstof: Afschrift brief afspraken over gebiedsprocessen (C-agenda NLG 07-02-2022)

Brief Afspraken over gebiedsprocessen.pdf

17.f Natuur: Salderingsovereenkomst NNN Mijzerdijk 1 Ursem, gemeente Koggenland (C-agenda NLG 07-02-2022)

Het college stemt in met de salderingsovereenkomst NNN tussen de provincie en de gemeente Koggenland, met daarin maatregelen die ervoor zorgen dat de uitbreiding van het agrarisch bouwvlak van een boerderij aan Mijzerdijk 1 te Ursem, gemeente Koggenland aan de voorwaarden van de provinciale Omgevingsverordening NH2020 voldoet.

Dossier 8709 voorblad

Salderingsovereenkomst Mijzerdijk 1 Ursem.docx

Brief aan PS over salderingsovereenkomst NNN Mijzerdijk 1, Koggenland.pdf

18 C-agenda Water, Water als Economische Drager, Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR/Comié van de Regio's)

18.a Water: Brief Beëindiging onderzoek vaarverbinding Loosdrechtse Plassen-Hilversums Kanaal en afwikkeling zienswijzen (C-agenda NLG 07-02-2022)

Brief Beëindiging onderzoek vaarverbinding Loosdrechtse Plassen-Hilversums Kanaal en afwikkeling zienswijzen.pdf

18.b Omgevingswet/ Water: Brief ministerie Wijkwaterstaat Omgevingswet en rol RWS bij onteigeningen (C-agenda NLG & RWK 07-02-2022)

Brief ministerie Wijkwaterstaat Omgevingswet en rol RWS bij onteigeningen.pdf

18.c Water: Tussentijdse evaluatie beheerautoriteit Waddenzee (C-agenda NLG 07-02-2022)

De beheerautoriteit Waddenzee heeft de opdracht om de natuurkwaliteit van de Waddenzee te verbeteren. Zij doet dit in opdracht van de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de drie Waddenprovincies.

Dossier 8940 voorblad

Brief aan PS over tussentijdse evaluatie beheerautoriteit Waddenzee.pdf

19 C-agenda Landbouw en visserij, recreatie en toerisme, dierenwelzijn

19.a Landbouw: Brief Gemeenteraad Hollands Kroon - zorgen t.a.v. plannen Wieringermeer (C-agenda NLG 07-02-2022)

Brief Gemeenteraad Hollands Kroon - zorgen t.a.v. plannen Wieringermeer - KOPIE.pdf

19.b Glastuinbouw: Wijziging openstellingsbesluit verplaatsing glastuinbouwbedrijven Noord-Holland 2021 (C-agenda NLG 07-02-2022)

GS hebben het subsidieplafond 2021 voor de openstelling van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3) onderdeel Verplaatsing glastuinbouwbedrijven gewijzigd van €3.570.000,- naar €4.447.440,-. Door deze verhoging kan aan alle positief beoordeelde aanvragen subsidie worden verleend. De subsidie draagt bij aan concentratie en verduurzaming van glastuinbouwbedrijven.

Dossier 8748 voorblad

Brief aan PS over wijziging openstellingsbesluit verplaatsing glastuinbouwbedrijven Noord-Holland 2021.pdf

19.c Landbouw: Wijziging Uitvoeringsregeling agrarische sector Groene Uitweg 2018 (C-agenda NLG 07-02-2022)

De Uitvoeringsregeling agrarische sector Groene Uitweg is een subsidieregeling, die is bedoeld om binnen het Groene Uitweggebied een impuls te geven aan de verbetering van de agrarische structuur, de verbetering van de bewerkbaarheid van het agrarische land en de verduurzaming van de agrarische sector. Het besluit zorgt ervoor dat de regeling ook in 2022 weer opgesteld wordt, op 1 februari, en dat er €750.000 beschikbaar is voor subsidieverlening. In afwijking van 2021 wordt bij gelijktijdig indienen in 2022 voorrang gegeven aan kleine projecten.

Dossier 8738 voorblad

Brief aan PS over Groene Uitweg, uitvoeringsregeling agrarische sector.pdf

19.d Landbouw / Natuur: Brief Stimulering van agroforestry en voedselbossen op landbouwgronden (C-agenda NLG 07-02-2022)

Brief Stimulering van agroforestry en voedselbossen op landbouwgronden.docx

19.e Recreatie: Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreatie 2022 (C-agenda NLG 07-02-2022)

Na vaststelling van het Herstructurering en intelligent ruimtegebruik bedrijventerreinen programma (HIRB+ programma) is besloten om de Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreatie in 2022 opnieuw open te stellen.

Dossier 8955 voorblad

1359663 1768506 Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreatie 2022.pdf

Brief aan PS over HIRB+ Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreatie 2022.pdf

19.f Landbouw: Uitwerking van Voordracht 65 -2021 inzake bedrijfsopvolging in de agrarische sector (C-agenda NLG 07-02-2021)

Op 25 november 2021 hebben Provinciale Staten opgeroepen om een grondmarktonderzoek te starten en te verkennen welke ondersteuning jonge bedrijfsopvolgers en starters nodig hebben. In een brief lichten Gedeputeerde Staten de uitwerking toe.

Dossier 8951 voorblad

Brief aan PS over aantrekkelijke agrarische sector voor bedrijfsopvolgers en starters.pdf

20 C-agenda Algemeen

20.a Financiën: Voordracht Eerste Begrotingswijziging 2022 (A-agenda EFB en M&B 14-2-2022 en c-agenda RWK en NLG 7-2-2022)

In de provinciale begroting wijzen Provinciale Staten toe voor welke doelen de provincie haar beschikbare middelen inzet. Deze eerste begrotingswijziging omvat een bijstelling van de begroting 2022.

Dossier 8867 voorblad

PS voordracht Eerste begrotingswijziging 2022.pdf

Eerste begrotingswijziging 2022.pdf

Brief aan PS over Eerste begrotingswijziging 2022.pdf

20.b MRA: Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 56 (c-agenda alle commissies februari 2022)

Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 56.pdf

20.c IPO: communicatie rondom coalitieakkoord (c-agenda EFB 14-2-2022 en RWK en NLG 7-2-2022 en M&B 14-2-2022)

Gedeputeerde Staten informeren Provinciale Staten over een analyse van het coalitieakkoord van het IPO en de Rol in de Ruimte.
Rol in de ruimte is de provinciale doorvertaling van het Gezamenlijke aanbod (IPO, VNG, UvW) aan het kabinet met ''Krachtig Groen Herstel van Nederland''. In deze doorvertaling wordt de positie van de provincies neergezet als basis voor het maken van afspraken met een nieuw kabinet.

Dossier 8889 voorblad

Bijlage Analyse coalitieakkoord_1769786_1769798.pdf

Bijlage PP_rol-in-de-ruimte-met-toelichting_17697861769799.pdf

Bijlage rol in de ruimte_infographic_1769786_1769800.pdf

Brief aan PS over coalitieakkoord en rol in de ruimte.pdf

21 Sluiting

Spreektijdverdeling commissie NLG 6 vergaderuren (inclusief 2 minuten extra spreektijd) na afsplitsing Liberaal NH

Fractie	Vergadering van 6 uur	Verkiezingen 2019 in %
GroenLinks	27 minuten	15,3 %
VVD *(8/9e deel)*	23,5 minuten	14,5 %
D66	20 minuten	9,9 %
PvdA	20 minuten	9,8 %
JA21 *(afsplitsing FvD 5/9e deel)*	16 minuten	n.v.t.
CDA	16 minuten	6,8 %
FvD *(3/9e deel)*	10 minuten	15,3%
PvdD	15 minuten	6,1 %
PVV	14 minuten	5,6 %
SP	14 minuten	5,0 %

ChristenUnie	12 minuten	3,1 %
50+ / PvdO	12 minuten	2,8 %
Denk	11 minuten	2,4 %
Fractie Baljeu *(afsplitsing FvD, 1/9e deel)*	5 minuten	n.v.t.
Van Geffen *(afsplitsinfg VVD 1/9e deel)*	4,5 minuten	n.v.t.
GS (ca. 2/5e deel van commissie)	82 minuten	-

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
1	VVD – De Wit	17e	Rommel	Stikstof	Wordt deze brief, of in ieder geval de strekking daarvan, wel of niet in IPO-verband besproken en, zo ja, wanneer? Mag PS hierover terugkoppeling op krijgen?	De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de minister voor Natuur en Stikstof zijn hierbij de geadresseerden. Het komt ons juist voor om eerst kennis te nemen van de strekking van de beantwoording vanuit het ministerie. Op dit moment is de brief nog niet op de agenda van het IPO opgevoerd.
2	VVD – De Wit	19f	Zaal	Bedrijfsopvolgers agrarische sector	1. Wat zijn de onderzoeksvragen van het grondmarktonderzoek? 2. Wie voert het onderzoek uit? 3. Van welke periode laat u grondtransacties analyseren? Vanaf 2015 of eerder/later? Wat bepaalt het tijdsbereik van het onderzoek? 4. Op welke aspecten worden grondtransactie geanalyseerd? 5. Betrekt u ook andere informatie, anders dan historische transacties, bij het huidige onderzoek en waarom wel/niet? Of is dit	1. In essentie wordt het onderzoek gebaseerd op de volgende 3 (hoofd)vragen; - Welke partijen zijn actief?; - Wat voor soort transacties vinden er plaats?; - Hoe ontwikkelen de grondprijzen zich? 2. De opdracht is intern uitgezet bij O&I. 3. De grondanalyse wordt gebaseerd op gegevens uit het Kadaster. Indien het onderzoeksmodel gereed is, zullen de transactiegegevens van 2021 (ook 2020 en ouder indien voorhanden) worden ingevoerd. Daarnaast worden de grondtransacties vanaf 2022 bijgehouden, zodat vanaf nu het onderzoek ook 'doorloopt'. Op deze wijze kunnen wij cijfers uit het heden vergelijken

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					alleen een optie in eventueel vervolgonderzoek? 6. Wat is voor GS voldoende informatie of, anders gezegd, wanneer heeft GS voldoende informatie om conclusies op te baseren? 7. Heeft GS vervolgafspraken gemaakt over het contact met partijen als BioNext en HAJK?	met achterliggende perioden. Het doel is om (tijdig) een eventuele tendens op de grondmarkt te kunnen zien, te herkennen en wellicht daarop te kunnen handelen indien nodig. 4. I&O start een doorlopend onderzoek, waarbij maandelijks de transactiegegevens van het Kadaster worden verwerkt. Het doorlopend onderzoek voorziet in informatie over de transacties m.b.t. de oppervlakte, prijs/m2 en type koper van het betreffende perceel. Zo verkrijgen wij inzicht over de prijs/m2 binnen een deelgebied in combinatie met het mogelijk doel van de verwerving. 5. Het grondmarktonderzoek bestaat uit twee onderdelen: - een dataset betreffende de transacties in Noord-Holland (O&I) - een analyse van deze dataset (door O&I + Grond). In deze fase van het onderzoek, zal moeten worden bepaald of meer informatiebronnen benodigd zijn ten behoeve van de betrouwbaarheid van het onderzoek.

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						6. Dat zal moeten blijken uit de analyse van de dataset. 7. Met Bionext is er periodiek overleg en met HAJK is de afspraak om minimaal 2x per jaar bestuurlijk te overleggen en ambtelijk is dat periodiek.
3	JA21 – Mantel		Olthof		In het Plan van aanpak milieu- en gezondheidssituatie rondom Tata Steel Nederland van 1 december 2021 zijn een aantal kortetermijnmaatregelen gebaseerd op de Roadmap+ (en aanvullende beloftes) van Tata Steel. Het gaat dan om de reductie van PAK (50% reductie in 2022 ten opzichte van 2019) en de reductie van lood (70% reductie in 2023 ten opzichte van 2019). De Roadmap+ is gebaseerd op de emissieregistratie van Tata Steel. Uit het RIVM bronherleidingsonderzoek blijkt dat de aangetroffen hoeveelheden lood en PAK in het luchtmeetnet niet overeenkomen met de verwachtingen naar aanleiding van de emissieregistratie.	

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					1) Klopt het dat de reductie van lood en PAK in de roadmap+ zijn gebaseerd op de emissieregistratie? 2) Welke mogelijkheden heeft GS binnen het VTH-stelsel om te realiseren dat de 70% lood reductie in 2023 daadwerkelijk leidt tot een reductie van 70% op het luchtmeetnet? 3) Welke mogelijkheden heeft GS binnen het VTH-stelsel om te realiseren dat de 50% PAK reductie in 2023 daadwerkelijk leidt tot een reductie van 50% op het luchtmeetnet? In de revisievergunning Corus 2007 lezen we bijgevoegde passage (bijlage 1) over Benzo(a)pyreen (PAK). De meetresultaten ondersteunen op dat moment de berekeningen. 15 jaar later is dit significant anders. De aangetroffen hoeveelheden Benzo(a)pyreen wijken met een factor 10 af ten opzichte van de emissieregistratie. 4) Zijn er in de afgelopen 15 jaar vaker metingen gedaan door de vergunningverlener om in kaart te brengen	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					of de emissieregistratie van Benzo(a)pyreen nog in overeenstemming is met de gemeten waarde? Zo nee, waarom niet? Zo ja, is er eerder gebleken dat er een “gat” bestaat tussen de emissieregistratie en de gemeten waarde Benzo(a)pyreen? In de revisievergunning Corus 2007 lezen we tevens dat de toetsing van emissies in het algemeen plaatsvindt via het verrichten van metingen (bijlage 2). 5) Heeft de ODNZKG de afgelopen jaren emissies in kaart gebracht door middel van metingen? Zo ja, heeft men deze metingen vergeleken met de door Tata aangeleverde emissieregistratie? 6) Was er bij de ODNZKG eerder bekend dat de emissieregistratie afwijkt van de daadwerkelijk gemeten waarden op het luchtmeetnet of is het RIVM bronherleidingsonderzoek de eerste indicatie? Onderaannemers (vb: Harsco en Pelt&Hooykaas) hoeven geen	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					emissieregistratie bij te houden. Zij hebben wel te voldoen aan de vergunningen. 7) Op welke wijze voert ODNZKG haar VTH-taken uit omtrent onderaannemers op het terrein van Tata Steel? 8) Zijn er berekeningen/schattingen waarmee ODNZKG de emissies van de onderaannemers in beeld heeft gebracht? Zo nee, waarom niet? Het RIVM constateert dat een significant deel van PAK en metalen in stofdepositie en in de lucht in de IJmond afkomstig is van het terrein van Tata Steel. 9) Ziet GS mogelijkheden binnen het VTH-stelsel om vergunningen omtrent PAK, metalen of ZZS versneld aan te scherpen en te handhaven door middel van metingen? Naar aanleiding van de brief van GS naar PS en van de Minister aan de Tweede Kamer constateren wij onduidelijkheden over de bevoegdheden. Nu lijkt het alsof het Rijk en de Provincie naar elkaar schuiven.	

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					In de brief van GS naar PS over het bronherleidingsonderzoek lezen we deze vervolgstap: “Wij vragen het ministerie van I&W te kijken naar het huidige wettelijke stelsel voor de registratie van emissies. Tata Steel voldoet aan de wettelijke eisen voor emissieregistratie, maar daarmee zijn niet alle emissies vanaf het terrein van Tata Steel goed in beeld. De kernvraag is in hoeverre dit stelsel nog voldoet en wat de implicaties zijn van eventuele wijzigingen. In het kader van het Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) traject hebben wij een vergelijkbaar gesprek reeds gestart met het ministerie van I&W (onder andere als input voor de evaluatie van het ZZS beleid). Wij zien namelijk dat het met het huidige wettelijke stelsel niet altijd mogelijk is alle ZZS emissies in voldoende detail in kaart te brengen. Wij willen beoordelen in hoeverre het technisch haalbaar is”	

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					In de brief van de minister aan de Tweede Kamer lezen we het navolgende: “Uit metingen van het RIVM blijkt ook dat er meer metalen en PAK in de lucht zitten in de regio IJmond dan men op basis van berekeningen uit de Emissieregistratie zou verwachten. Deze conclusie baart mij zorgen. Ik vind het daarom belangrijk dat er naar de registratie van de emissie van het terrein van Tata Steel en de achterliggende systematiek wordt gekeken. Het RIVM doet aanbevelingen om deze registratie te verbeteren. De provincie Noord-Holland is verantwoordelijk voor de vergunningen en het toezicht op Tata Steel. Zij zijn ook samen met de IJmondgemeenten de opdrachtgever van dit onderzoek. Ik verwacht dat de provincie zo snel mogelijk aan de slag gaat met de aanbevelingen van het RIVM en waar nodig en mogelijk wil ik hierbij ondersteuning bieden.” 10) Kunt u ons inzichtelijk maken wat de verantwoordelijkheid is van de provincie als bevoegd gezag en wat de	

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					verantwoordelijkheid is van het ministerie van I&W?	
4	SP – De Groot	6a	Olthof	RIVM rapport	Technische vragen commissie NLG 07-02-2021, agendapunt 6.a RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio •De bevoegdheden rond Tata Steel zijn over meerdere overheden verdeeld. Graag vernemen wij hoe de bevoegdheden verdeeld zijn. Dus welke bevoegdheden bij de provincie, het Rijk, de gemeenten en wellicht de waterschappen berusten. •De OD NZKG controleert Tata Steel namens de provincie Noord-Holland. Ook zorgt de OD NZKG voor de meeste vergunningen en ontheffingen. Zijn er ook bevoegdheden die bij andere omgevingsdiensten berusten? Zo ja, welke omgevingsdiensten spelen nog meer een rol bij het controleren en het verlenen van	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					vergunningen en ontheffingen bij Tata Steel? •Op het terrein rond Tata Steel zijn ook diverse andere bedrijven (doorgaans onderaannemers) gevestigd, zoals bijvoorbeeld Harsco. Worden al deze bedrijven gecontroleerd door de OD NZKG? Als dat niet het geval is, welke bedrijven vallen dan onder de bevoegdheid van andere omgevingsdiensten en voor welk gedeelte van hun bedrijfsvoering? Kunt u ons ook meedelen waarom dit zo is geregeld? •Inwoners, milieuorganisaties, en advocaten maken zich op om gerechtelijke procedures tegen Tata Steel en de provincie Noord-Holland te beginnen. Dit om uiteenlopende aspecten en op uiteenlopende rechtsgebieden. We zien aanzetten tot gerechtelijke procedures op het gebied van bestuursrecht, privaatrecht en strafrecht. Soms bevindt een en ander	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					zich nog in het beginstadium, zoals het schrijven van een brief. In andere gevallen zijn de eisen al in een meer gevorderd stadium. Kunt u ons meedelen in hoeveel en welke gevallen de provincie Noord-Holland reeds is aangesproken? Kunt u ons meedelen in hoeveel en in welke gevallen u verwacht aangesproken te worden? In hoeverre en met welk(e) bedrag(en) hebt u het risico begroot? Een en ander kunt u ons ook in beslotenheid meedelen. •Bij het bespreken in de Tweede Kamer van het RIVM rapport 'Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio' vroegen meerdere politieke partijen of het mogelijk is om voor Tata Steel en de andere op het terrein rondom gevestigde bedrijven (de onderaannemers) qua milieuregels een soort van ketenaansprakelijkheid mogelijk te maken, zodat de opdrachtgever te allen tijde aangesproken kan worden op alles wat zijn bedrijfsterrein verlaat, via het riool	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					of fabriekspijp. Kunt u ons de mogelijkheden en onmogelijkheden van een dergelijke 'ketenaansprakelijkheid' schetsen? En hoe snel kan een dergelijke 'ketenaansprakelijkheid' gerealiseerd worden? •Bij het bespreken in de Tweede Kamer van het RIVM rapport 'Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio' vroegen meerdere politieke partijen of het mogelijk is om, zoals omwonenden suggereren, de milieu-inspecteurs van de IJmond te vervangen door die van de Rijnmond. De laatsten hebben immers, met alle toezicht in de Rotterdamse haven, veel meer ervaring in de controle van grote fabrieken, zegt men. Is dit mogelijk en als het mogelijk is, wat levert dit dan op? Is het inderdaad zo dat de milieu-inspecteurs van de ODIJ en OD NZKG qua kennis en kunde onderdoen voor hun collega's uit de Rijnmond? En als dat het	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					geval is, wat gaat u dan doen om de kennis van de inspecteurs van ODIJ en OD NZKG op hetzelfde niveau te brengen als hun collega's in de Rijnmond hebben? •Bij het bespreken in de Tweede Kamer van het RIVM rapport 'Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio' werd aan de Kamerleden meegedeeld dat de inwoners van de IJmond twee maal de gelegenheid krijgen om de GGD te spreken over hun gezondheid(sproblemen). Wij hebben begrepen dat het om individuele gesprekken gaat. Gaat de GGD aan PS rapporteren over deze gesprekken (uiteraard anoniem)? Zo ja, wanneer kunnen wij het rapport verwachten? •De kooksfabrieken (en met name Kooks- en Gasfabriek 2) blijken de grootste vervuilers van Tata Steel te zijn. Wat is – volgens u – de eerste gelegenheid waarop deze fabriek(en) gesloten kan/kunnen	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					worden? Kunt u op deze eerste gelegenheid sturen? En zo ja, kunt u dan ook een harde toezegging aan de bewoners van de IJmond doen? •In het Plan van Aanpak van 1 december 2021 staat dat: de emissie van PAK's zullen voor het einde van het eerste kwartaal van 2022 met bijna 50% worden gereduceerd ten opzichte van de situatie in 2019. In de Roadmap+ was nog een reductie van 30% aangekondigd en dat: de reductie van de emissie van lood met 70% ten opzichte van 2019 zal sneller plaatsvinden dan het in de Roadmap+ aangekondigde moment eind 2025. Tata Steel Nederland heeft in het gesprek van 23 november jl. aangegeven dat zij verwacht de hiervoor benodigde aanpassingen al eind 2023 gerealiseerd te hebben. Inmiddels is door metingen gebleken dat er véél meer PAK's (1.000 keer meer), lood en koper (50 x meer) gevonden zijn bij het RIVM- onderzoek.	

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					Moet de hoeveelheid lood, koper en PAK's teruggebracht worden, uitgaande van de in het Plan van Aanpak bekende hoeveelheid? Of moet de hoeveelheid lood, koper en PAK's teruggebracht worden uitgaande van het laatste RIVM- onderzoek?	
	VVD – De Wit		Zaal	GLB/NSP	1. Is de provincie voornemens om een zienswijze in te dienen op het GLB/NSP, en waarom wel of niet? 2. Wat is de reden dat dit stuk ter bespreking op de agenda NLG staat?	1. Nee, er is voor ons nooit een voornemen geweest om een zienswijze in te dienen. Wij zijn als mede opdrachtgever voor het NSP intensief betrokken en op de hoogte van de afwegingen die hebben plaatsgevonden. 2. Wij hebben u zo snel en duidelijk mogelijk willen informeren over het ingediende voorstel en het proces dat daarop volgende. Er is op dit moment geen concrete vraag verwoord in de brief.
	VVD – De Wit	9a	Rommel	NNN	• Op welke (ecologisch en juridische) grond(en) wordt besloten dat een contract voor agrarisch natuurbeheer in NNN voor 1-1-2029 beëindigd kan of moet worden?	1. Voortijdige beëindiging van een ANLb-contract kan voorkomen als de agrariër hierom vraagt, bijvoorbeeld omdat hij omschakelt naar natuur. Het collectief, dat de

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					• Het gebruik van ruige mest en het verbod op schapenbeweiding worden als voornaamste reden genoemd voor de geringe interesse voor Duurzaam Agrarisch Natuurbeheer. Daarover een aantal vragen: o Waarom is (eventueel verminderde) inzet van drijfmest in strijd met het na te streven natuurdoel? o En waarom werkt het gebruik van ruige mest niet voor boeren? o Wat is dat natuurdoel, en welke alternatieven zijn er vanuit de pilots op tafel gekomen om gegeven het natuurdoel de agrarische bedrijfsvoering voort te kunnen zetten (lees: een alternatief voor drijfmest)? o Dezelfde vragen voor schapenbeweiding.	afspraken met agrariërs maakt, speelt hier een centrale rol in. 2. Veel beheeradviezen, met name vanuit TBO's en Bij12, gaan uit van een voorkeur voor ruige mest voor het natuurdoel weidevogels. Omdat deze adviezen in de pilot van het verkenningsjaar ter discussie werden gesteld heeft de provincie aan onafhankelijke experts van de Wageningen universiteit gevraagd op basis van de beschikbare onderzoeksgegevens over de relatie bemesting (waaronder mestvormen) op de habitatkwaliteit voor weidevogels te adviseren. Vooral is de aandacht hierbij uitgegaan naar de 4 steltlopers (grutto, tureluur, scholekster en kievit) en de voedselbeschikbaarheid. Uit het onderzoek blijkt dat ruige mest de voorkeur heeft, zowel voor volwassen weidevogels als voor weidevogelkuikens. Daarbij gaat het om het volgende: Ruige mest

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					o In de bijlage lezen we dat voor een succesvol DANB nieuwe onderhandelingen gevoerd zouden moeten worden. Is de provincie voornemens die onderhandeling te gaan starten? Zo ja, met wie en hoe breed is de onderhandelingsruimte (lees: waarover kan onderhandeld worden)? Zo nee, waarom niet? • Welk mandaat heeft de beheerregisseur om binnen NNN bindende aanwijzingen te geven, en wie heeft dit mandaat geven? Heeft er een evaluatie van de beheerregisseur plaatsgevonden en op welke punten (de brief doet aannemen van wel)? Wat waren de lessen uit de evaluatie? • Hoe verhouden de plannen voor het behouden van de weidevogels zich tot de op te stellen bossenstrategie, waarin potentieel open landelijk gebied wordt verstoord door de aanplant van bomen/bossen?	biedt kans voor vliegenontwikkeling, een belangrijke voedselbron voor kuikens. Daarnaast biedt het verspreide karakter en het geleidelijk vrijkomen van voedingsstoffen veel meer kansen voor een soortenrijk grasland met een goede, niet te dichte structuur. Ruige mest zorgt ook voor een beter bodemleven voor weidevogels. Met name voor het aantal rode regenwormen dat beschikbaar is in de bovenste bodemlaag. Drijfmest leidt met andere woorden tot een dichter en minder soortenrijk grasland, waarin de beschikbaarheid van voedsel voor weidevogels kleiner is. Drijfmest zorgt ook voor een andere ontwikkeling van de bovenste bodemlaag, waarin minder kansen zijn voor regenwormen, het stapelvoedsel voor weidevogels. Drijfmest geeft weinig kansen voor vliegenontwikkeling, belangrijk voor weidevogelkuikens. Negatieve effecten van drijfmest t.o.v. ruige mest treden ook op

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					• Welke maatregelen neemt de provincie, of maakt de provincie mogelijk om te nemen, tegen predatoren van de weidevogels – zoals vogels en vossen? • Waarom zijn niet alle gesprekken met ondernemers vanuit de pilot voortgezet? De brief/bijlage leest alsof er een selectie heeft plaatsgevonden, en dat met sommigen wordt doorgepraat en met anderen niet. • Stikstofdoelen en NNN-doelen lijken voor wat betreft mest (enigszins) haaks op elkaar te staan. Er vindt een zoektocht plaats, kennelijk. Wie voert die zoektocht uit, en met welke opdracht? Bij hoeveel bedrijven speelt deze problematiek? • Bij jarenlange inzet van agrarisch natuurbeheer wordt de grond al gezien als zijnde min of meer natuur. Daardoor is de compensatie voor ondernemers bij	bij toepassing na het broedseizoen alsmede bij een verminderde inzet van mest. Op de website van provincie vindt u een link naar het onderzoeksrapport (Visser, T., M. Ros, L. Timmermans, 2021. Effecten van bemesting op habitatkwaliteit grasland voor weidevogels. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Rapport 3074. 2). Voor de volledigheid hierbij de link: https://www.noord-holland.nl/Actueel/Archief/2022/Januari_2022/Nieuwe_contracten_voor_agrarisch_natuurbeheer 3. Veel van de huidige stalsystemen produceren drijfmest. Voor het gebruik van ruige mest moet geïnvesteerd worden in een nieuw (kostbaar) stalsysteem.

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					waardedaling lager. Het voelt alsof goed gedrag wordt gestraft. In hoeveel gebieden en bij hoeveel boeren speelt dit probleem? Worden er mogelijkheden onderzocht om dit probleem (financieel) aan te pakken? • De pachtsituatie geeft problemen tussen pachter en verpachter. De bijlage suggereert alsof de natuurkwaliteit op dit moment echter goed is, daar is het in NNN om te doen. Waarom kan de provincie niet concreter interveniëren in deze problematiek? Hebben pachters of verpachters hier wel om gevraagd, en wat was de reactie van de provincie?	4. Extensiveren (lees: gronden verkrijgen buiten het NNN waardoor de afhankelijkheid van (gras)productie op NNN gronden afneemt). Ook is geopperd om een subsidieregeling in te stellen voor de omvorming van de stalsystemen. Die mogelijkheid wordt momenteel onderzocht, waarbij gekeken wordt of een combinatie met vermindering stikstofuitstoot kan worden meegenomen. 5. De Provincie heeft het bureau Altenburg & Wymenga gevraagd om over de effecten van schapenbeweiding op weidevogels op basis van onderzoek en praktijkervaringen te adviseren. Er zijn een aantal nadelen van schapenbeweiding in het weidevogelbeheer benoemd, maar er zijn ook enkele mogelijke voordelen. Beperkte inzet van schapen in het weidevogelbeheer is mogelijk. Het is maatwerk, zo blijkt uit het volgende en moet daarom goed gemotiveerd worden. De effecten zijn: Schapenbeweiding tijdens het

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						broedseizoen is op percelen met nesten af te raden. De aanwezigheid van schapen zal leiden tot een lagere nestoverleving en verminderde vestiging van weidevogels. Op percelen waar geen nesten te verwachten zijn, kan beweiding met schapen gedurende het broedseizoen positief uitpakken voor de overleving van kievit- en scholeksterkuikens. Echter omdat kuikens van andere weidevogelsoorten niet lijken te profiteren van deze continue schapenbegrazing, strekt het tot de aanbeveling dit op maximaal 10% van een weidevogelgebied uit te voeren en zo mogelijk in combinatie met rustige runderen. Deze aanbeveling over schapenbeweiding op percelen zonder nesten is gebaseerd op praktijkervaring en niet hard onderbouwd. Buiten het broedseizoen kan schapenbeweiding leiden tot de gewenste korte vegetatie aan het begin van het broedseizoen (kievit, scholekster). Nadeel kan zijn dat de gewenste structuurvariatie ontbreekt (grutto, tureluur). Deze beweiding

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						dient toegepast met een redelijke hoge begrazingsdruk en wederom bij voorkeur in combinatie met runderbeweiding. Er zijn ook twee kanttekeningen: 1) er moet scherp opgelet worden of er op percelen met veenbodems en hoge waterstanden geen open plekken ontstaan die leiden tot probleemonkruiden als pitrus, en 2) als de schapenbeweiding leidt tot minder bloeiende kruiden gedurende de kuikenperiode, dan kan beter helemaal worden overgeschakeld op runderbegrazing. Op de website van provincie vindt u een link naar het onderzoeksrapport (A.H.J. Loonstra & E.B. Oosterveld 2021. Schapen en weidevogels - Verkennend onderzoek naar de beweiding van weidevogelgebieden door schapen. A&W-rapport 20-269. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden) 6. Nee, er volgen geen onderhandelingen meer om te komen tot generieke DANB

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						regeling. De focus wordt nu gelegd op de gebiedsprocessen en de realisatie van NNN. De richting die in de brief is aangegeven geeft hierbij een duidelijke koers op basis waarvan afspraken over de toekomst gemaakt kunnen worden. Waarbij het streven is om te komen tot duurzame afspraken over het natuurbeheer, met voldoende perspectief voor de agrarische bedrijven die hierin een rol spelen. Denk daarbij aan een eerlijke beheervergoeding en langjarige zekerheid over het gebruik van gronden. 7. In enkele gebieden (zoals de Westwouderpolder en De Kampen) wordt gewerkt met een beheerregisseur. Dit werkt naar tevredenheid van alle partijen. Op basis van dergelijke voorbeelden dient nog nadere invulling te worden gegeven aan de rol van de beheerregisseur. Dit gebeurt in de gebiedsprocessen.

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						8. In Noord-Holland zijn weidevogelgebieden vaak beschermd door een status als NNN of als Bijzonder Provinciaal landschap. Mochten er plannen zijn voor nieuw bos in deze gebieden zal hier hoogstwaarschijnlijk negatief op worden geadviseerd, omdat dit zich slecht verhoudt tot het open landschap dat nodig is voor weidevogelgebieden. Om deze reden hebben wij bij de vaststelling van de Bossenstrategie er op gewezen dat Noord-Holland niet de provincie is waar een omvangrijk areaal bos kan worden gerealiseerd. 9. De belangrijkste predator is de vos. De vos staat op de landelijke vrijstellingslijst. Dat betekent dat de vos bij overlast met vangkooien mag worden gevangen en overdag met het geweer worden gedood om schade te voorkomen. Omdat vossen veel schade kunnen veroorzaken aan weidevogels en andere bodembroeders heeft de provincie als bevoegd gezag voor de Wet

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						natuurbescherming een ontheffing aan de FBE Noord-Holland verleend om ze in de nacht van zonsondergang tot zonsopkomst, wanneer vossen actief zijn, te bestrijden. Daarbij is gebruik van kunstlicht en nachtzichtapparatuur toegestaan. De ontheffing kan worden gebruikt vanaf 1 februari tot 15 juli. Er is geen ecologische reden om deze periode langer te maken. De ontheffing wordt elk jaar opnieuw aangevraagd en getoetst. 10. Met alle ondernemers die dat willen, voeren wij gesprekken. Met ondernemers die door wilden praten over de toekomst van hun bedrijf en NNN-realisatie zijn vervolggesprekken gevoerd. Omdat het afgelopen jaar onduidelijkheid heeft bestaan over de inzet van (duurzaam) agrarisch natuurbeheer in het NNN waren vervolggesprekken in veel gevallen niet zinvol. Nu er helderheid is over de koers m.b.t. agrarisch natuurbeheer in het NNN, zullen de

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						projectleiders (en de agrarische collectieven) komende periode ook de gesprekken met de andere ondernemers weer voortzetten. 11. De Provincie onderzoekt inderdaad deze schijnbare patstelling. De vraagstelling van het onderzoek luidt: “op welke wijze kunnen in Noord-Holland de weidevogelgraslanden zo beheerd worden (qua mest) dat zowel een positieve bijdrage wordt geleverd aan het behalen van de weidevogeldoelen als aan de stikstofreductiedoelen”. De Provincie zal deze vraag gezamenlijk met LTO, Waterland en Dijken en terreinbeheerders zoals Landschap Noord-Holland oppakken. In een verkenningsfase van dit onderzoek zijn reeds mogelijke stalsystemen en hun voor- en nadelen op een rij gezet. Voorts wordt gekeken naar bedrijfsvoeringsmodellen, onderzoeken we de juridische beperkingen en mogelijkheden, worden interviews (en kennissessies) met experts gehouden en zal monitoring van stikstofuitstoot en het effect

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						van mesttypen op de bodem worden uitgevoerd op een of meer testlocaties. De problematiek speelt met name bij agrariërs die hun (drijfmest-producerende) stal willen ombouwen naar een potstal die ruige mest produceert. Dergelijke stalaanpassingen worden vaak niet vergund omdat ruige mest meer stikstof uit zou stoten dan drijfmest. 12. Dit vraagstuk is gesignaleerd tijdens de pilot en vraagt een nadere verkenning. Allereerst is van belang dat de waardedaling wordt bepaald met een formele taxatie, in hoofdzaak op basis van het verschil tussen de huidige bestemming (vaak agrarisch) en de toekomstige bestemming (vaak natuur). Het feitelijk gebruik is minder relevant, maar kan wel een rol spelen. Wij zullen dit vraagstuk de komende tijd verder verkennen. 13. Bij de hier beschreven pachtsituaties gaat het om reguliere agrarische pacht zonder voorwaarden die ten gunste komen aan de

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						natuur. De gronden hebben een agrarische bestemming. Bij agrarisch natuurbeheer is niet de natuurfunctie leidend, maar de agrarische functie. Dit past niet bij de doelstelling van het NNN om een duurzame ecologische structuur te realiseren waarmee de (vaak kwetsbare) natuur zich kan herstellen en blijvend wordt beschermd. Denk hierbij aan zaken als het peilbesluit en de juridische bescherming vanuit ruimtelijke ordening. De provincie is in beginsel geen partij in de rechtsverhouding tussen pachter en verpachter. In veel gevallen wordt de provincie ook niet gevraagd om te interveniëren. Wel hebben wij een ontpachtingsregeling beschikbaar, die voor pachters en verpachters nuttig kan zijn om uit impasses te komen.
	PvdD – SP-DENK – CU-JA21 – CDA		Olthof	Tata	Technische vragen Tata Steel – commissie NLG (van de fracties PvdD, SP, DENK, CU, JA21, CDA)	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					1. Cluster A is nu afgerond. Wanneer start GS met het oppakken van cluster B? 2. Tata stelt eigen deadlines voor het halen van emissiereductie. Wat is het gevolg als Tata die deadlines niet haalt?Zijn er afspraken gemaakt met Tata over gevolgen bij het niet halen van de deadlines? Zo ja welke afspraken? 3. Wordt er nagedacht over het werken met ketenverantwoordelijkheid zodat alle emissies, dus ook emissies van onderaannemers bij Tata en emissies die niet afkomstig zijn uit schoorstenen, meegenomen worden bij emissieregistratie? 4. Is bij het herleiden van de bronnen van de gemeten stoffen (globaal) aan te geven hoeveel procent van de gemeten stoffen afkomstig is van het Tata terrein en	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					hoeveel procent er afkomstig is van andere bronnen? 5.Is het vermijdings- en reductieprogramma van Tata inmiddels gecontroleerd? Wat is het oordeel en wanneer wordt alles gedeeld met de commissie? 6.Eerder is de rapportage over ZZS-stoffen na aanvullende informatie van Tata goedgekeurd door de OD. a) Zijn de cijfers in die rapportage gebaseerd op berekeningen van Tata zelf of op metingen? b) Gezien de conclusies van het RIVM, in hoeverre kan nog met zekerheid worden gezegd dat de cijfers in de ZZS-rapportage betrouwbaar zijn? Gaat hier onderzoek naar worden gedaan en wanneer wordt PS geïnformeerd?	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					7. De OD zou eind dit jaar alle vergunningen hebben aangescherpt. Loopt dat nog volgens schema? 8. Van welke bronnen op het Tata-terrein zijn de emissies niet bekend in de Emissieregistratie? Het RIVM noemt bijvoorbeeld de emissies van de bedrijven Harsco Metals en Pelt & Hooykaas, 9. Onvolledige registratie van schadelijke stoffen door ongewone voorvallen op het Tata-terrein: Heeft Tata inmiddels alle emissies bij incidenten op het Tata-terrein in beeld, én doorgegeven aan de OD (zie ook ILT-advies; ongewone voorvallen)? Zo ja, kan deze informatie aan PS worden gestuurd? Zo nee, wanneer levert Tata deze informatie? 10. Klopt er dat in de afgelopen 20 jaar de NOx-emissie van Tata Steel niet is verminderd? Hoe rijmt dit met BBT?	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					11.“Het luchtmeetnet in de IJmond wordt geëvalueerd,” zegt GS. Wanneer zal dat klaar zijn ongeveer? 12. Welke ZZS-minimalisatie-inspanningen heeft Tata de afgelopen jaren gedaan om in de afgassen van kooksovengas de PAK's te minimaliseren? Nu worden de brandbare afgassen afgefakkeld, hetgeen leidt tot onvolledige verbranding en daarmee tot de vorming van kankerverwekkende PAK's. 13. a) Gaat de belofte van Tata over 50% minder PAK’s in het eerste kwartaal van 2022 over het hele Tata-terrein? b)Wie en op welke wijze gaat controleren of Tata Steel haar belofte nakomt? c) Aangezien de deadline van die belofte in het eerste kwartaal van dit jaar is: wanneer krijgen we zekerheid over de vraag of Tata haar eigen doel heeft gehaald? 14. Klopt het dat Tata Steel nergens op haar terrein rookgasontzwaveling of	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					stikstofverwijdering toepast? Hoe rijmt dit met de regels rond BBT? 15. Is er bekend hoever Tata's uitstoot reikt? 16. In vervolgstap 5 geeft u aan met Tata in gesprek te gaan over de doelen en monitoring van de Roadmap+. Is de inzet van de provincie om te zorgen dat de gemeten depositie afneemt conform de doelstellingen? 17. Het RIVM adviseert een andere meetstrategie van het luchtmeetnet, waarin onder andere per dag gemeten wordt. Is een inschatting te maken in hoeverre dat mogelijk is met de huidige apparatuur en welke kosten dat met zich mee brengt? 18. Op basis van welke argumenten kan worden gesteld dat de discrepantie tussen berekening en meting van stoffen geen	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					gevolgen heeft voor de volksgezondheid in de omgeving? 19. Mag worden geconcludeerd dat de berekening van de uitstoot moet worden aangepast en op welk punt loopt de berekening van Tata Steel uit de pas met de metingen die zijn gedaan door het RIVM? Waarom is dat? Klopt de gehanteerde rekenmethode niet? En zo nee, welke berekeningen kloppen nog meer niet? 20. Als we wel mogen uitgaan dat overige berekeningen van Tata Steel kloppen, op basis waarvan kan dat worden geconcludeerd? 21.Is de depositie die omhoog dwarrelt eveneens schadelijk voor de gezondheid? Zo ja, in welke mate? Zo nee, waarom niet? 22. Als de omgeving reeds decennia wordt vervuild door depositie van Tata Steel, in	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					hoeverre is het aannemelijk dat deze depositie wordt meegenomen in ruimten waarin veel lopend verkeer is, zoals scholen? Zo nee, waaruit blijkt dat het niet zo is? 23. Als de depositie die decennia reeds is neergeslagen in de omgeving wordt meegenomen in druk bezochte ruimten, zoals bijvoorbeeld scholen, is het aannemelijk dat dergelijke ruimten niet meer vervuild zijn dan de huiselijke privéomgeving? Zo ja, waarom is hier niet specifiek op gemeten? Zo nee, waaruit blijkt dat? 24. Op welke wijze worden bedrijven op het terrein van Tata Steel gecontroleerd op hun uitstoot en is deze te onderscheiden van de uitstoot van Tata Steel zelf? Zo ja, waaruit blijkt dat? Zo nee, op welke wijze worden deze overige bedrijven op het Tata Steel terrein verantwoordelijk gehouden en	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					aangesproken voor de vervuiling en verslechtering van de volksgezondheid? 25. Is op te maken welk aandeel van de vervuiling is toe te schrijven aan de verscheidene bedrijven op het Tata Steel terrein? Zo nee, hoe wordt er dan een verdeling gemaakt voor de toeschrijving? Zo ja, hoe is dit naar verhouding terug te zien in handhaving, vergunningenbeleid en overige berekeningen? 26. Idem als vraag 13, maar dan voor de verslechtering van de volksgezondheid. 27.Op welke wijze spelen windturbines een rol in de verspreiding van de vervuiling die komt van het Tata Steel terrein?Kunt u bronverwijzing delen met informatie hierover?	
	PvdD - Kostic	4a		Zienswijze Provinciale Staten op de Kadernota 2023	1.“Het afgelopen jaar is de OD NHN aan de slag gegaan met een pilot voor twee	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
				Omgevingsdienst Noord-Holland Noord	omgevingsadviseurs gefinancierd uit eigen middelen." a) Hoeveel Omgevingsadviseurs heeft de OD NHN naar verwachting in dienst, op het moment dat de Omgevingswet – naar verwachting 1 juli 2022 – in werking treedt (exclusief de 2 omgevingsadviseurs uit de pilot)? b) Wat is de taak van een Omgevingsadviseur? c) Waarom is het een pilot?	
	CDA – Dekker	16a	Olthof	Resultaten van PFAS in Noord-Hollands grondwater	Op pagina 4 in de brief aan PS betreffende toetsing aan normen; het is informatief om na te gaan wat de aangetroffen gehalten aan PFAS in het grondwater in de duinen betekenen wanneer deze getoetst worden aan normen. Vraag; door wie, wanneer en hoe gaat de informatie vergaard worden en	

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					kunt u specificeren aan welke normen toetsing?	
	CDA - Dekker	19e	Zaal	Agendapunt 19e Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreatie 2022	Op pagina 2 staat dat de Taskforce Vitale Verblijfsrecreatie is gestart op 1 januari 2022, voor goede begeleiding voor ondernemers. Waar bestaat de effectieve inzet nu concreet uit, want eerder waren de ondernemers vooral bezig om te overleven in de coronacrisis.	Binnen de Taskforce zijn een excellentie-manager en een vitaliteitsmanager aangesteld. De inzet van de taskforce is gericht op kennisdeling, het ontwikkelen van programma's en de inzet van (bestaande) instrumenten (zoals bijv. de HIRB+ uitvoeringsregeling). De taskforce biedt ondersteuning aan zowel ondernemers als gemeenten in Noord-Holland Noord. Om ondernemers te ondersteunen bij het excelleren dan wel het verbeteren van hun vitaliteit worden verschillende programma's ontwikkeld. Binnen de programma's wordt gebruik gemaakt van en een koppelingen gelegd met bestaande instrumenten van zowel de gemeenten, de provincie als vanuit de landelijke actie-agenda. De thema's voor de programma's zijn voortgekomen uit de diverse vitaliteitsonderzoeken die zijn

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						uitgevoerd in Noord-Holland Noord en sluiten aan op opgaven die ook tijdens de huidige corona situatie relevant zijn. Bij het versterken van de vitaliteit is het belangrijk dat kwaliteit en perspectief gestimuleerd worden. Voor volgende onderwerpen worden programma's ontwikkeld: ondernemerschap, besturen van een VVE en creëren nieuwe verdienmodellen. Bij het excelleren richt de inzet zich op de meest kansrijke, vitale terreinen die worden gefaciliteerd en ondersteund om door te groeien naar de landelijke top. De programma's die hiervoor ontwikkeld worden zullen gericht zijn op thema's als gastheerschap, innovatie, duurzaamheid en toegankelijkheid (voor mensen met een beperking).
	D66, Amélie Strens	9a	Rommel	Agrarisch natuurbeheer in NNN	In de brief is te lezen dat: 'Een nieuw agrarisch natuurbeheer contract is daarbij	Als provincie maken we afspraken met de agrarische collectieven over het ANLb in de komende 6 jaar. De collectieven sluiten op

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					nadrukkelijk bedoelt als tijdelijke maatregel….' Vraag 1: Op welke wijze wordt geborgd dat percelen waar sneller kan worden omgeschakeld naar NNN niet de maximale periode van 6 jaar wordt gecontracteerd?	basis daarvan jaarlijks beheercontracten af met de agrariërs. Als een agrariër in een bepaald jaar wil overstappen op natuurbeheer, kan het collectief het ANLb contract na dat jaar beëindigen.
	D66, Amélie Strens	9.a.	Rommel	Agrarisch natuurbeheer in NNN	Vraag 2: Kunt u nader toelichten waarom het nieuwe instrument duurzaam agrarisch natuurbeheer niet verder wordt uitgewerkt? Op welke wijze worden de afspraken met de grondeigenaren dan juridische geborgd? Zijn er andere provincies waarin ANLb-subsidies in NNN gebieden nog aan de orde zijn?	De toelichting op het niet-nader uitwerken van het instrument duurzaam agrarisch natuurbeheer staat beschreven in de brief. Wij hebben hier geen aanvullende toevoeging op. Voor het maken van afspraken met grondeigenaren over NNN-realisatie op hun grond wordt gebruik gemaakt van de subsidieregels van de Subsidie Kwaliteitsimpuls Natuur en landschap (SKNL). Deze subsidieregeling subsidieert de functieverandering en investeringsmaatregelen. De functieverandering wordt notarieel

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						vastgelegd. Aan deze SKNL-regeling verandert met dit besluit niets. In enkele andere provincies (o.a. Zuid-Holland) wordt nog ANLb subsidie verstrekt binnen NNN-gebieden. Het gaat echter om zeer kleine oppervlakten per provincie voor percelen die in een overgangsfase zitten naar realisatie van NNN. Omdat het in Noord-Holland om veel grotere oppervlakten gaat (circa 1.800 hectare) en dit de afronding van het NNN als duurzame ecologische structuur in de weg zit, hebben wij dit besluit genomen.
	D66, Amélie Strens	9.a.	Rommel	Agrarisch natuurbeheer in NNN	In de bijlage, onder punt 2.c is te lezen dat: ‘De pachter heeft via het pachtcontract in principe het recht om deze grond eeuwigdurend agrarisch te gebruiken’.	Ja, maar dit zal in eerste instantie vooral besproken moeten worden tussen pachter en verpachter. De provincie is geen partij in dezen. De Pachtwet geeft een aantal opties tot ontbinding, waarbij de pachter door de verpachter schadeloos gesteld dient te worden. Ultimum remedium is dat als verpachter en pachter er niet uitkomen de provincie overgaat tot onteigening tegen

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					Vraag 3: is het mogelijk om dit recht af te kopen of op een andere manier te beëindigen?	volledige schadeloosstelling, zoals dit ook voor percelen mogelijk is die niet worden verpacht.
	D66, Linde Gonggrijp	6.a.	Olthof	RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio	Toelichting bij de vragen: 21 januari 2022 heeft het RIVM het rapport “Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond Regio” gepubliceerd. De meest opvallende conclusie in het rapport is dat er veel hogere concentraties metalen en kankerverwekkende stoffen gemeten zijn dan werd verwacht op basis van milieujaarverslagen en emissierapportages afkomstig van Tata Steel. Vraag 1: Het RIVM geeft aan dat Tata Steel voldoet aan haar emissieregistratie en dat een deel van de extra uitstoot mogelijk afkomstig is van onderaannemers op het terrein van Tata Steel. Nu deze partijen	

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					vermoedelijk een significant deel van de uitstoot van metalen en PAK voor hun rekening nemen, roept het de vraag op waarom deze partijen geen emissie registratie bij dienen te houden?	
	D66, Linde Gonggrijp	6.a.	Olthof	RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio	Vraag 2: Kan het college aangeven hoeveel lood Tata Steel mag uitstoten en hoe zich dat verhoudt tot de gemeten uitstoot van lood?	
	D66, Linde Gonggrijp	6.a.	Olthof	RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio	Vraag 3:Tata Steel heeft de plicht t om de Best Beschikbare Technieken (BBT)te gebruiken. Klopt het dat de stappen die Tata Steel nu wil zetten om de uitstoot van lood en zware metalen flink te verminderen, ook al eerder gezet had kunnen worden op basis van de BBT?	
	CDA – Koning	9a	Rommel	NNN	Wat heeft GS tegengehouden om pilots gewoon af te ronden? Met name omdat dezelfde deelnemers in een vervolgtraject	De pilots zijn niet afgebroken, maar opgegaan in de integrale gebiedsprocessen.

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					zitten, hadden de pilots toch niet afgebroken hoeven worden? Bijlage 2b – Hoe wordt de waarde van percelen in NNN bepaald? Worden alle gronden die de provincie opkoopt doorverkocht? Voor welke prijs worden deze percelen binnen het NNN doorverkocht? Hoe verloopt de verkoop procedure? Waar wordt kenbaar gemaakt dat er percelen te koop zijn? Is iedereen gerechtigd percelen op te kopen? C. De provincie roept op tot het sturen van doelen in plaats van te sturen op	In de pilotgebieden zijn vorig jaar projectleiders aangesteld om – via een integraal gebiedsproces - de NNN-, stikstof- en natuurherstelopgaven te realiseren. Binnen dat integraal gebiedsproces vinden gesprekken met grondeigenaren en gebruikers plaats. De projectleiders hebben de trajecten die in de pilot gestart zijn, overgenomen. Zo lopen beide trajecten niet door elkaar heen maar heeft ieder deelgebied één verantwoordelijk provinciaal projectleider die ook eerste aanspreekpunt is voor de deelnemers. 2. De waarde van percelen in de NNN wordt bepaald op basis van onafhankelijke, gecertificeerde markttaxaties. 3. De focus/inzet/capaciteit ligt de komende jaren op de aankoop en daarmee realisatie van de NNN. De aangekochte worden tijdelijk beheerd en eventueel ingericht. Incidenteel kan sprake zijn van verkoop. Echter, ook

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					maatregelen. Is GS in die context ook aan het bekijken of bijvoorbeeld bemesting en beweiding ook meer in dienst gesteld kunnen worden van behalen van de doelen en los kunnen komen van voorschriften?	ruiling of verpachting behoort tot de mogelijkheden. 4. Conform het provinciaal grondbeleid (5e Nota Grondbeleid) worden al de te verkopen gronden voor marktconforme prijzen verkocht, zo ook percelen binnen de NNN. 5. Verkoopprocedure moet voldoen aan de 5e nota grondbeleid en gebeurt dus marktconform, rechtmatig, transparant en duurzaam. De verkoop van alle provinciale grondeigendommen vindt in principe plaats door middel van een openbare procedure. Behalve als op grond van objectieve, toetsbare en redelijke criteria bij voorbaat vaststaat of redelijkerwijs mag worden aangenomen dat er slechts één serieuze gegadigde in aanmerking komt voor het betreffende perceel. Deze lijn is onlangs bevestigd door de Hoge Raad in het Arrest Didam.

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						6. Op een wijze die het beste aansluit bij de te verkopen grond, met als uitgangspunt dat een ieder die interesse heeft, geïnformeerd wordt. Denk hierbij aan (plaatselijke) makelaars, website, mailings en advertenties 7. Ja, iedereen is gerechtigd. Echter, de provincie kan eisen/voorwaarden stellen waaraan niet iedereen kan voldoen. Denk b ijvoorbeeld aan aantoonbare ervaring met natuurbeheer, gecertificeerd natuurbeheerders, etc. Deze criteria zijn voor onze provincie nieuw en komend voorjaar zal hiervoor een verkooppilot worden opgestart. Bij andere provincies zijn dergelijke criteria al langer gebruikelijk. 8. Ja, in de Gebiedsprocessen wordt het sturen op doelen gestimuleerd.

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
	CDA – Koning	10a	Rommel	Stikstof en Natuur	10 a Propositie Stikstof en Natuur U wilt zich verbinden aan een verstrekkend aanbod, is dit in een eerder stadium met PS besproken? Herstel van Natuur en biodiversiteit is het uitgangspunt van dit plan. Naar welke startsituatie wilt u terug? Het plan is gericht op sector landbouw en landgebruik. Is er overleg geweest met sector bij het opstellen van dit plan? Hoe wordt er rekening mee gehouden dat verlies van natuur en biodiversiteit ook veroorzaakt wordt door druk vanuit industriegebieden, steden en bevolkingsgroei in Nederland? 2.2 Perspectief voor landbouw – In de aanpak is gesteld dat Perspectief moet	1. Ja, wij hebben u met onze brief van 8 december 2021 geïnformeerd over de propositie van de gezamenlijke provincies. Overigens verbinden wij ons met de propositie nog nergens aan; in het komend jaar zal met het ministerie van LNV worden gesproken over de provinciale rol in de uitvoering van het regeerakkoord. Wij houden uw Staten hierover op de hoogte. 2. Naar een gunstige staat van instandhouding, waarbij vergunningverlening weer ‘going concern’ kan worden, omdat de natuur gezond is. 3. Wij zijn sinds het begin van de stikstofcrisis onverminderd met de landbouwsector in gesprek. Opbrengsten van de gesprekken zijn mede bepalend geweest voor onze inbreng in IPO-verband. Toekomstperspectief van onze agrariërs en een duurzame wijze van werken zijn belangrijke elementen hierin.

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					worden geboden voor landbouw. Wat bedoelt u in dit stuk precies met ‘’perspectief voor de landbouw’’? Hoeveel procent van landbouwbedrijven wilt u perspectief bieden? Hoe gaat u het bieden van perspectief voor landbouw borgen? 3.4 Voor stikstof zullen nadere regionale doelstellingen per N2000 gebied worden geformuleerd en besproken met de provincies. Het RIVM geeft hierbij advies. Wat is hiervoor de tijdsplanning?	4. Zoals in onze Strategie stikstofbeleid, door uw Staten vastgesteld, is opgenomen zal elke sector zal in evenredigheid een bijdrage moeten leveren aan het bevorderen van het herstel. 5. Hiermee wordt bedoeld dat moet worden bepaald welk type bedrijf waar perspectief heeft. De agrarische kaart, die wij opstellen samen met de sector, speelt hier een belangrijke rol in. Ook is dit een belangrijke vraag in de verschillende gebiedsprocessen. 6. Op deze vraag is geen kwantificering aan te geven, omdat het een open proces is. Uitgangspunt hierbij zijn de in provinciaal beleid vastgelegde doelen. 7. Wij zijn zowel provinciebreed als in de integrale gebiedsprocessen met de sector en haar leden in gesprek. 8. In maart/april aanstaande worden de eerste stappen gezet in de keuze van de

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						doelenmethodiek. Het tempo van de stappen hierna is onderwerp van gesprek met het ministerie van LNV. 9. Nee. De gebiedsprocessen gaan onverminderd door. De opgave in het landelijk gebied is immers zo groot dat wij ons geen vertraging kunnen permitteren. Ook als doelen nog zouden wijzigen kan al veel no-regret worden gedaan. Als de doelen in de komende tijd worden bijgesteld zullen de gevolgen daarvan worden besproken met de gebiedspartners. Om dat gesprek goed te kunnen voeren is het ook van belang dat de gebiedsprocessen voortgaan. 10. Met de doelstellingen en kaders die door uw Staten zijn vastgesteld. 11. Die termijn is geen exacte wetenschap, maar is ontleend aan de gedachte dat een dergelijke aanpak geen kwestie is van ‘druk op

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						de knop.' Transities van een dergelijke schaal vragen nu eenmaal tijd en ruimte. 12. In de eerder genoemde gesprekken met de sector hebben wij onder meer stilgestaan bij het onderkennen en waarderen van dergelijke economische, maar ook sociale aspecten van transities. 13. Zie het antwoord hiervoor. De sector heeft ons gevraagd niet met blauwdrukken te komen, maar dat werkenderweg met elkaar vorm te geven.

Technische vragen						
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
3	JA21 – Mantel				In het Plan van aanpak milieu- en gezondheidssituatie rondom Tata Steel Nederland van 1 december 2021 zijn een aantal kortetermijnmaatregelen gebaseerd op de Roadmap+ (en aanvullende beloftes) van Tata Steel. Het gaat dan om de reductie van PAK (50% reductie in 2022 ten opzichte van 2019) en de reductie van lood (70% reductie in 2023 ten opzichte van 2019). De Roadmap+ is gebaseerd op de emissieregistratie van Tata Steel. Uit het RIVM bronherleidingsonderzoek blijkt dat de aangetroffen hoeveelheden lood en PAK in het luchtmeetnet niet overeenkomen met de verwachtingen naar aanleiding van de emissieregistratie. 1) Klopt het dat de reductie van lood en PAK in de roadmap+ zijn gebaseerd op de emissieregistratie? 2) Welke mogelijkheden heeft GS binnen het VTH-stelsel om te realiseren dat de 70% lood reductie in 2023 daadwerkelijk leidt tot een reductie van 70% op het luchtmeetnet?	1. Voor de doelstellingen in de Roadmap+ met betrekking tot de reductie van zware metalen (waaronder lood), fijn stof en stikstofoxiden baseert Tata Steel zich op het Elektronisch Milieu Jaarverslag (eMJV). De PAK is gebaseerd op de ZZS inventarisatie van Tata Steel. 2. Via de door Tata Steel aangekondigde maatregelen in het vermijdings- en Reductie plan Zeer Zorgwekkende stoffen wordt ingezet op het minimaliseren van de uitstoot. En in het traject van het aanscherpen van de vergunningen wordt, waar mogelijk, de uitstoot scherper begrensd waarbij waar mogelijk van de daadwerkelijke uitstoot wordt uitgegaan, in plaats van wat oorspronkelijk vergund is.

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					3) Welke mogelijkheden heeft GS binnen het VTH-stelsel om te realiseren dat de 50% PAK reductie in 2023 daadwerkelijk leidt tot een reductie van 50% op het luchtmeetnet? In de revisievergunning Corus 2007 lezen we bijgevoegde passage (bijlage 1) over Benzo(a)pyreen (PAK). De meetresultaten ondersteunen op dat moment de berekeningen. 15 jaar later is dit significant anders. De aangetroffen hoeveelheden Benzo(a)pyreen wijken met een factor 10 af ten opzichte van de emissieregistratie. 4) Zijn er in de afgelopen 15 jaar vaker metingen gedaan door de vergunningverlener om in kaart te brengen of de emissieregistratie van Benzo(a)pyreen nog in overeenstemming is met de gemeten waarde? Zo nee, waarom niet? Zo ja, is er eerder gebleken dat er een “gat” bestaat tussen de emissieregistratie en de gemeten waarde Benzo(a)pyreen? In de revisievergunning Corus 2007 lezen we tevens dat de toetsing van emissies in het	3. Zie onder vraag 2. Specifiek voor de PAK-reductie zijn besluiten tot aanscherping genomen rondom de stopmassa en de stolpgloeioven. 4. Nee, die metingen zijn niet door de vergunningverlener zelf gedaan. De door Tata Steel volgens accreditatie gemeten emissies van PAK (waaronder ook benzo(a)pyreen) worden door de OD NZKG getoetst aan de grenswaarde uit de vergunning. Deze PAK-emissies worden doorgerekend naar jaarvrachten die gerapporteerd worden in het kader van de emissieregistratie van het e-MJV. Het meten van de immissie (effecten op de leefomgeving) van o.a. benzo(a)pyreen) gebeurt door de GGD continu en wordt door de OD NZKG getoetst aan de grenswaarden die hiervoor gelden. Het betreffen dus twee verschillende rapportages met elk een ander doel. Er is niet eerder gebleken dat er een “gat” bestaat tussen de gegevens uit het e-MJV en de in de meetlocaties rondom Tata gedane immissiemetingen.

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					algemeen plaatsvindt via het verrichten van metingen (bijlage 2). 5) Heeft de OD NZKG de afgelopen jaren emissies in kaart gebracht door middel van metingen? Zo ja, heeft men deze metingen vergeleken met de door Tata aangeleverde emissieregistratie? 6) Was er bij de OD NZKG eerder bekend dat de emissieregistratie afwijkt van de daadwerkelijk gemeten waarden op het luchtmeetnet of is het RIVM bronherleidingsonderzoek de eerste indicatie? Onderaannemers (vb: Harsco en Pelt&Hooykaas) hoeven geen emissieregistratie bij te houden. Zij hebben wel te voldoen aan de vergunningen. 7) Op welke wijze voert OD NZKG haar VTH-taken uit omtrent onderaannemers op het terrein van Tata Steel?	5. Tata Steel stelt jaarlijks een meetprogramma op dat door de OD NZKG wordt gecontroleerd. De metingen die worden uitgevoerd zijn geaccrediteerd. De periodieke emissiemetingen (aan de bron) vormen samen met de bedrijfstijden de input voor het e-MJV. De OD NZKG voert daarnaast incidenteel ook zelf metingen uit ter controle. 6. Nee, dit is de eerste indicatie. 7. Niet alle bedrijven op het Tata-terrein worden door de OD NZKG gecontroleerd. Pelt en Hooykaas valt onder toezicht van de OD IJmond. Bij Harsco bestaat het toezicht door de OD NZKG uit controles op maatregelen tegen stofverspreiding. Dit is visueel waarneembaar. Daarnaast zijn er enkele bronnen waar gecertificeerde metingen plaatsvinden door Harsco. De meetrapportages van Harsco, uitgevoerd door geaccrediteerde meetinstanties, worden door de ODNZKG beoordeeld.

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					8) Zijn er berekeningen/schattingen waarmee OD NZKG de emissies van de onderaannemers in beeld heeft gebracht? Zo nee, waarom niet? Het RIVM constateert dat een significant deel van PAK en metalen in stofdepositie en in de lucht in de IJmond afkomstig is van het terrein van Tata Steel. 9) Ziet GS mogelijkheden binnen het VTH-stelsel om vergunningen omtrent PAK, metalen of ZZS versneld aan te scherpen en te handhaven door middel van metingen? Naar aanleiding van de brief van GS naar PS en van de Minister aan de Tweede Kamer constateren wij onduidelijkheden over de bevoegdheden. Nu lijkt het alsof het Rijk en de Provincie naar elkaar schuiven. In de brief van GS naar PS over het bronherleidingsonderzoek lezen we deze vervolgstap: “Wij vragen het ministerie van I&W te kijken naar het huidige wettelijke stelsel voor de	8. Voor puntbronnen wordt gebruik gemaakt van emissiemetingen om te bepalen wat de emissie van de betreffende bedrijven is, voor zover vastgelegd in een meetprogramma. Bij open bronnen (wegvakken en opslagen) wordt daarvoor gebruik gemaakt van landelijk bepaalde kengetallen voor emissie van (fijn)stof. 9. Binnen de mogelijkheden die GS hebben, wordt al maximaal ingezet op aanscherping van de vergunningen.

Technische vragen						
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					registratie van emissies. Tata Steel voldoet aan de wettelijke eisen voor emissieregistratie, maar daarmee zijn niet alle emissies vanaf het terrein van Tata Steel goed in beeld. De kernvraag is in hoeverre dit stelsel nog voldoet en wat de implicaties zijn van eventuele wijzigingen. In het kader van het Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) traject hebben wij een vergelijkbaar gesprek reeds gestart met het ministerie van I&W (onder andere als input voor de evaluatie van het ZZS beleid). Wij zien namelijk dat het met het huidige wettelijke stelsel niet altijd mogelijk is alle ZZS emissies in voldoende detail in kaart te brengen. Wij willen beoordelen in hoeverre het technisch haalbaar is” In de brief van de minister aan de Tweede Kamer lezen we het navolgende: “Uit metingen van het RIVM blijkt ook dat er meer metalen en PAK in de lucht zitten in de regio IJmond dan men op basis van berekeningen uit de Emissieregistratie zou verwachten. Deze conclusie baart mij zorgen. Ik vind het daarom belangrijk dat er	

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					naar de registratie van de emissie van het terrein van Tata Steel en de achterliggende systematiek wordt gekeken. Het RIVM doet aanbevelingen om deze registratie te verbeteren. De provincie Noord-Holland is verantwoordelijk voor de vergunningen en het toezicht op Tata Steel. Zij zijn ook samen met de IJmondgemeenten de opdrachtgever van dit onderzoek. Ik verwacht dat de provincie zo snel mogelijk aan de slag gaat met de aanbevelingen van het RIVM en waar nodig en mogelijk wil ik hierbij ondersteuning bieden." 10) Kunt u ons inzichtelijk maken wat de verantwoordelijkheid is van de provincie als bevoegd gezag en wat de verantwoordelijkheid is van het ministerie van I&W?	10. Met betrekking tot Tata Steel moet het bevoegd gezag, in dit geval provincie Noord-Holland, toezien op een correcte rapportage van emissies (in het elektronisch Milieujaarverslag, e-MJV) door het bedrijf. Kortom: rapporteert Tata Steel tijdig en is de rapportage volledig, consistent en geloofwaardig. De eisen aan de rapportage zijn in landelijke wetgeving vastgelegd. Toezicht hierop en handhaving hiervan wordt uitgevoerd door de OD NZKG. De verplichting tot het voeren van een emissieregistratie door de daartoe aangewezen bedrijven en de gevraagde inhoud en opzet van de rapportage, vloeit voort uit Europese regelgeving die in nationale wetgeving is vertaald. Het Rijk is verantwoordelijk voor het stelsel van nationale wetgeving en de achterliggende systematiek. Voor meer informatie zie: https://www.infomil.nl/onderwerpen/lucht-water/meten-en-rapporteren/integraal-

Technische vragen						
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						prtr/#BevoegdgezagenhetIntegraalPRTR-verslag
4	SP – De Groot	6a	Olthof	RIVM rapport	Technische vragen commissie NLG 07-02-2021, agendapunt 6.a RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio 1)De bevoegdheden rond Tata Steel zijn over meerdere overheden verdeeld. Graag vernemen wij hoe de bevoegdheden verdeeld zijn. Dus welke bevoegdheden bij de provincie, het Rijk, de gemeenten en wellicht de waterschappen berusten. 2)De OD NZKG controleert Tata Steel namens de provincie Noord-Holland. Ook zorgt de OD NZKG voor de meeste vergunningen en ontheffingen. Zijn er ook bevoegdheden die bij andere omgevingsdiensten berusten? Zo ja, welke omgevingsdiensten spelen nog meer een rol bij het controleren en het verlenen van vergunningen en ontheffingen bij Tata Steel? 3)Op het terrein rond Tata Steel zijn ook diverse andere bedrijven (doorgaans onderaannemers) gevestigd, zoals bijvoorbeeld Harsco. Worden al deze	1)Voor de bevoegdheden met betrekking tot Tata Steel verwijzen we naar de tabel op pagina 29 van het programma Tata Steel 2020-2050. Zie ook hieronder. 2)Naast de OD NZKG zijn ook Omgevingsdienst IJmond en Omgevingsdienst Noord-Holland Noord betrokken bij Tata Steel. Omgevingsdienst IJmond in de rol van (wettelijk) adviseur van de gemeenten Beverwijk, Heemskerk en Velsen als de gemeenten op wiens grondgebied Tata Steel is gelegen. De Omgevingsdienst Noord-Holland Noord is namens provincie Noord-Holland betrokken indien er sprake is van zaken die raken aan de Wet natuurbescherming, in goede samenwerking met de OD NZKG. 3) Niet alle bedrijven vallen onder de OD NZKG. Pelt en Hooykaas valt onder toezicht van de OD IJmond. Dit is bepaald op basis van

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					bedrijven gecontroleerd door de OD NZKG? Als dat niet het geval is, welke bedrijven vallen dan onder de bevoegdheid van andere omgevingsdiensten en voor welk gedeelte van hun bedrijfsvoering? Kunt u ons ook meedelen waarom dit zo is geregeld? 4)Inwoners, milieuorganisaties, en advocaten maken zich op om gerechtelijke procedures tegen Tata Steel en de provincie Noord-Holland te beginnen. Dit om uiteenlopende aspecten en op uiteenlopende rechtsgebieden. We zien aanzetten tot gerechtelijke procedures op het gebied van bestuursrecht, privaatrecht en strafrecht. Soms bevindt een en ander zich nog in het beginstadium, zoals het schrijven van een brief. In andere gevallen zijn de eisen al in een meer gevorderd stadium. Kunt u ons meedelen in hoeveel en welke gevallen de provincie Noord-Holland reeds is aangesproken? Kunt u ons meedelen in hoeveel en in welke gevallen u verwacht aangesproken te worden? In hoeverre en met welk(e) bedrag(en) hebt u het risico begroot? Een en ander kunt u ons ook in beslotenheid meedelen. 5)Bij het bespreken in de Tweede Kamer van het RIVM rapport 'Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen	de wettelijk vastgestelde emissiecategorie waaronder een bedrijf valt en afhankelijk van de producten die bij het bedrijf worden geproduceerd. Hierdoor is wettelijk bepaald wat onder bevoegd gezag van gemeenten en wat onder bevoegd gezag van de provincie valt. De gemeente Beverwijk waaronder het Tata-terrein valt, heeft haar VTH-taken belegd bij de OD IJmond. De provincie heeft de VTH- en Wabo-taken voor BRZO-bedrijven bij de OD NZKG belegd, en de taken in het kader van de natuurwetgeving bij OD NHN. 4) Voor een overzicht van relevante lopende Wob-verzoeken en VTH-uitvoering verwijzen wij naar de bijlage bij de laatste VTH-brief. Dit is geen uitputtend overzicht, maar vermeldt wel de meest relevante trajecten. Buiten het VTH- of Wob-spoor lopen er op dit moment geen zaken (aansprakelijkstellingen of aangiftes) gerelateerd aan het dossier Tata Steel tegen provincie Noord-Holland. Wij

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					in de lucht in de IJmond regio' vroegen meerdere politieke partijen of het mogelijk is om voor Tata Steel en de andere op het terrein rondom gevestigde bedrijven (de onderaannemers) qua milieuregels een soort van ketenaansprakelijkheid mogelijk te maken, zodat de opdrachtgever te allen tijde aangesproken kan worden op alles wat zijn bedrijfsterrein verlaat, via het riool of fabriekspijp. Kunt u ons de mogelijkheden en onmogelijkheden van een dergelijke 'ketenaansprakelijkheid' schetsen? En hoe snel kan een dergelijke 'ketenaansprakelijkheid' gerealiseerd worden? 6)Bij het bespreken in de Tweede Kamer van het RIVM rapport 'Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio' vroegen meerdere politieke partijen of het mogelijk is om, zoals omwonenden suggereren, de milieu-inspecteurs van de IJmond te vervangen door die van de Rijnmond. De laatsten hebben immers, met alle toezicht in de Rotterdamse haven, veel meer ervaring in de controle van grote fabrieken, zegt men. Is dit mogelijk en als het mogelijk is, wat levert dit dan op? Is het inderdaad zo dat de milieu-inspecteurs van de ODIJ en OD NZKG qua kennis en kunde onderdoen voor hun collega's uit de	hebben ook geen indicaties voor aanstaande zaken tegen provincie Noord-Holland. 5) Op dit moment bestaat volgens onze informatie een dergelijke aansprakelijkheid niet in het milieu- of bestuursrecht. 6) Wij hebben geen enkele aanleiding om aan te nemen dat de DCMR de VTH-taken voor Tata Steel beter kan uitvoeren dan de OD NZKG. De enige omgevingsdienst in Nederland met VTH-ervaring bij grote staalindustrie is de OD NZKG, aangezien er nergens anders in Nederland dergelijke industrie is gevestigd.

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					Rijnmond? En als dat het geval is, wat gaat u dan doen om de kennis van de inspecteurs van ODIJ en OD NZKG op hetzelfde niveau te brengen als hun collega's in de Rijnmond hebben? 7)Bij het bespreken in de Tweede Kamer van het RIVM rapport 'Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio' werd aan de Kamerleden meegedeeld dat de inwoners van de IJmond twee maal de gelegenheid krijgen om de GGD te spreken over hun gezondheid(sproblemen). Wij hebben begrepen dat het om individuele gesprekken gaat. Gaat de GGD aan PS rapporteren over deze gesprekken (uiteraard anoniem)? Zo ja, wanneer kunnen wij het rapport verwachten? 8)De kooksfabrieken (en met name Kooks- en Gasfabriek 2) blijken de grootste vervuilers van Tata Steel te zijn. Wat is - volgens u - de eerste gelegenheid waarop deze fabriek(en) gesloten kan/kunnen worden? Kunt u op deze eerste gelegenheid sturen? En zo ja, kunt u dan ook een harde toezegging aan de bewoners van de IJmond doen?	7) Nee, de GGD rapporteert niet over deze gesprekken. De twee tijdstippen waren enkel bedoeld als extra mogelijkheid voor inwoners om hun vragen te stellen, naast de gewone mogelijkheid die daartoe altijd al bestaat. 8) Een harde toezegging kunnen wij hierover op dit moment niet doen. Wij hebben geen wettelijke grond om de sluiting van Kooksfabriek 2 af te dwingen. De sluiting van Kooksfabriek 2 is door Tata Steel voorzien als onderdeel van de omslag naar productie op basis van waterstof (groen staal), voor 2030.

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					9)In het Plan van Aanpak van 1 december 2021 staat dat: de emissie van PAK's zullen voor het einde van het eerste kwartaal van 2022 met bijna 50% worden gereduceerd ten opzichte van de situatie in 2019. In de Roadmap+ was nog een reductie van 30% aangekondigd en dat: de reductie van de emissie van lood met 70% ten opzichte van 2019 zal sneller plaatsvinden dan het in de Roadmap+ aangekondigde moment eind 2025. Tata Steel Nederland heeft in het gesprek van 23 november jl. aangegeven dat zij verwacht de hiervoor benodigde aanpassingen al eind 2023 gerealiseerd te hebben. Inmiddels is door metingen gebleken dat er véél meer PAK's (1.000 keer meer), lood en koper (50 x meer) gevonden zijn bij het RIVM- onderzoek. Moet de hoeveelheid lood, koper en PAK's teruggebracht worden, uitgaande van de in het Plan van Aanpak bekende hoeveelheid? Of moet de hoeveelheid lood, koper en PAK's teruggebracht worden uitgaande van het laatste RIVM- onderzoek?	9) Dat is niet precies te zeggen omdat niet precies duidelijk is waar de verschillen tussen berekenen op basis van de registratie en de gemeten waarden door Tata Steel vandaan komen. Tata Steel monitort de (effecten) van de Roadmap+. Verschillende in de Roadmap+ aangegeven (verwachte) verbeteringen worden voor de monitoring daarvan gebaseerd op emissiegegevens uit de milieujaarverslagen. Op basis van het RIVM-rapport zullen wij de in de Roadmap+ geformuleerde emissiereductiedoelstellingen beoordelen. Vervolgens gaan wij met Tata Steel in gesprek over de emissiereductiedoelstellingen en monitoring van de Roadmap+.

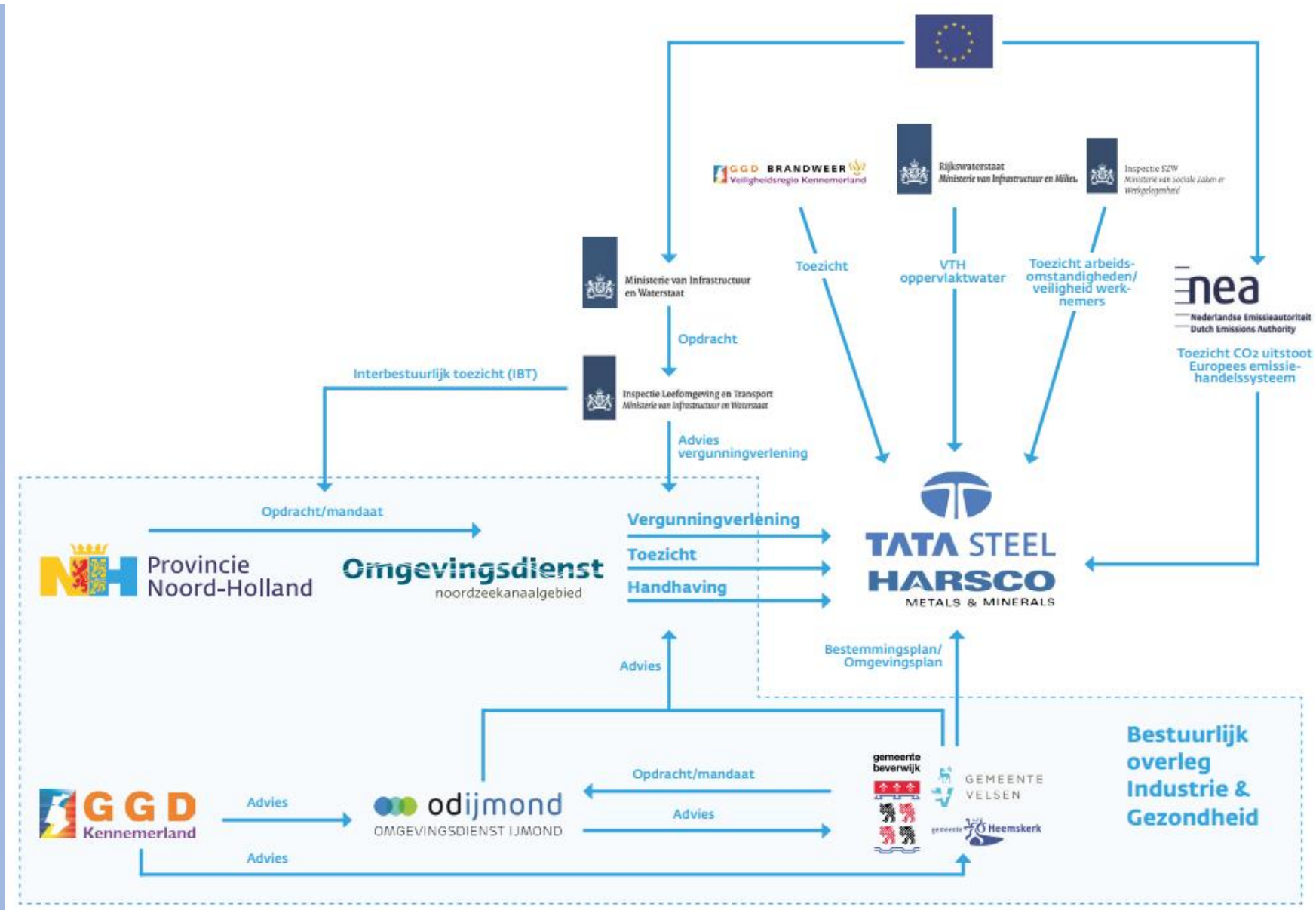
GGD BRANDWEER Veiligheidsregio Kennemerland
Rijkswaterstaat Ministerie van Infrastructuur en Milieu
Inspectie SZW Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Toezicht
VTH oppervlaktwater
Toezicht arbeids-omstandigheden/ veiligheid werk-nemers
nea Nederlandse Emissieautoriteit Dutch Emissions Authority
Toezicht CO2 uitstoot Europees emissie-handelssysteem
Opdracht
Interbestuurlijk toezicht (IBT)
Inspectie Leefomgeving en Transport Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Advies vergunningverlening
Opdracht/mandaat
Provincie Noord-Holland
Omgevingsdienst noordzeekanaalgebied
Vergunningverlening
Toezicht
Handhaving
TATA STEEL HARSCO METALS & MINERALS
Advies
Bestemmingsplan/ Omgevingsplan
Bestuurlijk overleg Industrie & Gezondheid
GGD Kennemerland
Advies
odijmond OMGEVINGSDIENST IJMOND
Opdracht/mandaat
Advies
gemeente beverwijk
GEMEENTE VELSEN
gemeente Heemskerk
Advies

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
	PvdD – SP-DENK – CU-JA21 – CDA		Olthof	Tata	Technische vragen Tata Steel - commissie NLG (van de fracties PvdD, SP, DENK, CU, JA21, CDA) 1. Cluster A is nu afgerond. Wanneer start GS met het oppakken van cluster B? 2. Tata stelt eigen deadlines voor het halen van emissiereductie. Wat is het gevolg als Tata die deadlines niet haalt? Zijn er afspraken gemaakt met Tata over gevolgen bij het niet halen van de deadlines? Zo ja welke afspraken?	1) Cluster B gaat over (gezondheidsrisico's) van het eten van voedsel uit moestuinen, bramen uit de duinen en van dierlijke producten. En over de biomonitoring van bloedwaarden. Of en zo ja welke onderdelen hiervan worden uitgevoerd is nog niet besloten. Wij willen hier voor de zomer een besluit over nemen. 2) Wij gaan er vanuit dat wordt gedoeld op de doelstellingen in de Roadmap+. De doelstellingen zijn gebaseerd op maatregelen. Sommige maatregelen kunnen wij wel afdwingen (bijvoorbeeld de maatregel bij de Pelletfabriek). De OD NZKG is verder aan het onderzoeken of het door Tata Steel ingediende "Vermijdings- en reductieplan" voor ZZS juridische handvatten biedt om bepaalde maatregelen die in de Roadmap+ zijn opgenomen af te dwingen. Een ander deel van de Roadmap+ bestaat uit bovenwettelijke maatregelen. Daarvoor moet Tata Steel zelf

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					3. Wordt er nagedacht over het werken met ketenverantwoordelijkheid zodat alle emissies, dus ook emissies van onderaannemers bij Tata en emissies die niet afkomstig zijn uit schoorstenen, meegenomen worden bij emissieregistratie? 4. Is bij het herleiden van de bronnen van de gemeten stoffen (globaal) aan te geven hoeveel procent van de gemeten stoffen afkomstig is van het Tata terrein en hoeveel procent er afkomstig is van andere bronnen? 5.Is het vermijdings- en reductieprogramma van Tata inmiddels gecontroleerd? Wat is het oordeel en wanneer wordt alles gedeeld met de commissie?	een vergunningaanvraag doen, dat kunnen wij niet zelfstandig afdwingen. Wij zijn aan het onderzoeken of en op welke wijze ook de bovenwettelijke maatregelen en de (emissiereductie) doelstellingen die Tata Steel in de Roadmap+ heeft gesteld een stevigere juridische verankering kunnen krijgen. 3. Op dit moment bestaat volgens onze informatie een dergelijke aansprakelijkheid niet in het milieu- of bestuursrecht. Voor een eventuele uitbreiding van de emissieregistratieverplichting, indien dat wenselijk wordt geacht, is het Rijk aan zet. 4. Nee, het aandeel of percentage is niet aan te geven. Zoals beschreven op pagina 24 van het RIVM rapport zijn er veel factoren van invloed op verspreiding van stof. Bijvoorbeeld weersomstandigheden. Met name de verspreiding van grof stof laat zich moeilijk voorspellen. Op de stofdeeltjes zit geen label met een afzender, wat het

Technische vragen						
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						vaststellen van de herkomst complex maakt. Door verschillende methoden te gebruiken kunnen we toch vaststellen dat voor PAK en metalen Tata Steel terrein de grootste bron is. Maar specificeren van de precieze bronnen op het terrein en het aandeel is niet gelukt. Dit komt omdat de beschikbare data niet specifiek genoeg is. Bijvoorbeeld de metingen op het luchtmeetnet geven door de gebruikte meetstrategie ongeveer weekgemiddelde waarden weer voor PAK en metalen. Hierdoor kunnen niet hele scherpe profielen worden vastgesteld. Voor het herleiden van bronnen op basis van het verspreidingsmodel en de beschikbare uitstootgegevens stelt het RIVM voor verschillende metalen en PAK een gat vast tussen wat is gemeten op het luchtmeetnet en wat is berekend. Hierdoor is deze methode niet goed geschikt om het aandeel van bronnen te herleiden. Daarnaast zijn op het terrein veel verschillende bronnen (zie bijv. pag 56, figuur 3.3)5. De beoordeling door de OD NZKG van het vermijdings- en reductieprogramma van Tata Steel nadert

Technische vragen						
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					6.Eerder is de rapportage over ZZS-stoffen na aanvullende informatie van Tata goedgekeurd door de OD. a) Zijn de cijfers in die rapportage gebaseerd op berekeningen van Tata zelf of op metingen? b) Gezien de conclusies van het RIVM, in hoeverre kan nog met zekerheid worden gezegd dat de cijfers in de ZZS-rapportage betrouwbaar zijn? Gaat hier onderzoek naar worden gedaan en wanneer wordt PS geïnformeerd? 7. De OD zou eind dit jaar alle vergunningen hebben aangescherpt. Loopt dat nog volgens schema?	afronding. Zodra dit gereed is, zullen we u hierover nader informeren. 6. De cijfers zijn door Tata Steel aangeleverd en zijn afkomstig van kengetallen uit de staalsector en door gecertificeerde metingen. De OD NZKG heeft deze cijfers beoordeeld. Voor het doel waarvoor de ZZS-rapportage is bedoeld (nl. inventarisatie) achten wij deze betrouwbaar. Het betreffen metingen die ook onder accreditatie zijn uitgevoerd. 7. Het huidige uitvoeringsprogramma VTH Tata Steel van de OD NZKG waar de actualisatie van de vergunningen onderdeel van uit maakt, heeft een looptijd tot eind 2022. Medio 2022 wordt over de voortgang van dit programma gerapporteerd. Het aanscherpen van vergunningen is ook na 2022 een doorlopend proces, als gevolg van nieuwe ontwikkelingen, nieuwe normen en wetswijzigingen.

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					8. Van welke bronnen op het Tata-terrein zijn de emissies niet bekend in de Emissieregistratie? Het RIVM noemt bijvoorbeeld de emissies van de bedrijven Harsco Metals en Pelt & Hooykaas, 9. Onvolledige registratie van schadelijke stoffen door ongewone voorvallen op het Tata-terrein: Heeft Tata inmiddels alle emissies bij incidenten op het Tata-terrein in beeld, én doorgegeven aan de OD (zie ook ILT-advies; ongewone voorvallen)? Zo ja, kan deze informatie aan PS worden gestuurd? Zo nee, wanneer levert Tata deze informatie? 10. Klopt er dat in de afgelopen 20 jaar de NOx-emissie van Tata Steel niet is verminderd? Hoe rijmt dit met BBT?	8. Voor bedrijven die niet E-MJV plichtig zijn wordt de emissie bepaald op basis van kengetallen voor de sector waaronder een bedrijf valt. De vergunde emissies voor deze bedrijven zijn bekend, want deze zijn vastgelegd in de door de betreffende OD verleende vergunningen. 9. Tata Steel is op grond van wet- en regelgeving verplicht ongewone voorvallen te melden bij de OD NZKG. De OD NZKG beoordeelt deze meldingen en onderneemt, zo nodig actie. De OD NZKG gaat op de eigen website hier binnenkort over publiceren. De ongewone voorvallen van de andere bedrijven op het Tata-terrein worden bij de bevoegde omgevingsdienst gemeld. 10. Het overgrote deel van de NOx-emissie is afkomstig van verbrandingsprocessen (waaronder ovens en ketels); deze zijn in de loop der tijd waar nodig verbeterd (BBT). Daar staat tegenover dat in 20 jaar de productie

Technische vragen						
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					11.“Het luchtmeetnet in de IJmond wordt geëvalueerd,” zegt GS. Wanneer zal dat klaar zijn ongeveer? 12. Welke ZZS-minimalisatie-inspanningen heeft Tata de afgelopen jaren gedaan om in de afgassen van kooksovengas de PAK's te minimaliseren? Nu worden de brandbare afgassen afgefakkeld, hetgeen leidt tot onvolledige verbranding en daarmee tot de vorming van kankerverwekkende PAK's.	wel is verhoogd, waardoor netto de NOx-vracht dezelfde is gebleven. 11. Dat is op dit moment nog niet bekend. Wij zijn bezig met het opstellen van de uitvraag om een evaluatie van het luchtmeetnet uit te laten voeren door een derde, onafhankelijke partij. Na opdrachtverlening wordt vervolgens, in overleg met de partij die de opdracht aanneemt, een planning opgesteld voor de uit te voeren evaluatie. Omdat er afstemming moet plaats vinden met een derde partij, is op dit moment nog niet bekend welke tijdsspanne moet worden aangehouden voor de uit te voeren evaluatie. 12. Bij de Vulgasontstoffingen wordt nu gebruik gemaakt van actief kool om de PAK’s te verminderen, ook het Kooksgas wordt gereinigd. Er wordt pas afgefakkeld als het stookgas niet afgenomen kan worden door bv. calamiteiten (bijv. storing bij Warmbandwalserij).

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					13. a) Gaat de belofte van Tata over 50% minder PAK's in het eerste kwartaal van 2022 over het hele Tata-terrein? b)Wie en op welke wijze gaat controleren of Tata Steel haar belofte nakomt? c) Aangezien de deadline van die belofte in het eerste kwartaal van dit jaar is: wanneer krijgen we zekerheid over de vraag of Tata haar eigen doel heeft gehaald? 14. Klopt het dat Tata Steel nergens op haar terrein rookgasontzwaveling of stikstofverwijdering toepast? Hoe rijmt dit met de regels rond BBT?	13.a De door Tata Steel aangegeven reductie ziet toe op de emissies van het bedrijf Tata Steel. 13.b Op de voortgang van de realisatie van wettelijk afdwingbare maatregelen en aanscherping van vergunningen ziet de OD NZKG toe. Wij onderzoeken daarnaast nog de wijze waarop de voortgang van de niet-afdwingbare maatregelen en de effecten daarvan op de leefomgeving op een juiste en navolgbare wijze kunnen worden gemonitord. Daarvoor spreken we met Tata Steel, maar nemen we ook de aanbevelingen uit het RIVM-rapport mee. Zie verder antwoord op vraag 2. 13.c Tata Steel rapporteert daar zelf over. Zie verder antwoord 13.b. 14. Bij Tata Steel vindt ontzwaveling van kooksovengas plaats, door middel van absorptiesystemen conform BBT-48. Bij de Sinterfabriek zijn maatregelen getroffen

Technische vragen						
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					15. Is er bekend hoever Tata's uitstoot reikt?	conform BBT-22 om SOx te verminderen (doormiddel van adsorptiemiddelen in de afgasleiding vóór de ontstoffing). Bij Tata Steel vindt het verminderen van NOx plaats. Bij de Sinterfabriek zijn conform BBT-23 proces geïntegreerde maatregelen toegepast om NOx te verminderen. Tata Steel moet conform BBT-14 van de primaire emissies van de belangrijkste emissiebronnen continu meten om te voldoen aan de gestelde emissiegrenswaarden die zijn vastgelegd in de vergunning. 15. Ons zijn hierover geen rapporten of gegevens bekend. De afstand tot waar een emissie reikt is afhankelijk van een aantal factoren, zoals onder andere stofeigenschappen en bronhoogte. Zo reiken grof stof emissies vaak niet verder dan enkele honderden meters van de bron, terwijl andere emissies een afstand van circa 10 km

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					16. In vervolgstap 5 geeft u aan met Tata in gesprek te gaan over de doelen en monitoring van de Roadmap+. Is de inzet van de provincie om te zorgen dat de gemeten depositie afneemt conform de doelstellingen? 17. Het RIVM adviseert een andere meetstrategie van het luchtmeetnet, waarin onder andere per dag gemeten wordt. Is een inschatting te maken in hoeverre dat mogelijk is met de huidige apparatuur en welke kosten dat met zich mee brengt? 18. Op basis van welke argumenten kan worden gesteld dat de discrepantie tussen berekening en meting van stoffen geen gevolgen heeft voor de volksgezondheid in de omgeving?	bereiken. niet meer aan een bron te koppelen zijn. 16. De inzet van de provincie is gericht op een zo groot mogelijke reductie van emissies. En in het verlengde daarvan ook van de stofdepositie. Het gesprek met Tata Steel van vervolgstap 5 is bedoeld om te bekijken waar de in de Roadmap+ geformuleerde doelstelling (in % reductie verschillende emissies) precies op zijn gebaseerd. 17. Deze vraag zal onder andere aan de orde moeten komen bij de toekomstige evaluatie van het luchtmeetnet. Een inschatting kunnen wij op dit moment niet geven. 18. Met dit onderzoek is geconstateerd dat er een verschil zit tussen de verwachte uitstoot door Tata Steel op basis van haar emissieregistratie en de metingen uit het luchtmeetnet. De eerdere (gezondheidskundige) onderzoeken zijn gebaseerd op onder andere de gegevens uit

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					19. Mag worden geconcludeerd dat de berekening van de uitstoot moet worden aangepast en op welk punt loopt de berekening van Tata Steel uit de pas met de metingen die zijn gedaan door het RIVM? Waarom is dat? Klopt de gehanteerde rekenmethode niet? En zo nee, welke berekeningen kloppen nog meer niet?	het luchtmeetnet en depositieonderzoek (neergedaald stof). De feitelijke gemeten situatie buiten is voor die onderzoeken dus het uitgangspunt geweest. Hier verandert niets aan. 19. Het RIVM rapport geeft verschillende mogelijke oorzaken voor het geconstateerde verschil tussen wat je verwacht op basis van de berekening met de emissieregistratie die Tata Steel moet aanleveren en de metingen in het luchtmeetnet. Zie daarvoor het rapport. Zoals in de brief aan PS vermeld (vervolgstap 1) is één van de acties dat wij het ministerie van I&W vragen te kijken naar het huidige wettelijke stelsel voor de registratie van emissies. Immers: Tata Steel voldoet aan de wettelijke eisen voor emissieregistratie, maar daarmee zijn niet alle emissies vanaf het terrein van Tata Steel goed in beeld. De kernvraag is in hoeverre dit stelsel nog voldoet en wat de implicaties zijn van eventuele wijzigingen.

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					20. Als we wel mogen uitgaan dat overige berekeningen van Tata Steel kloppen, op basis waarvan kan dat worden geconcludeerd? 21.Is de depositie die omhoog dwarrelt eveneens schadelijk voor de gezondheid? Zo ja, in welke mate? Zo nee, waarom niet?	20. De informatie in het e-MVJ is deels gebaseerd op de metingen uit het meetplan maar ook op basis van rekenkundige aannames, met name voor de diffuse en open bronnen. De berekeningen zijn gebaseerd op wetenschappelijke onderzoeken en/of wettelijk vastgestelde normen. 21. Depositie bestaat uit fijnstof en grof stof. Het meeste is grof stof. In de stofdeeltjes kunnen metalen en PAK zitten. Als neergedaald stof opnieuw opdwarrelt, en zo opnieuw in de lucht komt, kan het fijnstof ingeademd worden. Fijnstof is niet goed voor de gezondheid. Als de niveaus van fijnstof in de lucht toeneemt, kunnen mensen hier klachten van ondervinden zoals benauwdheid en hoesten. Grof stof zijn grotere stofdeeltjes en adem je over het algemeen niet in. Grof stof zal na het opdwarrelen opnieuw neerkomen. Als hier PAK of metalen inzitten kan dit bijvoorbeeld via handen in de mond komen. Het is aannemelijk dat een deel van het stof dat wordt gemeten op het luchtmeetnet en in de depositiebakken opnieuw opgewaaid stof is.

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					22. Als de omgeving reeds decennia wordt vervuild door depositie van Tata Steel, in hoeverre is het aannemelijk dat deze depositie wordt meegenomen in ruimten waarin veel lopend verkeer is, zoals scholen? Zo nee, waaruit blijkt dat het niet zo is? 23. Als de depositie die decennia reeds is neergeslagen in de omgeving wordt meegenomen in druk bezochte ruimten, zoals bijvoorbeeld scholen, is het aannemelijk dat dergelijke ruimten niet meer vervuild zijn dan de huiselijke privéomgeving? Zo ja, waarom is hier niet specifiek op gemeten? Zo nee, waaruit blijkt dat?	22. Het is aannemelijk dat stof mee naar binnen gelopen kan worden. Dit is niet specifiek onderzocht, daarvoor was het aantal binnenlocaties in het depositieonderzoek te beperkt om hier gedegen uitspraken over te kunnen doen. Stof dat wordt binnengelopen kan worden schoongemaakt, bijvoorbeeld met een natte doek. 23. In het onderzoek dat is uitgevoerd naar aanleiding van de grafietregens in 2019 is in overleg met de basisschool de Vrijheit besloten niet op de school/ het schoolplein te meten. Er is wel een meetlocatie vlakbij ingericht. Hetzelfde is gedaan voor het uitgebreide depositieonderzoek in 2020. Toen is er vlakbij de school een locatie ingericht waarin zowel binnen als buiten is gemeten. Hoewel het aannemelijk is dat stof naar binnen gelopen kan worden, geeft deze locatie een relevant beeld van de depositie. In de risicobeoordeling wordt uitgegaan van een realistische worst-case benadering. Dat betekent dat je verschillende (reken)stappen maakt in de beoordeling om ervoor te

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					24. Op welke wijze worden bedrijven op het terrein van Tata Steel gecontroleerd op hun uitstoot en is deze te onderscheiden van de uitstoot van Tata Steel zelf? Zo ja, waaruit blijkt dat? Zo nee, op welke wijze worden deze overige bedrijven op het Tata Steel terrein verantwoordelijk gehouden en aangesproken voor de vervuiling en verslechtering van de volksgezondheid? 25. Is op te maken welk aandeel van de vervuiling is toe te schrijven aan de verscheidene bedrijven op het Tata Steel terrein? Zo nee, hoe wordt er dan een verdeling gemaakt voor de toeschrijving? Zo ja, hoe is dit naar verhouding terug te zien in handhaving, vergunningenbeleid en overige berekeningen? 26. Idem als vraag 13, maar dan voor de verslechtering van de volksgezondheid. 27.Op welke wijze spelen windturbines een rol in de verspreiding van de vervuiling die komt van het Tata Steel terrein? Kunt u bronverwijzing delen met informatie hierover?	zorgen dat de blootstelling niet onderschat wordt. 24. Zie beantwoording van voorgaande vragen, dit valt onder de reguliere uitvoering van de VTH-taken door de omgevingsdiensten. 25. Eén van hoofdconclusies van het rapport is er geen volledige duidelijkheid kan worden gegeven over de specifieke bijdrage van de verschillende aanwezige bronnen op het terrein van Tata Steel. In de vergunningen van de bedrijven op het terrein van Tata Steel zijn de maximaal toegestane emissies vastgelegd. 26. De vraag is onduidelijk. Tata Steel heeft geen toezegging of belofte gedaan inzake de verslechtering (of verbetering) van de volksgezondheid. 27. Hier is onderzoek naar gedaan en geconcludeerd dat windmolens niet of nauwelijks effect hebben op de verspreiding

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						van (fijn)stof vanaf het terrein van Tata Steel. Zie onder meer dit rapport.
	D66, Linde Gonggrijp	6.a.	Olthof	RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio	Toelichting bij de vragen: 21 januari 2022 heeft het RIVM het rapport "Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond Regio" gepubliceerd. De meest opvallende conclusie in het rapport is dat er veel hogere concentraties metalen en kankerverwekkende stoffen gemeten zijn dan werd verwacht op basis van milieujaarverslagen en emissierapportages afkomstig van Tata Steel. Vraag 1: Het RIVM geeft aan dat Tata Steel voldoet aan haar emissieregistratie en dat een deel van de extra uitstoot mogelijk afkomstig is van onderaannemers op het terrein van Tata Steel. Nu deze partijen vermoedelijk een significant deel van de uitstoot van metalen en PAK voor hun rekening nemen, roept het de vraag op waarom deze partijen geen emissie registratie bij dienen te houden?	1. De verplichting tot het bijhouden van een emissieregistratie volgt uit nationale wetgeving (en de daarachter liggende Europese verordening). Niet alle bedrijven zijn wettelijk verplicht een emissieregistratie zoals in de betreffende wet bedoeld te voeren. Dit betekent overigens niet dat geen emissie-eisen gelden voor bedrijven die geen emissieregistratie hoeven te voeren. Emissie-eisen kunnen via een vergunning worden vastgelegd en op basis van de vergunning (bijvoorbeeld via een vastgesteld meetprogramma) ook worden gecontroleerd en indien noodzakelijk gehandhaafd.

Technische vragen						
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
	D66, Linde Gonggrijp	6.a.	Olthof	RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio	Vraag 2: Kan het college aangeven hoeveel lood Tata Steel mag uitstoten en hoe zich dat verhoudt tot de gemeten uitstoot van lood?	2. De oorspronkelijk vergunde emissie is 28 ton. De werkelijke emissie is 1061 kg (2020). De OD NZKG scherpt de vergunning hierop aan.
	D66, Linde Gonggrijp	6.a.	Olthof	RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio	Vraag 3:Tata Steel heeft de plicht om de Best Beschikbare Technieken (BBT)te gebruiken. Klopt het dat de stappen die Tata Steel nu wil zetten om de uitstoot van lood en zware metalen flink te verminderen, ook al eerder gezet had kunnen worden op basis van de BBT?	3. Nee dit klopt niet.
	CDA 16a	Olthof	Resultaten van PFAS in Noord-Hollands grondwater	Op pagina 4 in de brief aan PS betreffende toetsing aan normen; het is informatief om na te gaan wat de aangetroffen gehalten aan PFAS in het grondwater in de duinen betekenen wanneer deze getoetst worden aan normen. Vraag; door wie, wanneer en hoe gaat de informatie vergaard worden en kunt u specificeren aan welke normen toetsing?	De gemeten PFAS gehalten in het grondwater zijn getoetst aan de beleidsregel PFAS Noord-Holland 2019. Ook zijn de gehalten informatief getoetst aan de door het RIVM afgeleide risicogrenswaarden (RIVM rapport 'Memo Risicogrenzen ten behoeve van de vaststelling van Interventiewaarden voor PFOS, PFOA en GenX, RIVM, d.d. 20 juli 2021') die zijn gebaseerd op de gepubliceerde gezondheidskundige grenswaarden in 2020

Technische vragen						
nr	Partij en indiener	Punt	gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						van de Europese voedsel en warenautoriteit (EFSA). Dit is nader uitgewerkt in de brief aan PS op pagina 4. Om meer kennis te vergaren over seaspray en de belasting in de kuststrook moet er aanvullend onderzoek plaatsvinden, dit willen we gezamenlijk oppakken met andere kustprovincies en KWR Water Research Institute.

Spreektijd Provinciale Staten Noord-Holland, 7 februari 2022

Prof. dr. Thijs Kuiken DVM PhD DACVP
Hoogleraar Vergelijkende Pathologie
Afdeling Viroscience
Erasmus MC Rotterdam

Voorzitter, dank u voor de mogelijkheid om te mogen spreken over het onderwerp hoog-pathogene vogelgriep, waaraan ik de laatste 22 jaar onderzoek doe. In de volgende vijf minuten wil ik graag enige misverstanden rechtzetten en verder uitleg geven over deze ziekte. Ik heb 5 punten.

1. De huidige uitbraak van hoog-pathogene vogelgriep is geen natuurramp. Op grond van virologisch onderzoek weten we dat dit virus een gemuteerde virus is dat ontstaan is in de commerciële pluimveehouderij. De situatie van een groot aantal vogels dicht bij elkaar creëert de omstandigheden dat een dergelijke virus niet alleen kan ontstaan maar ook zich verder uit kan breiden. In de regel komt hoog-pathogene vogelgriep virus dus niet voor bij wilde vogels. Dat het nu wel het geval is, komt omdat we dit virus uit onze handen hebben laten glippen, waardoor het zich kon verspreiden van pluimvee naar wilde vogels. In conclusie: de huidige hoog-pathogene vogelgriep uitbraak is veroorzaakt door menselijk handelen.

2. We lopen risico dat een hoog-pathogene vogelgriepvirus in Nederland ontstaat. Hoewel genetisch onderzoek laat zien het huidige hoog-pathogene vogelgriepvirus in Azië is ontstaan, hebben de meeste van dergelijke mutatie-gebeurtenissen plaatsgevonden in pluimveehouderijen in Europa, waaronder Nederland in 2003. De maatregelen die we tegen dit risico nemen zijn een goede bioveiligheid, maar dat neemt niet weg dat bij gelijke mate van o.a. bioveiligheid en andere factoren, een grotere pluimveestapel (meer dieren per bedrijf, bedrijven dichter bij elkaar) een grotere risico met zich meebrengen. En dat risico in Nederland is zo hoog omdat we de grootste pluimveedichtheid van Europa hebben, 6x meer dan het EU-gemiddelde. De provincie Noord Holland is niet de meest pluimveedichte provincie van Nederland, maar toch 1,5x hoger dan het EU-gemiddelde. Volgens de CBS data fluctueren de aantallen legkippen en vleeskuikens de laatste 20 jaar, maar zijn in de laatste 10 jaar 1,6 x toegenomen, van circa 9.00.000 tot 1.500.000 gestegen.

3. Hoog-pathogene vogelgriep in pluimvee vormt een risico voor humane gezondheid. Het RIVM heeft afgelopen december het zoonotische risico voor mensen die beroepshalve met potentieel besmette vogels (en zoogdieren) verhoogd van ‘laag’ naar ‘laag-gemiddeld’. Deels is dit het gezondheidsrisico voor mensen die direct met besmette pluimvee in aanraking komen. Dit is in 2003 gebeurd met 86 mensen in Nederland die direct betrokken waren bij het ruimen van de 30 miljoen kippen van de H7N7 uitbraak. Het gebeurde ook vorig jaar met 7 mensen in Rusland, die direct betrokken waren met ruimen van kippen die door de huidige Europese variant van hoog-pathogene vogelgriep besmet waren. Deels is dit het gezondheidsrisico voor het algemene publiek, omdat zo’n virus aanleiding kan geven tot een epidemie of zelfs een pandemie onder mensen. Het ging een beetje die kant op in Nederland in 2003, toen 3 x mens-tot-mens overdracht van het virus plaatsvond, bij mensen die zelf geen contact hadden gehad met pluimvee. Daarnaast weten we door genetisch onderzoek dat bij alle vorige grieppandemieën, vanaf de Spaanse griep in 1918 tot de Mexicaanse griep in 2009, het virus tenminste deels was ontstaan uit een griepvirus van vogels. We kunnen niet voorkomen dat er een nieuwe grieppandemie komt; wel kunnen we het risico erop verkleinen.

4. De expertgroep zoönosen, waarvan ik deel uitmaakte, heeft in het rapport Bekedam aanbevelingen gedaan om het risico op toekomstige zoönosen te verkleinen. Een aantal passen bij hoog-pathogene vogelgriep en mogelijk andere zoönosen bij pluimvee. Aanbevelingen die passen bij de bestrijding van de huidige uitbraak zijn o.a. jaarlijkse checks op bioveiligheid van pluimveebedrijven, vaccinatie van pluimveehouders tegen humane griep, en vaccinatie van pluimvee tegen deze variant van hoog-pathogene vogelgriep. Hiermee wordt het risico van besmetting van een bedrijf verlaagd, en de kans op ontstaan van een nieuw virus met genetisch materiaal van vogelgriep en humane griepvirus ook.

Aanbevelingen die passen bij de preventie van toekomstige uitbraken van hoog-pathogene vogelgriep en nog onbekende infectieziekten (zgn 'disease x') zijn o.a. verbod op pluimveehouderijen in gebieden waar veel watervogels voorkomen (geen vergunningen voor nieuwe bedrijven en reductie van de bestaande bedrijven), vermindering van de dichtheid van veehouderijen en vermindering van de aantallen dieren op de bedrijven. Hiermee wordt zowel de kans van besmetting van pluimvee door watervogels verminderd, en het op ontstaan en verspreiding van infectieziekten verlaagd.

5. Een meer algemene aanbeveling van de expertgroep zoönosen is om de One Health aanpak benadrukken voor het aanpakken van de verschillende problemen waarmee we te maken hebben, dus niet elk probleem apart, maar geïntegreerd werken naar een verbetering van de gezondheid van mens, dier, en milieu. Voor de pluimveehouderij gaat dat o.a. om humane gezondheidsrisico's door fijnstofuitstoot, geuroverlast, bacteriële en virale zoönosen waaronder hoog-pathogene vogelgriep; om lokale milieuproblemen zoals stikstofuitstoot en fosfaatuitstoot; en om globale milieuproblemen zoals uitsterven van soorten en CO2-uitstoot vanwege het grote landoppervlak dat voor pluimveevoerproductie wordt gebruikt.

Commissie Natuur, Landbouw & Gezondheid 7 februari 2022

Agrarisch Natuurbeheer in de NNN

Inspraak Landschap Noord-Holland, Ernest Briët

Geachte leden van de Commissie,

Dank voor de mogelijkheid in te spreken. Ik doe dat ook namens Staatsbosbeheer en afgestemd met Natuurmonumenten.

Wat hier in vijf A4-tjes samengevat door GS voor u ligt doet gecondenseerd verslag van een zeer intensief traject dat zo'n vijf jaar geleden van start ging.

Ook toen bogen Provinciale Staten zich over de vraag om de reeds jaren eerder door PS genomen beslissing tot beëindiging van agrarisch natuurbeheer in de NNN om te zetten in daden. Ook toen werd vastgesteld dat het sec en alleen stopzetten van deze regeling de realisatie van NNN-waardige natuur niet dichterbij brengt. Een totale set aan afspraken tussen de sleutelspelers: provincie, boeren- en natuurorganisaties is daarvoor een betere garantie.

Toenmalig gedeputeerde Adnan Tekin riep vertegenwoordigers van boeren- en natuurorganisaties bij elkaar en deed een oproep tot het maken van dergelijke afspraken. Met zijn vermanende aanmoediging gingen deze spelers onder leiding van Frans Evers met elkaar aan de slag. Samen gingen wij op bezoek in natuurgebieden en op de koffie bij boeren. Een traject van ruim twee jaar dat uiteindelijk resulteerde in een door alle partijen ondertekende overeenkomst en de afspraak om met een uitgebreide instrumentenkoffer in een drietal natuurgebieden pilot-gewijs aan de slag te gaan.

Met de komst van een nieuw college ontstond er een nieuwe situatie. De ambitie tot realisatie van de NNN werd herbevestigd en de inspanning om dat doel in 2027 te realiseren werd geïntensiveerd. Het optuigen en bemensen van het NNN-bureau was daarin een wezenlijke en waardevolle concrete stap. Het NNN-bureau gaat gebiedsgericht, samen met de lokale partners aan de slag. Wij steunen het voorstel van GS om de drie pilots die voortkomen uit het "Verkenningsjaar" daarin onder te brengen. Het betreft immers hetzelfde vraagstuk, dezelfde spelers en identieke gebieden.

Voor de definitieve transformatie naar hoogwaardige natuur is het van groot belang voor alle betrokkenen dat de grens van 1 januari 2029 voor beëindiging van Agrarisch Natuurbeheer in de NNN hard is. Het lijkt ons verstandig dit bij het aangaan van een nieuwe overeenkomst juridisch te borgen tussen provincie en betrokken agrariër. Alleen door daar geen enkele onduidelijkheid over te laten bestaan zullen ook de betreffende 2000 hectaren kunnen worden getransformeerd naar NNN. Wij zien nu al dat herbevestiging van deze lijn vruchten afwerpt in het gebied: boeren waarvoor natuurvoorwaarden te knellend blijken, bewegen het gebied uit waarmee kansen worden gecreëerd voor boeren die juist ruimte zien voor duurzaam ondernemen binnen heldere natuur-gerelateerde randvoorwaarden. En voor alle duidelijkheid: in het gros van de gevallen moet en hoeft de provincie niet te wachten tot 2029, maar kunnen juist de komende 1-2 jaar al veel hectares worden omgezet naar NNN.

Wij zien dat de inzichten opgedaan in het "verkenningsjaar" hun weg hebben gevonden naar de aanpak van het NNN-bureau. Het lange traject van voorinvesteren door alle betrokkenen moet zich nu gaan uitbetalen. Geholpen door de deadline van 2027 wanneer de NNN af moet zijn. De provincie Noord-Holland heeft die ambitie omarmd en vindt daarbij de natuurorganisaties aan haar zijde.

Verslag concept

Commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid

Datum commissievergadering	:	7 februari 2022
Commissievoorzitter	:	Mw. N.M. van der Waart
Commissie-adviseur	:	Mw. S. Neeskens
Telefoonnummer/e-mail	:	023-514 52 82 / neeskenss@noord-holland.nl

Aanwezig:

Commissievoorzitter		: mw. N.M. van der Waart
Commissiegriffier		: mw. S. Neeskens
Plv. commissiegriffier		: K. Konings
Leden van de commissie:	50PLUS/PVDO	: --
	CDA	: mw. D.A.J. Dekker (duo-commissielid) (*via MS Teams*) en mw. W. Koning-Hoeve
	CU	: mw. J.K. Hoogendoorn-van der Maarl (*via MS Teams*) en M.C.A. Klein
	DENK	: E.S.J. Mangal (*via MS Teams*)
	D66	: mw. L. Gonggrijp, mw. A.C. Kapitein (*via MS Teams*) en mw. A.J.C.E. Strens (*via MS Teams)*
	Fractie Baljeu	: --
	FvD	: --
	GroenLinks	: mw. S. Becker en M.T. Cardol en mw. T.K. van Wijnen
	JA21	: G.H.J. Kohler
	PvdA	: mw. A.A.J. Jellema en G.J. Leerink
	PvdD	: J.P. Hollebeek (*via MS Teams*), I. Kostic (*via MS Teams*) en F.A.S. Zoon
	PVV	: R. van Tiggelen (duo-commissielid) (*via MS Teams*)
	SP	: mw. H. Bouhlel-Lascaris (duo-commissielid) (*via MS Teams*) en mw. J.M.E. de Groot
	VVD	: B.G.P. de Wit (*via MS Teams*)
Gedeputeerden:	C. Loggen (VVD), J. Olthof (PvdA), mw. E. Rommel (VVD), E. Stigter (GL) en mw. I. Zaal (D66)	
Afwezig: *(met bericht van verhindering)*	N.A.L. Roosendaal (VVD), J. Dessing (FvD), I.J.M. Mantel (JA21)	
Notulist:	mw. F.E. Bijvoet (Moneypenny BV) *(tot 15.00 uur)*	
	mw. S. Duijn (Moneypenny BV) *(vanaf 15.00 uur)*	

Agenda

0. Technische Briefing Taskforce agrarisch natuurbeheer
1. Opening en mededelingen
2. Inspreekhalfuur
3. Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda
4. A-agenda Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu

4.a Zienswijze Provinciale Staten op de Kadernota 2023 Omgevingsdienst Noord-Holland Noord

5. Rondvraag gedeputeerde Stigter (OD NHN en OFGV)
6. B-agenda Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu

6.a RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio

7. Rondvraag gedeputeerde Olthof (Leefbaarheid, gezondheid en milieu en OD NZKG en ODIJ)
8. Lunch
9. B-agenda Natuur

9.a Agrarisch natuurbeheer in het NNN

10. B-agenda Stikstof

10.a Agenderingsverzoek JA21 brief van C- naar B-agenda Voorbereiding Bestuurlijk Overleg Stikstof

11. Rondvraag Gedeputeerde Rommel
12. B-agenda Landbouw

12.a Gemeenschappelijk landbouwbeleid Indiening Nationaal strategisch plan

13. B-agenda Dierenwelzijn

13.a Agenderingsverzoek PvdD verzoek C- naar B-agenda persbericht over de zienswijze 'Dierwaardige veehouderij

14. Rondvraag gedeputeerde Zaal
15. Rondvraag gedeputeerde Loggen
16. C-agenda Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu
17. C-agenda Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling, Programma Aanpak Stikstof (PAS)

17.a Natuur: Brief Reactie op haalbaarheidsstudie Deltares Achteroevers Wieringermeer (C-agenda NLG 07-02-2022)

17.b Fauna: Brief Bezwaarschrift tegemoetkoming faunaschade (C-agenda NLG 07- 02-2022)

17.c Natuur: Brief Falend toezicht op de Natura 2000 status van het IJsselmeer (Cagenda NLG 07-02-2022)

17.d Natuur: Brief vrienden van het Gooi Natuurbrug N 525 (C-agenda NLG 07-02- 2022)

17.e Stikstof: Afschrift brief afspraken over gebiedsprocessen (C-agenda NLG 07- 02-2022)

18. C-agenda Water, Water als Economische Drager, Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR/Comité van de Regio's)

18.a Water: Brief Beëindiging onderzoek vaarverbinding Loosdrechtse Plassen Hilversums Kanaal en afwikkeling zienswijzen (C-agenda NLG 07-02-2022)

18.b Waterstof: Position papers hydrogen Noordzeekanaalgebied (NZKG) en NoordHolland Noord (NHN) (C-agenda NLG 7-2-2022 & RWK 7-2-2022)

18.c Omgevingswet/ Water: Brief ministerie Wijkwaterstaat Omgevingswet en rol RWS bij onteigeningen (C-agenda NLG & RWK 07-02-2022)

19. C-agenda Landbouw en visserij, recreatie en toerisme, dierenwelzijn
19.a Landbouw: Brief Gemeenteraad Hollands Kroon - zorgen t.a.v. plannen Wieringermeer (C-agenda NLG 07-02-2022)
20. C-agenda Algemeen
20.a Financiën: Voordracht Eerste Begrotingswijziging 2022 (A-agenda EFB en M&B 14-2-2022 en c-agenda RWK en NLG 7-2-2022)
20.b MRA: Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 56 (c-agenda alle commissies februari 2022)
20.c IPO: communicatie rondom coalitieakkoord (c-agenda EFB 14-2-2022 en RWK en NLG 7-2-2022 en M&B 14-2-2022)
21. Sluiting

0. Technische Briefing Taskforce agrarisch natuurbeheer

1. Opening en mededelingen

De **voorzitter** opent de vergadering om 10.30 uur en heet alle aanwezigen van harte welkom.

Mededelingen voorzitter:

- Er is een quorum vastgesteld.
- De commissievergadering wordt live uitgezonden.
- De vergadering vindt in hybride vorm plaats. Voor commissieleden die niet fysiek aanwezig kunnen of willen zijn, is er de mogelijkheid om online via MS Teams aan de vergadering deel te nemen.
- De sprekersklok wordt in beeld weergegeven.
- De spreektijd voor onderhavige commissievergadering is vastgesteld op 6 vergaderuren.
- De spreektijdverdeling geschiedt volgens Amsterdams model, waarbij afsplitsingen de helft van de spreektijd van de kleinste fractie krijgen, alsmede twee minuten extra voor het plegen van interrupties. Ordevoorstellen, vragen aan insprekers, antwoorden op interrupties en rondvragen gaan niet af van de spreektijd.
- De commissie NLG verwelkomt een nieuw vast commissielid, te weten mevrouw Sharon Becker van de GroenLinks-fractie.
- Voor agendapunt 9.a (Agrarisch natuurbeheer in het NNN) hebben zich drie sprekers aangemeld:
    - De heer Briët namens Landschap Noord-Holland;
    - De heer De Jong namens Natuurmonumenten (*wegens verhindering waargenomen door de heer Boot*);
    - De heer De Wit namens de agrarische collectieven Noord-Holland.

  Voorts is er een schriftelijke inspreektekst ontvangen van mevrouw Melse. Deze is bij de vergaderstukken gevoegd.

- Voor agendapunt 13.a (Agenderingsverzoek PvdD verzoek C- naar B-agenda persbericht over de zienswijze 'Dierwaardige veehouderij) heeft zich één inspreker aangemeld:
    - De heer Kuiken op persoonlijke titel.

- Er zijn geen aanmeldingen voor de rondvraag ontvangen.
- Thans worden twee werkbezoeken ingepland:
    - Maandag 28 februari a.s. staat een gecombineerd werkbezoek ingepland inzake de weidevogels, Ronde Hoep en bodemdaling.
    - Maandag 28 maart a.s. staat een werkbezoek over vogelaanvaringen gepland. Waarschijnlijk zal dit in samenwerking met Schiphol en de Faunabeheereenheid (FBE) worden georganiseerd.

  Nadere informatie over de werkbezoeken volgt zo spoedig mogelijk.

- Voorts is een verzoek van de heer Roosendaal (VVD) ontvangen om een werkbezoek aan de Westeinderscheg te organiseren.

De **voorzitter** geeft de heer De Wit (VVD) de gelegenheid voor een korte toelichting.

Laatstgenoemde zal bij afwezigheid van de heer Roosendaal (VVD) de woordvoering waarnemen.

De heer **De Wit** (VVD) merkt op dat de motivatie tweeledig is. Enerzijds is er in de Westeinderscheg sprake van natuurontwikkeling, met name vanuit de Bossenstrategie. Anderzijds biedt het recreatiekansen dichtbij de stad, wat gegeven de coronasituatie steeds meer een behoefte vervult. De VVD stelt voor om met de commissie een werkbezoek aan dit succesvolle project te brengen en aan de hand van *lessons learned* ook te bekijken of een en ander elders in de provincie kan worden toegepast.

De **voorzitter** concludeert dat de commissie NLG instemt met het voorstel voor een werkbezoek aan de Westeinderscheg en bedankt de VVD-fractie voor het initiatief.

Er zijn geen mededelingen vanuit de commissieleden dan wel Gedeputeerde Staten.

2. Inspreekhalfuur

Er zijn geen aanmeldingen ontvangen voor het inspreekhalfuur.

3. Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda

- Voorliggende agenda van de vergadering wordt ongewijzigd vastgesteld.
- De beantwoording van de technische vragen wordt goed bevonden.
- Ten aanzien van het verslag van de commissievergadering NLG d.d. 10 januari jl. merkt Statenlid **Kostic** (PvdD) op dat onder agendapunt 6 (op pagina 24, r. 1034 en pagina 25, r. 1044) per abuis de verkeerde partij achter haar naam staat vermeld (PvdA i.p.v. PvdD). Met inachtneming van deze correctie wordt het verslag vastgesteld.
- De strategische agenda, moties- en toezeggingenlijsten leiden niet tot opmerkingen.

Statenlid **Kostic** (PvdD) heeft een aanvullende opmerking op haar eerder toegezonden mailbericht aan de Griffie. De toezeggingenlijsten bevat verscheidene toezeggingen die sinds (voor) de zomer van 2021 lopen, maar waarvan geen update bekend is. Statenlid Kostic zou graag zien dat GS hier scherp op worden gehouden.

De **voorzitter** zal het verzoek om een opgeschoonde c.q. geüpdatete toezeggingenlijst doorleiden aan GS.

4. A-agenda Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu

4.a Zienswijze Provinciale Staten op de Kadernota 2023 Omgevingsdienst Noord-Holland Noord

De **voorzitter** geeft het woord aan de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn.

Eerste termijn

Statenlid **Kostic** (PvdD) heeft twee opmerkingen. Verschillende onderzoeken wijzen erop dat de

capaciteit van de Omgevingsdiensten (OD's) moet worden opgekrikt. Ze krijgen steeds meer op hun bordje en hun rol bij een goede invoering van de Omgevingswet is essentieel. Mocht dit laatste aspect niet goed gaan, zullen natuur, gezondheid en milieu nog verder in het geding komen.

Een omgevingsadviseur speelt een cruciale rol bij de borging dat alles hierin goed gaat, zeker met gemeenten die een en ander nu al nauwelijks kunnen bolwerken en in de transitie extra taken krijgen. De Partij voor de Dieren verzoekt GS dan ook expliciet om geen negatieve zienswijze in te dienen ten aanzien van een verzoek om €4.500 extra voor de inzet van een omgevingsadviseur. De OD stelt immers zelf ook dat er voorinvesteringen nodig zijn om klaar te staan voor alle aanvullende vragen over onder meer werving en opleiding.

De heer **Cardol** (GL) geeft als aandachtspunt mee dat het stuk van het college enigszins onduidelijk was (vijf onderwerpen versus vier besluiten).
De Omgevingswet wordt in ieder geval uitgesteld tot oktober 2022 en wellicht zelfs tot januari 2023. Wat zal dit betekenen voor de rol van de Omgevingsdiensten?

De heer **Van Tiggelen** (PVV) geeft aan dat zijn fractie achter de opmerkingen van het college staat inzake het beter onderbouwen en inzichtelijker maken van de genoemde financiële zaken. Zij ondersteunt dan ook de negatieve zienswijze inzake het gevraagde budget voor de omgevingsadviseur. Wat de PVV betreft zou de OD NHN zich niet bezig hoeven houden met stikstoftaken, noch met aan de energie- en circulaire transitie gerelateerde activiteiten. De heer Van Tiggelen zou derhalve graag willen weten hoe de middelen voor deze specifieke onderwerpen worden ingezet. Is een en ander al in kaart gebracht c.q. in kaart te brengen?

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) merkt op dat het CDA voornemens is om akkoord te gaan met de zienswijze. Zij heeft echter de navolgende vraag. In de onderdelen waarop door de OD extra budget wordt gevraagd wil de provincie thans nog niet meegaan vanwege een te magere onderbouwing. Zegt gedeputeerde daarmee dat heroverweging zal plaatsvinden bij de Kaderbrief? Is het echter realistisch om te veronderstellen dat er voor het opstellen van de Kaderbrief wél een nadere onderbouwing binnen is van de OD?

Mevrouw **De Groot** (SP) wijst erop dat de invoering van de Omgevingswet wordt uitgesteld tot 1 oktober 2020 of 1 januari 2023. Dit geeft de OD NHN de mogelijkheid om tijdig de noodzaak van extra omgevingsadviseurs aan te tonen, alsmede de hoeveelheid geld die nog nodig is om het stikstofbeleid goed vorm te geven. De OD NHN heeft nu ook meer mogelijkheden om inzichtelijk te maken wat de financiële gevolgen van de Omgevingswet zijn voor de provincie en de andere deelnemers als de Omgevingswet in werking treedt. Met enige schroom kan de SP zich wel vinden in de zienswijze, maar zij meent dat de omgevingsadviseurs nodig zijn.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) wijst erop dat enkele collega's reeds gerefereerd hebben aan het uitstel van de Omgevingswet. Wat betekent dit voor de Omgevingsdienst? Heeft het wellicht consequenties voor de zienswijze? Mevrouw Gonggrijp sluit aan bij de woorden van Statenlid Kostic (PvdD) wat betreft het toenemende belang van de Omgevingsdiensten en de zorg die al langer bestaat of er genoeg menskracht en middelen aanwezig zijn. Kan de gedeputeerde dat toezeggen?
D66 is verheugd dat er kritisch gekeken wordt naar het verzoek.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) sluit aan bij de diverse reeds gestelde vragen van haar medecommissieleden. Ook de PvdA kan zich wel vinden in de zienswijze, maar voorkomen moet worden dat het een race *to the bottom* wordt. De Omgevingsdiensten bevinden zich in een onzekere periode. *It takes two to tango*. Hoe ziet de gedeputeerde het derhalve als er in de straks fingerende Omgevingswet een prominente rol aan Omgevingsdiensten wordt toegekend?

De heer **De Wit** (VVD) merkt op dat de VVD-fractie de voordracht steunt. Wat haar betreft kan het als hamerstuk naar de PS-vergadering. De VVD acht het meer dan terecht dat er gewezen wordt op de impact van zowel de Omgevingswet als de stikstofproblematiek. De fractie deelt de onzekerheden van het college en zou deze in een volgende ronde graag opgehelderd zien door de OD.

Mevrouw **Hoogendoorn** (CU) constateert dat op een aantal onderwerpen een negatieve zienswijze door de provincie wordt voorgesteld, bijvoorbeeld wat betreft de volgens de OD zes benodigde omgevingsadviseurs en de uitvoering van taken voor de Wet natuurbescherming. Het is goed dat een en ander zorgvuldig wordt afgewogen. Is er echter tussentijds geen communicatie geweest om het af te stemmen en het proces c.q. de goedkeuring wellicht te versnellen? De invoering van de Omgevingswet wordt weliswaar uitgesteld, maar desalniettemin staat deze op korte termijn alsnog gepland. De ChristenUnie acht het derhalve belangrijk om alle zeilen bij te zetten.

De **voorzitter** bedankt de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn.
PS hebben tot 1 maart a.s. de tijd om hun zienswijze kenbaar te maken. Aangezien de PS-vergadering na die datum valt, is onderhavige zienswijze reeds als concept toegezonden.
De voorzitter geeft het woord aan gedeputeerde Stigter voor diens beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Stigter** (GL):
Gedeputeerde Stigter komt allereerst op de vragen over mogelijke versterking van de Omgevingsdiensten. De praktijk laat zien dat de provinciale bijdrage bij alle Omgevingsdiensten toeneemt, aangezien de taakuitvoering toeneemt. Zo heeft de provincie besloten om een grote impuls te geven aan de OD NHN in verband met het stikstofdossier. Deze is nog niet opgenomen in deze Kadernota, omdat de provincie thans nog in gesprek is over de ervaringen van de afgelopen tijd rondom de uitvoering van de stikstoftaken en over de toekomstige verwachtingen. Uiteraard zal dit wel gebeuren richting de Kaderbrief en de uiteindelijke begroting.

De negatieve zienswijze ten aanzien van de Wob-adviseurs en ten aanzien van de omgevingsadviseurs moet niet gelezen worden alsof het college niet achter het idee zou staan. GS willen echter wel een ordentelijk proces doorlopen, met een onderbouwing van het benodigde bedrag. Laatstgenoemd aspect ontbrak wat betreft de Wob-adviseurs. Gedeputeerde heeft er goed vertrouwen in dat die onderbouwing alsnog zal komen.

Wat betreft de omgevingsadviseurs loopt op dit moment een pilot. De evaluatie van de pilot zal dit voorjaar plaatsvinden, zodat ook dat onderdeel voldoende onderbouwd kan terugkomen.

> Mevrouw **Jellema** (PvdA) begrijpt dat de onderbouwing gewenst is. Is de gedeputeerde het echter met haar eens dat dit een typisch voorbeeld betreft waarbij de kosten voor de baten uitgaan?

Gedeputeerde **Stigter** (GL) verwacht van wel. De taak van de omgevingsadviseurs is in het licht van de Omgevingswet heel nuttig. Vanuit een eigenaarsrol menen GS echter dat op het moment dat er een voorstel komt, er ook een onderbouwing moet zijn van de gevraagde bedragen. Die ontbrak nog in dit deel. Er lopen pilots waardoor er ook meer gevoel bij wordt verkregen. In de volgende fase van de daadwerkelijke begroting ligt die onderbouwing wel. De OD NHN is de enige Omgevingsdienst waarbij onderhavige route wordt doorlopen via de raden en Staten. Het is derhalve niet zo gek dat die onderbouwing in de Kaderbrief thans nog niet volledig is. Het betreft in ieder geval een aankondiging van een aantal onderwerpen waarvan de Omgevingsdienst meent dat daar versterking op nodig is. Die onderbouwing zal de komende maanden geleverd gaan worden, zodat die tijdig in de begroting voor 2023 kan worden opgenomen.

> Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of gedeputeerde daadwerkelijk moeilijk gaat doen over €4.500 voor een cruciale rol van de OD, terwijl er zomaar een bedrag van €60.000 wordt besteed aan de inruil van vislood, dat in de praktijk niet werkt.

Gedeputeerde **Stigter** (GL) meent dat "*moeilijk doen*" niet een juiste woordkeuze is in het kader van het stikstofdossier. Hij beschouwt zijn standpunt niet zozeer als negatief, maar eerder als constructief kritisch. Gedeputeerde staat achter de gedachtegang van de OD. Er hoort echter een onderbouwing bij, hoe klein het bedrag in zekere zin ook is. Het totaal raakt immers ook de gemeenten. Er loopt derhalve thans een pilot rond de omgevingsadviseurs.

Het signaal van de Cardol (GL) dat de zienswijze onduidelijk is, zullen GS zich aantrekken. Gedeputeerde zegt toe dat het de volgende keer duidelijker zal zijn.

De invoering van de Omgevingswet is uitgesteld naar 1 oktober a.s. dan wel 1 januari 2023. De komende periode zal hier meer duidelijkheid over komen. Een en ander betekent dat de Omgevingsdiensten door kunnen gaan met de voorbereidingen op de Omgevingswet. Met name wat betreft het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) komt de langere aanlooptijd goed uit. Door de verschillende provincies is ook het pleidooi gehouden om hier echt nog wat tijd voor te nemen.

In reactie op mevrouw Jellema (PvdA) merkt gedeputeerde Stigter op dat met de Omgevingswet onderwerpen als milieu en gezondheid nog centraler komen te staan in het omgevingsbeleid en het RO-beleid (ruimtelijke ordening). Naar verwachting zullen de Omgevingsdiensten dan ook nadrukkelijk worden ingeschakeld bij instrumenten uit de Omgevingswet, zoals de Omgevingsvisie en Omgevingsplannen. De omgevingsadviseurs zullen daar ook een rol in hebben.

In antwoord op de heer Van Tiggelen (PVV) merkt gedeputeerde op dat er momenteel gesprekken worden gevoerd over de inzet van middelen voor stikstoftaken. Na de uitspraak van de Raad van State in 2019 is de inzet vanuit de Omgevingsdiensten verveelvoudigd. De ervaringen worden thans opgehaald. Gelet op de te verwachten intensivering en het nieuwe coalitieakkoord vinden er momenteel gesprekken plaats. Binnen enkele weken wordt er meer duidelijkheid verwacht.

Richting mevrouw Koning-Hoeve (CDA) heeft gedeputeerde reeds aangegeven dat daar waar een nadere onderbouwing wordt gevraagd, deze naar verwachting ook tijdig aanwezig zal zijn. Dat is ook besproken met de OD.

De vragen van mevrouw Hoogendoorn (CU) meent gedeputeerde indirect reeds te hebben beantwoord.

De **voorzitter** constateert dat er behoefte is aan een korte tweede termijn.

Tweede termijn

Mevrouw **Jellema** (PvdA) bedankt gedeputeerde voor diens beantwoording. Zij bespeurt veel compassie bij de commissieleden voor de Omgevingsdiensten, en voor de OD NHN in het bijzonder. Kan gedeputeerde toezeggen dat hij PS de aankomende periode, al dan niet schriftelijk, op de hoogte zal houden van het wel en wee en het financiële welzijn van de OD's?

De **voorzitter** geeft het woord aan gedeputeerde Stigter voor zijn beantwoording in tweede termijn.

Beantwoording door gedeputeerde **Stigter** (GL):
Gedeputeerde Stigter antwoordt bevestigend. Hij deelt de compassie van de commissieleden ten aanzien van de OD NHN. Hij maakt zich met hen zorgen over de financiële positie van de Omgevingsdiensten en het eigenaarschap bij de andere partners. Om die reden zijn GS in gesprek met de OD's en de gemeenten. Het betreft een acuut vraagstuk bij de OD NHN. Gedeputeerde zegt toe om er voor de zomer schriftelijk op terug te komen richting de commissie.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde voor zijn/haar beantwoording en concludeert dat de voorlopige zienswijze als hamerstuk zal worden doorgeleid naar de eerstvolgende PS-vergadering op 8 maart a.s.

5. Rondvraag gedeputeerde Stigter (OD NHN en OFGV)

Er zijn geen aanmeldingen ontvangen voor de portefeuille van gedeputeerde Stigter.

De **voorzitter** gaat over tot een korte schorsing.

Schorsing van 11.02 uur tot 11.04 uur

6. B-agenda Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu

6.a RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio

Het RIVM voert in opdracht van de provincie en IJmondgemeenten een breed gezondheidsonderzoek uit in de regio IJmond. Het derde deel van de resultaten van dit onderzoek is nu beschikbaar gekomen en gaat over de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond. Het rapport is op 21 januari 2022 gepubliceerd. Om vragen van bewoners en andere geïnteresseerden te beantwoorden is er op 21 januari 2022 een openbaar webinar georganiseerd. Om vragen van Statenleden en Raadsleden uit de omgeving te beantwoorden, vond er op maandag 24 januari jl. een tweede webinar van meer technische aard plaats.

De **voorzitter** geeft het woord aan de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn.

Eerste termijn

De heer **De Wit** (VVD) meent dat de stukken die vandaag op tafel liggen, twee elementen onderstrepen waarop de mensen in de IJmond al langer gewezen hebben:

- enerzijds verschaffen deze duidelijkheid over metingen, teneinde een zekerheid te kunnen garanderen over wat er gebeurt in het gebied en met de gezondheidsrisico's en over de wijze waarop er wordt toegezien.
- anderzijds het daadwerkelijk nemen van maatregelen door het bedrijf om de emissies te beperken en de gezondheidseffecten daarvan te verminderen.

De VVD beperkt zich vandaag tot twee vragen:

- Thans is er vanuit de Roadmap een vooruitzicht naar 2028 c.q. 2030. Dat ligt weliswaar nog ver weg, maar het betekent wel dat er reeds nu stappen met elkaar moeten worden gezet. De VVD mist op dit moment nog een scenarioplanning. Wanneer kan deze worden verwacht? Welke opties zijn er om te schakelen? De VVD zou graag zien dat dat inzicht wat meer met elkaar gedeeld kan worden.
- Vorige commissievergadering NLG is er even gesproken over de waterstoftransitie. Op dit punt ligt ook een belangrijke verantwoordelijkheid in Den Haag. De Tweede Kamer moet er natuurlijk nog uitspraken over doen. Hoe ziet die tijdsplanning eruit? En wat zou het nadeel zijn als uiteindelijk gaat blijken dat het niet snel genoeg gaat en dat er wellicht ook andere opties op tafel moeten komen om het gewenste resultaat te behalen, namelijk enerzijds een duurzaam verdienmodel voor het bedrijf en anderzijds het waarborgen van de gezondheidssituatie van de inwoners?

De heer **Van Tiggelen** (PVV) merkt op dat uit het RIVM-onderzoek blijkt wat veel bewoners van de IJmond al jaren vermoedden, namelijk dat een significant deel van de PAK's en de metalen in de stofdepositie en in de lucht in de IJmond afkomstig is van het terrein van Tata Steel. Dat is geen verrassing. Het RIVM doet in zijn onderzoek drie aanbevelingen. De PVV is voorzichtig optimistisch over de verschillende stappen die het college de komende tijd onderneemt. Zo wordt de derde aanbeveling om het effect van de emissiebeperkende maatregelen in relatie tot depositie periodiek te monitoren, onverkort overgenomen.

De PVV zou graag een toelichting krijgen op het navolgende punt. Inzake de eerste twee aanbevelingen wil het college met onder meer het RIVM, de bewoners, het Rijk en de IJmondgemeenten in gesprek. Daarbij wil het college de vraag betrekken welke balans wordt aangehouden tussen enerzijds het preciezer meten en vergaren van kennis over bronnen van emissies en anderzijds de inzet op het handhaven van de realisatie van maatregelen die de emissies beperken, met de kennis en mogelijkheden die nu reeds voorhanden zijn. Waarom zoeken naar een balans en niet vol inzetten op beide?

Mevrouw **Becker** (GL) merkt op dat het laatste RIVM-rapport wederom een grote schok was voor iedereen die met Tata Steel te maken heeft, maar vooral voor de bewoners van de regio IJmond van wie de gezondheid op het spel staat. Uit de eerdere rapporten over de ernst van de uitstoot en de vervuiling is gebleken dat metingen aantonen dat de gerapporteerde hoeveelheid neergedaalde stoffen tot een factor 1.000 werd overschreden. Welke waarde heeft de rapportage van Tata dan

nog?

Het is fijn om te zien wat er allemaal al ondernomen wordt binnen de bestaande kaders en wat er al geprobeerd is om de uitstoot en de enorme impact op de gezondheid van de omwonenden zo snel mogelijk te verminderen. Met dit nieuwe rapport rijst echter bij velen de vraag of er niet meer mogelijk is. En kan er ook gezocht worden naar maatregelen die op korte termijn impact hebben?

In de brief aan IenW staat dat bekeken moet worden of het huidige VTH-stelsel nog voldoet. Wat zou er volgens gedeputeerde aangepast kunnen worden? Op wat voor termijn zou dat eventueel resultaten opleveren?

Naar aanleiding van de technische vraag wat de gevolgen zijn voor Tata als de deadlines niet worden gehaald, is geantwoord dat gekeken wordt naar de juridische handvatten om Tata Steel aan het ingediende Vermijdings- en reductieplan voor ZZS te houden. In hoeverre verwacht gedeputeerde dat dat mogelijk is en op wat voor termijn zou dat dan effect hebben?

Voorts stond in de beantwoording van de technische vragen dat gekeken wordt of en op welke wijze er bovenwettelijke maatregelen kunnen worden getroffen. Kan gedeputeerde daar een voorbeeld van geven? En wat is de termijn waarop een dergelijke maatregel effect zou hebben?

In de beantwoording werd verder gerefereerd aan de mogelijkheden voor ketenaansprakelijkheid. Volgens gedeputeerde bestaat een dergelijke aansprakelijkheid echter niet in het milieu- of bestuursrecht. Mevrouw Becker vraagt zich af of er gekeken wordt naar de mogelijkheid om normen cumulatief voor het hele bedrijf te stellen, dus ook voor alle bedrijfsonderdelen op het terrein. Zij wijst in dit kader op het voorbeeld van de Eemsdelta in Groningen.

Gelet op de gevolgen voor de gezondheid heeft onderhavig dossier grote urgentie. Is er reeds een gesprek gaande over "*over the box*"-ideeën teneinde op korte termijn een grote voortgang te boeken?

Statenlid **Kostic** (PvdD) bedankt de ambtenaren voor de spoedige beantwoording van de technische vragen. Na het lezen van het rapport van het RIVM blijft met name één vraag hangen: hoe kan het nou dat een OD af en toe hoort te controleren of aangeleverde gegevens helemaal kloppen met de werkelijkheid, maar dat in al die jaren niet eerder is gebleken dat er een gat bestaat tussen de metingen en de gegevens uit de emissieregistratiesystemen? Wat zegt dat eigenlijk over de competentie van de OD en de provincie in al die jaren?

Het RIVM zei in het webinar niet te kunnen uitsluiten dat Tata bewust sjoemelt met cijfers. Hoe gaat de provincie ervoor zorgen dat deze optie in ieder geval voor 100% kan worden uitgesloten? Het is immers belangrijk dat er vertrouwd kan worden op Tata's handelen.

De Partij voor de Dieren constateert dat de ILT al een zienswijze heeft ingediend op een actualisatie van de monitoringsvoorschriften van de luchtemissies van Tata Steel. Gaan GS die opvolgen?

Wat betreft het vervolg heeft de Partij voor de Dieren drie voorstellen voor actie op grote lijnen:

- Er is vaker gevraagd om het verplichte Vermijdings- en reductieprogramma voor ZZS. Een jaar na dato is het echter nog steeds niet goedgekeurd. De Partij voor de Dieren hoort graag ruim voor de zomer welke juridische mogelijkheden er daadwerkelijk zijn. Kunnen GS dat toezeggen?
- Voorts stelde de Partij voor de Dieren vragen over de betrouwbaarheid van de cijfers in de ZZS-inventarisatie (in het licht van het RIVM-rapport). Als het RIVM constateert dat er verschillen zijn in berekeningen en metingen van gevaarlijke stoffen, dan kan het toch niet zo zijn dat GS alleen zeggen: "*Voor het doel waarvoor de ZZS-rapportage is bedoeld (nl. inventarisatie) achten wij deze betrouwbaar*"? De Partij voor de Dieren wil dat GS hier met spoed het RIVM en de ILT naar laten kijken en dat zij niet weer wachten op het Rijk.
- In het Tata-dossier is eigenlijk al decennialang sprake van een soort "*Groundhog Day*"-effect. Er is ophef over vervuiling, waarna er onderzoek volgt en beloftes voor verbetering worden gedaan, maar vervolgens wordt het niet beter gedraaid. Thans zegt de provincie steeds dat ze alle beschikbare instrumenten gebruikt. De Partij voor de Dieren ziet echter meer mogelijkheden. GS hebben immers op haar verzoek juridisch laten uitzoeken of het mogelijk is om meer in te grijpen, bijvoorbeeld bij Kooksfabriek 2 met een beroep op het voorzorgsbeginsel. Daaruit blijkt dat het in theorie mogelijk is, omdat er volgens de OD nu voldoende wettelijk instrumentarium beschikbaar is om de leefomgeving gezonder te maken. De notitie zegt echter ook dat als blijkt dat na beoordeling van bijvoorbeeld het ZZS-programma, het totaal van maatregelen niet de bescherming biedt en de risico's onaanvaardbaar hoog zijn, voor GS de plicht zou kunnen ontstaan om aanvullende maatregelen te nemen op grond van het voorzorgsbeginsel. Dat veel grotere risico op kanker en andere ziekten in de regio lijkt toch echt wel onaanvaardbaar. Zijn GS het hierover eens? Zijn zij bereid om dat weegmoment te nemen en te kijken wanneer het voorzorgsbeginsel zou kunnen worden toegepast? Dan kan men zich beroepen op het recht op leven en gezondheid, zoals opgenomen in de wetgeving, en kan Kooksfabriek 2 wellicht worden gesloten. Een natuurlijk weegmoment zou bijvoorbeeld zijn in de zomer, als het RIVM de metingen opnieuw zal verrichten. Gaat het RIVM dan ook kijken of Tata haar eigen afspraken van 50% PAK's-reductie in het eerste kwartaal nakomt? Als dat niet het geval blijkt te zijn, kan de provincie zeggen: "*Tata, u bent niet te vertrouwen. Wij gaan nu zelf de deadlines stellen. Als u daar niet aan voldoet, gaan we over tot sluiting.*" Zien GS hiertoe mogelijkheden?

Een directeur van de OD zei in een interview met Follow the Money het volgende: "*Ik ben geen voorstander van het idee: zet de fabriek ergens anders neer, dan is mijn probleem opgelost. Ik hoor mensen roepen dat je staal uit China kunt halen. Natuurlijk kan dat, maar dan is het mondiale effect per ton staal nog veel schadelijker dan wanneer je het hier produceert.*" Statenlid Kostic meent dat dit niet past. De OD hoort zelf geen mening te hebben over een eventuele toekomst van Tata, maar de burgers en de natuur te beschermen. De Partij voor de Dieren verzoekt de OD derhalve om voornoemde uitspraak openlijk terug te nemen en vraagt GS om de betreffende directeur hierop aan te spreken. Zo nodig komt de fractie hiertoe met een motie.

De heer **Klein** (CU) merkt op dat zijn fractie blij is met de onderzoeken die in opdracht van de provincie zijn gedaan. Thans ligt het derde deelrapport voor. Er wordt steeds meer duidelijk, bijvoorbeeld dat een groot deel van de fijnstofdepositie afkomstig is van het Tata-terrein. Dat is geen verrassing, maar het is wel goed dat daarover niet langer een discussie bestaat. Tegelijkertijd roept ieder nieuw rapport ook weer nieuwe vragen op. De ChristenUnie bedankt GS voor de spoedige beantwoording van de technische vragen. Er blijven echter wel zaken openstaan, zoals de

conclusie dat een groot deel van de depositie niet te verklaren is uit de emissies. Dat is voor de omgeving uiteraard heel vervelend. Het lastige is dat deze conclusies gebaseerd zijn op een experimentele onderzoeksmethode en dat er verder onderzoek nodig is. Het is belangrijk dat het RIVM daarop terugkomt. In het webinar is dat ook toegezegd.

De inzet van de ChristenUnie, die gelukkig ook overeenkomt met die van GS, is dat er zo snel mogelijk moet worden getracht om de omgeving schoner en gezonder te maken. Het is daarom ook goed dat de provincie de aanbevelingen overneemt om het depositieonderzoek regelmatig te herhalen, zodat het kan worden bijgehouden. Onderhavig rapport suggereert ook een aantal nieuwe handvatten. Een deel van de niet-verklaarde emissies zou kunnen komen doordat de bedrijven niet e-MJV-plichtig zijn en de emissie bepaald wordt op basis van kengetallen voor de sector waaronder de bedrijven vallen. Dat voelt uiteraard heel vervelend. Kan de provincie vereisen dat de bedrijven die cijfers alsnog aanleveren? In de brief staat dat gedeputeerde in gesprek gaat met het Rijk en de IJmondgemeenten. De ChristenUnie vindt dat nog een beetje vaag. Kan er geen concreet doel aan worden verbonden, zoals: "*Wij willen dat de emissie van al die bedrijven geregistreerd wordt*"? Kan gedeputeerde toezeggen dat dat de insteek is van het gesprek met het Rijk en de IJmondgemeenten?

De inzet van de provincie en Tata is tot nu toe, logischerwijs, gericht geweest op het verminderen van de emissies. Aangezien er nu echter onduidelijkheid is over de wijze waarop emissies zich verhouden tot de depositie, zou de provincie ook moeten inzetten op het reduceren van de depositie. Het is goed dat er wordt gemeten, maar de heer Klein vraagt GS om ook met Tata in gesprek te gaan en de expertise van het bedrijf te gebruiken om te zorgen dat de depositie werkelijk afneemt. Dat is immers hetgeen waarvan de omwonenden hinder ondervinden. De heer Klein kan zich voorstellen dat meer kennis over de verhouding emissie versus depositie ook kan bijdragen aan het stellen van prioriteiten. Is gedeputeerde bereid om dit mee te nemen in zijn gesprekken met Tata?

De heer **Leerink** (PvdA) sluit aan bij de woorden van zijn collega's dat de RIVM-onderzoeken zeer waardevol zijn. Deze geven immers helderheid en zetten ook daadwerkelijk iets in beweging. De Partij van de Arbeid is ook blij met het thans voorliggende derde onderzoek, dat zich meer concentreert op de herkomst van de schadelijke stoffen. Het bevestigt het vermoeden dat deze stoffen voor een belangrijk deel afkomstig zijn van het Tata-terrein. Wat de maatregelen betreft, behoeft er niet vanaf nul te worden gestart. Het plan van aanpak is al eerder aan bod gekomen binnen de commissie NLG.

De heer Leerink sluit aan bij de reeds gestelde vragen over het emissieregistratiesysteem, dat op de een of andere manier niet prettig voelt. Gedeputeerde is er heel voorzichtig over in zijn reactie: "*Wij vragen het Rijk te bekijken of het huidige stelsel van emissieregistratie nog voldoet*." Het ligt wellicht aan het ambtelijke taalgebruik, maar wat de ChristenUnie betreft mag het wel wat steviger. Bij het bekijken van het onderzoek bekruipt je het gevoel dat het registratiesysteem zo lek is als een mandje. Als bedrijven als Harsco, waarmee de ellende met de grafietregens begon, niet eens registratieplichtig zijn en werken met ZZS waarvoor niet eens normen zijn, dan creëer je met een registratiesysteem een soort veilige schijnwerkelijkheid, terwijl het in de praktijk een smerige bende is. Er moet een signaal richting het Rijk dat het helderder en scherper moet. Niets is immers zo gevaarlijk als het creëren van een schijnveiligheid. Ook moet bekeken worden wat de provincie

zélf zou kunnen doen. De ChristenUnie blijft daarnaast alle eerder afgesproken zaken, zoals de maatregelen die in het plan van aanpak staan, kritisch volgen. Deze staan en moeten even tijd krijgen om te worden uitgewerkt.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) bedankt GS voor de goede beantwoording van de technische vragen. Het blijft een complex en verontrustend probleem waarvoor geen eenvoudige oplossing lijkt te bestaan. De vervuiling die uit de metingen naar voren komt, was al bekend. Uit de onderzoeken blijkt nu echter dat er een gat is met de opgegeven emissies. Het CDA wil graag dat de bronnen nog beter in kaart worden gebracht, omdat nu niet helder is hoeveel procent van de vervuiling bij de verschillende bronnen vandaan komt. Deze informatie kan de provincie helpen bij de vervolgstappen en bij het stellen van prioriteiten. Ook is een verbetering van het stelsel van emissieregistratie nodig en een vorm van ketenaansprakelijkheid, zodat alle bronnen op het Tata-terrein meegeteld worden en overal reductie kan plaatsvinden. Daarvoor is het Rijk aan zet. Heeft gedeputeerde hierover wellicht al gesprekken gevoerd en erop aangedrongen bij het Rijk? Het lijkt de CDA zeer urgent, nu ook door het OM een strafrechtelijk onderzoek is opgestart.

Het CDA vindt de aangekondigde vervolgstappen in de brief van GS van 21 januari jl. zeer belangrijk en adviseert deze allemaal uit te voeren. Daarnaast zou de fractie graag zien dat GS cluster B gaan opstarten nu de onderzoeken van cluster A door het RIVM zijn afgerond. Waar hangt het al dan niet opstarten van cluster B van af?

Mevrouw **De Groot** (SP) wijst erop dat in het voortraject heel veel technische vragen zijn gesteld, die redelijk bevredigend zijn beantwoord. Ter vergadering zijn voorts nog meer vragen gesteld die nog beantwoording behoeven. De SP vindt het buitengewoon verdrietig dat de oorzaak van de gezondheidsproblemen in de IJmond, in het bijzonder in Wijk aan Zee, zeer lange tijd niet erkend is en werd afgeschoven op het eigen gedrag van de bewoners: "*Ze rookten, ze dronken en ze waren te dik.*" Het is ongelooflijk dat dit kon gebeuren. Het RIVM-rapport dat nu voorligt, bewijst dat bijna alle gezondheidsproblemen in de IJmond -- kanker komt er veel vaker voor dan elders -- herleidbaar zijn tot Tata Steel en haar onderaannemers. Het lijkt de SP nu zaak dat er excuses worden aangeboden aan alle bewoners van de IJmond wier gezondheid werd geschaad. Ook de provincie Noord-Holland zou excuses kunnen aanbieden. Zij heeft immers steeds meegebogen met het belang van de economie, terwijl het ook een taak van de provincie is om de gezondheid en de leefbaarheid van haar inwoners te beschermen. Is gedeputeerde er al aan toe om excuses aan te bieden? Provinciale Staten moeten zich niet laten leiden door allerlei papier en de ingewikkelde structuurdiscussies waarin zij betrokken worden. Uiteraard hebben PS er wel oog voor en moeten zij zich realiseren dat zij niet belast zijn met de uitvoering, maar dat zij de leiding hebben. PS zijn de volksvertegenwoordigers, in dit geval van de omwonenden en van de werknemers van Tata en de onderaannemers. Het is nu tijd om te inventariseren wat de rol en de aansprakelijkheid van de provincie zijn in dit gezondheids- en milieuschandaal. Is gedeputeerde bereid om dit te gaan inventariseren?

Mevrouw De Groot meent dat het nu vooral tijd is om ervoor te zorgen dat Tata Steel aan haar onderaannemers de gezondheid en de natuur niet langer kunnen schaden. Daarom moeten er volgens de SP sneller dan nu maatregelen worden genomen. Daarbij kan een harde datum waarop het toebrengen van schade moet stoppen, niet ontbreken. Tezamen met alle IJmonders, die al zo veel te verduren hebben gehad, roept de SP-fractie Gedeputeerde Staten op om iets te doen. Er

moeten niet enkel (weliswaar nuttige) onderzoeken op elkaar worden gestapeld, maar er moet ook uitkomst worden geboden, zowel voor de inwoners als voor de werknemers op het Tata-terrein. Wanneer kan er wat gezegd worden over de echte uitkomsten?

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) wijst op het gezegde "*meten is weten*", hoe ongemakkelijk de uitkomst ook is. Dat geldt ook zeker voor de uitkomsten van het laatste onderzoek. De concentraties PAK en metalen die zijn gemeten, zijn hoger dan verwacht. Er is dus sprake van een onvolledige broninformatie. Wat zegt dit eigenlijk? Het onderzoek geeft aan dat er redenen voor kunnen zijn, maar desalniettemin voeden de uitkomsten een gevoel van onbehagen, dat al langer aanwezig is in de omgeving. Dat er ook goede stappen voorwaarts zijn gezet om de omgeving schoner te maken, dreigt hierdoor een beetje ondergesneeuwd te raken, hetgeen jammer is.

Het RIVM geeft aan dat Tata Steel voldoet aan de wettelijke eisen voor haar emissieregistratie en dat een deel van de extra uitstoot mogelijk afkomstig is van onderaannemers. Kan daarmee de conclusie worden getrokken dat Tata geen regels overtreedt? En wat betekent dat dan voor het VTH-stelsel? Wat D66 betreft moeten er echt snel stappen worden gezet om het verschil tussen registreren en meten dichter bij elkaar te krijgen.

Het RIVM doet ook concrete aanbevelingen. Mevrouw Gonggrijp heeft gelezen dat GS hiermee "*aan de slag gaan*". Wat betekent het echter ook voor de Omgevingsdiensten die al zoveel werk hebben? Moeten zij nog meer werk gaan verrichten? Hebben ze wel genoeg menskracht om dat allemaal te gaan doen?

Deelt het college ook de zorg van D66 dat het ingewikkeld is om de uitstoot van uitstoot van metalen en PAK te verminderen, terwijl slechts een deel van de herkomst kan worden herleid? Zo ja, welke stappen gaat de provincie dan zetten om de herkomst wél te kunnen herleiden en zo stappen voorwaarts te kunnen zetten en de uitstoot ook echt te verminderen?

In de Roadmap+ heeft Tata positieve ambities geformuleerd, zoals het terugbrengen van PAK met 50% in het eerste kwartaal van 2022. Wat betekent dit nou, als we nu weten dat er méér PAK wordt uitgestoten? Op basis van welke cijfers worden dan die stappen gezet?

Het Rijk, de provincie en gemeenten werken echt samen om te zorgen dat de impact van Tata Steel minder wordt en dat er een duurzame staalfabriek komt. Maar wat betekent deze uitkomst eigenlijk voor de stappen die worden gezet? Moet een en ander herijkt worden? Mevrouw Gonggrijp hoort hierop graag een reactie van GS.

Het RIVM heeft aangetoond dat de gemeten emissie afkomstig is van het Tata-terrein. Wat betekent dit eigenlijk voor de gezondheid van de vele mensen die op het terrein werken?

Statenlid **Kostic** (PvdD) heeft twee vragen:

- Is D66 bereid om samen met de Partij voor de Dieren op te trekken voor een deadline richting Tata, als de eigen deadline van het bedrijf (50% PAK's-reductie in Q1 2022) in de zomer niet haalbaar blijkt.
- Formeel gezien heeft de provincie een zwaar interventiemiddel, namelijk het sluiten van onderdelen. Daarvan zegt de OD dat dat alleen op basis van "*zwaarwegende gronden*"

kan. Vindt D66 net als de Partij voor de Dieren dat het feit dat mensen door Tata al decennialang kanker krijgen en dat de situatie niet verbetert, een verschrikkelijk grote en zwaarwegende grond is?

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) antwoordt dat zij met betrekking van de eerste vraag even de reactie van de GS wil afwachten, alvorens zij iets op dit punt kan toezeggen.
Wat betreft de tweede vraag van Statenlid Kostic merkt mevrouw Gonggrijp op dat dat ook aanleiding was voor D66 om aan GS te vragen of Tata nu feitelijk de regels overtreedt. Uiteindelijk kun je pas echt stappen zetten als er daadwerkelijk regels worden overtreden. Mevrouw Gonggrijp vindt de vragen van Statenlid Kostic enigszins voorbarig, maar deelt wel degelijk de zorgen van de Partij voor de Dieren.

Statenlid **Kostic** (PvdD) heeft nog een vervolgvraag. De constatering is dat een groot deel van de regels blijkbaar niet wordt overtreden. Tata is echter wel al decennialang onveranderd een van de grootste veroorzakers van kanker in de regio. Is D66 bereid om, als dat formeel mogelijk is, met de Partij voor de Dieren mee te denken over bijvoorbeeld het sluiten van onderdelen en over het zetten van nadere juridische stappen?

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) antwoordt dat meedenken op dit belangrijke dossier, dat zoveel mensen raakt, altijd mogelijk is.

De heer **Mangal** (DENK) geeft aan dat eenieder geschrokken is van voorliggend RIVM-rapport. DENK begrijpt nog steeds niet dat een berekening zo ver kan afwijken van de gemeten waarde. Het sterkt het wantrouwen in de aangeleverde gegevens van Tata Steel. Vertrouwen GS deze gegevens nog wel?

Er zijn meerdere bedrijven gevestigd op het Tata-terrein. Op welke wijze spreekt deze overheid hen aan op hun verantwoordelijkheden? De heer Mangal heeft namelijk de indruk dat momenteel enkel Tata Steel wordt gecontroleerd en aangesproken.

Wie heeft welke bevoegdheid? Het Rijk wijst naar de provincie en vice versa. De heer Mangal vermoedt dat de bewoners van het IJmondgebied net als DENK wel een beetje klaar zijn met de onderzoeken die telkenmale het reeds bekende weer bewijzen, maar zonder dat er acties uit voortkomen of hulp wordt geboden aan de bewoners om hun situatie te verbeteren. Wanneer gaat de provincie iets concreets doen om de gezondheid te verbeteren? Wanneer stelt zij eindelijk eens de bevolkingsgezondheid boven werkgelegenheid, zoals het de overheid betaamt? Zieke werknemers of zieke familieleden vormen geen goede basis van het werknemersbestand.

Tot slot ziet de heer Mangal bij zowel de IJmondgemeenten als de provincie ontwijkend gedrag op de vraag welke harde termijnen moeten worden gehanteerd. Er worden vage antwoorden gegeven, zoals "*zo snel mogelijk*", "*het liefst gisteren*". Hoeveel kinderen mogen nog door de overheid gesanctioneerde kanker krijgen om Tata Steel, Harsco en andere bedrijven te laten verduurzamen en om werkgelegenheid te behouden? Hoeveel kankergevallen laat de provincie nog toe?

De heer **Kohler** (JA21) vervangt diens collega, de heer Mantel, die als gevolg van corona verhinderd is. Veel punten zijn reeds aan de orde geweest. Het RIVM-bronherleidingsonderzoek bevestigt wat

omwonenden al langer wisten: het merendeel van de in de IJmond aangetroffen schadelijke stoffen is afkomstig van Tata Steel. Daarnaast kent het rapport van het RIVM een bijvangst, namelijk dat de emissieregistratie van Tata Steel afwijkt van de in de omgeving daadwerkelijk aangetroffen schadelijke stoffen. Voor sommige kankerverwekkende PAK's lopen de afwijkingen op tot een factor 1.000. JA21 vindt de onderzoeken rond Tata Steel zorgelijk. Kinderen moeten kunnen buitenspelen zonder dat dit gevaarlijk is voor hun gezondheid. Naar aanleiding van het bronherleidingsonderzoek heeft JA21 enkele vragen. Tata Steel vermeldt in haar Roadmap+ verbeteringen voor de korte termijn. Deze zijn maar deels afdwingbaar. Men is dus afhankelijk van Tata Steel zelf. Het bedrijf belooft een reductie van PAK in 2022 met 50% ten opzichte van 2019 en een reductie van lood in 2023 met 70% ten opzichte van 2019. Deze Roadmap is gebaseerd op de emissieregistratie. De beloftes zijn dus ook gebaseerd op de emissieregistratie en niet op de werkelijk in de omgeving aangetroffen hoeveelheden. Hoe gaan GS ervoor zorgen dat deze beloftes daadwerkelijk leiden tot een 50% respectievelijk 70% afname in de omgeving?

De Omgevingsdienst voert voor het bevoegd gezegd, oftewel GS, de controle en de handhaving uit omtrent de vergunningen van Tata. JA21 verbaast zich er dan ook enigszins over dat dit het eerste signaal is dat de aangetroffen hoeveelheden in de omgeving niet in overeenstemming zijn met de emissieregistratie. Gedeputeerde geeft aan dat er bij eerdere metingen van de GGD geen gat bleek te zijn. Kan hij dit duiden? In de beantwoording van de technische vragen staat dat de Omgevingsdienst geen metingen doet, maar afhankelijk is van geaccrediteerde metingen verricht door Tata Steel zelf. Is dit systeem nog wel houdbaar? Hoe gaan GS vanaf nu de handhaving en controle vormgeven nu er blijkbaar verschillen zitten tussen de emissieregistratie en de daadwerkelijk in de omgegeven aangetroffen hoeveelheden?

Na het onderzoek werd ook gelijk zichtbaar dat Tata een en ander gelijk afschuift richting haar onderaannemers. Deze hoeven immers geen emissieregistratie bij te houden. Zijn GS het met JA21 eens dat er een ketenaansprakelijkheid moet komen op het Tata-terrein, aangezien het onmogelijk is om de herkomst van stoffen van het Tata-terrein ook nog eens te gaan opsplitsen tot delen van het terrein, enkel omdat Tata anders weer ontkent dat het bij hen vandaan komt? Klopt het dat de Omgevingsdienst wel een beeld heeft van de emissies van onderaannemers, gebaseerd op kengetallen? Daarnaast is het van belang een totaalbeeld te krijgen van wat er nu allemaal uitgestoten wordt vanaf het Tata-terrein. Is gedeputeerde het erover eens dat er gekeken moet worden hoe het systeem van de Omgevingsdiensten rond het terrein van Tata Steel geoptimaliseerd kan worden? Nu heeft geen enkele Omgevingsdienst een totaalbeeld.

Op grond van het rapport werd ook weer duidelijk dat de IJmondgemeenten naar de provincie wijzen, de provincie naar het Rijk en het Rijk naar Europa, dat op zijn beurt weer terugverwijst naar de provincie. JA21 zou graag duidelijkheid krijgen in deze discussie. Hoe kunnen GS als bevoegd gezag naar het Rijk wijzen en het dezelfde dag via een brief van de staatssecretaris weer als een boemerang terugkrijgen? Zijn alle bevoegdheden bij de verschillende bestuurslagen eigenlijk wel in beeld?

JA21 meent dat er op korte termijn een oplossing moet komen voor de gezondheidsproblemen in de IJmond. Voor de toekomst kiest Tata Steel met de waterstofroute voor een toekomstbestendige weg. Echter, de weg ernaartoe gaat nog vele jaren duren. Het moet dan ook wel forse verbeteringen voor de gezondheid van de omwonenden met zich meebrengen. Hier zal men echter nog enige tijd

op moeten wachten, mocht er op de ingeslagen weg worden doorgegaan.

De **voorzitter** bedankt de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn en gaat over tot een schorsing.

Schorsing van 11.42 uur tot 12.05 uur

De **voorzitter** heropent de vergadering en geeft het woord aan gedeputeerde Olthof voor diens beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Olthof** (PvdA):
Gedeputeerde Olthof maakt een paar algemene opmerkingen vooraf. De afgelopen twee jaar is men er zeer intensief mee bezig dat de gezondheid in de IJmond hoogste prioriteit heeft. Eenieder is zich bewust van het belang van gezondheid en meent dat er stappen gezet moeten worden om de gezondheid in heel Noord-Holland te verbeteren. In antwoord op de toch wel nare vraag van de heer Mangal (DENK) wil gedeputeerde er geen enkel misverstand over laten bestaan dat geen enkel kind nog kanker mag krijgen. De ambitie zou moeten zijn dat niemand -- geen kinderen, maar ook geen volwassenen -- nog kanker krijgt als gevolg van de omstandigheden ter plaatse. Kan het daarmee altijd worden voorkomen? Gedeputeerde meent van niet, maar de ambitie is helder.

> De heer **Mangal** (DENK) staat vanzelfsprekend volledig achter de ambitie van gedeputeerde om het aantal kankergevallen in de IJmond naar nul terug te brengen. Het is echter bekend dat de ziekte ontstaat door de uitstoot van bedrijven op het terrein van Tata Steel. Zolang die open blijven, is er een gerede kans dat er nieuwe kankergevallen zullen worden geconstateerd. Als gedeputeerde stelt dat het aantal gevallen naar nul moet worden gereduceerd, lijkt het de heer Mangal logisch dat het terrein gewoon dicht moet. Door het toch open te houden, neemt de provincie het gecalculeerde risico dat er meer mensen gediagnosticeerd zullen worden met kanker. Welk aantal is dan nog redelijk om het bedrijf open te houden?

Gedeputeerde **Olthof** antwoordt dat het in heel Noord-Holland de taak van de overheid is om te zorgen dat de risico's op ongevallen en ziekte zo klein mogelijk zijn. Hier wordt ook naar gestreefd. Uitsluiten lukt helaas niet. Op het moment dat er kanker in de omgeving van de IJmond wordt geconstateerd -- niet alleen bij kinderen, maar ook bij volwassenen -- kun je niet één-op-één zeggen dat het alleen maar door Tata wordt veroorzaakt. Tata is een belangrijke speler in de omgeving. Onderhavig RIVM-rapport laat zien dat Tata Steel de grootste bijdrage levert aan vervuiling. Er moet derhalve meer dan normale aandacht op worden gezet. Echter, de link dat alle kankergevallen in de IJmond of waar dan ook veroorzaakt worden door Tata, kan niet hard worden gemaakt. De heer Mangal raakt met zijn interruptie de gedeputeerde in zijn ziel, aangezien laatstgenoemde ook kinderen heeft. Elke persoon die ziek wordt als gevolg van Tata is er één te veel. Het is de opgave van GS en PS om dat risico zo klein mogelijk te maken. Uitsluiten is niet mogelijk omdat er ook altijd andere factoren op van invloed zijn en waar je eigenlijk weinig mee kan.

Naar aanleiding van de grafietregens is er de afgelopen twee jaar een heel intensief programma opgezet. Als onderdeel daarvan is samen met de bewoners en andere deskundigen ook een

onderzoeksprogramma opgezet. In 2021 zijn er drie onderzoeken in samenhang opgeleverd, die heel veel duidelijk hebben gemaakt. Onderhavig RIVM-rapport heeft wetenschappelijk vastgesteld dat Tata Steel inderdaad de grootste uitstoter van schadelijke stoffen (PAK's, lood etc.) is. Gedeputeerde maakt zich veel meer zorgen over het feit dat er een groot verschil zit tussen wat er in de omgeving aan schadelijke stoffen (PAK's en lood) daadwerkelijk gemeten wordt via het luchtmeetnet en de berekeningen gebaseerd op de elektronische jaarverslagen van Tata Steel. Het RIVM wijst hiervoor vooralsnog geen duidelijke oorzaak aan. Gedeputeerde meent dat er geen voorbarige conclusies getrokken moeten worden. Het is nu zaak om zo snel mogelijk met elkaar te achterhalen waar het verschil in zit en wat het betekent.

Ook het effect op de Roadmap is belangrijk. Tata heeft ambities geformuleerd wat betreft de reductie van geluid, geur, stof, PAK's etc. Deze ambities zijn deels gebaseerd op de registratie van Tata (milieujaarverslagen), maar ook op de ZZS. Gedeputeerde heeft Tata er al over gesproken en wil concrete gegevens van het bedrijf ontvangen. In hoeverre zijn de ZZS echter meegenomen in de uiteindelijke berekeningen die het RIVM heeft gebruikt? Gedeputeerde komt er bij de commissie op terug met een duidelijk antwoord.

Het moge duidelijk zijn dat GS verwachten dat de bijdrage van Tata wat betreft de emissies en de depositie uiteindelijk met de genoemde percentages naar beneden gaat en dat een en ander niet gebaseerd is op het milieujaarverslag, maar op het totaal dat Tata daadwerkelijk uitstoot. Er zit een duidelijk verschil tussen enerzijds de emissies waarop de vergunningen gebaseerd zijn (wat Tata uitstoot), de immissies die via het luchtmeetnet worden gemeten (niet alleen bij Tata, maar ook bij andere bronnen) en de depositie (wat er op de grond wordt aangetroffen). Wat Tata uitstoot is één, maar gedeputeerde wil uiteindelijk dat het effect ervan zo klein mogelijk wordt.

> Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of gedeputeerde bedoelt dat er in de eerste plaats niet zozeer naar uitstoot (50% en 70% reductie) wordt gekeken, maar meer naar wat er op de grond terechtkomt.

Gedeputeerde **Olthof** antwoordt dat Tata de grootste bijdrage levert aan wat er op grond ligt en aan wat er in het luchtmeetnet zit. Uiteindelijk kan Tata aangesproken worden op de reductie van haar bijdrage. Daar wil gedeputeerde het bedrijf ook aan houden. De bijdrage van Tata bestaat deels uit informatie van de milieujaarrapportage, maar deels ook uit de open bronnen van Tata en deels uit diffuse bronnen van Tata. Hoe kijk je naar die drie elementen? En wat is het effect daarvan op wat er buiten aangetroffen wordt? Het uitgangspunt van GS (en PS) is uiteraard hun interpretatie ervan.

Er is, door onder anderen de bewoners, gevraagd om een deadline. Wanneer kan een structurele transitie van de hele fabriek naar groen staal worden gerealiseerd? Gedeputeerde wil voor de provinciale bijdrage dit kwartaal duidelijkheid hebben over de termijnen -- wanneer kunnen PS wat verwachten? -- en daar deadlines aan koppelen. Voor het totale plaatje is gedeputeerde echter mede afhankelijk van de bijdrage van het Rijk (EZ en IenW) wat betreft de waterstoftransitie, maar ook van Tata zelf. Tata moet immers zelf de fabriek realiseren. Er vinden gesprekken plaats. Een en ander komt ook bij elkaar. In Q1 2022 wil gedeputeerde aan de inwoners duidelijkheid kunnen bieden over de provinciale bijdrage (vergunningentraject).

Gedeputeerde vindt het zorgelijk dat men in Nederland in een razendsnel tempo moet transformeren van fossiele brandstof naar nieuwe economieën en nieuwe industrieën, gebaseerd op andere technieken. Aan de hand van de onderzoeken die de provincie op verzoek van PS heeft laten doen, is duidelijk geworden dat het systeem dat in Nederland altijd gehanteerd is misschien voor 80% van de bedrijven prima functioneert (wat betreft milieuregelgeving en gezondheid). Er moet echter ook worden geconstateerd dat voor complexe industrieën als Tata Steel en ook de onderaannemers op het terrein, er hiaten in de regelgeving zitten. Gedeputeerde vindt dat schokkend. Dat stelt de provincie voor de vraag hoe zij daarmee om moet gaan. Gedeputeerde wil in dezen niet wijzen naar het Rijk en Europa. Zijns inziens ligt er een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de overheid om de hiaten in de huidige regelgeving (o.a. ten aanzien van het aantal niet genormeerde stoffen, de piekbelasting, de cumulatie van stoffen, elektronische milieuverslagen e.d.) zo snel mogelijk te dichten. Hoe kan worden gezorgd voor toekomstige regelgeving met nieuwe technieken, die enerzijds het milieu en anderzijds de gezondheid van de mensen waarborgt? Een belangrijke *lesson learned* is dat naast alles wat men nu weet over stof, waar het vandaan komt en wat het voor de gezondheid doet, men echt een grote opgave heeft met betrekking tot het systeem waarmee de provincie gehouden is om te werken. De overheid heeft een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Gedeputeerde zal zich niet verschuilen achter een ander. De Statenleden kunnen hem erop aanspreken. Hij zal op zijn beurt ervoor zorgen dat hij het met de juiste personen zal bespreken.

De heer **Mangal** (DENK) merkt op dat gedeputeerde DENK zeker aan zijn zijde vindt als hij zaken wil aanpakken. Gedeputeerde maakte in zijn beantwoording een onderscheid tussen "*milieu*" en "*volksgezondheid*". De heer Mangal meent echter dat het een geheel is.

Gedeputeerde **Olthof** wijst op de laatste rapporten en op de reactie daarop van GS. Gedeputeerde kan een aantal voorbeelden noemen waarbij dat onderscheid niet vanzelfsprekend is. Zo is er wat betreft de ZZS een aantal stoffen niet genormeerd. Hierdoor kan er in een vergunning niet op worden gehandhaafd. Naar aanleiding van een aantal voorbeelden die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen, vraagt gedeputeerde zich af hoe ervoor gezorgd kan worden dat het element "*gezondheid*" wél wordt meegenomen. Ook in de toekomst, met nieuwe technieken, moeten beide elementen (milieuwetgeving en gezondheid) goed in beeld worden gebracht. Milieuwetgeving is immers niet vanzelfsprekend goed voor de gezondheid.

Mevrouw **De Groot** (SP) wijst op een artikel in De Groene Amsterdam van 10 november 2021 met als titel "*Omgevingsdiensten handhaven niet*". Hierin staat dat maar op een heel klein percentage van de overtredingen daadwerkelijk wordt gehandhaafd. Is de provincie voornemens het aantal boetes op te voeren?

Gedeputeerde **Olthof** wijst erop dat PS een programma Tata Steel hebben vastgesteld, alsmede een Uitvoeringsagenda die door de Omgevingsdienst is opgesteld. De essentie daarvan betreft twee heel belangrijk punten: het aanscherpen van alle vergunningen én vervolgens de intensieve handhaving en het toezicht. In de laatste VTH-brief stonden ook een aantal voorbeelden van waar uiteindelijk het toezicht en de handhaving geïntensiveerd is. Dit kan ook resulteren in meer boetes of andere maatregelen. Gedeputeerde noemt de recente rechtszaak waarin het OM een boete van €135.000 aan Harsco heeft opgelegd. Deze is gebaseerd op het proces-verbaal dat door de Omgevingsdienst is opgesteld. Op dat vlak vindt dus samenwerking plaats.

Gedeputeerde hoopt overigens niet op meer boetes, maar zou graag zien dat de druk groter wordt en dat Tata zich aan de regelgeving gaat houden. Als dat niet het geval is, zal dat provincie dat uiteindelijk ook bestraffen met maatregelen.

Veel vragen heeft gedeputeerde reeds beantwoord, waaronder die van de heer De Wit (VVD) over de scenarioplanning. De waterstoftransitie zit daaraan vast. Er is een brief onderweg naar PS met betrekking tot de Cluster Energie Strategie (CES). Deze gaat over de veel bredere waterstoftransitie voor het Noord-Holland en het hele Noordzeekanaalgebied. Gedeputeerde benadrukt dat het in dezen alleen de waterstoftransitie met betrekking tot Tata Steel betreft. De overstap naar de nieuwe techniek voor Tata Steel, de DRI, behelst een overgang naar waterstof en uiteindelijk hopelijk groene waterstof. In de overgangsplanning zit echter een periode waarin deels moet worden overgegaan op aardgas.

De heer Van Tiggelen (PVV) vroeg waarom er gezocht moet worden naar een balans tussen enerzijds het preciezer meten en vergaren van kennis over bronnen van emissies en anderzijds de inzet op het handhaven van de realisatie van maatregelen die de emissies beperken. Er wordt onderzoek gedaan om uiteindelijk een belangrijk doel te kunnen bereiken: een goede vergunning afgeven, goed handhaven en vooral zorgen dat het milieu en de gezondheid minder belast worden. Gedeputeerde zoekt naar een balans wat betreft de hoeveelheid onderzoeken die de provincie nog wil doen. Er zijn circa 200 tot 250 bronnen op het terrein van Tata Steel waar emissies vandaan komen. Is het van toegevoegde waarde om van ieder stofje precies te weten van welke berg of van welk wagonnetje het afkomstig is? Of kan worden volstaan met kennis van de grootste bronnen, zodat met de aanpak daarvan het grootste effect kan worden bereikt? Ook de inwoners vragen zich af hoeveel extra onderzoek er nog nodig is. De provincie zal derhalve in samenspraak met de RIVM bespreken welke onderzoeken nog iets toevoegen aan het doel. Overigens wordt er nog wel aanvullend onderzoek gedaan, zoals een dagboekonderzoek en een onafhankelijke meting in opdracht van de Omgevingsdienst om te kijken wat er bij de Kooksgasfabriek gebeurt. Voorts wordt de aanbeveling opgevolgd om de depositieonderzoeken de komende tijd te herhalen. Cluster B wordt nog afgewogen.

De heer **Mangal** (DENK) hoort gedeputeerde zeggen dat de onderzoeken met een bepaald oogmerk worden uitgevoerd. Kan hij dat doel duidelijk omschrijven?

Gedeputeerde **Olthof** antwoordt dat het oogmerk tweeledig is. Enerzijds, vanuit het bevoegd gezag, moeten er goede scherpe vergunningen worden afgegeven, moet er goed gehandhaafd worden en is er goed toezicht nodig. Bovenal wil gedeputeerde dat de getroffen maatregelen een positief effect zullen hebben op het milieu en op de gezondheid. Er dient afgewogen te worden welke aanvullende onderzoeken daartoe nog nodig zijn.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) hoorde gedeputeerde zeggen dat cluster B nog wordt afgewogen. Waar hangt het vanaf of gedeputeerde daar al dan niet mee aan de slag gaat?

Gedeputeerde **Olthof** wil eerst met het RIVM en andere partijen bespreken wat er nodig is om de onderzoeken in cluster B goed te doen. Wat is bijvoorbeeld het tijdpad, wat zijn de kosten en welke technieken zijn er nodig? Op basis van deze details kan dan een besluit worden genomen.

De heer **Kohler** (JA21) is het helemaal met gedeputeerde eens dat men wel kan blijven onderzoeken, maar op een gegeven moment moet men daarmee stoppen. De hoofdoorzaak is immers bekend: de oude Kooksgasfabriek 2 die aan alle kanten lekt en aan geen enkele voorwaarde voldoet. De heer Kohler meent dat deze gewoon gesloten kan worden. Daarmee is bijna alles opgelost. Hoe staat gedeputeerde daar tegenover?

Gedeputeerde **Olthof** geeft aan dat de problemen met de Kooksgasfabriek 2 algemeen bekend zijn. Er is al vaker gesproken over de vraag hoe snel die dicht kan. Er moeten in ieder geval heel snel maatregelen worden genomen. Binnen de huidige regelgeving, ook binnen de BBT's op grond van de Europese regelgeving, is er ruimte om oude fabrieken te laten staan. Dat betekent niet dat gedeputeerde het daarmee eens is. Hij heeft zich echter te houden aan de wet- en regelgeving. Binnen de huidige regelgeving is er helaas geen basis om de Kooksgasfabriek te sluiten. Bovendien deelt gedeputeerde het standpunt niet dat met de sluiting het probleem is opgelost. Er zijn immers nog veel meer bronnen op het Tata-terrein die een bijdrage leveren aan de vervuiling van de omgeving. De sluiting van de Kooksgasfabriek en de Hoogoven 6 is meegenomen in het plan Groen Staal. De conclusie van de heer Kohler (JA21) dat dat de enige bron zou zijn, deelt gedeputeerde echter niet.

Gedeputeerde Olthof komt dadelijk nog terug op de vragen van Statenlid Kostic (PvdD) over het voorzorgsbeginsel.

Mevrouw Becker (GL) wees op het verschil tussen het meten en berekenen. Gedeputeerde heeft reeds aangegeven dat het belangrijk is om te weten waar 'm dat verschil in zit. In het RIVM-rapport zijn meerdere mogelijke oorzaken genoemd, zoals de onderaannemer. In hoeverre zijn bovendien de diffuse en open bronnen meegenomen? Het ingewikkelde is dat er qua hoeveelheid stof weinig verschil zit tussen de metingen en berekeningen. In de samenstelling van de stof ontstaat echter wél een groot verschil. Hoe is dat mogelijk? GS zullen hier bij PS op terugkomen.

Meerdere commissieleden vroegen wat er gebeurt als de resultaten van de Roadmap+ niet worden gehaald. De Roadmap+ bevat een afdwingbaar deel en een niet-afdwingbaar deel. De investeringen in de pelletfabriek kunnen worden afgedwongen. Hiertoe wordt een maatregel opgenomen in de vergunning. Op het moment dat Tata daar niet aan voldoet, heeft de provincie instrumenten om daarop te handhaven (Last onder Dwangsom e.d.). Andere investeringen die Tata Steel doet, zijn echter niet altijd wettelijk afdwingbaar. Deze betreffen vaak namelijk aanvullende "*out of the box*"- maatregelen die Tata toch treft, met het uiteindelijke doel om de reductie van PAK's, geur en geluid te reduceren. Tezamen met andere partijen, zoals de ILT, het RIVM en juristen, wordt thans bekeken of er een basis is waarop de ogenschijnlijk vrijblijvende ambitie van Tata Steel om de emissies terug brengen, toch kan worden afgedwongen.

Statenlid Kostic (PvdD) vroeg of het mogelijk is om de fabriek te sluiten als niet alle ambities uit de Roadmap+ worden gehaald. Zo eenvoudig is het derhalve niet. Het is mogelijk om maatregelen te treffen voor (een onderdeel van) de fabriek als Tata niet aan de vergunning voldoet en het er ook niet naar uitziet dat zij daaraan gaat voldoen.

De vragen over ketenaansprakelijkheid neemt gedeputeerde mee. De eerste reactie van GS was dat

ketenaansprakelijkheid in de milieuregelgeving bij hen niet bekend is. Als er echter in de Eemsdelta een voorbeeld van is, willen GS daar met alle liefde naar kijken. Voor GS is het belangrijk dat het totaal van het Tata-terrein kan worden meegenomen in de registratie. Bekeken wordt of het wellicht nodig is om naar een heel ander systeem over te schakelen. Gedeputeerde wil niet gelijk naar het Rijk wijzen en zeggen dat de regels moeten worden aangepast. De provincie geeft één winstwaarschuwing. Het RIVM heeft geprobeerd om de beschikbare cijfers van het luchtmeetnet en de berekeningen met elkaar te matchen. Als de provincie het Tata-terrein uiteindelijk binnen een soort koepel, ketenaansprakelijkheid of dan ook in de registratie wil hebben, wil dat niet zeggen dat het één-op-één sluitend is. Hetgeen in het luchtmeetnet wordt aangetroffen, bestaat immers nog steeds uit verschillende bronnen. GS hopen in ieder geval het gat te kunnen dichten.

De heer **Klein** (CU) is blij met de toezegging van gedeputeerde. Zij zegt dat de provincie niet op het Rijk gaat zitten wachten en dat zij zal kijken wat er kan worden gedaan. Kan er echter niet gewoon aan de bedrijven worden gevraagd: "*Jongens, wij zijn de provincie. Wij zijn verantwoordelijk voor milieu. Kom even op met die emissiecijfers*"?

Gedeputeerde **Olthof** meent dat vragen altijd mogelijk is. Het is echter een misverstand om te denken dat die bedrijven op het Tata-terrein niet aan wet- en regelgeving moeten voldoen. Zij hebben ook gewoon vergunningen en worden daarop gecontroleerd. Harsco staat niet voor niets bij de rechter. Het bedrijf heeft immers een Last onder Dwangsom opgelegd gekregen.

Het hele proces van de milieujaarverslagen komt voort uit Europese regelgeving. Deze is door Nederland vertaald. Het betreft een strak kader waaruit blijkt welke bedrijven eraan moeten voldoen en wat de grenzen zijn. Sommige bedrijven vallen erbuiten, hoe vervelend dat ook is. Gedeputeerde kan het derhalve vragen, maar hij kan het niet afdwingen.

Statenlid Kostic (PvdD) vroeg waarom het verschil in metingen en berekeningen niet geconstateerd is door de Omgevingsdienst. Gedeputeerde Olthof heeft zich deze vraag ook gesteld. Enerzijds heb je te maken met het elektronische milieujaarverslag (e-MJV), dat voortkomt uit de Europese regelgeving. Dat is gewoon een kwestie van registratie van bepaalde stoffen. De Omgevingsdienst controleert of inderdaad aan die regels wordt voldaan. Daarnaast is er het proces inzake vergunningverlening. Dit betreft twee aparte trajecten. De vergunningverlening is niet gebaseerd op het milieujaarverslag. In de vergunningverlening zitten ook aspecten als meten, berekeningen, toezicht en handhaving. Het zijn derhalve twee verschillende trajecten.

Wat betreft het houden van Tata aan de vergunningen of de grenswaarden die gemeten worden bij het luchtmeetnet, dat binnen de Europese grenswaarden valt, is er nooit een aanleiding geweest om een nader onderzoek te doen. Het RIVM heeft aan de hand van een aantal modellen geprobeerd om het bij elkaar te brengen. Men heeft geconstateerd dat dat bijna onmogelijk is. Er is derhalve een verschil dat niet verklaard kan worden. Het is geen kwestie van twee verschillende rapportages naast elkaar leggen, waarna een verschil zichtbaar wordt. Het zijn twee verschillende systemen. Gedeputeerde wil weten waar dat verschil tussen meting en berekening in zit. Het zijn twee aparte trajecten die ook apart gemeten worden.

Een ander belangrijk punt en tevens aanbeveling van het RIVM is dat het luchtmeetnet eigenlijk bedoeld is om de jaargemiddelden te berekenen. Als je bronnen wil herleiden, zal je met het

luchtmeetnet een andere specificatie moeten hebben om dat te kunnen meten. Wat vraagt dat van het luchtmeetnet? Op dergelijke technische vragen heeft gedeputeerde het antwoord thans nog niet. Hij hoopt daar echter snel duidelijkheid over te krijgen .

Hoe kan worden uitgesloten dat Tata sjoemelt? Gedeputeerde wil elke conclusie nog even voor zich houden. Op dit moment voldoet Tata aan de regelgeving van Europa en Nederland. Na het onderzoek kan daar verder met elkaar over worden gesproken.

Gedeputeerde benadrukt dat de Omgevingsdienst heel nauw samenwerkt met de DCMR wat betreft kennis en kunde. Er wordt heel veel uitgewisseld. De DCMR heeft weliswaar geen staalfabriek in zijn eigen omgeving. Heel specifieke kennis rondom staalfabrieken is vooral bij de OD NZKG aanwezig. Er wordt wel gebruikgemaakt van de kennis van de DCMR op een aantal andere vlakken. Daarnaast werkt de provincie sinds een jaar heel nauw samen met de ILT. Dat neemt niet weg dat er ook gewoon een formeel traject is. Als er een beschikking wordt afgegeven, kan de ILT daar een zienswijze op geven. Dat is geen tik op de vingers. Het is een normaal proces dat Nederland met ook kent met bestemmingsplannen e.d. Die samenwerking is op dit moment veel intensiever en loopt beter dan ooit tevoren.

Het Vermijdings- en reductieplan voor ZZS wordt de eerste helft van dit jaar verwacht. Gedeputeerde is daar een beetje voorzichtig in, omdat getracht wordt te bekijken in hoeverre de ZZS-discussie en het Vermijdings- en reductieplan gekoppeld kunnen worden aan de Roadmap en aan andere maatregelen, zodat uiteindelijk het gewenste resultaat met elkaar kan worden geboekt. Met twee tot drie maanden is het Vermijdings- en reductieplan voorzien van een reactie van GS.

Wat betreft de vraag over het voorzorgsbeginsel heeft Statenlid Kostic (PvdD) zelf al min of meer het antwoord gegeven.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of er dan ook meteen een inventarisatie volgt van juridische mogelijkheden voor de provincie om in te grijpen. De Partij voor de Dieren wil daar graag voor de zomer duidelijkheid over.

Gedeputeerde **Olthof** zegt toe dat zodra het Vermijdings- en reductieplan voor ZZS er is, er in ieder geval ook gekeken zal worden naar de juridische implicaties ervan.

Wat betreft de vraag over het voorzorgsbeginsel ten aanzien van de Kooksfabriek, wijst gedeputeerde erop dat het enorm complex is. GS hebben er naar laten kijken. Thans is er nog geen grond om het voorzorgsbeginsel daadwerkelijk in te zetten. Er zal regelmatig met elkaar bekeken (moeten) worden of de wereld daarin verandert, maar op dit moment is die grond er niet.

Statenlid **Kostic** (PvdD) wijst erop dat er in de notitie staat dat er op een gegeven bekeken dient te worden of de ingezette maatregelen wel of niet werken. Er dient derhalve een weegmoment te komen waarop bekeken kan worden of het wellicht toch wél verstandig is om het voorzorgsbeginsel in te zetten, zoals Statenlid Kostic zojuist in haar betoog schetste. Wanneer komt dat weegmoment? De Partij voor de Dieren stelt voor om daar in de zomer naar te kijken. Alsdan vinden er nieuwe metingen van het RIVM plaats en zal als het goed is ook bekeken worden of Tata haar allereerste toezegging haalt, te weten 50% PAK's-

reductie in het eerste kwartaal van Q1. De Partij voor de Dieren ontvangt hierop graag een toezegging van gedeputeerde. Deze is belangrijk, ook richting de inwoners.

Gedeputeerde **Olthof** meent dat hij duidelijk is geweest over de ambities van de provincie en over de verwachtingen ten aanzien van de Roadmap+. Hij heeft een nuance aangebracht wat betreft de punten waarop Tata kan worden afgesproken. Gedeputeerde gaat een en ander derhalve niet herhalen.
Statenlid Kostic (PvdD) koppelt het voorzorgsbeginsel heel duidelijk aan de Kooksgasfabriek, maar de depositie beslaat veel meer. Gedeputeerde heeft reeds aangekondigd dat er de komende weken vanuit de Omgevingsdienst met een onafhankelijke meting gestart gaat worden rondom de Kooksgasfabriek en de maatregelen die daar nu getroffen zijn. De provincie zit erbovenop. Er heeft verscherpt toezicht plaatsgevonden, er wordt onafhankelijk gemeten bij de Kooksfabriek en er zijn ook maatregelen aangetroffen. Gedeputeerde stelt voor om die uitkomsten af te wachten en vervolgens het gesprek met elkaar te voeren.

Als Tata echter niet de ambities uit de Roadmap+ haalt, dan is dat niet een grond om uiteindelijk het voorzorgsbeginsel in te roepen. Gedeputeerde heeft immers zojuist aangegeven dat sprake is van zowel afdwingbare maatregelen als bovenwettelijke, vrije maatregelen. Op het moment dat Tata zich niet houdt aan de afdwingbare maatregelen en er geen zicht is op mogelijkheden, moet men gaan kijken wat dat betekent en wat voor andere maatregelen er ingezet kunnen worden. Het is echter niet mogelijk om de Roadmap+ sec als leidraad te nemen voor het voorzorgsbeginsel.

Statenlid **Kostic** (PvdD) wil heel graag duidelijkheid. Het gaat erom dat men moet kunnen vertrouwen op hetgeen Tata zegt, aangezien het hele systeem daar eigenlijk op gebaseerd is. Gaan GS de toegezegde 50% PAK's-reductie ook daadwerkelijk checken bij het RIVM tijdens de eerste meting? Rapporteren zij daar ook over richting PS? Is gedeputeerde bereid om dat moment in de zomer als weegmoment te nemen en te bekijken of de genomen maatregelen voldoende werken en of Tata levert wat zij wil leveren? Er is immers sprake van een ernstige aantasting van de gezondheid. Is gedeputeerde bereid om dat weegmoment in de zomer in te stellen?

Gedeputeerde **Olthof** antwoordt dat in onderhavige brief is aangegeven dat de provincie depositieonderzoeken laat uitvoeren. De Staten mogen erop vertrouwen dat zij geïnformeerd zullen worden over de resultaten van het eerste depositieonderzoek van het RIVM. Er zal dan ook een duiding van de resultaten moeten komen. Dat is het normale proces zoals dat ook de afgelopen anderhalf jaar met elkaar is gelopen. Gedeputeerde Olthof ziet Statenlid Kostic nee schudden.

De **voorzitter** herhaalt de vraag van Statenlid Kostic (PvdD) of een en ander voor de zomer bekend zal zijn.

Gedeputeerde **Olthof** antwoordt dat hij die toezegging niet gaat doen. Hij wil daarin geen verwachtingen scheppen, aangezien het eerder al eens anders heeft uitgepakt en GS vervolgens de zwartepiet kregen toegespeeld. Het RIVM gaat voor de zomer een onderzoek doen. Het is aan hen wanneer zij met de resultaten komen. Gedeputeerde zal PS informeren over de planning van het RIVM, maar hij kan niet toezeggen dat de resultaten er ook voor de zomer zullen zijn. Die toezegging kan hij immers niet hardmaken.

Voorts vroeg de Partij voor de Dieren of gedeputeerde bereid is om de betreffende OD-directeur aan te spreken op diens uitspraak in de Groene Amsterdammer en hem te vragen om deze openlijk terug te nemen. Gedeputeerde Olthof antwoordt ontkennend. Hij meent dat de OD een eigen verantwoordelijkheid heeft. Er is zijns inziens geen politieke uitspraak gedaan en er is evenmin iets gezegd over het belang van de gezondheid in de omgeving van de IJmond. De directeur heeft alleen geconstateerd dat als de fabriek elders zou worden geplaatst, er ook vervuiling zou optreden. Gedeputeerde zal het artikel er nog eens op nalezen, maar meent dat er in eerste instantie geen politieke uitspraken zijn gedaan.

De **voorzitter** merkt richting Statenlid Kostic (PvdD) op dat zij er in tweede termijn op kan terugkomen en dat gedeputeerde nu eerst zijn beantwoording vervolgt.

Gedeputeerde **Olthof** meent dat de meeste vragen van de heer Klein (CU) reeds beantwoord zijn. Hij vroeg onder meer om met Tata in gesprek te gaan en de expertise van het bedrijf te gebruiken om te zorgen dat de depositie werkelijk afneemt. Gedeputeerde geeft aan dat er geregeld (ook rechtstreeks door hemzelf) met Tata wordt gesproken om te zorgen dat de invloed van Tata op de omgeving afneemt. De belangrijkste vraag is hoe er met elkaar voor kan worden gezorgd dat de vervuiling van de directe omgeving en ook verder door Tata zo snel mogelijk afneemt. Het gaat dan inderdaad om deposities en immissies, alsmede de invloed van Tata hierop. GS geloven er ook in dat op het moment dat de maatregelen bij de fabrieken worden genomen, de overgang naar groen staal effect zal gaan hebben op de immissie en op de depositie. Eigenlijk is die stap te ver weg. Om die reden is er een Uitvoeringsagenda opgesteld waarin maatregelen voor de korte termijn staan. Gedeputeerde schetst enkele voorbeelden.

Gedeputeerde constateert dat afgelopen anderhalf jaar een hal is gebouwd voor de ROZA-slak naar aanleiding de grafietregens. Er zijn wegen geasfalteerd. Er is een filterinstallatie aangebracht bij de sinterkoelers. Er is sprake van een reductie van de deuremissies bij de Kooksgasfabriek. Er is een maatregel genomen om het produceren van stopmassa te staken. De kwiklozingen zijn gestopt. Er is een Geurbesluit genomen, alsmede maatregelen rond de pelletfabriek. Deze concrete maatregelen zijn deels uitgevoerd dan wel opgenomen in een aanscherping van de vergunningen. Het door de Partij voor de Dieren geschetste beeld dat er niets gebeurd zou zijn, werpt gedeputeerde dan ook verre van zich. Door alle partijen --- PS, GS, de omwonenden en Tata Steel zelf -- wordt heel hard gewerkt. Of het voldoende is, laat gedeputeerde in het midden. Er gebeurt echter ontzettend veel om zo veel mogelijk invloed te hebben op de uitstoot.

De Partij van de Arbeid wees erop dat Harsco niet registratieplichtig is. Gedeputeerde heeft expliciet genoemd dat er goed gekeken moet worden naar het registratiesysteem, juist om die schijnwerkelijkheid te voorkomen. Het is immers een terecht punt dat met enkel de aanscherping van de milieuregelgeving het probleem niet is opgelost.

De vragen van het CDA over het brononderzoek en over cluster B heeft gedeputeerde reeds beantwoord.

De SP vroeg of gedeputeerde bereid is om te inventariseren wat de rol en de aansprakelijkheid van de provincie zijn. Gedeputeerde meent dat de rol van de provincie helder is: zij is het bevoegd

gezag. Het moge echter duidelijk zijn dat zij afhankelijk is van medeoverheden. Gedeputeerde het moeite met het woord "*aansprakelijkheid*" en spreekt liever van "*verantwoordelijkheid*". Zijns inziens heeft de provincie de verantwoordelijkheid dat de vergunningen zo scherp mogelijk zijn en waar nodig worden aangescherpt, met als doel de gezondheid van de omgeving en de bescherming van het milieu.

Mevrouw Gonggrijp (D66) vroeg wat voor effect de concrete aanbevelingen van het RIVM hebben voor de Omgevingsdiensten. Moeten zij nog meer werk gaan verrichten? GS zijn thans hierover met de OD NZKG in gesprek en zullen er bij PS op terugkomen. De Omgevingsdienst verricht zijn huidige VTH-traject. De provincie heeft extra middelen beschikbaar gesteld voor het programma Tata Steel. PS hebben hierop akkoord gegeven. Hetgeen momenteel van Tata wordt gevraagd, heeft direct effect op de Omgevingsdienst. In Nederland zijn er tientallen miljarden beschikbaar voor klimaat en energie. Dat is hartstikke mooi, maar de OD moet er uiteindelijk voor zorgen dat het ook wordt uitgevoerd, dat het in vergunningen wordt opgenomen en dat erop gehandhaafd wordt. Dat vraagt derhalve ook wat aan kennis, kwaliteit en capaciteit. Men is met elkaar in gesprek over wanneer wat nodig is. Als Tata met het verzoek voor groen staal komt, zijn er dan wel mensen beschikbaar om de vergunningen direct in te gaan zetten (qua deadlines)? Er zit een grote mate van onzekerheid in, alsmede een opmerkelijke tegenstelling. In de Omgevingswet staat de ambitie om zo veel mogelijk mogelijk te maken, terwijl bij betreffende fabrieken juist een beweging merkbaar is om zo min mogelijk mogelijk te maken. Op de regelgeving zit derhalve enige spanning.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) concludeert dat GS gaan bekijken hoe ze ermee kunnen omgaan. Ontvangen PS daar een terugkoppeling over? Kan gedeputeerde hierover iets toezeggen?

Gedeputeerde **Olthof** antwoordt dat GS ermee bezig zijn en dat het op enig moment terugkomt. Er zitten echter ook financiële consequenties aan vast. Hierover zijn GS in gesprek.

De heer Mangal (DENK) vroeg of de provincie vertrouwt op de door Tata aangeleverde gegevens. Gedeputeerde gaf reeds aan zich zorgen te maken over het verschil tussen meten en berekenen. De huidige constatering is dat Tata Steel op basis van de milieujaarverslagen doet wat er van haar verwacht wordt. Daar kan gedeputeerde op vertrouwen. Hij meent echter dat het gesprek nogmaals gevoerd moet worden als er meer bekend is over de herkomst van de verschillen en de wijze waarop die gedicht kunnen worden. Op dit moment heeft gedeputeerde echter geen reden om aan te nemen dat hij Tata niet meer kan vertrouwen.

Gedeputeerde bevestigt dat er ook wordt gesproken over Harsco. Dit bedrijf valt onder het VTH-traject van de OD NZKG en Pelt & Hooykaas valt onder de OD IJmond. Deze situatie met twee verschillende OD's is niet ideaal. Voormelde bedrijven moeten echter gewoon een vergunning hebben en daar wordt ook op gehandhaafd. Hierover vinden gesprekken met betrokkenen plaats.

De heer **Klein** (CU) erkent dat de situatie met verschillende OD's niet ideaal is. In hoeverre heeft de provincie de vrijheid om het enigszins te "*reorganiseren*", zodat het bij één club ligt?

Gedeputeerde **Olthof** wijst erop dat Nederland een gereguleerd land is. Soms zou je daar meer invloed op willen hebben. Welke bedrijven onder het toezicht van de OD vallen, is formeel

geregeld. Er is een hele discussie rondom de datacenters geweest over de vraag bij welk vermogen welke OD aan zet is. Dat geldt hier ook. Dat neemt echter niet weg dat er natuurlijk wel nauw samengewerkt wordt met de OD IJmond. Het gegeven dat er twee OD's mee gemoeid zijn, zou in de uitvoering geen verschil moeten maken. Gedeputeerde Olthof is bereid om eens te informeren waar er speelruimte zit en wat het oplevert als een en ander wellicht uiteindelijk bij elkaar zou worden gebracht.

Richting de heer Kohler (JA21) merkt gedeputeerde op dat hij de afdwingbaarheid van de Roadmap+ reeds heeft besproken.
De OD heeft zicht op de onderaannemers, via het VTH-traject. En ook het systeem is reeds heel uitvoerig aan bod geweest.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) vroeg naar de plannen van het Rijk, de gemeenten en de provincie om de stap naar groen staal te zetten. Heeft onderhavig RIVM-rapport daar effect op? Vindt gedeputeerde op basis van de huidige kennis dat er een herijking zou moeten plaatsvinden?

Gedeputeerde **Olthof** antwoordt dat het onderzoek enerzijds de noodzaak bevestigt om uiteindelijk het Uitvoeringsprogramma en het programma Tata Steel zo goed en zo snel mogelijk uit te voeren. Gedeputeerde ziet in onderhavig rapport een bevestiging van de stap naar groen staal en van hetgeen de provincie aan het doen is. Anderzijds brengt het rapport ook nieuwe dilemma's aan het licht, zoals de vraag hoe het verschil tussen meten en berekenen kan worden overbrugd.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde Olthof voor diens beantwoording en herhaalt de navolgende toezeggingen:
- Het verschil dat in het RIVM-onderzoek is geconstateerd tussen het meten en berekenen zal nader worden bekeken.
- In Q1 2022 zal gedeputeerde aan duidelijkheid bieden over de deadlines van de provincie wat betreft de vergunningverlening.
- Over twee tot drie maanden verschijnt het Vermijdings- en reductieplan voor ZZS, voorzien van een reactie van GS. Waar mogelijk wordt ook gekeken naar de juridische implicaties ervan.
- Het RIVM zal voor de zomer metingen verrichten.

De voorzitter constateert dat er behoefte is aan een tweede termijn en geeft de Statenleden hiertoe het woord.

Tweede termijn

Statenlid **Kostic** (PvdD) meent dat de woorden van de OD-directeur wel degelijk politiek waren. Hij impliceerde namelijk dat als Tata hier sluit, de vervuiling alleen maar erger wordt. Statenlid Kostic wil daar derhalve een betere reflectie op van GS. Zij kondigt alvast aan dat de Partij voor de Dieren dit graag richting PS wil trekken, aangezien de fractie moties zou willen indienen. Tezamen met de Griffie en andere partijen wordt bekeken hoe dit het beste kan worden gedaan.

Mevrouw **De Groot** (SP) heeft in eerste termijn gevraagd of het niet eens tijd is om excuses aan te bieden aan omwonenden. Natuurlijk is dat in eerste instantie aan Tata Steel en heeft ook het Rijk een verantwoordelijkheid. Mevrouw De Groot meent echter dat de provincie ook haar excuses zou

moeten aanbieden, omdat deze pas heel laat heeft vastgesteld dat er schade is toegebracht aan de gezondheid van de bewoners. Gedeputeerde ziet het gegeven dat er schade is toegebracht aan de gezondheid als een "*verantwoordelijkheid*", maar niet als een "*aansprakelijkheid*". Een en ander zal moeten worden afgewacht. Er zijn nu duidelijke rapporten, waaruit blijkt dat Tata Steel daadwerkelijk schade heeft toegebracht. Mevrouw De Groot weet niet of daar voor de provincie een aansprakelijkheid uit voortvloeit. Het is heel goed mogelijk.

De heer **Mangal** (DENK) constateert dat Tata een overduidelijke invloed heeft op de gezondheid van de inwoners van de IJmond. Hij wil graag weten welke deadline GS gaan inzetten bij het Rijk om de gezondheidsslachtoffers van het Tata-terrein in te perken of zo veel mogelijk te beperken. Het streven is nul. De heer Mangal wil derhalve graag een termijn weten waarop een en ander moet gebeuren.

Vervolgens stelt de heer Mangal de hypothetische vraag wat er precies moet gebeuren, alvorens men zegt dat het Tata-terrein moet worden dichtgegooid. Er wordt immers heel veel ruimte gegeven aan Tata.

Tot slot wil de heer Mangal graag weten wat dit college voor de bewoners van de IJmond gaat doen. Wat gaat het voor zijn burgers betekenen om te zorgen dat zij worden geholpen met hun huidige problemen ten aanzien van hun gezondheid?

De **voorzitter** bedankt de Statenleden voor hun inbreng in tweede termijn en geeft het woord aan gedeputeerde Olthof voor diens beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Olthof** (PvdA):
Gedeputeerde Olthof hoort Statenlid Kostic (PvdD) zeggen dat zij een motie overweegt in de PS-vergadering. Dat is uiteraard aan de Partij voor de Dieren zelf. Gedeputeerde Olthof heeft de tekst gelezen om te achterhalen of de woorden "*meer vervuiling*" erin staan. Hij meent echter dat er vooral gezegd is dat een verplaatsing uiteindelijk op andere plekken tot meer vervuiling zal leiden. Gedeputeerde heeft het niet ervaren als een politieke uitspraak. De Partij voor de Dieren komt echter met een motie, zodat er in PS nog nader over gesproken zal worden en gedeputeerde de tekst nogmaals goed zal bestuderen op mogelijke politieke uitspraken.

Gedeputeerde wil mevrouw De Groot waarschuwen om niet twee zaken door elkaar te halen: enerzijds het strafrecht en anderzijds het onderzoek van het Openbaar Ministerie naar Tata en haar bestuurders. Als Tata in overtreding is geweest en strafbare feiten heeft gepleegd, wil dat niet zeggen dat de provincie dan aansprakelijk is. Men kan van mening zijn dat GS een en ander scherper hadden moeten doen. Met de kennis van nu verwacht gedeputeerde dat dat ongetwijfeld had gemoeten. De provincie heeft echter de belangrijke taak om uiteindelijk een goede uitvoering te geven aan de wet- en regelgeving. Daar voelt gedeputeerde zich ook verantwoordelijk voor.

Gedeputeerde Olthof merkt richting DENK op dat hij reeds duidelijk heeft aangegeven dat hij uiteindelijk in Q1 gaat terugkoppelen wat een realistische termijn gaat worden. Gedeputeerde kan er thans niet veel meer over zeggen. Q1 ontvangen PS vanuit de provincie in ieder geval een duidelijke planning van wat zij gaat doen. Gedeputeerde zal alsdan ook met het Rijk bespreken wat een en ander betekent voor allerlei aanvullende regelingen.

Tot slot vroeg de heer Mangal wat dit college voor de bewoners van de IJmond gaat doen. PS zijn kaderstellend en spreken GS aan op het zo goed mogelijk uitvoeren van de wet- en regelgeving. Zij controleren gedeputeerde erop of hij zijn rol als bevoegd gezag in dit dossier zo goed mogelijk uitvoert. Met alle mogelijke energie trachten GS om dit zo goed mogelijk te doen, met als doel het bevorderen van de gezondheid. Dit proberen zij op heel veel manieren te doen en in gesprekken met bewoners. Dat mag de omgeving van de overheid verwachten: een overheid die in dat opzicht scherp waakt, ook over de uitvoering van deze regels.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde voor zijn/haar beantwoording en rondt het agendapunt af.

7. Rondvraag gedeputeerde Olthof (Leefbaarheid, gezondheid en milieu en OD NZKG en ODIJ)

Er zijn geen aanmeldingen ontvangen voor de portefeuille van gedeputeerde Olthof.

8. Lunch

De voorzitter rondt het ochtenddeel van de commissievergadering af en gaat over tot een schorsing voor de lunch.

Schorsing van 13.05 uur tot 13.38 uur

9. B-agenda Natuur

9.a Agrarisch natuurbeheer in het NNN

De **voorzitter** heropent de vergadering en geeft als eerste het woord aan de insprekers die zich voor onderhavig agendapunt hebben aangemeld.

Inspreker 1
De heer **Briët** spreekt in namens Staatsbosbeheer, in afstemming met Natuurmonumenten:

"*Dank voor de mogelijkheid in te spreken. Ik doe dat ook namens Staatsbosbeheer en afgestemd met Natuurmonumenten. Wat hier in vijf A4'tjes samengevat door GS voor u ligt, doet gecondenseerd verslag van een zeer intensief traject dat zo'n vijf jaar geleden van start ging. Ook toen bogen Provinciale Staten zich over de vraag om de reeds jaren eerder door PS genomen beslissing tot beëindiging van agrarisch natuurbeheer in de NNN om te zetten in daden. Ook toen werd vastgesteld dat het sec en alleen stopzetten van deze regeling de realisatie van NNN-waardige natuur niet dichterbij brengt. Een totale set aan afspraken tussen de sleutelspelers -- provincie, boeren en natuurorganisaties -- is daarvoor een betere garantie. Toenmalig gedeputeerde Adnan Tekin riep vertegenwoordigers van boeren- en natuurorganisaties bij elkaar en deed een oproep tot het maken van dergelijke afspraken. Met zijn vermanende aanmoediging gingen deze spelers onder leiding van Frans Evers met elkaar aan de slag. Samen gingen wij op bezoek in natuurgebieden en op de koffie bij boeren. Een traject van ruim twee jaar dat uiteindelijk resulteerde in een door alle partijen ondertekende overeenkomst en de afspraak om met een*

uitgebreide instrumentenkoffer in een drietal natuurgebieden pilotgewijs aan de slag te gaan. Met de komst van een nieuw college ontstond er een nieuwe situatie. De ambitie tot realisatie van de NNN werd herbevestigd en de inspanning om dat doel in 2027 te realiseren werd geïntensiveerd. Het optuigen en bemensen van het NNN-bureau was daarin een wezenlijke en waardevolle concrete stap. Het NNN-bureau gaat gebiedsgericht, samen met de lokale partners aan de slag. Wij steunen het voorstel van GS om de drie pilots die voortkomen uit het "Verkenningsjaar" daarin onder te brengen. Het betreft immers hetzelfde vraagstuk, dezelfde spelers en identieke gebieden. Voor de definitieve transformatie naar hoogwaardige natuur is het van groot belang voor alle betrokkenen dat de grens van 1 januari 2029 voor beëindiging van Agrarisch Natuurbeheer in de NNN hard is. Het lijkt ons verstandig dit bij het aangaan van een nieuwe overeenkomst juridisch te borgen tussen provincie en betrokken agrariërs. Alleen door daar geen enkele onduidelijkheid over te laten bestaan zullen ook de betreffende 2000 hectaren kunnen worden getransformeerd naar NNN. Wij zien nu al dat herbevestiging van deze lijn vruchten afwerpt in het gebied: boeren waarvoor natuurvoorwaarden te knellend blijken, bewegen het gebied uit waarmee kansen worden gecreëerd voor boeren die juist ruimte zien voor duurzaam ondernemen binnen heldere natuur-gerelateerde randvoorwaarden. En voor alle duidelijkheid: in het gros van de gevallen moet en hoeft de provincie niet te wachten tot 2029, maar kunnen juist de komende één tot twee jaar al veel hectares worden omgezet naar NNN. Wij zien dat de inzichten opgedaan in het "verkenningsjaar" hun weg hebben gevonden naar de aanpak van het NNN-bureau. Het lange traject van voorinvesteren door alle betrokkenen moet zich nu gaan uitbetalen. Geholpen door de deadline van 2027 wanneer de NNN af moet zijn. De provincie Noord-Holland heeft die ambitie omarmd en vindt daarbij de natuurorganisaties aan haar zijde."

De heer **Cardol** (GL) refereert aan de technische briefing van hedenochtend, waarin het pachtbeleid verschillende malen aan de orde kwam. Zijn de terreinbeheerders bereid om ook op het pachtbeleid tot aanpassingen te komen, waardoor het mogelijk wordt voor natuurboeren in het bijzonder om beter aan de voorwaarden te kunnen voldoen van de omschakeling naar natuur?

De heer **Briët** interpreteert de vraag als volgt: zijn natuurorganisaties bereid om ook te kijken naar de pachtvoorwaarden bij het gezamenlijk met boeren komen tot de beoogde natuurwaarden die NNN-waardig zijn? Het antwoord daarop is bevestigend. De natuurorganisaties zijn bereid om daar een goed gesprek over te voeren. Dat is ook de kern geweest van de vele jaren inspanning die zijn gepland in het Verkenningsjaar onder leiding van Frans Evers. Dat betekent echter niet dat de organisaties hun doelen zullen loslaten. Het doel is hoogwaardige NNN-realisatie, duurzaam en langjarig. Een goed gesprek daarover is echter altijd mogelijk.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) was enigszins beducht voor de woordvoering van de heer Briët. Mevrouw Jellema was benieuwd wat hij zou zeggen over het plan om zeven jaar "*bij te freubelen*". Kan de heer Briët iets toezeggen over hoe hij de provincie gaat ondersteunen in deze aankomende jaren? Wat zal zijn coöperatieve medewerking zijn?

De heer **Briët** weet niet of hij de verwachting van mevrouw Jellema (PvdA) heeft overtroffen of dat hij haar heeft teleurgesteld. Hoe kan Landschap Noord-Holland de provincie bijstaan in het realiseren van de NNN voor de deadline van de 2027? De heer Briët zegt te beschikken over een bijzonder grote hoeveelheid open lijnen met de provincie, zowel met de verantwoordelijk gedeputeerde als ook met haar voortreffelijke NNN-bureau. Landschap Noord-Holland is bereid tot

intensieve gesprekken binnen heldere randvoorwaarden, waaronder de zeer noodzakelijke deadline, zoals ook gememoreerd in de inspraak van de heer Briët. De natuurorganisatie voelt zich volkomen gecommitteerd aan het maximaal mogelijk maken van het NNN in 2027. Kortom, de natuurdoelen staan voorop; een deadline helpt daarbij. Landschap Noord-Holland voelt zich verantwoordelijk en weet de provincie heel goed te vinden (en vice versa).

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) heeft een vraag in het verlengde van de vraag van de heer Cardol, die sprak over de "pachtcontracten". Hoe staat het met de beheervergoedingen? Het CDA hoort weleens klachten dat de vergoedingen voor het beheren van de natuurgebieden niet helemaal worden doorgegeven aan de beheerders als dat agrariërs zijn. Zij doen toch uiteindelijk het werk? Is er meer ruimte om een deel van de beheervergoeding aan hen te geven?

De heer **Briët** begrijpt dat deze vraag de discussie betreft over de SNL-vergoeding voor natuurbeheer gerelateerd aan de NNN-realisatie, maar vooral ook het beheer daarvan. Ook dit is een vraag die de heer Briët niet zo heel gemakkelijk kan beantwoorden. Het is een stokpaardje vanuit onder andere de hoek van de agrarische partijen. Landschap Noord-Holland wil in gesprekken met de betreffende boeren en ook met de provincie kijken hoe het mogelijk kan worden gemaakt dat in goede samenwerking met de boeren er op een effectieve manier gezorgd kan worden voor het beheer van de natuurhectares die het betreft. Daar hoort ook bij dat er een reële vergoeding is voor de inspanningen van de boer alsmede een reële vergoeding voor de inspanningen van een natuurorganisatie en waar nodig het waterschap. Op het moment dat er ergens van een partij inspanningen worden gevraagd die niet mogelijk zijn omdat het geld daarvoor tekortschiet, ontstaat er een vraagstuk dat met elkaar moet worden opgelost. In die context vindt de heer Briët het prima om gesprekken te voeren, maar dan heel specifiek over vraagstukken die gerelateerd zijn aan die 2.000 ha waarover nu wordt gesproken. Het volkomen ter discussie stellen van de SNL-systematiek betreft een nationaal vraagstuk dat bij BIJ12 ligt. Dat is een Rijksaangelegenheid. De Statenleden zouden zich dienaangaande moeten wenden tot de politiek.

Inspreker 2

De heer **Boot** vervangt de heer De Jong en spreekt in namens Natuurmonumenten:

"*Ik ben Eckard Boot, coördinator natuurbeheer bij Natuurmonumenten op het eiland Texel. Ik spitst mij in verband met deze situatie derhalve toe op het eiland Texel. Wij zijn erg blij met het uitgangspunt dat de omschakeling naar natuurbeheer zo snel mogelijk tot stand moet komen en niet tot 2027 hoeft te wachten, zeker niet als dat niet nodig is. Wij hebben op Texel nog ongeveer 65 ha in eigendom, waarop de NNN nog niet gerealiseerd is. Deze gronden zijn echter veelal wel al tientallen jaren eigendom en bevinden zich in het hart van onder andere Walenburg en Dijkmanshuizen, en ook op de Hoge Berg. Juist op deze hectares kan eigenlijk de NNN vanaf 1 januari 2023 direct gerealiseerd worden.*

Verder zijn we op Texel al heel ver met een gebiedsproces op de Hoge Berg. Door een gedeelte daar eigenlijk uit het NNN te halen, kan er juist op die te ontgrenzen percelen de ANLb blijven bestaan. Het streven is om het gebiedsproces dit jaar af te ronden, zodat de betrokken partijen hun bedrijf er kunnen voortzetten en een toekomstperspectief hebben op de Hoge Berg. Tevens kan dan ook aansluitend die NNN gerealiseerd worden op de Hoge Berg. Kortom, we gaan ervan uit

dat de afspraken over het stopzetten van de ANLb binnen de NNN op Texel zal worden uitgevoerd, zodat de omschakeling naar natuurbeheer en daarmee de realisatie van de NNN volgend jaar al kan plaatsvinden op vele hectares."

Mevrouw **Jellema** (PvdA) bedankt de heer Boot voor diens inspraak. Zij verwijst graag naar de heer Briët, die zojuist aangaf dat er niet behoeft te worden gewacht totdat de zeven jaar voorbij is. Een en ander zou ook eerder gerealiseerd kunnen worden. Wat kan de heer Boot de gedeputeerde c.q. de provincie bieden teneinde dat, in ieder geval voor Texel, al na twee jaar te bewerkstelligen?

De heer **Boot** antwoordt dat Natuurmonumenten nauw meekijkt met de gebiedsregisseur, mevrouw Nap, om te zien waar het NNN ligt, welke situatie zich voordoet en of het binnen de voorwaarden van de pachtovereenkomst past om alvast over te gaan richting de SNL. De heer Boot kan zich een dergelijke situatie op Texel niet voor zich halen. Op de beheerkaart zie je nog heel veel rode vlekken, die aangeven wat er nog in eigendom is van Natuurmonumenten en eigenlijk heel snel omgezet zou kunnen worden. De organisatie is bereid om aan alle kanten mee te werken. Het zou natuurlijk heel fijn zijn als de NNN-doelstelling gerealiseerd kan worden.

De heer **Klein** (CU) begrijpt de oproep van de heer Boot wellicht niet helemaal goed. Hij zegt dat Natuurmonumenten 65 ha heeft, waar direct natuur gerealiseerd zou kunnen worden. Tegelijkertijd lijkt hij echter te suggereren dat daarvoor niet gewerkt zou moeten worden met uitstel van het agrarisch natuurbeheer. Waarom kan die natuur daar niet al vandaag gerealiseerd worden, als Natuurmonumenten zelf de eigenaar is?

De heer **Boot** antwoordt dat dit alles te maken heeft met het gegeven dat het thans nog op al die percelen mogelijk is om ANLb aan te vragen. Dat wordt de "*pacht '77*" genoemd. Voor alle pachtovereenkomsten die dateren van voor het jaar 1977 is er de mogelijkheid om een ANLb-pakket af te sluiten op NNN-grond. In de brief wordt aangegeven dat je moet kijken of het nog wel nodig is om op die percelen ANLb af te sluiten of dat er het SNL kan worden toegepast. Voor vele hectares op Texel is dat dus inderdaad mogelijk.

Inspreker 3

De heer **De Wit** spreekt in namens alle agrarische collectieven van Noord-Holland:

"*Ik ben Frank de Wit. Ik ben melkveehouder in Oosthuizen en voorzitter van Noord-Hollandse agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken en spreek in namens alle agrarische collectieven van Noord-Holland. In het coalitieakkoord is genoemd dat het resterende deel van NNN duurzaam gerealiseerd moet zijn in 2027. Voor een groot deel is dat nu weidevogelgrasland, dat momenteel door agrariërs beheerd wordt en onder andere via het stelsel ANLb wordt georganiseerd en vergoed. Hoewel hier dus al aan natuurbeheer wordt gedaan, is het nog geen duurzaam, NNN-waardig beheer. Daarom is er in 2019 een pilot gestart. De geleerde lessen zijn benoemd in de brief. Mijn persoonlijke les echter is dat in de gesprekken die ik in de gebieden voer, met vrijwilligers, boeren en boswachters de verschillen veel kleiner zijn over de oplossingen dan de gesprekken die we voeren aan de bestuurs- en beleidstafels. Blij zijn we met het verlengen van het ANLb in de NNN met nog een periode van zes jaar. Zo komt er rust in de gebieden en tijd om met de gebiedsprocessen aan oplossingen te werken. Wij staan voor een duurzaam beheer vanuit onze leden. Het doel is duidelijk: het afronden van de NNN met duurzaam NNN-waardig beheer. Daarom*

hebben we het plan om vanuit een duurzaam collectief beheerplan dit integraal te realiseren per gebied. Hierin wordt vanuit de opgave van het provinciaal natuurontwikkelplan per gebied door ons een beheerplan geschreven, waarin alle beheertypen gerealiseerd en geborgd worden en het beheer eerlijk wordt vergoed. De beheerders weten waar ze aan toe zijn, via de doelen, en de ecologische balans in het gebied wordt optimaal vormgegeven. Dit omdat alle instrumenten, zoals particulier natuurbeheer, geliberaliseerde pacht en ook de reguliere pacht in één plan in balans worden gebracht en worden gemonitord. Maar samenwerken in de gebieden is essentieel. Zoals ik al aangaf, komt men in de gebieden met de beheerders en eigenaren er veel eerder uit dan via maatregelen van beleidsmakers. Tevens is er voor de provincie één aanspreekpunt en heb je effectief toezicht en een maximale sturing op de doelen en resultaten. En initiatieven, zoals het Aanvalsplan Grutto, kunnen optimaal worden ingebracht.

Tevens zijn wij voorstander van een taskforce met de provincie, TBO's en externe deskundigen om de problematiek van de pachtgronden, zoals net ook besproken, met een eerlijke beheervergoeding voor degene die het beheer uitvoert -- de boer -- goed te onderzoeken en te kijken of dit via een plan duurzaam opgelost kan worden. Mogelijk komen er uit de gebieden en het proces ook andere problemen en dilemma's die om een keuze vragen. Door dit in het collectief in het gebied via maatwerk op te pakken, kunnen oplossingen zoals het ontwikkelen van een ander instrument van agrarisch natuur worden uitgewerkt en getoetst. Hiertoe is de samenwerking met de taskforce natuurlijk essentieel.

Daarna komen we daarmee weer terug bij de beleidsmakers en de politiek. Wij als collectieven vragen u om ruimte om hiermee aan de slag te gaan in de gebieden en zo gezamenlijk met alle partijen ervaring op te doen. Zo werken we effectief en met draagvlak naar een duurzaam beheer in ons mooie landschap."

De heer **Zoon** (PvdD) bedankt de heer De Wit voor diens inspraak. Diens verhaal komt op de heer Zoon over alsof hij vooral rust en uitstel wil hebben. De heer Zoon hoort de heer De Wit niet zeggen: "*Laten we nou volgend jaar al zo veel mogelijk natuur inrichten en vervolgens gaan kijken hoe wij die omschakeling naar biologisch en natuurinclusief kunnen gaan doen."* Zijn de agrarische collectieven niet veel meer geholpen met hulp vanuit de provincie om de omschakeling te faciliteren, dan met enkele jaren voortsukkelen aan de hand van pilots, rust en nadenken?

De heer **De Wit** antwoordt dat het woord "*voortsukkelen*" niet in diens woordenboek voortkomt. Juist door op deze manier te werken en in de gebieden aan de slag te gaan, zoals ook de gebiedsprocessen doen, kan de oplossing worden gevonden. De beheerders en de inrichting moeten het uiteindelijk doen. De heer De Wit verwacht dat dat uiteindelijk snelheid en snellere duidelijkheid geeft. Je hebt dan immers veel meer betrokkenheid, ook van de mensen die in het gebied wonen en werken. De heer De Wit ziet het eigenlijk helemaal niet als vertragen of uitstellen. Hij ziet het juist als "*effectief aan de gang gaan in het gebied en het gewoon gaan doen*". Aansluitend komt men vanzelf terug op de problemen die eruit voortkomen.

Mevrouw **Hoogendoorn** (CU) merkt op dat de heer De Wit aangeeft een duurzaam collectief beheerplan te hebben geschreven en het op die manier aan te pakken. Is er al een reactie opgenomen vanuit GS? Is er al een soort akkoord op om het op die manier te gaan doen?

De **voorzitter** vraagt de heer De Wit of hij al een reactie van GS heeft gehad.

De heer **De Wit** antwoordt dat als alle seinen op groen zouden staan, hij vanzelfsprekend een ander verhaal zou hebben gehouden. De agrarische collectieven vonden het gepast om voor hun plan eerst breed draagvlak te creëren en dan aan de slag te gaan. Daaraan refereerde de heer De Wit ook in zijn beantwoording richting de heer Zoon (PvdD). De gevoeligheid in het gebied is heel erg groot. De agrarische collectieven zijn van plan om samen met de taskforce van onderaf de oplossing te zoeken voor de problemen. Zij hebben er al gesprekken over gevoerd met de provincie en vonden het wel zo netjes om ook PS hierin mee te nemen.

Mevrouw **Strens** (D66) bedankt de heer De Wit voor diens inspraak. Zij heeft nog één vraag: omarmt de heer De Wit in het gebied ook de natuurdoelstellingen en de ambitie om de NNN te realiseren? Maakt dat onderdeel uit van zijn plan?

De heer **De Wit** antwoordt dat dat uiteraard onderdeel uitmaakt van het plan. Uiteindelijk zijn de grote opgaves natuurlijk leidend voor de wijze waarop er met het proces aan de slag wordt gegaan. De agrarische collectieven respecteren dat uiteraard ook. Anders moeten zij op een ander podium gaan inspreken. Tegelijkertijd zien zij hoe ingewikkeld het is en dat flexibiliteit in het gebied noodzakelijk is. De agrarische collectieven zijn derhalve blij dat de provincie het als zodanig oppakt. Zoals vanmorgen werd aangegeven, moet je soms wel wat aan de NNN-vorm sleutelen om het nog optimaler te maken, zowel beheertechnisch als ecologisch.

De heer **Cardol** (GL) bedankt de heer De Wit voor diens verhaal. Het is bekend dat bemesting en beweiding in de weidevogelgebieden de grote problemen vormen, waardoor de pogingen en pilots om tot een duurzaam agrarisch natuurbeheer te komen nog niet geslaagd zijn. Wat gaat er in het collectieve aanbod dat de natuurverenigingen voorstaan dan gebeuren op het terrein van bemesting en beweiding?

De heer **De Wit** antwoordt dat het doel het realiseren van NNN-waardig beheer is. Dit kun je keurig toetsen en monitoren. De agrarische collectieven zijn daar goed in. Vanuit die optiek willen zij in de gebieden aan de gang, om zo ook ruimte te geven aan de beheerders -- dat betreft niet alleen de boeren -- om de doelen te realiseren en in gezamenlijkheid de ecologische balans in het gebied te vinden. Het gesprek moet op dat niveau gevoerd worden. De maatregelen die eronder komen, vloeien voort uit het doel dat je wilt realiseren. Dat is niet nieuw. Binnen agrarisch natuurbeheer wordt deze aanpak al 25 jaar gevolgd.

Mevrouw **De Groot** (SP) las onlangs een rapport van de Algemene Rekenkamer over weidevogelbeheer. Hierin staat dat het aantal weidevogels in Nederland steeds kleiner wordt en dat daar flink op moet worden ingezet. Merkwaardig genoeg werd er gesproken over legselbeheer, dat niet zo goed schijnt te werken. Er worden nog twee andere mogelijkheden aangedragen, te weten hoogwater en plasdrasgreppels. Wordt er Noord-Holland het meest gewerkt met legselbeheer of juist met een van de beide andere methoden?

De heer **De Wit** antwoordt dat dergelijke zaken in het collectieve beheerplan komt te staan. Het werkt naar een doel. PS als toezichthouder en beleidsmaker kunnen daar vervolgens prachtig op monitoren om te kijken of het gehaald is. De ene boer behaalt het doel met plasdras en excessief

weiden en de andere boeren behaalt het met een kruidenrijk grasland, maar ook wel met intensieve beweiding van zijn melkkoeien. Zo kan iedereen zijn eigen doel halen. PS kunnen dat prachtig monitoren. De heer De Wit is graag bereid om nader over de inhoud te spreken, maar wellicht past dat beter op een ander moment.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) wil nog even terugkomen op de taskforce, die de heer De Wit benoemde. Als zij het goed begrepen heeft, heeft dat ook te maken met een eerlijke vergoeding. Het CDA hoort van boeren weleens het signaal dat als zij pachter zijn van TBO's, dat ze de beheervergoeding laag vinden of dat die er helemaal niet is. Ziet de heer De Wit die problemen ook en zit dat in de taskforce?

De heer **De Wit** geeft aan dat die problemen hem helder zijn. Zoals hij het vanmorgen in de technische briefing waarnam, was er maatwerk toegepast om ook dat probleem te tackelen. Dat zijn nu net de ingrediënten om in de taskforce, ook met externe partijen, helemaal uit te diepen, zodat je tot een eerlijke verdeling en duurzame afspraken komt.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) hoort de heer De Wit met zoveel woorden tegen de provincie zeggen: "*Laat ons dat zelf uitvogelen; dat kunnen wij heel goed. De doelen zijn het hetzelfde.*"Waarom kiezen de agrarische collectieven voor die strategie? Er wordt vanuit de provincie toch ook getracht om heel veel maatwerk te geven? Waarom zou het vanuit het perspectief van de agrarische collectieven moeten worden bekeken en mag de taskforce of de provincie er vervolgens iets van vinden, in plaats van andersom? Waarin zit de meerwaarde van het eigen plan?

De heer **De Wit** meent dat de meerwaarde van het plan van de agrarische collectieven 'm erin zit dat het praktisch en duurzaam is, en dus uitvoerbaar en daardoor gedragen is. De collectieven benaderen het vanuit die optiek. Dat is ook de les die uit de pilot is geleerd. Met dwingende maatregelen en beperkingen van bovenaf in een gebied aan de slag gaan, gaf weerstand en schoot niet op. Men is er niet voor niets al vier jaar mee bezig. De aanpak van de collectieven is van onderop en geeft verantwoordelijkheid aan het gebied zelf. Om het zo in gezamenlijkheid op te pakken, sluit eigenlijk ook aan bij de gebiedsprocessen. De heer De Wit merkt op dat de agrarische collectieven het uiteraard niet in hun eentje gaan doen. Het wordt gebiedsbreed opgepakt, aangezien alle partijen natuurlijk nodig. Maar er wordt van onderop gewerkt aan hoe het moet.

De **voorzitter** bedankt alle insprekers voor hun bijdrage en wijst volledigheidshalve nog op de schriftelijke inspraak van mevrouw Melse, die bij de vergaderstukken is gevoegd. Aansluitend wordt overgegaan tot de inhoudelijk behandeling van het agrarisch natuurbeheer in het NNN. De voorzitter geeft het woord aan de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn.

Eerste termijn

Mevrouw **Strens** (D66) merkt op dat het agrarisch natuurbeheer in het NNN een dossier betreft waarover in dit huis al lang en vaak is gesproken. Wat betreft D66 is het belangrijk om hier een oplossing voor te vinden. Als de provincie er niet uitkomt, wordt het immers moeilijk om haar natuurdoelen en NNN-ambitie te realiseren. In de brief staat dat het nog ruim 2.000 ha betreft

waar agrarisch natuurbeheer plaatsvindt. Zoals in de technische briefing van vanmorgen werd aangegeven, hebben 200 tot 250 agrariërs hiermee te maken. Er is dus nog werk aan de winkel. GS hebben het besluit genomen om de ANLb-subsidie met nog maximaal zes jaar te verlengen en dat de pilot wordt stopgezet en deze verder wordt uitgewerkt in de integrale gebiedsprocessen. D66 begrijpt op zich dat het college de keuze heeft gemaakt voor de zes jaar verlenging. Mevrouw Strens benadrukt echter dat het niet de gewenste eindsituatie is. Er is met elkaar afgesproken dat de ANLb-subsidie in NNN-gebieden zou verdwijnen en dat daar de natuurdoelen vooropstaan. D66 heeft in dit dossier altijd twee uitgangspunten naar voren gebracht. Wat de fractie betreft staat de ambitie om de NNN-doelen en dus ook de natuurwaarden in de gebieden uiterlijk in 2027 te behalen voorop. Deze moeten langjarig juridisch geborgd zijn en niet afhankelijk zijn van één eigenaar in het gebied. Als een eigenaar vertrekt, moeten die doelen derhalve niet opnieuw ter discussie staan.

Ten tweede moet er perspectief zijn voor de gebruikers in het gebied. Het gaat om de doelen. Wie deze realiseert en op welke wijze is aan het gebied om in gezamenlijkheid te bepalen. Wees daar echter transparant over en wees ook duidelijk over de aanwezige (on)mogelijkheden. In de pilots heeft men ook geleerd wat het verschil ten aanzien van mestgebruik is.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt of zij mevrouw Strens (D66) met zoveel woorden hoort zeggen dat D66 eigenlijk wel geporteerd en gecharmeerd is van de ideeën van de heer De Wit om het van onderop te laten komen en de collectieven een en ander zelf te laten bedenken. Dit staat immers niet in de voordracht van GS.

Mevrouw **Strens** (D66) antwoordt dat voor D66 de natuurdoelen vooropstaan. Op dit moment zijn de gebieden waar agrarisch natuurbeheer plaatsvindt "*agrarisch*". Wat D66 betreft moet die transitie van "*agrarisch"* naar "*natuur*" echt plaatsvinden. Als het mogelijk is om met de actieve partijen in het gebied een plan te maken, zal D66 tegen dat procesvoorstel nooit nee zeggen. Tegelijkertijd benadrukt mevrouw Strens dat de uitkomst wel recht moet doen aan de ambities in het gebied.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) heeft niemand hier horen zeggen dat men geen doelen wil behalen. Zij vindt het zelf heel bijzonder dat de provincie de spelers zo'n mineure rol toebedeelt. Daar zit volgens mevrouw Jellema nu juist de kracht of zwakte. Vindt mevrouw Strens (D66) het nou een goed idee om de regie iets meer te laten vieren en de taskforce misschien iets minder prominent te laten zijn? Het collectief van de heer De Wit is wellicht niet de enige partij die dat wil. Krijg je dan niet weer een ratjetoe aan verschillende ideeën en plannen, die al dan niet goed of kansrijk zijn?

De **voorzitter** vraagt de Statenleden om via haar te spreken en verzoekt mevrouw Jellema (PvdA) haar vraag voor mevrouw Strens (D66) nogmaals kort samen te vatten.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt of mevrouw Strens (D66) het een goed idee vindt om het zogezegd "*aan de markt te laten*".

Mevrouw **Strens** (D66) benadrukt nogmaals dat het er uiteindelijk om gaat dat er gezamenlijk een voorstel wordt geformuleerd waaraan gebruikers en eigenaren in het gebied wel degelijk moeten

meedoen. Anders kan er in haar ogen nooit tot een goed voorstel worden gekomen. Mevrouw Strens heeft de indruk dat daar ruimte voor is in de integrale gebiedsprocessen, maar wellicht kan dit straks nog eens bij de gedeputeerde worden getoetst.

Voorts vindt mevrouw Strens het belangrijk dat men helder blijft over de ambities en dat men deze in 2027 wil realiseren. Daar wil D66 geen concessies aan doen. Maar hoe en met wie dit dient te geschieden, moet in een open gesprek worden besproken.

Mevrouw Strens geeft nogmaals aan begrip te hebben voor de keuze om het ANLb in de NNN met nog een periode van zes jaar te verlengen. In sommige gebieden wordt echter wel de wens geproefd dat die zes jaar echt goed gebruikt gaan worden en dat het niet leidt tot uitstel van het realiseren van reeds aanwezige ambities. De heer Boot wees op het voorbeeld Texel, waar het mogelijk is om eerder over te schakelen naar natuurinclusieve landbouw en om de natuurdoelen voorop te stellen. Deelt gedeputeerde de visie dat die verlenging met zes jaar echt alleen als maximum wordt neergezet en dat er waar mogelijk al eerder wordt omgeschakeld?

Tot slot komt mevrouw Strens op de pachtcontracten, die reeds aan bod kwamen in de technische briefing en de voordrachten van de insprekers. In antwoord op de technische vragen van D66 is te lezen dat de provincie in beginsel zegt dat zij in dezen geen partij is. Mevrouw Strens heeft daar in juridische zin begrip voor, maar niet wat betreft het totale plaatje. De huidige NNN-doelstelling is immers een feit en de huidige pachtcontracten belemmeren op dit moment de mogelijkheden voor de transitie naar natuur. Is de gedeputeerde dat met D66 eens? Wat gaat zij doen om uit deze impasse te komen?

De heer **Cardol** (GL) sluit aan op een aantal punten van mevrouw Strens (D66). GroenLinks heeft steeds gepleit voor een integrale benadering in de gebiedsgerichte aanpak. Dat kost tijd, zeker nu het nog onduidelijk is wat Den Haag de komende tijd gaat doen. Een verlenging van het ANLb lijkt dan niet onlogisch, maar het roept nog wel een aantal vragen en opmerkingen op. Zoals zojuist ook gezegd, zijn de ecologische pijnpunten vaak bemesting en beweiding. Wat gebeurt daar nu mee als het ANLb wordt verlengd? Schuift de provincie daarmee de problemen zes jaar voor zich uit? Zo niet, hoe denkt de gedeputeerde hier op kortere termijn beweging in te krijgen?

De heer Cardol maakt zich zorgen dat het doorgaan met het ANLb ook verkeerde impulsen kan geven. Zeker voor oudere boeren die geen opvolging hebben, is het interessant om nog zes jaar extra inkomsten te hebben en rustig te wachten tot het moment waarop ze uitgekocht kunnen worden. Geef hun eens ongelijk. Hoe wordt gegarandeerd dat in het nieuwe contract harde afspraken worden gemaakt om zo snel mogelijk om te schakelen en niet zes jaar af te wachten?

De agrarische collectieven willen graag meewerken aan collectieve oplossingen, met als uitgangspunt heldere doelen en ruimte om te middelen. Het lijkt GroenLinks aantrekkelijk om met de collectieve regelingen te gaan werken, zodat ook de monitoring en controle goed geborgd zijn. Is dat nu bespreekbaar binnen de benadering die wordt gekozen?

Het lijkt GroenLinks noodzakelijk om ook met de natuurboeren/pachtboeren extra stappen te zetten. De heer Cardol heeft vernomen dat zij bereid zijn om extra werk te verrichten, maar dat dat niet mogelijk is doordat er geen beloning tegenover staat. Momenteel verloopt het vaak alleen

maar via de pachtcontracten, waarin dan een vermindering van de pachtprijs zit om een aantal dingen te doen of te laten. Zou dat ook op een andere manier kunnen? Kan er bekeken worden of er een provinciale subsidieregeling getroffen zou kunnen worden om ook de pachtboeren te belonen voor de diensten die zij leveren? De heer Cardol meent dat geld op dit moment niet het grootste probleem is. Hij zou deze vraag derhalve toch willen opwerpen.

De heer Cardol sluit aan bij het punt over de pacht. Ook hij meent dat het echt belangrijk is dat er iets aan de pachtsituatie wordt gedaan. De heer Cardol vindt het te makkelijk om te zeggen: we zijn geen partij, dus er zijn geen juridische mogelijkheden. Hij roept de gedeputeerde dan ook op om daar iets meer drang op te zetten en te kijken of daar wél beweging in kan worden gekregen. In Overijssel vindt met de collectieven en de terreinorganisaties thans een proef plaats waarbij afspraken worden gemaakt met boeren in en om het NNN. Wellicht kan Noord-Holland daarvan leren.

Mevrouw **Strens** (D66) hoorde de heer Cardol (GL) de oproep doen om eventueel te kijken naar een provinciale subsidie voor boeren die al wel natuuractiviteiten in de gebieden uitvoeren, maar daar thans geen subsidie voor krijgen. Kan de heer Cardol aangeven waar hij die subsidie precies wil inrichten?

De heer **Cardol** (GL) meent niet dat het gaat om zaken die nu al gedaan worden. Hij hoort echter dat de boeren best een stapje verder willen gaan en meer willen doen om de omschakeling naar natuur een stap verder te brengen in de gebieden. Als zij thans stuiten op het feit dat het hun geld kost -- ofwel omdat ze het werk moeten verrichten, ofwel omdat ze inleveren op hun verdienvermogen -- zou de heer Cardol graag willen kijken wat er provinciaal nog kan worden bijgedragen, naast hetgeen al mogelijk is.

De heer **De Wit** (VVD) vraagt in welke mate het dan ook goed zou zijn om te kijken of de beheerpakketten en de vergoeding van het natuurbeheer nog wel op de juiste manier zijn ingericht? Daar lijkt het probleem immers toch wel te beginnen.

De heer **Cardol** (GL) antwoordt dat dat eigenlijk aansluit op zijn toch wel positieve reactie op het aanbod van de collectieven. Het lijkt hem heel goed als er samen met natuurorganisaties en natuurbeheerders afspraken over gemaakt kunnen maken. GroenLinks pleit er steeds voor om dit soort overleggen gebiedsbreed in te zetten en ook andere partijen te laten meepraten. Vanmorgen kwam even kort de overstap naar biologisch boeren aan de orde. De provincie heeft er heel veel belang bij om op dat regionale niveau bijvoorbeeld ook de biologische boeren een stem te geven in het proces. De heer Cardol meent overigens dat ook de bewoners en alle andere relevante partijen moeten kunnen meepraten in het gebiedsgerichte proces. De huidige systematiek van vergoedingen voor natuurbeheer mag best ter discussie staan.

De heer Cardol vervolgt zijn betoog. Een centraal probleem op dit moment blijft de geringe grondmobiliteit. Deze kwam ook ter sprake in de technische briefing van vanmorgen. In de expertmeeting van afgelopen november gaf de Rabobank aan dat er alle bereidheid is om te spreken over provinciale herlocatiefondsen. De heer Cardol is heel benieuwd of die handschoen wordt opgepakt en of er al gesprekken lopen met de Rabobank. Datzelfde geldt natuurlijk ook voor andere banken, maar de Rabobank was er heel expliciet in.

De heer Cardol concludeert dat GroenLinks an sich kan instemmen met een nieuwe periode ANLb in het NNN. Hij herhaalt wel de harde grens in 2027, die ook door de heer Briët is aangehaald. Er mag geen onduidelijkheid over bestaan dat het dan echt "*schluss*" is. Voorts is een absolute voorwaarde van GroenLinks dat voornoemde stap niet mag leiden tot een vertraging van de omschakeling naar natuur. Dit kwam ook reeds in de technische vragen aan de orde. Het antwoord van het college lijkt te zijn dat een contract alleen beëindigd kan worden op verzoek van de agrariër. Dat lijkt de heer Cardol echter een te afwachtend standpunt. Hij meent dat er vanaf het begin de afspraak gemaakt moeten worden dat (eerdere) omschakeling waar mogelijk zo snel mogelijk gebeurt en dat er dan niet wordt gewacht op een boer die pas halverwege zegt: "*Nu ben ik er wel aan toe*." Of die afspraken individueel of collectief gemaakt moet worden, dient nog te worden bekeken.

De heer **De Wit** (VVD) meent dat het instrument "*verlengen van de termijn voor agrarisch natuurbeheer*" niet wordt ingezet als er geen perspectief is dat de ondernemer daadwerkelijk ook in de goede richting aan de slag gaat. Is de heer Cardol (PvdA) het derhalve met hem eens dat er al een voldoende slot op de deur zit en dat het merkwaardig zou zijn als de provincie die afspraken tussentijds zou kunnen opzeggen of wijzigen, te meer omdat het juist de rechtszekerheid van de betrokken ondernemer aantast?

De heer **Cardol** (GL) meent dat er geen rechtszekerheid wordt aangetast op het moment dat er tussen twee partijen een contract wordt gesloten. In dat contract moet bijvoorbeeld wel staan dat de ANLb-vergoeding tot pakweg 2025 wordt doorgezet. Dat is voor de betreffende agrariër dan ook een moment om de omschakeling te maken. Het moet niet zo zijn dat er vervolgens nog een paar jaar wordt gewacht tot de ANLb-periode is afgelopen. Dat biedt volgens de heer Cardol voldoende rechtszekerheid, mits het maar contractueel met elkaar wordt vastgelegd.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) haakt aan op de opmerking van de heer Cardol dat er vooraf in het contract een termijn tot bijvoorbeeld 2025 dient te worden opgenomen. In de technische briefing van vanmorgen werd echter duidelijk hoe ingewikkeld de processen zijn als iemand gaat meewerken en er gronden geruild moeten worden. Dan kun je vooraf toch nooit precies zeggen wanneer je die ANLb-subsidie wil omruilen voor een echte natuursubsidie? Dat is in de loop van de tijd pas zichtbaar.

De heer **Cardol** (GL) roept vooral op om het in ieder geval niet volledig te laten afhangen van de betrokken agrariër om te bepalen wanneer de omschakeling plaatsvindt en wanneer de ANLb wordt stopgezet. Wat hem betreft zouden daar afspraken over gemaakt kunnen worden. Deze zouden echter ook als volgt kunnen luiden: "*Zodra aan die en die voorwaarde is voldaan, kan de overstap gemaakt worden.*"

Mevrouw **Jellema** (PvdA) heeft een hypothetische-deductieve vraag. Als het is zoals de heer Cardol aangeeft, is hij dan niet bang dat het dan veel moeilijker zal zijn om naar het idee van de inspreker van zojuist, de heer De Wit, te gaan? De collectieven zullen dan immers zelf aan het stuur willen zitten, waarbij de provincie zich wellicht iets meer moet schikken. Mevrouw Jellema heeft de indruk dat GroenLinks juist heel erg zit op de regierol van de provincie zelf. Heeft zij dat juist begrepen?

De heer **Cardol** (GL) denkt dat mevrouw Jellema zijn woorden goed begrepen heeft. Hij vindt het uitstekend om gebruik te maken van de diensten van de collectieven en contracten af te sluiten. Dat is echter niet het middel om de regierol van de provincie uit te schakelen. Deze zal altijd nodig blijven, want er moet druk op de ketel blijven.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) gaat het gezelschap trakteren op een enigszins ander geluid. Ter voorkoming van een pijnlijke teruggang van tekentafelnatuur biedt het college in de periode 2023-2028 aan agrariërs nog de mogelijkheid om binnen het NNN agrarisch natuurbeheer te vergoeden. De PVV vindt het vreemd dat voor tekentafelnatuur en stikstofsprookjes het agrarisch natuurbeheer niet genoeg natuur zou zijn, omdat de focus nog te veel op agrarisch gebruik zou liggen. De PVV gelooft niet in topografisch hoogbegaafde stikstofmoleculen die precies bij de landsgrenzen weten te stoppen met het veroorzaken van een crisis. De fractie gelooft er evenmin in dat het in de provincie en de rest van het land slecht zou gaan met het heideplantje, terwijl het één meter over de landsgrenzen met datzelfde plantje goed zou gaan. Dat is geen geloofwaardig verhaal.

De obsessie voor armetierige natuur die weet te overleven op schrale, voedselarme grond, deelt de PVV niet. Zij is daar geen fan van. De natuur reageert op de omgeving. Een van de dingen waar de natuur op reageert, is het afnemende CO_2-tekort in de atmosfeer. Dat is al tientallen jaren aan de gang volgens de metingen. Dat heeft vergroening van de planeet tot gevolg. Dit is gewoon te zien op satellietbeelden.

De heer Van Tiggelen reageert persoonlijk niet enthousiast als hij ziet dat in een bosperceel alle bomen zijn afgezaagd en de bovenste laag van de vruchtbare grond is weggehaald, en dat er dan een bordje "*natuurbeheer*" bij staat.

Bij de gebiedsprocessen worden allerlei andere opgaven meegenomen, zoals stikstofverduurzaming van de landbouw. En dat terwijl de Nederlandse landbouwsector al impactarm is. Onze agrariërs zijn al wereldkampioen. Zelfs agrariërs die willen omschakelen naar een op natuur gerichte bedrijfsvoering zijn daar vaak niet toe in staat omdat het vraagt om forse en complexe investeringen. En die mensen moeten ook nog eens brood op de plank hebben.

Daarnaast is de beschikbaarheid van landbouwgrond in de omgeving op dit moment zeer beperkt en bestaat er vaak nog een grote financiële afhankelijkheid van de agrarische productie op de NNN-gronden. De huidige subsidiemogelijkheden voor de omschakeling naar natuur en het daaropvolgende natuurbeheer weegt vaak niet op tegen de inkomsten uit agrarische productie, eventueel aangevuld met een subsidie voor agrarisch natuurbeheer.

In de integrale gebiedsprocessen worden de *lessons learned* uit de pilot meegenomen. Wat de PVV betreft kan echter beter worden gestopt met het verder uitrollen van NNN. Zij meent dat de voor Noord-Holland en heel Nederland belangrijke agrarische sector zo veel mogelijk met rust moet worden gelaten. De agrarische sector wordt vanwege de voorspelde en uit de metingen reeds vastgestelde *global cooling* alleen nog maar belangrijker. In een periode van *global cooling* krijgen agrariërs het echt nog een stuk moeilijker en worden ze nog belangrijker dan ze nu al zijn.

De heer **De Wit** (VVD) is heel blij met het openlaten van de mogelijkheid om met ondernemers

afspraken te maken voor een langdurige voortzetting van het agrarisch natuurbeheer in de NNN. De VVD meent dat dit nodig is om tijd en rust te creëren om uiteindelijk met de ondernemers in de gebieden afspraken te kunnen maken die rechtdoen aan de doelen die men met elkaar wil halen. De heer De Wit deelt dan ook niet de uitgesproken zorg van collega's dat dat per se hier ter discussie staat. Zijns inziens is het uitgangspunt in de brief, zoals verwoord door het college, dat het alleen wordt ingezet daar waar er ook perspectief is om in de toekomst binnen de gewenste doelen die worden nagestreefd, tot de verbinding van natuur en ook een economisch verantwoorde bedrijfsvoering te komen.

De VVD is blij dat het college deze stap op dit moment wil zetten. De provincie zit thans immers nog in een fase waarin zij met veel ondernemers de gesprekken aan moet gaan. Dit kan een "knop" zijn om juist ook aan ondernemers te laten zien dat het de provincie menens is om de natuur te realiseren, en dit ook samen te doen. De maatregel die in de brief is verwoord, kan er volgens de VVD aan bijdragen. De fractie heeft zich daar lang voor ingezet en is blij dat het college het gaat toepassen.

De VVD heeft wel een aantal zorgen. Dit blijkt ook uit de grote hoeveelheid technische vragen die de partij heeft gesteld. Deze zijn zeer accuraat beantwoord, waarvoor dank. De VVD meent wel dat de zorgen die achter de vragen zitten, ook de komende jaren nog relevant zullen zijn. De heer De Wit noemt er een aantal.

Allereerst de discrepantie tussen het wel of niet kunnen halen van stikstofdoelen en NNN-doelen. Je zou toch zeggen dat een en ander gelijk zou moeten opgaan, maar kennelijk leidt het er in de praktijk toe dat bedrijven juist in de knel zouden kunnen komen. Wat de VVD betreft mag de ondernemer daar niet de dupe van worden, mits met elkaar het totaaldoel van een mooiere wereld wordt nagestreefd. Na de beantwoording van de technische vragen is die zorg niet weggenomen bij de VVD. Het bevreemdt de fractie dat die zaken soms tegen elkaar in lopen. De partij vraagt daar aandacht voor in de gesprekken die nog volgen.

Daarnaast vindt de VVD het belangrijk om te bekijken wat er voor de agrarisch bedrijfsvoering noodzakelijk is, teneinde de ruimte aan de ondernemer te laten maar wel de NNN-doelen te kunnen halen. Je zou je daarbij niet op het middel maar op het doel moeten focussen. Er zijn onderzoeken gedaan naar drijfmest en schapenbeweiding. Hier zijn uitkomsten van. Misschien popt er over een halfjaar, vanuit een ander voorbeeld, weer iets anders op (bedrijfsvoorschrift of middel) dat knelt met het doel. De VVD roept het college op om daarover met een open vizier in gesprek te gaan. De provincie moet zich niet blindstaren op de middelen, maar echt focussen op de doelen.

Dan komt de heer De Wit op het punt van compensatie voor ondernemers. De VVD onderstreept dat het onwenselijk zou zijn dat ondernemers die zich al jarenlang in het belang van de natuur hebben ingezet, nu een soort deksel op de neus kunnen krijgen. Kan de gedeputeerde in ieder geval op dat punt scherp zijn en PS kunnen terug rapporteren als er zich meer van dit soort situaties gaan voordoen? De provincie zal daar dan toch een bepaalde oplossing voor moeten vinden. Het zou immers geen recht doen aan het harde werk van mensen in de afgelopen jaren. Voorts ziet de VVD een negatief reputatierisico. Ondernemers die overwegen zich meer in te zetten voor de natuur, zullen immers bang zijn dat ze over vijf tot zes jaar alsnog de deksel op de neus

krijgen. De VVD meent dat dat niet goed zou zijn voor het draagvlak.

De heer De Wit heeft tot slot nog twee punten. Er is een evaluatie geweest van de inzet van gebiedsregisseurs in specifieke gebieden. De VVD proeft daaruit dat er sprake is van positieve ervaringen. Dit kwam ook terug in de inspraak van zojuist van de collectieven. De VVD roept derhalve op om het middel van gebiedsadviseur vaker in te zetten en ook in andere gebieden te kijken of dat juist ook voor de ondernemers die aan de slag moeten in het proces tot een betere samenwerking leidt. Wat de VVD betreft, wordt de inzet voortgezet.

Eerder vandaag ging het al even, ook naar aanleiding van de technische brief, over het agrarisch beheer van natuur. Er lijkt een pijnpunt te zijn wat betreft de situatie van pachters en verpachters. Enerzijds moet de pacht betaald worden en anderzijds ontvangen grondeigenaren de beheersubsidies, waarbij de agrarisch ondernemer nog weleens aan het kortste eind kan trekken. Dat lijkt de VVD niet de bedoeling. In de technische briefing is een specifieke casus met een maatwerkoplossing aan bod gekomen. Naar aanleiding hiervan is bij de VVD de zorg gerezen dat dit voor meer hectares binnen NNN het geval kan zijn. De heer De Wit zou het college derhalve willen vragen om toch in breder verband te bekijken wat de provincie kan betekenen en of er wellicht andere constructies mogelijk zijn in het verlengde van de reeds uitgevoerde maatwerkoplossing in een casus in de Oostelijke Vechtplassen, die ook voor andere ondernemers behulpzaam gaat zijn.

> Mevrouw **Strens** (D66) hoort de heer De Wit (VVD) vrij vertaald zeggen: "*Heel fijn dat de ANLb-subsidie is verlengd met nog zes jaar; laten we ondernemers vooral niet te veel beperken in de mogelijkheden die zij hebben en laten we vooral het doel vooropstellen en niet te inzoomen op de middelen*." Is de heer De Wit (VVD) het met D66 eens dat het uiteindelijk wel gaat om het realiseren van natuurdoelen en dat dat doel voorop dient te staan? Uit het betoog van de heer De Wit (VVD) klinkt het toch een beetje als "*we blijven lekker agrarisch doorgaan en te gek als we hier een daar een beetje natuur realiseren*". Is hij het met mevrouw Strens eens dat het hier gaat om een natuurperspectief in de NNN?

De heer **De Wit** (VVD) vindt het jammer dat die indruk is ontstaan. Hij heeft gezegd dat de natuurdoelen leidend zijn om afspraken te maken, zoals de brief ook ruimte geeft om afspraken te maken met ondernemers over agrarisch natuurbeheer. Dat staat voorop. Als dat perspectief er echter niet is -- omdat een boer er totaal geen zin in heeft en zegt: "*Zoek het maar uit!*" -- dan is het natuurlijk niet logisch om het ANLb met zes jaar te verlengen. Het doel is helder. De VVD meent dat het ook helder moet zijn voor de mensen die er in de praktijk uiteindelijk wat mee moeten. De heer De Wit hoopt dat dat zo veel mogelijk de mensen betreft die nu ook al in de gebieden zitten. Hij ziet het als een uitgestoken hand van het college, waarvan hij hoopt dat die bijdraagt aan het vergroten van het draagvlak en uiteindelijk ook aan het realiseren van het doel, waarover wat betreft de VVD geen misverstand bestaat.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) bedankt GS voor de technische briefing, die heel verhelderend was. Het CDA is blij dat de mogelijkheid voor beheerders bestaat om voor de komende zes jaar ook weer agrarisch natuurbeheer aan te vragen voor percelen binnen het uit te werken NNN. Het CDA heeft vaak gevraagd of die optie zou kunnen worden onderzocht. De fractie is blij dat dit nu mogelijk is, omdat het veel win-winsituaties creëert.

Mevrouw Koning-Hoeve beluistert bij andere partijen de angst dat het nu zes jaar moet worden verlengd. Volgens haar is het echter zo dat het kan en mag, maar niet dat het moet. Het CDA hoort graag hoe de gedeputeerde erin staat.

In verband met het toekomstperspectief waarover GS in de brief vaak spreken, vindt het CDA dat ook voor na 2027 echt gezocht moet worden naar maatwerk, waarbij de natuurdoelen vooropstaan. Mevrouw Koning-Hoeve hoopt derhalve dat GS doorgaan met die zoektocht. Er moet toch een vorm te bedenken zijn waarmee recht wordt gedaan aan de natuur en aan de agrarisch natuurbeheerders, opdat echt een win-winsituatie ontstaat en tegelijkertijd het NNN goed gerealiseerd wordt.

Wat betreft de overgang van de pilots naar de gebiedsprocessen heeft het CDA nog een opmerking. GS geven aan dat dit een doorlopend proces is geweest. Het CDA hoort echter van betrokkenen in de drie deelgebieden dat zij na het stopzetten van de pilots toch wel teleurgesteld zijn en sommigen helemaal niets meer gehoord hebben van de provincie over de voortgang. Zij verkeren in grote onzekerheid over de toekomst. Hoe gaan GS dit oplossen? Realiseren zij zich dat het voor deze mensen, die dagelijks bezig zijn met agrarisch natuurbeheer in die gebieden, moeilijk is omdat het gaat over hun voortbestaan, hun bedrijf, hun leven, hun werk en hun toekomst? De betreffende mensen moeten benaderd worden en er moeten tafelgesprekken plaatsvinden. Welke actie gaan GS inzetten?

Gelet op de manier waarop soms over de agrariërs in de gebieden gesproken wordt, moet men zich wel realiseren dit nu juist de boeren zijn die heel natuurinclusief bezig zijn. Zij zijn de boeren die men juist graag zou zien in de toekomst. Het CDA vindt het belangrijk om dat te benadrukken.

GS zeggen dat zij in gesprek zullen gaan met de agrariërs om te zoeken naar passende oplossingen als het land wordt omgevormd naar natuur. Kan gedeputeerde dan ook meerdere opties geven van hoe zij die passende oplossingen ziet? Vanmorgen zijn immers ook diverse knelpunten aan bod gekomen. Banken doen soms moeilijk bij de omzetting naar natuur, omdat zij daar niet voldoende rendement in zien. Hoe denken GS daarmee om te gaan en wat voor maatwerk is daar mogelijk?

Een ander probleem waarvoor het CDA aandacht wil vragen, is die verdeling van de subsidies op de SNL-gronden. Deze gaan voornamelijk naar de TBO's, de eigenaren, en worden niet altijd doorgegeven aan de beheerders c.q. de boeren. Daardoor ontstaat een oneerlijk speelveld. Is het mogelijk dat GS een analyse doen hoe het nu precies zit en hoe de geldstromen lopen? Kunnen zij dan ook bekijken of er andere afspraken gemaakt kunnen worden. De heer Briët gaf net aan dat de SNL-systematiek een nationaal vraagstuk is dat bij BIJ12 ligt. Maar wat kan er in de provincie worden gedaan om toch een eerlijkere verdeling te krijgen? De commissie heeft hieromtrent ook een schriftelijke inspraak ontvangen van mevrouw Melse, die als agrariër veel land van de TBO's heeft. Zij geeft specifiek voor de Eilandspolder aan dat er een ongelijkheid is voor de beheerders. Boeren die van de TBO's pachten, krijgen veel minder vergoeding dan andere boeren, terwijl zij hetzelfde beheer doen. Het CDA vindt dit derhalve echt een aandachtspunt. En wellicht kan het ook onderdeel zijn van de taskforce, waarmee de heer De Wit van de collectieven kwam. Het lijkt het CDA een goede oplossing om het eens in zo'n taskforce met andere dingen goed te onderzoeken.

In het stuk spreken GS ook over een subsidieregeling voor het omvormen van stalsystemen naar systemen met ruige mest. Het lijkt het CDA positief om dat verder te bekijken en te kijken of een subsidieregeling passend en haalbaar is en oplossingen biedt. Het probleem is nog wel dat het er nu op lijkt dat ruige mest zorgt voor meer stikstofuitstoot dan drijfmest. Welke opties ziet gedeputeerde om dát vraagstuk op te lossen? Wordt daar nog nader onderzoek naar gedaan?

Mevrouw Koning-Hoeve bedankt gedeputeerde voor de antwoorden op de technische vragen over de verkoop van natuurgronden. Het CDA begrijpt dat de provincie ook een deel van de gronden zelf houdt en tijdelijk beheert. Maar daarna gaan ze alsnog naar andere partijen. Welke termijn zit daar meestal tussen?

Tot slot roepen GS in het stuk andere partijen op om te gaan sturen op doelen. Het CDA steunt deze oproep. De partij ziet echter dat de provincie zelf niet altijd op doelen stuurt en heel veel eisen en verboden stelt. Het CDA wil derhalve dezelfde oproep aan GS doen. Gaan GS ook meer sturen op doelen?

Wat betreft bemesting en beweiding vraagt het CDA wat er op tegen zou zijn als iemand met schapen of drijfmest goede resultaten behaalt op zijn land en de vastgestelde natuurdoelen realiseert. Dan is dat toch ook goed? Kunnen GS het sturen op doelen zelf ook meer in de praktijk brengen. Willen GS dat meenemen bij de uitwerking van het verdere beleid?

Mevrouw **De Groot** (SP) wijst op de navolgende passage uit de brief van GS aan PS: *"... binnen de begrensde NNN-gebieden staan de natuurdoelen voorop. Het jaar 2027 nadert snel, dus voortgang is geboden."* Voortgang is derhalve geboden. Vanmorgen heeft er een technische briefing plaatsgevonden waarin PS goed ingelicht zijn over de vergoeding voor het hele agrarische natuurbeheer. Mevrouw De Groot vraagt zich af of de voortgang in dat hele agrarische natuurbeheer voldoende is om in 2027 al die natuurdoelen te halen. Zij bemerkt dat het er nu heel erg over gaat dat boeren begrijpelijkerwijs meer vergoeding zouden moeten ontvangen om het goed te doen. Hoeveel heeft de provincie er eigenlijk voor over? En hoeveel boeren zijn er het afgelopen jaar omgeschakeld om meer te doen voor de natuurdoelen?

> Mevrouw **Jellema** (PvdA) meent dat men daar zelf bij is. PS stellen toch de kaders? De doelen moeten worden behaald.

Mevrouw **De Groot** (SP) beaamt dat het heel duidelijk is dat de doelen voor 2027 moeten worden behaald. Maar als de provincie zo doorgaat en alle problemen onder ogen ziet -- er zijn bijvoorbeeld steeds meer dringende regels opgelegd, waardoor de rechtszaken elkaar heel snel zullen opvolgen -- is het echter de vraag of de doelen wel worden gehaald. PAS-melders moeten binnenkort een natuurvergunning hebben. Extern salderen lijkt binnenkort niet meer mogelijk te zijn. Stikstofrechten kunnen niet langer verhandeld worden. En in het rapport van de Algemene Rekenkamer, dat mevrouw de Groot al even aanhaalde, staat dat er ook veel meer aan weidevogelbeheer wordt gedaan. Er moeten derhalve heel veel zaken bij elkaar worden gelegd, zoals het weidevogelbeheer en de bemesting. Zorgt de mest al dan niet voor grotere stikstofuitstoot? Voorts dient bekeken te worden of het veen al of niet gaat zakken. Het is heel nuttig dat hierover door de provincie wordt gesproken, maar hoe lang kan dat praten nog in stand

worden gehouden? Wordt het binnenkort niet eens tijd voor een veel dringender gesprek?

De heer **Zoon** (PvdD) is het met de heer Cardol (GL) eens dat er druk op de ketel moet worden gehouden. Agrariërs die niet in ingericht NNN werkzaam zijn, zullen natuurbeheerders moeten zijn. Met de Voedselvisie in gedachten, zullen zij gaan omschakelen naar onder andere natuurbeheer en biologische landbouw. Daar zit dan ook een knelpunt. Een boer die start met biologische teelt mag die pas na twee jaar als "*biologisch*" vermarkten. Zo'n overgangsperiode moet dus overbrugd worden. Daar zou je subsidie voor moeten geven. Vervolgens kan de boer agrarisch natuurbeheertaken uitvoeren en een hogere prijs vragen voor zijn producten die biologisch gecertificeerd zijn. Het agrarisch natuurbeheer van voorheen is niet meer. Het is duidelijk dat dit voor de natuur onvoldoende meerwaarde heeft en vooral reguliere landbouw stimuleert. De Partij voor de Dieren wil dan ook geen verlenging van het agrarisch natuurbeheer en ziet meer in een omschakelsubsidie die de transitie mogelijk maakt. Dat schept duidelijkheid richting de toekomst en geen valse verwachtingen.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) geniet van dit debat, waarbij men echt elkaars nieren proeft over onderhavig onderwerp. GS schrijven dat het nog niet klaar is met het agrarisch natuurbeheer binnen NNN en dat het onverstandig zou zijn om er in 2023 een punt achter te zetten. Als het gestopt wordt, gaan de natuurwaarden pijlsnel achteruit. Dat staat een beetje contrair aan wat de heer Zoon (PvdD) zegt, maar dat terzijde. GS heeft besloten om het ANLb zes jaar te verlengen teneinde gebiedsprocessen meer uit te werken en om met de eigenaren en pachters tot goede oplossingen te komen, zoals omschakeling, verplaatsing, beëindiging of kavelruil.

In de vorige Statenperiode toen 2023 steeds dichterbij kwam, had de Partij van de Arbeid al zo haar bedenkingen of het wel slim was. Statenleden die toen ook zitting hadden in de commissie NLG zaten, kunnen zich dat vast nog herinneren. De Partij van de Arbeid betoogde toen om geen oude schoenen weg te gooien alvorens je nieuwe hebt. Zij begrijpt het besluit van GS, maar ziet tegelijkertijd dat er in deze commissie en daarbuiten nu een discussie zal ontbranden in de trant van: "*Het was toch de afspraak dat de boer in 2023 NNN zou moeten kiezen: of aan natuurbeheer doen of elders gaan boeren?*" Het betreft een dispuut tussen de rekkelijken en preciezen.

Thans blijkt dat het veel gecompliceerder ligt. Je zou haast kunnen zeggen "*we told you so*", maar dat is misschien te gemakkelijk. In een persbericht van de provincie uit januari 2021, oftewel precies een jaar geleden, werd nog aangegeven dat voor de nieuwe regeling, waarvoor het afgelopen jaar eerst pilots zijn uitgevoerd, "*duurzaam*" zou betekenen dat de natuureisen van de NNN zwaarder zouden worden meegenomen en dat de afspraken voor langere tijd zouden gelden. Zo zou er de komende jaren meer duidelijkheid komen voor de boeren. Toch voelen weinig boeren ervoor en dus wordt het hele idee maar losgelaten. De Partij van de Arbeid vraagt zich af of het niet te vroeg is om het los te laten. Zes jaar op dezelfde weg doorgaan en onderwijl bezien hoe de gebiedsprocessen kunnen worden uitgewerkt om met eigenaren en pachters tot goede oplossingen te komen, is wellicht te prematuur om het instrument "*duurzaam agrarisch natuurbeheer"* los te laten.

De Partij van de Arbeid concludeert als volgt. Zij kan op zich leven met de verlenging van de huidige regeling tot 2028. De discussie wordt echter in zekere zin wel opnieuw gestart. In de zeven jaar die voor ons ligt -- het betreft immers nog een jaar tot 2023 plus zes jaar in de verlenging --

zou het apert niet zo moeten zijn dat er tot vlak voor 2028 wordt gewacht met te kijken hoe het allemaal gaat uitpakken. De Partij van de Arbeid pleit dan ook voor een jaarlijkse of wellicht tweejaarlijkse evaluatie om te kijken hoe het proces vordert en welke stappen er in de gebiedsgerichte aanpak al dan niet zijn genomen.

Voorts vraagt de Partij van de Arbeid zich af of het verstandig zou zijn om een beleidsplan te maken voor de komende zeven jaren. Kunnen er bijvoorbeeld ook subsidies worden ontschot, zodat het geld nu bij de "*first things first*" terecht gaat komen?

Tot slot hoort de Partij van de Arbeid graag een reactie van de gedeputeerde op vooral de inspraak van de heer De Wit (agrarische collectieven), die van onderop aan de slag wil gaan. Zullen zij daar ook de ruimte voor krijgen de aankomende tijd? Of is het een idee dat de gedeputeerde helemaal niet aanstaat?

Mevrouw **Hoogendoorn** (CU) geeft aan dat er de afgelopen jaren intensieve gesprekken zijn geweest over agrarisch natuurbeheer. De technische briefing van vanmorgen heeft een heldere kijk gegeven op dit complexe vraagstuk. De ChristenUnie wil de ambtenaren daarvoor bedanken. Zij is voorstander van het realiseren van goede natuur, zo ook van een goede toekomst voor boeren. Is gedeputeerde tevreden met de besluiten die zijn genomen met betrekking tot deze verlenging? Natuurlijk is er door de collectieven tijd gekocht en is er wat lucht voor de betreffende bedrijven. Zolang gedeputeerde blijft zeggen dat de natuurfunctie niet samengaat met een agrarische functie, vraagt de ChristenUnie zich af of de boeren en de provincie er met elkaar uit gaan komen. Vanmorgen tijdens de technische briefing bleek bij de uitleg van een bepaalde casus dat deze functies wél samen kunnen gaan. Mevrouw Hoogendoorn hoort hier graag een reactie op van de gedeputeerde.

De nieuwe termijn voor het agrarisch natuurbeheer binnen NNN loopt tot 1 januari 2029. Gaat gedeputeerde er dan nu al van uit dat een deel van het NNN nog niet gereed is in 2027? In de brief staat immers: "*Een nieuw agrarisch natuurbeheer contract is daarbij nadrukkelijk bedoeld als tijdelijke maatregel om de periode tot NNN realisatie te overbruggen*." Het is voor de collectieven op dit moment een oplossing, wat begrijpelijk is. Er staat zo veel druk op dat extra tijd voor de meesten fijn is. Maar of we er werkelijk mee vooruitkomen, is vraag twee. Frank de Wit, die namens de agrarische collectieven van Noord-Holland heeft ingesproken, gaf aan dat hij met collectieven aan een duurzaam en collectief beheerplan gaat werken, juist omdat eigenaren en beheerders eerder bereid zijn op deze manier samen te werken dan wanneer er maatregelen vanuit provinciaal beleid worden opgelegd. Omdat er daarnaast geconstateerd is dat er geen draagvlak is voor duurzaam agrarisch natuurbeheer, wil de ChristenUnie gedeputeerde oproepen om de handreiking van de collectieven met beide handen aan te grijpen. Is gedeputeerde bereid om in te gaan op het voorstel van de collectieven, die aanbieden een duurzaam, collectief beheerplan te maken.

Vanmorgen tijdens de technische briefing kwam een voorbeeld aan de orde van een passende oplossing voor een agrarisch bedrijf. Het blijkt wel dat daar ontzettend veel maatwerk aan te pas komt. Denkt gedeputeerde dat er een passende oplossing voor alle bedrijven mogelijk is? Is het maatwerk dat daarbij komt kijken niet enorm tijdrovend en kostbaar?

Tijdens de technische briefing van vanmorgen werd ook pijnlijk duidelijk dat financiering een

probleem lijkt als er wordt overgegaan op hoogwaardig natuurbeheer. Aangezien de gronden samenhangen met de inkomsten, is het van het grootste belang dat we daar oog voor houden en de toekomst van de betreffende bedrijven veiligstellen. Hoe ziet de gedeputeerde de rol van de provincie in dit financiële vraagstuk?

De **voorzitter** bedankt de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn en gaat over tot een korte schorsing.

Schorsing van 15.00 uur tot 15.02 uur

De **voorzitter** heropent de vergadering en geeft het woord aan gedeputeerde Rommel voor haar beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Rommel** (VVD):
Gedeputeerde Rommel stelt voorop dat waar de NNN kan worden gerealiseerd daar ook op doorgepakt wordt. Het is geen vrijbrief om zes jaar niets te doen. De contractuele afspraken zijn het sluitstuk van de transitie met daarin afspraken over de doelen. Duurzaam agrarisch natuurbeheer is niet mogelijk in de vorm zoals het was, maar duurzaam natuurbeheer met agrarisch gebruik is wel mogelijk. Het zou mooi zijn als de TBO-ers ook aansluiten bij de doelen.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt of gedeputeerde Rommel het idee van de heer De Wit omarmt.
Gedeputeerde **Romme**l antwoordt dat zij het idee omarmt en blij is dat men weer bij hen aan tafel zit, in goed overleg met hun leden.

Mevrouw **Strens** (D66) vraagt of de gedeputeerde de TBO's gaat vragen om mee te doen.

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat het een plan van de Collectieven is en zij zal het met hen en de heer De Wit bespreken. Zij vervolgt de beantwoording van de gestelde vragen.
GroenLinks heeft meerdere vragen gesteld over de pacht. Dit wordt besproken in de werkgroep met de Collectieven, TBO en LTO. Ook de subsidieregeling wordt onderzocht. Officiële regels worden landelijk bepaald, het betreft een subsidieverlening aan eigenaren en erfpachters. De beste oplossing is als de pachter afspraken maakt over de pachtprijs in het kader van opgelegde beperkingen. De uitgangspositie moet nog worden bepaald en meegenomen in het pachtbeleid. Wat betreft beweiden en bemesten sluiten de Collectieven contracten af en sturen daarbij op de doelen. Er zit een beperking in beweiden en bemesten en de VVD vroeg of daarnaar gekeken wordt. Dat is inderdaad zo, daar is ook geld voor.

De heer **De Wit** (VVD) merkt op dat het nu over bemesten gaat en over twee jaar over weer iets anders en vraagt of de gedeputeerde de bereidheid heeft om ook dan weer het gesprek aan te gaan en te kijken wat er wel kan.

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat dit zeker het geval is. De laatste 7% realisatie van het NNN is maatwerk. Niet alles wordt door de taskforce gedaan, er speelt veel meer en als daar onderzoek bij nodig is, dan gebeurt dat ook. De gedeputeerde hoopt op mooie oplossingen.

De heer Cardol (GL) geeft aan dat de omschakelingen samen met de Collectieven gebeurt en waar het kan zo snel mogelijk. Met betrekking tot Texel worden met de Collectieven afspraken gemaakt dat dit geen zes jaar kan voortduren.
Op de vraag van de VVD naar de beheerregisseur in Westwouderpolder en de Kampen geeft de gedeputeerde aan hiermee verder te willen, wegens de goede ervaring en de noodzaak ervan. Grondmobiliteit is belangrijk om doelen te realiseren. Nu wordt dat duidelijker door herbegrenzingen en ontgrenzingen; de mensen gaan meer bewegen. Het is wel maatwerk en er is geen garantie dat er voor alle situaties een oplossing is.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt bij interruptie of de grondmobiliteit als onderdeel van de puzzel om het NNN af te maken (met hier en daar iemand uitkopen) belangrijker is dan de uitkoop van de agrariërs dichtbij de natuurgebieden in verband de stikstofproblematiek.

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat er geen zonering in Noord-Holland is, maar er zijn wel aankopen gedaan om bedrijven te kunnen verplaatsen. Er zijn ook bedrijven die zelf willen verplaatsen of geen opvolging hebben en willen stoppen. In Noord-Holland is veel intensieve veehouderij en wat stikstof betreft is dit lastiger dan in Gelderland of Overijssel. Daar levert de stikstofreductie veel meer op dan in Noord Holland. De pilot is niet stopgezet. Mensen waren hier wel verontrust over, maar door corona is er een behoorlijke hiccup in gekomen. Nu worden de gesprekken weer hervat.

Aangaande de financiering zegt de heer Cardol (GroenLinks) dat de banken moeilijk doen. Zelf geven de banken aan dat zij financieren waar het mogelijk is. Financiering is nu, anders dan vroeger, meer gericht op de inkomsten dan op de gronden. Als provincie is het wel mogelijk pacht af te geven en men is hierover in gesprek met diverse partijen. Zo is een herder geholpen met een pachtconstructie.

De heer **Cardol** (GroenLinks) reageert dat de banken natuurlijk alleen financieren als zij het rond kunnen rekenen. Daarom zou een herallocatiefonds waarin gezamenlijk beheer plaatsvindt, ook als Provincie, een andere vorm kunnen bieden aan een individuele ondernemer. Wordt de mogelijkheid voor zo'n fonds om samen gronden op te kopen onderzocht?

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat in het regeerakkoord is opgenomen de mogelijkheden voor een grondbank te onderzoeken. Niet alleen binnen Noord Holland, ook daarbuiten.
Op de vraag van ChristenUnie of de gedeputeerde tevreden is over het besluit van de verlenging antwoordt gedeputeerde Rommel dat het een goed besluit is omdat het mogelijkheden in de gebiedsprocessen biedt en mogelijkheden voor duurzaam natuurbeheer met agrarisch gebruik. Over de uitloop naar 2027-2029 komt binnenkort een brief met de werkwijze.
Tot slot deelt de Gedeputeerde mee dat de evaluatie terugkomt in de PNN, evenals het omzetten van ANLb naar SNL. Hoeveel op dit moment al is omgeschakeld weet de gedeputeerde niet, die voortgangsrapportage verwacht zij dit voorjaar.

Mevrouw **Hoogendoorn** (ChristenUnie) vraagt naar de combinatie van de agrarische functie en de natuurfunctie. In de brief staat dat dit is uitgesloten, maar in de briefing vanmorgen leek het toch wel mogelijk.

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat het voor de subsidie nodig is dat er sprake is van duurzaam natuurbeheer. De boeren zijn ook nodig.

De heer De Wit (VVD) informeert naar de opvolgende actie, het gaat enerzijds over pachters anderzijds over beheersubsidies voor de natuur. Dat vindt de heer De Wit niet helemaal helder De gedeputeerde antwoordt dat zij weinig kan doen met betrekking tot de pachters, zij gaat daarover in overleg. Wat de eigen pachters aangaat gaat zij sturen op de doelen. Van de subsidies zit veel in het GLB en dat valt onder gedeputeerde Zaal. Als daar mogelijkheden zijn zal zij daarover met de Commissie overleggen. De ANLb stopt na zes jaar, op het moment dat ook de overeenkomst afgesloten is voor het natuurbeheer.

De **voorzitter** bedankt de gedeputeerde en sluit de eerste termijn af. Zij vraagt of er behoefte is aan een tweede termijn.

Tweede termijn

Mevrouw **Strens** (D66) concludeert dat dit dossier nog niet is afgerond. De zes jaar zijn echt nodig om de afspraken verder uit te werken en D66 doet een oproep aan het College die tijd goed te gebruiken en waar mogelijk om te schakelen naar natuur. Mevrouw Strens informeert naar het verschil tussen duurzaam agrarisch natuurbeheer en duurzaam natuurbeheer met agrarisch gebruik. Kunnen deze afspraken ook worden ingezet voor meer agrarische bedrijven? In de NNN gebieden zijn juist agrariërs die op een andere manier willen boeren, en D66 wil hen die de transitie willen maken graag behouden in Noord Holland.

De heer **Cardol** (GroenLinks) is gecharmeerd van afspraken met de Collectieven, wel zijn daarbij harde garanties in de overeenkomst nodig. Hij ziet graag dat er stappen worden gezet naar de natuurdoelen voor het NNN op zo kort mogelijke termijn.
Daarnaast hoorde de heer Cardol mevrouw Jellema (PvdA) aan een beleidsplan voor de komende zeven jaar refereren en aan ontschotting van subsidies. Hij vindt dat interessante ideeën.

De heer **De Wit** (VVD) noemt als pijnpunt de pachtconstructie met beheersubsidie. Hij ziet graag in beeld gebracht hoe vaak dit voor de voeten kan gaan lopen. Te meer omdat dan vroegtijdig het overleg gevoerd kan worden met de TBO's en de pachters.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vindt het positief dat de Gedeputeerde het voorstel van de Collectieven omarmt. CDA roept op ruimer om te gaan met begrenzen en ontgrenzen. Als knelpunt noemt mevrouw Koning dat de beheervergoeding niet altijd door de TBO's wordt doorgeschoven naar de boer. Zij vraagt de gedeputeerde om dit op te lossen. Een ander knelpunt is dat banken niet altijd financieren. De Provincie helpt waar mogelijk door pachtcontracten, dit vindt CDA positief, maar zij wil ook kijken naar oplossingen voor de achterliggende oorzaak, namelijk het uitblijven van rendement.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt of de evaluatie terugkomt in het programma natuurontwikkeling. Als dat het geval is, ziet PvdA graag dat dit er duidelijk in komt te staan. Zij had verwacht de heer Briët van Landschap Noord-Holland meer tegengas zou geven op het feit dat die verlenging erin zit. Vijf jaar geleden was hier geen discussie over mogelijk en nu wordt 2023 toch losgelaten.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) heeft als cri de coeur dat helder in de rapportage terug te lezen moet zijn of die doelen die voortgang erin houdt en ook dat het afrekenbaar is.

Mevrouw **Hoogendoorn** (ChristenUnie) wil benadrukken dat het belangrijk is met de Collectieven in gesprek te gaan zonder fluwelen handschoenen en haalbare doelen te stellen om hier verder mee te komen.

Gedeputeerde **Rommel** reageert dat duurzaam agrarisch natuurbeheer een pilot was waar heel veel van geleerd is. Als je het een pilot blijft noemen komt men er op den duur niet uit. Vandaar de term duurzaam natuurbeheer met agrarisch gebruik en dit is maatwerk. Ook het omgaan met begrenzen en ontgrenzen van gebieden gaat altijd vergezeld van een ecologisch rapport. Dit gaat in stappen, de tweede stap komt er aan. Creatief denken doet de gedeputeerde zeker. Met betrekking tot de laatste 7% moet gedacht worden: wat is er nodig is voor het bestaansrecht van de boeren? Als de subsidies wegvallen wat komt daar dan voor in de plaats? Daarover moet overleg met het Rijk komen. Hoe kunnen de boeren wel rechtstreeks die beheersubsidie krijgen? De taskforce is zich daar ook van bewust. Hier wordt zeker over gesproken.

Mevrouw **Strens** (D66) begrijpt dat duurzaam agrarisch werken niet als regeling wordt uitgewerkt en vraagt de gedeputeerde hoe zij het duurzaam natuurbeheer met agrarisch gebruik juridisch gaat borgen. Wordt dat per gebied een maatwerkafspraak of komen er standaardcontracten voor?

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat dit maatwerk wordt met doelen en eisen. En het sluitstuk is een contract waarin de transitie staat.

Mevrouw **Strens** (D66) reageert dat dit over 200-250 agrariërs gaat, dat zijn behoorlijk wat juridische contracten die opgesteld moeten worden.

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat er wel een standaardgedeelte bij is, de rest is maatwerk De ontschotting van subsidies is lastig te doen, het is onderdeel van een landelijke regeling. De gedeputeerde is hierover wel in overleg, er is aandacht voor bij het Rijk en IPO.
Aangaande beleid uitvoeren is de focus op gebiedsprocessen en het maatwerk. De vraag destijds was om te stoppen met agrarisch natuurbeheer. Nu is er een verlenging van maximaal zes jaar. Die NNN registratie strategie is vastgesteld en daaruit zijn een aantal zaken naar voren gekomen, door die gebieden in te gaan. Zelf is de gedeputeerde blij met de duidelijke evaluatie. Het heet nu Programma Natuurnetwerk, dit was Programma Natuur Ontwikkeling. Het is nu veel helderder. De gedeputeerde wil de zaken daarin in één oogopslag duidelijk laten zien.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde Rommel en sluit agendapunt 9 af. Dit besluit zal worden opgenomen in het Natuurbeheerplan voor 2023.

10. B-agenda Stikstof

10.a Agenderingsverzoek JA21 brief van C- naar B-agenda Voorbereiding Bestuurlijk Overleg Stikstof

Met deze brief wil GS de Statenleden informeren over propositie stikstof en natuur waarmee

richting de formatietafel destijds werd aangegeven welke rol zij willen spelen bij een integrale aanpak van stikstof en natuur.

De **voorzitter** geeft als eerste het woord aan de heer Kohler (JA21) voor een toelichting.

De heer **Kohler** (JA21) licht toe dat de activiteiten van het IPO 25 miljard heeft opgeleverd. Gedeputeerde Stigter stuurde een overzicht van natuurversterking en stikstof. De voorpagina is een foto van een duinreservaat bij Bergen aan Zee. Deze natuur is echter aangelegd en heeft niets met Natura 2000 te maken. Is het nu de bedoeling dit om te vormen naar ongewenste natuur? Het IPO diende vorig jaar mei het Krachtig Groene Herstel in bij de informateurs. In november is dit verder concreet gemaakt met het stikstofplan van de provincies. Daarin staat dat de Provincie bij uitstek de gebiedsautoriteit is die kennis koppelt aan uitvoeringskracht. Daar is JA21 het mee eens. JA21 is het er echter niet mee eens dat deze propositie niet eerst aan PS is voorgelegd. Was dit wel gebeurd, dan hadden de stikstofdoelstellingen en de mogelijkheden die er zijn om dit via metingen in kaart te brengen besproken kunnen worden. Nu is gemeten, onder meer door het RIVM, dat de grootste stikstofuitstoter in Noord Holland de MRA is. Amsterdam stoot vele malen meer stikstof uit dan Tata. In de rest van Noord Holland valt het mee. Daar vallen grote delen onder het landelijk gemiddelde. Deskundigen geven aan dat dit ook het maximaal haalbare is voor dit gebied. De natuur verandert, dat is een gegeven. Accepteer hoe het gaat en richt meer op het ecosysteem. De 25 miljard is een nachtmerrie voor de bestaande natuur die vernietigd wordt en vervangen door couveusenatuur. Winnaars zijn de boeren die zich uit laten kopen. De varkensboeren bijvoorbeeld hebben de laagste CO2 footprint ter wereld. Als zij worden uitgekocht, verplaatsen de bedrijven zich naar andere landen op de wereld. Het lost niets op. De mondiale stikstofuitstoot neemt toe. JA21 wil bezinnen op een realistische doelstelling. Een herijking van Natura 2000 kan soelaas bieden, misschien zelf de status ontnemen en de natuur haar gang te laten gaan. En dan het geld gebruiken voor natuurinclusief bouwen zoals bijvoorbeeld parkwijken en drijvende steden. Het is aan de provincies om te bepalen hoe het geld besteed moet worden. JA21 wil pas op de plaats maken en de instandhoudingsdoelstellingen tegen het licht houden op realiteitszin en mondiale effecten.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) reageert dat in het stuk staat dat stikstof-en natuuraanpak onontkoombaar zijn, maar de PVV ervaart dat als paniekzaaierij. Persoonlijk ergert de heer Van Tiggelen zich aan het woordje "natuuraanpak" alsof deze zich ondeugend gedraagt. Hij is benieuwd naar de antwoorden op de gestelde vragen. De stikstofcrisis is alleen ontstaan door een uitspraak van de Raad van State, daarvoor was er geen crisis door uitstoot van ammoniak. PVV blijft dat onzin vinden.

Mevrouw **Strens** D66) gaat niet inhoudelijk reageren op de vragen over de propositie. Dit is al vastgesteld door het IPO. Zij is wel benieuwd in hoeverre het regeerakkoord impact heeft op de Noord-Hollandse stikstofaanpak.

Mevrouw **Van Wijnen** (GroenLinks) is nieuwsgierig naar de antwoorden en of recente uitspraken van de rechtbank mogelijk deze propositie nog gewijzigd hebben. GroenLinks voelt zich tussen wal en schip vallen en vraagt zich in toenemende mate af of de methode die het Rijk voorheeft niet opnieuw een juridisch onhoudbare blijkt te zijn.

Mevrouw **De Groot** (SP) refereert aan artikel van 3 juni 2021 waarin een Europees rechter oordeelt over te veel stikstof in Duitsland. Zij vraagt aan de heer Kohler of het klopt dat hij het landschap wil veranderen en nieuwe natuur wil laten ontstaan en tevens daarin wil bouwen.

De heer **Kohler** (JA21) antwoordt bevestigend.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) reageert dat de indiener van dit agendapunt, JA21, het jammer vindt dat deze propositie stikstof van de twaalf gezamenlijke provincies niet met deze commissie is besproken. PvdA denkt daar anders over. Het Rijk heeft hier opdracht toe gegeven en dit is een eerste aanzet, een pre-pre-propositie en had al langer verder uitgewerkt moeten zijn. Vanuit die positie is het niet bepreken niet zo heel erg.

De heer **Zoon** (PvdD) vergelijkt de stikstofaanpak met "Groundhog Day". De natuur herstelt niet op deze manier. Daling is er niet, maatregelen zijn er wel. Was het beleid al niet effectief, nu is het terug bij 2018. Naast stikstof zijn er nog vele andere stoffen en oorzaken schadelijk voor de natuur. Daarop boekt de Provincie ook geen resultaat. PvdD hoopt dat de minister niet te veel luistert naar het IPO. Er gebeurt zoveel in dit dossier dat er een technische update nodig is, is PS bereid die te geven?

De heer **De Wit** (VVD) zet uiteen dat het volgens de VVD van belang is om goed inzicht te hebben in de Natura2000 doelen en de oorzaak van het niet halen daarvan. De VVD vindt dat er concrete metingen nodig zijn om daar het beleid op te baseren. Vervolgens concrete maatregelen nemen met een evenredige bijdrage van alle sectoren die effect hebben op het halen van de Natura2000 doelen. En daarmee de ruimte creëren voor vergunningverlening op nieuwe economische activiteiten. VVD heeft daarbij cofinancieringsmaatregelen van het Rijk voor ogen omdat bedrijfscontinuïteit voorwaarde is om die maatregelen te kunnen nemen. VVD is bezorgd over hoe het beschikbare geld hiervoor wordt ingezet. Daar wil VVD het gesprek over voeren met het Rijk en waken voor gevaarlijke verspilling van belastinggeld. VVD is benieuwd naar de genoemde gebiedsplannen en het tijdspad en roept op om vanuit de Provincie duidelijkheid te geven, ook richting alle belanghebbenden in het kader van de stikstofaanpak en hoe het regeerakkoord daar effecten op heeft.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) reflecteert op de uitvoering stikstoffonds. In de beantwoording geeft de gedeputeerde aan nog te moeten bepalen welke type bedrijven nog perspectief hebben. Hoe moet dat precies worden opgevat? Mevrouw Koning is bang voor een papieren werkelijkheid waarbij een grote transitie van de landbouw wordt ingezet met een niet beoogd effect. Zij vraagt om grote zorgvuldigheid op dit dossier. Het hoofddoel is herstel van de natuur, maar wel zonder allerlei verkeerde dure acties uit het stikstoffonds. Er is een nieuwe lijn van de Provincie nodig, ook naar aanleiding van het regeerakkoord. CDA vindt het ongewenst dat de Provincie niet wil wachten op nieuwe richtlijnen van het Rijk. Mevrouw Koning vraagt wanneer bijstelling van beleid in Noord Holland met meer oog voor innovaties verwacht kan worden. Waarbij stikstof wordt gereduceerd zonder dat er veel geld voor nodig is. CDA vraagt de gedeputeerde hen op de hoogte te brengen van welke doelen in de gebiedsprocessen leidend zijn. Dit geldt ook voor de doelen die het RIVM stelt. Worden hierover effectrapportages opgesteld? Dit is wel noodzakelijk, om te weten of het geld goed besteed wordt

De heer **De Wit** (VVD) interrumpeert met de vraag of CDA ervoor pleit om de gebiedsprocessen in Noord Holland helemaal stil te zetten tot de 25 miljard is verdeeld.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) heeft naar de doelen gevraagd en denkt dat het niet motiverend is voor de mensen in zo'n gebiedsproces als dit niet helder is. Intussen kunnen ervaring en vraagstukken worden uitgewisseld maar het is lastig om definitieve stappen te zetten als het doel niet duidelijk is.

De **voorzitter** vraagt de gedeputeerde om beantwoording. Er is behoefte aan inzicht in de effecten van het regeerakkoord en recente rechtszaken en er is behoefte een technische update.

Gedeputeerde **Rommel** zal eerst in het algemeen antwoorden en vervolgens op de vragen ingaan.
De brief van 8 december met de propositie stikstof en natuur is gemaakt vooruitlopend op het regeerakkoord. Deze propositie is door de provincies opgesteld op basis van bestaand beleid en de vastgestelde stikstofstrategie. De provincies willen zelf de regie hebben met een eigen aandeel en een eigen signatuur. Ook staat in de brief dat hier het regeerakkoord besproken gaat worden. Goed om een technische briefing te organiseren, vanwege de beperkte tijd hoort de gedeputeerde graag wat daarin precies aan de orde moet komen. De gedeputeerde adviseert de commissie de eigen lijnen naar Tweede Kamer ook in te zetten. Het regeerakkoord is op hoofdlijnen. Gedeputeerde Rommel had zelf meer maatregelen voor de natuur verwacht. De propositie is niet het sluitstuk, maar het begin van het proces over het regeerakkoord en moet nog uitgewerkt worden. Het Rijk gaat kaders stellen via het nationaal programma landelijk gebied en hierin worden doelen vertaald naar nationaal en provinciaal. Deze doelen heeft de Provincie Noord Holland al vastgesteld. Mochten er afwijkende doelen worden opgelegd door het Rijk, dan komt de gedeputeerde hierover praten. Het Ministerie wil met elke provincie een bestuursovereenkomst sluiten en daar zullen onderling verschillen in zitten. In Noord-Holland is bijvoorbeeld meer industrie, net als in Zuid-Holland en Zeeland. Een landelijke regieorganisatie zal de provinciale plannen toetsen. De werving om hier menskracht voor te leveren is al eerder van start gegaan. De gebiedsprocessen zijn onderweg en dienen ook door de Provincie zelf gedaan te worden. Het Rijk wil zicht houden op de 25 miljard voor stikstoftransitie en de 35 miljard voor klimaat. De toedeling heeft nog niet plaatsgevonden. Er gaat in 2022 veel gebeuren en daarvan zal de gedeputeerde de commissie op de hoogte gehouden.
De propositie was een oproep aan het Rijk. De gedeputeerde vindt recente uitspraken over de 25 km afslaggrens zorgelijk en heeft daar in IPO verband aandacht voor gevraagd.
De gedeputeerde heeft erop aangedrongen de metingen uit te breiden, dit gaat ook gebeuren. Voor het kunnen nemen van maatregelen die effectief zijn is er een agrarische kaart opgesteld waarop nu een beheercheck plaatsvindt, in overleg met de sector.
De gedeputeerde heeft aandacht gevraagd voor meer oog voor innovaties. Het Rijk zet daarop ook in met stalwijzigingen. Er moet dan wel stikstofruimte zijn om die innovaties te doen.
Ook dringt de gedeputeerde steeds erop aan om te kijken naar de instandhoudingsdoelstellingen, zoals deze door de Provincie zijn opgesteld. Als het Rijk met andere landelijke doelen komt, dan moet worden onderzocht hoe zich dat vertaalt.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) reageert dat nu eenzijdig wordt gestuurd op de KDW's, als enige Provincie. Dat vindt zij het grootste probleem om de gebiedsprocessen mee in te gaan. Zij vraagt of de gedeputeerde daar verandering in aan gaat brengen.

De gedeputeerde antwoordt dat ook naar de instandhoudingsdoelstellen wordt gekeken. Als daar iets in gewijzigd moet worden, komt de gedeputeerde met een voorstel.
Er bestaat geen verplichte effectenrapportage. De gedeputeerde vraagt steeds aandacht voor een landelijke registratie van de effecten. In het op te stellen gebiedsplan komt wel een analyse van de effecten.

De **voorzitter** concludeert dat er geen behoefte is aan een tweede termijn. Ook stelt zij vast dat er bij de gedeputeerde bereidheid is een technische briefing te geven, waarbij van tevoren aangegeven moet worden waarover deze precies moet gaan.

De heer **Kohler** (JA21) is als indiener heel tevreden met het antwoord van de gedeputeerde.

11. Rondvraag gedeputeerde Rommel (Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling en Stikstof)

Er zijn geen rondvragen aangemeld voor de portefeuille van gedeputeerde Rommel.

Schorsing van 16.17 uur tot 16.23 uur

12. B-agenda Landbouw

12.a Gemeenschappelijk landbouwbeleid Indiening Nationaal strategisch plan B-agenda Dierenwelzijn

De **voorzitter** heropent de vergadering. Om invulling te geven aan het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) van de Europese Unie moet elke lidstaat een Nationaal Strategisch Plan (NSP) opstellen en uiterlijk 31 december 2021 indienen. Provincies, de Unie van Waterschappen en het Rijk hebben de afgelopen drie jaar gezamenlijk gewerkt aan het opstellen van dit NSP.

Eerste termijn

De heer **Cardol** (GroenLinks) is blij dat GS deze brief heeft gestuurd. Er zal nog veel over gesproken worden. GroenLinks en de PvdD namen in november het initiatief de discussie op te porren na het treurige compromis van de landbouwgedeputeerde. Het is goed dat de minister niet is gezwicht voor de lobby en heeft vastgehouden aan haar eigen voorstel. De 214 Statenleden van de 66 fracties die de brief hebben gestuurd waren graag een stap verder gegaan. GroenLinks benoemt daarbij vier zaken. De eerste vraag is welke regionale regelingen toegevoegd worden aan het NSP instrumentarium, zoals extra compensatie voor boeren die willen meewerken aan peilverhoging in het veenweidegebied. Ten tweede: hoe kan het nieuwe ANLB nu meteen en in de komende jaren werken om de boeren in het NNN te steunen bij de omschakeling. Ten derde: gaan we zelf meer middelen inzetten om doelen van de voedselvisie te versnellen? Ten vierde: Wat zijn de eerste doelen die daarvoor in aanmerking komen? Wat GroenLinks betreft staat de eiwittransitie hoog op de lijst, naast de boer/burger dialoog. Het zou fantastisch zijn om daar ook stappen in te zetten. Kern blijft het stimuleren van diepgaande systeemverandering naar een landbouw die past binnen de ecologische grenzen van onze aarde.

Statenlid **Kostic** (PvdD) heeft drie punten. Het eerste is dat PvdD graag afspraken wil maken met GS om communicatie over zulke belangrijke onderwerpen in de toekomst vooraf af te stemmen. Ten tweede: het bespreken van de verdere uitwerking van het GLB/NSP en het onderscheid in gebonden en niet gebonden landbouw. Het natuur beheerplan voor de gebonden landbouw heeft grote impact op klimaat, water, voedsel en de plantaardige eiwittransitie. Ten derde is het een enorme vorm van kapitaalvernietiging om te blijven investeren in de gangbare landbouw. Veel oplossingen bleken geldverspilling en GS kan beter sturen op het besteden van de Europese gelden. Daarom vraagt GroenLinks maximaal in te zetten op steun van bronmaatregelen richting meer natuurinclusieve, diervriendelijke en meer plantaardige landbouw en daar actief mee de boer opgaan.

De heer **De Wit** (VVD) ziet graag meer focus op bedrijven met toekomstperspectief en/of opvolging. Niet het belang van stoppers voor laten gaan. Meer richten op bedrijven die over vijf jaar nog aanwezig zijn in Noord Holland. Daarnaast heeft de VVD zorgen over de deelnamebereidheid van boeren aan de vrijwillige ecoregeling. VVD is geen voorstander van al te strikte condities zodat men op voorhand afhaakt. Tot slot dienen de regionale maatregelen focus te hebben op het doel en de voedselvisie biedt daarvoor een uitstekend vertrekpunt. Eerst het probleem, dan de oorzaken, dan de maatregelen. Kans te baat nemen hier met de sector over door te praten, niet alleen met de bedrijven zelf, ook met de partijen die daaromheen hangen, zoals bijvoorbeeld financiers.

De heer **Klein** (CU) vraagt wanneer de Provincie gaat werken aan het concreet maken van de consultatie die het komende jaar plaatsvindt. Op welke wetgeving moet nog gewacht worden? Het is nog te vroeg voor inhoudelijke input. Is de gedeputeerde van plan om aan te sluiten bij bestaande goedwerkende initiatieven? ChristenUnie ondersteunt de oproep van de VVD om te voorkomen dat dit een administratief monster wordt.

Mevrouw **Koning** (CDA) noemt het systeem met de Collectieven en gelden voor agrarisch natuurbeheer positief en vraagt inzet van de gedeputeerde om dit doorgang te laten vinden. Daarnaast is het CDA terughoudend over overheveling van gelden van pijler 1 naar pijler 2 en ondersteunt het CDA de VVD over de ecoregelingen. Ook is het CDA er geen voorstander van om geld over te hevelen van het ene gebied naar het andere. Zo nodig dient daar rijksgeld voor te komen, bijvoorbeeld als het gaat om extra steun voor het tegengaan van bodemdaling.

Mevrouw **De Groot** (SP) geeft aan dat het concept National Strategisch Plan 111 pagina's telt met 52 bladzijden over strategische milieueffectrapportage. SP wil wachten met sterk inhoudelijk te reageren omdat er nog een consulatie aan komt en zij erop vertrouwt dat GS nog de uitwerking met PS gaat bespreken. Belangrijk blijft de natuurinclusiviteit en circulaire bedrijfsvoering.

Mevrouw **Kapitein** (D66) vindt het GLB voor agrarische sector een positieve en effectieve beïnvloedingsfactor met grote impact op provincie Noord Holland. Publiek geld dient zoveel mogelijk te worden ingezet op publieke doelen. Verschuiving van inkomens naar doelgerichte betalingen waarbij de boeren zoveel mogelijk worden gestimuleerd om via het GLB bij te dragen aan de oplossingen helpt hierbij. D66 verwacht dat deze veranderingen de boeren gaan ondersteunen in de transities in de agrarische sector. Er zijn zorgen of de veranderingen in het GLB voldoende draagvlak kunnen krijgen bij de boeren. Aan de andere kant heeft D66 ook

zorgen of ze voldoende impuls bieden om echte effecten voor onze natuur en gezondheid te realiseren. D66 vertrouwt dat GS hier volop voor gaat en vraagt wat GS hierbij op korte termijn als de grootste kansen ziet. Graag aansluiten bij de punten genoemd door GroenLinks en de VVD voor wat betreft de focus op boeren en agrariërs met toekomstperspectief en opvolgers.

Gedeputeerde **Zaal** heeft als beantwoording een redelijke korte bijdrage omdat het onderwerp nog loopt. Wel belangrijk om hier het moment van het versturen van het NSP naar Brussel naar voren te brengen. Er zijn ook veel suggesties voor het vervolgproces, die zal gedeputeerde meenemen in de gesprekken met het IPO en de minister. De gedeputeerde gaf eerder aan dat GS wel mag groener mocht dan het IPO compromis. De brief die geïnitieerd is door de Statenfractie en de motie van de toen onderhandelende partijen hebben ertoe geleid dat tot een bestuurlijk overleg met de minister op 14 december. Daarin is geconstateerd dat de 15% moet doorgroeien naar 30% overheveling en dat is een aanzienlijke vergroening. Monitoring van de werking van het nieuwe GLB/NSP is daarbij belangrijk en daarnaast wat een extra overheveling oplevert. Het gaat daarbij niet alleen om draagvlak onder de boeren, maar ook om het halen van de ambities op gebied van klimaat en verduurzaming van de landbouw. De basis conditionaliteiten moeten gelijk blijven, zodat instappen voor boeren mogelijk moet zijn. Het vervolg is eind december naar Brussel gestuurd. Tot 1 februari konden zienswijzen worden ingediend en de Europese commissie gaat alles nu beoordelen. De vragen die er nu al zijn worden besproken in het IPO en als er daardoor een keuzewijziging moet plaatsvinden komt dit terug in PS. Het NSP is definitief na goedkeuring door de Europese commissie, die deze zomer wordt verwacht. Met het Rijk en de Waterschappen volgt dan de programmering. Een deel van de instrumenten zal landelijk worden uitgevoerd en een deel regionaal. Gedeputeerde Zaal stelt voor in het tweede deel van dit jaar, als het NSP definitief is, een technische briefing te houden over welke instrumenten er volgen. Bij de keuzes voor openstellingen wordt altijd uitgegaan van de ambities van de voedselvisie. In het vervolg zal dat ook de leidraad zijn.

De **voorzitter** vraagt of behoefte is aan tweede tremlijn.

De heer **Klein** (ChristenUnie) heeft een vraag over de basis conditionaliteiten. Is hierover overleg geweest met de agrarische sector?

Gedeputeerde **Zaal** gaat ervan uit dat over alle manieren waarop de provincie zelf invulling kan geven aan het GLB het overleg zal blijven voortzetten. Ook nadat de instrumenten zijn vastgesteld wil zij blijven monitoren waar men tegenaan loopt. Willen juist als Noord-Holland dat iedereen meedoet om gezamenlijk een mooie duurzame toekomst tegemoet te gaan. Ook de Collectieven zullen nauw betrokken worden in de uitwerking en bij het vervolg.

13. B-agenda Dierenwelzijn

13.a Agenderingsverzoek PvdD verzoek C- naar B-agenda persbericht over de zienswijze 'Dierwaardige veehouderij

Statenlid **Kostic** (PvdD) heeft verzocht de brief onder 15e van de NLG vergadering van 10 januari 2022 als bespreekstuk te agenderen op de agenda NLG van 7 februari 2022.

De **voorzitter** geeft als eerste het woord aan de heer Thijs Kuiken, Hoogleraar Vergelijkende Pathologie Afdeling Viroscience Erasmus MC Rotterdam

Inspreker

De heer **Kuiken** heeft de laatste 22 jaar onderzoek gedaan naar hoog-pathogene vogelgriep. Hij wil enige misverstanden rechtzetten en uitleg geven over deze ziekte. De huidige uitbraak van hoog-pathogene vogelgriep is geen natuurramp. Het virus is een gemuteerd virus en ontstaan in de commerciële pluimveehouderij. De situatie van een groot aantal vogels dicht bijeen zorgt ervoor dat zo'n virus zich verder uit kan breiden naar wilde vogels. Dat betekent dat de huidige hoog-pathogene vogelgriep uitbraak is veroorzaakt door menselijk handelen. Een grotere pluimveestapel geeft een groter risico op een vogelgriepuitbraak. Nederland heeft de grootste pluimveedichtheid van Europa, 6x meer dan het EU-gemiddelde. De provincie Noord Holland heeft 1,5x hoger meer pluimvee dan het EU-gemiddelde. De aantallen legkippen en vleeskuikens fluctueren de laatste 20 jaar, maar zijn in de laatste 10 jaar 1,6 x toegenomen. Hoog-pathogene vogelgriep in pluimvee vormt een risico voor de humane gezondheid. Dit is afgelopen december) verhoogd van 'laag' naar 'laag-gemiddeld'. Zo'n virus kan aanleiding geven tot een epidemie of zelfs een pandemie onder mensen. Een nieuwe grieppandemie is niet te voorkomen, maar het risico erop verkleinen is wel mogelijk. De expertgroep zoönosen heeft in het rapport Bekedam aanbevelingen gedaan om het risico op toekomstige zoönosen te verkleinen. Bijvoorbeeld met jaarlijkse checks op bioveiligheid van pluimveebedrijven, vaccinatie van pluimveehouders tegen humane griep, en vaccinatie van pluimvee tegen hoog-pathogene vogelgriep. Hiermee wordt het risico van besmetting van een bedrijf verlaagd. Evenals de kans op een nieuw virus. Om de kans van besmetting van pluimvee door watervogels te verminderen en het ontstaan en verspreiding van infectieziekten te verlagen beveelt het rapport o.a. aan: verbod op pluimveehouderijen in gebieden waar veel watervogels voorkomen (geen vergunningen voor nieuwe bedrijven en reductie van de bestaande bedrijven), vermindering van de dichtheid van veehouderijen en vermindering van de aantallen dieren op de bedrijven. Een meer algemene aanbeveling van de expertgroep zoönosen is om de One Health aanpak te benadrukken voor het aanpakken van de verschillende problemen; niet elk probleem apart, maar geïntegreerd werken naar een verbetering van de gezondheid van mens, dier, en milieu. Voor de pluimveehouderij gaat dat o.a. om humane gezondheidsrisico's door fijnstofuitstoot, geuroverlast, bacteriële en virale zoönosen waaronder hoog-pathogene vogelgriep; om lokale milieuproblemen zoals stikstofuitstoot en fosfaatuitstoot; en om globale milieuproblemen zoals uitsterven van soorten en CO2-uitstoot vanwege het grote landoppervlak dat voor pluimveevoerproductie wordt gebruikt.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt waar die grote pluimveehouderijen zich bevinden.

De heer **Kuiken** weet dit niet precies, hij weet wel dat er in 2021 in Noord Holland 1.500.000 vleeskuikens en legkippen zijn. De afgelopen weken zijn er twee uitbraken van hoog pathogene vogelgriep geweest in Groot Schermer

De heer **De Wit** (VVD) informeert naar het beeld in andere provincies.

De heer **Kuiken** heeft niet in ander provincies ingesproken, hij doet het dit in Noord Holland op verzoek.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vindt het een grote eer dat de heer Kuiken hier spreekt en vraagt naar zijn nationale en internationale rol en de mate van consensus in de wetenschap op wat hij heeft verteld. Zij vraagt of de heer Kuiken van mening is dat instandhouding van intensieve pluimveehouderij onnodig risico met zich meebrengt en of de provincie meer oog zou moeten hebben voor de afbouw hiervan.

De heer **Kuiken** reageert dat hij werkzaam is als hoogleraar vergelijkbare pathologie en sinds 1999 aan hoog pathogene vogelgriep werkt. Hij is lid van de expertgroep zoönose die het rapport heeft geschreven. Hij is lid van de permanente Europese commissie over vogelgriep. Er is wetenschappelijke consensus over ontstaanswijze en verspreiding van hoog pathogene vogelgriep en uit analyses blijkt dat deze bijna uitsluitend in intensieve veehouderijen wereldwijd plaatsvinden. Uit tienduizenden monsters van vrij levende vogels is gebleken dat het virus bij hen niet van nature voorkomt. Het risico voor gezondheid van mensen Noord Holland is aanwezig. Hoewel de pluimveedichtheid in Noord Holland lager is dan in Gelderland, Limburg en Noord Brabant geeft de expertgroep zoönose aan dat het hebben van grote pluimveehouderijen in waterrijke gebieden een duidelijk risico met zich meebrengt. Deze variant blijft aanwezig en het de mogelijkheid dat dit van watervogels overgaat naar een pluimveehouderij, inclusief verdere mutaties en blootstelling aan mensen, geeft een verhoogd risico voor de volksgezondheid.

De heer **Kohler** (JA21) heeft een vraag over de optimale schaalgrootte en of hier voorbeelden van zijn.

De heer **Kuiken** antwoordt dat er geen optimale schaalgrootte is en wereldwijd is er een toename in veehouderijen zowel pluimvee, varkens en runderen. Het is van belang om dit te bezien vanuit de verschillende problemen bij elkaar zoals het oplossen van het klimaatvraagstuk, het tegengaan van biodiversiteitsverlies en het verlagen van zoönose. Bij elkaar kan dit alles leiden tot een meer optimale schaal van veehouderij. Precieze aantallen zijn nog niet bekend, hier is nog meer onderzoek voor nodig.

Statenlid **Kostic** (PvdD) reageert dat vanuit GS is geïnformeerd dat wat in Grootschermer gebeurde een natuurramp is en vraagt wat de heer Kuiken daarop zegt.

De heer **Kuiken** antwoordt dat dit absoluut geen natuurramp is, het is veroorzaakt door menselijk handelen.

De **voorzitter** bedankt de heer Kuiken voor zijn inspraak en gaat over naar de bespreking van dit vergaderverzoek.

Statenlid **Kostic** (PvdD) introduceert dit agendapunt met de opmerking dat dierenwelzijn onderdeel van provinciaal beleid is geworden, maar dat GS hierin nog zoekend is. Daarnaast is er een koppeling met de intensieve veehouderij en de gezondheid van Noord Hollanders. Statenlid Kostic legt een aantal vragen voor.

1. Is de commissie het eens is met de aanbevelingen van de RDA? Vinden de andere fracties ook dat GS deze aanbevelingen zoveel mogelijk integraal moet betrekken bij provinciaal beleid en daarbij indicatoren voor dierenwelzijn moet integreren binnen de welvaartmonitor en in de kringlooplandbouw?

2. Welke fracties zijn bereid hierover mee te denken?
3. Als het gaat over gezondheid en afbouw intensieve veehouderij: zijn de fracties het ermee eens dat voedselvisie ook gaat over de intensieve veehouderij? Dat industrie niet alleen onder economisch beleid maar ook onder sociaal beleid valt? Dat daar vanuit brede maatschappelijk verantwoorde economie naar moet worden gekeken?
4. Erkennen andere fracties ook het risico van intensieve veehouderijen voor de gezondheid zoals dit geschetst is? Zijn ze bereid met de Partij voor de Dieren mee te denken hoe die afbouw gerealiseerd kan worden, meedenkend met alle spelers in het veld.

Mevrouw **Dekker** (CDA) gaat de vier vragen puntsgewijs langs, wellicht in afwijkende volgorde.

1. CDA heeft hierbij een oproep aan PvdD: zijn zij zelf bereid om zij aan zij met de boeren te gaan staan? Boeren weten al eeuwenlang dat dieren hun eigen waarden en waardigheid hebben. Mevrouw Dekker wordt er soms boos om hoe boeren eenzijdig bejegend worden. Zij wil benadrukken dat wanneer de boer goed is voor zijn dieren, de dieren ook goed zijn voor de boer.
2. Komt voort uit beantwoording van gedeputeerde Zaal op de schriftelijke vragen, zij kan hier het beste nadere uitleg over verschaffen.
3. Gedeputeerde Zaal wil dierenwelzijn zoveel mogelijk stimuleren. De aangegeven moties geven hierbij een goede steun in de rug. Extra aansporingen zijn nu niet noodzakelijk.
4. Uiteraard heeft CDA ook zorgen om verspreiding van de vogelgriep. Ook preventieve knaagdierbestrijding is nodig om verdere verspreiding te voorkomen. Is PvdD bereid hier ruimte voor te bieden en hoe staan zij tegenover vaccinatie van pluimvee en pluimveehouders.

De **voorzitter** meldt dat zij aan het eind van de vragen extra spreektijd voor PvdD zal geven.

Mevrouw **Becker** (GL) is absoluut voorstander van het elimineren van dierenleed en het beschermen van de volksgezondheid

1. GroenLinks kan zich erin vinden dat voedselvisie op verduurzaming van voedselproductie betrekking moet hebben en ook op verduurzaming van vleesproductie.
2. GroenLinks is het eens met het RDA advies en de zes principes voor een dierwaardig bestaan, maar is zich ook bewust van de beperkingen die daaraan verbonden zijn. Zoals bijvoorbeeld dat het niet mogelijk is om zuivel zonder dierenleed te produceren vanwege het scheiden kalf van de koe. Een volledig zuivelvrij dieet zou een hele grote stap zijn, die kan nu niet zomaar gezet worden. GroenLinks erkent het risico op de menselijke gezondheid door intensieve veehouderij. Mevrouw Becker hoort graag waar gedeputeerde Zaal hier kansen ziet.
3. GroenLinks is zeker bereid om mee te denken over afbouw van intensieve veehouderij.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) vindt dierenwelzijn belangrijk en is tegenstander van verwijtbaar leed voor mens en dier. In dat kader vindt PVV een aantal leidende principes in de RDA-aanbevelingen in meer of mindere mate sympathiek. Echter het koppelen aan klimaat-en stikstoffen vindt PVV te ver gaan, evenals het op de schop gooien van ruimtelijke ordening, milieu-en natuurwetgeving. Misverstanden over het klimaat laten zich moeilijk bestrijden. Feit: van de 17 CO2 moleculen per 2.500 is er nog maar één over in de atmosfeer door natuurlijke processen. Hele volksstammen zijn ervan overtuigd dat die laatste molecuul moet worden bestreden tegen zeer hoge kosten. De mensheid is echter niet in staat dit te laten verdwijnen. Het college heeft een punt dat als

landelijke regelgeving en de RDA toeziet op naleving van de regels dierenwelzijn en er ruimte blijkt te zijn voor verbetering, betreffende actoren hier zo snel mogelijk werk van moeten maken.

De heer **De Wit** (VVD) vindt dit een enigszins bijzondere constructie, omdat het hier bij uitstek landelijke wetgeving betreft. Op zich is het een valide betoog, maar de VVD vindt het lastig te doorgronden wat de Staten hiermee moeten. Het is beter bij de landelijke overheid een ingang te vinden, daar komt deze discussie beter tot zijn recht. Inhoudelijk is de VVD het wel volledig eens met de reactie van het College en ziet geen reden het beleid daarop aan te passen. Tegen GroenLinks zegt de heer De Wit dat het goed is om met elkaar in gesprek te gaan maar de VVD hecht wel aan de afspraken die zijn gemaakt over de voedselvisie en over het coalitie akkoord. Daarmee bedoelt de heer De Wit dat de VVD tegenstander is van bovenwettelijke maatregelen hier.

Mevrouw **De Groot** (SP) beantwoordt de vragen van de PvdD:

1a. SP is het ermee dat dierenwelzijn integraal meegenomen moet worden in de transitie van de veehouderij.

1.b SP vindt dat een amendement altijd uitgevoerd moet worden. De RDA aanbevelingen kunnen hierin meegenomen worden.

2. SP is het eens met de PvdD dat de voedselvisie ook over intensieve veehouderij gaat.

3. SP is altijd bereid mee te weken aan verdere invulling van het advies van RDA, maar vraagt zich af of GS hiermee een begin moet maken zodat partijen daarop kunnen reageren.

4. SP ziet dat de risico's die intensieve veehouderij en pluimveehouderij geeft nadelig zijn voor mens- en dierenwelzijn. Het zou goed zijn als dit zo spoedig minder intensief zou worden of zelfs afgeschaft.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vindt het zonneklaar dat dierenwelzijn in al het landelijk en provinciaal beleid een plaats moet krijgen. De voedselvisie is daar ook in opgenomen, dit mag wat prominenter. Hoort daar graag de reactie van de gedeputeerde op. PvdA wil altijd constructief meedenken. Ook mevrouw Jellema heeft zorgen over de vogelgriep. Er zijn veel uitbraken bijgekomen in januari. Hier moet beleid op komen. De VVD onderstreept dat men altijd moet blijven voorlichten richting consument om hen te verleiden tot minder vlees en gevogelte eten. Dat is goed voor de mensen en voor de pluimveehouders.

De heer **Mangal** (DENK) lijkt het onmogelijk om op 'postzegel' Nederland een dusdanig intensieve veehouderij te houden om de hele wereld te voeden en dan te roepen dat Nederland voor al haar voedsel afhankelijk is van deze boeren. Het dunkt hem dat er veel minder productie nodig is om Nederland te voeden. Hoeveel respect heb je voor dieren als je ze als productleverancier ziet? Hoe gaan we boeren compenseren als koeien natuurlijker gaan eten en daardoor minder melk produceren? Het zoönose probleem: duizenden dieren ruimen om te voorkomen dat mensen besmet kunnen raken en ondertussen zijn wilde vogels grootverspreider geworden. De heer Mangal vraagt zich af in hoeverre hij zich daarbij de dierwaardigheid moet voorstellen. Hoe speelt volksgezondheid hier een rol in en is dit verenigbaar met dierwaardigheid?

Mevrouw **Kapitein** (D66) is groot voorstander van het beschermen van volksgezondheid en het verminderen van dierenleed. D66 is blij dat het RDA advies is opgenomen in het landelijk regeerakkoord. D66 wil hier als Provincie even op wachten. Vooral omdat Noord Holland relatief niet veel dieren in de intensieve veehouderij heeft. Inhoudelijk is zij het ermee eens om het op te pakken; er staan veel goede zaken in RDA advies, maar qua timing even pas op de plaats, niet alles kan tegelijk.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt bij interruptie aan mevrouw Kapitein of D66 wel heeft geluisterd naar de input van de expert. Zij vraagt of D66 bereid is om na te denken welke ruimte er is om hier in te grijpen. D66 heeft groene praatjes, maar Statenlid Kostic ziet graag daden.

Mevrouw **Kapitein** (D66) reageert dat D66 natuurlijk heeft geluisterd naar de expert en dat was heel interessant. Hij heeft ook aangegeven dat Noord Holland een kleine provincie is voor deze risico's. De vraag is: wat is het meest effectieve? De grootste stappen worden in Noord Limburg en Brabant gemaakt en daar kan Noord Holland snel op aanhaken. D66 is zeker bereid hierover mee te denken en staat achter de RDA adviezen. Maar het is de vraag of dat vanuit Noord Holland moet gebeuren of vanuit andere provincies. Eerst met de andere provincies in gesprek gaan waar het probleem vele malen groter is dan hier. Dan kunnen er veel grotere stappen worden gezet. In Noord Holland spelen andere onderwerpen, waar beter het voortouw in genomen kan worden.

De heer **Kohler** (JA21) zegt dat het Statenlid Kostic is gelukt hem in een lastige positie te brengen. JA21 is bereid samen op te trekken met de Partij voor de Dieren, met de nodige kanttekeningen. De heer Kohler heeft het afgelopen jaar nul woorden aan de voedselvisie vuil gemaakt. Daar hoort de intensieve veehouderij bij als onderdeel. Het lijkt nu of GS dat uitsluit. De heer Kohler hoort graag van Statenlid Kostic wat er allemaal moet gebeuren om dit te realiseren.

Gedeputeerde **Zaal** reageert dat haar niets is gevraagd, omdat dit een debat is tussen statenleden onderling. Zij geeft een korte reflectie. Gedeputeerde Zaal stelt voorop dat zij uitvoert, net als alle GS leden, wat door PS gevraagd wordt. De voedselvisie gaat over grondgebonden landbouw. Zij gaat ervan uit dat allen geïnformeerd hebben gestemd en dat een eventuele wijziging niet van de kant van de gedeputeerde moet komen. Een amendement met het woordje 'niet grond gebonden' is verworpen. Zij voert de voedselvisie uit zoals deze is aangenomen. Dierenwelzijn is binnen die voedselvisie wel belangrijk, maar de gedeputeerde voert ook een coalitieakkoord uit. De discussie moet eerst op het niveau van het Rijk gevoerd worden. Het initiatief ligt daar, ook voor pluimvee en voor vogelgriep. Daarnaast is er geen juridische mogelijkheid om in te grijpen in bestaande bedrijven. Nieuwe vestigingen zitten in de omgevingsverordening. Zij wacht verdere voorstellen af.

Statenlid **Kostic** (PvdD) reageert bij interruptie dat zij heel verbaasd is omdat dierenwelzijn wel is opgenomen in de voedselvisie. Het amendement is aangenomen. Bovenwettelijke maatregelen zijn ook voor andere zaken geaccepteerd. Statenlid Kostic begrijpt deze houding van GS niet; waarom ineens een willekeurige grens voor intensieve veehouderij terwijl voor de geitenhouderij, in verband met gezondheid van mensen, wel een stop kon worden geregeld? Waarom ontkennen dat dierenwelzijn überhaupt iets is, waarom is gedeputeerde Zaal dan gedeputeerde welzijn? Zij vraagt gedeputeerde Zaal hier meer open in te staan.

Gedeputeerde **Zaal** vindt dierenwelzijn ontzettend belangrijk en GS vindt dat ook. In de voedselvisie is dierenwelzijn ook genoemd. De transitie naar natuurinclusieve kringlooplandbouw zal ook positieve effecten hebben op dierenwelzijn. Dit is de allergrootste uitdaging voor Noord Holland. Er komen ook geen nieuwe vestigingen van intensieve veehouderij in deze provincie. Maar bij het verzoek om vanuit GS nieuwe regels op te stellen die eigenlijk in de wet dieren moeten worden geregeld, trekt zij een grens

De heer **Mangal** (DENK) vraagt bij interruptie of PS een uitvoerende of kaderstellende bestuurslaag is. Waar zit het kaderstellende zonder dat wordt verwezen naar het Rijk?

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt dat PS zowel een kaderstellende als een uitvoerende overheidslaag is. Ten aanzien van dierenwelzijn echter voornamelijk uitvoerend, omdat daar EU wetgeving en Rijkswetgeving voor is. Antwoord op de vraag hoeveel ruimte er is om beleid te wijzigen is niet eenvoudig te geven. Wat vogelgriep aangaat bijvoorbeeld is het juridisch onmogelijk om eenzelfde stop in te stellen als bij de geitenhouderij.

De **voorzitter** vat het agendapunt samen en geeft Statenlid Kostic nog een deel van de laatste minuut spreektijd.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt om meer ruimte voor dit belangrijke onderwerp.

De **voorzitter** staat dat niet toe vanwege de vergaderorde.

Statenlid **Kostic** (PvdD) ziet een welwillende meerderheid om hierin mee te denken. In het stuk is aangegeven dat het mogelijk is voor de Provincie om hier meer beweging in te krijgen. Het CDA maakt zich druk om de boeren maar zet hen en de dieren nu vast. Statenlid Kostic heeft een toekomstvisie voor boeren om hen uit dit systeem te halen. Bij VVD ziet zij ook geen beweging, het lijkt zelfs de coalitie te blokkeren, jammer! Chapeau voor GroenLinks en PvdA dat zij willen kijken om vanuit provinciaal oogpunt stappen te nemen. De intensieve veehouderij is onderdeel van de transitie. Helaas kan Statenlid Kostic nu niet alle vragen beantwoorden, zij gaat dit graag achter de schermen verder oppakken. Onder andere de omgevingsverordening geeft tools en er zijn voldoende mogelijkheden om met de boeren te bespreken met welke middelen ze geholpen kunnen worden.

De **voorzitter** vraagt of er behoefte is aan een tweede termijn en geeft mevrouw Dekker het woord.

Mevrouw **Dekker** (CDA) merkt op dat Statenlid Kostic om een gezamenlijke toekomst vraagt maar zelf blijft hangen in een ‘oude groef’. Zij geeft haar het advies de landbouwvisie van Derk Boswijk te lezen.

De **voorzitter** sluit het agendapunt af.

14. Rondvraag gedeputeerde Zaal (Landbouw, visserij, recreatie, toerisme, dierenwelzijn)

Er zijn geen rondvragen aangemeld voor de portefeuille van gedeputeerde Zaal.

15. Rondvraag gedeputeerde Loggen (Water, WED, CPMR)

Voor de rondvraag aan gedeputeerde Loggen zijn drie vragen ontvangen.

Mevrouw **Van Wijnen** (GL) heeft een vraag over de Marker Wadden, waar in 2017 €4 miljoen meebetaald is voor de aanleg. Het beheer zit bij Flevoland. Dit jaar heeft Natuurmonumenten de voorwaarden om af te meren bij de Marker Wadden veranderd, waardoor het voor zeilvaartschepen ongunstiger is geworden dan voor de veerboot voor natuurmonumenten en privé vaartuigen. Veel Noord-Hollandse charters hebben daar last van, een sector die het door corona zwaar heeft gehad. Kan de gedupeerdere zich ervoor inzetten bij Natuurmonumenten Nederland en de beroepsvereniging BBZ dat Noord-Hollandse zeilcharters op een voor alle partijen acceptabele wijze gebruik kunnen blijven maken van een stukje nieuwe natuur waarvan we allemaal willen dat het toegankelijk blijft?

De heer **De Wit** (VVD) heeft een vergelijkbare vraag schriftelijk ingediend. De heer De Wit sluit aan bij GroenLinks en noemt het belang van de toegankelijkheid van het gebied voor recreatiedoeleinden en ontwikkelruimte, zoals ooit bedoeld in 2016. Hij is nieuwsgierig naar de antwoorden.

Gedeputeerde **Loggen** ziet de vragen meer als een oproep om contact op te nemen met Natuurmonumenten en de collega 's van Flevoland om te kijken wat er speelt en een bevredigende oplossing te zoeken. Hij is bereid hierover het gesprek aan te gaan. Op de vragen van de VVD komt de gedeputeerde zo spoedig mogelijk schriftelijk terug.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) heeft een vraag over het rapport 'Hersteld vertrouwen HNK en bewoners van Uitdam'. Heeft de gedeputeerde het voornemen om de voor de PS en GS relevante onderdelen van dit rapport te bespreken in deze commissie?

Gedeputeerde **Loggen** reageert dat het zwaartepunt van dit advies ligt in de relatie tussen bewoners en het hoogheemraadschap. Het rapport zal ter kennisname naar de commissie gaan met een oplegnotitie vanuit GS en kan indien gewenst geagendeerd worden.

21. Sluiting

De **voorzitter** concludeert dat dit het eind is van deze commissievergadering NLG. Er is vandaag één A-agendapunt behandeld, de zienswijze NHN. Deze gaat als hamerstuk door naar PS.

De voorzitter dankt alle aanwezigen voor hun bijdrage en interesse, en sluit de vergadering om 17.48 uur.

De eerstvolgende vergadering van de commissie NLG vindt plaats op maandag 14 maart a.s.

Provincie Noord-Holland

Agenda Natuur Landbouw & Gezondheid

Datum	07-02-2022
Tijd	10:30 - 17:00
Locatie	Vergaderzaal 1.4
Voorzitter	Nicole van der Waart
Toelichting	De vergadering vindt in hybride vorm plaats.

De vergadering is openbaar en online live te volgen voor toehoorders via https://noord-holland.stateninformatie.nl. Er worden géén toehoorders toegelaten in de vergaderzaal of elders in het Provinciehuis. De publieke tribune is gesloten. Het is mogelijk om digitaal in te spreken bij de vergadering of vooraf een schriftelijke bijdrage te geven.
Inspreken kan bij de agendapunten die ter bespreking staan geagendeerd (A- en B-agenda), of tijdens het inspreekhalfuur op andere punten die vallen onder de beleidsterreinen van de commissie Natuur, Landbouw & Gezondheid.
Voor het inspreken moet u zich aanmelden bij de Statengriffie. Dat kan tot 15.00 uur op de voorafgaande werkdag (vrijdag 4 februari 2022) bij commissieadviseur Susanne Neeskens: neeskenss@noord-holland.nl
Let op: alle genoemde tijden bij de afzonderlijke agendapunten zijn richttijden. Indien er geen, of een beperkt aantal, aanmeldingen zijn voor het inspreekhalfuur zullen de agendapunten na punt 4 eerder beginnen.

0	**technische Briefing Taskforce agrarisch natuurbeheer (09:30 - 10:15 uur)**
1	**Opening en mededelingen**
2 10:30	**Inspreekhalfuur**
3	**Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda**
4	**A-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)**
4.a 11:00	**Zienswijze Provinciale Staten op de Kadernota 2023 Omgevingsdienst Noord-Holland Noord** Op 13 december 2021 is de Kadernota 2023 van de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord (OD NHN) door het Dagelijks Bestuur verzonden aan de raden

en staten van de deelnemers van de Omgevingsdienst. Provinciale Staten hebben tot 1 maart 2022 om hun zienswijze kenbaar te maken aan de OD NHN.

5 **Rondvraag gedeputeerde Stigter**

6 **B-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)**

11:30

6.a **RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio**

Het RIVM voert in opdracht van de provincie en IJmondgemeenten een breed gezondheidsonderzoek uit in de regio IJmond. Het derde deel van de resultaten van dit onderzoek is nu beschikbaar gekomen en gaat over de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond. Het rapport wordt op 21 januari 2022 gepubliceerd. Om vragen van bewoners en andere geïnteresseerden te beantwoorden is er op 21 januari 2022 om 19.30 uur een openbaar webinar georganiseerd.

7 **Rondvraag gedeputeerde Olthof**

8 **lunch**

12:45

9 **B-agenda Natuur**

13:15

9.a **Agrarisch natuurbeheer in het NNN**

In drie deelgebieden (Eilandspolder-West, polder Mijzen en Wormer- en Jisperveld) is eind 2019 een pilot gestart vanuit de ‘Overeenkomst Verkenningsjaar biodiversiteitsdoelen en beheerdoelen binnen het Natuurnetwerk Nederland’. Het werk voor deze pilots is in 2021 ondergebracht in de integrale gebiedsprocessen ten behoeve van de NNN-realisatie en de stikstofopgave. De geleerde lessen uit de pilot worden meegenomen in deze integrale gebiedsprocessen. Ter voorkoming van tijdelijke teruggang van de natuur, biedt het college in de periode 2023-2028 de mogelijkheid om binnen het NNN nog agrarisch natuurbeheer te vergoeden. Dit besluit zal worden opgenomen in het Natuurbeheerplan voor 2023.

10 **B-agenda Stikstof**

14:15

10.a Agenderingsverzoek JA21 brief van C- naar B-agenda Voorbereiding Bestuurlijk Overleg Stikstof

De heer Kohler van JA21 heeft verzocht de brief onder 16f van de NLG vergadering van 10 januari 2022 als bespreekstuk te agenderen op de agenda NLG van 7 februari 2022.
Aanleiding:
De propositie is niet besproken in PS. Inmiddels blijkt uit het regeerakkoord dat 35 miljard aan de provincies is toegekend middels een stikstoffonds. Een belangrijk deel van dit fonds (ruim ¼) is bestemd voor uitkoop veehouderijen. In PNH is dit echter een aanpak die nauwelijks stikstofvermindering in de Natura2000 gebieden in PNH zal opleveren.

Behandeldoel/politieke vraag: Graag toelichting op de overwegingen van GS om de propositie niet vooraf met PS te delen. Voorts afwegingen die door GS zijn gemaakt en reflectie op het geboekte resultaat. De heer Kohler wil graag met de commissieleden en GS reflecteren op de uitvoeringsmaatregelen van het stikstoffonds. Gerucht uit provincie Drenthe dat daar al met de werving van 60 ecologen is gestart met het oog op een tekort hieraan. Wat stelt PNH zich voor bij de regiefunctie.

toelichting brief GS: PS informeren over een propositie stikstof en natuur waarmee GS richting de formatietafel voor een kabinet aangeeft welke rol zij wil spelen bij een integrale aanpak van stikstof en natuur en wat daarvoor de benodigde voorwaarden zijn.

11 Rondvraag gedeputeerde Rommel

12 B-agenda Landbouw

15:15

12.a Gemeenschappelijk landbouwbeleid Indiening Nationaal strategisch plan

13 B-agenda Dierenwelzijn

16:15

13.a Agenderingsverzoek PvdD verzoek C- naar B-agenda persbericht over de zienswijze 'Dierwaardige veehouderij'

Statenlid Kostic van de PvdD heeft verzocht de brief onder 15e van de NLG vergadering van 10 januari 2022 als bespreekstuk te agenderen op de agenda NLG van 7 februari 2022.

Aanleiding: De Raad voor Dierenaangelegenheden pleit ervoor om

dierenwelzijn integraal mee te nemen in de transitie van de veehouderij die is gericht op kringlooplandbouw en duurzaamheid. Volgens de Raad is de veehouderij alleen toekomstbestendig als deze ook dierwaardig is. De ontwikkeling naar dierwaardige veehouderij vraagt volgens de RDA een gezamenlijke aanpak van overheden, veehouders, marktpartijen, maatschappelijke organisaties en andere betrokkenen. Dierwaardige veehouderij vereist volgens de Raad daarbij een gerichte aanpassing van ruimtelijke ordenings-, milieu- en natuurwetgeving en de ontwikkeling van goede verdienmodellen voor veehouders (en de hele keten). Een dierwaardige veehouderij zal alleen tot stand komen als de overheid het initiatief neemt en de urgentie benoemt, constateert de Raad. Er is een ander beleid nodig en een sterke regiefunctie van de overheid. Dit alles betekent dus ook een rol voor de provincie

Behandeldoel/politieke vraag: De RDA pleit ervoor om dierenwelzijn integraal mee te nemen in de transitie van de veehouderij die is gericht op kringlooplandbouw en duurzaamheid. Volgens de Raad is de veehouderij alleen toekomstbestendig als deze ook dierwaardig is. Zijn de fracties het hier met RDA eens? Daarnaast worden er nog 3 politieke vragen aan de orde gesteld. Deze kunt u terugvinden in het agenderingsverzoek.

14 Rondvraag Gedeputeerde Zaal

15 Rondvraag gedeputeerde Loggen

16 C-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)

16.a Resultaten van PFAS in Noord-Hollands grondwater (C-agenda NLG 7-2-2022)

De provincie heeft een pilotonderzoek naar PFAS in het ondiepe grondwater in de kuststrook van Noord-Holland laten uitvoeren. Ook heeft zij in het grondwatermeetnet de aanwezigheid van PFAS in het diepere grondwater onderzocht. Het grondwater dat is onderzocht wordt niet gebruikt voor de drinkwaterwinning. De resultaten laten zien dat PFAS weliswaar regelmatig in het grondwater aangetroffen worden, maar dat er geen acute risico's zijn. Wel is het wenselijk vervolgonderzoek uit te voeren. Dit zal de provincie doen in samenwerking met andere kustprovincies en KWR Water Research.

16.b Programma Tata Steel: Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in regio IJmond (Ipsos) (c-agenda NLG 7-2-2022)

Het Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in regio IJmond uitgevoerd is onderdeel van het Programma Tata Steel 2020 – 2050: Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond. Het onderzoek is uitgevoerd in het najaar van 2021. Met het onderzoek wordt gemonitord monitoren hoe inwoners de leefomgeving in de IJmond ervaren.

16.c **Tata Steel/VTH-taken: Ingekomen e-mail volkstuinen IJmond**

17 **C-agenda Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling, Programma Aanpak Stikstof (PAS)**

17.a **Natuur: Brief Reactie op haalbaarheidsstudie Deltares Achteroevers Wieringermeer (C-agenda NLG 07-02-2022)**

Beste Raadsgriffiers en gedeputeerde,
Op 17 november stuurde GS een brief en het Haalbaarheidsonderzoek Plan Achteroevers van Deltares naar GS. Dit als antwoord op de door GS gevraagde haalbaarheidsstudie naar het “Onderzoek Binnendijkse Achteroevers met zon, natuur en recreatie Wieringerhoek” (motie 115-2021).
In deze factsheet reageren Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland, Natuur en Milieu Noord Holland en Vogelbescherming Nederland graag op deze brief en studie.
Wilt u deze factsheet svp doorgeleiden naar de commissies.

17.b **Fauna: Brief Bezwaarschrift tegemoetkoming faunaschade (C-agenda NLG 07-02-2022)**

17.c **Natuur: Brief Falend toezicht op de Natura 2000 status van het IJsselmeer (C-agenda NLG 07-02-2022)**

17.d **Natuur: Brief vrienden van het Gooi Natuurbrug N 525 (C-agenda NLG 07-02-2022)**

17.e **Stikstof: Afschrift brief afspraken over gebiedsprocessen (C-agenda NLG 07-02-2022)**

18 **C-agenda Water, Water als Economische Drager, Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR/Comié van de Regio's)**

18.a **Water: Brief Beëindiging onderzoek vaarverbinding Loosdrechtse Plassen-Hilversums Kanaal en afwikkeling zienswijzen (C-agenda NLG 07-02-2022)**

18.b **Waterstof: Position papers hydrogen Noordzeekanaalgebied (NZKG) en Noord-Holland Noord (NHN) (C-agenda NLG 7-2-2022 & RWK 7-2-2022))**

De Provincie Noord-Holland ziet waterstof als essentieel onderdeel van onze verduurzamingsstrategie. Waterstof is noodzakelijk om de klimaatdoelen van 2030 en 2050 te behalen. Ook vanuit economisch perspectief en het behoud van werkgelegenheid is het inzetten op waterstof in Noord-Holland van groot belang. Om die reden hebben GS in oktober vorig jaar een waterstofstrategie vastgesteld waarmee GS de ontwikkeling van de waterstofmarkt willen ondersteunen. De ambities en beoogde ontwikkelingen van de waterstofmarkt in de provincie Noord-Holland is beschreven in position papers. Zowel de regio Noordzeekanaalgebied als de regio Noord-Holland Noord hebben hun ambities, mogelijke groeipaden en verduurzaming- strategie in regionale position papers beschreven.

18.c **Omgevingswet/ Water: Brief ministerie Wijkwaterstaat Omgevingswet en rol RWS bij onteigeningen (C-agenda NLG & RWK 07-02-2022)**

19 **C-agenda Landbouw en visserij, recreatie en toerisme, dierenwelzijn**

19.a **Landbouw: Brief Gemeenteraad Hollands Kroon - zorgen t.a.v. plannen Wieringermeer (C-agenda NLG 07-02-2022)**

20 **C-agenda Algemeen**

20.a **Financiën: Voordracht Eerste Begrotingswijziging 2022 (A-agenda EFB en M&B 14-2-2022 en c-agenda RWK en NLG 7-2-2022)**

In de provinciale begroting wijzen Provinciale Staten toe voor welke doelen de provincie haar beschikbare middelen inzet. Deze eerste begrotingswijziging omvat een bijstelling van de begroting 2022.

20.b **MRA: Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 56 (c-agenda alle commissies februari 2022)**

20.c **IPO: communicatie rondom coalitieakkoord (c-agenda EFB 14-2-2022 en RWK en NLG 7-2-2022 en M&B 14-2-2022)**

Gedeputeerde Staten informeren Provinciale Staten over een analyse van het coalitieakkoord van het IPO en de Rol in de Ruimte.
Rol in de ruimte is de provinciale doorvertaling van het Gezamenlijke aanbod (IPO, VNG, UvW) aan het kabinet met ''Krachtig Groen Herstel van Nederland''.

In deze doorvertaling wordt de positie van de provincies neergezet als basis voor het maken van afspraken met een nieuw kabinet.

21 Sluiting

Strategische Statenagenda commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid
Januari 2022~~december 2021 – versie 30-11-2021~~

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				2022					2022		2023	GS	Behandeling
	~~30-08~~	~~20-09~~	~~25-10~~	~~22-11~~	~~10-01~~	~~07-02~~	~~14-03~~	~~11-04~~	~~13-06~~	Q3	Q4	Q1		
Algemeen														
1e Begrotingswijziging													allen	2022: 07-02 NLG (A-agenda), 07-03 PS
2e Begrotingswijziging													allen	2021: 20-09 NLG, 11-10 PS 2022: 05-09 NLG, 19-09 PS
Laatste begrotingswijziging													allen	2021: 22-11 NLG, 13-12 PS 2022: 28-11 NLG, 09-12 PS
Jaarstukken en Kaderbrief													allen	2022: 13-06 NLG (A-agenda), 04-07 PS
Begroting													allen	2021: 25-10 NLG (A-agenda), 08-11 PS 2022: 24-10 NLG (A-agenda), 14-11 PS
Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu														
Interbestuurlijk toezicht (VTH-taken) en omgevingsdiensten algemeen													Olthof	Voor elke commissie NLG wordt er door het college een voortgangsbrief gestuurd aan Provinciale Staten over de uitvoering van de vergunningsverlenings-, toezichts- en handhavingstaken door de omgevingsdiensten bij majeure risicobedrijven en in het bijzonder Tata Steel en Harsco 8 Onderwerp Portefeuillehouder Planning Metals. (B-agenda maandelijks) 15-03-2021 VTH taken/Ruimte: C- naar B-verzoek (SP) inz. datacenters Hollands Kroon (zie ag.pnt. 17d), met uitnodiging van cie. RWK) 04-10-2021 werkbezoek omgevingsdienst NZKG - Tata Steel Verwachting 10-01-2022 Brief aan PS voor de B-agenda betreffende het informatieprotocol uitvoering VTH. Deze brief is naast de maandelijkse VTH-taken brief met bijlage. Verwachting 10-01-2022 Beleidsnota uitvoering en handhaving VTH 2022 c-brief Verwachting 10-01-2022 Goedkeuring Overeenkomsten en uitvoeringsprogramma's 2022 Omgevingsdiensten c-brief
Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG)													Olthof	13-06-2022 Jaarstukken en resultaatbestemming 2021, Begrotingswijziging 2022, Kadernota en begroting 2023 in cie. NLG (A-agenda), 04-07-2022 PS Verwachting 7-02-2022 Wijziging gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst NZKG A-stuk Voordracht
Omgevingsdienst IJmond (ODIJ)													Olthof	22-11-2021 Zienswijze PS op de 1ste begrotingswijziging 2022 13-06-2022 Jaarstukken en resultaatbestemming 2021, Begrotingswijziging 2022, Kadernota en begroting 2023 in cie. NLG (A-agenda), 04-07-2022 PS
Omgevingsdienst Noord-Holland Noord (OD NHN)													Stigter	22-11-2021 Zienswijze PS op de 1ste begrotingswijziging 2022 07-02-2022 Zienswijze Kadernota 2023 OD NHN (A-agenda), 07-03-2022 in PS 13-06-2022 Jaarstukken en resultaatbestemming 2021, begroting 2023 in cie. NLG (A-agenda), 04-07-2022 PS
Omgevingsdienst Flevoland en Gooi & Vechtstreek (OFGV)													Stigter	20-09-2021 Resultaatbestemming 2020 (A-agenda), 11-10 in PS 13-06-2022 Jaarstukken 2021, Begrotingswijziging 2022, Kadernota en begroting 2023 in cie. NLG (A-agenda), 04-07-2022 in PS 05-09-2022 Resultaatbestemming 2021 (A-agenda), 19-09-2022 in PS
Programma gezonde leefomgeving -Geur -Geluid -Stiltegebieden -Luchtmeetnet IJmond - varend ontgassen													Olthof	Met dit programma wordt invulling gegeven uit de ambities uit het coalitieakkoord om de kwaliteit van de fysieke leefomgeving te verbeteren door middel van een programmatische aanpak. Het Programma Gezonde Leefomgeving geldt als een vrijwillig programma onder de Omgevingswet. Het Programma Gezonde Leefomgeving is behandeld tijdens de commissie NLG van 22 juni 2020. Daarbij heeft de commissie aangegeven de bij het programma behorende uitvoeringsregeling apart te willen bespreken. De concept-uitvoeringsregeling van het Programma Gezonde Leefomgeving komt op de B-agenda van de commissie NLG van 21 september 2020.

Strategische Statenagenda commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid
Januari 2022~~december 2021 – versie 30-11-2021~~

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				**2022**					**2022**		**2023**	**GS**	**Behandeling**
	~~30-08~~	~~20-09~~	~~25-10~~	~~22-11~~	~~10-01~~	~~07-02~~	~~14-03~~	~~11-04~~	~~13-06~~	~~Q3~~	~~Q4~~	~~Q1~~		
														~~22-06-2020 Programma Gezonde Leefomgeving (van C- naar B-agenda)~~ 21-09-2020 Uitvoeringsregeling Gezonde Leefomgeving (B-agenda) 30-08-2021 Technische briefing gezonde leefomgeving **Verwachting Q1: Beleidsregel stilliggend ontgassen c-brief** **Verwachting Q1: convenant e-noses c-brief**
Programma Tata Steel 2020-2050													Olthof	25-06-2020 Commissiebijeenkomst over concept-programma Tata Steel 2020-2050 Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond 24-08-2020 Onderzoek ultrafijn stof IJmond (B-agenda) 11-01-2021 Technische briefing Programma Tata Steel 2020-2050 en Uitvoeringsprogramma VTH Tata Steel 2020 – 2022 14-01-2021 Programma Tata Steel 2020 - 2050 Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond (B-agenda) 27-01-2021 Presentatie Randstedelijke Rekenkamer Eindrapport “stof tot nadenken” 11-02-2021 Randstedelijke Rekenkamer Eindrapport "stof tot nadenken" (A-agenda), 08-03-2021 in PS *Voortgangsrapportage*: In het Programma Tata Steel 2020-2050 is opgenomen dat Provinciale Staten jaarlijks worden geïnformeerd over de voortgang van het programma. Q3 2021 volgt de eerste rapportage. De motie M25/PS08-03-2021 “Motie Duurzaam doorpakken Tata” gevraagde informatie wordt daar ook in opgenomen. 30-08-2021 Jaarlijkse Voortgangsrapportage incl. afdoeningsvoorstel motie M25-2021 (B-agenda) Gezondheidsonderzoek RIVM: Naar aanleiding van de grafietregens zijn door het RIVM verschillende vragen en zorgen van bewoners verzameld. Een deel is beantwoord met het onderzoek “grafietregen en gezondheid” van 2019. Een ander deel is beantwoord op basis van bestaande rapporten en onderzoeken. Daarna bleven nog een aantal vragen over. Deze vragen zijn ingedeeld in drie clusters met in totaal acht onderwerpen die in een vervolg (verder) onderzocht kunnen worden. Het RIVM heeft mede op basis van afstemming met een klankbordgroep (met bewoners en experts) in maart 2020 een onderzoeksvoorstel (advies) gegeven over de vraag welke onderwerpen verder te onderzoeken en met welke prioritering. In 2021 worden verschillende onderdelen van het onderzoeksvoorstel uitgevoerd en opgeleverd. Het betreft: Q2: Voorstellen om inzicht te geven in “pieken” van bijvoorbeeld fijnstof, in aanvulling op jaargemiddelden, inzicht in acute klachten (op basis van huisartsenregistratie) en een advies over het uitvoeren van dagboekonderzoek door bewoners (zelfmelding van klachten) (B-agenda) 14-04-2021: Toelichting RIVM briefrapport Tussentijdse resultaten gezondheidsonderzoek IJmond (webinar) 19-04-2021 RIVM briefrapport Tussentijdse resultaten gezondheidsonderzoek IJmond (B-agenda) 07-06-2021 Voordracht Provinciale coördinatieregeling (PCR) afvang Co2- Everest 02-09 19.30 uur webinar RIVM onderzoek 20-09 Rapportage RIVM stofdepositie (B-agenda) 22-11 Geur - Ontwerpbesluiten I en II Tata Steel (B-agenda)

Strategische Statenagenda commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid
Januari 2022~~december 2021 – versie 30-11-2021~~

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				**2022**					**2022**		**2023**	**GS**	**Behandeling**
	~~30-08~~	~~20-09~~	~~25-10~~	~~22-11~~	~~10-01~~	~~07-02~~	~~14-03~~	~~11-04~~	~~13-06~~	~~Q3~~	~~Q4~~	~~Q1~~		
														verwachting vanuit het RIVM: 7-02 of 14-03-2022 het volgende onderdeel van het RIVM gezondheidsonderzoek waarin door bron- en patroonherkenning wordt getracht verder inzicht te krijgen in de bijdragen van verschillende emissiebronnen aan de concentraties van stoffen in de lucht die mensen kunnen inademen. (B-agenda) Het Roland Berger onderzoek naar de “waterstofroute” van Tata Steel is afgerond. Dit onderzoek isuitgevoerd in opdracht van Tata Steel en FNV. 10-01-2022 Kamerbrief Tata Steel en Plan van Aanpak I&W "Op naar een gezondere leefomgeving in de IJmond" c-brief
Schone luchtakkoord													Olthof	Jaarlijkse voortgangsrapportage via uitvoeringsplan 30-08-2021 Uitvoeringsplan Schone luchtakkoord 2021 (C- naar B-verzoek PvdD 19-04-2021)
ZZS-inventarisatie													Olthof	07-06-2021 Eerste rapportage uitkomsten inventarisatie ZZS (B-agenda) Inventarisatie en rapportage Tata Steel: Oplevering Q3 september 2021 25-10-2021 cie. NLG B-agenda
PFAS													Olthof	Landelijk Definitief handelingkader en consequenties EFSA opinie voor grondwater. Q2 publicatie door IenW/RIVM. Hierdoor mogelijke aanpassing beleidsregel PFAS Noord-Holland **Q1- cie febr. C-brief PFAS: informeren over de resultaten van de onderzoeken naar PFAS in grondwater in de kuststrook.**
Bodem en bodemsanering													Olthof	25-10-2021 Bodem: voortgang warme overdracht bodemtaken inzake Omgevingswet (C-stuk) Verwachting 7-02-2022 Voortgang Provinciaal Uitvoeringsprogramma Bodemconvenant 2021 en wijziging Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering 2022 c-brief Eind Q1, verwachting 14-03-2022 Technische briefing bodemonderwerpen (incl PFAS) Verwachting 10-01-2022 Overdracht bodemtaken en bodemdata Weesp c-brief
Natuur														
Uitvoeringsplan NNN – *Voorheen Programma Natuurontwikkeling (PNO)*													Rommel	*Jaarlijks vast te stellen/ BOB* Onderwerp komt jaarlijks terug (september/oktober 2021) Bespreking in cie NLG op 19 oktober 2020 en vaststelling in PS op 9 november 2020. Op 29 september jl. heeft het college de Realisatiestrategie NNN vastgesteld, waardoor de sturing op de afronding van het NNN wordt aangescherpt. Dit betekent dat 2020 het laatste jaar was waarin het PNO in deze vorm is verschenen. Vanaf 2021 zal gewerkt worden met een ‘uitvoeringsplan NNN’. Dit plan bevat uitgangspunten en ambities, zicht op planning, realisatie en kosten en prognoses op de voltooiing van het NNN. Met het uitvoeringsplan vindt jaarlijkse verantwoording over de voortgang plaats. De beschrijving van de overige beleidsinstrumenten ter bevordering van de biodiversiteit zal al vanaf dit jaar onderdeel uitmaken van het Masterplan biodiversiteit.
Programma Groen Kapitaal en Biodiversiteit													Rommel	*Geen Bob model, GS besluiten* 11-1-16 BOT-overleg op locatie. In februari 2016 zal een eerste discussiestuk ter bespreking worden voorgelegd aan de Statencommissie NLM. Met medeneming van de uitkomsten daarvan zal het e.e.a. verder worden vormgegeven. 15-05-2017: Bespreking Rapport biodiversiteit in Noord-Holland Biodiversiteit is onderdeel van de expertmeeting over NNN op 12 oktober November 2017: Doorlopend programma met regelmatig bijeenkomst en informatie voor commissie via C-agenda Comm NLG 16 april 2020: Verzoek vanuit commissie dat NLG een presentatie krijgt over het programma Groen Kapitaal en dat het programma wordt geëvalueerd Juni 2021 TB Groen Kapitaal

Strategische Statenagenda commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid
Januari 2022~~december 2021 – versie 30-11-2021~~

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				**2022**					**2022**		**2023**	**GS**	**Behandeling**
	~~**30-08**~~	~~**20-09**~~	~~**25-10**~~	~~**22-11**~~	~~**10-01**~~	~~**07-02**~~	~~**14-03**~~	~~**11-04**~~	~~**13-06**~~	~~**Q3**~~	~~**Q4**~~	~~**Q1**~~		
~~Groene Hart Visie~~													Rommel	~~*Gedeeltelijk Bob, 3 provincies*~~ Medio 2019 na de Statenverkiezingen komt mogelijk een vervolg. Het gebied is als NOVI-gebied aangewezen door het Rijk. GS is nog in overleg wat de provinciale rol zal zijn.
Masterplan biodiversiteit													Rommel	Het Masterplan biodiversiteit zal in 2020 worden ontwikkeld. Het is in januari 2021 vastgesteld. Er wordt tweemaal per jaar over gerapporteerd.
Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof													Rommel	De planning van dit onderwerp is sterk afhankelijk van de politieke ontwikkelingen. In 2020 start de gebiedsgerichte aanpak. Via het Programma Natuurontwikkeling, dat in november 2020 aan de Staten zal worden voorgelegd, wordt over de voortgang gerapporteerd. Sept 2020: komt er een brief met update voor de cie NLG op 21 september. Feb 2021 Technische briefing & in commissie brief stikstof strategie besproken. Ook in de regietafel besproken. De besprekingen verwerkt in de definitieve opmaak van de stukken. Bij de bespreking van de rol van PS en bij het vaststellen van de doelen is uitvoerig stilgestaan bij de ambitie die PS heeft op dat vlak. Dat is aanleiding geweest om te komen tot een concept-voordracht aan PS, waarmee de staten in positie komen om naast hun budgetrecht kaders te stellen voor de verdere aanpak. Het GS-voorstel is nu ook daarop ingericht en een concept-voordracht is voorbereid, waarbij de doelen en de bijdrage vanuit alle sectoren in evenredigheid is gekwantificeerd per kwetsbaar natura-2000- gebied. De uitvoeringsvragen, die hiermee gemoeid zijn, zijn vervolgens dan ook echt de verantwoordelijkheid van GS. De bespreking van een voordracht volgt in de commissie NLG van 19 april en vervolgens de PS-vergadering van 17 mei 2021. PS 17 mei 2021: Het onderdeel Verleasen komt nog terug in de commissie als A-stuk. Mei 2021: NA het zomerreces wordt er een collegetour georganiseerd voor de Staten om de GGA in de polder Westzaan in samenhang met OLAM te organiseren. (4 oktober 2021)
NNN-opgave													Rommel	Over de NNN-opgave ontvangen de Staten in april 2020 een stand-van-zaken-brief. Via het Programma Natuurontwikkeling, dat in november 2020 aan de Staten zal worden voorgelegd, wordt over de voortgang gerapporteerd. De realisatiestrategie NNN stond gepland als bespreekstuk voor de cie NLG van 24 augustus. Helaas is de strategie aangehouden in GS vanwege de behoefte van het college om gezien de coronacrisis het coalitieakkoord opnieuw tegen het licht te houden. de NNN strategie is vastgesteld 29 september jl. in het college en besproken in commissie NLG op 19 oktober 2020. Om de controlerende taak van de Staten ten aanzien van de NNN-voortgang te faciliteren, wordt jaarlijks een uitvoeringsplan opgesteld om de voortgang te kunnen volgen. De vorm die dit uitvoeringsplan krijgt, en de wijze waarop dit plan zal samenhangen met het PNO, zal in de komende maanden verder worden uitgedacht.
Collectief agrarisch natuurbeheer / NNN begrenzing													Rommel	November 2017: Motie aangenomen in PS 13-11 voor een verkenningsjaar (M126-2017). Er lopen 3 pilots. In maart 2021 op de B-agenda in de commissie.
Bossenstrategie													Rommel	Er is behoefte aan meer informative en inzicht aan wat er binnen de provincie gebeurd aan de bomenbalans bij projecten (comm NLG 16 april 2020) -op 11 juni 2020 is in de uitloopvergadering van de cie NLG de Bossenstrategie besproken. Toegezegd is de Staten bij nieuwe ontwikkelingen te informeren. - op 10 december 2020 zijn PS geïnformeerd over de Bossenstrategie van Rijk en provincies alsmede de begeleidende brief die de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit hierover op 18 november 2020 aan de Tweede Kamer heeft gestuurd. De stukken staan op de agenda van de commissie NLG van 15 maart 2021. In maart 2022 komt het op de B-agenda van NLG na toezgging van gedeputeerde Rommel
Damhertenbeheer													Rommel	31 augustus 2020 werkbezoek damherten beheer in waterleidingduinen In Okt 2020 komt het damhertendossier in de commissie NLG . Eind 2020: Het dossier damherten beheer is vastgesteld. op 20 oktober 2020 heeft het college het faunabeheerplan Damhert 2020-2026

Strategische Statenagenda commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid
Januari 2022~~december 2021 – versie 30-11-2021~~

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				**2022**					**2022**		**2023**	**GS**	**Behandeling**
	~~**30-08**~~	~~**20-09**~~	~~**25-10**~~	~~**22-11**~~	~~**10-01**~~	~~**07-02**~~	~~**14-03**~~	~~**11-04**~~	~~**13-06**~~	~~**Q3**~~	~~**Q4**~~	~~**Q1**~~		
														~~goedgekeurd, behoudens de gevraagde verruiming met drie maanden van de beheerperiode.~~ Voor Noord-Hollands grondgebied blijft 1 november tot en met 31 maart als beheerperiode gelden. Op 9 maart 2021 heeft het college het definitieve besluit tot goedkeuring van het Faunabeheerplan Damhert 2020-2026, na de verleende instemming met de goedkeuring door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland genomen. PS worden hierover bij brief geïnformeerd. Dit betreft een c stuk dat op de agenda van de commissie in april zal staan.
Weidevogels													Rommel	Motie weidevogels is in de com 14 augustus 2020 besproken en als afgedaan beschouwd. In najaar 2020 komt er een update. (November) Gedeputeerde heeft Aanbod gedaan om werkbezoek te organiseren. Dit werkbezoek komt in feb of maart 2022~~.~~
Ganzen & Faunabeheer													Rommel	Op 24 augustus 2020 besproken in de commissie. Het ganzenbeheerplan komt in het derde kwartaal 2021 aan de orde. (na de zomer 2021)
Landbouw / Fauna														
Pilot Natuurinclusieve landbouw													Zaal	N.a.v. in PS aangenomen motie. Er is een BOT-overleg op 16 november 2017. Op basis daarvan vervolg voor uitvoering motie. 25-06-2018: Bespreken op de B-agenda 'Programma Natuur-inclusieve landbouw' en voorstel afdoen motie 40-2017. Eind 2018 organiseert GS een conferentie over de stand van zaken geweest waar ook PS voor is uitgenodigd.
Voedselvisie													Zaal	De Voedselvisie, waarin het onderwerp kringlooplandbouw is vervat, zal in 2020 worden ontwikkeld. Het streven is om de Voedselvisie, in samenhang met o.a. de Visie recreatie en toerisme en het Masterplan biodiversiteit, in januari 2021 ter besluitvorming aan PS voor te leggen De uitvoeringsagenda 2021-2022 is op 30 augustus in de commissie besproken. Als B-stuk
Water														
Waddenfonds													Loggen	Tussentijdse evaluatie Waddenfonds komt als C-stuk op de agenda van NLG 7 juni 2021. Het Uitvoeringskader staat op de agenda van 30 augustus 2021 als A-stuk. De begroting 2023 van het Waddenfonds komt naar verwachting In juni 2022 aan de orde. Q4 2022: Komt er vanuit het Investeringskader Waddengebied een voorstel over de inzet van de algemene reserve van het Waddenfonds.
Ruimtelijk programma Markermeerdijken													Loggen	voorstel voor besteding van de meekoppelkansen naar PS. Ruimtelijk programma MMD (eigenlijk: AmbitieprogrammaRuimtelijke Kwaliteit Kustzone Hoorn-Amsterdam): In april jl. Hebben de RvS een definitief besluit genomen over de versterking van de Markermeerdijken. Daarbij zijn alle beroepen en bezwaren ongegrond verklaard. Dit betekent dat de versterking van de Markermeerdijken uitgevoerd gaat worden. En dit betekent tevens dat de bestuurlijke besluitvorming over het Ambitieprogramma kan gaan plaatsvinden. Doel is voor het einde van 2020 het Ambitieprogramma aan PS voor te kunnen leggen. Na het zomerreces 2020 volgt een Technische Briefing Markermeerdijken. In Nov 2020 komt het onderwerp aan de orde in de commissie 1 januari 2021 moet het ontwerp gereed zijn 2e kwartaal 2021 volgt brief mbt participatietraject.
Voortgangsrapportage Watervisie / stand van zaken Watervisie													Loggen	Voortgangsrapportage komt naar PS. Commissie NLG 16 april 2020. De watervisie loopt tot en met 2021. Er komt nog eén (afrondende) voortgangsrapportage. Deze zal ongeveer samenvallen met de vaststelling van de vier verplichte programma's voor de komende Jaren (het jaarlijks zwemwaterprogramma en zes (22-27) jarige ROR, KRW en grondprogramma). De planning daarvan volgt op een later moment.

Strategische Statenagenda commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid
Januari 2022~~december 2021 – versie 30-11-2021~~

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				**2022**					**2022**		**2023**	**GS**	**Behandeling**
	~~**30-08**~~	~~**20-09**~~	~~**25-10**~~	~~**22-11**~~	~~**10-01**~~	~~**07-02**~~	~~**14-03**~~	~~**11-04**~~	~~**13-06**~~	~~**Q3**~~	~~**Q4**~~	~~**Q1**~~		~~De voortgangsrapportage volgt 10 januari 2022 in de commissie en op 31 januari in PS.~~
Regionaal Waterprogramma NH 2022–2027													Loggen	PS worden in het tweede kwartaal van 2018 geïnformeerd over de voortgang. Technische Briefing is in februari 2019 voor de verkiezingen georganiseerd. In maart 2020 zou een tweede technische briefing hebben plaatsgevonden rond de voorbereiding van het regional KRW-programma 2022-2027. Vanwege de coronamaatregelen werd deze briefing uitgesteld tot oktober 2020, als ook het concept ontwerp regional KRW-programma in de commissie NLG wordt besproken. Het KRW programma is 1ste kwartaal 2021 (14 janauri 2021) behandeld. Komt terug Q1 2022 (besluitvorming)
Verdroging / bodemdaling													Rommel	Najaar 2018 is het vervolg over programma Bodemdaling besproken in NLWM. Vervolg na PS-verkiezingen. Het rapport-Veerman over de bodemdalingsproblematiek is in februari 2020 in de Statencommissie besproken. Het thema bodemdaling zal worden meegenomen in de verdere uitwerking van het gebiedsprogramma Laag Holland. Dit gebiedsprogramma wordt in 2020 verder uitgewerkt. De startnotitie van dit gebiedsprogramma wordt in het najaar 2020 geagendeerd. Voor de commissievergadering NLG 21 sept 2020 ligt er een brief van GS aan PS over de toekenning impulsgelden bodemdaling ter vaststelling voor. Verder wordt er gewerkt aan een integraal gebiedsprogramma voor het veenweidegebied van Laag Holland. De Staten worden hiervan op de hoogte gehouden. PS zijn in september 2020 geïnformeerd over de toekenning van de impulsgelden bodemdaling. Deze middelen van het Rijk (18 miljoen) worden voor het Noord-Hollandse deel in de lopende gebiedsprocessen in het veenweidengebied ingezet, om hierbij, samen met de partijen in het gebied, zoveel mogelijk synergie te verkrijgen met andere provinciale doelen, zoals de realisatie van het NNN, het verbeteren van de natuurkwaliteit in de Natura2000-gebieden en het terugdringen van de stikstofuitstoot
Recreatie														
Transitie Recreatieschappen													Zaal	De transitie recreatieschappen kent twee sporen: een nieuwe manier van samenwerking (governance) en de scheiding van beleid- en beheertaken bij Recreatie Noord-Holland N.V.. 6 Onderwerp Portefeuillehouder Planning Beide sporen komen in de tweede helft van 2020 bij elkaar en vormen de basis voor het nieuwe contract over de beheertaken en het onderbrengen van de beleidsvormingstaken. Provinciale Staten worden hier in de tweede helft van 2020 over geïnformeerd. Binnen het gehele NNN, waaronder de recreatieschappen, wordt sinds 2019 gewerkt met het systeem van door de provincie uitgewerkte wezenlijke kenmerken en waarden, die de balans tussen natuur en recreatie moet borgen. Dit is verankerd in de door PS vastgestelde Provinciale Ruimtelijke Verordening. Voor Plassenschap Loosdrecht geldt dat onder de noemer van ‘RMN in Transitie’ toekomstperspectieven worden geschetst, die rond de zomer 2020 worden verwacht. RMN wil de Staten hierover voor de zomer verder informeren. In het najaar wordt vervolgens een keuze gemaakt hoe de recreatieschappen de uitvoering willen gaan organiseren. Hierover worden in nauw overleg met PS of – afhankelijk van het gekozen perspectief – door PS verdere besluiten genomen.
Visie Recreatie & Toerisme													Zaal	De Visie Recreatie & Toerisme komt naar verwachting in juni of augustus 2021 in de commissie. Het Masterplan biodiversiteit en de Voedselvisie zijn in januari 2021 ter besluitvorming aan PS voor te leggen. Maart 2021: BOT-overleg 80% versie
Toekomst Recreatieschappen Wijziging PRV, WKW NNN-gebieden (EFB/NLG)													Zaal	*BOB* De discussie over de toekomst van de recreatieschappen en de natuurwaarden in deze recreatiegebieden wordt gezamenlijk opgepakt door de commissies EEB en NLWM. Wordt na PS verkiezingen vervolgd.

Strategische Statenagenda commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid

Januari 2022~~december 2021 – versie 30-11-2021~~

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				**2022**					**2022**		**2023**	**GS**	**Behandeling**
	30-08	**20-09**	**25-10**	**22-11**	**10-01**	**07-02**	**14-03**	**11-04**	**13-06**	**Q3**	**Q4**	**Q1**		

Onderwerp	Behandeld in	Behandeld in datum	Portefeuille-houder	Inhoud	Stand van zaken
Strategie Noord-Hollandse Aanpak Stikstof Problematiek	PS	17 mei 2021	Rommel	Gedeputeerde Rommel geeft aan: Mocht het zo zijn het college het zicht heeft dat verleasen, na overleg en ook na het betrekken van de moties en de gedachtegangen daarbij, uitvoerbaar kan zijn, dan zal dat als een A-stuk op de agenda komen. ". De strategie stikstok problematiek wil GS 'lean en mean' vaststellen, zodat we het kunnen gebruiken als noodmaatregel voor kleine, maar toch heel belangrijke zaken, zoals de verbetering van een weg of van een NNN-gebied, zodat het later, als we dat verleasen gebruikt hebben, beter gaat en het beter is voor de natuur. Als we dat gaan invoeren dan wil ik dat aangeven voor de Staten op de A-agenda.	
Uitvoeringsagenda Voedselvisie 2021-2022	NLG	30 aug 2021	Zaal	Uitvoeringsagenda Voedselvisie 2021-2022: Gedeputeerde Zaal: De ontwikkelingen gaan snel. De provincie zal waar nodig en mogelijk bijsturen. De Statenleden zullen rapportages ontvangen over de projecten die worden opgepakt, over de subsidieregelingen die worden ingericht. Zij kunnen dan hun rol pakken om eventueel bij te sturen. Zij raad voorafgaand onderzoek af, omdat de provincie gewoonweg heel hard aan de slag moet. Zij gaat echter wel de effecten van de te nemen maatregelen gaan monitoren. Hierover zullen GS jaarlijks rapporteren aan PS. Gedeputeerde geeft aan dat er nog een brief naar de Staten komt waarin GS uitwerken hoe de inzet van de RO-instrumenten zal worden aangevlogen	
PIP Schil Naardermeer	NLG	30 aug 2021	Rommel	Pip Schil Naardermeer: Gedeputeerde zal nagaan of het publiceren van namen om juridische redenen niet noodzakelijk is. Dan zullen deze met onmiddellijke ingang uit de stukken moeten worden verwijderd.	

Overzicht biodiversiteit	NLG	25okt 2021	Rommel	Gedeputeerde **Rommel** (VVD) merkt op dat het overzicht over de biodiversiteit dit najaar volgt. Daarin wordt een en ander vertaald. Maar het is niet echt een indicator, aangezien dat heel lastig is. Binnenkort zal wel besproken worden hoe het met de biodiversiteit in Noord-Holland staat. Een exact moment kan gedeputeerde thans nog niet noemen, maar naar verwachting wordt het dit najaar.	
Technische briefing Taskforce – agrarisch natuur beheer	NLG	25 okt 2021	Rommel	Rommel: nogmaals op dat het goed is om een technische briefing over de taskforce te organiseren. De commissie kan dan zien hoe er wordt omgegaan met agrarisch natuurbeheer.	Technische briefing is op 7 feb 2022
Regionaal Waterprogramma Noord-Holland.	NLG	10 jan 2022	Loggen	**Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027** De overstromingsrisicokaart is nu uit de lucht door ICT gerelateerde problemen. Hij zal kijken wanneer deze weer beschikbaar komt en dit laten weten. De derogatie discussie wil gedeputeerde Loggen met collega's van landbouw bespreken. Hij zal daarop terugkomen. De zienswijze van de waterschappen kunnen indien nodig nog bijgeschaafd worden. De nieuwe regering moet een kans krijgen. Gedeputeerde Loggen zal het initiatief nemen om na de zomer de stand van zaken hierin te onderzoeken. Als er dar onvolkomenheden blijken kan vanuit de Provincie een reactie volgen. Gedeputeerde Loggen zal kijken of hij de juridische consequenties in kaart kan brengen en deze naar de Staten	

				toesturen. Er volgt nog schriftelijke beantwoording op de openstaande vraag van de CU inzake septic tanks.	

Onderwerp	Nr	Indiener	Datum PS	Portefeuille-houder	Inhoud	Stand van zaken GS
Bomen voor klimaat en stikstof	M68-2019	Zoon, F.A.S. (PvdD)	11-11-2019	Rommel, E.	PS verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om: • de kansen voor klimaatbossen met locaties in beeld te brengen	05-07-2021 GS zullen PS voor het einde van 2021 informeren over de voortgang van de uitvoering van de bossenstrategie. Er zijn al wel enkele onderdelen van de bossenstrategie waar al een resultaat over te melden is. PS zijn op 10 juni 2021 per brief (kenmerk 1455348/1644373) geïnformeerd over de aanvraag van Rijksmiddelen uit het Programma Natuur. In augustus 2021 staat dit onderwerp op de agenda van de commissie NLG. In deze aanvraag zijn maatregelen opgenomen die de huidige bossen moeten revitaliseren. Revitalisering van bestaande bossen is een van de doelstellingen uit de bossenstrategie. Doel is het huidige bos in kwaliteit te doen toenemen en meer klimaatbestendig te maken. Er is circa 1,5 miljoen euro aangevraagd voor maatregelen die de huidige bossen in NH kunnen revitaliseren. Dit gaat om de huidige bossen in beheer bij de recreatieschappen, van Staatsbosbeheer, de bossen in het Gooi van GNR en de bossen bij Leyduin (Landschap NH). De Maatregelen bestaan uit het verbeteren van de mineralenbalans in de bodem, het verwijderen van invasieve exoten, het omvormen van eentonige bosvakken naar meer

						diverse bossen en recreatieve zonering zodat er in delen meer rust komt voor natuur. In de aanvraag bij het Rijk is ook 1,8 miljoen euro aangevraagd waarmee de provincie 31 hectare boscompensatie gaat realiseren voor eind 2023. 17-03-2021 Op 15 maart 2021 is de Bossenstrategie besproken in de Statencommissie NLG. Hierbij is geconstateerd dat GS in 2021 stappen zal zetten om de bossenstrategie uit te voeren, en dat hierover eind 2021 aan de Staten zal worden gerapporteerd. Wij streven ernaar om die rapportage tevens te gebruiken om verslag te doen over de uitvoering van de motie, en deze vervolgens af te doen. 27-01-2021 In PS van 14-12-2020 is op verzoek van de indiener van de motie besloten dat het afdoeningsvoorstel van deze motie in de RWKcommissie van 11 januari werd geagendeerd. Naar aanleiding van de bespreking in deze commissie is aangegeven dat GS schriftelijk terugkomt op deze motie. 22-09-2020: Uit besluitenlijst GS d.d. 08-09-2020: In het coalitieakkoord Duurzaam Doorpakken! is klimaat een belangrijk thema. In het Noord-Hollands Actieprogramma Klimaat (APK) worden de provinciale klimaatacties uitgewerkt. De acties betreffen de energie-infrastructuur, duurzame elektriciteitsopwekking, de gebouwde omgeving,

						de industrie, mobiliteit, landbouw en landgebruik, en de verduurzaming van de eigen organisatie. Het Actieprogramma laat in de volle breedte zien wat de provincie deze collegeperiode doet om in 2030 te komen tot 49 procent minder CO2-uitstoot. Besluit GS 08-09-2020: 1. Het Noord-Hollands Actieprogramma Klimaat vast te stellen 2. Dit Actieprogramma door middel van bijgaande brief ter bespreking aan PS aan te bieden 3. PS te verzoeken Moties M68/11-11-2019, M103/18-11-2019, M106/18-11-2019, M107/18-11-2019, M111/18-11-2019, M69/11-11-2019, M45/30-9-2019 en M46/30-09-2019 als afgedaan te beschouwen. 12-08-2020 Over de voortgang in onze bijdrage aan de Bossenstrategie, die wij zien als de invulling van deze motie, hebben wij uw Staten bij brief nr. 1370926/1431534 van 2 juni 2020 geïnformeerd. Wij zijn nu met de betrokken terreinbeheerders in overleg over de verdere uitwerking van omvang en locatie van extra bos binnen het NNN. Ook werken we verder uit waar de compensatie moet plaatsvinden van het bos dat gekapt gaat worden ten behoeve van de realisatie van onze natuurdoelen. Over mogelijke locaties voor extra bos buiten het NNN informeren wij u binnenkort in de volgende brief aan uw Staten over de

						voortgang in onze bijdrage aan de Bossenstrategie. 28-04-2020 In onze brief nr. 1390926/1371108 aan uw Staten van begin maart over de Bossenstrategie van Rijk en provincies hebben wij aangegeven dat onze provinciale bijdrage aan deze Bossenstrategie gezien kan worden als de invulling van motie 68-2019 'Bomen voor klimaat en stikstof'. Alle provincies is gevraagd om eind april over vier onderwerpen informatie aan te leveren, te weten 1. Mogelijkheden voor extra bosaanleg binnen het NNN 2. Benodigde compensatie in verband met boskap ten behoeve van natuurdoelen vanaf 2017 3. Gewenste acties voor de vitalisering van het bestaande bos en 4. Mogelijkheden voor versterking van het landschap door de aanleg van houtige elementen. Wij hebben de eerste drie vragen ook voorgelegd aan de terreinbeherende organisaties in de provincie en ronden op basis daarvan nu onze bijdrage af. De volgende stap is dat de ambtelijke bijdragen van de provincies en de bijdragen die aan diverse organisaties uit de bossector zijn gevraagd naast elkaar gelegd worden om tot een totaalbeeld te komen. Daarover vindt weer overleg plaats met de provincies. Dit alles moet leiden tot een ambtelijke concept Bossenstrategie vóór de

						zomer, waarover na de zomer bestuurlijke besluitvorming plaatsvindt.
Leefbaarheidsmonitor	M96-2019	Leerink, G.L.J. (PvdA)	11-11-2019	Olthof, J.	PS verzoeken het college van GS: • In het kader van de uitwerking van de kaders van de leefbaarheidsfondsen een integrale provinciale leefbaarheidsmonitor te ontwikkelen, waarin gebiedsgericht zoveel mogelijk factoren welke van invloed zijn op een gezonde en vitale leefomgeving worden meegenomen	03-06-2021 Het ontwikkelen van een leefbaarheidsmonitor n.a.v. motie 96-2019 wordt opgenomen in de brede basismonitor van de provincie Noord-Holland. De brede basismonitor is een integrale monitor waarin indicatoren van gezonde leefomgeving, welvaart en welzijn worden samengebracht. De brede basismonitor is naar verwachting medio december 2021 gereed. 01-04-2021 De ontwikkeling van een leefbaarheidsmonitor n.a.v. motie 96-2019 wordt opgenomen in de brede basismonitor van de provincie Noord-Holland. De brede basismonitor is een integrale monitor waarin indicatoren van gezonde leefomgeving, welvaart en welzijn worden samengebracht. Een planning voor het opleveren van de brede basismonitor is naar verwachting medio mei gereed. 06-01-2021 De monitor is meegenomen als onderdeel van het Programma Gezonde Leefomgeving. Een eerste versie van de monitor wordt in het voorjaar van 2021 aangeboden aan PS. 10-08-2020 De monitor is meegenomen als onderdeel van het Programma Gezonde Leefomgeving. Een eerste versie van de monitor wordt in het voorjaar van 2021 aangeboden aan PS 25-03-2020 De

						monitor wordt onderdeel van het Programma Gezonde Leefomgeving. Het programmaplan wordt naar verwachting in mei door GS vastgesteld en daarna aan PS gestuurd. 29-01-2020 De leefbaarheidmonitor wordt meegenomen als onderdeel van het programma Gezonde Leefomgeving. In de loop van 2020 zal een eerste versie van de monitor worden gepubliceerd.
Leidraad Weidevogels	M116-2020	Wijnen, van T.K. (GroenLinks)	05-10-2020	Rommel, E.	PS verzoeken het college van GS te komen met een voorstel voor een Leidraad Habitat voor Weidevogels voor gemeentes om te raadplegen als zij deze kernkwaliteit in stand moeten houden.	01-06-2021 Het vormgeven van het Actieplan weidevogels is gepland voor het najaar van 2021. 17-03-2021 Het opstellen van de leidraad is in ambtelijke voorbereiding. Het is ons voornemen de leidraad uiterlijk eind 2021 vast te stellen. 11-01-2021 Het opstellen van de leidraad is in ambtelijke voorbereiding. Het is ons voornemen de leidraad uiterlijk eind 2021 vast te stellen.
Motie RO-instrumenten voor Voedselvisie en Masterplan Biodiversiteit	M13-2021	Cardol, M.T. (GroenLinks)	01-02-2021	Zaal, I.	PS verzoeken het College: 1. Om bij het voorbereiden van de Omgevingsverordening 2.0 na te gaan of RO-instrumenten van de Provincie bruikbaar zijn ter bevordering van de doelen van de	23-09-2021: uit besluitenlijst GS d.d. 21-09-2021: Provinciale Staten hebben op 1 februari 2021 met motie M13-2021 het college van Gedeputeerde Staten opgeroepen na te gaan of RO-instrumenten van de Provincie bruikbaar zijn ter bevordering van de doelen van de Voedselvisie en het Masterplan Biodiversiteit daarbij extra aandacht te geven aan de overgangszones tussen Natura2000-gebieden en het omringende

					Voedselvisie en het Masterplan Biodiversiteit. 2. Daarbij extra aandacht te geven aan de overgangszones tussen Natura2000-gebieden en het omringende landelijk gebied. 3. Daarbij het level playing field voor bedrijven in onze provincie ten opzichte van landelijke en/of Europese wet- en regelgeving te waarborgen. 4. Hierover bij de behandeling van de Omgevingsverordening 2.0 te rapporteren aan Provinciale Staten	landelijk gebied en daarbij het level playing field voor bedrijven te waarborgen. Het college informeert Provinciale Staten op welke wijze invulling is gegeven aan deze motie. Besluit GS: 1. Bijgaande brief aan Provinciale Staten te verzenden 2. Provinciale Staten te verzoeken motie M13-2021 als afgedaan te beschouwen. 05-07-2021 De motie wordt uitgewerkt. Wij verwachten u na het zomerreces verder te kunnen informeren. 01-04-2021 De motie wordt uitgewerkt, verwachte reactie van GS aan PS is mei 2021.
Motie Bijdrage Provincie NH aan actie "Kruidenrijk grasland"	M50-2021	Klein, M.C.A. (ChristenUnie)	17-05-2021	Rommel, E.	PS Verzoekt GS: 1. Net als de provincies Noord-Brabant, Groningen, Utrecht en Gelderland €15.000 te doneren aan de crowdfunding-campagne voor 101	26-10-2021 uit besluitenlijst GS d.d. 07-09-2021: Gedeputeerde Staten van Noord-Holland dragen € 15.000,- bij aan de crowdfunding actie van Stichting Urgenda voor kruidenrijk grasland. Dit gebeurt als uitvoering van de motie van Provinciale Staten (M50-2021) die op 17 mei 2021 is aangenomen. De bijdrage zal gebruikt worden

					hectare kruidenrijk grasland 2. Dekking te vinden binnen de huidige begroting.	door Urgenda om deelnemende boeren in Noord-Holland korting te geven op de inkoop van zaadmengsels voor kruidenrijk grasland. Besluit GS: 1. Stichting Urgenda een incidentele subsidie van € 15.000,- te verlenen voor de crowdfunding-actie kruidenrijk grasland 2. Voor deze incidentele subsidie af te wijken van Aanwijzing 5 arrangement 2 van de Provinciale Verantwoordingssystematiek, welke is vastgelegd in het besluit van Gedeputeerde Staten houdende regels omtrent aanwijzingen voor de subsidieverstrekking Noord-Holland 3. Van het hierboven genoemde besluit Aanwijzing 4 arrangement 1 toe te passen en het subsidiebedrag van €15.000,- in één keer te verlenen en vast te stellen 4. Provinciale Staten voor te stellen motie 50-2021 af te doen middels bijgevoegde brief aan PS. 01-06-2021 Momenteel wordt uitgewerkt hoe de beoogde bijdrage aan de actie geformaliseerd kan worden. In de planning streven we naar afhandeling hiervan nog voor het zomerreces, of kort daarna.
Motie beschermin g kwetsbaarst e eerst	M54-2021	Zoon, F.A.S. (PvdD)	17-05-2021	Rommel, E.	PS roepen het College van Gedeputeerde Staten op: - bij de uitvoering prioriteit te geven aan verlaging	23-09-2021: uit besluitenlijst GS d.d. 21-09-2021: Met het Programma Natuurnetwerk (PNN) wordt verantwoording afgelegd over de voortgang en programmering van het Natuurnetwerk Nederland. Het programma sluit aan bij de

					stikstofdepositie bij de zeer stikstofgevoelige habitattypen en bij de geselecteerde prioritaire habitats2.	gebiedsgerichte en integrale werkwijze die vanaf 2020 is ingezet en steeds meer vorm krijgt in de verschillende (deel)gebieden. Het Programma Natuurnetwerk wordt jaarlijks geactualiseerd en ter besluitvorming aan Provinciale Staten voorgelegd. Besluit GS: 1. De bijgevoegde Statenvoordracht vast te stellen, waarin aan Provinciale Staten wordt voorgesteld het Programma Natuurnetwerk 2022 vast te stellen 2. De Statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit aan Provinciale Staten te zenden met bijgaande brief 3. Aan Provinciale Staten voor te stellen motie M54-2021, aangenomen op 17 mei 2021, af te doen. 04-06-2021 De projectleiders die de gebiedsprocessen trekken nemen deze motie mee in de uitvoering van hun gebiedsproces. Provinciale Staten zullen over de uitvoering geïnformeerd worden via het Programma Natuurnetwerk.
Motie “Ladder van Leisure'	M88-2021	Smaling, E.M.A. (SP)	28-06-2021	Zaal, I.	PS draagt Gedeputeerde Staten op: Een Ladder van Leisure te ontwikkelen die recreatief gebied in Noord-Holland in kaart brengt op basis van mogelijkheden en	

					kwetsbaarheden en daarmee een ondersteunend instrument vormt voor de Visie Recreatie en Toerisme	
Motie Slim en in lijn met wetenschap investeren (ROM)	M93-2021	Kostic, I. (PvdD)	28-06-2021	Zaal, I.	PS roepen Gedeputeerde Staten op: - zich binnen ROM hard te maken voor aanpassen van kaders, zodanig dat het no harm-principe ook gaat gelden voor biodiversiteit en voor alle investeringen van toepassing zal zijn	
Motie Oproep externe bedreigingen voor Waddenzee verminderen	M92-2021	Cardol, M.T. (GroenLinks)	28-06-2021	Loggen, C.	PS verzoeken het college van Gedeputeerde Staten: 1. Het Rijk dringend te verzoeken te stoppen met het verstrekken van vergunningen die de natuur op het Wad belasten, zoals voor gas- en zoutwinning in de	25-10-2021: uit besluitenlijst GS d.d. 28-09-2021: Gedeputeerde Staten van Noord-Holland sturen een brief aan de minister van Infrastructuur en Waterstaat, waarin zij de minister oproepen te stoppen met gasboringen in de Waddenzee. Eerder had Provinciale Staten van Noord-Holland al in een motie deze wens uitgesproken. Besluit GS: 1. de brief, waarin een oproep staat om gasboringen in de Waddenzee te stoppen, te verzenden aan de minister van Infrastructuur en

					Waddenzee, de aanleg van kabels op ecologisch gezien onwenselijke tracés door het Wad en onder Schiermonnikoog en het toelaten van lozingen door een gasbooreiland ten noorden van de Waddeneilanden. 2. Er bij de uitvoering van het resterende deel van het Waddenfonds op aan te dringen deze externe bedreigingen extra aandacht te geven en projecten te toetsen in hoeverre ze inspelen op de mondiale transities en of ze klimaat-adaptief zijn	Waterstaat 2. Een afschrift van deze brief te sturen aan Provinciale Staten 3. PS voor te stellen motie M92-2021 hiermee als afgedaan te beschouwen. De motie is in de commissie NLG 10 januari als afgedaan beschouwd.
Motie CO2 opslag versus haalbaarheidsstudie Groen	M103 - 2021	Leerink, G.L.J. (PvdA)	05-07-2021	Olthof, J.	PS v erzoekt het college van GS: - De Tweede Kamer en betrokken bewindslieden voor 8 juli actief op de hoogte te brengen van boven	

staal/Zeester					genoemde overwegingen en standpunt -Zich maximaal in te spannen om er voor te zorgen dat er geen onomkeerbaar besluit genomen wordt met betrekking tot ondergrondse CO2 opslag zolang de resultaten van dit onderzoek niet bekend.	
Motie Problemen Tata Steel niet doorschuiven, maar bij de bron aanpakken	M102 - 2021	Kostic, I. (PvdD)	05-07-2021	Olthof, J.	PS spreken uit: - end-of-pipe maatregelen zoals afvang (en uiteindelijk opslag) van CO2 van Tata Steel in principe onwenselijk te vinden - van het Rijk volop inzet te willen op technieken waarbij geen CO2 ontstaat (bronaanpak)	
Motie Houd rekening met dierenwelzijn	M164 - 2021	Kostic, I. (PvdD)	13-09-2021	Loggen, C.	PS spreken uit: - ook in het kader van het Waddenfonds dierenwelzijn belangrijk te vinden en roepen het	De motie is in de commissie NLG 10 januari als afgedaan beschouwd.

					Waddenfonds op: - om bij de selectie van de te ondersteunen activiteiten/projecten expliciet dierenwelzijn mee te laten wegen	
Motie Ecologie en natuur bij nieuwe organisatie Hollandse waterlinies	M192 - 2021	Zoon, F.A.S. (PvdD)	08-11-2021	Rommel, E.	PS verzoeken GS: - met de andere drie provincies in gesprek te gaan om in provinciale beleids- en uitvoeringsplannen ecologie en natuur te koppelen aan het werelderfgoed.	
Motie Broedplaats Blakende Bollen	M214 - 2021	Cardol, M.T. (GroenLinks)	08-11-2021	Rommel, E.	PS verzoeken het college: 1. Het landelijke fieldlab biologische bloembollen op het terrein van Huiberts Bloembollen dat er mede op is gericht scholieren, studenten en wetenschappers een plek te geven voor ontmoeting en inspiratie een extra impuls te geven. 2. Dat te doen	

					door aanstelling bij het fieldlab van een kwartiermaker die binding heeft met de sector, de broedplaats kan helpen ontwikkelen, relaties kan leggen, als ambassadeur kan optreden en telers kan helpen bij het opzetten van structurele meerjarige projecten (bodembeheer, teelt en gewasbescherming op natuurlijke basis en waterbeheer). 3. Hiervoor €50.000 op te nemen in de begroting 2022.	

Openstaande toezeggingen Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu – voor commissie NLG 10-01-2022

Onderwerp	Behandeld in	Behandeld in datum	Portefeuille-houder	Inhoud	Stand van zaken
Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) inventarisatie Tata Steel	NLG	10-1-2022	Olthof, J.	Gedeputeerde Olthof acht het raadzaam om wellicht te zijner tijd een **technische briefing** over de (werking van de) modellen te organiseren. De voorzitter noteert dat daar behoefte aan is.	**GS informeren middels de tweemaandelijke bijlage Informatievoorziening inzake Tata Steel en Harsco Metals**
Rondvraag inzake stikstof en ammoniak uitstoot van cacaofabrieken OLAM en Cargill	NLG	22-11-2021	Rommel, E.	Dhr. Klein vraagt (1) of het niet veel beter is dat de provincie alle vergunningen die onder het oude stelsel zijn afgegeven, gaat herzien, en dat ze ervoor zorgt dat er een actuele, scherpe vergunning voor dit soort industrieën is, zoals dat nu ook voor Tata Steel gebeurt? (2) Gedeputeerde Rommel zegt dat de stikstofuitstoot wel als schatting is opgenomen in de AERIUS-berekeningen. Hoe kan deze echt goed zijn als de emissieregistratie jarenlang niet gebeurd is?	

				Gedeputeerde Rommel zegt op beide vragen schriftelijk terug te komen.	
Actualiteit inzake het RIVM- rapport over de uitstoot van PAK's en lood door het fabriekscomplex van Tata Steel.	PS	13-09-2021	Olthof, J.	Motie 148 SP 50PLUS/PvdO en de PvdD (VERWORPEN): Tata deadline is zeer belangrijk. Ik doe de toezegging dat daar waar het gaat over maatregelen en ambities, er een termijn aan gekoppeld moet zijn. Motie 150 betreft het vervolgonderzoek bij kinderen. We zijn in overleg met de IJmondgemeenten. Gemeenten zijn eigenaar van de GGD en geven de GGD zelf opdracht. Ik ga binnen het Bestuurlijk overleg met de IJmondgemeenten bespreken wat mogelijk is. Daarmee voldoe ik feitelijk aan de motie. Ik ga kijken wat de GGD hierin zou kunnen doen en wat er al loopt. Ik bespreek dit met mijn collega's van de gemeenten.	
Zienswijze Eerste begrotingswijziging 2021, Ontwerpbegroting 2022 en Jaarstukken 2020 Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (NZKG)	PS	05-07-2021	Olthof, J.	Statenlid KOSTIÇ (PvdD): Stel dat gemeenten het wel willen, maar er de financiën niet voor hebben. Bent u er dan op tegen dat de provincie op andere wijze het traineeship helpt op te starten? Als het gaat om de financiële gevolgen dan zal ik vragen aan de Omgevingsdienst om een overzicht voor de commissiebehandeling te leveren.	
Uitkomsten inventarisatie ZZS uitvraag	NLG	21-06-2021	Olthof, J.	Mevrouw Koning-Hoeve (CDA): De provincie en de OD's hebben moeite om de inventarisatie bij afvalverwerkende bedrijven goed in beeld te krijgen. Er is sprake van een	

				landelijke harmonisatie van de uitvraag bij afvalbedrijven. Kan deze binnen afzienbare tijd worden gerealiseerd? Wat is het tijdspad? En hoe wordt ervoor gezorgd dat de geharmoniseerde uitvraag ook echt effectiever zal zijn en zal gaan leiden tot een hoge respons op de uitvraag naar ZZS? Gedeputeerde Olthof geeft aan dat hij het exacte tijdspad nog niet helemaal helder voor ogen heeft, maar dat er volop aan wordt gewerkt. Hij zal alsnog later kunnen aanleveren wanneer wat verwacht wordt.	
Voordrachten omgevingsdiensten: Jaarstukken en resultaatbestemming 2020, Begrotingswijziging 2021, Kadernota en begroting 2022 4.a.1 Zienswijze begroting 2022 Omgevingsdienst NZKG 4.a.2 Zienswijze begroting 2022	NLG	07-06-2021	Loggen, C. (water)	PS vormen uiteindelijk het kaderstellend orgaan met budgetrecht. Gedeputeerde is wel bereid om het in kaart te brengen. Hij schetst kort de geschiedenis. Bij het overdragen van de taken aan de OD heeft de provincie destijds al een schouw genomen om te bezien welke extra taken er overgaan. Daar zijn ook de bijbehorende middelen voor gegeven. Gedeputeerde was derhalve enigszins verbaasd over de aanbevelingen in het rapport. Om die reden wordt het gesprek aangegaan. Als een dergelijk signaal ook van de directie van de OD komt, dan zal met elkaar bekeken worden wat er nodig is en welke budgetten daaruit voorvloeien. Gedeputeerde komt er in dat geval bij de Statenleden op terug. Tijdens de technische briefing heeft de heer Mangal (DENK) een vraag gesteld over de IT-kwaliteit van de medewerkers. Als voorbeeld noemde hij Waternet. Het antwoord luidde dat de OD's niet over Waternet gaan, maar wel over de waterkwaliteit. Hoe verhoudt zich dat tot elkaar, mede gelet op het rapport van de Randstedelijke Rekenkamer? De OD's houden voorts toezicht op bruggen, sluizen en gemalen. Momenteel is een technisch probleem aan de orde met het 3G-netwerk, dat volgend jaar wordt uitgefaseerd. De heer Mangal verwacht dat Waternet niet de enige instantie zal zijn die daar hinder van zal ondervinden. Ook andere gemalen die buiten Waternet vallen, zullen daarmee te kampen	Bij de rondvraag in NLG 20-09-2021stelt Statenlid Kostic de vragen opnieuw aan de orde. Gedeputeerde Olthof geeft aan dat hij de antwoorden thans niet paraat heeft. E.e.a. is ook in PS aan de orde geweest en Statenlid Kostic (PvdD) heeft voornoemde vragen ook aan gedeputeerde

Omgevingsdienst IJmond 4.a.3 Zienswijze 1ste begrotingswijziging 2021, ontwerpbegroting 2022, Jaarstukken 2020 en resultaatbestemming 2020 van de OD NHN 4.a.4 Zienswijze Provinciale Staten op 1ste begrotingswijziging 2021, ontwerpbegroting 2022 en de voorlopige jaarstukken 2020 van de OFGV				hebben. Hebben de OD's voldoende capaciteit en geld om dit soort problemen op te lossen of in ieder geval te controleren? Gedeputeerde acht het goed om het signaal dat de heer Mangal afgeeft, aan de orde te stellen in zijn bila's met de dijkgraven.	Loggen gesteld. Gedeputeerde Olthof neemt de vragen derhalve mee en er zal op worden terugkomen.

RIVM briefrapport Tussentijdse resultaten gezondheidsonderzoek IJmond	NLG	19-04-2021	Olthof, J.	Onderhavig rapport betreft een eerste tussenrapportage. Er komt nog een vervolgtraject. Voorts wordt bekeken of er onder de bewoners behoefte en bereidheid is om mee te werken aan een dagboekonderzoek. Het RIVM heeft aangegeven dat dit zinvol kan zijn om een betere duiding te krijgen. De suggestie wordt derhalve serieus bekeken. Voor het dagboekonderzoek wil gedeputeerde eerst in overleg met de bewoners om te informeren of zij bereid zijn hier hun medewerking aan te verlenen. Indien ergens de komende weken hierover een standpunt wordt ingenomen, zal gedeputeerde dit zo snel mogelijk met PS delen.	

Verslag concept

Commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid

Datum commissievergadering	:	10 januari 2022
Commissievoorzitter	:	Mw. N.M. van der Waart
Commissie-adviseur	:	Mw. S. Neeskens
Telefoonnummer/e-mail	:	023-514 52 82 / neeskenss@noord-holland.nl

Aanwezig:

Commissievoorzitter		: mw. N.M. van der Waart
Commissiegriffier		: mw. S. Neeskens
Plv. commissiegriffier		: K. Konings
Leden van de commissie:	50PLUS/PVDO	: --
	CDA	: mw. D.A.J. Dekker (duo-commissielid) (*via MS Teams*) en mw. W. Koning-Hoeve
	CU	: mw. J.K. Hoogendoorn-van der Maarl en M.C.A. Klein (*via MS Teams*)
	DENK	: E.S.J. Mangal (*via MS Teams*)
	D66	: mw. L. Gonggrijp, mw. A.C. Kapitein (*via MS Teams*) en mw. A.J.C.E. Strens (*via MS Teams)*
	Fractie Baljeu	: --
	FvD	: J. Dessing
	GroenLinks	: M.T. Cardol en mw. A. Er (*via MS Teams*)
	JA21	: G.H.J. Kohler (*via MS Teams*)
	PvdA	: mw. A.A.J. Jellema en G.J. Leerink
	PvdD	: I. Kostic en F.A.S. Zoon (*via MS Teams*)
	PVV	: R. van Tiggelen (duo-commissielid) (*via MS Teams*)
	SP	: mw. H. Bouhlel (duo-commissielid) en mw. J.M.E. de Groot
	VVD	: N.A.L. Roosendaal (*via MS Teams*) en B.G.P. de Wit (*via MS Teams*)
Gedeputeerden:	C. Loggen (VVD) via teams, J. Olthof (PvdA), mw. E. Rommel (VVD), E. Stigter, (GL) en mw. I. Zaal (D66)	
Afwezig: (met bericht van verhindering)	--	
Notulist:	mw. F.E. Bijvoet (Moneypenny BV) mw. S. Duijn (Moneypenny BV)	

Agenda

1. Opening en mededelingen
2. Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda
3. Inspreekhalfuur
4. Rondvraag gedeputeerde Stigter (OD NHN en OFGV)
5. A-agenda Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu

5.a OD NZKG: Wijziging gemeenschappelijke regeling OD NZKG

6. B-agenda Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu

6.a VTH taken: Informatievoorziening VTH bij provinciale bedrijven

6.b Stand van zaken Tata Steel en Plan van Aanpak "Op naar een gezondere leefomgeving in de IJmond" (voorstel: van C- naar B-agenda NLG 10-1-2022 en gebundeld behandelen met 6a en 6c)

6.c Beleidsnota uitvoering en handhaving VTH 2022 (Voorstel: van C- naar B-agenda en gebundeld behandelen met 6.a en 6.b NLG 10-1-2022)

6.d Stand van zaken Tata Steel en Plan van Aanpak "Op naar een gezondere leefomgeving in de IJmond" (voorstel: van c naar b-agenda NLG 10-1-2022 en gebundeld behandelen met 6a en 6c)

7. Rondvraag gedeputeerde Olthof (Leefbaarheid, gezondheid en milieu en OD NZKG en ODIJ)
8. Rondvraag gedeputeerde Rommel
9. A-agenda Recreatie

9.a Recreatie: Toekomst samenwerking rond het Plassenschap Loosdrecht e.o. en de opheffing van de beheerorganisatie Recreatie Midden-Nederland

10. Rondvraag Gedeputeerde Zaal
11. A-agenda Water, Water als Economische Drager, Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR/Comité van de Regio's)

11.a Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027

12. B-agenda Water

12.a Afdoening Motie externe bedreigingen Waddenzee

13. Rondvraag Gedeputeerde Loggen
14. Sluiting
15. C-agenda Landbouw en visserij, recreatie en toerisme, dierenwelzijn

15.a Recreatie: Agenda vergadering AB Alkmaarder- en Uitgeestermeer (C-agenda NLG 10-01-2021)

15.b Recreatie: De agenda en stukken vergadering algemeen bestuur Twiske Waterland (C-agenda NLG 10-1- 2022)

15.c Recreatie: toekomstige samenwerking in het verband het Plassenschap Loosdrecht aanvullend document (C-agenda NLG 10-01-2021)

15.d Landbouw: KORT Kwartaalverslag Greenport Aalsmeer Q3 - 2021 (C-agenda NLG 10-1-2022)

15.e Dierenwelzijn: persbericht aan over de zienswijze ‘Dierwaardige veehouderij’ (C-agenda NLG 10-1-2022)

15.f Klimaat / Wonen / Landbouw: Aanbiedingsbrief Minister Ollongren Geef richting maak ruimte (C-agenda RWK & NLG 10-01-2022)

15.g Landbouw: Brief publicatie Boeren met Toekomst (C-agenda NLG 10-01-2022)

15.h Recreatie: Bestuursmededeling Groengebied Amstelland (C-agenda NLG 10-01-2022)

15.i Recreatie: Agenda en stukken vergadering AB recreatieschap Spaarnwoude op 16-12-2021

(C-agenda NLG 10-01-2022)

15.j Recreatie: Bestuursmededeling recreatieschap Spaarnwoude december 2021 (C-agenda NLG 10-01-2022)

15.k Recreatie: Kadernota 2023 Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer (C-agenda NLG 10-01-2022)

15.l Recreatie: kadernota 2023 recreatieschap Spaarnwoude (C-agenda NLG 10-01-2022)

15.m Dierenwelzijn: Nieuwsbrief 2 Raad voor Dierenaangelegenheden (C-agenda NLG 10-01-2022)

15.n Recreatie: Bestuursmededeling Twiske-Waterland na AB 2 december 2021 (C-agenda NLG 10-01-2022)

15.o Recreatie: Kadernota 2023 Groengebied Amstelland (C-agenda NLG 10-01-2022)

15.p Recreatie: Kadernota 2023 Twiske Waterland (C-agenda NLG 10-01-2022)

15.q Recreatie: Bestuursmededeling AB RAUM december 2021 (C-agenda NLG 10-01-2022)

16. C-agenda Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling, Programma Aanpak Stikstof (PAS)

16.a Natuur / Landbouw: Stimulering van agroforestry en voedselbossen op landbouwgronden (C-agenda NLG 10-01-2022)

16.b Motie 115-2021 Onderzoek naar Binnendijkse achteroevers met zon, natuur en recreatie Wieringerhoek (B-agenda RWK en C-agenda NLG 10-1-2022)

16.c Natuur: Convenant Westeinderscheg (C-agenda NLG 10-01-2022)

16.d Grond: Kavelruil Keverdijk-Noordpolder (NLG 10-01-2022)

16.e Natuur: Uittreding uit Stichting Goois Natuurreservaat (C-agenda NLG 10-01-2022)

16.f Stikstof: Voorbereiding Bestuurlijk Overleg Stikstof (C-agenda NLG 10-01-2022)

16.g Natuur: Gemeente Velsen Motie 26 van 2021 Geen Onteigening NNN (C-agenda NLG 10-01-2021)

16.h Mobiliteit / Natuur: Ontsnippering binnen infrastructurele projecten (C-agenda M&B 17-1-2022 & NLG 10-1- 2022)

16.i Bodem/omgevingswet: Voortgang Provinciaal Uitvoeringsprogramma Bodemconvenant 2021 en wijziging Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering 2022 (C-agenda NLG 10-1-2022)

16.j Bodem/Water: Verlenging Uitvoeringsregeling subsidie Kennisontwikkeling Bodem en Water Noord-Holland 2017 (C-agenda NLG 10-1-2022)

17. C-agenda Water, Water als Economische Drager, Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR/Comié van de Regio's)

17.a Water: Bestuursovereenkomst Waterverdeling regio IJsselmeergebied (C-agenda NLG 10-01-2022)

17.b Water: Wijziging reglement van Rijnland i.v.m. geborgde zetels (C-agenda NLG 10-01-2022)

18. C-agenda Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu

18.a Mijnbouwwet/geothermie: Advies winningsvergunning geothermie Middenmeer III (C-agenda NLG & RWK 10-1-2022)

18.b Omgevingsdiensten: Goedkeuring Overeenkomsten en uitvoeringsprogramma's 2022 Omgevingsdiensten (voorstel: van c- naar B-agenda NLG 10-1-2022)

18.c Milieu/ OD NZKG: Convenant eNoses (C-agenda NLG 10-1-2022)

18.d Nieuwsbrief ODIJ

18.e Audit/Omgevingsdiensten: Brief GS aan PS inz. Auditjaarplan 2022 onderzoeken GS (C-agenda NLG 10-1- 2022 en EFB 17-1-2022)

19. C-agenda Algemeen

19.a MRA: MRA Raads en Statenleden Bericht (C-agenda alle commissies januari 2022)

19.b Interbestuurlijk Toezicht: Brief GS aan PS inz. Beleid Interbestuurlijk Toezicht 2022-2025 (C-agenda EFB 17- 1-2022 en C-agenda RWK en NLG 10-1-2022)

140

1. Opening en mededelingen

De **voorzitter** opent de vergadering om 12.05 uur, heet alle aanwezigen van harte welkom en wenst hun een mooi en gezond 2022 toe.

Mededelingen voorzitter:

- Er is een quorum vastgesteld.
- De commissievergadering wordt live uitgezonden.
- De vergadering vindt in hybride vorm plaats. Een aantal commissieleden is via MS Teams aanwezig. Ook voor de insprekers is er de mogelijkheid om online aan de vergadering deel te nemen.
- De sprekersklok wordt in beeld weergegeven.
- De totale spreektijd voor onderhavige commissievergadering is vastgesteld op 4 vergaderuren.
- De spreektijdverdeling geschiedt volgens Amsterdams model, waarbij afsplitsingen de helft van de spreektijd van de kleinste fractie krijgen. Iedere fractie en afsplitsing krijgt voorts twee minuten extra voor het plegen van interrupties. Ordevoorstellen, vragen aan insprekers, antwoorden op interrupties en rondvragen gaan niet af van de spreektijd.
- Voor het Inspreekhalfuur (agendapunt 2) hebben zich geen insprekers aangemeld.
- Voor agendapunt 11.a (Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027) hebben zich twee insprekers aangemeld:
    - De heer Lobée namens de Stichting Gezond Water;
    - De heer Denekamp namens De Vissenbescherming.
- Voor de portefeuille van gedeputeerde Olthof is één rondvraag ontvangen van de SP over het bronherleidingsonderzoek naar ziekmakende stoffen in de IJmond.
- Voor de portefeuille van gedeputeerde Zaal is één rondvraag ontvangen van de Partij voor de Dieren over de geitenstop.
- Voor de portefeuille van gedeputeerde Loggen is één rondvraag ontvangen van het CDA over de tussenevaluatie Aanpak Oostelijke Vechtplassen.
- Er zijn geen berichten van verhindering ontvangen.

Mededelingen Gedeputeerde Staten:

- Gedeputeerde Zaal (D66) heeft een mededeling over de voortgang van het Nationaal Strategisch Plan (NSP) voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Deze zal aan bod komen bij agendapunt 10 (rondvraag).
- Gedeputeerde **Rommel** (VVD) wenst eenieder allereerst alle goeds voor 2022. Zij heeft een mededeling over de gebiedsprocessen NNN, het coalitieakkoord van het Rijk en de gevolgen daarvan op het Beleid Bodemdaling.

  Op 15 december jl. is het regeerakkoord vastgesteld, hetgeen ook implicaties heeft voor de commissie NLG. Natuur en stikstof vormen hierin een grote prioriteit. Daarmee is heel veel geld gemoeid. De provincie is derhalve heel benieuwd waar de ministers mee zullen komen. Het punt over de bodemdaling wordt niet expliciet genoemd in het regeerakkoord; het klimaat echter wel. Voorafgaand aan de volgende commissievergadering op 7 februari a.s. zal een Technische Briefing plaatsvinden over de (gevolgen voor de) Regionale Veenweidestrategie. Alsdan zal de 80%-versie worden besproken.

Voorts staat in het regeerakkoord dat de gebiedsprocessen heel belangrijk zijn. Dit komt overeen met de weg die de provincie Noord-Holland ook is ingeslagen. Het feit dat er thans twee ministers, tevens ex-gedeputeerden, op het dossier zijn gezet, is derhalve een positieve ontwikkeling.

Mededelingen commissieleden:

- De heer **Van Tiggelen** (PVV) deelt mede dat naar aanleiding van het onaangekondigde en plotselinge vertrek uit de commissievergadering van 22 november jl. een gesprek heeft plaatsgevonden tussen hem en de voorzitter, waarin een en ander in goede sfeer is uitgesproken. De kou is daarmee uit de lucht.
  De **voorzitter** beaamt dit.
- Mevrouw **Gonggrijp** (D66) merkt op dat haar fractie in samenspraak met GroenLinks en de Partij voor de Dieren bezig is met het organiseren van een watersymposium, dat op 19 januari a.s. in hybride vorm zal plaatsvinden. Het thema luidt "Water doet leven". De definitieve agenda zal deze week worden verzonden.

2. Inspreekhalfuur

Er zijn geen aanmeldingen ontvangen voor het inspreekhalfuur.

3. Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda

- Er zijn twee verzoeken ontvangen om een punt van de C- naar de B-agenda te verplaatsen:
  - Verzoek van de Partij voor de Dieren inzake agendapunt 15.e (persbericht over de zienswijze 'Dierwaardige veehouderij');
  - Verzoek van JA21 inzake agendapunt 16.f (Propositie Stikstof & Natuur).

  Beide verzoeken zullen als bespreekpunt geagendeerd worden voor de commissievergadering NLG op 7 februari a.s.
- Er is een groot aantal technische vragen gesteld. Het merendeel hiervan is beantwoord. In verband met het reces resteert er nog een enkele vraag. De beantwoording hiervan zal aankomende week worden nagezonden.
- De agendapunten 6.a t/m 6.d zullen gevoegd behandeld worden. Met inachtneming hiervan wordt voorliggende agenda van de vergadering ongewijzigd vastgesteld.
- Het verslag van de commissievergaderingen NLG d.d. 22 november jl. wordt ongewijzigd vastgesteld.
- De strategische agenda, moties- en toezeggingenlijsten leiden niet tot opmerkingen.

4. Rondvraag gedeputeerde Stigter (OD NHN en OFGV)

Er zijn geen rondvragen aangemeld voor de portefeuille van gedeputeerde Stigter.

5. A-agenda Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu

5.a OD NZKG: Wijziging gemeenschappelijke regeling OD NZKG

Op onderhavig agendapunt hebben zich geen woordvoerders aangemeld voor een nadere inbreng. De **voorzitter** concludeert derhalve dat het onbesproken als hamerstuk wordt doorgeleid naar de eerstvolgende PS-vergadering op 24 januari a.s.

6. B-agenda Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu

6.a VTH taken: Informatievoorziening VTH bij provinciale bedrijven
6.b Stand van zaken Tata Steel en Plan van Aanpak "Op naar een gezondere leefomgeving in de IJmond" (voorstel: van C- naar B-agenda NLG 10-1-2022 en gebundeld behandelen met 6a en 6c)
6.c Beleidsnota uitvoering en handhaving VTH 2022 (Voorstel: van C- naar B-agenda en gebundeld behandelen met 6 a en 6 b NLG 10-1-2022)
6.d Stand van zaken Tata Steel en Plan van Aanpak "Op naar een gezondere leefomgeving in de IJmond" (voorstel: van C- naar B-agenda NLG 10-1-2022 en gebundeld behandelen met 6a en 6c)

De **voorzitter** wijst er nogmaals op dat agendapunten 6.a tot en met 6.b gevoegd behandeld worden, aangezien er inhoudelijk gezien veel verbanden zijn. Zij geeft het woord aan de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn en verzoekt hun daarin alert te zijn op zaken die de bevoegdheden van GS betreffen.

Eerste termijn

De heer **Klein** (CU) bedankt het college voor de update over de voortgang van de VTH-taken. De ChristenUnie blijft graag in het bijzonder op de hoogte van de ontwikkelen bij de Waeles Foundery in Nieuw-Vennep. Bij omwonenden van dit thans failliete bedrijf was immers sprake van flinke overlast. Kunnen GS invloed uitoefenen op wat vergund wordt op een eventuele hernieuwde ingebruikname van het bedrijf? Wat gebeurt er na voornoemd faillissement met de destijds afgegeven vergunningen?

De heer Klein bedankt GS voor het opstellen van het nieuwe informatieprotocol. De ChristenUnie kan zich hier grotendeels in vinden. Het is goed dat specifiek is opgenomen dat er actief geïnformeerd wordt ingeval zaken politiek relevant zijn of publicitair opspelen. Het is begrijpelijk dat GS de informatievoorziening richting PS wil stroomlijnen. Tegelijkertijd zou het een gemis zijn als er helemaal niet meer actief geïnformeerd zou worden over de aandachtdossiers. Het college geeft aan dat er heel veel informatie beschikbaar is op verschillende websites. De ChristenUnie zou GS willen vragen om voorafgaand aan de commissievergadering een kort overzichtje te sturen van nieuwe ontwikkelingen, opdat PS die informatie gericht bij elkaar hebben.

De ChristenUnie is verheugd dat het verscherpt vergunnen is opgenomen in de Beleidsnota uitvoering en handhaving VTH 2022. Er wordt echter wel een uitzondering gemaakt voor het aan de onderkant van de bandbreedte vergunnen wanneer het qua kosteneffectiviteit niet mogelijk is. Dat is enerzijds begrijpelijk, maar anderzijds ook jammer. Hebben GS nagedacht over de mogelijkheid om in dat geval een specifieke subsidieregeling in het leven te roepen om toch die maximale milieu- of gezondheidswinst voor de omwonenden te kunnen realiseren?

De heer Klein bedankt het college voor het doorsturen van het Plan van Aanpak "Op naar een

gezondere leefomgeving in de IJmond". Het is goed dat de provincie de monitoring gaat aanpakken. Eén van de meetstations wordt uitgebreid met extra meetapparatuur. Is dat voldoende of is het mogelijk en/of zinvol om ook nog andere meetstations toe te voegen?

De heer **Leerink** (PvdA) merkt op dat het informatieprotocol wat zijn fractie betreft prima is, maar sluit zich aan bij de vraag van de heer Klein (CU). Op het moment dat er iets speelt, ook publicitair, leidt dat tot vragen binnen de provincie. Tot nu speelt er iedere maand wel iets waarover PS graag geïnformeerd worden. Getracht wordt om de informatie in geordende sfeer en in samenspraak bij elkaar te krijgen om te voorkomen dat er slechts over incidenten wordt gesproken. Hoe kan de informatiestroom zo goed en kort mogelijk geschieden?

> Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt hoe de heer Leerink dit voor zich ziet. Provinciale Staten mogen toch zelf op elk moment de controlerende rol uitoefenen en vragen stellen?

De heer **Leerink** (PvdA) antwoordt dat PS thans maandelijks een keurig overzicht krijgen van alle actualiteiten. Zijn hoop is dat er in samenhang over wordt gesproken en niet naar aanleiding van een incident. Mocht die maandelijkse informatiestroom wegvallen, komt een en ander dan via de rondvraag terug (weliswaar op een minder samenhangende manier)?

> Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt wat voor de PvdA precies de issue is. De huidige maandelijkse informatievoorziening doet recht aan de wens van de bewoners en dient behouden te blijven. Is de PvdA bereid om zich samen met de Partij voor de Dieren hiertoe in te zetten?

De heer **Leerink** (PvdA) kan zich an sich voorstellen dat het informatieprotocol op een andere manier wordt ingevuld. Hij stelt derhalve de vraag aan de orde hoe wordt omgegaan met het feit dat er maandelijks nieuwe informatie oppopt. De heer Klein (CU) opperde bijvoorbeeld de suggestie om hiervan maandelijks een beknopt overzicht te geven. De heer Leerink stelt voor om te zoeken naar een goede vorm om het in de commissie te bespreken.

Het is goed te lezen dat het Plan van Aanpak (6.d) thans ook op de agenda van de rijksoverheid staat. Vorig jaar is een gigantische omslag bereikt. De heer Leerink heeft weliswaar nog een aantal vragen. Hij sluit aan bij de vraag van de heer Klein (CU) over de kosteneffectiviteit met betrekking tot de ZZS (zeer zorgwekkende stoffen). In de stukken staat op enig moment dat Tata Steel alle bronnen van ZZS beoordeelt en nagaat of het aanpakken van de ZZS-emissie kosteneffectief kan. Wat gebeurt er als dit niet mogelijk blijkt?

Het RIVM gaat kijken naar de MTR-waarden (Maximaal Toelaatbaar Risiconiveau). Dit is cruciaal, aangezien een en ander te maken heeft met milieuvergunningen waarvan men de impact op de gezondheid (nog) niet kent. Wanneer kunnen PS over voornoemde gegevens beschikken? Wat wordt er vervolgens gedaan met de MTR-waarden als de landelijke en Europese emissienormen daar niet op aansluiten? Dit lijkt de heer Leerink een potentieel probleem. Hij meent dat het heel goed is dat gezondheid als uitgangspunt wordt genomen en dat het RIVM een en ander gaat bekijken. Het zou echter goed zijn om nog wat meer helderheid te krijgen over hoe "hard" de MTR-waarden zijn en hoe deze zich gaan verhouden tot datgene wat men landelijk en Europees met elkaar heeft afgesproken.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) geeft aan dat zijn fractie niet gecharmeerd is van het provinciale beleidskader met betrekking tot de Energietransitie, Natura2000 en waterstofstrategie die deels

ten grondslag ligt aan de beleidsnota. Dit heeft de PVV geregeld uitgedragen in verschillende commissie- en PS-inbrengen. De PVV heeft een natuurwetenschapper bereid gevonden om een lezing te geven over klimaat en energie. Zodra een versoepeling van de coronamaatregelen het mogelijk maakt om de lezing te organiseren, zal de PVV de commissie hierover nader informeren.

De heer Van Tiggelen verwijst naar de navolgende passage op pagina 12 van de nota onder het kopje "*Beoogd ambitieniveau scherp vergunnen*":

"*Het is daarbij de verantwoordelijkheid van een bedrijf om in de aanvraag (bij oprichtingsvergunningen en veranderingsaanvragen) om een omgevingsvergunning een onderbouwing te geven wanneer een bedrijf van mening is dat de strengste norm of techniek niet haalbaar of onredelijk is. Dit kan door motivatie op basis van kosteneffectiviteit, waarbij de provincie altijd uitgaat van de meest recente berekeningen voor de beoordeling of een maatregel wel/niet kosteneffectief is. Of op basis van de cross-media effecten (onder andere klimaat, CO_2, afval, water) waarin integraal bezien wordt of een techniek doelmatig is.*"

Het kan toch niet zo zijn dat voor de volksgezondheid noodzakelijke strenge normen of technieken mogelijk succesvol kunnen worden omzeild, omdat deze vermeende negatieve effecten hebben op het gebied van klimaat en CO_2-uitstoot? De PVV ontvangt hierop graag een toelichting van de gedeputeerde.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) bedankt het college voor de update in de VTH-brief. De fabriek Waeles Foundery is failliet verklaard, hetgeen voor betrokkenen een trieste zaak is. Het CDA gaat ervan uit dat voornoemde fabriek over stikstofruimte beschikte die thans verkocht kan worden en dat daarbij volgens de huidige regels een deel wordt afgeroomd voor natuur. Dit zal waarschijnlijk gebeuren door de curator. Is deze aanname juist of ziet het CDA dit verkeerd?

Wat betreft agendapunt 6.b (Informatieprotocol) kan het CDA instemmen met de wijze waarop GS PS vanaf heden gaan informeren over Tata, Harsco en andere bedrijven, mits de laatste stand van zaken en informatie elke twee maanden op de B-agenda van de commissie NLG staan, opdat PS actief op de hoogte worden gehouden en alle belangrijke informatie goed kunnen vinden. Het CDA gaat het er wel van uit dat in geval van actualiteiten die om directe behandeling in de commissie vragen, er een uitzondering wordt gemaakt en dat er niet twee maanden gewacht hoeft te worden om het specifieke item te bespreken. Mevrouw Koning-Hoeve noemt als mogelijk voorbeeld de uitkomst van het bronnenonderzoek in de IJmond. Kan gedeputeerde dit toezeggen?

Wat betreft agendapunt 6.c (Beleidsnota uitvoering en handhaving VTH 2022) vindt het CDA het vreemd dat het coalitieakkoord an sich in het schema op pagina 6 wordt meegenomen als kader. Het coalitieakkoord is een afspraak tussen vier politieke partijen. Deze afspraken kunnen natuurlijk leiden tot kaders die worden vastgesteld in PS. Het CDA meent echter dat het akkoord zélf geen kader kan zijn in provinciale documenten.

Wat betreft agendapunt 6.d (Stand van zaken Tata Steel) hecht het CDA veel waarde aan het bronnenonderzoek. Zodra dat beschikbaar is, wenst de fractie dit zo spoedig mogelijk te bespreken. Mevrouw Koning-Hoeve hoort graag of en wanneer dit mogelijk is.
Het CDA heeft het gevoel dat de gedeputeerde heel goed vinger aan de pols houdt in dit dossier en dat GS in goed overleg zijn met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK). De fractie is blij dat er een gezamenlijk plan

van aanpak ligt. Kan de gedeputeerde mogelijk nog iets meer melden over de overgang naar de nieuwe ministeries onder leiding van het nieuwe kabinet? Zijn er wijzigingen in het dossier te verwachten? Hoe schat gedeputeerde dit in?

Het liefst zou men zien dat de gezondheidsrisico's in de IJmond met onmiddellijke ingang niet langer verhoogd zijn. De Kamerbrief spreekt over een complex probleem waarbij de inpassingen in productieproces tijd kosten. Dat is begrijpelijk maar tegelijkertijd frustrerend, met name voor de omwonenden. Inmiddels liggen er ook plannen voor versnelling van de aanpassingen in onder meer de Roadmap+ en andere acties, hetgeen effect heeft. Het CDA vindt het van groot belang dat de metingen steeds herhaald worden om te bekijken of het ingezette beleid effectief is en blijft, en daadwerkelijk leidt tot verbeteringen in de IJmond. De werkbezoeken van de provincie aan Tata en de omwonenden laten altijd een blijvende indruk achter. Als je op het duin tussen Tata en Wijk aan Zee staat, zie je met eigen ogen hoe dicht de huizen daar op de fabriek staan. Mevrouw Koning-Hoeve vraagt zich weleens af of het bouwen van grote geluidsschermen en luchtzuiverende wanden of andere innovaties op die plek nog enige positieve invloed zouden kunnen hebben op het welzijn van de bewoners. Wordt er ook naar dergelijke oplossingen gekeken, naast de Roadmap en andere acties? Wordt er ook out of the box gedacht en worden echt alle mogelijkheden tot verbetering onderzocht?

Mevrouw **De Groot** (SP) gaat er wat betreft agendapunt 6.a (Informatievoorziening VTH) van uit dat elke vooruitgang een verbetering is. De SP kan zich er derhalve in het voorstel vinden, inclusief het afgeven van de gedoogbeschikkingen. Zij wil graag nog de aandacht vestigen op de technische vragen over de Waeles Foundery. Het zou fijn zijn als deze spoedig beantwoord kunnen worden.

Wat betreft agendapunt 6.b (Informatievoorziening) heeft de SP an sich geen bezwaren. Het moet echter wel duidelijk zijn dat zaken worden besproken wanneer Provinciale Staten dit wenselijk achten. Ook moeten de vragen beantwoord blijven worden door GS. GS kunnen PS namelijk niet belemmeren in de controlerende rol. Reacties dat er te veel gevraagd wordt of dat de informatie volgende maand komt, zijn volgens de SP niet de juiste argumenten om de informatie niet te leveren. Als PS er tussentijds om vragen, moet er ook tussentijds informatie komen.

Wat betreft 6.c (Beleidsnota uitvoering en handhaving VTH 2022) meent de SP dat het streven goed is. De fractie is benieuwd en vraagt zich af of de uitvoering haalbaar is. Voorts hoopt zij dat er snel smart geformuleerde doelen komen, na de invoering van de Omgevingswet. De SP hoort hier graag een antwoord op en houdt GS er uiteraard aan.

Het Plan van Aanpak van IenW "*Op naar een gezonde leefomgeving in de IJmond*" (agendapunt 6.d) staat vol met goede intenties en medegevoel. De emissie van schadelijke stoffen door Tata Steel moet zo snel mogelijk omlaag. Tevens wordt erkend dat de zorgen van de inwoners van de IJmond terecht zijn. De SP is blij dat die erkenning er eindelijk is. Voor bedrijven als Tata Steel is in Nederland alleen ruimte als zij de gezondheid van omwonenden kunnen waarborgen en het vermogen hebben om aan de milieunormen en klimaatdoelstellen voor 2030 en 2050 te voldoen.

Per direct zijn niet alle problemen opgelost. De inzet van de gezamenlijke overheden is om op de kortst mogelijk termijn te komen tot een verbeterde leefomgeving/ met zicht op een duurzame en toekomstbestendige staalfabriek op de lange termijn. Op dat laatste punt wringt het echter. De "kortst mogelijke termijn" is immers niet heel kort. Sommige doelen worden weliswaar sneller gerealiseerd dan verwacht, maar de meest vervuilende onderdelen van Tata Steel (Kooksfabriek 2

en Hoogovens 6) worden vooralsnog niet gesloten. Nu Tata weer mag exporteren naar de Verenigde Staten (conform krantenbericht), lijkt het erop dat een snelle sluiting van de beide vervuilende fabrieken niet zo snel in het verschiet ligt. Wat betekent dit? Gaat de productie dan weer omhoog? Mevrouw De Groot zou hier graag duidelijkheid over hebben.

IenW zegt dat het gezondheidsrisico zo snel mogelijk moet worden beperkt. Er wordt nu al aan alle kanten gewerkt aan verbetering. Dit wordt eind 2022 aan de hand van onder meer monitoringsgegevens geëvalueerd, teneinde tijdig te kunnen ingrijpen als verbetering uitblijft. Maar wat wordt er nu eigenlijk verstaan onder "tijdig ingrijpen"? En hoe gaan die ingrepen dan plaatsvinden? Bestaan die ingrepen uit dwangsommen of uit sluiting van onderdelen van het fabriekscomplex? De SP zou hier graag een antwoord op horen.

De SP erkent overigens dat in korte tijd veel maatregelen bedacht en ook ten uitvoer zijn gebracht. Dit had echter veel eerder moeten gebeuren. De bewoners van de IJmond en met name die van Wijk aan Zee zitten al vele, vele jaren in de ongezonde omgeving van Tata Steel. Gedurende lange tijd is de schadelijkheid van Tata Steel ontkend. Nu krijgen de inwoners eindelijk erkenning. De SP hoopt dat het proces naar een gezonde leefomgeving sneller verloopt dan in de Roadmap+ beschreven wordt.

De heer **Leerink** (PvdA) hoort mevrouw De Groot (SP) terecht opmerken dat de erkenning er eerder had moeten komen. Er heeft in de loop der jaren een omslag van denken plaatsgevonden. Zoekt mevrouw De Groot de aanleiding hiertoe ook bij zichzelf c.q. de SP?

Mevrouw **De Groot** (SP) meent in zekere mate van wel. Vroeger werd, ook bij de SP, veel meer gedacht in termen van "werkgelegenheid" en (financiële) "welvaart". Dit is omgeslagen. Werkgelegenheid wordt thans nog wel belangrijk geacht, maar gezondheid is eigenlijk nog veel belangrijker. Het is essentieel om ook goed voor de aarde te zorgen.

De heer **Leerink** (PvdA) begrijpt dat mevrouw De Groot (SP) zich dat verwijt ook zelf aantrekt. In feite zegt zij: "*We hebben het met elkaar te lang laten ontstaan. Wij maken er deel van uit en nu moeten we kijken hoe we het anders oplossen.*"

Mevrouw **De Groot** (SP) beaamt dat de SP er in het verleden deel van heeft uitgemaakt. In het verleden heeft de SP echter meermaals Tata aangemerkt als een ongezonde fabriek die ongezond is voor de leefomgeving. Zij was daar eerder mee dan bijvoorbeeld de Partij van de Arbeid.

De heer **Dessing** (FvD) onderschrijft dat gezondheid een belangrijk punt is waarvoor aandacht moet zijn. Het is derhalve goed dat het nu op de agenda staat. Mevrouw De Groot (SP) zegt echter ook dat voor bedrijven die niet aan de klimaatdoelstellingen kunnen voldoen geen ruimte is in Nederland. De heer Dessing verifieert of dat inderdaad de conclusie van de SP is. In dat geval kan men immers een groot aantal sluitingen tegemoetzien.

Mevrouw **De Groot** (SP) meent dat het in ieder geval heel belangrijk is dat de bedrijven aan de klimaatdoelstellingen gaan voldoen, opdat men niet met natte voeten komt te zitten (als gevolg van overstromingen) of te kampen krijgt met andere vervelende consequenties.

De heer **Dessing** (FvD) merkt op dat zijn fractie en de SP van mening kunnen verschillen

over de "natte voeten". De zeespiegelstijging bedraagt immers 1,4 millimeter per jaar, waardoor de voeten voorlopig nog droog worden gehouden. De heer Dessing hoopt derhalve dat ondernemers de kans wordt geboden hun bedrijfsvoering uit te oefenen en dat er niet al te rigoureuze conclusies worden getrokken.

Mevrouw **De Groot** (SP) heeft als boodschap dat bedrijven allemaal zo snel mogelijk aan de klimaatdoelstellingen moeten voldoen. Mochten ze daar niet aan voldoen, dan is het aan de overheid, waaraan de provincie natuurlijk ook weer voeding geeft, om te bedenken wat voor maatregelen zij kan treffen. Over het opleggen van maatregelen als dwangsommen of wellicht de sluiting van bedrijven democratisch besloten moeten worden.

De heer **Dessing** (FvD) zou wat betreft de VTH-taken dan toch een scheiding willen aanbrengen tussen gezondheidsmaatregelen en klimaatdoelstellingen.

Mevrouw **De Groot** (SP) beaamt dat daar zeker een scheiding in kan worden aangebracht. Echter, een slecht klimaat veroorzaakt op den duur ook een slechte gezondheid. De SP vindt beide aspecten belangrijk. De provincie moet qua VTH-taken derhalve ook toezien op de klimaatdoelstellingen.

De SP hoopt dat de CO_2-uitstoot sneller teruggebracht kan worden en dat er spoedig minder CO_2 wordt uitgestoten. Ook de stikstofuitstoot van Tata Steel moet snel omlaag. Wat gaat de provincie hieraan doen?

Mevrouw De Groot heeft nog een aantal vragen over de communicatie en verwijst in dat kader ook naar de rondvraag. In het Plan van Aanpak "*Naar een gezonde leefomgeving in de IJmond*" is voor de dialoog met de bewoners van de IJmond een grote rol weggelegd voor de communicatiemedewerkers van de diverse overheden. Op de een of andere manier begrijpt de SP niet waarom deze filter op de informatieverstrekking wordt gelegd alvorens de inwoners een en ander mogen weten. Het lijkt mevrouw De Groot juist goed als de ongefilterde informatie aan de inwoners en de volksvertegenwoordigers wordt voorgelegd. Wat kan een communicatiemedewerker veranderen aan wetenschappelijke informatie die mensen moeten krijgen?

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) meent dat op grond van alle stukken die voorliggen geconcludeerd kan worden dat er heel veel stappen worden gezet. De gedeputeerde pakt het dossier Tata Steel met voortvarendheid op. D66 wil dat graag gezegd hebben. De fractie is ook erg verheugd over de samenwerking met de gemeenten en het Rijk. De uitdagingen in de IJmond kunnen alleen maar worden aangegaan door goede afstemming met andere overheden.

Voorts is het belangrijk dat er volop wordt ingezet op het tijdig verzorgen van transparante communicatie met de omwonenden. Mevrouw Gonggrijp heeft derhalve een vraag over de "commotie" die in de pers over het RIVM-rapport is ontstaan. Is dit rapport nu wel of niet in het bezit van de gedeputeerde?

Wat betreft het informatieprotocol snapt D66 de stappen. De fractie zou echter graag zien dat PS toch nog tijdig geïnformeerd worden indien er belangrijke wijzigingen plaatsvinden.

Statenlid **Kostic** (PvdD) verzoekt GS om het RIVM-rapport, dat reeds in het bezit van GS is, te openbaren voor het debat van de Tweede Kamer op 26 januari a.s. De SP zal dit eveneens via een

separate rondvraag voorleggen. Er is ruimte genoeg voor GS om voordien een eigen reactie te formuleren.

Statenlid Kostic gaat in op de Beleidsnota VTH-taken, het informatieprotocol en de toekomst van Tata Steel. De Partij voor de Dieren heeft eerder een discussienota over de VTH-taken opgesteld. Heden wil zij graag de aandacht vestigen op een viertal punten:

- De nota noemt een aantal noties die bij verdere uitwerking dienen te worden meegenomen. De PvdD zou daar graag nog één aandachtspunt aan toevoegen. Statenlid Kostic koppelt dit weer terug aan de discussienota, waarin gesproken wordt over het onderzoek van Follow the Money. Hierin wordt aangetoond dat de hele constructie, waaronder de bescherming van de leefomgeving en gezondheid, afhankelijk is van rapporten die worden gemaakt in opdracht van bedrijven die vergunningen en/of ontheffingen aanvragen. In de praktijk leidt dat niet altijd tot onafhankelijke informatievoorziening richting OD's. Burgers die zich willen verzetten tegen aantasting van de natuur en milieu hebben maar één kans om zo'n rapport van een bedrijf aan te vechten, namelijk middels een contra-expertise.

- Naar aanleiding van het rapport van de Rekenkamer over drinkwaterbronnen is toegezegd dat er met de OD gesproken zou worden over de watertaken en de vraag of er eventueel meer capaciteit bij moet. Wat is daarvan terechtgekomen?

- Het derde punt betreft iets wat de ChristenUnie heeft aangekaart. Hoe wordt de kosteneffectiviteit berekend? Welke kosten vallen hieronder? Betreft het de kosten van de maatschappij? En op basis waarvan worden de belangen dan precies afgewogen uiteindelijk?

- Een vierde punt is dat scherp vergunnen inderdaad erg belangrijk is. GS zeggen dit bij Tata te doen. Bij overige bedrijven ziet de provincie daar het belang niet van in en wordt vooral met pilots gestart. Zijn GS het ermee eens dat bij overige bedrijven ook gelijk kan worden gestart met scherp vergunnen in plaats van met pilots?

De heer **Roosendaal** (VVD) merkt op dat het onderwerp contra-expertise regelmatig terugkomt vanuit de Partij voor de Dieren. Het balletje wordt steeds neergelegd bij GS. De fractie geeft aan dat er in uitzonderlijke gevallen bij de OD's budget beschikbaar zou moeten zijn om een contra-expertise uit te voeren op het verzoek van burgers. Welke uitzonderlijke situatie bedoelt de Partij voor de Dieren en hoeveel budget wil zij daarvoor beschikbaar stellen? Dat soort onderzoeken is immers niet goedkoop en het kan niet aan de OD's en GS worden overgelaten om te bepalen welke burgers deze voorkeursbehandeling al dan niet krijgen. De heer Roosendaal meent dat de Partij voor de Dieren wellicht zelf met een voorstel zou moeten komen over welke uitzonderingssituatie wordt gesproken, hoeveel geld ermee gemoeid is en of de Partij voor de Dieren meent dat dat budget ook ter beschikking moet worden gesteld.

Statenlid **Kostic** (PvdD) geeft aan dat de Partij voor de Dieren hierover een voorstel heeft ingediend. Er is ook een duidelijk verzoek richting GS gedaan. De fractie wijst op kwetsbare belangen die niet door commerciële belangen kunnen worden gedekt en verdedigd. Voorts bestaan er bij de maatschappelijke organisaties grote twijfels over de door vergunningaanvragers geleverde informatie om daar vervolgens extra onafhankelijk onderzoeksgelegenheid voor te geven.

De vraag over het budget heeft de Partij de Dieren via GS ook bij de OD neergelegd om te kijken hoeveel het zal kosten. Bij één of twee onderzoeken per jaar is dat echt wel overzichtelijk. Hierover kan nader met elkaar gesproken worden. Het zou echter wel fijn zijn om daar nu serieus naar te kijken. De Partij voor de Dieren vraagt enkel om het even goed te verkennen. Zij is dan altijd bereid om te kijken naar nadere, betere voorstellen van anderen. Statenlid Kostic meent dat het probleem dat Follow the Money heeft onderzocht door allen wordt (h)erkend. Zij hoort het de VVD in ieder geval niet ontkennen.

De heer **Roosendaal** (VVD) constateert dat in het geval van Tata burgers heel goed in staat zijn om zich te verenigen en zo nodig samen actie te ondernemen. Het is voor hem echter nog steeds heel erg onduidelijk wanneer de Partij voor de Dieren spreekt over een "verdelingsvraagstuk" van één à twee onderzoeken per jaar. Wordt dan hier met elkaar bepaald wie er wel of geen contra-expertise mag uitvoeren? Conform de huidige werkwijze moet de partij (bedrijf of particulier) die een contra-expertise wil uitvoeren de kosten hiervoor zelf dragen. De heer Roosendaal ziet thans geen aanleiding om dat te veranderen. Sterker nog, hij ziet vanuit de samenleving genoeg initiatieven om het zelf op te pakken.

Statenlid **Kostic** (PvdD) benadrukt dat de VVD tezamen met de PvdD constateert dat er inderdaad problemen zijn. Burgers moeten zich steeds vaker verenigen om milieu en natuur te beschermen, terwijl dit een taak van de overheid zou moeten zijn. De burgers moeten enorme expertise verwerven, hetgeen voor hen aanzienlijke (financiële) lasten met zich meebrengt. Als de heer Roosendaal een keer met de burgers zou spreken, kan hij rechtstreeks uit hun mond vernemen hoe lastig het is. Tata is geen uitzondering. Statenlid Kostic vindt het heel kwalijk dat de VVD op deze manier de discussie probeert te vermijden. De Partij voor de Dieren biedt alle gelegenheid om met haar mee te denken, maar de heer Roosendaal (VVD) doet het af in de trant van: "*Het komt allemaal wel goed. De burgers redden zich wel.*"

De heer **Roosendaal** (VVD) vindt het belangrijk dat Nederland een systeem kent waarbij de partij die de rechtszaak wint de kosten vergoed krijgt. Daar zit een gedachte achter. Het is derhalve te gemakkelijk gedacht van de Partij voor de Dieren om daarop een uitzondering te maken voor één of twee partijen. Er dient dan met een breder doordacht plan te worden gekomen. De vraag is of dat op provincieniveau of wellicht op een hoger niveau moet plaatsvinden. Deze discussie zal uitgebreider moeten worden geagendeerd. Vervolgens zal bekeken moeten worden hoe het gehele stelsel veranderd kan worden. De Partij voor de Dieren komt echter steeds terug op hetzelfde punt, zonder dat zij kan aangeven hoe zij dat verdelingsvraagstuk inclusief de budgettering wil vormgeven.

Statenlid **Kostic** (PvdD) wijst op de gezamenlijke constatering dat er een groot probleem bestaat. Dit is door omgevingsexperts ook aangegeven. De Partij voor de Dieren heeft het vaker uitgebreid geagendeerd, nota bene met een discussienota. Zij vraagt GS enkel om een en ander met de OD in kaart te brengen en om te bekijken welke minnen en plussen er zijn en hoe het samen opgelost kan worden.

Statenlid Kostic vindt het onacceptabel dat de informatievoorziening wordt gewijzigd van maandelijks in tweemaandelijks. Mocht het zover komen, dan zal de Partij voor de Dieren hiertoe een motie indienen. De intensievere informatievoorziening is ooit begonnen met een motie van PS, aangezien zij juist meer dan enkel op hoofdlijnen geïnformeerd wilden worden. Dat heeft ertoe geleid dat de Statenleden het dossier veel beter zijn gaan volgen, wat ook meer recht doet aan

hetgeen de burgers van de provincie verwachten. De zaak is echter nog steeds heel complex. De Partij voor de Dieren hoopt derhalve dat de maandelijkse bespreking behouden blijft.

Over de toekomst van Tata Steel is reeds veel gezegd. De Partij voor de Dieren herkent echt wel de inspanningen, zeker van gedeputeerde Olthof. Er is echter nog steeds geen concreet vooruitzicht op een echt groen en schoon Tata. Het bedrijf blijft overtredingen maken en dwangsommen verzamelen. Tata Steel geeft nog onvoldoende invulling aan de wettelijke verplichting voor de ZZS. Tata krijgt nog steeds alle tijd voor de geurnormen, te weten tien jaar. De wens is dat de vergunningen voor Tata zo dicht mogelijk aan de onderkant van de BBT-range (Best Beschikbare Techniek) liggen. In de informatievoorziening staat echter dat de deuremissies bij Kooksfabriek 2 aan de bovengrens van de BBT-range worden vergund. Kunnen GS aangeven waarom dit gebeurt? Concreet uitzicht vanuit het Rijk en Europa is er evenmin. Eerst was het grote plan alleen de afvang en opslag van CO_2. Toen de FNV zo moedig was om met een alternatief plan te komen, is dat na wat duwen en trekken ook eventueel een goede optie. Maar zelfs als die zo snel mogelijk wordt uitgevoerd, moeten de mensen nog heel lang in de gifdampen van Tata Steel leven, worden er nog heel lang fossiele brandstoffen gebruikt -- middenin een natuur- en klimaatcrisis -- en blijft men oneindig niet-duurzame ijzererts winnen. Dit is hét weegmoment c.q. kantelpunt, waarbij alle opties voor Tata kunnen worden bekeken.

Omwonenden hebben door CE Delft een startnotitie laten maken met daarin vijf toekomstvarianten. Statenlid Kostic stelt voor op basis daarvan het Rijk te vragen om verder te kijken dan alleen het FNV-plan en te bezien wat de maatschappelijke kosten en baten zijn. Voorkomen moet worden dat er wederom heel veel geld wordt gepompt in iets wat uiteindelijk niet voldoende resultaten opbrengt.

Mevrouw **Er** (GL) las in de beleidsnota dat dit jaar ook het advies van de commissie-Van Aartsen erin zal worden verwerkt. GroenLinks houdt dit in de gaten.

De GL-fractie kan zich in principe vinden in het informatieprotocol. Zij sluit zich echter wel aan bij de opmerkingen die door andere Statenleden zijn gemaakt. Als er iets actueels speelt, mag het niet betekenen dat PS er minder snel vragen over kunnen stellen of dat zij in mindere mate geïnformeerd worden.

Mevrouw Er geeft aan dat het plan van aanpak heeft geleid tot meer overzicht, hetgeen fijn is. Het bevat een goede rol- en taakverdeling en laat zien welke taken nog openstaan. GroenLinks heeft wel een aantal vragen, met name over de kosteneffectiviteit. Als Tata niet met een kosteneffectieve aanpak komt, wat betekent dit dan voor de uitstoot van de ZZS? Hoe gaat de OD in dat geval erop handhaven? Het is immers een heel kwalijke zaak dat de kosteneffectiviteit zo'n grote invloed heeft op de regelgeving en de vergunning. Wat GroenLinks betreft is dat niet uit te leggen aan de mensen wier gezondheid daaronder gaat lijden.

Mevrouw Er heeft voorts nog een vraag over het overleg met Tata Steel inzake de betere monitoring, die in het plan van aanpak wordt genoemd. GroenLinks begrijpt dat sprake moet zijn van een goede samenwerking met Tata. Zij acht het echter enigszins vreemd om het bedrijf reeds uit te nodigen bij de gesprekken over monitoring, terwijl Tata een bedrijf blijft dat ook nog steeds overtredingen begaat. Wat GroenLinks betreft wordt het gesprek eerst met de overheden aangegaan om te bezien wat daaruit komt. De opties die daaruit voortvloeien kunnen vervolgens worden voorgelegd aan Tata.

Mevrouw **De Groot** (SP) hoort mevrouw Er (GL) aanvankelijk zeggen dat haar fractie blij is met het voorliggende Plan van Aanpak. Later in haar betoog ontkent zij dit echter enigszins. Wat zijn hierover nu de daadwerkelijke gevoelens van mevrouw Er?

Mevrouw **Er** (GL) is blij dat er een plan van aanpak ligt. Dit lijkt haar een hele grote vooruitgang vergeleken met een aantal jaren geleden. In die zin is mevrouw Er blij met alle vooruitgang die wordt geboekt. Dat neemt niet weg dat er nog een aantal punten in zit waarop verbetering mogelijk is.

De heer **Roosendaal** (VVD) wijst in het kader van het informatieprotocol op het gezegde "*vertrouwen komt te voet en gaat te paard*". De VVD sluit aan bij de Partij voor de Dieren dat de afgelopen anderhalf jaar heel veel tijd is besteed aan de voortgang van de VTH-taken. Door GS en de OD's is hard gewerkt om PS steeds beter te informeren. Het is goed dat thans wordt overgegaan naar de volgende fase. Het informatieprotocol heeft volgens de heer Roosendaal voldoende handvatten om te stellen dat ermee kan worden doorgegaan.

De kern blijft natuurlijk dat er een actieve informatieplicht is. De heer Roosendaal geeft GS graag het vertrouwen om PS te informeren wanneer dat (politiek) relevant is. Dat kan maandelijks dan wel tweemaandelijks.

De VVD acht het goed dat er viermaal per jaar met elkaar gesproken wordt over alle punten die met Tata te maken hebben, zoals de Roadmap+, de waterstoftransitie en de VTH-taken. Er moet integraal bekeken worden waar we vandaan komen, waar we thans staan en waar we heen gaan. Hoe is die voortgang dan precies en wat is de rol van de provincie daarin? En hoe kan aan de bewoners worden getoond dat de provincie het heel serieus neemt en dat er met alle partijen tezamen stappen worden gezet? De VVD is voorts heel benieuwd naar de uitkomsten van het RIVM-onderzoek over de MTR en de interpretatie die GS hieraan geven.

In de stukken staat voorts dat de provincie bezig is om te kijken naar het vergunningenstelsel rondom de waterstofinfrastructuur (van Den Helder naar IJmuiden). De heer Roosendaal mist echter het totale plaatje waaruit blijkt hoeveel waterstof er eigenlijk nodig is en waar die waterstof vandaan gaat komen, alvorens kan worden ingegaan op de discussie waar de leidingen moeten komen en waarvoor en per wanneer de vergunningen worden afgegeven. Binnenkort is het een jaar geleden dat het Strategisch Plan 2020-2050 van de Werkgroep Zeester is gepresenteerd. De VVD ziet echter nog geen integraal plaatje rond de rijksoverheid, de provincie en Tata zelf om ervoor te zorgen dat er voldoende waterstof is om een ander ook daadwerkelijk mogelijk te maken. De heer Roosendaal ziet er derhalve naar uit om dit een aantal keren per jaar te bespreken, naast de ontwikkelingen van de Roadmap+.

De heer Roosendaal heeft begrepen dat het RIVM een nulmeting gaat verrichten om te kijken wat de effecten van de te nemen maatregelen zijn. Het is heel belangrijk om deze gegevens ook te communiceren met de bewoners. Daarnaast gaat de Kooksfabriek over zes tot acht jaar dicht. Dit hangt weer samen met de vraag die de heer Roosendaal zojuist naar voren bracht: is er dan ook echt waterstof en is die installatie er dan? Hoeveel zekerheid kan hierover verkregen worden? Dat stuk mist de VVD nog.

De heer **Dessing** (FvD) slaat even aan op de beschikbaarheid en haalbaarheid van waterstof en de waterstofinfrastructuur. Is de VVD het met Forum voor Democratie eens dat het eigenlijk een startpunt zou moeten zijn om überhaupt te kijken of het wel haalbaar is? Er gaan getallen rond dat men voor het produceren van alle waterstof die benodigd is om Tata Steel te draaien, 1.000 windturbines in de Noordzee nodig heeft. Is de randvoorwaarde niet om dat überhaupt eerst te onderzoeken alvorens er wordt verdergegaan?

De heer **Roosendaal** (VVD) is het met de heer Dessing (FvD) eens dat indien men een bedrijf als Tata op waterstof wil laten draaien, men eerst moet weten of er überhaupt wel voldoende waterstof is. De heer Dessing trekt de conclusie dat de waterstof per se van windmolens moet komen, maar het zou ook vanuit de nieuwe kerncentrale kunnen komen die de overheid voornemens is te gaan bouwen. Voorts zou waterstof ook op een andere manier kunnen worden geïmporteerd. Daar is de heer Roosendaal nu juist zo benieuwd naar. Hoe gaat men dat doen? Pas zodra die vraag beantwoord kan worden, weet men ook welke infrastructuur en vergunningen benodigd zijn.

De **voorzitter** bedankt de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn en geeft het woord aan gedeputeerde Olthof voor diens beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Olthof** (PvdA):
Gedeputeerde Olthof bedankt de Statenleden voor alle vragen en benadrukt nogmaals dat Tata een heel belangrijk onderwerp betreft. Wellicht had een en ander eerder moeten gebeuren, maar de afgelopen periode zijn vele opvattingen gedeeld. De essentiële vraag is nu wat de provincie hiermee gaat doen. Gedeputeerde meent dat er de afgelopen twee jaar meer bereikt is dan er al die jaren daarvoor voor mogelijk werd gehouden. Anderhalf jaar geleden ging de discussie nog vooral over de betrouwbaarheid van de provincie en de Omgevingsdienst. Er was toen totaal geen uitzicht op een staalfabriek die duurzaam kan zijn en in ieder geval minder vervuilend is voor de omgeving en voor de gezondheid. GS, PS en zeker ook de omwonenden en andere organisaties kunnen best blij zijn dat deze stap nu is gezet. Het gaat echter nooit snel genoeg. Wat gedeputeerde betreft zou het morgen veranderd moeten zijn. Men heeft echter ook met de realiteit te maken. Morgen kunnen de deuren van de fabriek gesloten worden, maar daarmee is de vervuiling niet over. In de grond worden immers nog heel veel stoffen aangetroffen.

Sluiting is echter niet het voornaamste scenario van de provincie en de omwonenden. Een groot deel van de mensen wil uiteindelijk best ruimte bieden aan Tata Steel, maar wel heel nadrukkelijk onder de voorwaarde dat het schoner en gezonder moet. Het is geen kwestie van een knop omdraaien of een filterinstallatie plaatsen. Het vraagt om tijd. De grote transformatie naar een DRI-fabriek is een structurele stap. Er moet echter ook bekeken worden wat er vandaag nog veranderd kan worden om te zorgen dat op korte termijn gezondheidsverbeteringen significant ervaren worden in de omgeving.

Gedeputeerde Olthof zou willen voorstellen om de beantwoording van de vragen inzake Waeles Foundry mee te nemen met de technische vragen die thans nog onbeantwoord zijn gebleven.

Wat betreft de informatievoorziening benadrukt gedeputeerde dat de actieve informatieplicht van GS richting de Staten boven alles gaat. Provinciale Staten gaan bovendien over hun eigen orde. Indien zij een vraag hebben, kunnen zij deze altijd stellen. Wel wordt getracht om aan de hand van het Rekenkamerrapport te bekijken wat nog effectief is en hoe bepaalde zaken zo slim en zo goed

mogelijk kunnen worden gedaan. Juist ook om de informatie op orde te houden, is het de vraag of je de VTH-brief nog elke maand wil hanteren. De VTH-brief wordt vastgesteld weken voordat die in PS besproken zal worden en is soms door de actualiteit alweer achterhaald. Het kost de organisatie kost bovendien heel veel werk. Er blijft uiteraard sprake van een structurele informatievoorziening. De afgelopen maanden stond elke commissievergadering wel een onderwerp met betrekking tot Tata op de agenda, zoals een rapport, het informatieprotocol, het plan van aanpak vanuit de Kamer. Ook de komende maand zal dit weer het geval zijn. Kortom, de vrees dat PS niet de juiste informatie zouden krijgen, is onterecht. Sterker nog, PS kan gedeputeerde Olthof aanspreken op diens actieve informatieplicht. Op het moment dat er iets speelt, zullen GS PS daar een antwoord op geven. Dit blijft gelijk. Enkel de frequentie van de VTH-brief wijzigt. De betreffende informatie is altijd beschikbaar op de websites van de Omgevingsdienst. Daar zijn de afgelopen twee jaar ook enorme stappen in gezet. Met het oog op de werkdruk voor de organisatie en de actualiteit van de informatievoorziening stellen GS voor om de frequentie van de VTH-brief te wijzigen van maandelijks naar één keer per twee maanden.

De belangrijkste vraag ten aanzien van het handhavingsprotocol betrof de kosteneffectiviteit. Dat is niet iets wat de provincie verzint of waar zij over gaat. Gedeputeerde Olthof refereert aan de discussie om aan de onderkant van de BBT-range te gaan vergunnen. Ten aanzien van de pelletsfabriek heeft gedeputeerde uitvoerig gesproken met PS over de kosteneffectiviteit, dat een onderdeel vormt van de uiteindelijke vergunningverlening. Als de kosten per besparing kilogram stikstof tot €5 bedragen, is het kosteneffectief. Indien de kosten boven de €20 liggen, is het niet kosteneffectief. De bandbreedte tussen €5 en €20 betreft het "afwegingskader". Een en ander is gebaseerd op regelgeving. Daar moeten door Den Haag of Europa stappen in gezet worden. De provincie kan vervolgens gaan toetsen of een en ander gerechtvaardigd is om toch een stikstofreducerende maatregel op te leggen.

Bij de pelletfabriek is de grens opgezocht. Ondanks het feit dat een en ander binnen de bandbreedte viel en men erover van mening kon verschillen of het al dan niet kosteneffectief was, heeft de provincie in het belang van de gezondheid van de omgeving gemeend dat zij toch de maatregel moest opleggen. Zij zal daar in de toekomst ook op die manier mee omgaan. Het aspect "kosteneffectiviteit" zit in de regelgeving. Het is dus niet mogelijk om een vergunning aan te scherpen zonder voornoemd aspect mee te nemen.

De kosten als gevolg van de aanscherping van de vergunningen -- niet alleen voor het toepassen van een filterinstallatie, maar ook de structurele kosten -- kunnen in de tientallen miljoenen lopen. De heer Klein (CU) vroeg of de provincie daar dan een subsidieregeling tegenover moet zetten? Gedeputeerde Olthof meent van niet. Het streven is echter om altijd zo dicht mogelijk aan de onderkant van de BBT-bandbreedte te vergunnen. Dat is echt een koerswijziging. Dit gebeurt nog als pilot en niet structureel, omdat bekeken moet worden wat het van de OD vraagt qua inzet. Voorts willen GS voor PS in beeld brengen wat het van de capaciteit van de OD's vraagt. Waar lopen zij tegen aan bij dergelijke vraagstukken over kosteneffectiviteit? De maatregel is wel alvast opgenomen. Het komende jaar wordt een en ander aan de hand van een aantal pilots inzichtelijk gemaakt, waarna met elkaar de stap kan worden gezet om het structureel door te voeren. Die ambitie is er. Alvorens het college verwachtingen schept die het niet kan waarmaken, vindt eerst een pilot plaats.

De heer Klein (CU) vroeg of het mogelijk en/of zinvol is om nog andere meetstations toe te voegen. Gedeputeerde merkt op dat er in Wijk aan Zee twee meetstations zijn: Reyndersweg en Bosweg. Het

meetstation aan de Bosweg was aanvankelijk van Tata, maar is inmiddels naar de provincie gehaald teneinde de onafhankelijkheid van de gegevens te kunnen waarborgen. Voorts is bepaald dat er een aantal extra metingen van bepaalde stoffen mogelijk moeten zijn. Deze worden toegevoegd. Daarnaast komt er nog een evaluatie van het totale meetnet. Daarin wordt de vraag meegenomen of het voldoende is of dat er wellicht op andere plekken nog andere, aanvullende informatie beschikbaar moet komen. Men moet zich echter realiseren dat elk meetstation uiteindelijk best een flinke investering vergt. Ook moet worden bekeken wat men precies wil meten. Elke combinatie van stoffen vraagt immers weer om andere meetmethoden. Kortom, er wordt gekeken naar het aantal meetstations. Dit punt zal worden meegenomen in de evaluatie, aangezien een aantal mensen uit de Dorpsraad deze vraag ook al eens heeft gesteld.

In antwoord op de PvdA geeft gedeputeerde aan dat de actualiteiten rond Tata uiteraard in de commissie besproken zullen worden. De rapporten in 2021 en onder meer de brief van PS aan de Kamer hebben er uiteindelijk toe geleid dat de urgentie van de normering hoog op de agenda staat. Voorts heeft men met elkaar vastgesteld dat milieuregelgeving niet hetzelfde is als gezondheid. Hierover is inmiddels zoveel meer bekend waaruit blijkt dat met milieuregelgeving niet alle gezondheidsaspecten kunnen worden meegenomen. Om die reden is het RIVM gevraagd, ook in opdracht van de staatssecretaris, om met extra normen te komen ten aanzien van ZZS. De PvdA constateert terecht dat die normering er wel is, maar dat deze ergens moet worden vastgelegd, opdat het uiteindelijk ook opgenomen kan worden in een vergunning en erop kan worden gehandhaafd. Dit betekent dat er naar landelijke of Europese wetgeving moet worden gekeken. Het begint natuurlijk met het vaststellen van de normering, waarna zo snel mogelijk bekeken moet worden wat er nodig is om er ook op te kunnen handhaven.

De heer **Leerink** (PvdA) meent dat het goed en onvermijdelijk is dat de normering onder de loep wordt genomen. Hij ziet echter met angst en beven het scenario tegemoet als dadelijk die MTR zijn vastgesteld. Dat rapport landt dan ook. Zodra de maxima bekend zijn en deze overschreden worden, zal dat terecht voor onrust zal. We weten allemaal hoe Den Haag en Europa werken. Er zal op dat moment heel snel geschakeld moeten worden.

Gedeputeerde **Olthof** meent dat dit een terecht punt is. Hij deelt dan ook de zorg van de heer Leerink (PvdA). Er wordt steeds meer bekend. Elk onderzoek en elk rapport leidt weer tot onrust en discussies. Dat ontslaat de provincie echter niet van haar verplichting om te bekijken of er tot een norm kan worden gekomen. Er komen thans nieuwe bewindslieden. Gedeputeerde is derhalve enigszins bezorgd hoe onderhavig punt zo snel mogelijk weer kan worden opgepakt en hoe dezelfde voortvarendheid als voorheen kan worden betracht. Gedeputeerde neemt het absoluut mee. Wat kan er worden gedaan om er eerder op te anticiperen door het ook vast te leggen in de wet- en regelgeving?

Tegen de heer Van Tiggelen (PVV) zegt gedeputeerde Olthof dat de discussie niet zozeer gaat over klimaat boven gezondheid. Bij maatregelen moet men echter wel gaan kijken naar het integrale effect op zowel gezondheid als klimaat, CO_2-uitstoot en dergelijke. In dat opzicht moeten beide aspecten worden meegenomen. Hierin is absoluut geen ordening aangebracht. Sterker nog, die samenhang moet heel zwaar gewogen worden. Vervolgens moet er met elkaar een heel goede discussie worden gevoerd om te bepalen of het al dan niet een verantwoorde keuze is.

Richting het CDA geeft gedeputeerde aan dat de VTH-brief gewoon op de B-agenda blijft staan. Ook GS willen deze kunnen blijven bespreken indien dit nodig is. De positie van het coalitieakkoord

is niet zozeer dat het een beleidsdoel is. Het document geeft uiteindelijk wel prioritering en richting aan de coalitieperiode en zal meegenomen worden in beleidsnotities, uitvoeringsagenda's die uiteraard in PS uiteindelijk weer worden vastgesteld. Het feit dat het in het coalitieakkoord staat, betekent niet dat het daarmee automatisch is vastgesteld. Er moet eerst een vertaling naar de programma's worden gemaakt. Daar gaan de Staten over en het wordt ook vastgelegd. Dat is niet anders dan voorheen.

De overgang naar nieuwe ministeries en bewindspersonen vindt gedeputeerde wel even spannend. Op 11 januari a.s. heeft hij een gesprek met de DG van IenW. Daarin zal ook aan de orde komen onder welk ministerie het thema milieu gaat vallen, en in welke mate. Blijft het bij IenW? Hoe wordt de samenhang met EZK geborgd? Hoe gaan die ministeries zich tot elkaar verhouden? Hoe blijft de integraliteit geborgd? Welke minister of staatssecretaris kan hierop worden aangesproken? Gedeputeerde hoopt dat het gesprek meer duidelijkheid zal geven, opdat er later wat meer houvast kan worden geboden.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) wees erop dat metingen af en toe herhaald worden. Het CDA vindt deze handeling heel belangrijk en heeft gedeputeerde gevraagd of hij deze werkwijze wil voortzetten.

Gedeputeerde **Olthof** wijst erop dat in het plan van aanpak vermeld staat dat het stofdepositieonderzoek in de IJmond in 2022 twee keer uitgevoerd wordt. Het betreft een herhaling om het effect op langere termijn te bezien. De voortgang van de resultaten moet men blijven meten. Hiertoe dient met elkaar een programma te worden opgesteld. De provincie heeft derhalve zeker ambitie op dit vlak. Er dient echter ook gekeken te worden naar de effectiviteit ervan. Men heeft de neiging om alles te willen meten, maar uiteindelijk moet ook bekeken worden waarom iets gemeten wordt en wat men vervolgens met de informatie kan. Gedeputeerde begrijpt het punt van het CDA heel goed. Om uiteindelijk de voortgang te weten van de investeringen die plaatsvinden, moet je uiteindelijk wel op langere termijn een aantal metingen gaan herhalen.

Er is een aantal vragen gesteld over het bronherleidingsonderzoek. Deze neemt gedeputeerde dadelijk mee bij de beantwoording van de rondvraag van de SP (agendapunt 7).

De SP vroeg of de productie bij Tata omhooggaat, nu het bedrijf weer mag exporteren naar de Verenigde Staten. Gedeputeerde las hierover ook berichten op social media. Normaliter zou dit een positief bericht zijn voor de Nederlandse economie, maar in dezen verrijst gelijk een doembeeld. Wat betekent het immers voor Tata? Gedeputeerde wijst erop dat Tata een vergunning heeft waarbinnen het bedrijf qua productie moet blijven. De toekomst van de Kooksfabriek staat los van de vraag of de productie naar Amerika al dan niet hoger kan zijn. Partijen zijn druk bezig om de Kooksgasfabriek zo snel mogelijk, in ieder geval voor 2028, af te bouwen en te sluiten. Die twee zaken moeten niet door elkaar worden gehaald. Tata heeft een vergunning wat betreft de hoeveelheid die het bedrijf maximaal mag produceren. Dat verandert niet.

Mevrouw **De Groot** (SP) stelde de vraag ook in het kader van de afbouw van de gaswinning in Groningen. Opeens blijkt daar namelijk een contract met Duitsland te zijn, waardoor er ineens toch gas uit Groningen aan Duitsland moet worden geleverd. Dat zou dus betekenen dat de productie weer wordt opgeschroefd. Hoe staat dit dan met Tata Steel en de export naar de Verenigde Staten?

Gedeputeerde Olthof is niet op de hoogte van aanvullende verplichtingen dat als Amerika meer staal gaat vragen, dat Tata dat buiten de vergunning om moet gaan leveren. In de vergunning is de maximale productie opgenomen. Gedeputeerde zou derhalve heel voorzichtig willen zijn met het doen van dergelijke suggesties. Er ligt een vergunning en die is leidend. Op dit moment is er geen enkele aanleiding om die productie te verhogen. Sterker nog, de discussie (ook vanuit de bewoners) is eerder dat de productie omlaag zou moeten. Gedeputeerde maakt zich derhalve niet zo'n zorgen om de situatie die de SP schetst.

Statenlid Kostic (PvdD) vroeg wat er gebeurt als de doelstellingen niet gehaald worden, met name ten aanzien van de toekomst van Tata. Er wordt momenteel een heel duidelijk plan neergezet dat gemeten zal worden. Daarbij wordt ook gekeken naar de effecten. Een deel kan worden afgedwongen via de vergunningen, zoals de minimalisatie van de ZZS en de pelletfabriek. Een aantal ambities en investeringen kunnen echter niet direct in een vergunning worden opgenomen. De wens is om deze toch op een of andere manier vast te leggen. Er zal derhalve gekeken moeten worden wat de effecten zijn en of deze meetbaar zijn. Vervolgens moet bekeken worden wat op dat moment een passend antwoord is. Gedeputeerde vindt het enigszins voorbarig om er nu al op vooruit te lopen, omdat voornamelijk sprake is van veel aannames.

Gedeputeerde heeft reeds genoemd dat de aanpak van de stikstofreductie door Tata te lang geduurd heeft. De Omgevingsdienst heeft daar echter een heel belangrijke stap in gezet, te weten de maatregel ten aanzien van de pelletfabriek. Deze vormt immers de grootste uitstoter van stikstof op het Tata-terrein. De deNO_x-installatie die nu voorgeschreven gaat worden in de vergunning is uiteindelijk de grote maatregel die voor Tata genomen gaat worden. Met andere woorden, gedeputeerde meent dat het thema stikstof uitvoerig aan de orde is geweest en dat er thans een heel concrete maatregel ligt.

De vragen over de filter op communicatie zal gedeputeerde dadelijk meenemen in de rondvraag. Hij wil er wel voor waken dat op basis van een aantal aannames de indruk wordt gewekt dat de provincie het rapport gaat beïnvloeden en dat dat de "filter" zou zijn. De provincie doet juist haar stinkende best om te zorgen dat daar absoluut geen sprake van kan zijn. Gedeputeerde kan ook toezeggen dat elk rapport dat is opgesteld door een wetenschappelijk bureau, het RIVM of een andere partij gewoon één-op-één naar buiten gaat. Als de provincie of een andere partij er iets van vindt, dan zal dat in een side letter of een zienswijze worden meegegeven. Gedeputeerde meent wel dat eenieder de verplichting heeft om zijn woorden zorgvuldig te kiezen en men niet de indruk moet wekken alsof er iets geks aan de hand is. Hij zal dat dadelijk nader toelichten.

Statenlid Kostic (PvdD) wees op het onderzoek van Follow the Money waarin wordt gesteld dat de hele constructie, waaronder de bescherming van de leefomgeving en gezondheid, afhankelijk is van rapporten die worden gemaakt in opdracht van bedrijven die vergunningen en/of ontheffingen aanvragen. Bij de Omgevingsdiensten heeft hierover een presentatie plaatsgevonden en is er met elkaar over gesproken. Conform het systeem in Nederland moet de partij die een vergunning aanvraagt met een onderbouwing van cijfers komen. De provincie kan dit niet wijzigen. De Omgevingsdienst beoordeelt vervolgens de aanvraag. Heeft de OD dan wel voldoende expertise in huis om de aangeleverde gegevens te beoordelen? Als hieraan getwijfeld wordt, zal de Omgevingsdienst moeten bekijken of er wellicht expertise van andere partijen kan worden ingevlogen en of er een contra-expertise gevraagd moet worden. De Omgevingsdiensten hebben dit ook beaamd. Het is lastig als de provincie zegt: "*We hebben een potje met geld en we doen maximaal twee onderzoeken per jaar.*" Er zijn immers best veel bezwaren, zodat diverse partijen

wel zouden voelen voor een contra-expertise. Gedeputeerde meent dat men moet vertrouwen op de Omgevingsdienst, waar de expertise zit. Er moet blijvend geïnvesteerd worden in die expertise alsmede in de capaciteit, om ervoor te zorgen dat dáár uiteindelijk de juiste afweging wordt gemaakt wat betreft de vergunningverlening. Op het moment dat de provincie een pot met geld gaat creëren waaruit allerlei contra-expertises kunnen worden verricht, wordt het een heel rare figuur. Iedereen die het dan niet eens is met de vergunning zal een beroep gaan doen op de contra-expertise. Dan wordt het ingewikkeld. Gaat de provincie immers bepalen welke vraag belangrijker is? Gedeputeerde voorziet in dat geval dat overal een contra-expertise wordt uitgevoerd, terwijl de essentie is dat de Omgevingsdienst de juiste expertise in huis heeft en waar nodig aanvullend onderzoek doet.

Gedeputeerde zal niet bestrijden dat er weleens gekke dingen gebeuren. In geval van Tata betreft het echter organisaties die gewoon getoetst worden of ze uiteindelijk wel de juiste metingen kunnen verrichten. Cijfers worden niet klakkeloos aangenomen. Gedeputeerde begrijpt het punt van de Partij voor de Dieren. Hij meent ook dat de Omgevingsdiensten gevraagd moet worden om ervoor te zorgen dat er bij de vergunningverlening goed gekeken wordt naar de cijfers en dat de expertise aanwezig moet zijn om een en ander goed te kunnen toetsen. Daar waar nodig zal de OD zelf een contra-expertise moeten aanvragen. Gedeputeerde vindt dat dat niet bij de omgeving moet worden neergelegd. Dan is namelijk het hek van de dam en moet men het hele systeem van de OD ophalen.

> Statenlid **Kostic** (PvdD) vind het prima dat gedeputeerde het als zodanig interpreteert en het op voornoemde manier gaat oplossen. Statenlid Kostic raadt echter aan om het dan expliciet als aandachtspunt op te nemen in de nota.

Gedeputeerde **Olthof** wil niet zozeer de contra-expertise in de nota opnemen, maar wel het signaal dat er bij de omgevingsdienst voldoende expertise in huis is om de vergunning te kunnen beoordelen en dat er waar nodig aanvullende expertise extern ingehuurd kan worden. De basis van het hele stelsel is dat men erop kan vertrouwen dat de Omgevingsdiensten over voldoende capaciteit en expertise beschikken. Dit is ook daadwerkelijk een onderdeel van gesprek met de Omgevingsdiensten, zeker als het gaat om de ontwikkelingen naar circulariteit en alle klimaatdiscussies (groene waterstof e.d.). Op dit terrein is heel veel expertise nodig.

De vragen over de watertaken leidt gedeputeerde Olthof door naar zijn collega Loggen.

Gedeputeerde Olthof bestrijdt de opmerking dat Tata Steel nog steeds alle ruimte krijgt qua tijd. Daarmee wordt ten onrechte de suggestie gewekt dat Tata kan doen wat het wil. De provincie, de Kamer, het kabinet en de ministeries zitten erbovenop. Het recentelijk aanscherpen van de vergunningen is voor Tata ingrijpend. Achter die termijn van tien jaar zit wel degelijk een gedachte. Het betreft de weg ernaartoe. Een en ander moet ook niet te scherp worden neergezet. Mocht het immers tot een gerechtelijke procedure komen, zal de rechter oordelen of een redelijke termijn wordt gesteld. Onderhavige vergunning, waarbij naar het totaal van Tata wordt gekeken, is echter de eerste die op deze manier verleend wordt. Hierin wordt veel gevraagd van Tata, maar het gebeurt wel.

Bovendien is de maatregel ten aanzien van Hoogoven 6 opgelegd, terwijl reeds bekend is dat deze in het toekomstbeeld richting groen staal uiteindelijk uitgefaseerd zal worden. Hiermee zijn investeringen van tientallen miljoenen gemoeid. Kortom, Tata krijgt geen ruimte of tijd. Er dient

met elkaar een uitvoerbaar beleid te worden geformuleerd. Met de hand op het hart kan gedeputeerde toezeggen dat er wat betreft de vergunningverlening en de rapportages nul invloed van Tata is (geweest). Wat betreft de onderhavige aanscherping van vergunningen wordt Tata pas geïnformeerd op het moment dat de provincie haar besluit heeft genomen.

De deuremissies bij Kooksfabriek 2 werden aan de bovengrens van de BBT-range vergund (10%). Door de aanscherping is dat teruggebracht naar de ondergrens (5%). Het liefste wil men dat de Kooksgasfabriek en de deuremissies zo snel mogelijk worden tegengehouden. Ten aanzien van de resultaten die het bedrijf wil boeken, heeft Tata echter gezegd dat de deuremissies een belangrijk onderwerp vormen bij de reductie van stof- en geuremissie. De Omgevingsdienst heeft derhalve besloten om nu een meting te doen en over een tijdje te bekijken wat de effecten zijn. Qua BBT-range is de scherpte opgezocht die mogelijk is. Deze is niet verruimd, maar juist een stuk scherper geworden.

Mevrouw Er (GL) stelde een vraag over het overleg met Tata Steel inzake een betere monitoring. Gedeputeerde wil ervoor waken dat Tata enigszins wordt weggezet als een criminele organisatie die nergens bij betrokken mag worden. De provincie heeft Tata ook nodig om juist bepaalde informatie te krijgen. Zij wil uiteindelijk immers kunnen staan voor de onafhankelijkheid en de objectiviteit van de gegevens die worden aangeleverd. Op het moment dat de provincie op het terrein van Tata wil meten, zeker als het metingen betreft die uiteindelijk niet wettelijk kunnen worden afgedwongen in een vergunning, heeft de provincie het bedrijf hiertoe nodig. In de Roadmap+ staat dat Tata zelf ook metingen wil gaan doen. De provincie heeft voorgesteld om die in gezamenlijkheid met de Omgevingsdienst en de ILT van het Rijk te verrichten, om ervoor te zorgen dat de objectiviteit kan worden gegarandeerd en op een later moment niet de discussie ontstaat dat "*de slager z'n eigen vlees keurt*". Het bedrijf dat de metingen verricht, ook in opdracht van Tata, is overigens geaccrediteerd. Juist als extra stap wil de provincie graag meedenken om de objectiviteit en onafhankelijkheid zo veel mogelijk te garanderen. Het is echter niet mogelijk om de fabriek heel snel te veranderen zonder overleg met Tata. Sterker nog, het initiatief ligt in eerste instantie bij het bedrijf zelf. Tata heeft de verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat het zo snel mogelijk voldoet aan alle eisen en vergunningen. De overheid pakt daar een heel actieve rol in, maar heeft daar Tata wel bij nodig.

De vragen van de VVD over waterstof leidt gedeputeerde Olthof door naar zijn collega Stigter.

De **voorzitter** resumeert als volgt:

- De vragen over de Waeles Foundry zullen nog schriftelijk beantwoord worden.
- Het bronherleidingsonderzoek komt dadelijk aan bod bij de rondvraag (agendapunt 7).
- Voorts dient nog te worden afgeconcludeerd of de commissie kan instemmen met het voorstel om de frequentie van de VTH-brief te wijzigen van maandelijks naar tweemaandelijks.

Statenlid **Kostic** (PvdD) heeft nog geen antwoord gehoord op de vraag of gedeputeerde bereid is het Rijk te vragen om alle toekomstvarianten voor Tata, zoals ook vermeld in de startnotitie van CE Delft, te verkennen.

Gedeputeerde **Olthof** heeft niet alle opties uit voornoemde notitie van CE Delft scherp. Hij meent dat de vraag op hoofdlijnen is of gekozen wordt voor de toepassing van CCS of voor de DRI. Of dit uiteindelijk leidt tot een kleiner of ander Tata, is aan het bedrijf zelf. Tata moet opereren binnen de ruimte van de vergunningen. De overheid stelt deze zo scherp mogelijk op, zeker wat betreft

gezondheid. Tata moet daarbinnen echter uiteindelijk zijn eigen bedrijfsvoering bepalen.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of gedeputeerde het erover eens is dat als er in Tata maatschappelijk geld moet worden gestoken, alle keuzes op tafel moeten worden gelegd?

Gedeputeerde **Olthof** antwoordt bevestigend. Als de provincie subsidie verleent, moet niet alleen naar klimaat en milieu worden gekeken, maar moet het ook een positief effect hebben op de gezondheid. Dat is ook een wens vanuit de omgeving. Een dergelijk gesprek wordt ook met het Rijk gevoerd. Gedeputeerde twijfelt of je dusdanig ver moet gaan om qua bedrijfsvoering allerlei opties voor te leggen. Ook het kabinet en de Kamer zijn op de hoogte van het rapport van CE Delft. Dit betreft echter een vervolgstap. De eerste stap is om middels "groen staal" er nu met elkaar voor te zorgen dat het schoner en gezonder wordt.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) sprak aan het eind van haar betoog over "*out of the box denken*". Wordt er ook gekeken naar alternatieve oplossingen, zoals geluidsschermen of luchtzuiverende wanden?

Gedeputeerde **Olthof** staat zeker open voor alternatieven die een bijdrage kunnen leveren aan een gezonde en schone leefomgeving, mits deze enigszins realistisch en uitvoerbaar zijn. Hij heeft deze echter nog niet voorbij zien komen. Ligt die verantwoordelijkheid bovendien bij de overheid of kan er uiteindelijk bij Tata op aangedrongen worden om in dergelijke alternatieven te investeren?

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde Olthof voor diens beantwoording en geeft het woord aan gedeputeerde Stigter om de vragen over waterstof te beantwoorden.

Beantwoording door gedeputeerde **Stigter** (GL):
Gedeputeerde **Stigter** zal de commissie kort informeren over waar de provincie staat ten aanzien van de "*Groen Staal door waterstofroute*" van Tata.

Gedeputeerde Olthof noemde reeds dat klimaat en milieu enerzijds en gezondheid anderzijds weliswaar afzonderlijke portefeuilles zijn, maar dat de provincie kiest voor één integrale benadering richting Tata en het Rijk. Als Tata aan de slag gaat met klimaatmaatregelen is het voor het college vanzelfsprekend en noodzakelijk dat tegelijkertijd de gezondheidskant wordt meegenomen.

Gedeputeerde Stigter licht kort de "*Groen Staal*"-route toe. In het najaar van 2021 is tezamen met de andere overheden en bedrijven de Cluster Energie Strategie (CES) opgesteld. Hierin wordt uitgestippeld wat er nodig is om de industrie in het Noordzeekanaalgebied (NZKG), inclusief Tata, te verduurzamen. Hoeveel waterstof en elektriciteit zijn er nodig? Op de datum dat het rapport ter beschikking zou worden gesteld aan het Rijk om een en ander door te rekenen, kwam Tata naar buiten met de mededeling dat het versneld ging inzetten op de waterstofroute. De CES is op dat punt derhalve alweer enigszins achterhaald. Dit is destijds ook gedeeld in de commissievergadering. Op dit moment wordt er gewerkt aan een addendum op de CES ten aanzien van de nieuwe waterstofroute. Het Rijk wordt verzocht een en ander door te rekenen en het ook mee te nemen in de eigen investeringsplannen. Deze afspraak is gemaakt tijdens de laatste dagen van het vorige kabinet.

Het beeld dat nu naar boven komt in de waterstofroute is dat Tata tot 2030 tussen de 190 en 270 kiloton waterstof nodig zal hebben. Deze hoeveelheid neemt toe tot 400 kiloton in 2035. Het betreft gigantische hoeveelheden die thans niet beschikbaar zijn, ook niet wereldwijd. Het idee is dat ongeveer 150 kiloton van de benodigde hoeveelheid gemaakt kan worden op het Tata-terrein zelf -- gedeputeerde wijst in dit kader op plannen voor de ontwikkeling van een waterstoffabriek onder de naam H2ermes -- dan wel met initiatieven in het Noordzeekanaalgebied. Dat betekent dat er nog steeds een gat bestaat aan waterstofbehoefte in de "Groen Staal"-route ten opzichte van wat er nodig is.

Er worden thans nog twee andere routes verkend, in eerste instantie door Tata zelf, maar ook tezamen met de provincie en het Rijk, omdat laatstgenoemden hierin mede een rol spelen:

- Aansluiten op de nationale backbone, die de industriegebieden in het land met elkaar verbindt. Waterstof dat op de Maasvlakte of in Groningen gemaakt worden, kan zodoende benut worden voor waterstofactiviteiten in het Noordzeekanaalgebied, waaronder Tata;
- Waterstofimport vanuit het buitenland. Er loopt thans een verkenning samen met het Havenbedrijf Amsterdam om de mogelijkheden te bekijken om een gedeelte van het brede havengebied van Amsterdam om te katten naar een waterstofimportlocatie.

Een en ander zal de komende weken en maanden verder worden uitgewerkt, teneinde te bepalen wat hiervoor nodig en mogelijk is. Allereerst dient het addendum op de CES deze maand (januari 2022) gereed te zijn, omdat het ook moet worden meegenomen in het MeerjarenInvesteringsProgramma (MJIP) van het Rijk. Zodra dit stuk gereed is, zal het ook gelijk aan PS worden toegezonden.

De heer **Dessing** (FvD) bedankt gedeputeerde Stigter voor het delen van de waterstofcijfers. Hij beluistert dat er gigantische hoeveelheden waterstof nodig zijn en dat er vooralsnog sprake is van tekorten. "*Import van buiten*" is een van de drie opties om in de behoefte te kunnen voorzien. Kan gedeputeerde dit begrip enigszins definiëren?

Gedeputeerde **Stigter** antwoordt dat met "*binnen*" de hoeveelheid waterstof wordt bedoeld die in Nederland kan worden geproduceerd. Met "*buiten*" wordt alle waterstof buiten de landsgrenzen bedoeld. In de gehele wereld ontstaan waterstofinitiatieven. Dit gebeurt bijvoorbeeld vanuit waterkracht (Scandinavië), maar ook in gebieden waar veel zon is (Noord-Afrika, Chili, Australië). Zoals er thans wereldwijd olie en andere grondstoffen worden vervoerd, zou dit ook mogelijk moeten zijn ten aanzien van waterstof. Hiertoe lopen verschillende verkenningen, waaronder ook vanuit het Noordzeekanaalgebied, de haven van Rotterdam en Groningen.

De **voorzitter** bedankt beide gedeputeerden voor hun beantwoording in eerste termijn. De technische vragen over Waeles Foundry zullen nog worden beantwoord, aangevuld met de antwoorden op de vragen die hedenmiddag zijn gesteld.

Bij de rondvraag wordt dadelijk nog teruggekomen op het bronherleidingsonderoek.
Met het voorstel van GS om PS tweemaandelijks over dit dossier te informeren via een informatiebrief op hoofdlijnen met verwijzing naar specifieke informatie op de websites van de provincie en de omgevingsdiensten (in plaats van maandelijks) stemmen de meeste commissieleden in.

De voorzitter constateert dat er behoefte is aan een korte tweede termijn.

Tweede termijn

De heer **Mangal** (DENK) was enigszins verbaasd dat gedeputeerde zich zojuist afvroeg of het iets voor Tata of het Rijk is om maatregelen te nemen ten behoeve van de gezondheid van bewoners. Zegt gedeputeerde daarmee dat burgers moeten gaan betalen om bedrijven te laten vergroenen, opdat burgers gezonder kunnen leven? Dat zou de omgekeerde wereld zijn.
De heer Mangal hoopt dat gedeputeerde evenmin bedoelt dat de kosten gesocialiseerd worden en dat de winst die Tata gaat maken, geprivatiseerd wordt. Kan gedeputeerde een en ander nader duiden?

De heer **Klein** (CU) bedankt gedeputeerde voor diens uitleg en beantwoording. Het experiment met de tweemaandelijkse informatievoorziening lijkt de ChristenUnie an sich een goed idee. Na dit overgangsjaar wil zij echter nadrukkelijk de mogelijkheid openhouden dat de actieve vorm van informatievoorziening wordt voortgezet. De fractie is immers heel tevreden over de huidige werkwijze. PS kunnen heel goed op de hoogte blijven, aangezien er per vergadering inzichtelijk wordt gemaakt welke ontwikkelingen zich hebben voorgedaan. Het zelf bijhouden van drie verschillende websites om te bezien wat er veranderd is, lijkt de heer Klein geen goed alternatief. De brief mag best heel beknopt zijn en voornamelijk doorverwijzingen bevatten. Het zou echter fijn zijn als er één plek is met een overzicht van nieuwe ontwikkelingen.

Wat betreft eventuele subsidie voor scherpere voorzieningen snapt de ChristenUnie dat de provincie niet zomaar miljoenen moet gaan betalen. Stel echter dat de kosteneffectiviteit van een scherpere maatregel net niet haalbaar lijkt en een klein extra zetje veel meer gezondheidswinst kan opleveren, wat zijn dan de mogelijkheden? Wil gedeputeerde in ieder geval in de gaten houden of dergelijke situaties optreden?

De heer **Roosendaal** (VVD) kan zich vinden in het voorstel van de heer Klein (CU). De VVD vindt een tweemaandelijkse informatievoorziening prima, maar op grond van hetgeen geschreven is, vertrouwt de partij erop dat PS indien nodig tussentijds worden geïnformeerd en dat dit op dusdanige wijze gebeurt dat zij niet allerlei onderliggende detailgegevens hoeven uit te zoeken om de hoofdlijn te kunnen volgen.

De heer Roosendaal bedankt beide gedeputeerden voor hun beantwoording. Het beeld dat de Omgevingsdiensten tegenover de burgers zouden staan, zoals door sommige partijen werd gesuggereerd, heeft gedeputeerde Olthof terecht gecorrigeerd. De OD's zijn er juist vóór de burger. Men kan ervan uitgaan dat de onderzoeken die plaatsvinden, onafhankelijk worden verricht. Mocht er desondanks behoefte bestaan aan een contra-expertise, dan is dat tot nu toe goed geregeld.

De heer Roosendaal is zeer benieuwd waar de waterstof vandaan gaat komen. Gedeputeerde Stigter noemde hiertoe drie bronnen. De VVD ziet graag de uitwerking tegemoet. Deze is cruciaal voor een implementatieplan om naar waterstofproductie in de IJmond over te kunnen gaan. Op de website van de provincie staat dat Den Helder hierin ook een belangrijke rol vervult. De heer Roosendaal zou hier graag nog een nadere toelichting op vernemen.

De **voorzitter** geeft het woord aan de gedeputeerden voor hun beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Stigter** (GL):
Gedeputeerde **Stigter** bevestigt dat Den Helder ook daadwerkelijk een rol speelt in de waterstofstrategie. Naast waterstofproductie op het Tata-terrein en in het NZKG, en naast waterstofimport uit het buitenland, noemde gedeputeerde ook de aansluiting op de nationale backbone. In het MJIP van het Rijk staat dat Den Helder deze aansluiting daadwerkelijk zal krijgen. Vlak voor het kerstreces hebben PS van het college twee position papers ontvangen: één over de waterstofambities in het Noordzeekanaalgebied en één over de ambitie in Den Helder. Het college staat voor beide gebieden en vindt het dan ook heel belangrijk dat Den Helder wordt aangesloten op de backbone en dat Den Helder daadwerkelijk de voorgenomen rol kan gaan spelen in de waterstofeconomie. Zoals PS weten, heeft de Kop van Noord-Holland een aantal hele belangrijke pluspunten om een belangrijke rol te gaan spelen in de waterstofeconomie. Om die reden zit de provincie erbovenop om dat te ondersteunen.

Beantwoording door gedeputeerde **Olthof** (PvdA):
Gedeputeerde **Olthof** merkt richting de heer Mangal (DENK) op dat hij hoopt niet de indruk te hebben gewekt dat de inwoners moeten gaan betalen voor de investeringen van Tata Steel. Hij heeft bedoeld te zeggen dat Tata zélf verantwoordelijk is voor de investeringen die zij moeten gaan doen. De provincie moet zorgen voor goede regelgeving en scherpe vergunningen, en zorgen dat zij erop kan toezien en kan handhaven.

In sommige gevallen is er inderdaad sprake van een subsidieregeling, wat overigens niet vreemd is. Er zijn meerdere subsidieregelingen om uiteindelijk een bedrijf te helpen om bepaalde investeringen te doen. Het huidige regeerakkoord staat bol van de miljarden om de energietransitie en de investeringen in klimaat mogelijk te maken. Uiteraard is het van de subsidieregeling afhankelijk hoe ermee wordt omgegaan. Welke voorwaarden worden eraan gesteld? Wat een en ander betekent voor de winsten die in de toekomst worden verwacht, wil gedeputeerde graag aan de subsidieregeling laten. Als de uiteindelijke wens is om "Groen Staal" in de IJmond te behouden, sluit gedeputeerde echter niet uit dat er een bijdrage van de overheid zal worden geleverd (in de vorm van een subsidie) om dat versneld mogelijk te maken en het met name groen en schoon te laten zijn.

De heer Klein (CU) stelde een vraag over de subsidieregeling indien de kosteneffectiviteit van een scherpere maatregel net niet haalbaar blijkt. Gedeputeerde neemt het signaal mee, maar doet hier nog geen toezeggingen op. Wellicht is het raadzaam om op een later moment nog eens te bespreken of er zich momenten voordoen c.q. hebben voorgedaan waarop een dergelijk (financieel) zetje wenselijk zou zijn (geweest). Gedeputeerde wijst erop dat ook in dezen er soms subsidieregelingen zijn om bedrijven te ondersteunen bij een investering die zij moeten doen om het proces uiteindelijk schoner te krijgen. Bij Tata en vele andere bedrijven in het NZKG zijn daar echter enorme bedragen mee gemoeid. Gedeputeerde wil de verwachtingen derhalve enigszins temperen. Wellicht is het een idee om een en ander mee te nemen in de pilots (die direct verbonden zijn met de onderkant van de BBT-range).

Richting de heer Roosendaal (VVD) merkt gedeputeerde op dat het actief informeren van PS in geval van een actualiteit een van zijn belangrijkste opdrachten is. De Statenleden kunnen er derhalve vanuit gaan dat GS in een dergelijk geval de commissie zo snel mogelijk tussentijds zal informeren.

De **voorzitter** bedankt de gedeputeerden voor hun beantwoording en rondt onderhavig agendapunt af.

7. Rondvraag gedeputeerde Olthof (Leefbaarheid, gezondheid en milieu en OD NZKG en ODIJ)

Er is een rondvraag ontvangen van de SP over het bronherleidingsonderzoek naar ziekmakende stoffen in de IJmond.

De **voorzitter** geeft het woord aan mevrouw De Groot (SP) voor de nadere toelichting.

Mevrouw **De Groot** (SP) laat de inleiding achterwege. Deze is opgenomen in iBabs.
De SP heeft de navolgende drie vragen:

- Naar de SP heeft begrepen, is het rapport met het bronherleidingsonderzoek inmiddels beschikbaar. Wanneer kan dit in PS worden besproken? Wordt gewacht tot een volgende commissievergadering NLG of gaat het gedeputeerde lukken dit eerder te agenderen?
- De woordvoerder van GS stelt dat het rapport naar PS en de gemeenteraden komt als een reactie van GS en de ambtenaren zorgvuldig geformuleerd is. Waarom kunnen PS het rapport niet direct krijgen? Twijfelen GS aan de kunde en het beoordelingsvermogen van PS? Zo ja, waarom twijfelen zij daaraan?
- Voor de bewoners rond Tata Steel en hun volksvertegenwoordigers is het van groot belang dat de veroorzaker(s) zo snel mogelijk van de uitstoot van ziekmakende stoffen bekend worden en vooral dat de uitstoot van ziekmakende stoffen snel beëindigd wordt. Is gedeputeerde dat met de SP eens? Is hij het tevens met de SP eens dat het bedoelde RIVM- rapport daarom direct na verschijning openbaar gemaakt moet worden?

De **voorzitter** geeft het woord aan gedeputeerde Olthof voor diens beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Olthof** (PvdA):
Gedeputeerde **Olthof** mist eigenlijk nog de vraag of GS daadwerkelijk in het bezit is van het rapport betreffende het bronherleidingsonderzoek. En zo ja, wanneer hebben GS het rapport dan ontvangen? Mevrouw De Groot (SP) gaat immers uit van een krantenartikel, waarin wordt gesuggereerd dat het rapport inmiddels in het bezit van GS zou zijn. Gedeputeerde bevestigt dit, zij het dat dit ten tijde van de publicatie van het krantenartikel nog niet het geval was. De provincie heeft het rapport pas op donderdag 6 januari jl. ontvangen. Het RIVM stelt het rapport op en bepaalt zelf wanneer het voldoende gevalideerd is om het door te sturen naar de opdrachtgever.

De agenda van de Tweede Kamer en onderhavig RIVM-rapport over stof in de IJmond zijn twee losse trajecten. Bij de vorige rapporten is weliswaar gebleken dat ze met elkaar te maken hebben en dat ze van grote invloed zijn. Er is voor GS geen enkel belang om publicatie tegen te houden. Sterker nog, gedeputeerde heeft er juist belang bij om het rapport zo snel mogelijk naar buiten te brengen. Hierover is een afspraak gemaakt met de bewoners. Bij de andere rapporten heeft gedeputeerde ook bewezen dat het zo snel mogelijk naar buiten komt, zij het wel zorgvuldig.

Het Kamerdebat over de milieu- en gezondheidssituatie rond Tata Steel op 26 januari a.s. is niet speciaal georganiseerd om onderhavig rapport te bespreken. 25 januari a.s. is de uiterste datum dat het rapport in GS voorligt en wordt vastgesteld, hetgeen weliswaar heel kort dag is. Gedeputeerde zal de komende dagen derhalve in overleg met de gemeenten bekijken of het rapport sneller naar buiten kan worden gebracht. Het streven is immers om het vóór het Kamerdebat (uiterlijk 25 januari a.s.) bij de Kamer te hebben.

Uiteindelijk gaan de Staten zelf over de wijze en het moment waarop zij het RIVM-rapport willen bespreken. GS moeten er enkel voor zorgen dat het zo snel mogelijk via de normale route naar buiten komt.

Gedeputeerde twijfelt absoluut niet aan de kunde en het beoordelingsvermogen van PS. Dit staat echter los van het zorgvuldige traject dat bewandeld moet worden. Er vloeien wellicht vragen uit voort die GS aan het RIVM willen stellen. De mensen die betrokken zijn bij het opstellen van het rapport zullen hierover geïnformeerd moeten worden. De provincie zal het rapport in samenspraak met de gemeenten naar buiten brengen. PS verwachten bovendien dat GS er een begeleidende brief bij sturen en dat de opdrachtgever, oftewel GS, er kennis van nemen en het naar buiten brengen. Het betreft een zorgvuldige procedure. Voornoemde stappen moeten zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk 25 januari a.s., zijn gezet. Dat is absoluut de inzet van GS.

Het is uiteraard van belang dat alle betrokkenen zo snel mogelijk kennis kunnen nemen van onderhavig rapport en dat het gesprek erover zo snel mogelijk kan worden gevoerd. Gedeputeerde is het overigens met mevrouw De Groot (SP) eens dat dat losstaat van het feit dat de uitstoot van ziekmakende stoffen snel beëindigd moeten worden. Daartoe is onderhavig rapport overigens niet bedoeld. Het is immers opgesteld in samenhang met het vorige rapport over het depositieonderzoek. Hopelijk geeft het huidige rapport meer houvast ten aanzien van de vraag waar de stoffen vandaan komen.

De SP vroeg of gedeputeerde het met haar eens is dat het RIVM-rapport direct na verschijning openbaar gemaakt moet worden. Gedeputeerde wijst erop dat in de omgeving vragen zullen rijzen. Zo heeft er tweemaal eerder een webinar (één voor bewoners en één voor raadsleden en Statenleden) plaatsgevonden waarbij het RIVM een presentatie verzorgde en men de mogelijkheid kreeg tot het stellen van vragen. Ook ten aanzien van onderhavig rapport dient iets soortgelijks te worden georganiseerd, hetgeen enige tijd en voorbereiding zal vergen.
Kortom, de uiterste datum waarop GS het rapport zullen vaststellen, is 25 januari a.s. Gedeputeerde tracht het naar voren te halen. Het rapport komt vervolgens beschikbaar, voorzien van een reactie van GS. Aansluitend is er de mogelijkheid om het in de commissievergadering NLG te agenderen.

Mevrouw **De Groot** (SP) verwees onder agendapunt 6 naar de communicatiemedewerkers die eerst met elkaar moesten communiceren alvorens er berichten naar buiten konden worden gebracht. Is dit een soortgelijke kwestie?

Gedeputeerde **Olthof** vraagt of mevrouw De Groot (SP) twijfelt aan de objectiviteit en de transparantie van het college. De communicatiemedewerkers zorgen ervoor dat er een heldere brief wordt gestuurd die ook afgestemd is met de brief die de gemeenten aan hun gemeenteraden versturen.

Statenlid **Kostic** (PvdD) meent dat GS vergeten dat PS uiteindelijk de baas zijn in dit huis. Laatstgenoemden bepalen dan ook wanneer het rapport naar voren moet komen. 25 januari a.s. is inderdaad te kort dag. Het is reeds in het bezit van de provincie. Statenlid Kostic verzoekt de gedeputeerde derhalve om volgende week te laten weten of het lukt om het rapport eerder dan 25 januari a.s. naar PS te sturen. Er is binnen de provincie geen enkele verdere beperking om binnen een week afstemming met de gemeenten te laten plaatsvinden, zodat het daarna richting Tweede Kamer kan.

Gedeputeerde **Olthof** trekt op geen enkele wijze de rol en de positie van de Staten in twijfel. Hij heeft derhalve toegezegd het rapport zo snel mogelijk te zullen doorsturen. Voorts zegt gedeputeerde toe dat PS waarschijnlijk al deze week de brief krijgen met de datum waarop zij het rapport daadwerkelijk tegemoet kunnen zien. Gedeputeerde heeft echter wel wat tijd nodig om een en ander af te stemmen.

De **voorzitter** rondt het agendapunt af en gaat over tot een korte schorsing.

Schorsing van 14.18 uur tot 14.25 uur

8. Rondvraag gedeputeerde Rommel (Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling en Stikstof)

De **voorzitter** heropent de vergadering en deelt mede dat er geen rondvragen zijn aangemeld voor de portefeuille van gedeputeerde Rommel.

9. A-agenda Recreatie

9.a Recreatie: Toekomst samenwerking rond het Plassenschap Loosdrecht e.o. en de opheffing van de beheerorganisatie Recreatie Midden-Nederland (A-agenda NLG 10-01-2022)

De **voorzitter** geeft het woord aan de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn.

Eerste termijn

Mevrouw **Jellema** (PvdA) leest in de stukken dat het een geldbesparing oplevert. De PvdA wil de partijen heel veel succes wensen en meent dat het als hamerstuk naar de eerstvolgende PS-vergadering op 31 januari a.s. kan worden doorgeleid.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) heeft één vraag. Op welke manier wordt in de nieuwe samenwerking geborgd dat de provinciale belangen niet geschaad worden als een van de partijen plotseling andere ideeën krijgt over de inrichting van de samenwerking?

Mevrouw **Hoogendoorn** (CU) spreekt graag namens haar fractie uit dat de procedure rondom de beëindiging van de beheerorganisatie Recreatie Midden-Nederland heel zorgvuldig is geweest. PS zijn met verschillende online bijeenkomsten actief betrokken geweest bij het proces. De ChristenUnie kan dan ook instemmen met de besluiten over de nieuwe bestuursstructuur. Zij hoopt dat het personeel een plek kan krijgen binnen de organisaties die nu aan zet zijn. Voorts is de ChristenUnie verheugd dat de gemeente Wijdemeren de rol op zich neemt voor Noord-Holland.

Mevrouw **Dekker** (CDA) bedankt GS voor de beantwoording van haar technische vragen. Aanvankelijk had zij de bijlage aangaande het liquidatieplan over het hoofd gezien. Zij verontschuldigt zich derhalve tegenover de ambtenaren voor het feit dat zij hen ten onrechte gestoord heeft tijdens het kerstreces.

PS zitten hier inderdaad als provinciaal deelnemer om een verbeterde toekomst voor het recreatieschap mede mogelijk te maken, met verantwoordelijkheid richting de werknemers,

betrokken watersportbedrijven, de horeca en natuurlijk de recreanten zelf. De complexe governancestructuur moet nu echt van tafel. Het CDA ziet inderdaad de voordelen van een andere samenwerking en organisatievorm: soberder en vooral doelmatiger. Zo te lezen, is het een zorgvuldig afwegingsproces geweest. Zoals eerder naar voren gebracht, hoopt het CDA alleen niet dat dit ten koste gaat van het hoognodige beheer en onderhoud.

Wat betreft de overdracht naar Staatsbosbeheer vraagt het CDA zich af of er genoeg ontwikkelingsruimte is en blijft voor recreatieve ondernemers in het gebied. Gaan economische en ecologische ontwikkelingen blijvend zij aan zij? Wat kan gedeputeerde hierover vertellen?

Voorts valt het het CDA op dat in de Statenvoordracht zelf onder paragraaf 3. wordt gesproken over financiën, communicatie en burgerparticipatie. Mevrouw Dekker mist echter wat nadere informatie over de burgerparticipatie, behalve dan de mogelijkheid tot zienswijze. Ziet zij wederom iets over het hoofd?

De **voorzitter** bedankt de Statenleden voor hun inbreng en geeft derhalve het woord aan gedeputeerde Zaal voor haar beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Zaal** (D66):
Gedeputeerde **Zaal** bedankt de commissieleden voor hun instemming met onderhavig voorstel. Richting mevrouw Dekker merkt zij op dat haar excuses aan de ambtenaren zijn aanvaard.

Jegens mevrouw Gonggrijp (D66) merkt gedeputeerde op dat in de nieuwe structuur de provinciale belangen eigenlijk op dezelfde wijze worden behartigd als in de oude structuur. De provincie blijft immers bestuurder van het recreatieschap. De dubbele gemeenschappelijke regeling wordt echter opgeheven waardoor er juist meer grip kan worden verkregen op de uitvoering en het beheer.

De overgang naar Staatsbosbeheer heeft geen gevolgen voor de doelstellingen van het recreatieschap. Deze blijven bestaan. Naast het recreatieschap is er ook het Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen, waarin de inhoudelijke ambities met de verschillende stakeholders zijn neergelegd. Dit gebiedsakkoord blijft eveneens bestaan en de provincie zal daarin nog kunnen sturen. Er verandert derhalve niets behalve dat het er eenvoudiger op wordt en dat de provincie meer grip kan hebben op de uitvoering. Voorts komt er hopelijk een einde aan de problemen die in het verleden zijn ervaren met Recreatie Midden-Nederland en aan de hoge kosten die er gemaakt zijn. Als het goed is, wordt het derhalve enkel beter en efficiënter.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde Zaal voor haar beantwoording en constateert dat er geen behoefte is aan een tweede termijn. Zij stelt voor om het als hamerstuk door te voeren naar de eerstvolgende PS-vergadering op 31 januari a.s. De commissieleden stemmen hiermee in.

10. Rondvraag gedeputeerde Zaal (Landbouw, visserij, recreatie, toerisme, dierenwelzijn)

De **voorzitter** geeft zoals eerder aangekondigd allereerst het woord aan gedeputeerde Zaal voor een mededeling.

Gedeputeerde **Zaal** heeft een korte mededeling over het Nationaal Strategisch Plan van het GLB. Voor het kerstreces hebben GS met de voormalig minister van LNV het laatste Bestuurlijk Overleg

gehad over het NSP. Laatstgenoemde heeft het NSP inmiddels richting Brussel gestuurd. GS hebben er alles aan gedaan om het voor het reces ook aan PS te doen toekomen, teneinde het vandaag te kunnen agenderen. Helaas is dat niet gelukt. In de eerstvolgende commissievergadering op 7 februari a.s. zal het NSP echter alsnog uitgebreid worden besproken. Voorts vindt in 2022 nog een nationale consultatieronde plaats waarin zienswijzen kunnen worden ingediend die ook weer kunnen leiden tot wijzigingen van het NSP. Gedeputeerde Zaal is heel tevreden over het eindresultaat alsmede over het proces dat met de minister is doorlopen.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) heeft ten aanzien van volgend agendapunt bij een van de zienswijzen van Natuurmonumenten gelezen dat er mogelijk aspiraties zouden zijn geweest om voor derogatie te pleiten en niet in te zetten op de drie meter spuitvrije zone. Komt dit ook terug in het NSP of voert dat voor nu te ver?

Gedeputeerde **Zaal** raadt mevrouw Jellema (PvdA) aan haar vraag mee te nemen naar de eerstvolgende bespreking op 7 februari als. Voorts adviseert zij haar om hierover ook een technische vraag te formuleren.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde Zaal voor haar mededeling en gaat over naar de rondvraag. Er is een rondvraag ontvangen van Statenlid Kostic (PvdD) over de geitenstop.

Statenlid **Kostic** (PvdD) licht toe dat het aantal geiten in de provincie in 2021 opnieuw is toegenomen, ondanks de geitenstop (een toename van bijna 15%). Hetzelfde was het geval in 2020. Dit is een potentieel gevaar voor de volksgezondheid, nog los van alle dierenleed (wegbranden van hoorns, direct weghalen van lammetjes bij hun moeder, een hoge vroegtijdige sterfte bij lammetjes, te weinig ruimte, bokjes die als afvalproduct z.s.m. worden gedood, etc.). De Partij voor de Dieren heeft twee vragen aan GS:

- Hoe kan dit?
- Wat gaan GS hieraan doen, zodat er volgend jaar niet opnieuw een stijging zal zijn?

Beantwoording door gedeputeerde **Zaal** (D66):
Gedeputeerde **Zaal** wijst erop dat op dat de cijfers die Statenlid Kostic (PvdD) aanhaalt, afkomstig zijn van het CBS. Deze betreffen het aantal geiten in de provincie Noord-Holland. De geitenstop gaat over de vergunning van nieuwvestiging van bedrijven in de provincie. De verschillen worden verklaard door het feit dat sommige geitenhouderijen nog ruimte hebben in hun omgeving, dan wel dat er sprake is van overgangsrecht of van een vergunning die eerder al in gang is gezet. Hierdoor kan het zijn dat ondanks de geitenstop het aantal geiten toeneemt.

Over de toekomst is vaker gesproken. De provincie wacht eerst de definitieve onderzoeken over de gezondheidsrisico's af, alsmede de nadere uitwerking. Wat kan er wel en wat kan er niet met de gezondheidseffecten? Gedeputeerde vindt het belangrijk om dat goed uit te zoeken alvorens hierover nieuwe beslissingen worden genomen, al dan niet in de zin van verlenging of een andere regeling, dan wel ten aanzien van het opheffen van de geitenstop.

Statenlid **Kostic** (PvdD) heeft dit verhaal van gedeputeerde vorig jaar ook al gehoord. Klopt het dat GS geen extra maatregelen willen nemen om de volksgezondheid te beschermen, ondanks dat het aantal geiten steeds blijft stijgen en deze een potentieel volksgezondheidsgevaar vormen?

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt dat er met de geitenstop reeds een vergaande maatregel is getroffen. Deze is juridisch gezien thans het maximaal haalbare. Voor verdere maatregelen moet eerst meer wetenschappelijk onderzoek worden gedaan naar de exacte gezondheidsrisico's.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde Zaal voor haar beantwoording en rondt het agendapunt af.

11. A-agenda Water, Water als Economische Drager, Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR/Comié van de Regio's

11.a Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027

De **voorzitter** geeft allereerst het woord aan de insprekers die zich voor onderhavig agendapunt hebben aangemeld.

Inspreker 1

De heer **Lobée** spreekt in namens Stichting Gezond Water:

"*Het Regionale Waterpogramma waar u als Provinciale Staten over gaat beslissen, is primair bedoeld om de waterproblemen (vervuiling, tekorten en veiligheid) op te lossen. Omdat de waterkwaliteitsdoelen voor geen van de 89 wateren worden gehaald door de zeer zorgwekkende prioritaire stoffen vereist dit programma veel ambitie.*

De kerntaak van de provincie is het beschermen van de natuur en het milieu. Ook buiten de oever met Watervisie 2021 werkt de provincie hieraan, in samenwerking met waterschappen en gemeenten in het kader van het interbestuurlijk toezicht. Eerder heeft u al informatie ontvangen over de sportvisserij, de grootste en onnodigste verontreiniging van het water met lood. Lood dat bij toekomstige moeders miskramen veroorzaakt, bij kinderen leidt tot IQ-vermindering en dat hart- en vaatproblematiek veroorzaakt. Bij het thuis gieten van vislood worden de lucht en het huisvuil verontreinigd. Lood vergiftigt direct en indirect veel vogels. Indirect vergiftigen geschiedt bij aaseters die door lood vergiftigde vogels vinden en opeten.

Omdat vissen met lood geen duurzaam gebruik is, roept Stichting Gezond Water u op hier echt iets tegen te doen. Niet met halfzachte acties met geld van belastingbetalers, zoals in de nota van beantwoording op de zienswijze op uw ontwerpprogramma is gedaan. Daarin wordt vislood omgeruild voor loodvrije gewichten die bijvoorbeeld uit wolfraammengsels met andere zeer zorgwekkende stoffen, zoals nikkel of kobalt, of uit andere zware metalen bestaan. Maak samen met andere overheden een eind aan het gebruik van vislood, zoals Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer dat ook al doen. Laat ook de gebiedsbeherende organisaties dit borgen in hun beleid.

Stichting Gezond Water organiseerde omruilprojecten in de Roer en loodvrij vissen in Hansweert, in Colijnsplaat, op de pier in Scheveningen en in de Zwaakse Weel. Er is echter gebleken dat dit niet werkt. De praktijk leert dat er meer nodig is om het gedrag van sportvissers te veranderen. Alleen met een verbod voor het gebruik van vislood is en worden ons water, onze gezondheid en onze natuur beschermd. Realiseert u zich dat oud-minister Ed Nijpels al in 1989 bij Kamervragen aangaf

dat het visloodprobleem snel zou zijn opgelost. Sinds die tijd is het visloodverlies echter alleen maar groter geworden. In 2020 is volgens de evaluatie van de green deal Sportvisserij Loodvrij het loodverlies met 10% toegenomen. Voor 2021 wordt een toename van 30% voorzien, terwijl het doel van voornoemde green deal is om een reductie van het verlies van vislood in 2021 met ten minste 30% te bereiken.

Stichting Gezond Water roept u, de leden van de commissie NLG, daarom op om uw verantwoordelijkheid te nemen. Maak sportvissers duidelijk dat u niet langer deze onnodige verontreiniging met lood accepteert, zeker niet in uw natuurgebieden. Maak samen met andere overheden een eind aan het gebruik van vislood. Borg dit via een verbod op het gebruik van vislood in het visrecht, zoals de provincie Overijssel en Staatsbosbeheer dat ook al doen. Spreek gemeenten, waterschappen en terreinbeherende organisaties aan op het onnodige gebruik en het achterlaten van hun vislood. Laat ook hen dit borgen in het visrecht. Deze simpele oplossing voor uw gezondheid en de gezondheid van de leefomgeving ligt binnen uw bereik."

Mevrouw **Jellema** (PvdA) wijst erop dat het gebruik van vislood reeds besproken is in voorgaande commissievergaderingen. Een reactie van GS was dat het primaat ook bij de sportvisserij zelf wordt gelegd. Deze zou een soort zelfreinigend vermogen gaan vertonen door geen lood meer toe te passen. Hoe kansrijk acht de heer Lobée die weg om tot minder of geen lood te komen?

De heer **Lobée** antwoordt dat de ambitie van de visserij was om het visloodverlies in 2021 met 30% te hebben verminderd. Dat verminderen zou gaan plaatsvinden via de green deal Sportvisserij Loodvrij. De green deal is 8 december jl. geëvalueerd. In de evaluatie is voor 2020 het visloodverlies vastgesteld op 10% en voor 2021 wordt een stijging tot 30% voorzien. Er is derhalve geen enkel zelfreinigend vermogen binnen de sector.

De **voorzitter** bedankt de heer Lobée voor diens inspraak en geeft het woord aan de volgende inspreker.

Inspreker 2

De heer **Denekamp** spreekt in namens de Vissenbescherming:

"*Als Vissenbescherming kregen wij de tip om naar het Regionaal Waterprogramma te kijken en met name naar de zienswijze van Sportvisserij Nederland hierop, alsmede naar de reactie van GS. Als voorzitter van de Vissenbescherming heb ik dat gedaan. De Vissenbescherming beschouwt hengelen als een vorm van dierenmishandeling. Hoewel het moeilijk is om mensen en vissen te vergelijken, denk ik toch dat het uit het water trekken van vissen door de hengelaars te vergelijken is met geweld, het onder water houden van mensen. De zienswijze van Sportvisserij Nederland gaat maar zijdelings in op het verband met het Regionaal Waterprogramma en GS zijn daar duidelijk over. Toch werd ik bij het lezen ongerust. GS nemen namelijk geen afstand van de bewering van Sportvisserij Nederland dat de natuurvriendelijke oever die geen plaats biedt aan recreatie door de burger niet meer van deze tijd is. Dit geldt evenwel voor de bewering dat natuur pas natuur is als "men" ervan kan genieten. Hiermee worden mensen bedoeld. Wat vinden GS van deze beweringen? Mij lijken ze onzin.*

Extra ongerust werd ik door de toezegging van GS dat recreatie waar mogelijk wel wordt meegenomen in het Waterprogramma. Er kwam ook nog de toevoeging "en vissen" bij. Dat lijkt een

mooie toevoeging voor de Vissenbescherming, maar in dit geval wordt bedoeld "en hengelen". Mijn vraag is of de belangen van dieren hier wel goed worden meegewogen. Want elke extra ruimte voor hengelen betekent een extra bedreiging voor de vissen. Vaak is hengelen voor hen levensbedreigend.

Noord-Holland heeft een gedeputeerde voor Dierenwelzijn, dus ook voor Vissenwelzijn. Ik ben benieuwd wat zíj hiervan vindt. Meent zij dat de belangen van dieren en vissen hierin voldoende worden meegewogen? Ik denk dat daarvoor best wat extra aandacht mag zijn. Ik heb ook nog even gekeken in jullie nota's over waterrecreatie. Daarin vond ik juist ook weer de belangen van dieren slecht meegewogen. Hier ligt nog een extra taak voor de gedeputeerde."

De **voorzitter** bedankt de heer Denekamp voor diens inspraak. Laatstgenoemde richtte zich ook een aantal keren tot GS. De voorzitter wijst er echter op dat de insprekers zich tot de commissie richten.

Statenlid **Kostic** (PvdD) bedankt de heer Denekamp voor diens bijdrage. Klopt het dat hij ook politieke ervaring heeft?

De heer **Denekamp** bevestigt dat hij tussen 1984 en 1991 Statenlid is geweest.

Statenlid **Kostic** (PvdD) is benieuwd in hoeverre de heer Denekamp verandering heeft gezien in de afweging van belangen tussen bijvoorbeeld sportvissers en dieren.
Zou de heer Denekamp de belangen van de vissen expliciet terug willen zien in de tekst van onderhavig programma?

De heer **Denekamp** acht dat inderdaad verstandig. Als de toevoeging "en vissen" (lees: hengelen) wordt gemaakt, zouden ook de belangen van vissen moet worden meegewogen.
Overigens is het evident te vermelden dat in vergelijking met ruim dertig jaar geleden er veel meer aandacht is voor dierenwelzijn dan in de periode dat de heer Denekamp Statenlid was.

De **voorzitter** bedankt de insprekers in eerste termijn en geeft het woord aan de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn.

Eerste termijn

Mevrouw **Jellema** (PvdA) merkt op dat er een uitgebreid Regionaal Waterprogramma voor de aankomende vijf jaar ligt. De uitgangspositie is helaas nog steeds beroerd. Als je het positieve benadering verkiest, zou je ook kunnen zeggen dat het een flinke uitdaging is. In het programma worden zaken genoemd die zeker niet helpen, zoals het hardnekkige probleem van de nutriënten en de bestrijdingsmiddelen in het oppervlakte- en grondwater. Daarnaast is er een uitspraak van de Grondkamer Noordwest, die oordeelde dat de provincie Noord-Holland het gebruik van het gewasbeschermingsmiddel glyfosaat op provinciale pachtgronden niet mag verbieden, althans niet op de lopende contracten. Wat de Partij van de Arbeid betreft is dit een gemiste kans. Een en ander is weliswaar niet de "schuld" van GS, maar van de rechtsgang die het verbiedt.

Mevrouw Jellema wil graag nog iets zeggen over de ingediende zienswijze. Daarbij wil zij ook de insprekers betrekken. Met de door GS opgenomen tekstuele wijzigingen kan de PvdA het grotendeels eens zijn. Over de zienswijze van de sportvisserij, die het begrip "*vissen*" erin wilde

zien -- dit is ook gehonoreerd door GS -- merkt mevrouw Jellema het volgende op. De toevoeging "*en vissen*" betreft een kleine maar betekenisvolle aanpassing. Het lijkt de PvdA een lobbysuccesje van de sportvissers. Het is misschien maar goed dat andere belanghebbenden of andere belangenbehartigers geen zienswijzen hebben ingediend. Anders hadden er nog veel meer toevoegingen in gestaan ("*jetskiën*", "*magneetvissen*" etc.). Zoals de twee insprekers ook al aangaven, wordt voor het vissen nog steeds lood gebruikt. Voor de PvdA had de tekstuele toevoeging dan ook niet gehoeven. Mevrouw Jellema stelde reeds de vraag wat het zelfreinigend vermogen van de visverenigingsbranche zelf is. Van het antwoord werd zij niet blij. Bij Alie Express bijvoorbeeld is het mogelijk om grote hoeveelheden vislood te kopen tegen exorbitant lage prijzen. Hoe aannemelijk is het dat al dat lood via omwegen niet toch gebruikt gaat worden? Dat is voor de Partij van de Arbeid een groot punt van zorg. Zij roept GS er dan ook nogmaals toe op om hier beleid op te maken.

De vraag betreffende de zienswijzen van Natuurmonumenten over mogelijke aspiraties voor derogatie zal mevrouw Jellema meenemen naar eerstvolgende commissievergadering op 7 februari a.s. Voorts wijst zij op een zienswijze die door Rijkswaterstaat is ingediend over verzilting rond schutsluizen. GS hebben gemeend hierover niets specifieks op te nemen in het stuk over het Waterprogramma. De Partij van de Arbeid vindt dit een gemiste kans, omdat de verzilting bij schutsluizen wel degelijk een enorm risico behelst. Zij zou hier derhalve alsnog graag een reactie van de gedeputeerde op ontvangen.

In de blauwe kaders in het Waterprogramma staan de acties die (reeds) worden ondernomen. Deze acties blijven op sommige punten weinig smart. In 2027 moet de provincie aan de Waterrichtlijn voldoen. Veel waterlichamen voldoen praktisch echter nog niet aan de kwaliteitseisen. Hoe zien GS dat voor zich in de komende vijf jaren die nog resteren? Mevrouw Jellema zit thans zeven jaar in de Staten en de commissie NLG. Gedurende deze periode is de voortgang op het terrein van water heel gering. Kan de gedeputeerde aangeven welke katalysatoren er nog zijn om in 2027 daadwerkelijk te kunnen voldoen aan de Kaderrichtlijn Water?

De heer **Dessing** (FvD) merkt op dat het Regionaal Waterprogramma 2022-2027 grofweg bestaat uit richtlijnen op drie onderdelen. In het kader van de tijd beperkt hij zich tot het deelonderwerp overstromingsrisico's en waterveiligheid. Forum voor Democratie vindt het een leesbaar document met heldere kaders voor acties die worden gesteld. Op grote lijnen kan de fractie zich derhalve vinden in onderhavig document. Er valt weliswaar een aantal zaken op. De heer Dessing heeft naar aanleiding daarvan twee aanvullende vragen.

In de scope op de Statennota wordt gezegd dat klimaatadaptatie niet onder dit Waterprogramma valt. Het valt echter op dat het woord "*klimaatadaptie*" desondanks verschillende malen wordt genoemd in het document, ook in het kader van overstromingsgevaar. Dat doet vermoeden dat er sprake lijkt te zijn van een serieuze dreiging of een serieus probleem. De heer Dessing heeft al eerder genoemd dat zijn fractie wat anders aankijkt tegen het gegeven dat de zeespiegel jaarlijks met 1,4 millimeter stijgt. Forum voor Democratie acht dit niet een heel groot risico. Het is goed om scenario's te bekijken. De heer Dessing zou de term "klimaatadaptatie" echter graag veranderd zien in "*weersbestendig maken*". Hij kan zich voorstellen dat niet alle partijen hier enthousiast over zijn, maar uiteindelijk gaat het erom dat de waterveiligheid binnen de provincie wordt getoetst op weersbestendigheid. Aangezien Noord-Holland grotendeels onder de zeespiegel ligt, is het belangrijk om hiernaar te kijken. Om nu echter direct heel sterke acties te initiëren teneinde alle buitendijkse gebieden te evacueren, gaat Forum voor Democratie wat ver.

De heer Dessing komt vervolgens op een aantal praktische zaken. In het stuk wordt gewezen op overstromingsrisicokaarten. De weblink risicokaart.nl in het document geeft echter geen toegang. De heer Dessing vraagt gedeputeerde of het voor de Staten mogelijk is om alsnog toegang te krijgen, opdat zij de kaart ook daadwerkelijk kunnen inzien. Uit de stukken blijkt overigens dat de laatste update van de kaart uit 2019 dateert. Elke zes jaar zou deze geüpdatet moeten worden. Kortom, Forum voor Democratie ontvangt graag toegang tot de website teneinde zelf het inzicht te verkrijgen in de waterveiligheid en een en ander te kunnen toetsen.

In het stuk wordt ook gesproken over bouwaanvragen en gelaagdheid in beschermingsniveau. Als een toekomstige projectaanvraag onder de nieuwe Omgevingswet valt, zou de heer Dessing graag vernemen of hieronder in het DSO-systeem ook geborgd is dat de waterveiligheid onderdeel uitmaakt van de toetsing van een projectaanvraag, om te voorkomen dat er zaken over het hoofd worden gezien. Er zijn momenteel immers wat technische problemen in het DSO-systeem.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) gaf een jaar geleden tijdens de bespreking van het definitieve concept al aan dat het Waterprogramma wordt gedomineerd door EU-richtlijnen. De PVV heeft daar grote moeite mee. Voorts wil zij opnieuw haar zorgen uitspreken over de uitspraken ten aanzien van de zeespiegelstijging. Op pagina 44 staat dat er rekening wordt gehouden met een te verwachten, versnelde zeespiegelstijging. Sinds het begin van het huidige interglaciaal is de zeespiegel met 120 meter gestegen. Het was mogelijk om met droge voeten naar Ierland te lopen. Op wat nu de bodem van de Noordzee is, liepen vroeger mammoeten rond. Er is geen sprake van een versnelde zeespiegelstijging en het ligt ook niet voor de hand dat die er komt. Wat zou daarvan immers de oorzaak moeten zijn? Een nieuwe IJstijd? De PVV acht het heel vreemd dat beleid niet op realiteit wordt gebaseerd en dat men de voorkeur geeft aan voorspellingen door klimaatalarmisten, wier voorspellingen nog nooit zijn uitgekomen. Waarom zou je beleid baseren op scenario's en modellen in plaats van de realiteit? Waar komt die sterke voorkeur vandaan?

De ambities zijn kennelijk een beetje te ambitieus. Op pagina 11 wordt thans melding gemaakt van het naar beneden bijstellen van de doelen. Hoeveel geld is er dan besteed aan doelen die kennelijk haalbaar zijn? De PVV maakt zich hier zorgen over. Geldsmijten naar doelen die niet haalbaar zijn -- ten aanzien van klimaat en energie is dit ook het geval -- kost nogal wat. De burger van Noord-Holland betaalt hiervoor uiteindelijk de rekening, hetgeen de PVV verdrietig stemt.

Mevrouw **Dekker** (CDA) had gehoopt aan de voorkant een goede integrale samenwerking met de waterschappen en Rijkswaterstaat terug te zien in deze versie van het Regionaal Waterprogramma. Zoals de waterschappen in hun zienswijze aangeven, zien zij geen relatie en interactie met andere provinciale beleidsstukken. Rijkswaterstaat benadrukt in zijn zienswijze *"de notie dat Water meer sturend dient te zijn in de Ruimtelijke Ordening*". Waarvan akte. De kersverse coalitie in Den Haag heeft dit nog maar eens duidelijk beschreven in het regeerakkoord.

In de beantwoording neemt de provincie soms zienswijzen over. In het concept is het uiteraard aangepast, maar voor het CDA is samenwerking op het gebied van adequaat waterbeheer als bron van ons bestaan van noodzakelijk belang. De fractie acht het daarom teleurstellend dat het überhaupt nodig is geweest om de provincie op voorhand te laten meedeinen in de juiste uitingen en formuleringen.

Er is weliswaar ook een positief geluid vanuit het CDA, zeker op het gebied van het in kaart

brengen van de overstromingsrisico's -- een en ander dient daartoe wel toegankelijk te zijn -- en wat betreft de inspanningen op het gebied van waterveiligheid. De fractie is voorts positief over de doelen, zoals een (water)vitaal landelijk gebied waarbij onderzoek naar uitbreiding van het veelgevraagde landbouwportaal opgenomen is, een goed op de beroeps- en recreatievaart toegesneden vaarnetwerk en een uitbreiding van het aantal zwemlocaties.

Voorts benadrukt het CDA de urgentie van waterbeschikbaarheid en kwantiteit, zoals mede beschreven in het doel " *geen uitputting van grondwatervoorraden*". De vraag naar drinkwater stijgt immers. De investeringen van de provincie worden onder meer gedaan in onderzoek naar nieuwe drinkwaterwinningen. Wat het CDA betreft zou er aan de voorkant geïnvesteerd moeten worden in en tevens gecommuniceerd moeten worden over de bewustwording aan de verbruikerskant. Hoe kan de provincie nog meer innovatie stimuleren, zoals het circulair maken van de afvalwaterketen om met z'n allen bewust te worden van waterbesparingen? Welke rol kan de provincie sterker pakken? Mevrouw Dekker roept alle fracties op om hierover mee te denken.

Mevrouw **Bouhlel** (SP) merkt op dat na het lezen van het Regionaal Waterprogramma de SP zich zorgen maakt over het feit dat nergens is terug te lezen dat vissen met lood niet wenselijk is. Volgens Stichting Gezond Water is het loodgehalte juist verhoogd. Dat staat in contrast met de beantwoording van GS op de technische vragen van Statenlid Kostic. In Nederland zijn er zo'n 2 miljoen sportvissers, waarvan circa 100.000 in Noord-Holland. GS geven in het stuk aan dat goed water onmisbaar is voor de natuur. Hoe kan water goed zijn als daar lood in voorkomt, doordat sportvissers met lood vissen? Lood is een zwaar metaal dat erg giftig is. Dit is niet goed voor het leven boven water, maar zeker niet voor het later onder water. Kunnen GS toezeggen erop toe te zien dat er bij de sportvisserij alleen nog maar loodvrij gevist mag worden? Is dat dan ook te koppelen aan de Visakte, door deze bijvoorbeeld in te trekken bij overtreding? Pas wanneer er geen lood meer in het water terechtkomt, kun je spreken van goed water dat onmisbaar is voor de natuur.

Mevrouw **Hoogendoorn** (CU) bedankt gedeputeerde en de ambtenaren voor het Waterprogramma, dat een mooi document is geworden. Het is duidelijk zichtbaar dat er rekening wordt gehouden met de bestaande plannen en visies. Op die manier is het een integraal programma geworden. De ChristenUnie wil wel opmerken dat er, los van de ecologie in het water, meer om het water heen gekeken kan worden. Daaraan valt eigenlijk ook al te zien hoe het gaat met het water en wat erin leeft. De ChristenUnie mist in het programma de vermelding van het probleem met lozingen van drugsafval. Inmiddels zijn dit geen incidenten meer, maar betreft het helaas een structureel gegeven dat noodzakelijkerwijs in een Waterprogramma genoemd moet worden. Een onderzoek van 28 oktober jl. naar de productie van synthetische drugs in de eenheid Noord-Holland laat zien dat de omvang ervan groter is dan de overheidsdiensten tot voor kort inschatten. Hoe kijkt gedeputeerde hiertegen aan? Meent hij dat het in het programma benoemd zou moeten worden?

In het programma staat evenmin weinig over het voorkomen van blauwalg en botulisme. Dit probleem keert vaak terug. Juist omdat er meer plannen zijn om water op te vangen in bufferzones moet hier scherp op worden gelet.

Vislood dat achterblijft in de sportvisserij keurt de ChristenUnie niet goed. GS stellen dat de metingen dusdanig zijn dat het geen gevaar oplevert. Er zijn gedurende coronatijd echter zo veel sportvissers bij gekomen dat het aannemelijk is dat er meer vislood is achtergebleven. Mevrouw Hoogendoorn acht het van belang om dit te blijven monitoren en uit te kijken naar een oplossing.

In het Waterprogramma wordt ervan uitgegaan dat iedereen op het riool is aangesloten. Er zijn echter buitengebieden waar nog gebruik wordt gemaakt van septic tanks. De belasting en risico's die dit met zich meebrengt voor het grondwater zouden nog opgenomen kunnen worden.

Naast medicijnresten vormen microplastics in het afvalwater een groot probleem. Het zou mooi zijn als de provincie dit preventief aanpakt. Dit wil zij ook doen volgens het programma. De app "*Beat the microbead*" is bijvoorbeeld een initiatief van de Plastic Soup Foundation, aan de hand waarvan je kunt zien of een product microplastics bevat. Kan de provincie wellicht iets doen om de inwoners van Noord-Holland hierop te attenderen?

Vorige week mocht mevrouw Hoogendoorn een week in Frankrijk verblijven. Het kraanwater is daar tegenwoordig drinkbaar. De sterke chloorlucht die je tegemoetkomt als je de kraan opendraait, deed mevrouw Hoogendoorn toch ernstig aarzelen. De opluchting dat er bij thuiskomst heerlijk drinkwater onbeperkt uit de kraan komt, maakte haar dankbaar en deed haar ook beseffen hoe vanzelfsprekend men dit vindt. Door de toenemende vraag dreigt er een drinkwatertekort. Er wordt onderzoek gedaan naar extra productiemogelijkheden. De provincie participeert in deze onderzoeken vanwege het innovatieve karakter en de betekenis voor het grondwaterbeleid. De provincie moet ook wel participeren, want hoe kan het anders uit? De drinkwaterbedrijven kunnen moeilijk extra productiemogelijkheden creëren als er geen investeringsruimte is doordat ze van overheidswege winstbeperkingen hebben. De collega's van de ChristenUnie in de Tweede Kamer hebben in 2020 en 2021 moties ingediend om de winstbeperking aan te passen, zodat investeringen kunnen plaatsvinden en de levering van voldoende drinkwater mogelijk wordt gemaakt.

Aangezien de provincie bereid is om vanwege het innovatieve karakter te participeren in onderzoeken over het winnen van extra drinkwater, lijkt het de ChristenUnie zoals bekend een goed idee om te investeren in grijswatersystemen om zo drinkwater te besparen. Mevrouw Dekker (CDA) noemde dit punt zojuist ook. De ChristenUnie zal op korte termijn een discussienota over dit onderwerp aan de commissie NLG voorleggen.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) merkt op dat het met de chemische kwaliteit en biodiversiteit van onze wateren niet zo goed gesteld is. Ook de waterkwaliteit van het IJsselmeer, het Blauwe Hart, staat onder druk. Dit heeft gevolgen voor de zoetwatervoorraad. Er moet echt heel veel gebeuren om de balans van het water en het ecosysteem te herstellen. De provincie heeft natuurlijk specifieke taken en is niet verantwoordelijk voor de volle breedte van het domein. Maar kijkend naar de opgaven die er liggen, kunnen de biodiversiteit van het water en de zorgen over de drinkwatervoorzieningen niet los gezien worden van de opgaven en de verantwoordelijkheid van de provincie. De komende tijd zal er veel gevraagd worden van het regionale waterbeheer, dat gericht moet zijn op het vasthouden en bergen van water, het verbeteren van de kwaliteit, het inspelen op klimaatverandering en het tegengaan van verzilting en bodemdaling. Deze opgaven vragen om een stevige inzet van de provincie in samenwerking met het Rijk, waterschappen en gemeenten. En in samenhang met andere domeinen, zoals landbouw, ruimtelijke ordening en energiebeleid. Gelukkig is een stevige inzet van de provincie terug te lezen in het Regionaal Waterprogramma, waarover mevrouw Gonggrijp haar complimenten uit. Het is duidelijk dat de opgave van de provincie niet alleen via dit Waterprogramma plaatsvindt, maar ook via de verstedingstrategie, de veenweidestrategie en het Programma Natuur. D66 juicht een integrale aanpak toe en roept tegelijkertijd op om te zorgen dat het waterdomein scherp geborgd blijft in al die andere dossiers.

Wat D66 betreft zouden water en bodem ook sturende factoren moeten zijn in de ruimtelijke ordening. In de tekst kan dit principe worden teruggelezen, maar D66 hoort graag van GS en de gedeputeerde hoe dit dan concreet vorm krijgt en welke concrete waarborgen er zijn om dit principe vast te houden, gezien de druk op de schaarse ruimte.

Een en ander geldt ook voor de doorwerking naar andere provinciale beleidstaken. Hoe vindt vanuit GS hierop sturing plaats om te waarborgen dat wateropgaven en de juridische verplichtingen, zoals de Kaderrichtlijn Water, hier naadloos op aansluiten? Gaat de provincie dit allemaal halen, ook in 2027?

D66 vindt het goed om te lezen dat het college oog heeft voor de effecten van de ontwikkelingen in de ondergrond door bijvoorbeeld bodemenergie en aquathermie. D66 juicht het toe dat in samenwerking met gemeenten energieplannen worden doorgelicht op dit effect. De omslag in waterbeheer naar vasthouden en bergen, het realiseren van natuurvriendelijk onderhoud, het ontwikkelen van een robuust waternetwerk waarbij het versterken van de biodiversiteit vooropstaat en verzilting wordt tegengegaan, zal ook veel vragen van de waterbeheerders waarmee samengewerkt wordt. Hoe vindt het overleg met deze partners plaats? Wordt de ambitie voor duurzaam beheer door alle partners ook echt ondersteund? D66 hoort hierop graag een reflectie van de gedeputeerde.

De verontreiniging van ons water heeft de nodige oorzaken. Mevrouw Gonggrijp licht er één punt uit, te weten vislood. Wat doet de provincie eraan om te zorgen dat het gebruik van vislood wordt gestopt?

Mevrouw Gonggrijp neemt de vrijheid om kort te reageren op een C-stuk, namelijk het onderzoek naar de multifunctionele binnendijkse achteroevers van de Wieringerhoek. Deze plannen kunnen niet rekenen op draagvlak vanuit de gemeente Hollands Kroon, maar een waterrobuuste ruimtelijke inrichting vraagt ook om waterberging om onder andere tegendruk tegen verzilting te realiseren. Ziet de gedeputeerde mogelijkheden hiertoe? Zo niet op deze plek, wordt er dan nagedacht over waterberging in andere gebieden? Is de gedeputeerde het eens met D66 dat waterberging onderdeel is van een robuuste, ruimtelijke inrichting?

Ziet de provincie ten slotte mogelijkheden om inwoners en bedrijven duidelijk te maken wat hun eigen gedrag betekent voor de waterkwaliteit? Andere partijen noemden het ook reeds. Wat D66 betreft moeten hier echt stappen op worden gemaakt.

De heer **Cardol** (GL) meent dat het een belangrijk programma betreft, met veel goede punten. Hij complimenteert het college ook voor de wijze waarop de reacties zijn verwerkt en tot verbeteringen in het stuk hebben geleid. De heer Cardol gaat in op een paar zaken, te weten de KRW-doelen, de rol van de landbouwsector, gewasbeschermingsmiddelen en enkele zienswijzen. Hij begint echter met de sportvisserij. Het is opvallend hoe de sportvisserij met haar uitgebreide zienswijze volledig voorbijgaat aan de eigen rol en de bijdragen die sportvissers zelf zouden kunnen leveren aan schoon water, oftewel stoppen met lood. De overgenomen tekstwijzigingen in de inleiding zijn dan ook behoorlijk cynisch. "*Vissen*" (lees: hengelen) en "*water*" worden in één zin genoemd. GroenLinks ondersteunt graag de vraag van de inspreker, de heer Denekamp, in hoeverre dierenwelzijn in deze nota is meegewogen. Het zou nog beter zijn als de provincie veel dwingender maatregelen zou nemen om het gebruik van lood in de sportvisserij terug te dringen, bijvoorbeeld bij het verstrekken van vergunningen. Er zijn immers genoeg alternatieven. GroenLinks ontvangt

hierop graag een reactie van gedeputeerde.

De KRW-doelen blijven voor de heer Cardol een wat schimmig woordenspel. In de nota staat dat de provincie de doelen niet verlaagt, maar ze meer realistisch maakt. Men weet wat zogenaamd realisme heeft gebracht in de PAS-kwestie: veel ellende en torenhoge kosten. De heer Cardol zou weleens een voorspelling van de gedeputeerde willen horen over de juridische en maatschappelijke gevolgen als de KRW-doelen in 2027 niet gehaald worden. Wat gaat Brussel doen en wat verwacht gedeputeerde van de milieuorganisaties? Ziet hij al een nieuwe Urgenda-rechtszaak in het verschiet?

De oorzaken van slechte waterkwaliteit zijn complex. Het is te simpel om alleen maar schuldigen aan te wijzen. Laat de provincie kijken wie kan bijdragen. Dit brengt de heer Cardol op de landbouw. Hierover heeft hij technische vragen gesteld. Hij bedankt GS voor de beantwoording. In de antwoorden staat echter vooral iets in de trant van: "*Rustig aan, dan breekt het lijntje niet.*" Het is prima om door te gaan met het Landbouwportaal. Het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer is een begin, maar wel heel erg vrijblijvend. Bij de rol van de provincie blijft men steken in "*het bevorderen van de integraliteit met andere beleidsopgaven en gebiedsprocessen*". Is dat nu echt het enige wat de provincie kan doen? Nee, want Natuurmonumenten geeft in zijn zienswijze een voorbeeld. In het nieuwe GLB wordt gesproken over verplichte bufferstroken van drie meter langs watergangen. Er wordt echter gefluisterd dat Nederland gaat pleiten voor een uitzondering. De heer Cardol wil het niet volledig uitstellen tot de bespreking in de volgende commissievergadering, maar hij mag hopen dat de gedeputeerden daar dan nadrukkelijk hun vinger tegen zullen opsteken.

Dan komt de heer Cardol op de vervuiling door gewasbeschermingsmiddelen. De toelating van middelen is een zaak van het Rijk, gedelegeerd aan het Ctgb. Het betreft misschien niet de portefeuille van deze gedeputeerde, maar de heer Cardol wil toch de suggestie opwerpen om een gepeperde brief naar het Rijk te sturen om het Ctgb een betere opdracht te geven. Vraag hen om niet alleen de risico's van afzonderlijke bestrijdingsmiddelen te beoordelen, maar ook de giftige cocktail die ontstaat in de lucht, op de grond en in het water. Er is net weer een burgeronderzoek gepubliceerd door de burgergroep Meten is Weten. De hoofdconclusie luidt dat er een deken van landbouwgif over Nederland ligt. In het regeerakkoord staat dat de normen voor het gebruik van middelen wordt afgestemd op de KRW. Kortom, het is een goed moment voor een oproep aan het Rijk om de daad bij het woord te voegen. In PS van Drenthe is hierover onlangs met een ruime meerderheid een motie aangenomen. Is de gedeputeerde bereid om zo'n oproep aan de regering te doen?

Er komt een nieuw NSP aan. De heer Cardol neemt aan dat gedeputeerde Loggen op het vinkentouw zit om samen met zijn collega van Landbouw optimaal gebruik te maken van de regionale regelingen die hierin mogelijk zijn.

Zoals gezegd zitten er ook goede punten in het programma, zoals het dynamisch kustbeheer, het werken aan een Natuurnetwerk en de sturende rol van water, die ook in het regeerakkoord wordt genoemd. Ook wat betreft de binnenduinrand en de veenweide kijkt GroenLinks uit naar de regionale veenweidestrategie.

De heer Cardol refereert nog aan twee punten uit de zienswijze:

- Polder Westzaan: GroenLinks kan zich vinden in de reactie van het college op de zienswijze van

Staatsbosbeheer, maar dringt er wel op aan om hier onmiddellijk werk van te maken als de maatregelen gekozen en vergund zijn. De heer Cardol vraagt hier expliciete aandacht voor van de gedeputeerde.

- De waterschappen wijzen erop dat er nog inconsistenties zitten tussen dit stuk, het Programma Natuur en het Masterplan Biodiversiteit, met name op het punt van verdroging. Hoe kijkt de gedeputeerde daarnaar?

De heer Cardol verwees al naar het regeerakkoord. Er komt heel veel geld vrij voor een aantal opgaven in het landelijk gebied. Het is nog de vraag hoe dat besteed gaat worden, maar de provincies zullen er een grote rol in spelen. GroenLinks hoopt dat er op korte termijn veel duidelijkheid gaat ontstaan over de wijze waarop dit geschiedt en waarop dit positieve gevolgen kan hebben voor de wateropgave. De fractie kijkt er derhalve naar uit om het met elkaar te bespreken, waarna men ermee aan de slag kan gaan.

De heer **De Wit** (VVD) stelt vast dat de speelruimte voor Provinciale Staten bij dit stuk niet zeer groot is. Het vaststellen van de doelen gebeurt meer nationaal en Europees en voor het uitvoeren van de maatregelen zijn de waterschappen eerder aan zet dan de provincie. De VVD beseft dat recreatie buiten dit programma valt, toch wil de heer De Wit aangeven dat hij blij is dat naar de koppelkansen wordt gezocht, zoals met het stadstrand bij Hoorn. De VVD is daar voorstander van. Een belangrijk speerpunt is het zoet water; er zijn nu geen acute problemen of knelpunten, maar dit kan in de toekomst wel het geval zijn, bijvoorbeeld bij periodes van droogte in de zomer. De vraag is of de gedeputeerde met dit waterprogramma op zak in gesprek kan gaan met industrie en landbouw over het voorkomen van verdelen van schaarste door de voorraad zoet water te vergroten. Graag een reflectie van de gedeputeerde op de vraag of hierop in de komende jaren een grotere inzet gepleegd kan worden. De heer De Wit verzoekt GS expliciet het zoetwateraspect mee te nemen in de regionale Veenweide strategie. Dit document komt volgende maand aan de orde in deze commissie.

De heer De Wit (VVD) vervolgt met de vraag wat de rol van de Provincie is bij de stimuleringsmaatregelen. Welke maatregelen liggen al dan niet op tafel, wie neemt ze en hoe wordt alles gefinancierd? De VVD verzoekt GS hen in de loop van dit jaar hierover te infomeren. De heer De Wit heeft twee suggesties op dit gebied. De eerste suggestie is een landbouwportaal, dit zou goed kunnen werken. 1400 ondernemers doen er al aan mee en de heer De Wit ziet graag dat de overige 1500 ondernemers in Noord-Holland ook mee gaan doen. Dezelfde aanpak kan voor stimulering gelden, het is beter een wortel te gebruiken dan een stok. Als tweede suggestie noemt de heer De Wit het voorkomen van aanwezigheid van plastic met bijvoorbeeld de Bubble Barrier die plastic uit het water haalt. Vervolgens gaat de heer De Wit in op de discussie over lood in het water; de VVD is daar niet blind voor, maar ziet dat de sector met de Green Deal Sportvisserij 2018 een goede bijdrage wil doen. Hij verwacht dat het rijk er scherp op zal letten dat daar wat van terecht komt. Dit jaar is ook een omruilactie opgezet van lood naar van loodvrij, de VVD spreekt daarvoor haar steun uit.

Bij interruptie voegt mevrouw **Dekker** (CDA) toe dat zij het een zeer goede opmerking vindt over Great Bubble Barrier. Zij heeft daar eerder vragen over gesteld in de commissie waarop het antwoord was dat de inspanning als Provincie daarin niet verder reikt. Denkt de heer De Wit dat dit nu anders is? De heer De Wit antwoordt dat in het document staat dat de provincie stimuleringsmaatregelen onderzoekt en daar kan verminderen van plastic een onderdeel van zijn. Hij denkt dat er gezamenlijk veel bereikt kan worden, met een duwtje in

de rug door de Provincie.

De **voorzitter** bedankt beiden en geeft Statenlid Kostic (PvdD) het woord.

Statenlid **Kostic** (PvdD) kan grotendeels aansluiten bij GroenLinks, maar is wel pessimistischer; er is al 22 jaar tijd geweest om te onderzoeken en te experimenten, maar er is nog 0% van de doelen gehaald. Komt er in de volgende vier jaar nog meer van hetzelfde met alleen mooie woorden? Nog maar 0,7% van de bollensector is biologisch. Er wordt gesproken om nog meer Europees geld in de projecten te pompen, terwijl de effectenmonitoring niet op orde is zodat het niet duidelijk wordt of het geld goed is besteed. Er gaat maatschappelijk geld naar toe maar hoe effectief het is, daar kunnen GS geen antwoord op geven. De omruilactie voor vislood is weggegooid geld. Dat belooft niet veel goeds voor andere bestedingen. GroenLinks wil het geld slimmer inzetten en zal zelf ook met voostellen komen. Er moeten keuzes komen, onder andere voor 100% biologische bollenteelt. Daarnaast zal de omgevingswet straks meer macht geven om sterker te kunnen ingrijpen. Er is nog maar vijf jaar te gaan.

De heer **Mangal** (DENK) geeft een compliment over het document Waterbeleid maar vindt het deel over datacenters karig. Er staat dat restwarmte zou kunnen worden hergebruikt, maar gebeurt dit met zoet water? En geldt dat ook voor een aardwarmtesysteem? Heeft onze Provincie contact met collega's in Flevoland en Zeewolde, over in hoeverre het datacenter van Facebook gaat drukken op onze watervoorraad? Is daar zicht op? Hebben bedrijven als Facebook en Google direct of indirect invloed op de watervoorziening en in hoeverre laten GS dat toe? Waarom wordt dit niet genoemd? Is het goed om onbeperkt drinkwater aan megadatacenters te leveren met schaarste in het vooruitzicht?

De **voorzitter** geeft aan dat dit het einde is van de eerste termijn van de commissieleden en geeft het woord aan gedeputeerde Loggen voor de beantwoording.

Gedeputeerde **Loggen** zal de samenvattende vragen clusteren tot de volgende onderwerpen:
- Kaderrichtlijn water en de deadline in 2027
- Opmerkingen over vissen en loodvervuiling
- Losse opmerkingen, integraliteit en samenhang met andere beleidsdocumenten

De vraag ten aanzien van de datacenters is al eerder aan de orde geweest. De Provincie heeft, als enige provincie in Nederland, een datacenterstrategie opgesteld. Daarin is opgenomen dat men van de best beschikbare technieken gebruik moet maken en mede moet kijken naar het watergebruik. Overigens is dit niet al te dramatisch want het verbruik is beperkt in relatie tot het totale verbruik en er is geen zicht op dat het tot problemen zou leiden.

Over het vislood merkt gedeputeerde Loggen op dat de Provincie er alles aan doet wat binnen het vermogen ligt. De omruilactie was het meest tastbare en was een eerste stap. Alle andere maatregelen zijn met behoorlijk juridische risico's omkleed en dat maakt het complex. De Provincie is daar nog niet toe overgegaan en is dat ook niet voornemens. In de laatste anderhalf jaar is de hengelsport wel enorm toegenomen, hetgeen een verhoging van lood teweeg heeft gebracht. Maar over het algemeen genomen is het minder geworden. Het regionale waterprogramma gaat niet over dierenwelzijn en de Provincie heeft geen (toezichthoudende) rol bij de visaktes.

Bij interruptie vraagt mevrouw **Jellema** (PvdA) aan de gedeputeerde waarom hij het woord

'vissen' heeft gehonoreerd vanuit de zienswijze van de hengelsportvereniging.

Gedeputeerde **Loggen** antwoordt dat hij bij elke zienwijze nagaat in hoeverre deze het beleid ten goede kan komen. Een toegevoegde waarde van een zienswijze wordt overgenomen.\

Mevrouw **Jellema** (PvdA) reageert dat zij met spanning uitkijkt naar beantwoording van de gedeputeerde op de zienswijze over de verzilting.

Gedeputeerde **Loggen** was daar verbaasd over, omdat Rijkswaterstaat of de Waterschappen eigenaar zijn van de sluizen waar dit speelt. Hij zal daar zeker naar kijken en bij Rijkswaterstaat zijn verbazing kenbaar maken.

De heer **Mangal** (DENK) heeft een opmerking over het datacenter, maar wil eerst iets kwijt over het lood: Statenleden worden erg nerveus als er lood wordt geloosd door Tata Steel, maar het lood vanuit de visserij is ook aanzienlijk groot. Hij meent dat de gedeputeerde zich daar ook druk over zou moeten maken en er hard tegen moet kunnen optreden. In de datacenterstrategie wordt niet gesproken over de watervoorraden, de vraag is of er voorraden gereserveerd moeten worden voor datacenters. Heeft de gedeputeerde ook de toekomst hierin meegenomen?

Gedeputeerde **Loggen** vindt het niet zinvol hier een verhandeling over datacenters en landelijke beschikbaarheid te houden, daar is een landelijke stuurgroep mee bezig. Deze gaat ook over droogte en beschikbaarheid. Als zich een droogte zou voordoen bestaat daarvoor een verdringingsreeks en is bekend wie als laatste wordt afgeschakeld. Het doel hierbij is de eest kwetsbare factoren zo lang mogelijk van water voorzien. Het belangrijkste bekken en voorraad is het IJsselmeergebied, daar moet de kwaliteit zo goed mogelijk blijven om er 80% van het drinkwater uit te kunnen halen. In de datacenterstrategie is opgenomen dat gebruik van drinkwater als koelwater zoveel mogelijk wordt voorkomen; er zijn initiatieven om daar industriewater voor te gebruiken. Men onderzoekt of men daar selfsupporting in kan zijn. Inwoners worden gestimuleerd op eigen terrein water ter beschikking te hebben, dat vraagt ook een investering van de ondernemer zelf. Op vislood komt een Europees verbod en aangezien er in Noord-Holland geen normen worden overschreden lijkt het geen goede inzet van mensen en middelen om, vooruitlopend op een dergelijk verbod, allerlei zaken op de hals halen.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) heeft bij interruptie de vraag of het op handen zijnde Europese verbod ook een importverbod behelst.

Gedeputeerde **Loggen** antwoordt dat hij nog geen details kent en hij zegt toe na te gaan in hoeverre de informatie hard is en wat erover bekend is. Hij zal de ingewonnen informatie toesturen aan de commissie (toezegging).

Statenlid **Kostic** reageert bij interruptie dat het apart is hoe GS in een hoekje kruipt en smoesjes probeert te verzinnen. Zij heeft twee concrete vragen. De eerste gaat over belangenafweging. Statenlid Kostic vindt het raar dat in een programma dat over bescherming van water gaat het belang van het hengelen zo zwaar gaat wegen. Trek dit terug, of neem het belang van de vissen die slachtoffer zijn van vistuig erin mee. Het belang van een vervuilende hobby wordt wel zwaar meegewogen. Ten tweede betwijfelt Statenlid Kostic of het klopt dat de Provincie niets kan doen. Er kunnen voorwaarden worden opgenomen bij de visrechten om van het lood af te komen. Zij vraagt GS hier meer en verstandig over mee te denken en niet zomaar 25.000 weg te geven aan een project dat

niet werkt.

Gedeputeerde **Loggen** denkt dat een deel van de vragen van mevrouw Kostic prima zijn beantwoord in de technische commissie en GS is niet voornemens een wijziging in dit document aan te brengen. Hengelen is een legitieme sport en gebruik van lood is ook toegestaan. Dat dit teruggedrongen moet worden is duidelijk. Aan visvergunningen zitten juridische haken en ogen en daar ziet de Provincie geen middelen om te interveniëren.

Gedeputeerde Loggen vervolgt met de KRW, waarbij hij de hete adem van de Staten voelt. Tegelijkertijd zijn er een aantal geografische omstandigheden zijn, zoals rivieren die vervuiling vanuit andere landen hier afzetten. Ook kunnen de nutriënten vanuit de veeteelt nog jaren gevolgen geven. Dat maakt dat voortschrijdend inzicht niet over één kam te scheren is en moeten doelen meer SMART gemaakt worden, meer rekening houdend met de juridisch risico's. Een inschatting is moeilijk te maken.

Gedeputeerde Loggen vervolgt met de vraag van heer Van Tiggelen (PVV). Dat de heer Van Tiggelen de consensus over wetenschappelijke publicaties en inzichten in twijfel trekt, is voor gedeputeerde Loggen geen reden om iets te veranderen aan het waterprogramma; hij heeft te maken met feiten die bekend zijn. GS gaan geen aanpassingen doen omdat het voor één of twee partijen goed uitkomt.

Naar de integraliteit met andere beleidsdocumenten is goed gekeken zodat er zo veel mogelijk in samenhang gewerkt wordt. Daarnaast zijn ze niet in beton gegoten; als blijkt dat iets niet goed past op ander beleid of op een andere regeling, dan volgt afstemming. Gedeputeerde Loggen verwacht niet het inzicht hiervan op korte termijn te hebben.

De relatie met de RO-kant, waar de heer Dessing (FvD) naar vroeg, zit in de Omgevingswet opgesloten.

Op de vraag van de ChristenUnie met betrekking tot drugsafval antwoordt gedeputeerde Loggen dat op het land niet zoveel afval is tegengekomen dat dit significant meetbaar is in het oppervlaktewater. Landdumpingen hebben niet geleid tot verontreiniging van het grondwater.

Aangaande de oproep van de heer Cardol (GL) aan de regering vraagt gedeputeerde Loggen zich af wat deze toevoegt aan de afspraak in het regeerakkoord. Indien de uitwerking te lang op zich laat wachten dan zal gedeputeerde Loggen kijken of er vanuit de Provincie een reactie moet komen.

De **voorzitter** heeft nog een aantal vragen openstaan voor de gedeputeerde: zoals inzage in de risicokaart en iets over septic tanks en blauwalg. D66 heeft ook nog vragen. De voorzitter concludeert dat er behoefte is aan een tweede termijn.

Tweede termijn

De heer **Dessing** (FvD) geeft aan dat de vraag over toegang tot de overstromingsrisicokaart ook technisch beantwoord mag worden. Daarnaast vindt de heer Dessing de bedragen die gereserveerd worden relatief klein in relatie tot de taken en de regisserende rol van de Provincie. Hij vraagt om reflectie hierop van de gedeputeerde, dit mag ook op een ander moment.

Mevrouw **Dekker** (CDA) bedankt de ChristenUnie voor het meedenken over grijs water en de VVD dat zij het belang zien van uitbreiding van het landbouwportaal. Zij vindt het positief dat het programma niet in beton gegoten is en de Provincie de waterbesparing wil stimuleren.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) geeft aan dat haar fractie zich zorgen maakt over juridische consequenties van het niet halen van de KRW doelen en vraagt of deze zorgen gedeeld worden. Ook vraagt zij op welke manier water in bodem sturend is in RO. Er is een C stuk over de Wieringerhoek waarvan mevrouw Gonggrijp vraagt op welke manier plekken voor waterberging daarin meegenomen kunnen worden. Tenslotte doet zij een oproep aan de Provincie om te kijken hoe gebruikers en bedrijven mee te nemen in de eigen verantwoordelijkheid voor watergebruik en de effecten van hun handelen daarin.

De heer **Cardol** (GroenLinks) informeert of de provincie een standpunt over de derogatiediscussie inneemt en naar het Rijk ventileert. Een andere vraag gaat over de zienswijze van de waterschappen dat er een inconsistentie is tussen het programma Natuur en het masterplan biodiversiteit, met name ten aanzien van verdroging. Wat betreft de gewasbeschermingsmiddelen denkt de heer Cardol dat wachten tot het regeerakkoord is uitgewerkt heel lang gaat duren. Hij denkt dat het niet nodig is te wachten op de onderzoeksopdracht aan het Ctgb. Er ligt al een toezegging opnieuw te kijken naar stapelingseffecten en dit ook mee te nemen in het Ctgb. De heer Cardol doet een oproep om dit stevig te onderstrepen om daarmee lang wachten te voorkomen. Wat het lood aangaat vindt de heer Cardol het prachtig als er een Europees verbod komt. Hij begrijpt dat er wellicht juridische consequenties kleven aan strengere maatregelen maar zou graag geïnformeerd worden welke dat precies zijn en waar er mogelijkheden liggen om aan te scherpen. Tot slot geeft de heer Cardol aan dat het doodzonde is dat de woordjes ‘en vissen’ in relatie tot gezond water in de eerste zin van de inleiding zijn opgenomen en hij vraagt ze te schrappen.

Gedeputeerde **Loggen** excuseert zich dat hij nog niet compleet was in de beantwoording. De overstromingsrisicokaart is nu uit de lucht door ICT gerelateerde problemen. Hij zal kijken wanneer deze weer beschikbaar komt en dit laten weten.

Wat betreft de primaire keringen: waterschappen zijn als eerste verantwoordelijk en zij zijn toereikend om deze taak goed te kunnen uitvoeren, daar is geen bijstelling voor nodig.

Aangaande de opmerking van het CDA over grijs water wacht gedeputeerde Loggen de initiatiefnota af. Bij aansluiting op de woning bestaat een grote kans op kruisbesmetting. Daar is men vanwege de veiligheid geen voorstander van.

Op de vraag van D66 geeft gedeputeerde Loggen aan dat in het coalitieakkoord staat dat water een leidend principe is in de ruimtelijke ordening en dat dit nog verder vorm zal krijgen. Het wordt in de toekomst een steeds grotere uitdaging.

De juridische risico’s bij het niet halen van de KRW acht de heer Logge voor de Provincie klein.

De Wieringerhoek is op dit ogenblik bezig met een project en gemeente Hollands Kroon heeft hierover een standpunt ingenomen. Gedeputeerde Loggen zal de discussie kritisch volgen. Bij Andijk is een prachtig project gerealiseerd dat al vele jaren zeer goed functioneert. Het project in Hollands Kroon is nog niet afgesloten.

Over voorlichting watergebruik geeft gedeputeerde Loggen aan dat dit geen taak is voor de Provincie, de waterbedrijven zijn daar veel actiever mee, zeker als er urgentie is.

De derogatie discussie wil gedeputeerde Loggen met collega's van landbouw bespreken. Hij zal daarop terugkomen.

De zienswijze van de waterschappen kunnen indien nodig nog bijgeschaafd worden. De nieuwe regering moet een kans krijgen. Gedeputeerde Loggen zal het initiatief nemen om na de zomer de stand van zaken hierin te onderzoeken. Als er dan onvolkomenheden blijken kan vanuit de Provincie een reactie volgen.

Gedeputeerde Loggen zal kijken of hij de juridische consequenties in kaart kan brengen en deze naar de Staten toesturen.

Mevrouw Hoogendoorn (ChristenUnie) vraagt of de septic tanks in het antwoord betrokken zullen worden. Gedeputeerde Loggen antwoordt bevestigend.

De **voorzitter** vraagt aan de commissie of dit A-stuk een hamerstuk kan zijn. De commissie reageert dat het een bespreekstuk moet zijn voor de PS vergadering van 31 januari a.s. De voorzitter vertrouwt erop dat gemaakte toezeggingen voor beantwoording nageleefd worden.

12. B-agenda water

12.a Afdoening Motie externe bedreigingen Waddenzee

De **voorzitter** vraagt of de motie 92-2021 'externe bedreigingen Waddenzee' als afgedaan beschouwd kan worden. GS heeft een brief gestuurd aan de minister om te stoppen met gasboringen in de Waddenzee. De motie hiertoe was ingediend door GroenLinks, PvdA, D66 PvdD en SP.

De heer **Cardol** (GroenLinks) is blij met de heldere brief van het college aan het Rijk. De motie kan als afgedaan worden beschouwd. Er is voldoende aandacht aan besteed.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) ziet de motie ook als afgedaan en wil de gedeputeerde complimenteren en bedanken voor zijn inzet.

Mevrouw **Bouhlel** (SP) heeft nog vragen. Hebben GS al antwoord van de minister dat ze zullen stoppen met gasboring in de Waddenzee? Is een brief daarvoor wel afdoende? Denken GS hierover na en kunt u dit delen?

De heer **Roosendaal** (VVD) geeft ook complimenten voor de afhandeling van de motie. Hij vraagt aandacht voor de vraag waar de energievoorziening dan wel op gestoeld moet worden, ook in relatie tot de vorige spreekster. We zijn goed in staat om te bepalen wat we niet willen, maar slecht in staat te zorgen dat energie voor iedereen betaalbaar blijft. Daar zou in de Staten een strategische discussie over gevoerd moeten worden.

De **voorzitter** heeft de commissieleden gelegenheid geboden voor bijdragen op agendapunt 12a.

Gedeputeerde **Loggen** beantwoordt de gestelde vragen. Voor zover hem bekend is er geen beantwoording op de brief ontvangen. Hij denkt wel dat alle signalen de discussie zullen beïnvloeden en dat was ook de opzet van de indieners van de motie. In elk gremium waar dit ter sprake komt zal hij het standpunt van de Staten actief uitdragen. Het is aan het Rijk of zij er uiteindelijk gehoor aan geven, dit heeft ook met internationale verplichtingen te maken.

De **voorzitter** concludeert dat de motie als afgedaan kan worden beschouwd en als zodanig op de lijst van het Presidium kan komen.

12.b Afdoening motie dierenwelzijn Waddenfonds

De **voorzitter** vraagt of deze motie als afgedaan kan worden beschouwd. De motie is ingediend door GroenLinks, PvdD en Ja21.

Statenlid **Kostic** (PvdD) licht toe, als indiener van de motie, dat hierin is gevraagd om bij de selectie van activiteiten het dierenwelzijn mee te laten wegen. Deze oproep werd wel herkend en nu is het zaak om goed in de gaten te houden dat het niet alleen mooie woorden zijn. Het Waddenfonds moet input vragen van dierenwelzijnsorganisaties om meer kennis te verwerven; de Richtlijn van de Raad van Dierenaangelegenheden kan daarbij helpen. Statenlid Kostic doet ook een oproep om in het jaarverslag van het Waddenfonds het dierenwelzijn mee te nemen.

De heer **Cardol** (GL) zit in het algemeen bestuur van het Waddenfonds namens de Provincie en vindt het jammer dat hij wel aandacht kreeg maar niet voldoende steun. Op dit moment is het niet anders en stemt hij in met afdoening op deze manier.

De heer **Kohler** (JA21) vervangt mede-indiener Eric Jensen. Hij kan zich prima vinden in het bericht van PS van de afwikkeling.

Gedeputeerde **Loggen** reageert dat er een volgordelijke tijdigheid is. In de GS brief staat ‘is ingebracht’, maar het wordt niet door twee andere provincies gedeeld en daardoor heeft het geen status gekregen en is het lastig in het jaarverslag op te nemen. De motie is ingebracht met de deelnemers van Noord-Holland onderstreept, maar er is geen meerderheid gevonden bij de andere provincies.

Statenlid **Kostic** (PvdD) hoort gedeputeerde zeggen dat dierenwelzijn belangrijk is en vraagt hem dit toch in het jaarverslag te noemen, al is het maar kort. Het sluit aan bij waar waddenfondsen voor staan, dus graag op reflecteren en ook andere organisaties hierbij betrekken. Als dat toegezegd kan worden kan de motie worden afgedaan.

Gedeputeerde **Loggen** gaat hier niet mee akkoord, want de hoofdthema’s van het Waddenfonds zijn natuur en duurzame ontwikkeling en daar hoort het jaarverslag over te gaan. Als in een subthema iets toegevoegd wordt over dierenwelzijn dient er een passage over te komen in het jaarverslag, maar als dit los staat ontbreekt hem het mandaat om iets toe te voegen over dierenwelzijn, ook omdat andere provincies niet mede de motie hebben ingediend. Gedeputeerde Loggen kan de toezegging niet doen.

De **voorzitter** meent dat de motie als afgehandeld kan worden beschouwd, echter de PvdD is het hier niet mee eens. De voorzitter schorst voor vijf minuten en zal dan een hoofdelijke stemming laten plaatsvinden.

Schorsing van 16.35 uur tot 16.40 uur

De **voorzitter** heropent de vergadering voor het al dan niet afdoen van motie 164-2021.
Er is geschorst om te kijken wat een logische conclusie zou zijn bij het niet afdoen van deze motie. De voorzitter geeft eerst het woord aan de Statenleden en daarna aan de gedeputeerde.

De heer **Cardol** (GL) zegt toe dat hij als algemeen bestuurslid het punt nog een keer aan de orde zal stellen bij het Waddenfonds en zal vragen aandacht aan dierenwelzijn te geven in het jaarverslag. De motie mag voor GroenLinks als afgedaan worden beschouwd.

Statenlid **Kostic** (PvdD) reageert dat de motie in dat geval ook voor de Partij voor de Dieren is afgedaan. Het zou wel fijn zijn als de voorzitter ook meedoet in dezen.

De **voorzitter** concludeert dat de motie als afgedaan kan worden beschouwd en geeft gedeputeerde Loggen het woord.

Gedeputeerde **Loggen** reageert dat hij niet gezegd heeft niets te willen opnemen over dierenwelzijn. Als het logisch is om dit toe te voegen omdat één van de thema's daar aanleiding toe geeft, dan moet het ook zeker gedaan worden. Maar hij kan het niet toezeggen. Er zijn twee andere provincies bij nodig.

De **voorzitter** besluit dat deze motie als afgedaan naar het Presidium gaat.

13. Rondvraag gedeputeerde Loggen (Water, WED, CPMR)

De **voorzitter** heeft een rondvraag aangemeld gekregen van mevrouw Dekker (CDA) over de reactie van de stuurgroep op de tussenevaluatie aanpak Oostelijke Vechtplassen.

Mevrouw **Dekker** (CDA) is benieuwd naar een update voor het vervolgproces. Gedeputeerde Loggen antwoordt dat deze bespreking nog geen plaats heeft kunnen vinden en nu op 3 februari staat gepland. Hij zal mevrouw Dekker daarover actief informeren.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt naar de reactie van Gedeputeerde Loggen op het rapport van het onderzoek Markermeerdijk bij Uitdam. Gedeputeerde Loggen gaat het rapport lezen en als het noopt tot een reactie zal hij deze geven en mevrouw Jellema meenemen in de cc. Zijn rol is echter beperkt, het onderwerp is iets tussen Waterschap en bewoners.

14. Sluiting

De **voorzitter** geeft aan dat dit het eind is van een lange en interessante vergadering. Er zijn een aantal voordrachten besproken. De wijziging van de OD als gemeenschappelijke regeling zal als hamerstuk worden doorgeleid. Het A-stuk binnen de portefeuille recreatie over de toekomst-

samenwerking Loosdrecht is een hamerstuk voor PS. Het A-stuk regionaal waterprogramma wordt een bespreekstuk in PS op 31 januari. Er zijn twee moties als afgedaan beschouwd: motie 92 Waddenzee en motie 184 Dierenwelzijn. Er waren een aantal interessante discussies en de voorzitter dankt allen hartelijk. Bijzondere dank aan mevrouw Er (GL) voor haar bijdrage. De voorzitter wenst haar een mooi zwangerschapsverlof en ziet haar graag terug over een aantal maanden.

De voorzitter sluit de vergadering om 16.49 uur.

De eerstvolgende vergadering van de commissie NLG vindt plaats op maandag 7 februari a.s.

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	8864
Extern Zaak ID	1753685
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 februari 2022
Agendapunt	4.a
Titel	Zienswijze Provinciale Staten op de Kadernota 2023 Omgevingsdienst Noord-Holland Noord
Organisatieonderdeel	CZ/FIN

Bijlagen
20220103 Voordracht PS ODNHN Kaderbrief 2023.pdf
aanbiedingsbrief bij Kadernota 2023 ODNHN.pdf
Kadernota OD NHN 2023 CONCEPT definitief 08122021.pdf
Bijlage Seinstra bij Kadernota 2023 Analyse financiele impact omgevingswet (1).pdf
Brief aan PS over zienswijze kadernota 2023 OD NHN.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	20 januari 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**7 februari 2022**
PS-vergadering	7 maart 2022

Toelichting

Op 13 december 2021 is de Kadernota 2023 van de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord (OD NHN) door het Dagelijks Bestuur verzonden aan de raden en staten van de deelnemers van de Omgevingsdienst. Provinciale Staten hebben tot 1 maart 2022 om hun zienswijze kenbaar te maken aan de OD NHN.

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 18 januari 2021

Onderwerp: Zienswijze Provinciale Staten op de Kadernota 2023 van Omgevingsdienst Noord-Holland Noord

Kenmerk: 1753685/1755624

Bijlagen:

1. Aanbiedingsbrief Kadernota 2023 van de OD NHN
2. Kadernota 2023 van de OD NHN
3. Rapport Seinstra en Partners Analyse Financiële Impact Omgevingswet

1. Inleiding

Op december 2021 is door het dagelijks bestuur van de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord (OD NHN) de Kadernota 2023 ter zienswijze aan Provinciale Staten (PS) gestuurd. PS hebben tot 1 maart 2022 de mogelijkheid om hierop een zienswijze in te dienen. Gezien dat de PS vergadering pas plaatsvindt op 7 maart 2022, zal na de vergadering van de Commissie NLG op 7 februari 2022 de voorlopige zienswijze worden gedeeld met de OD NHN onder voorbehoud van het definitieve besluit van PS. De kadernota 2023 wordt op 8 maart in de vergadering van het algemeen bestuur besproken. De Gedeputeerde Stigter kan het eventueel gewijzigde PS-besluit dan inbrengen.

- Indexatie

Voor 2023 wordt uitgegaan van loon- en prijsindexaties conform opgave van het Centraal Planbureau (2,3%). De provincie is akkoord met de gevraagde indexatie zodat het huidige kwaliteitsniveau van de dienstverlening behouden kan blijven. Dit betekent voor de provincie een structurele extra bijdrage van afgerond € 184.824 per jaar.

Voor het jaar 2023 vraagt de OD NHN naast de indexatie extra financiering op verschillende onderwerpen.

- Omgevingsadviseurs (€ 300.000 totaal OD NHN/€ 4.588 bijdrage provincie)

Het afgelopen jaar is de OD NHN aan de slag gegaan met een pilot voor twee omgevingsadviseurs gefinancierd uit eigen middelen. Deze pilot wordt in het eerste halfjaar van 2022 geëvalueerd. De omgevingsadviseurs zijn volgens de OD NHN nodig om de uitvoering van bij hen belegde taken onder de Omgevingswet beter te kunnen uitvoeren. In de Kadernota 2022 werd een voorstel voor zes omgevingsadviseurs gedaan waar de deelnemers €300.000 zouden bijdragen en de OD NHN

zelf ook. De extra bijdrage van de deelnemers is destijds weggestemd in het AB. Ook de provincie heeft toen in haar zienswijze aangegeven vooralsnog niet akkoord te gaan en heeft de OD NHN gevraagd om een betere onderbouwing te geven voor de benodigde omgevingsadviseurs. De provincie draagt hier enkel voor haar milieu-inzet aan bij, te weten € 4.588.

Het voorstel in de Kadernota 2023 loopt vooruit op de toegezegde evaluatie van de pilot. Wij willen de evaluatie van de pilot afwachten voordat er structurele middelen worden toegekend. Daarnaast valt ons op dat er in de Kadernota 2022 voor 6fte aan omgevingsmanagers werd aangevraagd wat de deelnemers ook € 300.000 zou kosten. De OD NHN zou zelf daarnaast ook €300.000 bijdragen. Wat draagt de OD NHN bij aan dit voorstel?

Voorstel is om een negatieve zienswijze in te dienen op dit onderwerp. Aangezien de evaluatie nog niet heeft plaats gevonden is het onduidelijk wat het resultaat hiervan is. Daarnaast is het voor ons onduidelijk wat de OD NHN zelf bijdraagt aan dit voorstel terwijl zij dit volgens eerdere voorstellen (Kadernota 2022) wel zouden doen.

- *Stikstof (PM)*
In 2020 heeft de provincie tot en met 2022 extra middelen beschikbaar gesteld voor stikstof met daarbij de afspraak dat er een evaluatie plaatsvindt om te beoordelen hoeveel extra middelen nodig zijn voor 2023 en verder. De evaluatie is op moment van schrijven van de Kadernota nog niet afgerond. In de Kadernota 2023 is hiervoor een PM post opgenomen. De evaluatie wordt betrokken bij een nieuwe budgetaanvraag in de kaderbrief 2023 van de provincie.

Voorstel is om geen zienswijze in te dienen op dit onderwerp.

- *WOB-verzoeken (€ 150.000 totaal OD NHN/ € 71.191 bijdrage provincie)*
In 2020 heeft de provincie reeds jaarlijks extra middelen beschikbaar gesteld aan de OD NHN voor de uitvoering van de taken voor de Wet natuurbescherming. Hierbij is met een aantal trends en ontwikkelingen rekening gehouden waaronder een toename van Wob-verzoeken. Bij de overdracht van de plustaken in 2016 aan de OD NHN was hier geen rekening mee gehouden. Wij merken dat de afgelopen jaren het aantal Wob-verzoeken en vooral ook de omvang van de Wob-verzoeken verder is toegenomen. In het huidige voorstel wordt het gevraagde budget echter op geen enkele manier onderbouwd.

De OD NHN geeft in haar Kadernota aan in het voorjaar 2022 te komen met een nadere onderbouwing. Zonder onderbouwing kunnen wij geen besluit nemen en daarom is het voorstel om een negatieve zienwijze in te dienen.

- *Rapport financiële impact Omgevingswet (PM)*
Omgevingsdienst NL heeft begin 2021 door Seinstra en Partners een onderzoek laten uitvoeren naar de financiële effecten van de Omgevingswet. Omgevingsdienst NL verwacht een toename in de structurele kosten. De OD NHN heeft in haar Kadernota 2023 een PM post opgenomen om deze onzekerheid te benoemen.

Voorstel is om in de zienswijze de OD NHN te vragen zo snel als mogelijk inzichtelijk te maken wat de financiële gevolgen van de Omgevingswet zijn voor de provincie en de andere deelnemers als de Omgevingswet volgens planning op 1 juli 2022 in werking treed.

2. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. A.Th.H. van Dijk, voorzitter

mw. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. XX

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 18 januari 2022;

gelet op de voorgestelde Kadernota 2023 van de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord

besluiten:

1. Geen zienswijze in te dienen op de gevraagde indexatie van de deelnemersbijdragen voor 2023 en op de het gevraagde extra budget voor de omgevingsadviseurs;
2. Er bij de Omgevingsdienst Noord-Holland op aan te dringen zo snel mogelijk helderheid te verschaffen over de benodigde middelen met betrekking tot stikstof voor 2023 en verder;
3. Voor nu een negatieve zienswijze af te geven op dit punt vanwege het ontbreken van een goede onderbouwing. De Omgevingsdienst Noord-Holland Noord te vragen bij de concept Begroting 2023 een onderbouwing te geven voor de gevraagde budgetten. De provincie zal het voorstel op dat moment op haar merites beoordelen;
4. De Omgevingsdienst Noord-Holland Noord te vragen zo snel mogelijk voor alle deelnemers inzichtelijk te maken voor alle deelnemers wat de exacte gevolgen kunnen zijn voor de deelnemersbijdragen op het moment dat de Omgevingswet in werking treed op 1 juli 2022. Zodra deze gevolgen inzichtelijk zijn deze via een begrotingswijziging met deugdelijke onderbouwing voor te leggen aan de deelnemers. Op basis van het huidige voorstel is een deugdelijke besluitvorming niet mogelijk.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Aan de eigenaren van de OD NHN

T.a.v. de colleges van B&W en GS

Hoorn: 9 december 2021

Betreft: Kadernota OD NHN 2023

Kenmerk: 28947157

Geachte colleges,

Bijgaand ontvangt u de kadernota 2023 van de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord. Deze vormt het startsein voor de begroting 2023. De basis van de kadernota is volgens de aan de regionale Regietafel gemaakte afspraken.

Wij verzoeken u mogelijke standpunten vanuit uw raad ten aanzien van onze financiële - en beleidsmatige kaders vóór 1 maart 2022 aan ons algemeen bestuur kenbaar te maken door toezending van het besluit over uw standpunten.

Dit stelt het dagelijks bestuur in staat deze te verwerken in de begroting 2023. De begroting wordt u vóór 15 april 2022 toegezonden, met de uitnodiging haar van eventuele zienswijzen te voorzien.

De begroting 2023 wordt – samen met de jaarrekening 2021 – op 13 juli 2022 ter vaststelling in het algemeen bestuur besproken.

Hoogachtend namens het dagelijks bestuur,

M.C. Uitdehaag,

Voorzitter

Q.M. Foppe,

Secretaris

KADERNOTA 2023 – Omgevingsdienst Noord-Holland Noord

Hoofddoelstelling

Voor u ligt de Kadernota 2023 van de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord.

Inleiding
Ondanks het gegeven dat het jaar 2021 nog niet achter ons ligt, betreft deze Kadernota het begrotingsjaar 2023. De jaren 2020 en 2021 zullen de geschiedenis ingaan als de Covid-19 jaren en momenteel – najaar 2021 - bereiden wij ons voor op het hybride werken na/ met Covid-19.

De inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 juli 2022 is het formele startpunt van een transitie die de gehele keten van burgers, provincie, gemeenten, OD NHN en andere partners raakt. Deze transitie zal in meer of minder mate zeven jaren in beslag nemen, waarbij het jaar 2023 het eerste volledige jaar zal zijn onder deze nieuwe wet.

Takenpakket
Gemeenten en de provincie brengen naast het verplichte landelijk basistakenpakket[1], ook extra taken in. De huidige opdracht aan de OD NHN omvat dan ook een breed scala aan taken op het gebied van de fysieke leefomgeving. In grote lijnen betreft het bedrijfsgebonden (milieu)taken, duurzaamheidstaken, natuurbescherming, zwemwater, (vaar-) wegen en advisering bij ruimtelijke plannen. In 2021 is een pilot gestart om te onderzoeken op welke wijze meer outputgericht kan worden gewerkt en gefinancierd. De resultaten en besluitvorming hieromtrent zullen in 2023 hun beslag krijgen.

Maatschappelijke meerwaarde
De OD NHN staat voor het schoon, veilig en duurzaam wonen, werken en recreëren in de regio Noord-Holland (Noord). Dit doet de OD NHN door de uitvoering van wettelijke- en plustaken voor de Provincie Noord-Holland en de 16 gemeenten: Alkmaar, Bergen, Castricum, Den Helder, Drechterland, Dijk en Waard, Enkhuizen, Heiloo, Hollands Kroon, Hoorn, Koggenland, Medemblik, Opmeer, Schagen, Stede Broec en Texel. Daarnaast levert de OD NHN bijdrages aan de diverse tafels, waaronder het *Pact van Westfriesland*.

Als actuele voorbeelden gelden de opgaves ten aanzien van CO_2-reductie en –aanbod, de *Regionale Energiestrategie* (RES), het *meerjarenprogramma verduurzaming bestaande bouw* en het *meerjarenprogramma bedrijventerreinen*. De campagne aardgasvrij wonen *Wijdoenwat.nl* wordt samen met vrijwel alle gemeenten in NHN uitgevoerd vanaf maart 2020 tot en met eind 2022. Er worden steeds meer acties op het thema circulair geïnitieerd en georganiseerd in samenwerking met andere omgevingsdiensten en de provincie. Hieraan draagt de OD NHN voor onze (gemeentelijke) deelnemers actief bij. Hierdoor levert OD NHN bijvoorbeeld ook een bijdrage aan de uitwerking van het Woonakkoord.

Ambitie
In 2023 is de OD NHN de gezaghebbende leefomgevingsautoriteit, waarbij de focus vooral ligt op complexe milieu-, duurzaamheids- en natuurtaken, het bevorderen van veiligheid in de regio, incidentpreventie en het bieden van meerwaarde voor de eigenaren vanuit bundeling van specialistische kennis, ook na inwerkingtreding van de Omgevingswet. De OD NHN is daarmee bij uitstek uw onafhankelijke kennispartner in de fysieke leefomgeving. De OD NHN is een onafhankelijke partner die op inspirerende wijze mensen en kennis verbindt om maatschappelijke ambities in de fysieke leefomgeving te realiseren.

1. Op www.vng.nl is een overzicht van de basistaken in te zien (zoekterm: basistaken RUD's).

Algemeen

Doelstellingen: wat willen we bereiken in 2023

Omgevingswet

Vanaf 1 juli 2022 is de Omgevingswet van kracht. De Omgevingswet betekent een algehele stelselherziening van wet- en regelgeving die gaat over de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Deze herziening heeft aanzienlijke impact op de manier van werken, de cultuur, het juridisch - en technisch instrumentarium, en heeft ook gevolgen voor de bevoegde gezagen en organisaties die bij de wet betrokken zijn. De wet beoogt het vergroten van de inzichtelijkheid en het gebruiksgemak, het versnellen van de besluitvorming, meer lokale afwegingsruimte en een samenhangende benadering.

Dit betekent dat de werkwijze voor de uitvoering van VTH-taken vanaf inwerkingtreding is afgestemd op de Omgevingswet en dat de kaders voor de VTH veranderd zijn. De werkwijze verandert: de doorlooptijden van vergunningen zijn korter – 8 in plaats van 26 weken -, gedurende het proces vindt meer interbestuurlijke afstemming plaats, er is meer aandacht voor vooroverleg, waaronder participatie aan de voorzijde en daarnaast hebben opdrachtgevers vanaf 1 juli 2022 de mogelijkheid om op milieuvergunningen leges te heffen. Hierbij hoort ook de grotere afwegingsruimte die gemeenten krijgen bij inwerkingtreding van de Omgevingswet.

Het toetsingskader voor vergunningen bestaat dan onder meer uit het gemeentelijk Omgevingsplan dat van rechtswege bestaat uit alle vigerende bestemmingsplannen. Daarnaast bestaat het kader uit de set aan landelijke regels die overgaan naar de lokale overheid en de vigerende gemeentelijke verordeningen. Vergunningen worden dan verleend op basis van activiteiten in plaats van inrichtingen. De verwachting bestaat dat minder activiteiten vergunning-plichtig zullen worden dan nu het geval is. Omdat verschillende activiteiten vergunningsvrij worden is meer inzet nodig voor het afwikkelen van meldingen en voor toezicht en handhaving.

De precieze impact op het totaal van de te verwachten inzet is afhankelijk van verschillende factoren, waaronder de wijze waarop deelnemers omgaan met de toegenomen afwegingsruimte en de invloed daarvan op de uniformiteit van de werkprocessen. In zijn algemeenheid geldt dat maatwerk meer kost dan verdergaande standaardisatie.

OD NHN heeft veel expertise en data beschikbaar over een groot aantal thema's die terugkomen in de gemeentelijke omgevingsplannen. Het uitgangspunt is dan ook dat de OD NHN de gemeenten en provincie ondersteunt bij het vormgeven van de Omgevingsvisies, - programma's en de Omgevingsverordening.

Ook heeft de wijze waarop de regels zijn verwerkt in het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) impact op de werkprocessen van de OD NHN. Het DSO is het centrale systeem voor het ontsluiten van omgeving gerelateerde informatie, waarop de systemen van OD NHN dienen aan te sluiten. Dit kan op verschillende wijzen gevolgen hebben voor de kosten van de dienstverlening. Het een en ander is afhankelijk van de wijze waarop de landelijke voorziening DSO wordt opgeleverd en hoe de aansluitingen/instellingen vanuit gemeenten/provincie met OD NHN zijn ingeregeld en geharmoniseerd.

Tenslotte zullen de ontwikkeling van omgevingsvisies en integrale, het gehele grondgebied omvattende, omgevingsplannen in elke gemeente de komende jaren nog veel aandacht vragen. Daarbij zijn ook de integrale inhoudelijke afwegingen van een groter belang dan voor inwerkingtreding van de Omgevingswet. Om die reden is de OD NHN in maart 2021 een eenjarige *pilot* gestart met de ondersteuning van deelnemers met een beperkt aantal Omgevingsadviseurs. Deze *pilot* wordt in de eerste helft van 2022 geëvalueerd.

Dee invoering van de Omgevingswet per 1 juli 2022 is tevens de start van een (langere) transitieperiode van het Omgevingsrecht die eindigt op 1 januari 2029. In deze periode zullen regelmatig wijzigingen in toetsingskaders plaatsvinden die alsdan geïmplementeerd dienen te

worden. De verwachting is dan ook dat de OD NHN in deze tijdsspanne regelmatig processen en bedrijfsvoering zal moeten aanpassen. Te denken valt hierbij dan aan ICT-toepassingen en de daarbij behorende Training & Opleiding. Eigenaren en medewerkers van de OD NHN leren met elkaar en wat de effecten hiervan zijn ten aanzien van de werkprocessen en de daarbij behorende kosten. Monitoring en evaluatie zijn dan ook van belang om de dekking van noodzakelijke kosten te kunnen blijven motiveren bij het tegemoet komen aan de gewenste verwachtingen van onze opdrachtgevers en het voldoen aan de taken zoals deze vanuit de Omgevingswet bedoeld zijn.

Extra taken onder de Omgevingswet
Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet krijgen gemeenten extra taken en verantwoordelijkheden op het gebied van geluid en bodem.

Geluid
Als het gaat om de normering van geluid betreft het drie taken waar rekening mee gehouden moet worden voor het reserveren van (extra) middelen:

- Onder de Omgevingswet verandert de rekensystematiek voor gezoneerde industrieterreinen. De OD NHN kan dit voor gemeenten als extra taak uitvoeren;
- Onder de Omgevingswet zijn gemeenten verplicht om uiterlijk 1 juli 2023 de basisgeluidemissie (BGE) voor de gemeentelijke wegen met meer dan 4.500 motorvoertuigen per etmaal vast te stellen. Deze basisgeluidemissie moet daarnaast elke vijf jaar gemonitord worden. Hiervoor zullen gemeenten middelen moeten vrijmaken. Dit kan per gemeente verschillen, omdat de zogenaamde agglomeratie gemeenten, die in het kader van de EU-richtlijn omgevingslawaai een geluidbelastingkaart moeten vervaardigen, de hiervoor benodigde gegevens ook kunnen gebruiken voor de monitoring van het geluid van gemeentewegen. De OD NHN kan dit samen met gemeenten uitvoeren als extra opdracht;
- Gemeenten zullen onder de Omgevingswet geluidsnormen moeten opnemen in het Omgevingsplan.

Bodem
Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet wijzigt het bevoegd gezag van bodemverontreiniging. Deze bevoegdheid en taken gaan over van provincie naar gemeenten.

Op dit moment voert de OD NHN deze taken namens de provincie Noord-Holland uit. Het gaat hierbij zowel om toezicht, handhaving, vergunningverlening, als om juridische – en beleidsmatige advisering. Tegelijkertijd worden de financiële middelen vanuit het Provinciefonds naar het Gemeentefonds overgeheveld. Om straks namens gemeenten deze taak op hetzelfde niveau zorgvuldig en adequaat te kunnen blijven uitvoeren, heeft OD NHN u middels een brief dd. 4 maart 2020 inzicht gegeven in de huidige omvang van deze taken en verdeling hiervan onder uw gemeenten.

Circa 90% van de bodemtaken die de OD NHN op dit moment uitvoert voor de provincie Noord-Holland is een basistaak en zal om die reden moeten worden overgedragen aan de OD NHN. De financiering van de bodemtaken onder de Omgevingswet is gedurende langere tijd onduidelijk geweest. Daar lijkt nu - november 2021 – meer duidelijkheid in te komen. Recentelijk is tijdens een Bestuurlijk Bodemberaad aangegeven dat op ambtelijk niveau door I&W, VNG, IPO en UvW afspraken zijn gemaakt voor de periode 2022 t/m 2030. Daarbij is afgesproken dat, om een robuuste uitvoering van deze bodemtaken te waarborgen, de rijksbijdragen in de huidige omvang t/m 2030 te continueren, met inachtneming van de begrotingsregels.

Omdat het Rijk deze bijdrage niet rechtstreeks aan Gemeenschappelijke Regelingen mag overmaken zal deze via de provincie Noord-Holland aan de OD NHN worden overgemaakt. Het lijkt er echter op dat de Rijksbijdrage sterk afwijkt van de huidige bijdrage die de OD NHN van de provincie Noord-Holland ontvangt. De provincie heeft in het bestuurlijk overleg namelijk aangegeven dat zij, evenals andere provincies, een deel van de huidige bodemtaken financiert uit eigen middelen en dat zij dit waarschijnlijk niet meer zal doen - een definitief besluit hierover is nog niet genomen-, nadat de taken onder de Omgevingswet aan de gemeenten zijn overgedragen. Hieraan kleeft dus een financieel risico voor de gemeenten.

Omdat het hier basistaken betreft die overgedragen moeten worden aan de OD NHN, verzoeken wij gemeenten het verschil tussen de Rijksbijdrage en de werkelijk benodigde bijdrage te reserveren in de gemeentelijke begroting. Hierdoor kan de OD NHN de bodemtaken op een adequaat niveau blijven uitvoeren en blijft de specifieke bodemkennis voor de regio behouden.

Energie en Circulair
Eind 2018 is het *Klimaatakkoord* gesloten met daarin de doelstellingen om in 2030 minimaal 49% CO_2 reductie te realiseren, en om in 2050 van het aardgas af te stappen. Voor het uitwerken en realiseren van de nationale doelen en afspraken is regionaal - en lokaal maatwerk nodig. Het vraagt nieuwe manieren van intensieve samenwerking tussen overheden, netwerkbeheerders, inwoners, bedrijven en maatschappelijke partners. Afgesproken is om in 30 regio's *Regionale Energiestrategieën* (RES) uit te werken.

De regio Noord-Holland Noord is één van deze regio's. In de *RES* worden binnen de regio's door gemeenten, provincie en het waterschap afspraken gemaakt over: de opwekking van duurzame energie, de verdeling van duurzame warmtebronnen en de benodigde opslag en energie-infrastructuur. De *RES-regio's* stelden voor 1 juli 2021 de *RES 1.0* vast. Daaruit blijkt wat de regio tot 2030 bijdraagt in de doelstellingen voor grootschalige energieopwekking op het land en het aardgasvrij maken van de bestaande bebouwing. De RES wordt iedere twee jaar geactualiseerd. In 2022 wordt gewerkt aan de *RES 2.0*.

De doelstellingen uit het Klimaatakkoord hebben als gevolg dat er exponentieel meer duurzaamheidstaken bij de gemeenten en de regio worden belegd. De OD NHN vervult taken binnen de energietransitie en de circulaire transitie op drie niveaus:
- Lokaal door mee te denken en mee te werken bij het ontwikkelen van kaders en visie en in beleidsondersteuning en uitvoering;
- Regionaal door verbinder en coördinator te zijn, zoals bij de meerjarenaanpak verduurzaming bedrijventerreinen, de bestaande particuliere woningbouw en door inbreng van expertise bij de uitwerking van de zogenaamde zoekgebieden voor de RES NHN (NHN, regionaal en lokaal);
- Bovenregionaal door expertsessies te organiseren, door partijen te verbinden en door projecten op NHN niveau te organiseren zoals aardgasvrij NHN.

Verder wordt op NHN niveau gewerkt aan de vertaling van de opgaves vanuit het *Klimaatakkoord* voor de VTH-taken. Naast energiethema's (besparen, - opslag, opwekken, aardgasvrij) wordt daarin ook gewerkt aan circulair. Voor het *Pact van Westfriesland* en vooral de opgave voor energie-neutraal en klimaatadaptief, werkt de OD NHN mee aan de besparingsprogramma's voor bewoners en bedrijven. De hiermee opgebouwde kennis komt vanzelfsprekend ook ten goede aan de uitvoering van de wettelijke taken. Via leer- en kennisprogramma's zoeken we uit en ondervinden we hoe we als OD NHN een structurele bijdrage kunnen leveren aan de circulaire transitie. Door het uitvoeren van *pilots* wordt niet alleen kennis, maar ook instrumentarium gegenereerd.

Energiebesparingsakkoord Noord-Hollandse bedrijven 2022 – 2025
De provincie Noord-Holland wil de uitvoering van energiebesparende maatregelen bij bedrijven stimuleren, en toezicht en handhaving verder opvoeren. De provincie Noord-Holland heeft samen met de gemeenten en de vier omgevingsdiensten de uitgangspunten benoemd die de basis vormen voor het Energiebesparingsakkoord Noord-Hollandse bedrijven 2022 – 2025. Op hoofdlijnen is vervolgens het akkoord in een werkplan vertaald naar de praktijk.

Op deze wijze wordt in de gehele provincie een gelijk speelveld gecreëerd. Doel van deze extra inzet is om middelgrote en grote bedrijven die op grond van de Wet milieubeheer en het Activiteitenbesluit een wettelijke plicht hebben om energie te besparen, te stimuleren om te verduurzamen en energiebesparende maatregelen te nemen.

Om de gemeenten in de uitvoering te stimuleren koppelt de provincie Noord-Holland aan het akkoord een subsidieregeling: de Uitvoeringsregeling Stimulerend Energietoezicht Noord-Hollandse Bedrijven (SEB). Alle Noord-Hollandse gemeenten die het akkoord ondertekenen kunnen een subsidieaanvraag indienen. De provincie Noord-Holland bekostigt maximaal 50% van de totale kosten met een maximum van het toegekende budget vanuit het rijk. De provincie stelt in totaal 8.000.000,- euro beschikbaar voor heel Noord-Holland.

Verwachtingen ten aanzien van 2023 - 2026

Met de stelselwijziging per 1 juli 2022 in verband met de inwerkingtreding van de Omgevingswet is de verwachting dat niet alleen het werk intern zal verschuiven, maar zal ook het multidisciplinair werken binnen en buiten de OD NHN. Ook zal de behoefte aan data een vlucht nemen.

Daarnaast blijft het aantrekken van nieuw personeel een punt van zorg in de wereld van Omgevingsdiensten. Beschikbaarheid van personeel op het vlak van toezicht, de diverse specialisaties en juridische zaken is niet een vanzelfsprekendheid, dit mede gezien het feit dat enkele opleidingen gesloten zijn.

In 2021 zijn diverse rapporten verschenen, zoals het rapport Van Aartsen en 'Omgevingsdiensten in beeld' waaruit blijkt dat de wens lijkt te bestaan dat men vanuit het Rijk het VTH-stelsel wenst te versterken.

Reguliere bedrijfsvoering

Indexatie

Conform de geldende financiële uitgangspunten voor gemeenschappelijke regelingen in Noord-Holland Noord (FUGR) en de brief van de Regietafel is in deze kadernota een indexatiepercentage van 2,3% opgenomen. Echter willen wij u er op attenderen dat de inmiddels afgesloten CAO gemeenteambtenaren en de huidige inflatie hoger is dan de opgenomen indexatie in deze kadernota. Het verschil komt zoals beschreven in de FUGR tot uiting in het jaarrekeningresultaat.

Omgevingsadviseurs

In 2021 is de OD NHN een *pilot* gestart met twee Omgevingsadviseurs. Deze worden ingezet bij beleidsondersteunende taken voor de kerninstrumenten: omgevingsvisie, - plan en programma. Vanuit de *pilot* is gebleken dat bij opdrachtgevers meer behoefte bestaat aan inhoudelijke onderbouwing op strategisch niveau. De evaluatie van de pilot vindt in de eerste helft van 2021 plaats. Concreet betekent dit dat deze ontwikkeling leidt tot meer structurele ondersteuning aan onze opdrachtgevers. De OD NHN zoekt naar manieren om klaar te staan voor deze aanvullende vragen, maar tegelijkertijd vraagt dit ook om een (voor)investering in verband met werving en opleiding. Ook dit is onderdeel in het kader van monitoring na de *pilot* en tijdens de transitieperiode.
In deze kadernota is de optie van structurele middelen opgenomen, omdat de BBV voorschrijft dat structurele kosten gedekt moeten worden door structurele inkomsten. Er zou ook gekozen kunnen worden voor de toekenning van incidentele middelen voor het jaar 2023. Bij deze laatste optie is het alleen mogelijk om extern in te huren. Het is echter nog onduidelijk of deze inhuur in de huidige markt te verkrijgen is.

Wob-verzoeken

De afgelopen tweeëneenhalf jaar is een significatie toename te zien van het aantal verzoeken in het kader van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob). Daarnaast is een toename te zien als het gaat om het aantal grotere Wob-verzoeken. Als gevolg hiervan is de gemiddelde tijdsbesteding per Wob-verzoek beduidend toegenomen. Het aantal items dat een Wob-verzoek behelst beslaat honderd tot meer dan duizend documenten. Bovendien zijn de verzoeken in toenemende mate maatschappelijk en daarmee ook bestuurlijk gevoelig en dat betekent ook veel journalistieke aandacht. De OD NHN kan niet meer garanderen dat de Wob-verzoeken binnen de wettelijke termijn van twee weken deskundig kunnen worden afgehandeld. Wob-verzoeken hebben impact

op de volle breedte van de organisatie. In de eerste helft van 2022 zal deze impact op de OD NHN cijfermatig in kaart worden gebracht.

Daarnaast is het wetsvoorstel omtrent de Wet Open Overheid (Woo) inmiddels aangenomen door de Eerste Kamer. Deze wet treedt naar verwachting in op 1 juni 2022. De Woo geeft iedereen het wettelijk recht op toegang tot publieke informatie en verplicht de overheid tot actieve transparantie. De Woo introduceert nog een aantal andere maatregelen om de openbaarheid van de overheid te vergroten. Zo dient elke overheidsorganisatie een contactfunctionaris te hebben de als taak heeft mensen te ondersteunen bij hun vragen over informatie, en het zoeken en vinden van de juiste informatie.

Uitvoering Wet natuurbescherming 'stikstof'
De OD NHN voert de vergunningverlening, toezicht en handhaving uit op het gebied van stikstof - de plustaken - uit voor de provincie Noord-Holland Noord. Hiervoor zijn structureel extra middelen nodig om alle taken goed te kunnen uitvoeren. Deze middelen zijn voor de jaren 2020 tot en met 2022 toegekend met de notitie dat er een evaluatie zal plaatsvinden om te beoordelen hoeveel extra budget nodig is voor de jaren 2023 en verder. Op het moment van opstellen van deze kadernota heeft deze evaluatie nog niet plaatsgevonden.

Onderzoek effecten Omgevingswet (Seinstra)
In de bijlage is het onderzoeksrapport "Analyse financiële impact Omgevingswet op de begrotingen van de omgevingsdiensten" van Seinstra & Partners opgenomen. De verwachting is dat de kosten structureel 10% tot 12% zullen stijgen. Op dit moment is het echter nog onduidelijk wat de exacte financiële consequenties zullen zijn voor de OD NHN. Deze verwachting is dan ook opgenomen als P.M.-post. De deelnemers zouden inkomsten kunnen generen voor deze kosten door het heffen van milieuleges.

Doorontwikkelingen staand beleid

Bestuurlijke afspraken Bodem 2022 en verder
Besluitvorming hierover moet nog plaats vinden.

Overige
In 2023 zal de OD NHN haar eerste volledige jaar draaien onder de Omgevingswet, inclusief de aansluiting op het Digitaal Stelsel Omgevingswet. Tot die tijd, maar ook daarna, zal in de stelselwijziging tijd en energie gestoken moeten worden.

In 2023 werkt de OD NHN volledig met het Nieuw Centraal Systeem en is een keuze gemaakt over de wijze van financiering, zoals in december 2019 in het Algemeen Bestuur besloten is bij het aangaan van de pilot en het financieringsmodel 'Een Sterker Fundament'.

Onderwerpen zoals Omgevingsvisies, Woonakkoord en het Pact van Westfriesland geven de aanknopingspunten om de ambities in de regio verder te ondersteunen. Ook thema's als Duurzaamheid, Circulair, klimaat, stikstof, asbest, het Schone Lucht Akkoord en milieucriminaliteit behoren tot de aandachtsgebieden van de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord.

Nieuw beleid

In 2023 wordt gewerkt onder wetgeving van de Omgevingswet, met nieuwe ICT-systemen en zal een keuze gemaakt moeten worden over de financieringssystematiek. Mocht gekozen worden voor een andere financieringssystematiek dan kan de situatie ontstaan dat de uitvoeringsprogramma's voor de individuele deelnemers voor vier jaar zullen moeten worden vastgesteld, om zo te voldoen aan de verplichting van het opstellen van een meerjarenbegroting.

Tot slot

Tot slot nog enkele zaken ter overweging.

Momenteel wordt gewerkt met een jaarlijks vast te stellen Uitvoeringsprogramma per deelnemer. In 2022 zal een oriëntatie plaatsvinden op de mogelijkheid om de uitvoeringsprogramma's voor twee jaar vast te stellen. In de komende Uitvoeringsprogramma's zal daarnaast in ieder geval aandacht zijn voor het Schone Lucht Akkoord.

Verder voorziet de OD NHN dat in 2023 (herverdelings)effecten kunnen ontstaan als gevolg van de keuze voor een (andere) financieringssystematiek.

De woningbouwopgave, verduurzaming van de bestaande woningvoorraad, de agrarische bedrijven en de natuur, waaronder soortenbescherming, blijven vooralsnog in sommige gebieden op gespannen voet staan met het dossier stikstof.

Verloop meerjarenperspectief 2023 – 2026

Onderdeel	2023	2024	2025	2026
Stand primaire begroting 2023 - 2026	**19.739.976**	**19.739.976**	**19.739.976**	**19.739.976**
Wijzigingen nadien (met AB besluit)				
Totaal wijzigingen nadien	**0**	**0**	**0**	**0**
Autonome ontwikkelingen / reguliere bedrijfsvoering				
Indexatie	454.019	454.019	454.019	454.019
Omgevingsadviseurs (3 fte)	300.000	300.000	300.000	300.000
Stikstof	P.M.	P.M.	P.M.	P.M.
Wob-verzoeken	150.000	150.000	150.000	150.000
Rapport financiële impact Omgevingswet	P.M.	P.M.	P.M.	P.M.
Totaal autonome ontwikkelingen / reguliere bedrijfsvoering)	**904.019**	**904.019**	**904.019**	**904.019**
Door ontwikkeling bestaand beleid / Nieuw beleid				
Bestuurlijke afspraken Bodem 2022 e.v.	0	0	0	0
Totaal ingezet / nieuw beleid	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal aan wijzigingen	**904.019**	**904.019**	**904.019**	**904.019**
Dekkingsmiddelen (- = inkomsten)				
Totaal dekkingsmiddelen kadernota 2023	**0**	**0**	**0**	**0**
Stand kadernota lasten begroting 2023 - 2026	**20.643.995**	**20.643.995**	**20.643.995**	**20.643.995**

Bijlage A: Financiële kengetallen begroting 2023

Element	Omschrijving	Percentage 2022
Indexatie	Conform de geldende financiële uitgangspunten voor gemeenschappelijke regelingen in Noord-Holland Noord (FUGR) gaan we in deze kadernota uit van de volgende gegevens: ✓ Loonindexatie 2023 ✓ Prijsindexatie 2023 ✓ **Gewogen gemiddelde** Het gewogen gemiddelde zal ook gebruikt worden bij de berekening van het uurtarief 2023.	2,3% 2,3% **2,3%**
Rente	De OD NHN rekent geen interne rente	0%
Overhead	Percentage overhead conform BBV	35,8%
Flexibele schil	Naast het eigen personeel in vaste of tijdelijke dienst heeft de OD NHN in 2023 geen flexibele schil	0%
Weerstandvermogen	In de FUGR is opgenomen dat een weerstandvermogen van *maximaal* 2,5% van de lasten mag worden aangehouden.	Max. 2,5%

Bijlage B: Financiële meerjarenraming

Meerjarenraming 2023- 2026	BATEN 2023	LASTEN 2023	SALDO 2023	BATEN 2024	LASTEN 2024	SALDO 2024
Programma 1 Milieutaken	7.748.779			7.748.779	8.320.525	-571.746
Programma 2 VTH plustaken	4.760.732			4.760.732	4.926.704	-165.972
Programma 3 Overhead	7.117.441			7.117.441	7.281.142	-163.701
Onvoorzien Milieutaken	58.388			58.388	59.731	-1.343
Onvoorzien VTH plustaken	54.636			54.636	55.893	-1.257
Rente	0			0	0	0
Vennootschapsbelasting (vrijgesteld)	0			0	0	0
Algemene dekkingsmiddelen	0			0	0	0
Saldo van baten en lasten	**19.739.976**			**19.739.976**	**20.643.995**	**-904.019**
Toevoegingen en onttrekking aan de reserves per programma:	*Toevoeging*			*Toevoeging*	*Onttrekking*	
Resultaat	**19.739.976**			**19.739.976**	**20.643.995**	**-904.019**

Meerjarenraming 2023 - 2026	BATEN 2025	LASTEN 2025	SALDO 2025	BATEN 2026	LASTEN 2026	SALDO 2026
Programma 1 Milieutaken	7.748.779	8.320.525	-571.746	7.748.779	8.320.525	-571.746
Programma 2 VTH plustaken	4.760.732	4.926.704	-165.972	4.760.732	4.926.704	-165.972
Programma 3 Overhead NHN	7.117.441	7.281.142	-163.701	7.117.441	7.281.142	-163.701
Onvoorzien Milieutaken	58.388	59.731	-1.343	58.388	59.731	-1.343
Onvoorzien VTH plustaken	54.636	55.893	-1.257	54.636	55.893	-1.257
Rente	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting (vrijgesteld)	0	0	0	0	0	0
Algemene dekkingsmiddelen	0	0	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	**19.739.976**	**20.643.995**	**-904.019**	**19.739.976**	**20.643.995**	**-904.019**
Toevoegingen en onttrekking aan de reserves per programma:	*Toevoeging*	*Onttrekking*		*Toevoeging*	*Onttrekking*	
Resultaat	**19.739.976**	**20.643.995**	**-904.019**	**19.739.976**	**20.643.995**	**-904.019**

Bijlage C: Financiële meerjarenraming per deelnemer

Bijdrage per deelnemer Milieutaken	meerjaren begroting 2022 jaar 2023	Kadernota	Indexatie	Taken wijziging	Bijdrage 2023
Gemeente Alkmaar	€ 1.324.912	€ 42.362	€ 30.473		€ 1.397.747
Gemeente Bergen	€ 648.391	€ 20.731	€ 14.913		€ 684.035
Gemeente Castricum	€ 658.163	€ 21.044	€ 15.138		€ 694.345
Gemeente Den Helder	€ 875.505	€ 27.993	€ 20.137		€ 923.635
Gemeente Drechterland	€ 448.201	€ 14.331	€ 10.309		€ 472.841
Gemeente Enkhuizen	€ 459.296	€ 14.685	€ 10.564		€ 484.545
Gemeente Heerhugowaard	€ 643.554	€ 20.577	€ 14.802		€ 678.933
Gemeente Heiloo	€ 340.146	€ 10.876	€ 7.823		€ 358.845
Gemeente Hollands Kroon	€ 1.707.973	€ 54.609	€ 39.283		€ 1.801.864
Gemeente Hoorn	€ 1.473.856	€ 47.123	€ 33.899		€ 1.554.877
Gemeente Koggenland	€ 139.590	€ 4.463	€ 3.211		€ 147.264
Gemeente Langedijk	€ 277.981	€ 8.888	€ 6.394		€ 293.263
Gemeente Medemblik	€ 1.260.245	€ 40.293	€ 28.986		€ 1.329.524
Gemeente Opmeer	€ 64.459	€ 2.061	€ 1.483		€ 68.003
Gemeente Schagen	€ 787.974	€ 25.194	€ 18.123		€ 831.291
Gemeente Stede Broec	€ 105.311	€ 3.367	€ 2.422		€ 111.100
Gemeente Texel	€ 488.569	€ 15.621	€ 11.237		€ 515.427
Provincie Noord-Holland	€ 603.744	€ 19.304	€ 13.886		€ 636.934
Totaal bijdrage Milieutaken	**€ 12.307.870**	**€ 393.525**	**€ 283.081**		**€ 12.984.476**
Provincie Noord-Holland VTH plustaken	€ 7.432.106	€ 56.475	€ 170.938		€ 7.659.519
Totalen bijdragen OD NHN	**€ 19.739.976**	**€ 450.000**	**€ 454.019**		**€ 20.643.995**

Bijdrage per deelnemer Milieutaken	meerjaren begroting 2022 jaar 2024	Kadernota	Indexatie	Taken wijziging	Bijdrage 2024
Gemeente Alkmaar	€ 1.324.912	€ 42.362	€ 30.473		€ 1.397.747
Gemeente Bergen	€ 648.391	€ 20.731	€ 14.913		€ 684.035
Gemeente Castricum	€ 658.163	€ 21.044	€ 15.138		€ 694.345
Gemeente Den Helder	€ 875.505	€ 27.993	€ 20.137		€ 923.635
Gemeente Drechterland	€ 448.201	€ 14.331	€ 10.309		€ 472.841
Gemeente Enkhuizen	€ 459.296	€ 14.685	€ 10.564		€ 484.545
Gemeente Heerhugowaard	€ 643.554	€ 20.577	€ 14.802		€ 678.933
Gemeente Heiloo	€ 340.146	€ 10.876	€ 7.823		€ 358.845
Gemeente Hollands Kroon	€ 1.707.973	€ 54.609	€ 39.283		€ 1.801.864

Gemeente Hoorn	€ 1.473.856	€ 47.123	€ 33.899		€ 1.554.877
Gemeente Koggenland	€ 139.590	€ 4.463	€ 3.211		€ 147.264
Gemeente Langedijk	€ 277.981	€ 8.888	€ 6.394		€ 293.263
Gemeente Medemblik	€ 1.260.245	€ 40.293	€ 28.986		€ 1.329.524
Gemeente Opmeer	€ 64.459	€ 2.061	€ 1.483		€ 68.003
Gemeente Schagen	€ 787.974	€ 25.194	€ 18.123		€ 831.291
Gemeente Stede Broec	€ 105.311	€ 3.367	€ 2.422		€ 111.100
Gemeente Texel	€ 488.569	€ 15.621	€ 11.237		€ 515.427
Provincie Noord-Holland	€ 603.744	€ 19.304	€ 13.886		€ 636.934
Totaal bijdrage Milieutaken	**€ 12.307.870**	**€ 393.525**	**€ 283.081**		**€ 12.984.476**
Provincie Noord-Holland VTH plustaken	€ 7.432.106	€ 56.475	€ 170.938		€ 7.659.519
Totalen bijdragen OD NHN	**€ 19.739.976**	**€ 450.000**	**€ 454.019**		**€ 20.643.995**

Bijdrage per deelnemer Milieutaken	**meerjaren begroting 2022 jaar 2025**	**Kadernota**	**Indexatie**	**Taken wijziging**	**Bijdrage 2025**
Gemeente Alkmaar	€ 1.324.912	€ 42.362	€ 30.473		€ 1.397.747
Gemeente Bergen	€ 648.391	€ 20.731	€ 14.913		€ 684.035
Gemeente Castricum	€ 658.163	€ 21.044	€ 15.138		€ 694.345
Gemeente Den Helder	€ 875.505	€ 27.993	€ 20.137		€ 923.635
Gemeente Drechterland	€ 448.201	€ 14.331	€ 10.309		€ 472.841
Gemeente Enkhuizen	€ 459.296	€ 14.685	€ 10.564		€ 484.545
Gemeente Heerhugowaard	€ 643.554	€ 20.577	€ 14.802		€ 678.933
Gemeente Heiloo	€ 340.146	€ 10.876	€ 7.823		€ 358.845
Gemeente Hollands Kroon	€ 1.707.973	€ 54.609	€ 39.283		€ 1.801.864
Gemeente Hoorn	€ 1.473.856	€ 47.123	€ 33.899		€ 1.554.877
Gemeente Koggenland	€ 139.590	€ 4.463	€ 3.211		€ 147.264
Gemeente Langedijk	€ 277.981	€ 8.888	€ 6.394		€ 293.263
Gemeente Medemblik	€ 1.260.245	€ 40.293	€ 28.986		€ 1.329.524
Gemeente Opmeer	€ 64.459	€ 2.061	€ 1.483		€ 68.003
Gemeente Schagen	€ 787.974	€ 25.194	€ 18.123		€ 831.291
Gemeente Stede Broec	€ 105.311	€ 3.367	€ 2.422		€ 111.100
Gemeente Texel	€ 488.569	€ 15.621	€ 11.237		€ 515.427
Provincie Noord-Holland	€ 603.744	€ 19.304	€ 13.886		€ 636.934
Totaal bijdrage Milieutaken	**€ 12.307.870**	**€ 393.525**	**€ 283.081**		**€ 12.984.476**
Provincie Noord-Holland VTH plustaken	€ 7.432.106	€ 56.475	€ 170.938		€ 7.659.519
Totalen bijdragen OD NHN	**€ 19.739.976**	**€ 450.000**	**€ 454.019**		**€ 20.643.995**

Bijdrage per deelnemer Milieutaken	meerjaren begroting 2022 jaar 2026	Kadernota	Indexatie	Taken wijziging	Bijdrage 2026
Gemeente Alkmaar	€ 1.324.912	€ 42.362	€ 30.473		€ 1.397.747
Gemeente Bergen	€ 648.391	€ 20.731	€ 14.913		€ 684.035
Gemeente Castricum	€ 658.163	€ 21.044	€ 15.138		€ 694.345
Gemeente Den Helder	€ 875.505	€ 27.993	€ 20.137		€ 923.635
Gemeente Drechterland	€ 448.201	€ 14.331	€ 10.309		€ 472.841
Gemeente Enkhuizen	€ 459.296	€ 14.685	€ 10.564		€ 484.545
Gemeente Heerhugowaard	€ 643.554	€ 20.577	€ 14.802		€ 678.933
Gemeente Heiloo	€ 340.146	€ 10.876	€ 7.823		€ 358.845
Gemeente Hollands Kroon	€ 1.707.973	€ 54.609	€ 39.283		€ 1.801.864
Gemeente Hoorn	€ 1.473.856	€ 47.123	€ 33.899		€ 1.554.877
Gemeente Koggenland	€ 139.590	€ 4.463	€ 3.211		€ 147.264
Gemeente Langedijk	€ 277.981	€ 8.888	€ 6.394		€ 293.263
Gemeente Medemblik	€ 1.260.245	€ 40.293	€ 28.986		€ 1.329.524
Gemeente Opmeer	€ 64.459	€ 2.061	€ 1.483		€ 68.003
Gemeente Schagen	€ 787.974	€ 25.194	€ 18.123		€ 831.291
Gemeente Stede Broec	€ 105.311	€ 3.367	€ 2.422		€ 111.100
Gemeente Texel	€ 488.569	€ 15.621	€ 11.237		€ 515.427
Provincie Noord-Holland	€ 603.744	€ 19.304	€ 13.886		€ 636.934
Totaal bijdrage Milieutaken	**€ 12.307.870**	**€ 393.525**	**€ 283.081**		**€ 12.984.476**
Provincie Noord-Holland VTH plustaken	€ 7.432.106	€ 56.475	€ 170.938		€ 7.659.519
Totalen bijdragen OD NHN	**€ 19.739.976**	**€ 450.000**	**€ 454.019**		**€ 20.643.995**

Analyse financiële impact Omgevingswet op begrotingen van omgevingsdiensten

Presentatie ODNL
22 april 2021

Aanleiding en opzet analyse (1/4)

- Er staat momenteel veel druk op de begrotingen van gemeenten door toenemende kosten binnen het sociaal domein en afnemende inkomsten als gevolg van COVID.
- Omgevingsdiensten voelen dat ook.
- Recent hebben wij meerdere trajecten begeleid die gaan over de kosteneffectiviteit van omgevingsdiensten; met als doel meer waarde voor hetzelfde of zelfs minder geld.
- Daarbij was ook de terugkerende vraag: wat wordt eigenlijk de financiële impact van de Omgevingswet?

Aanleiding en opzet analyse (2/4)

- Wat opvalt is dat bij de uitwerking van de Omgevingswet zelden nog een financiële doorvertaling wordt gemaakt van de (beleids)keuzes die de wet heeft.
- Het risico daarvan is tweeledig: 1) of er worden (beleids)keuzes gemaakt door gemeenten/ provincies die straks veel blijken te kosten of anders zouden worden gemaakt als de financiële gevolgen bekend waren 2) de omgevingsdienst heeft straks een probleem als er bij uitvoering van de wet geen beeld is van de financiële consequenties.

Aanleiding en opzet analyse (3/4)

- Voorliggend stuk is het resultaat van een "*Acitvity based Cost*" analyse naar de kostendrivers van de Omgevingswet en het effect van deze kostendrivers op de begrotingen van OD's.
- **Centrale vraag was:** *Welke veranderingen gaat de Omgevingswet geven voor de activiteiten van de Omgevingsdiensten, wat zijn daar de financiële gevolgen van en kunnen die gevolgen ook van maatregelen worden voorzien?*
- In de uitwerking van dit onderzoek zijn eerst de activiteiten bepaald waarvan bekend zijn dat die gaan veranderen door invoering van de Omgevingswet.
- Vervolgens zijn de mogelijke gevolgen per activiteit uitgewerkt in uren (soms met bandbreedte), gerelateerd aan wat bekend is over de huidige situatie van ureninzet.

Aanleiding en opzet analyse (4/4)

- Daarna zijn de uren “op geld gezet” en is de impact op de begroting bepaald, kijkend naar het percentage van de activiteiten op de totale begroting.

- Daarbij is gebruik gemaakt van:
  - Financiële benchmark 10 omgevingsdiensten in voorjaar 2020 (begrotingen 2020)
  - De kengetallen van producten van 8 omgevingsdiensten
  - Drietal recente trajecten kosteneffectiviteit bij drie omgevingsdiensten
  - Bijdragen aan verschillende werkgroepen voorbereiding Omgevingswet

- De conclusies zijn een grove inschatting van de financiële impact van de Omgevingswet.

- Per dienst kan en zal die impact verschillen.

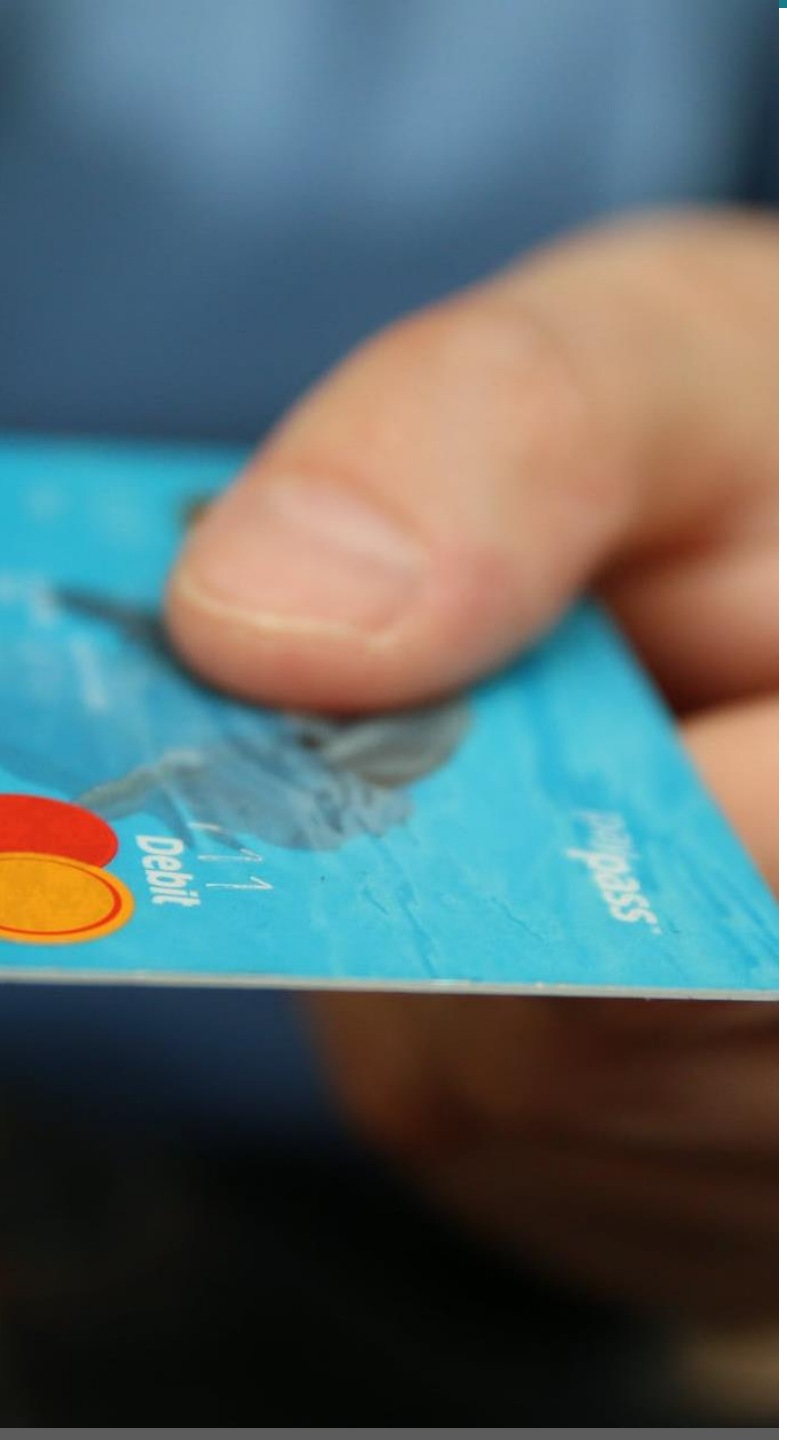

Beleidskeuzes bevoegd gezag met financiële gevolgen

Onderstaand de beleidskeuzes met financiële gevolgen voor het werk van de omgevingsdienst.

Hoe diverser per deelnemer, hoe hoger de uiteindelijke kosten.

1. Uitwerken van omgevingsplan: opzet en diepgang
2. Beleid inzake afwijkingen omgevingsplan
3. Participatieniveau vergunningaanvraag
4. Reikwijdte vergunning (breed of smal)
5. Monitoren van waarden in het omgevingsplan
6. Heffen van leges

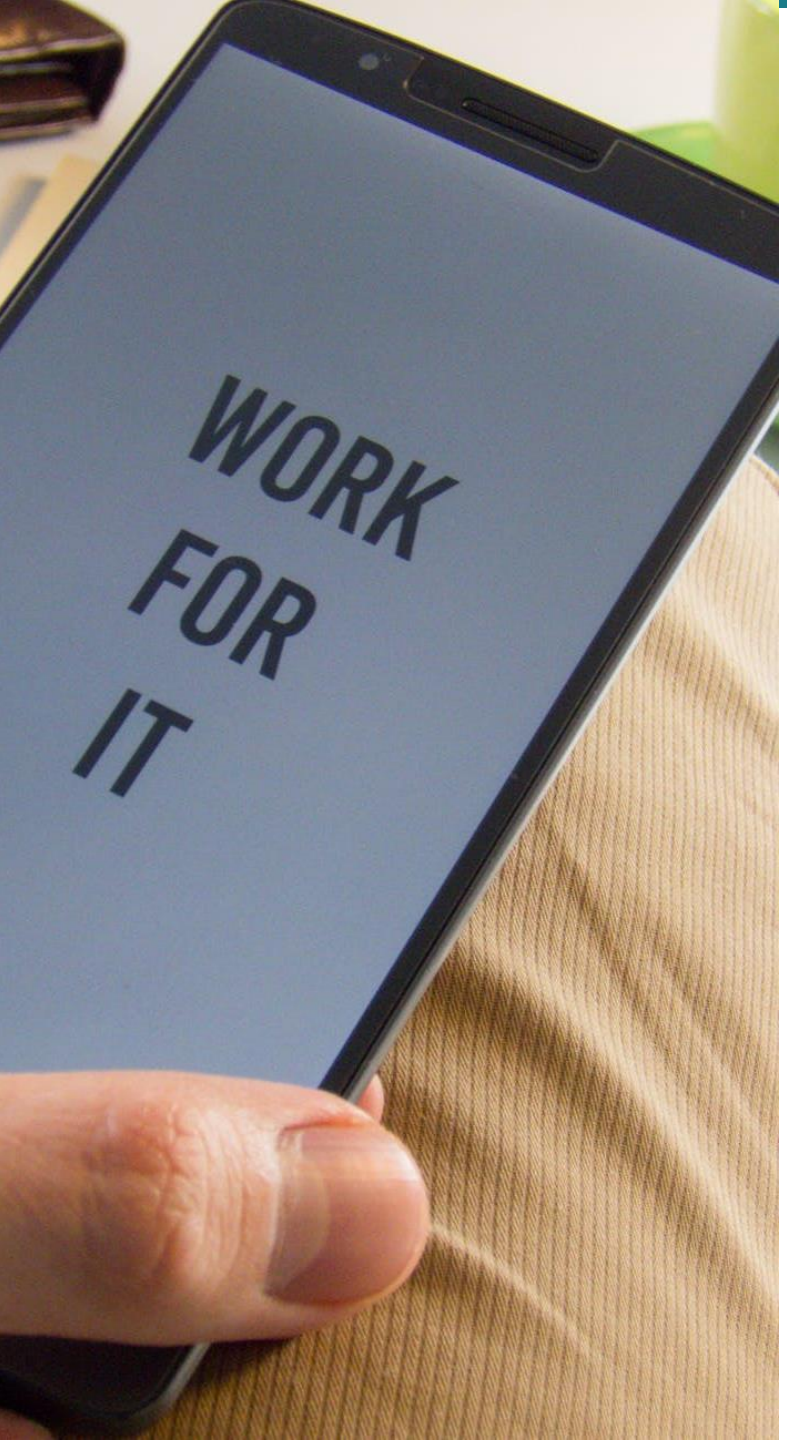

Gevolgen voor de Omgevingsdienst

Randzaken
- Inrichtingenbestand van inrichtingen naar MBA's
- Risico-analyse en programmering
- Interne werkprocessen en kengetallen
- Verantwoording en rapportage

Primaire proces
- Vooroverleg bedrijf (niveau van participatie)
- Afstemming met bevoegd gezag
- Aantal en complexiteit én diversiteit vergunningen
- Aantal en diversiteit controles
- Beleid inzake repressief handhaven (LHS)
- Klachten (mogelijk)

Extra vragen/taken
- Input voor omgevingsplan
- Informatieverstrekking periodiek over waarden omgevingsplan
- Input voor leges
- Actualisaties overzicht MBA's

Vijf drivers voor de kosten

Vijf kostendrijvers
1. **Grotere diversiteit per casus:** meer specifieke zaken, omgevingsplan is leidend niet de landelijke regelgeving, meer en dieper detailniveau als gevolg van 17 MBA;s binnen en buiten de inrichting
2. **Grotere diversiteit per deelnemer**: meer verschillen tussen deelnemers door verschillende beleidskeuzes bv in mate van participatie, inhoudelijk beleid milieu en aanpalend inzake veiligheid en gezondheid
3. **Ruimere dienstverlening:** intensiever vooroverleg, meer vragen van aanvragers, terugkerende aanvragen omdat sneller niet ontvankelijkheid zal volgen
4. **Eenmalige investeringen:** aanvullende werkzaamheden vanwege de Omgevingswet, met name actueel houden overzicht activiteiten per inrichting, herijking opzet risico-analyse en programmering, informatie per (nieuw) omgevingsplan als toetsingskader en kosten aansluiting techniek (DSO)
5. **Nieuwe diensten:** nieuwe aanvullende vragen vooral omtrent informatie, inhoudelijk monitoring van gebiedswaarden en waar relevant: input voor leges

Naast aanvullende kosten kunnen inkomsten worden gegenereerd door milieuleges te gaan heffen. Dit is een eigen keuze van het bevoegd gezag om dat wel of niet te doen.

Financiële impact analyse

Kostendrijver	Impact op uren	Percentage huidige begroting primaire proces	Financieel effect op de begroting *
1. Meer specifiek, minder vergunningverlening meer complex en minder standaard, ook relevantie buiten inrichting	Indelingen inrichtingen naar 17 MBA's Minder vergunningen schatting daling 20 – 30% Meer uren voor een vergunning, indicatief 20 – 25%	20-25%	**Effect: 0** 20- 30% daling aantal vergunningen
2. Meer meldingen maar specifiek per omgevingsplan en dus minder generiek	Stijging aantal meldingen door meer diverse activiteiten en minder vergunningen. Schatting 30-40% meer meldingen Oplopend tot 40–50% meer tijd	15-20%	**Effect: + 4-5%**
3. Meer uren vooroverleg	Uren vooroverleg circa 16 – 24 uur (ex excessen) Verwachting gemiddelde stijging uren 50% Minder vergunningen schatting daling 20 – 30%	3-5%	**Effect: + 2%**
4. Meer uren toezicht door meer meldingen en meer specifieke gevallen	Toezicht wordt meer als gevolg van stijging meldingen en uren toezicht bij meldingen Uren stijgen 10 – 20%	30-40%	**Effect: + 4%**
5. Informatie inzake monitoring en leges	Monitoring waarden per plan: 20-30 k Input leges per deelnemer: 10-20 k	**-**	**25.000 euro** **15.000 euro**
6. Herijking P&C en werkwijzen	Eenmalig herijken	-	**50.000 – 150.000 euro**
TOTAAL structureel			**+ 10 – 12%**

* Het betreft hier de begroting voor wettelijke basistaken Milieu met verrekening van 30% overhead

Suggesties om te doen

Vanuit eigenaarschap van de dienst:

1. Regionaal de beleidskeuzes goed afstemmen
   - Bestuurlijk regie pakken DB/AB
   - Ambtelijke uitwerking
   - Gemeentesecretretarissen betrekken
   - Bestuurlijk informeel sessie(s)
2. De impact op het werk van de OD goed bepalen
3. De structurele impact op de begroting van de OD vaststellen
4. Mogelijk keuzes heroverwegen
5. Mogelijkheden tot verbetering efficiency duiden
   - De uitvoering optimaliseren (COVID-ervaringen)
   - Meer risicogericht en branchegericht werken
   - Deelnemers zorgen voor betere randvoorwaarden
   - Betere regionale programmering is veel effectiever en efficiënter
6. Optelsom van structurele financiële effecten en verbeteringen efficiency maken

Seinstra & Partners

www.seinstraenpartners.nl

Arno Seinstra
06-13539685
a.seinstra@seinstraenpartners.nl

SEINSTRA &

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. M.W. Vos
CZ/FIN

Telefoonnummer +31235145010
vosm@noord-holland.nl

Verzenddatum

19 JAN. 2022

Kenmerk
1753685/ 1755628

Uw kenmerk

Betreft: Zienswijze kadernota 2023 OD NHN

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over zienswijze op de kadernota 2023 van de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord (OD NHN).

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

4 bijlage(n)

1. Voordracht Zienswijze Kadernota 2023 OD NHN
2. Aanbiedingsbrief Kadernota 2023 OD NHN
3. Kadernota 2023 OD NHN
4. Rapport Seinstra Analyse financiële impact Omgevingswet

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Kon docu[illegible]ergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	8923
Extern Zaak ID	1768137
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 februari 2022
Agendapunt	6.a
Titel	RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio.pdf
Brief aan PS over RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio.pdf
Document 1768196 Brief aan Min I&W RIVM Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof Inhoud document.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	31 januari 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**7 februari 2022**

Toelichting

Het RIVM voert in opdracht van de provincie en IJmondgemeenten een breed gezondheidsonderzoek uit in de regio IJmond. Het derde deel van de resultaten van dit onderzoek is nu beschikbaar gekomen en gaat over de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond. Het rapport wordt op 21 januari 2022 gepubliceerd. Om vragen van bewoners en andere geïnteresseerden te beantwoorden is er op 21 januari 2022 om 19.30 uur een openbaar webinar.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

R.L. Baars

BEL/OMB

Telefoonnummer +31235144550

baarsr@Noord-Holland.nl

Verzenddatum

21 JAN. 2022

Kenmerk

1768137/1768192

Uw kenmerk

Betreft: RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio

Geachte leden,

Bijgevoegd vindt u het rapport "Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio" (hierna: het rapport) van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). Dit is het derde deel van het gezondheidsonderzoek in de IJmond dat het RIVM uitvoert in opdracht van de provincie Noord-Holland en de gemeenten Beverwijk, Heemskerk en Velsen (hierna: de IJmondgemeenten). Met dit rapport wordt cluster A van het onderzoeksvoorstel[1] van het RIVM afgerond. Voor de zomer nemen wij nog een besluit over de uitvoering van de volgende clusters. Meer informatie over het gezondheidsonderzoek IJmond staat in bijlage 1.

Kernboodschap

Dit rapport constateert dat een significant deel van PAK[2] en metalen in stofdepositie en in de lucht in de IJmond afkomstig is van het terrein van Tata Steel. Dit bevestigt de zorgen van veel bewoners in de IJmond over het effect van Tata Steel op hun leefomgeving. Ons college deelt die zorgen. Het rapport sterkt ons college in de ingezette koers om de emissies van Tata Steel zo veel mogelijk en zo snel mogelijk te verminderen. Onder andere met het Programma Tata Steel 2020 - 2050 spannen wij ons daar maximaal voor in.

Het rapport leert ons dat er een duidelijk verschil is tussen wat er enerzijds in het luchtmeetnet aan PAK en een aantal metalen wordt gemeten en anderzijds wat er op basis van berekeningen met onder meer de milieujaarverslagen van Tata Steel wordt verwacht. De gemeten waarden bij metalen lopen - dit is voor de stof koper - op tot een factor 50 meer. Bij PAK kan de gemeten waarde tot een factor 1000 hoger zijn. Deze geconstateerde verschillen hebben géén consequenties voor de eerdere gezondheidskundige onderzoeken in de IJmond, die zijn

[1] https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=noordholland&id=1100139499

[2] Polycyclische aromatische koolwaterstoffen zijn organische verbindingen bestaande uit enkel waterstof en koolstof. Deze stoffen staan bekend om hun schadelijke effecten voor verschillende organismen

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

gebaseerd op feitelijke luchtkwaliteitsmetingen van het luchtmeetnet. Het geconstateerde verschil heeft verschillende mogelijke oorzaken. Tata Steel voldoet aan de wettelijke eisen die worden gesteld aan emissieregistratie, maar daarmee zijn niet alle emissies van het terrein van Tata Steel goed in beeld. Andere bedrijven op het terrein van Tata Steel hoeven hun emissie bijvoorbeeld niet te registreren en in de praktijk kan er meer emissie zijn van "diffuse bronnen[3]" dan geregistreerd. Ook is het mogelijk dat via "resuspensie" stoffen die eerder waren uitgestoten en in de bodem terecht zijn gekomen onder invloed van de wind opnieuw in de lucht worden gebracht en worden gemeten in het luchtmeetnet.

Het rapport biedt geen volledige duidelijkheid over de specifieke bijdrage van de verschillende aanwezige bronnen op het terrein van Tata Steel. Dit komt in hoofdzaak doordat niet alle emissies geregistreerd worden en doordat het luchtmeetnet is bedoeld om jaargemiddelde concentraties te meten en niet voor specifieke bronherleiding. Twee aanbevelingen van het RIVM zijn er daarom op gericht de bijdragen van verschillende bronnen aan stofdepositie en stoffen in de lucht preciezer in kaart te brengen, als de wens bestaat om daar beter inzicht in te krijgen.

Het verminderen van emissies levert altijd gezondheidswinst op. Daarom scherpen wij de vergunning van Tata Steel aan waar dat kan, dringen wij er bij Tata Steel voortdurend op aan om de Roadmap+ zo snel mogelijk uit te voeren en roepen wij het Rijk op om betere regelgeving te maken. Het is de vraag in hoeverre een nog specifiekere bronduiding ons helpt om emissies te verminderen, zo snel mogelijk maatregelen bij Tata Steel te realiseren en gezondheidswinst te boeken.

Om die vraag te beantwoorden ondernemen wij de komende maanden verschillende stappen. Wij hebben nu geen instrumentarium om de emissieregistratie aan te passen. Wij vragen het Rijk te bekijken of het huidige stelsel van emissieregistratie nog voldoet en wij gaan beoordelen in hoeverre het technisch wel mogelijk is met name diffuse bronnen beter te meten. Tata Steel monitort de (effecten) van de Roadmap+. Op basis van dit RIVM rapport beoordelen wij de in de Roadmap+ geformuleerde emissiereductiedoelstellingen. Vervolgens gaan wij met Tata Steel in gesprek over de doelen en monitoring van de Roadmap+.

Een derde aanbeveling uit het rapport om het effect van emissiebeperkende maatregelen in relatie tot depositie periodiek te monitoren, nemen we onverkort over.

Webinars

Wij realiseren ons dat dit rapport technisch complex is en vragen oproept. Op 21 januari 2022 organiseren wij om 19:30 uur een online webinar met een presentatie door het RIVM voor inwoners en andere geïnteresseerden. Ook is er dan gelegenheid om vragen te stellen. Voor

[3] Bijvoorbeeld op- en overslagen van grondstoffen, mengvelden, transportbanden en wegen

uw Staten en de gemeenteraden wordt een apart online webinar georganiseerd op 24 januari 2022 (tijdstip 19.00 uur).

Onderzoeksresultaten
Het onderzoek bestaat uit drie onderdelen waarvan de hoofdlijnen hieronder worden weergegeven. Een uitgebreide weergave van de onderzoeksresultaten is opgenomen in bijlage 2 bij deze brief.

Herkomst PAK en metalen in stofdepositie (H.2, p.39 en p.49)

Uit analyse blijkt dat PAK en metalen in het neergedaalde (grof) stof voor een aanzienlijk deel afkomstig zijn van verschillende processen voor de staalproductie. Ook komen ze van op- en overslag van materialen op het terrein van Tata Steel die worden gebruikt bij de staalproductie. Deze analyses geven echter niet genoeg informatie over de precieze bijdragen van de verschillende staalproductie bronnen en van andere bronnen[4] aan de PAK en metalen in de stofdeeltjes.

Vergelijking gemeten concentraties PAK en aantal metalen in luchtmeetnet en berekende waarden met verspreidingsmodel en milieujaarverslagen Tata Steel (H.3, p.70)

De gemeten en berekende bijdrage door Tata Steel aan de hoeveelheid fijnstof in de leefomgeving komen goed met elkaar overeen. Maar de berekende concentraties van metalen en PAK op basis van data van de milieujaarverslagen, respectievelijk de Emissieregistratie, zijn (veel) lager dan de gemeten concentraties op het luchtmeetnet. Hier zijn verschillende mogelijke oorzaken voor. Er zijn andere bedrijven op het terrein van Tata Steel die hun emissie niet hoeven te registeren, van open bronnen is wel uitstoot van (fijn)stof opgenomen maar niet van de metalen en PAK hierin, het is onbekend of alle emissies uit incidenten zijn meegenomen in de emissiejaarverslagen en er kan meer emissie zijn van "diffuse bronnen[5]" dan geregistreerd. Ook kan er sprake zijn van resuspensie[6].

Herkomst PAK en metalen in fijnstof (PM10) in de lucht (H.4, p.101)

Van de PAK en metalen in het fijnstof, gemeten in de IJmond, is een aanzienlijk deel afkomstig van activiteiten op het terrein van Tata Steel. Dit volgt uit een analyse van de samenstelling van het fijnstof. Fijnstof is een mengsel van meerdere stoffen. Bronnen stoten deze stoffen in verschillende verhoudingen uit.

Aanbevelingen RIVM
Het RIVM doet in het rapport de volgende drie aanbevelingen:

1. Als er beter inzicht is gewenst in de bronnen die stoffen naar de lucht uitstoten, wordt aanbevolen om te werken aan een zo

[4] Bijvoorbeeld andere industriële bronnen, scheepvaart, trein- en wegverkeer, houtstook, elektriciteitsopwekking en natuurlijke bronnen
[5] Bijvoorbeeld op- en overslagen van grondstoffen, mengvelden, transportbanden en wegen
[6] Bij resuspensie worden stoffen die eerder waren uitgestoten en in de bodem terecht zijn gekomen onder invloed van de wind wederom in de lucht gebracht.

compleet mogelijke melding en registratie van de genoemde emissies. Dit zou afgesproken kunnen worden in het kader van vergunningverlening en handhaving. Voor het Tata Steel terrein gaat het dan in het bijzonder om de bronnen die metalen en PAK uitstoten. Aanbevolen wordt om dan ook aandacht te besteden aan lage en diffuse bronnen, zoals de bijdrage van fijnstof en grof stof aan de uitstoot van metalen en PAK. Ook kan het melden en registreren van emissies bij incidenten bijdragen aan betere broninformatie. Op basis van deze broninformatie kan - met behulp van rekenmodellen - beter worden vastgesteld waar stoffen vandaan komen en ontstaat er een beter beeld van de emissies, concentraties in de lucht, ook buiten de meetpunten, en mogelijk van de effectiviteit van potentiële maatregelen.

2. De meetstrategie op de meetlocaties van het luchtmeetnet is afgestemd op het vaststellen van de jaargemiddelde concentraties. Als op basis van data uit het luchtmeetnet meer inzicht is gewenst in de bronbijdrage van specifieke bronnen, dan is een andere meetstrategie nodig. In die meetstrategie is het belangrijk identiek te meten voor alle componenten en locaties en ook de metingen te registreren per dag. Met zo'n meetaanpak is het ook mogelijk om een relatie te leggen met bijvoorbeeld incidenten met bijzondere emissies. Belangrijk is dan om een aantal storende achtergrondbijdragen aan de elementen, zoals natrium en silicium, te reduceren, bijvoorbeeld door ander filtermateriaal te gebruiken. In dit onderzoek is niet onderzocht hoe een dergelijke meetstrategie concreet moet worden uitgewerkt.

3. Om het effect van emissiebeperkende maatregelen in relatie tot depositie te monitoren, is het aan te bevelen om na invoering van maatregelen gedurende enkele jaren de hoeveelheid depositie van PAK en metalen in de IJmond te meten. Hiermee kan worden gemonitord of de depositie van PAK en metalen daadwerkelijk vermindert. Dit kan verschillende jaren na elkaar worden gedaan, wat inzicht geeft in trends van de hoeveelheden stofdepositie. Aanbevolen wordt om dit twee maal per jaar te rapporteren, bijvoorbeeld in het voorjaar en het najaar. Op die manier worden ook mogelijke seizoensinvloeden op de emissies en weersomstandigheden meegenomen.

Reactie Gedeputeerde Staten

Het RIVM doet in het rapport drie aanbevelingen waarvan de eerste twee erop zijn gericht om de bijdragen van verschillende bronnen aan stofdepositie en stoffen in de lucht preciezer in kaart te brengen, als de wens bestaat om daar beter inzicht in te krijgen. Wij erkennen het belang van een zo goed mogelijk inzicht in (de bronnen van) emissies van het gehele Tata Steel terrein. Wij vragen het Rijk te bekijken of het huidige stelsel van emissieregistratie nog voldoet. Over de wijze waarop wij verder met de eerste twee aanbevelingen van het RIVM omgaan, willen we samen met onder andere de IJmondgemeenten, het Rijk, het

RIVM en bewoners het gesprek voeren. Specifiek willen we daarbij de vraag betrekken welke balans we aanhouden tussen aan de ene kant preciezer meten en vergaren van kennis over (bronnen van) emissies en aan de andere kant inzetten op (handhaven van) de realisatie van maatregelen die de emissies beperken met kennis en mogelijkheden die nu reeds voorhanden zijn. Overwegingen hierbij zijn:

- Het is duidelijk dat Tata Steel de belangrijkste (lokale) emissiebron is. Er wordt gewerkt aan maatregelen om die emissie te verminderen. Met o.a. de Roadmap+, het aanscherpen van de vergunningen en de route naar groen staal kan ook zonder verdere precisering veel worden gedaan aan de vermindering van emissies;
- De effecten van de nu ingezette maatregelen moeten (op termijn) ook zichtbaar worden in het nu bestaande luchtmeetnet en in komende depositieonderzoeken (aanbeveling 3). Dat zicht is dan generieker van aard (in een algehele verbetering in luchtkwaliteit en depositiewaarden), waarbij het waarschijnlijk niet altijd goed is aan te wijzen welke maatregel precies welk effect in de omgeving heeft gehad, ook omdat soms meerdere maatregelen tegelijk worden genomen;
- Met de route naar groen staal op basis van waterstof zullen verschillende bronnen van emissie op termijn verdwijnen;
- Een belangrijke diffuse bron betreft de opslag van grondstoffen. Een aantal maatregelen in de Roadmap+ is hier ook op gericht. Met maatregelen inzetten op het zoveel mogelijk overkappen van de grondstoffenlogistiek zorgt sneller voor een reductie van emissies dan het eerst preciezer meten van de exacte emissie- en/of depositiebijdrage;
- Er zijn technische grenzen aan de mate waarin met name de emissie van diffuse bronnen op een betrouwbare manier gemeten kunnen worden.

Het luchtmeetnet

Het luchtmeetnet is bedoeld om te bepalen of (jaargemiddeld) aan de normen voor luchtkwaliteit wordt voldaan. Het rapport en de aanbeveling van het RIVM doen niets af aan de in de afgelopen jaren gemeten waarden in het luchtmeetnet: gemiddeld genomen is de luchtkwaliteit voor het aspect fijnstof en ook voor veel andere stoffen die worden gemeten door de jaren heen beter geworden in de IJmond.

Wij gaan het luchtmeetnet in de IJmond evalueren. Deze evaluatie wordt dit jaar opgestart, wij nemen de tweede aanbeveling van het RIVM daarin mee. Wel wordt de meetapparatuur van het meetpunt aan de Bosweg in ieder geval dit jaar uitgebreid. Hiermee wordt de uitstoot van de twee Kooksfabrieken (bij wind richting Wijk aan Zee) beter in beeld gebracht. Ook wordt vanaf de eerstvolgende jaarlijkse rapportage over de luchtkwaliteit in de IJmond inzichtelijk gemaakt hoeveel dagen in het jaar een matige of slechte luchtkwaliteit hadden. Dit geeft meer inzicht dan enkel het jaargemiddelde.

Emissiebeperkende maatregelen in relatie tot depositie

Voor het jaar 2022 hebben wij aanbeveling 3 reeds overgenomen. Het depositieonderzoek wordt zoals eerder aangekondigd dit jaar twee keer herhaald[7]. Dit doen wij samen met het ministerie van I&W.

Wij willen deze aanbeveling voor 2023 en daarna graag overnemen. Voor de jaren 2023 en verder moet nog besluitvorming plaatsvinden. Een voorstel hiertoe inclusief benodigde dekking wordt via de Kaderbrief 2023 ter besluitvorming aan uw Staten voorgelegd.

Vervolgstappen
Om te bepalen hoe wij omgaan met de eerste twee aanbevelingen ondernemen wij de komende maanden een aantal stappen:

1. Wij vragen het ministerie van I&W te kijken naar het huidige wettelijke stelsel voor de registratie van emissies. Tata Steel voldoet aan de wettelijke eisen voor emissieregistratie, maar daarmee zijn niet alle emissies vanaf het terrein van Tata Steel goed in beeld. De kernvraag is in hoeverre dit stelsel nog voldoet en wat de implicaties zijn van eventuele wijzigingen. In het kader van het Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) traject hebben wij een vergelijkbaar gesprek reeds gestart met het ministerie van I&W (onder andere als input voor de evaluatie van het ZZS beleid). Wij zien namelijk dat het met het huidige wettelijke stelsel niet altijd mogelijk is alle ZZS emissies in voldoende detail in kaart te brengen.
2. Wij willen beoordelen in hoeverre het technisch haalbaar is om op een betrouwbare manier met name diffuse emissies te meten. Dit is aanzienlijk complexer dan metingen bij een puntbron zoals een schoorsteen.
3. Wij werken zoals aangegeven in de brief "Stand van zaken Tata Steel en Plan van Aanpak "Op naar een gezondere leefomgeving in de IJmond"" (kenmerk 1744968/1744982) aan de monitoring bij en rond Tata Steel. In dat kader wordt de emissie van de Kooksfabriek 2 dit jaar al extra gemeten. Dat betreft ook de diffuse emissie van Kooksfabriek 2. Dit kan meer zicht geven op de technische haalbaarheid van het meten van dergelijke emissies en hoe de daaruit verkregen gegevens zich verhouden tot het milieujaarverslag.
4. Momenteel loopt het traject van de pilot hoogst blootgestelde locatie in de IJmond, een onderdeel daarvan is een nader bronnenonderzoek. Dit RIVM rapport nemen wij mee bij de verdere uitwerking van dit onderdeel van de pilot.
5. Tata Steel monitort de (effecten) van de Roadmap+. Verschillende in de Roadmap+ aangegeven (verwachte) verbeteringen worden voor de monitoring daarvan gebaseerd op emissiegegevens uit de milieujaarverslagen. Op basis van dit

[7] Zie brief "Stand van zaken Tata Steel en Plan van Aanpak "Op naar een gezondere leefomgeving in de IJmond" (kenmerk 1744968/1744982): https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=noordholland&id=1100428501

rapport beoordelen wij de in de Roadmap+ geformuleerde emissiereductie doelstellingen. Vervolgens gaan wij met Tata Steel in gesprek over de doelen en monitoring van de Roadmap+.

6. Het luchtmeetnet in de IJmond wordt geëvalueerd. In dit traject wordt de tweede aanbeveling van het RIVM meegenomen.

Wij streven er naar u voor de zomer te informeren over de voortgang op deze punten, in combinatie met de jaarlijkse voortgangsrapportage van het programma Tata Steel 2020 - 2050.

Een afschrift van deze brief is verstuurd naar de ministeries van Infrastructuur & Waterstaat, Economische Zaken en Klimaat, Volksgezondheid, Welzijn en Sport en naar de Onderzoeksraad voor Veiligheid.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

3 bijlagen

Aanleiding & context gezondheidsonderzoek IJmond

Uitgebreide conclusies rapport

Rapport RIVM

Bijlage 1: Aanleiding & context

De zogenoemde grafietregens in 2018/2019 zorgden voor een toename van de zorgen van omwonenden van Tata Steel, met name in Wijk aan Zee. De provincie Noord-Holland heeft het RIVM toen gevraagd onderzoek te doen naar de grafietregens. De vragen en zorgen van omwonenden van Tata Steel waren echter breder dan alleen over de grafietregens.

Een deel van die vragen is beantwoord met het project 'Grafietregen en gezondheid' dat in de eerste helft van 2019 is uitgevoerd. Daarnaast is een deel van vragen beantwoord op basis van bestaande kennis. De nog openstaande vragen heeft het RIVM samen met een klankbordgroep van bewoners en experts in kaart gebracht. Op basis daarvan zijn acht onderzoeksopties geformuleerd, verdeeld in drie clusters. Dit onderzoeksvoorstel van het RIVM voor het gezondheidsonderzoek in de IJmond bestaat uit:

Cluster A:
- Depositie (neerslag van stof in de leefomgeving)
- Luchtkwaliteit en inhaleerbare fractie op ervaren (on)gezonde dagen
- Acute gezondheidsklachten

Cluster B:
- Eten uit de moestuin / bramen uit de duinen / dierlijke producten
- Biomonitoring bloedwaarden

Cluster C:
- Vervolgonderzoek grafietregen
- Chronische klachten
- Angst en stress

Op 15 oktober 2019 hebben wij het RIVM opdracht gegeven om te starten met een voorbereidend "basisonderzoek" op basis van het onderzoeksvoorstel (1278459/1278460). In maart 2020 heeft het RIVM samen met de klankbordgroep van bewoners en experts advies uitgebracht over de invulling van het vervolgonderzoek. De provincie Noord-Holland en de IJmondgemeenten hebben dit advies in april 2020 1 op 1 overgenomen en het RIVM opdracht gegeven om verder onderzoek te doen naar de onderwerpen uit Cluster A (1285438/1400167).

Het eerste onderdeel was het briefrapport "Tussentijdse resultaten gezondheidsonderzoek IJmond". U bent hier op 14 april 2021 over geïnformeerd (1606307/1606516). Dat briefrapport betrof tussentijdse resultaten met betrekking tot twee onderwerpen uit cluster A, te weten luchtkwaliteit en inhaleerbare fractie op ervaren (on)gezonde dagen en acute gezondheidsklachten.

Het tweede onderdeel was het rapport "Depositieonderzoek IJmond 2020. *Monstername, analyse en risicobeoordeling van PAK en metalen in neergedaald stof binnen- en buitenshuis in de IJmondregio".*
U bent hier op 2 september 2021 over geïnformeerd (1665703/1665707).

Met het nu voorliggende derde rapport wordt cluster A afgerond. Over de onderdelen van cluster B moet nog besluitvorming plaatsvinden.

Voor meer informatie over eerdere onderzoeken en de samenhang daartussen verwijzen wij naar https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Gezonde_leefomgeving_Milieu/Projecten/Tata_Steel/Gezondheid_in_de_IJmond

Bijlage 2: Uitgebreide conclusies rapport

Het RIVM heeft voor dit rapport gebruik gemaakt van informatie uit het luchtmeetnet in de IJmond en informatie over de uitstoot van stoffen zoals dat is opgenomen in de milieujaarverslagen van Tata Steel en in de emissieregistratie[8]. Voor de stoffen op de grond (depositie) heeft het RIVM gebruik gemaakt van de eerdere stofdepositie onderzoeken in de leefomgeving rond het terrein van Tata Steel. Analyse van deze informatie geeft een indruk van welke bronnen bijdragen aan de stoffen in de lucht en op de grond. De hieronder weergegeven uitgebreide conclusies zijn grotendeels een-op-een overgenomen uit het rapport.

Herkomst PAK en metalen in stofdepositie (H.2, p.39 en p.49)

- Uit analyse blijkt dat PAK en metalen in het neergedaalde (grof) stof voor een aanzienlijk deel afkomstig zijn van verschillende processen voor de staalproductie. Ook komen ze van op- en overslag van materialen op het terrein van Tata Steel, die worden gebruikt bij de staalproductie. Dit komt overeen met de conclusie uit het eerder gepubliceerde depositieonderzoek van september 2021, dat een aanmerkelijk deel van de PAK en metalen in het neergedaalde stof afkomstig zijn van het terrein van Tata Steel.
- Er is een indicatie dat de PAK-depositie vooral is toe te schrijven aan de productie van cokes en verwaaiing van (grof) stofdeeltjes uit op- en overslagen van steenkool en eerder neergedaald stof van het Tata Steel terrein.
- Voor de verhoogde depositie van metalen bestaat een indicatie dat dit is toe te schrijven aan stofdeeltjes die vrijkomen bij de productie van pellets, sintererts en cokes, aan verwaaiing van (grof) stofdeeltjes uit op- en overslagen van ertsen en andere materialen, en aan het opwaaien van eerder neergedaald stof van het Tata Steel terrein.
- Het verspreidingspatroon van lood vertoont een variabel beeld, zowel tussen de meetlocaties als tussen de drie meetperioden. Hoewel duidelijk is dat Tata Steel relatief veel lood uitstoot, is de precieze bijdrage van deze en andere bronnen aan de looddepositie in de IJmond niet goed te bepalen.
- Het is bekend dat PAK en diverse metalen ook kunnen vrijkomen uit andere bronnen dan de staalindustrie. Te denken valt aan andere industriële bronnen, scheepvaart, trein- en wegverkeer, houtstook, elektriciteitsopwekking en natuurlijke bronnen, zoals opwaaiend bodemstof en zand. Stofdeeltjes afkomstig van bouwmaterialen, vuurwerkresten en "historische" bodemverontreiniging kunnen eveneens bijdragen aan de depositie. Op grond van de analyses van het RIVM naar de herkomst van de depositie kan geen onderscheid worden gemaakt in de afzonderlijke bijdragen van deze verschillende bronnen.

[8] http://www.emissieregistratie.nl/erpubliek/erpub/default.nl.aspx

- In de bodem rondom verschillende ijzer- en staalfabrieken zijn verhoogde gehalten aan metalen gemeten, wat wijst op langdurige depositie afkomstig uit deze fabrieken. In de IJmond zijn tot op 2 km van het terrein van Tata Steel verhoogde gehalten aan cadmium, zink, ijzer, mangaan, lood en koper in de bodem gevonden.

Vergelijking gemeten concentraties luchtmeetnet en berekende waarden met verspreidingsmodel en emissiejaarverslagen Tata Steel (H.3, p.70)

Door modelberekeningen met luchtkwaliteitsmetingen te vergelijken, kan een beeld worden gevormd van hoe volledig de broninformatie (emissies en aanvullende gegevens over de uitstoot, zoals locatie en uitstoothoogte) bekend is. Dit onder de aanname dat emissies van het terrein van Tata Steel de belangrijkste oorzaken zijn voor de verschillen tussen de gemeten concentraties op de industriële meetstations in de directe omgeving van Tata Steel en de achtergrondconcentratie.

- De berekende fijnstofconcentraties op basis van de gegevens uit de emissieregistratie (milieujaarverslagen) komen redelijk tot goed overeen met de gemeten concentratiebijdrage (in het luchtmeetnet).
- De berekende metaalconcentratiebijdragen zijn voor de meeste metalen lager dan de gemeten metaalconcentratiebijdragen. De onderschatting kan - dit is voor de stof koper - oplopen tot een factor 50. Voor PAK zijn de verschillen tussen de berekende en gemeten concentratiebijdragen nog groter. De onderschatting van de berekende PAK-concentratiebijdragen kan oplopen tot een factor 1000.
- Doordat de berekende waarden voor PAK en in mindere mate voor metalen niet goed overeenkomen met de gemeten waarden, is onzeker wat de precieze bijdrage van de diverse bronnen is.
- Er zijn verschillende (mogelijke) oorzaken voor het geconstateerde verschil tussen de metingen in het luchtmeetnet en de verspreidingsberekeningen op basis van de emissiejaarverslagen van Tata Steel:

    - Er zijn bronnen op het terrein van Tata Steel niet meegenomen omdat voor deze bronnen geen registratieverplichting in een emissiejaarverslag bestaat. Dit is het geval voor de emissie van de op het terrein gevestigde bedrijven Harsco Metals en Pelt & Hooykaas. En voor de emissie van het treinverkeer op het terrein van Tata Steel.
    - Het is mogelijk dat sommige emissies worden onderschat in de emissiejaarverslagen. Zo is onbekend of alle emissies uit incidenten zijn meegenomen in de emissiejaarverslagen.
    - In het emissiejaarverslag is wel de uitstoot van fijnstof van open bronnen opgenomen, maar niet de hoeveelheden metalen hierin. Een derde mogelijke bron

die in de modelberekeningen niet is meegenomen is daarom de bijdrage van emissies en verspreiding van PAK en metalen in stofdeeltjes uit op- en overslag van kolen en ertsen aan de metaal- en PAK-concentraties.
    - In de praktijk kan er meer emissie zijn van deze en andere (kleinere) "diffuse bronnen" dan geregistreerd in het emissiejaarverslag (kieren, openstaande deuren e.d.).
    - Een laatste mogelijke oorzaak is de invloed van "resuspensie". Bij resuspensie worden stoffen die eerder waren uitgestoten en in de bodem terecht zijn gekomen onder invloed van de wind wederom in de lucht gebracht. Hierdoor kunnen hogere concentraties worden gemeten dan op basis van de uitstoot door Tata Steel verwacht zou worden. Deze resuspensie kan het gevolg zijn van vele tientallen jaren waarin verontreiniging naar de omgeving heeft plaatsgevonden.

- In welke mate bovengenoemde mogelijke oorzaken invloed hebben op de totale berekende concentratiebijdrage is niet aan te geven.

Herkomst PAK en metalen in fijnstof (PM10) in de lucht (H.4, p.101)

Voor dit onderdeel heeft het RIVM een patroonherkenningstechniek toegepast om diverse bronprofielen te berekenen. De basisaanname voor deze bronherkenning is dat elke soort bron een eigen profiel van verhoudingen van diverse bestanddelen uitstoot. Het RIVM heeft in dit onderzoek vijf "bronprofielen" kunnen onderscheiden voor de *samenstelling* van fijnstof (PM10), zie de tabel hieronder. Processen uit de staalindustrie stoten bijvoorbeeld veel ijzer en mangaan uit. Zeezout bestaat voornamelijk uit natrium en chloride. Dit onderdeel van het rapport gaat alleen over Beverwijk, Wijk aan Zee en IJmuiden omdat alleen daar opgestelde meetstations over voldoende geschikte meetapparatuur beschikken.

Het is van belang om op te merken dat het luchtmeetnet primair is gericht op de berekening van jaargemiddelde concentraties van stoffen die voor de gezondheid relevant zijn. Het luchtmeetnet is niet ontworpen voor de bronherleiding, waar het nu wel voor is ingezet. Het ligt voor de hand dat bij een set aan metingen, die specifiek is gericht op bronherkenning, meer en scherpere profielen zijn te identificeren en daarmee beter inzicht kan worden verkregen in de bronnen. Dit geldt voor gemiddelde bijdragen en ook voor de bijdragen op specifieke dagen. Evengoed heeft het RIVM, op basis van het bestaande luchtmeetnet, vijf verschillende profielen geïdentificeerd. In Tabel 4.2 is voor alle locaties de gemiddelde concentratiebijdrage aan PM10 per kalenderjaar voor elk van de berekende profielen weergegeven.

Tabel 4.2 Gemiddelde concentratiebijdrage aan PM_{10} van elk profiel op elke locatie per kalenderjaar. Voor elk gemiddelde wordt het 95% betrouwbaarheidsinterval weergegeven op basis van de berekende bijdragen in een jaar. Alle concentraties zijn weergegeven in µg/m³. Voor presentatiedoeleinden zijn de aan industrie gerelateerde profielen op Wijk aan Zee gecombineerd

	IJmuiden			Wijk aan Zee			Beverwijk		
Profiel	**2017**	**2018**	**2019**	**2017**	**2018**	**2019**	**2017**	**2018**	**2019**
Nitraat-sulfaat	7,2±1,1	7,8±1,0	6,6±0,9	8,9±1,2	10,2±1,3	8,1±1,1	6,4±1,0	7,5±1,0	6,1±0,9
Zeezout	4,9±0,5	3,5±0,4	5,0±0,6	5,4±0,6	5,5±0,8	6,2±0,7	2,9±0,3	2,5±0,3	3,0±0,3
Comb.Industrie	1,3±0,1	2,3±0,3	1,7±0,1	4,0±0,3	3,9±0,3	4,7±0,4	5,0±0,4	3,3±0,3	1,7±0,2
industrie	*1,3±0,1*	*2,3±0,3*	*1,7±0,1*	*2,1±0,2*	*2,7±0,3*	*3,1±0,3*	*5,0±0,4*	*3,3±0,3*	*1,7±0,2*
PAK				*1,8±0,2*	*1,2±0,2*	*1,6±0,2*			
Remstof/verkeer	7,0±0,6	7,6±0,6	6,2±0,4	4,6±0,5	4,9±0,5	5,8±0,5	3,0±0,3	3,5±0,3	4,8±0,3
Bodemstof	1,5±0,2	1,6±0,2	1,9±0,2				1,1±0,1	1,8±0,2	2,4±0,2
Berekend PM_{10}	21,9±0,9	22,9±0,9	21,4±0,8	22,9±1,3	24,5±1,3	24,8±1,1	18,4±1,0	18,5±1,0	17,9±0,9
Gemeten PM_{10}	20,6±1,0	23,8±1,1	21,3±1,0	24,4±1,1	25,7±1,1	24,9±1,0	19,8±1,0	20,7±0,9	19,8±1,0

De hoofdconclusies zijn als volgt:

- De totale fijnstofconcentratie in de IJmond varieert van 20 tot 25 µg/m3. Dat wordt verdeeld over de gevonden profielen.
- De profielen *nitraat - sulfaat* (dit profiel wordt geassocieerd met bijdragen van bronnen op grote afstanden, inclusief uit het buitenland) en *zeezout* zijn samen goed voor ongeveer de helft van de totale fijnstofconcentraties in IJmuiden, Beverwijk en Wijk aan Zee. Deze profielen hebben geen of een kleine bijdrage van lokale (menselijke) bronnen.
- Het *verkeer/remstof* profiel heeft een geschatte bijdrage van 4 tot 7µg/m3 aan het fijnstof. Waarbij het verloop in de tijd wijst op een dominante bijdrage vanaf het Tata Steel terrein.
- Het *industrie* profiel heeft een geschatte bijdrage van ongeveer 1 tot 3 µg/m3 aan het fijnstof. Deze industrie bijdrage is in IJmuiden lager dan in Beverwijk en Wijk aan Zee. In Wijk aan Zee en Beverwijk lijkt de bijdrage vanaf het Tata Steel terrein dominant; toch is het niet uitgesloten dat in Wijk aan Zee een deel van deze bijdragen niet rechtstreeks van dat terrein komt.
- In Wijk aan Zee is een *tweede industrie* profiel gevonden dat naast andere componenten vrijwel alle *PAK* bevat. De geschatte bijdrage van dit profiel aan de jaargemiddelde PM10-concentraties is circa 1,6 µg/m3. Op de overige locaties zijn de bijdragen van PAK verdeeld over verschillende profielen. De bijdrage van de gecombineerde industrieprofielen op de jaargemiddelde PM10-concentraties in Wijk aan Zee is ongeveer 4 µg/m3.
- In IJmuiden en Beverwijk is een *bodemstof* profiel gevonden (met aluminium en silicium) dat gemiddeld ongeveer 2 µg/m3 bijdraagt aan het fijnstof.
- De analyse wijst op een aanzienlijke bijdrage van lage/diffuse bronnen (zoals kieren, openstaande deuren, open opslagen, mengvelden, transportbanden en wegen) en mogelijk verwaaiing.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Aan de Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

R.L. Baars

BEL/OMB

Telefoonnummer +31235144550

baarsr@Noord-Holland.nl

Verzenddatum

21 JAN. 2022

Kenmerk

1768137/1768196

Uw kenmerk

Betreft: RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio

Excellentie,

De provincie Noord-Holland en de gemeenten Beverwijk, Heemskerk en Velsen hebben het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) op 15 oktober 2019 opdracht gegeven tot het uitvoeren van een gezondheidsonderzoek in de regio IJmond. De resultaten van dit onderzoek zijn door het RIVM in drie rapporten naar buiten gebracht.

Over het eerste deel, briefrapport "Tussentijdse resultaten gezondheidsonderzoek IJmond", hebben wij u bij brief van 14 april 2021 (kenmerk 1606307/1610498) geïnformeerd. Over het tweede deel, "Depositieonderzoek IJmond 2020. *Monstername, analyse en risicobeoordeling van PAK en metalen in neergedaald stof binnen- en buitenshuis in de IJmondregio*" hebben wij u bij brief van 2 september 2021 (kenmerk 1665703/1694133) geïnformeerd. Met deze brief informeren wij u over het derde deel van dit onderzoek: "Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio". Bijgaand treft u het RIVM-rapport en de brief die ons college aan Provinciale Staten van Noord-Holland heeft gestuurd.

Uw plan van aanpak "Op naar een gezondere leefomgeving in de IJmond: *Aanpak voor het beperken van de luchtverontreinigende emissies van Tata Steel Nederland*" van 1 december 2021 is in nauwe samenspraak met de provincie Noord-Holland tot stand gekomen. Het RIVM rapport is relevant bij de verdere uitwerking van een aantal onderdelen van uw plan van aanpak. Dit betreft ten eerste het onderwerp depositiemonitoring. Het RIVM doet de aanbeveling gedurende een aantal jaren de depositie van PAK en metalen te meten in de IJmond. Dit komt overeen met de herhaling van het stofdepositieonderzoek in de IJmond in 2022 (in het voorjaar en in het najaar) waar wij reeds samen met u toe hebben besloten. Wij willen de aanbeveling van het RIVM graag overnemen voor de jaren 2023 en daarna.

Verder zijn wij samen met (onder andere) het ministerie van Infrastructuur & Waterstaat (I&W) en Tata Steel in overleg over de vormgeving van monitoring bij en rond Tata Steel. In het bijzonder over (de effecten van) maatregelen die Tata Steel uitvoert, met name die van

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

de Roadmap+. Verschillende van de in de Roadmap+ aangegeven emissie effecten zijn gebaseerd op emissiegegevens uit de milieujaarverslagen. Dit RIVM rapport werpt echter de vraag op of daarmee voldoende inzicht is in de effecten van maatregelen en de Roadmap+ op de totale emissies, inclusief met name diffuse bronnen. In het verlengde daarvan constateren wij met dit RIVM rapport dat Tata Steel voldoet aan de wettelijke eisen voor emissieregistratie, maar dat daarmee niet alle emissies van het terrein van Tata Steel voldoende in beeld zijn. Wij vragen u te bekijken of het huidige stelsel van emissieregistratie nog voldoet en gaan hierover graag in gesprek.

Wij vertrouwen erop dat bovenstaande punten kunnen worden meegenomen in de uitvoering van uw plan van aanpak waar wij de laatste maanden op een goede manier aan samenwerken.

Een afschrift van deze brief is gestuurd aan de minister van Economische Zaken en Klimaat, de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en aan de Onderzoeksraad voor Veiligheid.

Hoogachtend,

Mede namens de colleges van burgemeester en wethouders van de gemeenten Beverwijk, Heemskerk en Velsen,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

2 bijlagen

Rapport RIVM

Brief GS aan PS

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	8908
Extern Zaak ID	1757821
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 februari 2022
Agendapunt	9.a
Titel	Agrarisch natuurbeheer in het NNN
Organisatieonderdeel	BEL/GRN

Bijlagen
Brief aan PS over agrarisch natuurbeheer in het NNN.pdf
Inspreektekst mevrouw Melse tav boeren en natuurbeheer

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2022
Overdracht vanuit GS	31 januari 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**7 februari 2022**

Toelichting

In drie deelgebieden (Eilandspolder-West, polder Mijzen en Wormer- en Jisperveld) is eind 2019 een pilot gestart vanuit de ‘Overeenkomst Verkenningsjaar biodiversiteitsdoelen en beheerdoelen binnen het Natuurnetwerk Nederland’. Het werk voor deze pilots is in 2021 ondergebracht in de integrale gebiedsprocessen ten behoeve van de NNN-realisatie en de stikstofopgave. De geleerde lessen uit de pilot worden meegenomen in deze integrale gebiedsprocessen. Ter voorkoming van tijdelijke teruggang van de natuur, biedt het college in de periode 2023-2028 de mogelijkheid om binnen het NNN nog agrarisch natuurbeheer te vergoeden. Dit besluit zal worden opgenomen in het Natuurbeheerplan voor 2023.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

D. Ket

BEL/GRN

Telefoonnummer +31235143491

ketd@noord-holland.nl

Verzenddatum

21 JAN 2022

Kenmerk

1757820/1757821

Uw kenmerk

Betreft: Agrarisch natuurbeheer in het NNN

Geachte leden,

Tijdens de behandeling van het Programma Natuurnetwerk in uw vergadering van 15 november jl. is door gedeputeerde Rommel toegezegd uw Staten per brief te informeren over het vervolg op de 'Overeenkomst Verkenningsjaar biodiversiteitsdoelen en beheerdoelen binnen het Natuurnetwerk Nederland' en de wijze waarop omgegaan zal worden met agrarisch natuurbeheer in het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

Inleiding: Overeenkomst verkenningsjaar
In drie deelgebieden (Eilandspolder-West, polder Mijzen en Wormer- en Jisperveld) is eind 2019 een pilot gestart vanuit de 'Overeenkomst Verkenningsjaar biodiversiteitsdoelen en beheerdoelen binnen het Natuurnetwerk Nederland' (hierna: Overeenkomst verkenningsjaar). Het werk in de pilot is - mede vanwege vertraging als gevolg van de Covid-19 uitbraak - inmiddels ingehaald door de 'integrale gebiedsprocessen'. Dat zijn de gebiedsprocessen die in de Realisatiestrategie NNN (door ons college vastgesteld op 29 september 2020) zijn aangekondigd en inmiddels in veel gebieden zijn gestart. Omdat zowel de inhoudelijke vraagstukken als de maatschappelijke partners van beide trajecten overeenkomen, achten wij het onwenselijk om in één gebied beide trajecten gescheiden van elkaar op te pakken. Dat zou voor alle betrokkenen, waaronder de agrarische ondernemers en de terreinbeheerders in het gebied, nodeloos complex en tijdrovend zijn. Begin dit jaar is aan de direct betrokken organisaties kenbaar gemaakt dat we de pilot beëindigen en dat de werkzaamheden die zijn gestart in Eilandspolder-West, polder Mijzen en Wormer- en Jisperveld, worden ondergebracht bij de integrale gebiedsprocessen in deze gebieden. Dit betekent dat we onze werkzaamheden voortzetten, evenals de gesprekken met grondeigenaren.

De bevindingen uit de pilot en uit de gesprekken met agrariërs zijn opgenomen in de bijlage van deze brief. Met deze brief geven we duidelijkheid over het agrarisch natuurbeheer binnen het NNN, het in de 'Overeenkomst verkenningsjaar' geïntroduceerde instrument 'duurzaam agrarisch natuurbeheer' en de wijze waarop we verder gaan met een aantal aandachtspunten uit de pilot. Daarmee beschouwen we het verkenningsjaar en de pilot als afgesloten.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Afronding Natuurnetwerk Nederland staat centraal
Op ruim 2.000 hectare NNN vindt momenteel agrarisch natuurbeheer (ANLb) plaats. In de Natuurbeheerplannen die afgelopen jaren door uw Staten zijn vastgesteld, is aangekondigd dat agrarisch natuurbeheer binnen het NNN in de volgende contractperiode (vanaf 1 januari 2023) niet langer door de provincie zal worden gesubsidieerd. Bij agrarisch natuurbeheer is namelijk niet de natuurfunctie leidend, maar de agrarische functie. Dit past niet bij de doelstelling van het NNN om een duurzame ecologische structuur te realiseren waarmee de (vaak kwetsbare) natuur zich kan herstellen en blijvend wordt beschermd.

Duidelijk is dat de gebiedsprocessen tijd en zorgvuldigheid vragen. Daarom heeft ons college besloten om in de periode 2023-2028 agrarisch natuurbeheer binnen het NNN nog mogelijk te houden. Er moeten komende jaren immers nog definitieve oplossingen worden bereikt met eigenaren, gebruikers en pachters over de omzetting van hun gronden naar natuur. Hier zijn voor bedrijven ingrijpende en complexe maatregelen mee gemoeid, zoals omschakeling, verplaatsing of beëindiging van bedrijven en de herverdeling van gronden om de inrichting en het beheer voor de natuur te optimaliseren. Anderzijds moet het natuurbeheer inpasbaar worden binnen de agrarische ondernemingen en deze overgang kost tijd en heeft financiële gevolgen.

Agrarisch natuurbeheer wordt afgesloten voor een periode van zes jaar. Met het in werking treden van het nieuwe GLB (gemeenschappelijk landbouwbeleid) worden de huidige contracten voor het agrarisch natuurbeheer (ANLb) met de agrarische collectieven beëindigd. Dit is voorzien op 1 januari 2023. De optimale inrichting- en beheersituatie voor NNN zal op die datum vaak nog niet voltooid zijn. Het per 1 januari 2023 beëindigen van ANLb binnen het NNN brengt het risico met zich mee dat dan tijdelijk geen natuurbeheer plaatsvindt en dat - in aanloop naar een structurele oplossing - eerst een verslechtering optreedt. Met name voor de kwetsbare weidevogelpopulatie vindt ons college dit een onaanvaardbaar risico. Vandaar dat we agrariërs binnen het NNN in dergelijke gevallen nog eenmaal de mogelijkheid willen bieden om een ANLb-contract af te sluiten voor een periode van maximaal zes jaar.

Tegelijkertijd onderstreept ons college dat deze periode (2023-2028) de laatste zal zijn voor agrarisch natuurbeheer binnen het NNN. Op percelen waar opnieuw een ANLb-contract wordt afgesloten zal, net als in de andere NNN-gebieden, het proces van omvorming naar natuur starten of voortgaan. Dat betekent dat in 2022 alle eigenaren, gebruikers en pachters met een ANLb-contact in het NNN nader geïnformeerd worden over het traject van de NNN-realisatie en de beëindiging van het agrarisch natuurbeheer (uiterlijk per 1 januari 2029). Wij zullen de komende jaren afspraken met hen maken over natuurrealisatie op NNN-percelen en zoeken naar passende oplossingen voor de toekomst van hun agrarisch bedrijf. Hierbij is het uitgangspunt dat zo snel mogelijk de omschakeling naar natuurbeheer tot stand komt. Een nieuw agrarisch natuurbeheer contract is daarbij nadrukkelijk bedoeld als tijdelijke maatregel om de periode tot NNN realisatie te overbruggen.

De agrarische collectieven dragen zorg voor het opnieuw afsluiten van de ANLb-contracten en zullen hierover begin 2022 de communicatie met de betrokken agrariërs starten. De provincie zal met de agrarische collectieven in overleg treden om te voorkomen dat ANLb-contracten onnodig worden afgesloten of doorlopen tot 2028 terwijl al eerder omschakeling naar NNN mogelijk is. Ook blijven wij met de collectieven in gesprek over de kansen die er zijn om ANLb-contracten binnen het NNN eerder te beëindigen, uiteraard binnen de grenzen van wat juridisch mogelijk is. Daarnaast worden er afspraken gemaakt over eenduidige en heldere communicatie over het (omvormings)traject en de mogelijkheden voor boeren met een ANLb-contract in het NNN.

Duurzaam agrarisch natuurbeheer
Uit de pilot blijkt dat het animo bij de agrariërs in de pilotgebieden om te kiezen voor het in de Overeenkomst verkenningsjaar aangekondigde nieuwe instrument Duurzaam Agrarisch Natuurbeheer (DANB), gering is, met name vanwege de hieraan verbonden natuureisen (zoals het gebruik van ruige mest en het verbod op schapenbeweiding). Omdat voor ons college het doel om het NNN af te ronden centraal staat, en we verwachten dat binnen de integrale gebiedsprocessen er voldoende mogelijkheden zijn om tot duurzame oplossingen te komen, hebben we er in overleg met alle partijen voor gekozen om het instrument DANB niet verder uit te werken.

Gesignaleerde knelpunten uit de pilot (zie bijlage)
Om in de gebiedsprocessen voortvarend te kunnen toewerken naar realisatie van de natuurdoelen, is het van belang dat lessen worden getrokken uit de pilot. In de bijlage staan de in de pilot gesignaleerde knelpunten die ons college wil oplossen. Het betreft vaak gebiedsoverstijgende en complexe knelpunten die al jarenlang spelen en die - indien niet opgelost - ertoe kunnen leiden dat ook na de periode 2023-2028 in delen van het NNN het natuurbeheer nog niet duurzaam is geregeld. Het Regiebureau Natuurnetwerk zal - aan de hand van concrete praktijkvoorbeelden - zoeken naar oplossingen voor de genoemde knelpunten (pacht, bedrijfsverplaatsingen, stalsystemen, omvorming naar natuur, doelen versus maatregelen) en hiervoor waar nodig de besluitvorming organiseren. In 2020 is een ambtelijke taskforce opgericht om op basis van de praktijkvoorbeelden te komen tot maatwerkoplossingen voor bedrijven. Vertegenwoordigers van de agrarische collectieven, LTO en terreinbeheerders worden betrokken bij de zoektocht naar oplossingen en gevraagd om hierin een actieve bijdrage te leveren, met name bij het oplossen van de pachtproblematiek waarin de provincie slechts een beperkte rol heeft. Het verwerven van gronden in en nabij het NNN levert een belangrijke bijdrage aan het oplossen van de gesignaleerde knelpunten. Inmiddels is daarom gestart met het zoeken naar mogelijkheden om bedrijfsverplaatsingen en kavelruilen vanuit het NNN verder te stimuleren. Zo wordt het contact met het netwerk van regionale makelaars geïntensiveerd en wordt onderzocht hoe we agrarische bedrijfslocaties die de provincie in eigendom heeft, beter kunnen benutten.

Beheerregisseur
De provincie handhaaft de mogelijkheid van het instellen van een beheerregisseur per gebied, conform de Overeenkomst verkenningsjaar (zie de beschrijving in de bijlage). In sommige gebieden zijn er goede ervaringen met zo'n beheerregisseur, die verschillende beheerders bijeen brengt. Wij bezien in de gebiedsprocessen met alle partijen of en hoe we hier concreet uitwerking aan geven.

Ambitie weidevogelgebieden
Bij de afronding van het NNN nemen we in de gebiedsprocessen ook de uitvoering van andere opgaven mee. Dat zijn onder andere de stikstofopgave, het tegengaan van bodemdaling en het verduurzamen van de landbouw. Gestreefd wordt naar integrale plannen met maatregelen die meerdere opgaven bedienen. In gebiedsprocessen waar NNN-realisatie grotendeels bestaat uit het behalen van weidevogeldoelstellingen (zoals in de drie hiervoor genoemde gebieden) wordt uitgegaan van de ambitie zoals opgenomen in het provinciaal Actieplan weidevogels dat in januari 2020 is vastgesteld. Daarin is vastgelegd dat we de stand van de weidevogels in Noord-Holland (peiljaar 2020) niet verder achteruit willen laten gaan en dus willen behouden. Dat betekent dat niet alleen de aantallen maar ook de langjarige trend bij deze ambitie belangrijk is (welke ontwikkeling zien we over de jaren). In de inrichtings- en beheerplannen die in het gebiedsproces worden opgesteld, worden maatregelen uitgewerkt om deze ambitie waar te maken. Denk daarbij bijvoorbeeld aan nattere omstandigheden (hogere waterpeilen of het creëren van plasdras), aangepaste bemesting (lagere hoeveelheden, meer gebruik van ruige mest), mozaïekbeheer, het openhouden van het landschap en het tegengaan van verstoring en predatie[1]. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de kennis en kunde van agrariërs en natuurorganisaties om weidevogels te behouden. Ook zullen we gebruik maken van een evaluatie van de weidevogelgebieden die de provincie in 2022 uitvoert en de Leidraad weidevogels die we, volgens de door uw Staten aangenomen motie, momenteel opstellen. Inmiddels wordt in een aantal pilotgebieden (Zeevang en Amstelland) met rijksbudget uit het 'Aanvalsplan Grutto' gestart met extra agrarische beheermaatregelen, gunstig voor de weidevogels en de grutto in het bijzonder.

Tot slot

De urgentie om het Natuurnetwerk af te ronden, de weidevogelstand te beschermen èn de stikstofuitstoot aan te pakken is groot; de opgave is omvangrijk. Daarmee zijn de gebiedsprocessen ingrijpend, vooral voor de direct betrokkenen. We hechten aan een zorgvuldig proces waarin met respect omgegaan wordt met de - soms tegengestelde - belangen. We blijven hierin nauw samenwerken met onze partners in het veld en zoeken samen naar duurzame, gebiedsgerichte oplossingen met een

[1] *Hoe een optimale inrichting en beheer voor weidevogels eruit ziet is o.a. beschreven in de SNL-systematiek en de beheeradviezen van BIJ12. Ook het Actieplan weidevogels, de door de Vogelbescherming opgestelde factsheets en de vorig jaar uitgevoerde onderzoeken over schapenbeweiding en bemesting leveren waardevolle informatie. Aangevuld met de specifieke terreinkennis en praktijkervaring uit de gebieden, vormt dit het vertrekpunt voor de planvorming en het toekomstig (mozaïek-)beheer.*

kwaliteitsimpuls op meerdere fronten: een afgerond NNN met optimaal (weidevogel)beheer, minder stikstofbelasting op de natuur, een geremde of gestopte bodemdaling en een duurzame, toekomstbestendige landbouw. Tegelijkertijd is de uitkomst helder: binnen de begrensde NNN-gebieden staan de natuurdoelen voorop. Het jaar 2027 nadert snel, dus voortgang is geboden.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th. van Dijk

Bijlage (1): Bevindingen uit het verkenningsjaar

Bijlage: Bevindingen uit het 'Verkenningsjaar biodiversiteitsdoelen en beheerdoelen binnen het NNN'

In drie deelgebieden (Eilandspolder-West, polder Mijzen en Wormer- en Jisperveld) is eind 2019 een pilot gestart vanuit de *'Overeenkomst **Verkenningsjaar** biodiversiteitsdoelen en beheerdoelen binnen het Natuurnetwerk Nederland'*. Begin 2021 is de pilot stilgelegd omdat in deze gebieden de integrale gebiedsprocessen van start gingen. Gesprekken met een aantal agrariërs uit de pilot zijn wel voortgezet. De pilot (en de gesprekken met agrariërs die daaruit volgden) leveren voor de provincie de volgende bevindingen op:

1. Draagvlak DANB ontbreekt: Er blijkt onder de agrariërs geen animo om gebruik te maken van het nieuwe instrument 'Duurzaam Agrarisch natuurbeheer' (DANB) zoals geformuleerd in de overeenkomst van het verkenningsjaar. De bereidheid voor het maken van langjarige afspraken op basis van beheerdoelen leek wel aanwezig, maar niet in combinatie met de systematiek van vaste generieke beheermaatregelen (met o.a. voorwaarden t.a.v. het gebruik van ruige mest en het beperken van beweiding). Wanneer deze combinatie zou worden losgelaten vervalt echter de eerder verkregen overeenstemming die de basis vormt voor het verkenningsjaar. Nieuwe onderhandelingen tussen partijen zijn dan nodig om tot een nieuwe overeenkomst te komen.

2. Aandachtspunten NNN realisatie in beeld: Vanuit de gesprekken met agrariërs is zicht gekomen op een aantal knelpunten die - indien ze opgelost kunnen worden - de NNN realisatie kunnen versnellen:

   a) Agrariërs die willen omschakelen naar een meer duurzame, op natuurbeheer gerichte bedrijfsvoering, zijn daar vaak niet toe in staat zijn omdat dit vraagt om forse en complexe investeringen. Hierdoor is een kostendekkende exploitatie en/of de benodigde financiering niet te realiseren. Met name aanvullende maatregelen zoals het volledig omschakelen naar vaste mest en het verder verlagen van de mestgift geeft problemen. Er zijn kostbare stalaanpassingen nodig om voldoende vaste mest te produceren, op te slaan en af te voeren en er is meer grond nodig (deels buiten het NNN) om de voederwinning van het vee en daarmee de melkproductie op een redelijk peil te houden. Weinig agrarische bedrijven zijn in staat om *in korte tijd* te investeren in zowel uitbreiding van grondareaal als in de aanpassing van hun stal. Daarnaast is de beschikbaarheid van landbouwgrond in de omgeving op dit moment zeer beperkt (zie punt d) en kan de omzetting van een drijfmeststal naar een 'vaste mest'-stal resulteren in een toenemende stikstofuitstoot waardoor er geen vergunning wordt afgegeven voor de stalombouw. De zoektocht naar (en ontwikkeling van) stalsystemen met een lage stikstofuitstoot en productie van vaste mest voor weidevogelbeheer, is nog in volle gang.

   b) Er is behoefte aan een wenkend perspectief om de NNN gronden die nog in agrarisch gebruik zijn, om te zetten naar natuur. Vaak bestaat er namelijk nog een grote financiële afhankelijkheid van de agrarische productie op de NNN gronden. De gronden zijn essentieel om de bedrijfsexploitatie rond te zetten. De (huidige) subsidiemogelijkheden voor de omschakeling naar natuur en het (daarop volgende) natuurbeheer wegen vaak niet op tegen de inkomsten uit de agrarische productie (eventueel aangevuld met een subisidie voor agrarisch natuurbeheer). Op gronden waar jarenlang gebruik gemaakt is van agrarisch natuurbeheer en de grond al min of meer als natuur beheerd wordt, is de omzetting van een agrarische- naar een natuurfunctie weinig aantrekkelijk omdat de vergoeding voor de waardedaling (die een agrariër ontvangt als gevolg van de functiewijziging) hier gering is. Enerzijds omdat de agrarische waarde van de gronden als gevolg van het agrarisch natuurbeheer al gedaald. Anderzijds omdat er nog wordt uitgegaan van een agrarische restwaarde van de percelen nadat deze de natuurfunctie hebben gekregen. Tot slot is de vergoeding voor het jaarlijks natuurbeheer (via SNL) vaak lager dan die voor het agrarisch natuurbeheer (via ANLb).

   c) De pachtsituatie compliceert het realiseren van het NNN. Een aanzienlijk deel van de NNN gronden (ruim 700 ha) is eigendom van een TBO en wordt verpacht aan agrariërs via reguliere pacht. De pachter heeft via het pachtcontract in principe het recht om deze grond eeuwigdurend agrarisch te blijven gebruiken. Op de meeste van deze gronden vindt agrarisch natuurbeheer plaats. Bij het wegvallen van agrarisch natuurbeheer, vervalt een groot deel van de (ANLB-subsidie-)inkomsten uit deze grond. In sommige gevallen kan dit leiden in het opzeggen van het pachtcontract en heeft de TBO de grond beschikbaar om NNN te realiseren. Het risico is echter dat de pachter de agrarische productie verhoogd om het gemis aan subsidies te compenseren. Daarmee kunnen de natuurresultaten van jarenlang agrarisch

natuurbeheer in korte tijd teniet worden gedaan. Nadere afspraken tussen verpachter en pachter zijn nodig om de omzetting naar natuur tot stand te brengen alsmede de pachter een goed perspectief/alternatief te bieden (zoals het aanbod van grond buiten het NNN of het maken van langjarige afspraken over natuurbeheer op de huidige gronden, tegen passende vergoedingen voor het beheer). Dergelijke afspraken komen tot op heden niet of nauwelijks tot stand. Veel gesprekken kenmerken zich door het willen sturen op maatregelen in plaats van doelen. En hoewel de rol van de provincie beperkt is omdat zij geen partij is in de pachtovereenkomst, roept zij wel op om te komen tot langjarige afspraken waarbij sturen op doelen de basis vormt.

d) Een mogelijkheid om ruimte te maken voor extensiever gebruik van NNN percelen is het toedelen van extra gronden aan agrariërs die natuurbeheer doen (bijvoorbeeld via kavelruil). Om dit mogelijk te maken probeert de provincie extra gronden in en rondom het NNN te verwerven. Op basis van volledige schadeloosstelling wordt met verschillende agrariërs onderhandeld over verplaatsing of beëindiging van hun bedrijf zodat er ruimte komt voor ruilingen tbv herverdeling van gronden. Bij verplaatsing wordt gezocht naar vergelijkbare bedrijven in goed geschikte landbouwgebieden elders in de provincie of, indien de eigenaar dit wenst, buiten de provincie. Tot op heden is het aanbod van landbouwbedrijven zeer beperkt waardoor verplaatsingen, ondanks de aanwezigheid van het instrument van volledige schadeloosstelling lastig te realiseren zijn. De gesprekken op basis van volledige schadeloosstelling zorgen er vervolgens ook voor dat agrariërs willen nadenken over een transitie en een rol in het natuurbeheer. Dit is echter niet voor elke agrariër weggelegd en kan ook niet op alle NNN-percelen.

3. De twee onderzoeken die zijn uitgevoerd (naar mestgebruik[1] en schapenbeweiding[2] in NNN) leveren waardevolle informatie voor het verder uitwerken van de inrichtings- en beheerplannen in de NNN van weidevogelgebieden. Het belang van het *terugdringen van de bemesting* en *stimuleren van het gebruik van ruige mest* wordt onderstreept. Het rapport over bemesting maakt goed zichtbaar dat weidevogelbeheer complex is omdat een groot aantal omgevingsfactoren een rol speelt. Benadrukt wordt dat vooral gebiedsgericht gezocht moet worden naar oplossingen waarin een gezamenlijk afgestemd mozaïekbeheer een belangrijke impuls kan geven voor de weidevogels. Het onderzoek naar schapenbeweiding bevestigt het gericht inzetten van schapenbeweiding in het voor- en najaar ter voorkoming van verruiging en daarnaast het beperken van schapenbeweiding in het voorjaar op percelen waar nesten (te verwachten) zijn.

4. Gebiedsgerichte benadering en inzet beheerregisseur: in het verlengde van voorgaand punt benadrukken partijen het belang van een gebiedsgerichte en integrale benadering voor de NNN gebieden met - waar aan de orde - een duidelijke ambitie voor de weidevogels. Gezamenlijke planvorming vanuit een heldere natuurambitie per gebied vormt - naast de helderheid over de invulling van andere gebiedsopgaven - een belangrijke basis om te komen tot een gedragen inrichtings- en beheerplan. Door de agrarische collectieven is gevraagd om ruimte voor het maken van een collectief aanbod (voor NNN-inrichting en beheer) van meerdere grondgebruikers.
Naast de gebiedsgerichte benadering blijft het instellen van een beheerregisseur voor de coördinatie en sturing op goed weidevogelbeheer van belang. Partijen hechten aan handhaving van de afspraak hierover zoals vastgelegd in de overeenkomst die ten grondslag ligt aan het verkenningsjaar: 'de beheerregisseur die wordt aangewezen beschikt over ruime kennis van het gebied en de voorliggende vraagstukken. De beheerregisseur geeft, voor percelen binnen het NNN, na overleg met betrokken partijen, bindende aanwijzingen aan de grondeigenaren/beheerders en pachters. De beheerregisseur wordt, na het inwinnen van advies bij de terreinbeherende organisaties en de agrarische collectieven, aangesteld en gefinancierd door de provincie. De beheerregisseur stelt een jaarlijks verslag op en stuurt dat aan alle betrokken partijen.'

---

[1] *Visser, T., M. Ros, L. Timmermans, 2021. Effecten van bemesting op habitatkwaliteit grasland voor weidevogels. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Rapport 3074.*
[2] *A.H.J. Loonstra & E.B. Oosterveld 2021. Schapen en weidevogels - Verkennend onderzoek naar de beweiding van weidevogelgebieden door schapen. A&W-rapport 20-269. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden*

Goedendag

Graag vraag ik uw aandacht voor het volgende:

In de media werd het nieuws over de verlenging van de ANLB contracten met gejuich ontvangen

Natuurlijk is het fijn dat voor natuur beheer door boeren de executie van het ANLB systeem met 6 jaar is uitgesteld

Tenminste...als je als natuurboer mee kunt doen aan ANLB

In de Eilandspolder heerst al jarenlang een volkomen rechtsongelijke situatie waar het deelname aan ANLB beheer aangaat.

Sommige bedrijven, die echt essentieel zijn voor het beheer en onderhoud van natuur en landschap in dit gebied, zijn uitgesloten van deelname aan ANLB

In het geval van ons bedrijf is dat puur wegens een technische pachtcontract reden, voor het afsluiten van ANLB diende men langjarige pacht van TBO vanaf voor 1977 te hebben.

SBB heeft ons in de jaren voor 1977 altijd kortdurende pacht, met eindeloze verlenging , gegeven, met als resultaat dat wij 104 hectare natuur beheren en over 6 hectare daarvan een vergoeding krijgen via ANLB

U kunt zich voorstellen dat dat erg zuur is als je je met je bedrijf 100% inzet voor het

beheer

Al jaren ijveren wij voor een gelijk speelveld voor alle boeren die beheer uitvoeren in de Eilandspolder, en gelijkaardige gebieden.

Met het nieuwe gebiedsplan van de Provincie Noordholland en het overleg aan de Gebiedstafel hoopten wij eindelijk gehoor te krijgen, en de ongelijkheid van behandeling tussen beherende bedrijven op te heffen door een systeem met eerlijke vergoedingen naar inzet en resultaat te ontwikkelen

Wij vrezen dat door de "overwinning ANLB" deze ontwikkeling weer naar de

achtergrond of zelfs geheel van tafel verdwijnt

De ongewenste status quo van ANLB deelnemers, Pilot uitverkorenen en een paar bedrijven die noch het een, noch het ander hebben, maar wel hun uiterste best doen en met veel inzet GRATIS EN TEN KOSTE VAN HET EIGEN BEDRIJFSINKOMEN natuur en landschap beheren en onderhouden in de Eilandspolder Oost.
Bovendien wordt in de Propositie Stikstof van het IPO nadrukkelijk genoemd (2.2) dat er voor boeren een duurzaam perspectief moet zijn, dat ontbreekt in dit geval geheel.
Verlenging van ANLB Contracten tot 2028 leidt de aandacht af van een systeem van gebiedsgericht beheer door adaptieve

boeren bedrijven met hart voor natuur, een systeem dat ook vergoedingen naar werk en resultaat behelst.
Bestuurders zullen denken dat met de verlenging van ANLB het beheer van natuurgebieden op een duurzame wijze bijdraagt aan natuur en aan boerenbedrijven .
Niets is minder waar!
Laten we aan de gebiedstafel en in het Gebiedsplan ijveren voor een gelijk speelveld voor de diverse boeren bedrijven, met daarmee een duurzaam beheer van natuur en economische duurzaamheid voor het boerenbedrijf.
Wees u ervan bewust dat er jonge boeren in een bedrijfsovername proces zitten wat doordeze situatie onmogelijk wordt gemaakt
Banken financieren alleen duurzaamheid
Gooit u de toekomst van het beheer niet

weg!

Wat wil ik nu met deze brief?

Ik wil graag uw aandacht en mogelijk uw stem om deze situatie niet onder het tapijt te laten vegen

Help ons een eerlijk vergoedingen systeem te realiseren in de Eilandspolder en alle andere gebieden waar boeren met hun bedrijf zo'n positieve bijdrage leveren aan onderhoud van landschap en beheer van natuur.

Dank voor uw aandacht

Leyntje Melse

Boerderij Schermereylandt

Oostdijkje 7,1483AA De Rijp

Outlook voor Android downloaden

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	8706
Extern Zaak ID	1748873
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 februari 2022
Agendapunt	10.a
Titel	Agenderingsverzoek JA21 brief van C- naar B-agenda Voorbereiding Bestuurlijk Overleg Stikstof
Organisatieonderdeel	BEL/GRN

Bijlagen
agenderingsverzoek JA21 Brief c naar B Stikstof.pdf
Propositie stikstof en natuur.pdf
Brief aan PS over propositie natuur en stikstof.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	13 december 2021
Ingekomen stukken ter kennisname	31 december 2021
Natuur Landbouw & Gezondheid	10 januari 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**7 februari 2022**

Toelichting

GS informeren PS over een propositie stikstof en natuur waarmee GS richting de formatietafel voor een kabinet aangeeft welke rol zij wil spelen bij een integrale aanpak van stikstof en natuur en wat daarvoor de benodigde voorwaarden zijn.

FORMAT Agenderingsverzoek Statencommissies Noord-Holland

Naam fractie/ indiener: JA21 , Gerard Kohler

Naam commissie en datum: NLG, 7/2/22

- *Verzoekt de brief op de C-agenda onder nr.*

  1748873/1749943

  onderwerp: voorbereiding stikstofoverleg

  ter bespreking te verplaatsen naar de B-agenda[1]

Aanleiding

Hieronder wordt de achtergrond van het onderwerp geschetst en aangegeven wat de aanleiding is voor het verzoek:

- **onderwerp van de C- naar de B-agenda te verplaatsen**

De propositie is niet besproken in PS. Inmiddels blijkt uit het regeerakkoord dat 35 miljard aan de provincies is toegekend middels een stikstoffonds. Een belangrijk deel van dit fonds (ruim ¼) is bestemd voor uitkoop veehouderijen. In PNH is dit echter een aanpak die nauwelijks stikstofvermindering in de Natura2000 gebieden in PNH zal opleveren.

Het behandeldoel

Hieronder wordt aangeven met welk doel de fractie dit onderwerp/ de ingekomen brief op de agenda heeft gezet

- *welke politieke vraag wil de indiener aan de orde stellen*
  Graag toelichting op de overwegingen van GS om de propositie niet vooraf met PS te delen. Voorts afwegingen die door GS zijn gemaakt en reflectie op het geboekte resultaat.

- *wat vraagt de indiener aan de andere fracties (de commissie, de portefeuillehouder)*
  Reflectie op uitvoeringsmaatregelen stikstoffonds. Gerucht uit provincie Drenthe dat daar al met de werving van 60 ecologen is gestart met het oog op een tekort hieraan. Wat stelt PNH zich voor bij de regiefunctie.

[1] *Een verzoek tot het verplaatsen van een ingekomen stuk van de C- naar de B-agenda kan zodra deze op de Lijst ingekomen stukken staat.*

FORMAT Agenderingsverzoek Statencommissies Noord-Holland

Nadere toelichting onderwerp

Interprovinciaal Overleg

Propositie stikstof en natuur

Vastgesteld in de GS-en van 23 resp. 30 november 2021
op voordracht van de BC Stikstof en de BAC Vitaal Platteland

Dit is de kern van ons aanbod:

Wij zijn bereid ons, samen met het Rijk, te binden aan doelen

- Wij nemen samen verantwoordelijkheid voor reductiedoelen én de staat van instandhouding in de gebieden. Wij doen dit met oog op de economische ontwikkeling en de leefbaarheid van het landelijke gebied.
- Hiervoor hebben we wel duidelijke doelen en integrale en flexibele instrumenten nodig én afspraken over uitvoeringskosten
- Wij voeren regie op het aanbod van de gebiedspartners; elke provincie is bereid zich te committeren aan haar eigen inzet en om hierover binnen haar verantwoordelijkheden bestuurlijke afspraken te maken

Wij nemen, samen met het Rijk, onze verantwoordelijkheid

- Deze opgave heeft alleen kans van slagen als we het samen doen
- Dit vraagt ook om over de vierjarige bestuursperiode heen te kijken. Dit zorgt voor een duurzaam toekomstperspectief. Hierbij is een houding van commitment, elkaar aanspreken en leren door te doen nodig.

Wij hebben de gebiedskennis en kunnen de opgaven op elkaar laten aansluiten

- Wij zijn in staat de landelijke strategieën te vertalen naar de concrete uitvoeringspraktijk in gebieden
- Wij zijn in staat opgaven integraal te verbinden op een manier die passend is bij de specifieke gebiedsdoelen

Wij zorgen ervoor dat de uitvoering ook daadwerkelijk gebeurt

- Wij zijn in staat regie te voeren over de uitvoering en alle gebiedspartners hierop aan te spreken. Uiteraard nemen wij hierbij verantwoordelijkheid voor ons eigen aandeel, samen met het Rijk en de gebiedspartners
- Wij plaatsen de uitvoering binnen het perspectief van een leefbaar platteland en een duurzaam ontwikkelperspectief

1. Aanleiding

Na de val van het PAS heeft het kabinet diverse maatregelen genomen om het stikstofprobleem aan te pakken. Dit leidde onder meer tot de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn) met een onderliggend maatregelenpakket van 5 miljard euro. Provincies werken met het Rijk en partners (waaronder de Unie van Waterschappen en de VNG) samen aan de uitvoering van dit pakket. Zo zijn wij gestart met de uitwerking van gebiedsplannen binnen de Wsn, hebben met het Rijk een gezamenlijk uitvoeringsprogramma natuur opgesteld en bereiden momenteel de uitvoering van de eerste € 600 mln. aan natuurmaatregelen voor.

Inmiddels is door diverse publicaties, rapporten en gesprekken duidelijk geworden dat dit pakket onvoldoende is om het benodigde behoud en herstel van natuur en biodiversiteit te borgen en om ruimte voor ontwikkelingen te bieden. In de formatie wordt gesproken over een intensivering van de aanpak. Kern van deze aanpak is dat stikstof niet als single issue wordt opgepakt, maar onderdeel is van een integrale, onontkoombare aanpak in het landelijke gebied. Provincies onderschrijven de urgentie van deze aanpak. Een dergelijke aanpak is nodig want:

- Natuur staat onder druk van meer drukfactoren dan alleen stikstof;
- Naast herstel van stikstofgevoelige natuur zijn er meer majeure opgaven in het landelijke gebied, zoals het behalen van KRW-doelstellingen, het klimaatakkoord, het tegengaan van bodemdaling en het leefbaar houden van het landelijke gebied;

- Voor al deze opgaven geldt dat deze alleen tot ontwikkeling kunnen komen als deze gekoppeld worden aan een duurzaam perspectief voor de landbouwsector en voor de leefbaarheid en economische ontwikkeling van het landelijke gebied.

We zetten in op verbetering van natuur, biodiversiteit en vermindering van de stikstofdepositie. De landelijke aanpak van het Rijk en de gebiedsgerichte aanpak onder regie van de provincies moeten nauw op elkaar aansluiten. Dit sluit aan bij conclusies van eerdere rapporten dat de stikstofaanpak moet bestaan uit landelijke en gebiedsgerichte maatregelen. Randvoorwaarde voor het slagen van deze aanpak is een landelijk pakket aan maatregelen voor het verminderen van de stikstofdeken.

Een gebiedsgerichte aanpak van stikstofvermindering en natuurherstel is alleen haalbaar als deze is ingebed in een bredere transitie van het landelijke gebied, waarin ook aandacht is voor de gebieden buiten de Natura 2000- en overgangsgebieden. Het is noodzakelijk dat de landbouw een duurzaam toekomstperspectief wordt geboden, waarin ook de andere transitieopgaven worden meegenomen waarmee de landbouw zal worden geconfronteerd, zoals de klimaatopgave en de KRW. De stikstof- en natuuraanpak is urgent en onontkoombaar en is hierdoor een belangrijke aanjager voor deze transitie.

Wij vinden het van belang dat er duidelijke kaders zijn voor deze transitie, zowel landelijk als gebiedsgericht. Afhankelijk van de opgave en het perspectief per gebied zullen wij op maat bijdragen aan deze transitie door het gericht inzetten van de (ruimtelijke) instrumenten die wij beschikbaar hebben.

Landelijke bronmaatregelen voor alle sectoren zijn noodzakelijk om de stikstofdeken te verminderen in landelijk én stedelijk gebied. De aanpak van het stikstofprobleem is immers ook noodzakelijk om ruimte te bieden voor de economische ontwikkeling in het stedelijke gebied. In alle provincies zijn stedelijk en landelijk gebied immers nauw met elkaar verbonden. Ook het stedelijk gebied heeft economische ruimte nodig én kan bijdragen leveren aan de opgaven.

2. Stikstof, natuur, water en klimaat in samenhang oppakken

Binnen deze bredere transitie willen wij de stikstofopgave als volgt aanpakken:

2.1 Voor provincies is een samenhangende, integrale aanpak het uitgangspunt. Het woord ‘integraal’ vergt hierbij wel een preciezere duiding. Alles met alles verbinden is een onmogelijke opgave en leidt ook tot vertraging. Het komt er dus op aan om díe thema’s te verbinden die in de uitvoering nauwe samenhang hebben en waarbij een samenhangende programmering ook voorkomt dat stakeholders steeds weer afzonderlijk worden bevraagd. Wat ons betreft gaat het dan om stikstof, water en klimaat (landbouw en landgebruik). Inzoomend op elk van deze thema’s:

- Voor *stikstof* zijn op dit moment landelijke doelen gesteld in de vorm van landelijke omgevingswaarden. Deze zijn nog niet vertaald naar een opgave per Natura 2000-gebied. Ook zal de doelstelling (in tijd en omvang) naar verwachting aangescherpt worden. Provincies willen hierbij uitgaan van het tegengaan van verslechtering van Natura 2000-gebieden en het borgen van instandhoudingsdoelen. We richten ons op instandhoudingsdoelen, de kritische depositiewaarde (KDW) is hierbij een belangrijke indicator, en geen doel op zich. Voor *natuur* zijn er bestaande doelstellingen, namelijk het tegengaan van verslechtering en het realiseren van de instandhoudingsdoelen.

Belangrijk aandachtspunt hierbij zijn de uitkomsten van de actualisatie van de doelensystematiek;
- Voor *water* zijn in de Kaderrichtlijn Water (KRW) doelen gesteld. De KRW stelt de kaders om ecologische doelen te stellen. Het gaat dan om ecologische doelen die provincies voor regionale wateren hebben vastgesteld, onderbouwd door waterschappen en eventueel Rijkswaterstaat. De waterschappen voeren de waterhuishoudkundige maatregelen aan het regionale watersysteem uit;
- Voor *klimaat*, onderdeel landbouw en landgebruik, zijn doelen gesteld. Deze zijn gericht op een verlaging van broeikasgasemissies uit de landbouw en versterking van opslag van CO2 in bossen, veenweide en landbouwbodems. De verwachting is dat de doelen in het kader van Fit for 55 aangescherpt gaan worden;
- Integraliteit betekent niet dat alles kan, maar dat een zorgvuldige afweging wordt gemaakt tussen verschillende thema's. Prioriteren en programmeren zal dan ook een belangrijk gesprekspunt zijn in een integrale aanpak.

Naast deze 'onvermijdelijke 3' zijn er thema's die kunnen worden meegekoppeld of waarover regelmatig afstemming kan plaatsvinden met het oog op de programmering. De vraag of en de intensiteit waarmee deze afstemming plaatsvindt, is afhankelijk van de precieze situatie (hoe urgent zijn deze thema's) in een gebied of provincie. Het gaat dan om:

- *Energietransitie en klimaatadaptatie* (inclusief droogte): hiervoor geldt dat provincies van mening zijn dat de bestaande afspraken waar mogelijk kunnen worden meegekoppeld en dat afstemming van programmering kan worden bezien. Dit geldt ook voor *wonen* (de gezamenlijke ambitie van één miljoen nieuwe woningen), verstedelijkingsopgave en andere thema's met een ruimtelijke claim. Voor deze en soortgelijke thema's geldt dat de ruimtelijke verdeling (wat/waar) onderwerp van regelmatige afstemming zal moeten zijn om ervoor te zorgen dat kansen worden benut en de juiste (= geprioriteerde) ontwikkeling op de juiste plek plaatsvindt. Provincies willen met het Rijk, gemeenten en waterschappen concrete afspraken maken over hoe, wanneer en met wie deze afstemming gaat plaatsvinden. Deze integrale afweging zal van alle partijen een andere manier van werken vergen. Mogelijk kan het Nationaal Programma Landelijk Gebied dit proces faciliteren.

2.2 *Perspectief voor de landbouw* is een belangrijke randvoorwaarde om deze integrale aanpak te laten slagen. Hiervoor is nodig dat op basis van gezamenlijk uit te werken landelijke kaders helder wordt welk type bedrijvigheid waar perspectief heeft. Rijk en provincies zullen hier vanuit hun eigen onderscheiden verantwoordelijkheden naar handelen. Helderheid over dit toekomstbestendige perspectief is nodig om lock-ins te voorkomen.

2.3 Bij het realiseren van deze doelstellingen is de leefbaarheid van het platteland – voldoende woningen, toekomstbestendige bedrijvigheid, goede bereikbaarheid en maatschappelijke voorzieningen – een andere belangrijke randvoorwaarde. De transitie moet leiden tot een leefbaar en vitaal platteland; dit is ook het wenkend toekomstperspectief voor alle stakeholders. De Agenda Natuurinclusief (natuurinclusief bouwen, werken, wonen) draagt hieraan bij, door ook andere sectoren in staat te stellen bij dragen aan versterking van natuur. Provincies zullen bij de uitwerking van plannen deze leefbaarheid meewegen. Wij pleiten ervoor om binnen de transitieopgave ook middelen te reserveren voor leefbaarheid.

3. Gebiedsplannen als vehikel

3.1 Voor de vertaling van het wat naar het hoe maken provincies gebruik van de afgesproken systematiek van de gebiedsplannen (op basis van de Wsn). De ambitie is dat de gebiedsplannen hét samenhangende plan en programmering zijn voor stikstof, natuurherstel, KRW en klimaat voor de sector landbouw en landgebruik. Deze aanpak betekent wel dat de integrale opgave zich niet beperkt tot Natura 2000-gebieden – zoals tot nu toe afgesproken – maar wordt verbreed naar het gehele landelijk gebied. Er zijn dan meerdere gebiedsprocessen die samenkomen in één gebiedsplan voor een provincie.

3.2 We willen in afstemming met het Rijk een uitvoeringstoets uitvoeren over de beoogde inhoud en de planning van deze integrale gebiedsplannen. De Wsn schrijft op dit moment een beperktere scope van de gebiedsplannen voor. Zoals hierboven staat beschreven, willen provincies deze scope verbreden om recht te doen aan de bredere opgave en om zo effectief en efficiënt mogelijk met middelen en inzet om te gaan. De precieze uitvoerbaarheid moet dan wel getoetst worden. Aan de hand van een uitvoeringstoets moet duidelijk worden: a) wat deze integraliteit per thema precies vraagt en b) in hoeverre deze integraliteit op een zorgvuldige wijze nog in het huidige planproces kan worden meegenomen. Hiervoor is in ieder geval belangrijk dat er uitgewerkte doelen zijn (zie 3.1) en er duidelijkheid is over het perspectief van de landbouw (zie 2.3). Ook moet er helderheid zijn over de beschikbaarheid van financiële middelen – zowel voor de uitvoering van maatregelen en investeringen als voor de capaciteitsinzet van provincies. Het is van belang hierbij ook voorfinanciering te regelen.

3.3 Wij stellen voor de verbreding van de scope van de gebiedsplannen gefaseerd op te pakken. Provincies zetten het huidige proces door, dat erop gericht is om gebiedsplannen conform de Wsn in 2023 gereed te hebben. Tegelijkertijd werken wij met het Rijk de langere termijn verder uit, met een integralere scope en instrumentering en een realistische planning.

3.4 Voor *stikstof* zullen nadere *regionale doelstellingen* per Natura 2000-gebied worden geformuleerd en besproken worden met de provincies. Deze regionale doelstelling geeft helderheid over de opgave per gebied. Het RIVM zal hier advies over geven. Om op deze doelstelling te kunnen sturen, moet de benodigde depositiereductie worden vertaald naar een emissiereductieopgave. Het ligt voor de hand dat het Rijk vanuit haar systeem-verantwoordelijkheid en provincie overstijgende inzichten een regionale vertaling van de landelijke omgevingswaarde c.q. landelijke instandhoudingsdoel-stelling opstelt en dit bespreekt met de provincies; na een beleids-, reality- en uitvoeringscheck zullen de provincies samen met het Rijk tot definitieve afspraken komen waaraan iedereen zich committeert. De provincie voert vervolgens regie op het maken van een passend aanbod van maatregelen en investeringen met alle relevante gebiedspartners (waaronder de Unie van Waterschappen en de VNG) om invulling te geven aan dit doel. Dit aanbod bestaat daarmee uit bijdragen en inspanningen van de verschillende gebiedspartners, waaronder de provincies. Elk aanbod zal per definitie maatwerk zijn, passend bij de situatie van het betreffende gebied.

3.5 Het is van belang dat het Rijk landelijke keuzes maakt en kaders stelt voor een realisatie-strategie van landelijke en gebiedsgerichte maatregelen, in combinatie met perspectief voor de landbouw. Provincies zijn, samen met hun gebiedspartners, als geen ander in staat een dergelijke algemene strategie op hoofdlijnen op impact te beoordelen en te vertalen naar de concrete situatie in een gebied. Als wij voldoende speelruimte krijgen, kunnen wij binnen de

afgesproken kaders de beste match maken tussen gestelde doelen en te nemen maatregelen.

3.6 Wij zijn er voorstander van dat de gebiedsplannen worden bekeken door een in te stellen landelijke regieorganisatie die hier ook verder met de provincies (die verantwoordelijk zijn voor hun gebiedsplannen) over overlegt om zo tot definitieve afspraken te komen. Over de toetsingscriteria is vooraf overeenstemming nodig. Na een positief advies van de landelijke regieorganisatie worden landelijke middelen en instrumenten beschikbaar gesteld. Hierover worden bestuurlijke afspraken gemaakt met de individuele provincie. De provincie voert vervolgens regie op de uitvoering. In de landelijke regieorganisatie wordt de voortgang van alle gebieden besproken.

4. Uitvoeringskracht

4.1 Een dergelijke aanpak heeft alleen kans van slagen als het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen werken als één overheid. Met respect voor de bestaande verantwoordelijkheidsverdeling, maar in een nauw samenspel waarin nieuwe vormen van samenwerking worden verkend. In ons algemene aanbod 'Krachtig groen herstel' hebben we hier een aantal hoofdlijnen voor benoemd. Voor de transitie landelijk gebied is het nodig hiervoor de *governance van samenwerking* aan te scherpen. Onderdeel hiervan is het concreet maken van escalatielijnen die aangeven wat de processtappen zijn als partners het niet met elkaar eens zijn. Verder is belangrijk dat alle betrokken departementen die een verantwoordelijkheid hebben ten aanzien van één van de drie kernthema's, gezamenlijk aan tafel zitten en er regie is op de gezamenlijke rijksinzet.

4.2 In het rapport van Peter Heij staat een aantal modaliteiten genoemd om te komen tot een uitvoeringsorganisatie. Provincies kiezen voor de *regiemodaliteit* omdat deze de bestaande expertise bundelt en met deze variant zo min mogelijk tijd verloren gaat aan het optuigen van nieuwe structuren. Wij constateren dat ook binnen deze variant een fors grotere inzet nodig is, ook bij provincies, en dat daarom duidelijk moet worden hoe de capaciteit kan worden versterkt. Het verkennen van de uitwerking hiervan moet op basis van een gezamenlijke opdracht van het Rijk en de provincies plaatsvinden. Om gezamenlijk sturing te geven aan dit proces stellen de provincies graag een eigen *verkenne*r beschikbaar die samen met de rijksverkenner tot nadere voorstellen komt.

4.3 De integrale aanpak betekent feitelijk een transitie van het landelijke gebied die de komende 10 tot 30 jaar zijn beslag zal krijgen. Een dergelijke aanpak is geen kwestie van een 'groot gebaar' of een 'druk op de knop.' Het vergt een lerende en adaptieve aanpak van alle partners. Ondanks de gevoelde urgentie moeten tijd en ruimte voor deze manier van werken worden gevonden.

4.4 Verder vergt deze aanpak op alle fronten meer capaciteitsinzet van de provincies. Uitvoeringskracht is het sleutelwoord. Voor de onderbouwing van de benodigde middelen is een artikel 2-onderzoek nodig op basis van de Wet financiële verhoudingen. Naast eenmalige middelen zijn er ook structurele middelen nodig. Verder moet ook aandacht zijn voor de benodigde voorfinanciering om snel te kunnen handelen. Tevens is het belangrijk dat er duidelijkheid komt over welke middelen beschikbaar zijn voor de gerichte stikstof/natuuropgave (Natura 2000- en overgangsgebieden) en welke voor de bredere transitie. Gezien de krappe arbeidsmarkt stellen de provincies voor een gezamenlijke 'capaciteitsstrategie' van het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen te onderzoeken om de benodigde menskracht snel en adequaat te regelen.

4.5 De uitvoeringskracht in de gebieden wordt vergroot als er landelijke afspraken zijn met stakeholders die gebiedsgericht kunnen worden uitgewerkt. Draagvlak en samenspel in het gebied is een belangrijke succesfactor om tot resultaten te komen. Provincies zijn gewend hierop op gebiedsniveau regie te voeren; hiervoor is wel speelruimte en tijd nodig.

4.6 Om tot een goede match van doelen en aanbod (maatregelen en investeringen) te komen, is het nodig dat het instrumentarium op orde komt. Middelen moeten ontschot worden en er is behoefte aan meer flexibele regelingen die beter aansluiten op de integrale opgaven in het landelijke gebied. Zo laat de eerste tranche van de gerichte opkoopregeling zien dat de huidige SPUK-regeling te star is. Een aanpak waarbij elke opgave een eigen SPUK heeft, past niet bij de opgaven waar wij voor staan.

Tot slot is er extra inzet nodig om van A (de bestaande situatie in het hier en nu) naar B (de nieuwe situatie van transitie in uitvoering) te komen. Zowel voor de houdbaarheid van toestemmingsverlening als de voortgang van de legalisering van de meldingen zijn kortetermijnmaatregelen nodig omdat de voortgang van de huidige bronmaatregelen achterblijft. Voor het creëren van economische ontwikkelingsperspectieven binnen de juridische kaders is het wenselijk dat de stikstofbanken worden gevuld met extra landelijke bronmaatregelen.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

Bert Grotenhuis

BEL/GRN

Telefoonnummer +31235144247

grotenhuish@noord-holland.nl

Verzenddatum

08 DEC. 2021

Kenmerk

1748873/1749943

Uw kenmerk

Betreft: propositie natuur en stikstof

Geachte leden,

Graag informeren wij u over de bijgevoegde 'propositie stikstof en natuur' die besproken is in de Gedeputeerde Staten van alle twaalf provincies.

Naar verwachting worden in de formatie voor het nieuwe kabinet omvangrijke plannen ten aanzien van stikstof en natuur opgesteld. Kern van de plannen is een integrale aanpak van de problematiek waarbij de doelen van stikstof, natuur, klimaat en water samenhangend worden opgepakt. Dit zal gecombineerd worden met beleidsvoorstellen gericht op langjarig perspectief voor de landbouw. De zekerheid dat de opgaven gerealiseerd worden en de versterking van uitvoeringskracht in het landelijke gebied zullen belangrijke uitgangspunten van het rijk zijn. Onze verwachting is dat dit gepaard zal gaan met een forse financiële impuls.

Bij de gebiedsgerichte uitwerking van deze aanpak willen de provincies een belangrijke rol spelen. De Bestuurlijke Commissie (BC) Stikstof en de Bestuurlijke adviescommissie (BAC) Vitaal Platteland hebben daarom de voorliggende propositie stikstof en natuur voor de formatietafel voorbereid. Deze is in de GS-en van alle provincies geaccordeerd. Met de propositie geven de provincies aan dat zij vanuit hun rol als gebiedsregisseur binnen het kader van de integrale aanpak op het gebied van stikstof en natuur een betekenisvolle rol willen spelen. De propositie is als aanbod geschreven, maar benoemt ook de hiervoor benodigde voorwaarden.

De propositie is de nadere invulling op het gebied van stikstof en natuur van de door het IPO-bestuur vastgestelde agenda 'Krachtig groen herstel', en gesprekken in het IPO-bestuur naar aanleiding van het adviesrapport van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur over de rol van provincies in ruimtelijke opgaven. Deze propositie zal voor de BC Stikstof en BAC Vitaal Platteland leidraad zijn bij de uitwerking van het regeerakkoord en de nadere afspraken die hierover met het nieuwe kabinet worden gemaakt. De Unie van Waterschappen steunt de propositie; deze is tevens afgestemd met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).

Vooruitlopend op de publicatie van het regeerakkoord is het IPO

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

voornemens de propositie op 9 december, direct na het Bestuurlijk Overleg Stikstof, om 18.00 uur te publiceren.

Wij nemen aan dat het regeerakkoord, zodra dat beschikbaar is, ook in uw Staten tot gesprekken zal leiden. Wij betrekken - voor zover dat aan de orde is - graag de inhoud van deze propositie daarbij.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

1 bijlage(n)

Propositie stikstof en natuur

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland

door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt

Dreef 3, tweede etage 2012 HR HAARLEM

INGEKOMEN 24 DEC. 2021

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

P.C.M. Pronk-Nanne

BEL/REE

Telefoonnummer +31235143447

nannep@noord-holland.nl

Verzenddatum

23 DEC. 2021

Kenmerk

1714343/1758812

Uw kenmerk

Betreft: Gemeenschappelijk landbouwbeleid/ Indiening Nationaal Strategisch Plan

Geachte leden,

Om invulling te geven aan het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) van de Europese Unie moet elke lidstaat een Nationaal Strategisch Plan (NSP) opstellen en uiterlijk 31 december 2021 indienen. Provincies, de Unie van Waterschappen en het Rijk hebben de afgelopen drie jaar gezamenlijk gewerkt aan het opstellen van dit NSP. Graag informeren wij u dat het NSP eind december 2021 ter goedkeuring wordt ingediend bij de Europese Commissie. De samenvatting van het NSP samen met de bijbehorende Strategische Milieu Effectrapportage kunt u vinden op www.toekomstglb.nl.

Begin 2022 vindt een landelijke consultatieronde van het NSP plaats. De zienswijzen kunnen leiden tot bijstellingen. Vragen en opmerkingen vanuit de Europese Commissie kunnen eveneens tot aanpassingen leiden. Tot slot zijn er in de uitvoeringsperiode jaarlijks technische wijzigingen mogelijk. Zoals gebruikelijk werken Rijk, waterschappen en provincies samen in de uitvoering.

Begin 2022 worden informatiebijeenkomsten georganiseerd over het NSP. Berichtgeving over bijeenkomsten wordt geplaatst op www.toekomstglb.nl.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Ons college zal de verdere uitwerking van het GLB-NSP ter hand nemen en met uw Staten bespreken. Voor het niet-grondgebonden deel van het GLB-NSP gebeurt dit bij de openstellingen van subsidies. Voor het grondgebonden deel van het GLB-NSP (het agrarisch natuur- en landschapsbeheer) gebeurt dit via het jaarlijks door uw Staten vast te stellen Natuurbeheerplan

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben,

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

Deze beslissing is namens Gedeputeerde Staten genomen door het lid van het college dat met dit onderwerp is belast

www.toekomstglb.nl

Hierbij de juiste link naar het GLB

Geachte redactie,

Bijgaand treft u een persbericht aan over de zienswijze ‘Dierwaardige veehouderij’, die de Raad voor Dierenaangelegenheden heeft opgesteld op verzoek van demissionair minister Carola Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Deze is aangeboden aan de minister.

In de zienswijze gaat de Raad in op de vraag "Wat zijn randvoorwaarden voor de veehouderij van de toekomst, waarin het dier een positieve staat van welzijn ervaart?" Het persbericht toont de belangrijkste bevindingen, de volledige versie van de zienswijze vindt u op de website van de RDA (www.rda.nl).

Voor nadere informatie of vragen kunt u contact met mij opnemen.

Met vriendelijke groet,

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Persbericht

‘Integreer welzijn dieren in transitie veehouderij’

RDA formuleert zes leidende principes voor een dierwaardige veehouderij

Den Haag, 18 november 2021

De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) heeft zes leidende principes geformuleerd voor een dierwaardige veehouderij. Deze zijn beschreven in de zienswijze Dierwaardige Veehouderij, opgesteld op verzoek van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. De RDA pleit ervoor om dierenwelzijn integraal mee te nemen in de transitie van de veehouderij die is gericht op kringlooplandbouw en duurzaamheid. Volgens de Raad is de veehouderij alleen toekomstbestendig als deze ook dierwaardig is.

Positief welzijn, zes leidende principes

De minister heeft de Raad advies gevraagd over de randvoorwaarden voor de veehouderij van de toekomst, waarin het dier een positieve staat van welzijn ervaart.
De RDA geeft invulling aan ‘positief welzijn’ met de zes leidende principes. Daarbij is het vertrekpunt de erkenning van de intrinsieke waarde en de integriteit van het dier (principe 1). Dat betekent: respect voor de eigen waarde van het dier als wezen met gevoel, dat pijn en plezier kan ervaren. Dit houdt onder meer in dat veehouders geen fysieke ingrepen meer uitvoeren, zoals staarten couperen of snavels behandelen, behalve als ermee stoppen nadelig is voor het dier. Daarnaast dient een dierwaardige veehouderij in drie basisbehoeften te voorzien: goede voeding, goede omgeving, goede gezondheid (principes 2, 3 en 4). Bovendien dient een dier voldoende mogelijkheden te hebben om essentiële natuurlijke gedragingen te vertonen en zijn behoeften te vervullen (principe 5).Ten slotte moet het dier een emotionele toestand kunnen bereiken die het als overwegend positief ervaart (principe 6). Voor dat laatste moet het dier kunnen reageren op omstandigheden in zijn omgeving.
De leidende principes hebben als doel richting te geven; zowel in ontwerpprocessen als in het gesprek tussen verschillende stakeholders. Ze zijn niet geformuleerd als voorschrift of maatlat.

Aanbevelingen

De Raad roept de overheid op duidelijk te kiezen voor een dierwaardige veehouderij en deze integraal mee te nemen in de transitie naar kringlooplandbouw en duurzame veehouderij.
De ontwikkeling naar dierwaardige veehouderij vraagt een gezamenlijke aanpak van overheden, veehouders, marktpartijen, maatschappelijke organisaties en andere stakeholders. Dierwaardige veehouderij vereist een gerichte aanpassing van ruimtelijke ordenings-, milieu- en natuurwetgeving en de ontwikkeling van goede verdienmodellen voor veehouders (en de hele keten).

Postbus 20401 2500 EK Den Haag T 070 378 52 66 info@rda.nl www.rda.nl

DE RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN (RDA) IS EEN ONAFHANKELIJKE RAAD VAN DESKUNDIGEN DIE DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKWALITEIT ADVISEERT OVER VRAAGSTUKKEN OP HET GEBIED VAN DIERENWELZIJN INCLUSIEF DIERGEZONDHEID.

Een dierwaardige veehouderij zal alleen tot stand komen als de overheid het initiatief neemt en de urgentie benoemt, constateert de Raad. Er is een ander beleid nodig en een sterke regiefunctie van de overheid. De zienswijze geeft hiervoor een aantal aanbevelingen.

Deze zienswijze is aangeboden aan demissionair minister Carola Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. De volledige zienswijze is te downloaden via onze website www.rda.nl. De RDA wil in gesprek gaan met stakeholders over deze zienswijze. Daarvoor wordt onder meer een discussiebijeenkomst georganiseerd**.**

Over de RDA
De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) is een onafhankelijke raad van deskundigen die de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit gevraagd of op eigen initiatief adviseert over multidisciplinaire vraagstukken op het gebied van dierenwelzijn inclusief diergezondheid en ethische vraagstukken. De RDA bestaat uit ongeveer veertig leden met zeer uiteenlopende achtergrond en deskundigheid, die er op persoonlijke titel en zonder last of ruggespraak zitting in hebben.

Noot voor de redactie
Voor nadere informatie of vragen kunt u contact opnemen met ir. M.H.W. (Marc) Schakenraad, e-mail secretaris@rda.nl of telefoon 06-53340633.

Zie voor een schematische weergave van de zes leidende principes de bijgesloten afbeelding.

Dierwaardige veehouderij

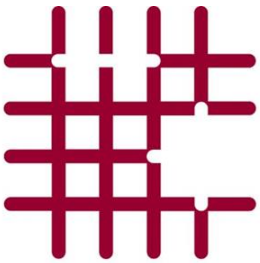

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Inhoudsopgave

Procedure 2
1. Inleiding 3
1.1 Achtergrond en aanleiding 3
1.2 Vraagstelling en leeswijzer 5
2. Leidende principes voor een dierwaardige veehouderij 7
2.1 Intrinsieke waarde van het dier in de veehouderij 7
2.2 Wat verstaan we onder 'dierwaardig' en 'positief welzijn'? 8
2.3 Wat zijn de behoeften van productiedieren voor positief welzijn? 12
2.4 Welke meetbare parameters zijn er voor positief welzijn? 15
2.5 Zes leidende principes voor een dierwaardige veehouderij 18
3. Van principes naar dierwaardige veehouderij 20
3.1 Interpretatie van de leidende principes 20
3.2 Van leidende principes naar veehouderijsysteem van de toekomst 22
4. Toekomstverkenning dierwaardige veehouderij 25
4.1 Waar komen we vandaan? 25
4.2 Waar gaan we naartoe? 25
4.3 Kritische ontwikkelpunten voor een dierwaardige veehouderij 29
5. Conclusies en Aanbevelingen 32
5.1 Conclusies 32
5.2 Aanbevelingen 35
Literatuur 38
Bijlage 1 – Vraagstelling van minister 41
Samenstelling Raad voor Dierenaangelegenheden 45

Procedure

Deze zienswijze van de Raad voor Dierenaangelegenheden is opgesteld door een forum bestaande uit de raadsleden prof.dr.ir. G.M. van Dijk (voorzitter), dr.ir. G.B.C. Backus, G.P. van den Berg, prof.dr.ir. L.A. den Hartog, A.L. ten Have-Mellema, prof.dr.ir. B. Kemp, prof.dr.ir. T.B. Rodenburg, mr.drs. J. Staman en dr.ir. J.W.G.M. Swinkels.

Het forum is ondersteund door adjunct-secretarissen ir. R. Pothoven en dr. T.J. Bergstra en secretaris ir. M.H.W. Schakenraad van het bureau van de Raad.

Ter voorbereiding op deze zienswijze is het forum 11 maal bijeen geweest.

De concept-zienswijze is ter beoordeling voorgelegd aan de gehele Raad en aan Jong RDA. Deze zienswijze is daarmee een product van de hele Raad.

1. Inleiding

1.1 Achtergrond en aanleiding

De publicatie 'Staat van het Dier' (RDA, 2019a) laat zien dat velen positief zijn over de manier waarop dieren in Nederland worden gehouden en de ontwikkelingen daarin en tegelijkertijd dat er maatschappelijke zorgen zijn over de leefomstandigheden van dieren in de veehouderij, bijvoorbeeld waar het gaat om de hoge productie-eisen, de korte levensduur, de beperkte leefruimte, het stalklimaat en de beperkte mogelijkheden om natuurlijk gedrag te uiten. Dit kan ook worden afgeleid uit de publieksenquête in opdracht van de RDA[1] (Kantar, 2018) waaruit blijkt dat de manier van dieren houden leeft binnen de maatschappij en dat er bij veel mensen uitgesproken meningen over bestaan.

In het verleden heeft de RDA zich meerdere malen gericht op aspecten uit de veehouderij. Zorgen over dierenwelzijn (incl. diergezondheid)[2] zijn niet nieuw, maar de aandacht daarvoor neemt in onze publicaties steeds meer toe en blijkt ook uit het toenemende aantal erover. Zonder volledig te willen zijn wordt hier een aantal RDA-zienswijzen genoemd:

- In de zienswijze '*Dierenwelzijn in de kringlooplandbouw*' (RDA, 2020) is geconcludeerd dat goed dierenwelzijn (en niet enkel diergezondheid) uitgangspunt moet zijn voor iedere vorm van landbouw, zo ook kringlooplandbouw. Omdat dierenwelzijn (als onderdeel van onze sociaal-maatschappelijke waarden) niet automatisch in het kringloopconcept zit, is aandacht hiervoor noodzakelijk.
- In 2019 is een zienswijze uitgebracht '*Digitalisering van de veehouderij*' (RDA, 2019b). Hierin kwam naar voren dat er bij het gebruik van nieuwe digitale technieken in de veehouderij zowel bedreigingen als kansen liggen als het gaat om dierenwelzijn.
- In 2016 heeft de RDA een '*Toetsingskader voor productiedieren*' gemaakt (RDA, 2016a). Hierin wordt ingegaan op de vraag welke diersoorten als productiedieren gehouden zouden mogen worden. Om dit te beantwoorden heeft de RDA een stappenplan geformuleerd waarin onder andere de effecten van een dierhouderijsysteem op het welzijn en de gezondheid van de gehouden dieren worden meegenomen.
- In de zienswijze '*Grip op ingrepen*' (RDA, 2013) heeft de RDA een afwegingsinstrument ontwikkeld voor beslissingen over het wel of niet uitvoeren (c.q. toestaan) van ingrepen bij dieren met een welzijn- of integriteitaantasting als consequentie.

[1] Met 2.010 Nederlandse respondenten tussen 18 en 69 jaar, representatief voor het Nederlandse publiek (gewogen naar geslacht, leeftijd, opleiding, etniciteit, regio, stedelijkheidsgraad en huishoudgrootte).
[2] Daar waar in deze zienswijze dierenwelzijn staat, wordt dit altijd bedoeld inclusief diergezondheid.

- In 2010 is de zienswijze '*Verantwoord houden*' gepubliceerd (RDA, 2010). Hierin stelt de Raad dat dieren gehouden mogen worden, maar dat dit niet ongelimiteerd en niet onvoorwaardelijk moet zijn. Er wordt verder ingegaan op de verantwoordelijkheden van partijen als de overheid en dierhouders als het gaat om het houden van dieren en dierenwelzijn.
- In 2006 heeft de RDA in de zienswijze '*Natuurlijk gedrag van legkippen en vleeskuikens*' (RDA, 2006) aanbevolen om in pluimveehouderijsystemen de mogelijkheden voor legkippen en vleeskuikens te verbeteren om hun natuurlijke gedragingen te uiten.

In 'Staat van het Dier' (RDA, 2019a) is geconcludeerd dat de laatste 25 jaar het welzijn van productiedieren merkbaar is verbeterd. Vleeskalveren worden tegenwoordig bijvoorbeeld in groepen gehuisvest en ruwvoer is nu een vast bestanddeel van hun rantsoen. Melkkoeien hebben in loopstallen veel meer bewegingsvrijheid gekregen. Zeugen worden tegenwoordig in groepen gehouden, de ruimte per dier is vergroot en de dieren krijgen meer afleidingsmateriaal aangeboden. Mannetjesbiggen worden niet meer standaard gecastreerd. Voor leghennen zijn batterij-kooisystemen niet meer toegestaan en is het snavelkappen afgeschaft. Nederland heeft een van de meest gezonde dierpopulaties in Europa, mede door de eisen die de internationale exportpositie aan gezondheid en welzijn stelt.

Maar de veehouderijsectoren hebben nog steeds te maken met hardnekkige en nieuwe welzijnsproblemen. Denk aan lichamelijke ingrepen zoals staarten couperen, huisvestingsproblemen door krappe hokken, verveling door een prikkelarme leefomgeving, morbiditeit en sterfte van jonge dieren, transport over lange afstanden en problemen die samenhangen met het sociaal gedrag. Het zal moeilijk zijn om noodzakelijke verbeteringen in het huidige systeem te realiseren. Er is een diversiteit aan ontwikkelingen gaande om het welzijn van productiedieren verder te verbeteren, waaronder keurmerken voor diervriendelijkere voedselproducten (bv. Beter Leven Keurmerk) en het incorporeren van dierenwelzijn in kwaliteitssystemen. Tegelijkertijd wordt de veehouderij gevraagd een omslag te maken naar kringlooplandbouw.

Oplossingen om verbeteringen voor het dier aan te brengen worden meestal vanuit de bestaande systemen gezocht en bedacht. Vaak gaat het hier vooral om het voorkomen van ziekte, pijn en lijden (negatief welzijn: afwezigheid van ongerief). Echter, voorkomen van negatief welzijn zegt nog niets over positief welzijn. Positief welzijn in de veehouderij vraagt dat dierhouderijsystemen vanuit het perspectief van het dier worden ontwikkeld. De gangbare veehouderij is in de eerste plaats ontwikkeld vanuit het perspectief van een betaalbare voedselvoorziening, en niet vanuit het welzijn van dieren. In de gewenste

transitie naar kringlooplandbouw ligt vooralsnog de focus op het sluiten van nutriëntenkringlopen en de effecten op het milieu en niet op dierenwelzijn. Ondertussen zijn er wel nieuwe systemen in gebruik genomen die meer vanuit positief welzijn van het dier zijn ontworpen, zoals Rondeel en Kipster (legkippen), de Dartelstal en het Familievarken (varkens) en de Kwatrijnstal (melkkoeien). Deze systemen zijn echter nog geen gemeengoed en lijken in hun verspreiding te stagneren. De maatschappelijk-economische context van de veehouderij speelt daarin een cruciale rol.

1.2 Vraagstelling en leeswijzer

In de Kamerbrief Duurzame Veehouderij (d.d. 4 september 2019) heeft de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) haar aanpak toegelicht om de transitie naar kringlooplandbouw en duurzame veehouderij vorm te geven (LNV, 2019). In het kader daarvan heeft de minister de Raad bij brief van 5 februari 2021 (zie voor de volledige brief Bijlage 1) verzocht om een zienswijze op te stellen die ingaat op de behoeften van het dier zodat het dier een positieve staat van welzijn ervaart in de veehouderij. Zij heeft de Raad de volgende vragen gesteld:

"Wat zijn randvoorwaarden voor de veehouderij van de toekomst, waarin het dier een positieve staat van welzijn ervaart?"

Met de volgende deelvragen:

1. *Wat kan worden verstaan onder 'dierwaardig' en 'positief welzijn'?*
2. *Wat zijn de fysiologische (incl. diergezondheid) en ethologische behoeftes van productiedieren, die voorwaardelijk zijn voor een positief welzijn?*
3. *Welke meetbare parameters zijn bruikbaar om te bepalen of aan deze behoeftes wordt voldaan? Wat is beschikbaar en wat moet ontwikkeld worden?*
4. *Hoe faciliteert een houderijsysteem van de toekomst deze behoeftes?*

De vragen van de minister gaan over de veehouderij van de toekomst en zijn gesteld in het kader van de transitie naar kringlooplandbouw en duurzame veehouderij. In deze zienswijze hanteert de Raad de benaming 'Dierwaardige veehouderij' als aanduiding van die veehouderij van de toekomst, waarin het dier een positieve staat van welzijn ervaart.

Deze zienswijze gaat dieper in op welke eisen gesteld worden aan een dierwaardige veehouderij vanuit het perspectief van het dier, en welke handelingsperspectieven er zijn voor het Nederlandse beleid om dierwaardige veehouderij te realiseren binnen de maatschappelijk-economische context.

Hoofdstuk 2 beschrijft de leidende principes voor een dierwaardige veehouderij vanuit het perspectief van het dier, zodat deze een positieve staat van welzijn ervaart (beantwoording hoofdvraag en deelvragen 1, 2 en 3).

In hoofdstuk 3 wordt geschetst hoe onze 'kijk op dieren' richtinggevend is voor de ontwikkelingsrichting van de veehouderij en hoe de leidende principes te interpreteren bij het ontwikkelen van nieuwe houderijsystemen (beantwoording deelvraag 4).

Hoofdstuk 4 beschrijft aan de hand van twee verschillende toekomstige veehouderijsystemen - die gezien de maatschappelijk-economisch context als hoofdrichtingen kunnen ontstaan - een aantal kritische ontwikkelpunten bij het dierwaardig maken van die veehouderijvormen. Tevens worden handelingsperspectieven voor het Nederlandse beleid geschetst om een dierwaardige veehouderij te realiseren.

Hoofdstuk 5 sluit af met onze conclusies en aanbevelingen.

2. Leidende principes voor een dierwaardige veehouderij

Principes vormen een inhoudelijk vertrekpunt van waaruit men naar een vraagstuk kijkt. De status ervan ligt niet vast, maar principes zijn vaak wel stabiel. Principes zijn meer dan vuistregels die we gebruiken om afwegingen of besluiten sneller te kunnen nemen: het zijn grondbeginselen. Tegelijk betekent een verwijzing naar een principe niet dat zo'n grondbeginsel buiten elke discussie staat. Soms kunnen verschillende principes met elkaar in conflict komen, bijvoorbeeld als een principe van goed-doen voor het dier in conflict komt met het principe van niet schaden van de natuur. Daarnaast vragen principes ook om concrete invulling. Dat biedt enige ruimte om overwegingen, zoals van tijd en plaats mee te wegen.

De RDA ziet dierwaardige veehouderij dan ook niet als een vast omschreven notie, waarvan we als RDA een definitie geven. In deze zienswijze schetsen we met behulp van principes het speelveld voor (de ontwikkeling naar) een dierwaardige veehouderij. De zienswijze is daarmee richtinggevend en niet definiërend of voorschrijvend.

Vanuit deze achtergrond beschrijven wij in dit hoofdstuk aan welke leidende principes veehouderij moet voldoen om dierwaardig te zijn en wat de consequenties zijn van een keuze voor dierwaardige veehouderij.

2.1 Intrinsieke waarde van het dier in de veehouderij

In Nederland is de intrinsieke waarde van het dier al enkele decennia geleden erkend als uitgangspunt voor beleid en regelgeving met betrekking tot de wijze waarop de mens met dieren omgaat. De intrinsieke waarde van dieren werd al genoemd in de Wet op de dierproeven uit 1977 en de Flora- en faunawet uit 2002 en is sinds 2013 opgenomen in de Wet Dieren in artikel 1.3., lid 2:

Onder erkenning van de intrinsieke waarde als bedoeld in het eerste lid wordt verstaan erkenning van de eigenwaarde van dieren, zijnde wezens met gevoel. Bij het stellen van regels bij of krachtens deze wet, en het nemen van op die regels gebaseerde besluiten, wordt ten volle rekening gehouden met de gevolgen die deze regels of besluiten hebben voor deze intrinsieke waarde van het dier, onverminderd andere gerechtvaardigde belangen. Daarbij wordt er in elk geval in voorzien dat de inbreuk op de integriteit of het welzijn van dieren, verder dan redelijkerwijs noodzakelijk, wordt voorkomen en dat de zorg die de dieren redelijkerwijs behoeven is verzekerd.

Een dierwaardige veehouderij is dus allereerst een veehouderij waarbij de intrinsieke waarde van het dier wordt erkend en waarbij zich dit vertaalt in het zoveel mogelijk voorkomen van een inbreuk op de integriteit en het welzijn van dieren.

De integriteit en eigenheid van het dier

Naast het niet structureel of substantieel aantasten van het dierenwelzijn, inclusief diergezondheid, een begrip dat in de volgende paragrafen vanuit de dierwetenschappen worden uitgewerkt, is de erkenning van intrinsieke waarde ook verbonden met het begrip 'integriteit van het dier'. Het begrip integriteit wordt vaak samen gebruikt met de term eigenheid. Wanneer essentiële eigenschappen van een diersoort verdwenen zijn, is de integriteit aangetast. Dat kan op verschillende manieren gebeuren. Bijvoorbeeld door delen van het lichaam of de werking daarvan fysiek te veranderen. Denk bijvoorbeeld aan het castreren van een dier, of het via fokkerij of genetische modificatie weg selecteren van de behoefte om te wroeten. Voorbeelden zijn ook het couperen van staarten van varkens en het behandelen van snavels van leghennen, dat weliswaar tijdelijk pijn en ongerief veroorzaakt, maar dat, als de oorzaken van staartbijten en verenpikken niet worden weggenomen, dient om de grotere schade door beschadigend gedrag, respectievelijk staartbijten en verenpikken, te voorkomen. Integriteit gaat echter ook om de capaciteit van het dier om zich onafhankelijk te handhaven in een omgeving die geschikt is voor het dier (Rutgers & Heeger, 1999), hetgeen ook omvat de aantasting ervan door het afhankelijker maken van het dier van onze zorg (hoe goed die ook is). In deze zienswijze beperken we ons tot integriteit in termen van de fysieke heelheid en gaafheid van het dier.

Een dierwaardige veehouderij respecteert de integriteit van het dier. Dit betekent dat er gestreefd wordt naar een veehouderij zonder fysieke ingrepen, zoals snavel behandelen, staarten couperen of onthoornen. Ook betekent dit dat er grenzen worden gesteld aan aanpassingen van het dier via fokkerij en dat deze aanpassingen niet ten koste mogen gaan van de integriteit van het dier. Als fokkerij zich meer richt op functionele kenmerken als sociaal gedrag, gezondheid, levensduur, gedrag in groepen en robuustheid dan kan dit uiteraard wel bijdragen aan dierwaardige veehouderij. Daarnaast heeft een dierwaardige veehouderij oog voor de eigen belangen van het dier, hetgeen ruimte biedt voor een goede kwaliteit van leven voor het dier. Dit wordt in de volgende paragrafen uitgewerkt.

2.2 Wat verstaan we onder 'dierwaardig' en 'positief welzijn'?

Het RDA Denkkader Dierenwelzijn uit 2018 gebruiken we als basis voor het denken over een dierwaardige veehouderij, waarin het dier een positieve staat van welzijn ervaart. Vanaf de jaren '60 is welzijn vooral benaderd vanuit het voorkomen van welzijnsproblemen (pijn, angst, stress, ziekte) en het voldoen aan basisbehoeften (goede voeding, goede

huisvesting en een goede gezondheid). Nieuwe wetenschappelijke inzichten hebben de aandacht helpen verschuiven naar de ervaring van het dier en de nadruk op het belang van positieve ervaringen, zoals plezier, tevredenheid, affectie en euforie.

De vraag 'wat wil het dier?' dwingt ons om dierenwelzijn zoveel mogelijk vanuit de perceptie en beleving van het dier zelf te benaderen. Een relevante benadering hierbij is het 'Five Domains' model van David J. Mellor (2016). Hierbij wordt vanuit de Vijf Vrijheden (Farm Animal Welfare Council, 1993) door geredeneerd over de effecten van het wel of juist niet voldoen aan één of meer van de Vijf Vrijheden op de beleving van het dier. Deze aanpak leidt ertoe dat er minder nadruk ligt op het voldoen aan basisbehoeften, en meer op een 'life worth living' (kwaliteit van leven) voor het dier (Figuur 1).

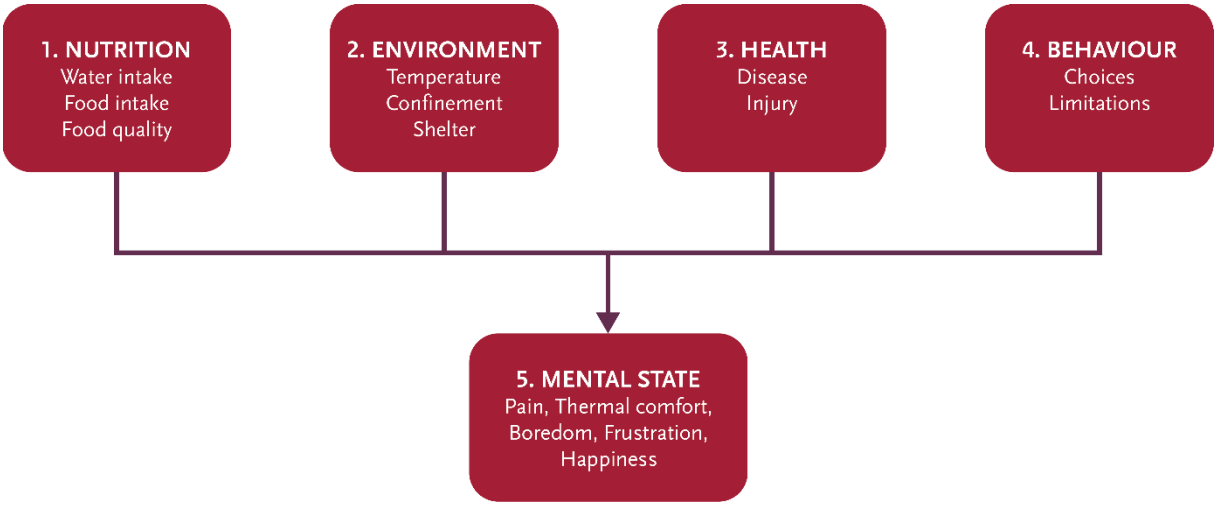

Figuur 1. Het 'Five Domains' model waar veranderingen in voeding, omgeving, gezondheid en gedrag resulteren in veranderingen in de emotionele toestand (Mellor, 2016).

Hierbij vormen gedragsmogelijkheden die het dier heeft (domein 4) de schakel tussen het voldoen aan de basisbehoeften (domein 1 t/m 3) en de emotionele toestand van het dier (domein 5), of de wijze waarop een dier zijn eigen situatie beleeft. Om deze relatie beter weer te geven staat in Figuur 2 een bewerking van het 'Five Domains' model van Mellor.

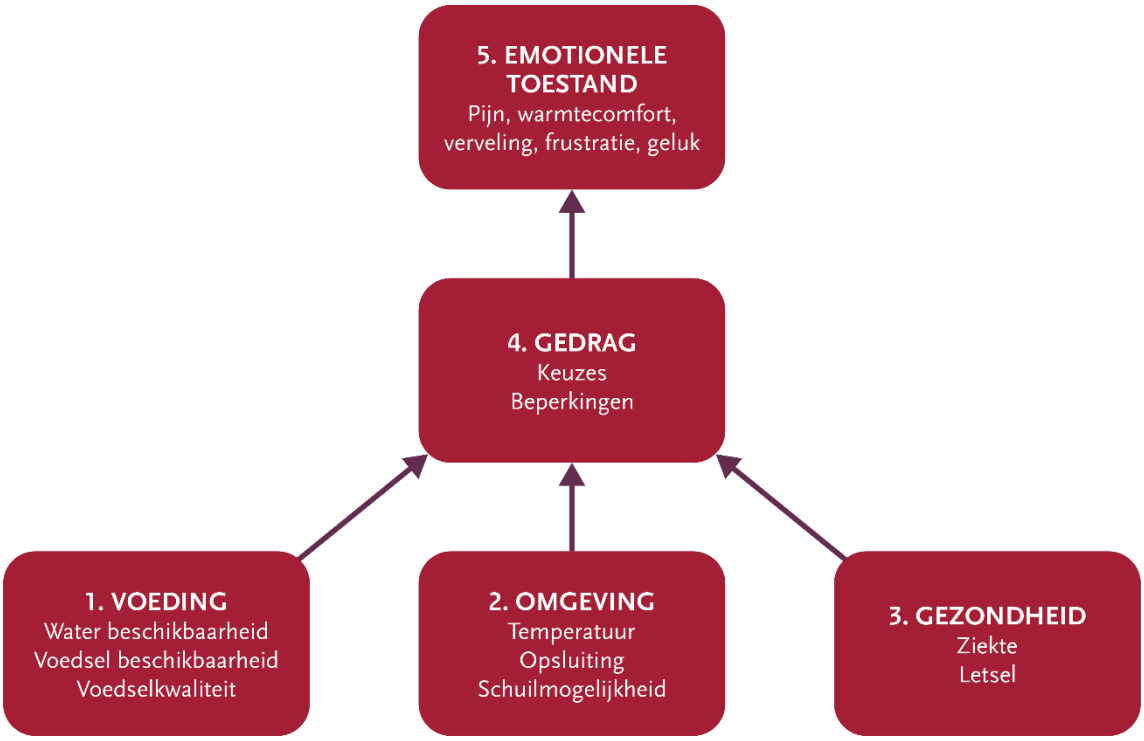

Figuur 2. Aangepaste weergave van het 'Five Domains' model (vrij naar Mellor, 2016).

Mellor maakt onderscheid tussen domeinen die direct samenhangen met overleving (voeding, fysieke omgeving en gezondheid) en het domein van natuurlijk of normaal gedrag. Dat maakt ook duidelijk dat er in een beperkte omgeving, zoals kooihuisvesting voor de kip, qua overleving alles voor elkaar lijkt te zijn, maar er toch geen sprake is van positief welzijn omdat het natuurlijke gedrag van de kip te veel beperkt wordt. Er is in dit geval sprake van gedragsbehoeften waaraan niet voldaan wordt (o.a. nestgedrag, scharrelgedrag, rustgedrag op een verhoogde zitstok). Maar het gaat ook om positieve ervaringen en daarbij zijn het volgen van diereigen voorkeuren, keuzemogelijkheden en controle over de omgeving de bepalende factoren om uit te maken aan welke natuurlijke gedragingen in gevangenschap betekenis moet worden gegeven. Gedrag dat die positieve ervaringen ondersteunt is voor productiedieren van betekenis. Wat verder aanspreekt aan het model is de relatie tussen de negatieve en positieve effecten op elk van de vier domeinen enerzijds en de effecten op de emotionele toestand van het dier anderzijds. Dit is te zien in Figuur 3 (waarbij sommige termen hierin door Mellor misschien wat te veel zijn vermenselijkt). Uiteindelijk is de capaciteit van het dier om adequaat om te gaan met zijn omgeving om zo een toestand te bereiken die het dier zelf als positief ervaart de basis voor een goed dierenwelzijn. Dit maakt het ook mogelijk om door te denken over relevante parameters waarmee kan worden ingeschat hoe een dier zich voelt en om te beoordelen of een dier inderdaad een 'life worth living' leeft (zie par. 2.4).

Fysieke/functionele domeinen							
Overlevingsgerelateerde factoren						Situatiegerelateerde factoren	
1. Voeding		2. Omgeving		3. Gezondheid		4. Gedrag	
Negatief	Positief	Negatief	Positief	Negatief	Positief	Negatief	Positief
Beperkt water & voedsel; slechte voedselkwaliteit	Genoeg water & voedsel; gebalanceerd en gevarieerd dieet	Oncomfortabele of onplezierige fysieke omgevingskenmerken	Comfortabele en plezierige fysieke omgeving	Ziekte, verwondingen en/of functionele beperkingen	Gezond, fit en/of zonder verwondingen	Gedragsexpressie beperkt	Mogelijkheden om belonend gedrag te uiten
Affectieve ervaringsdomeinen							
5. Mentale staat							
Negatieve ervaringen				Positieve ervaringen			
Dorst	Ademnood	Woede, frustratie		Genoegens drinken		Kracht van een goede gezondheid en fitheid	Kalmte, controle
Honger	Pijn	Verveling, hulpeloosheid		Genoegens proeven			Aanhankelijkheid
Malaise van ondervoeding	Zwakte	Eenzaamheid, depressie		Genoegens kauwen		Beloning	Moederlijke beloning
Afkoeling/oververhitting	Misselijkheid, ziekte	Ongerustheid, angst		Verzadiging		Doelgericht	Opgewonden speelsheid
Gehoorongemak	Duizeligheid	Paniek, uitputting		Fysieke comfort		Betrokkenheid	Seksueel bevredigd
Welzijnsstatus							

Figuur 3. Doorvertaling van het 'Five Domains' model qua effecten van positieve en negatieve factoren binnen elk van de vijf domeinen op negatieve en positieve gevoelens bij dieren (Mellor, 2016).

2.3 Wat zijn de behoeften van productiedieren voor positief welzijn?

De fysiologische en ethologische behoeften zoals geformuleerd bij diergericht ontwerpen (zie ook par. 3.2) komen, in algemene termen, redelijk overeen tussen de verschillende soorten productiedieren (zoogdieren en vogels) en zijn goed te scharen onder de vijf domeinen van Mellor. Uiteraard zijn er ook diersoort-specifieke behoeften, maar deze behoren soms over soorten heen tot dezelfde categorie: exploratie zal bij varkens bijvoorbeeld tot uitdrukking komen in wroeten en snuffelen en bij kippen in krabben en pikken. Zowel varkens als kippen zijn sterk gemotiveerd om exploratie te vertonen. Hun wilde voorouders besteedden het merendeel van hun tijd aan exploratie en voedsel zoeken. Ook als gehouden varkens en kippen hun voer gewoon voor hun neus krijgen, blijft deze sterke behoefte aan exploratie bestaan. Los van het vinden van voer is dit voedsel zoekgedrag dus ook vanuit zichzelf belonend voor het dier. Als de dieren zich voor dit gedrag niet of onvoldoende op de grond, op strooisel of op ander substraat kunnen richten, bestaat het risico dat de dieren afwijkend gedrag - gericht op hokgenoten - ontwikkelen, zoals staartbijten bij varkens en verenpikken bij kippen. Belangrijke gedragsbehoeften zijn voor de meeste productiedieren te identificeren. Voorbeelden zijn exploreren, voedsel zoeken, sociaal gedrag en verzorgend gedrag. Als dit structureel wordt onderdrukt ontstaat afwijkend gedrag en – op het moment dat het wel weer kan – wordt dit gecompenseerd door het in sterke mate te vertonen. Denk aan de bokkesprongen en opwinding die koeien laten zien als ze na een lange winter voor het eerst weer naar de weide gaan (‘de koeiendans’). Voor specifieke gedragingen is ook een specifieke omgeving nodig: scharrelen kunnen kippen alleen laten zien als er los strooisel aanwezig is, voor modderbaden hebben varkens modder nodig en grazen kan een koe alleen buiten. Daarbij komt ook de vraag naar voren of alle dieren de behoefte hebben om naar buiten te kunnen gaan. Als melkkoeien zelf de keus hebben, hebben ze een voorkeur om een groot deel van hun tijd buiten door te brengen, zeker ’s nachts. Ook zijn er aanwijzingen dat koeien met weidegang zich mogelijk prettiger voelen dan koeien die altijd binnen moeten blijven (Crump et al., 2021). Er zijn de nodige onderzoeken die indiceren dat dit ook zou kunnen gelden voor andere diersoorten.

Vergelijking van weidegang of buitenhuisvesting met binnenhuisvesting is complex, omdat veel factoren een rol spelen: denk aan positieve aspecten zoals meer ruimte, andere ondergrond om op te staan en te lopen met mogelijke positieve effecten op klauwen en benen, maar ook negatieve aspecten zoals meer blootstelling aan klimatologische omstandigheden en pathogenen (bv. worminfecties en vogelgriep van trekvogels bij pluimvee) waarvoor weer oplossingen toegepast moeten worden zoals beschutting, ontworming en vaccinatie.

Deze voorbeelden geven aan dat het vooral van belang is om dieren de mogelijkheid te geven om zelf te kiezen en dus om een gevarieerde omgeving aan te bieden. De gedragsbehoeften van de specifieke diersoort en de eisen die deze gedragsbehoeften aan de omgeving stellen, zouden daarbij leidend moeten zijn.

Hieronder is de lijst gegeven van de belangrijkste behoeften van het varken (een selectie uit ruim 50 behoeften), uit het rapport '*Wat wil het varken*?' (Projectteam Diergericht Ontwerpen voor varkens, 2009). Deze behoeften van het varken zijn vergelijkbaar met de in Figuur 3 in domein 5 genoemde positieve ervaringen, voortkomend uit domein 1 t/m 4. Deze categorieën zijn net zo goed van toepassing op andere productiedieren, met soms een andere invulling van specifieke behoeften.

- Rusten
- Eten en drinken
- Mesten en urineren
- Zelfverzorging
- Exploratie
- Sociaal gedrag
- Thermoregulatie
- Veiligheid
- Gezondheid
- Beweging
- Reproductie
- Seksueel gedrag
- Nestbouwgedrag
- Maternaal gedrag

Deze behoeften zijn bij de huidige productiedieren niet één-op-één terug te leiden op hun wilde voorouders. Gedurende de domesticatie zijn de productiedieren veranderd. Zeker de afgelopen 70 jaar hebben er enorme veranderingen plaatsgevonden en is er sterk geselecteerd op hogere productie en efficiëntie. Toch is bijvoorbeeld in onderzoek van Schutz et al. (2001) en Lindquist et al. (2002) te zien dat de gedomesticeerde legkip nog best wat 'wildheid' in zich heeft: als je bankiva's (de oerkippen) en witte leghorns allebei de keus geeft tussen voer dat makkelijk beschikbaar is en voer dat verstopt zit tussen houtkrullen, kiezen de bankiva's vaker voor het verstopte voer dan de witte leghorns. Toch zie je dat ook de witte leghorns nog een sterke motivatie hebben om te scharrelen en interesse hebben voor het verstopte voer. Ook bij varkens is dergelijk onderzoek gedaan, bijvoorbeeld in Edinburgh Pig Park in Schotland: als gedomesticeerde varkens los worden gelaten in een natuurlijke omgeving, zie je dat allerlei natuurlijke gedragingen weer terugkomen (Wood-Gush et al., 1990). Zo zie je dat zeugen een nest gaan bouwen voor het biggen (Sterksel, 2012) en hun natuurlijke moedergedrag weer laten zien. Dat geeft aan dat de sterkte van bepaalde gedragsbehoeften misschien is veranderd, maar dat het gedragsrepertoire en de gedragsbehoeften van onze productiedieren waarschijnlijk in sterke mate overeenkomen met die van hun wilde voorouders.

Gedragsmogelijkheden van dieren worden beïnvloed door de huisvesting van het dier (de fysieke omgeving), maar zeker ook door de sociale omgeving van het dier. Zowel bij positieve als bij negatieve sociale interacties speelt de sociale omgeving en de groepsdynamiek een belangrijke rol. Zowel genetica van de dieren in de groep als de omgeving waarin de groep wordt gehouden spelen een belangrijke rol in de sociale ontwikkeling van het individu, maar ook van de groep als geheel. Veranderingen in de groepssamenstelling kunnen leiden tot negatieve effecten op welzijn, denk bijvoorbeeld aan rangordegevechten bij het mengen van varkens die elkaar niet kennen. Een stabiele sociale groep kan een belangrijke basis zijn voor positieve welzijnservaringen en dieren in een groep kunnen elkaar ook helpen bij het omgaan met stressoren ('social support').

Samengevat betekent dit dat we op basis van wetenschappelijke kennis kunnen stellen dat voor het ervaren van positief welzijn een dier voldoende mogelijkheden moet hebben om essentiële natuurlijke gedragingen te vertonen en hun behoeften te vervullen, zijnde rusten, eten en drinken, mesten en urineren, zelfverzorging, exploratie, sociaal gedrag, thermoregulatie, veiligheid, gezondheid, beweging, reproductie, seksueel gedrag, nestbouwgedrag en maternaal gedrag. Voor sommige gedragingen is een dier heel sterk intrinsiek gemotiveerd waardoor het niet kunnen uitvoeren ervan als negatief wordt ervaren (bv. zonder scharrel- c.q. wroetmogelijkheid kunnen kippen gaan veren pikken resp. varkens staartbijten). Wel zal moeten worden voorkomen dat het bieden van mogelijkheden voor bv. sociaal gedrag niet tot nieuwe welzijnsproblemen (vaak bij andere dieren) leidt. Er dient te worden nagedacht over houderijsystemen waarin ook deze gedragingen mogelijk zijn.

Het is verder van belang te benadrukken dat het bieden van voldoende mogelijkheden voor essentiële natuurlijke gedragingen niet automatisch betekent dat dit in een natuurlijke omgeving moet gebeuren. Voor de positieve ervaringen voortkomend uit natuurlijke gedragingen is het geen randvoorwaarde dat dit letterlijk moet gebeuren in een natuurlijke omgeving zoals hun wilde voorouders die kennen. Zo schuilden de oerkippen in een boom, terwijl de gehouden kippen ook tevreden lijken met een verhoogde zitstok.

2.4 Welke meetbare parameters zijn er voor positief welzijn?

Om te kunnen meten of er aan de behoeften van dieren voor positief welzijn wordt voldaan ('a life worth living') is het belangrijk om bij welzijnsbeoordeling zoveel mogelijk uit te gaan van diergebonden parameters (zie ook Figuur 3). In Denkkader Dierenwelzijn (RDA, 2018) zijn als mogelijke meetbare indicatoren van het welzijn van een dier genoemd:

- Positief (sociaal) gedrag als spel, alle verzorgende gedragingen ('grooming'), in elkaars gezelschap rusten en eten (zoeken), exploratie;
- Afwijkend gedrag, zoals stereotiep gedrag, bovenmatige agressie, apathie en (zelf)beschadigend gedrag;
- Mentale toestand: houding (van lichaamsdelen), emoties, 'cognitive bias'[3];
- Fysieke verwondingen: aandoeningen en verwondingen als bijvoorbeeld maagzweren, longaandoeningen, pootverwondingen, staartverwonding, kreupelheid en vroegtijdige sterfte;
- Fysiologische indicatoren, en dan vooral relatieve verschillen tussen hormoonniveaus en dynamiek in meetwaarden.

Stress en pijn zijn niet zonder meer negatief. Ze kunnen bijvoorbeeld een biologisch functionele prikkel vormen voor het dier om zichzelf te verzorgen, zich terug te trekken of zich aan een verandering aan te passen, maar moeten niet te vaak of langdurig voorkomen. De combinatie tussen stressgevoeligheid van en de druk op een dier bepaalt mede 'wat een dier nog kan hebben'. Ongunstige houderij-omstandigheden kunnen een dier bijvoorbeeld te sterk belasten ('allostatic load' (Korte et al., 2007)) en zijn aanpassingsvermogen verminderen. Dat zien we bij varkens die als ze niet kunnen exploreren en foerageren meer afwijkend gedrag (bv. stangbijten en staart-, oor- en flankbijten) vertonen en minder weerstand tegen ziekte hebben. Aan de andere kant is een volledig stressvrij leven zowel onmogelijk als onwenselijk, omdat dat leidt tot een saai leven en verveling bij het dier. Stress kan namelijk een functie hebben en kan ook positief zijn (bijv. opwinding over iets leuks, zoals mogen paren of uitloopopeningen die opengaan, kan ook zorgen voor meer stresshormoon in het bloed, of bijv. een negatieve dreiging of situatie overwinnen kan een dier zeer veel voldoening schenken).

Het EU-project Welfare Quality heeft in Europees verband sterk bijgedragen aan de intentie om het welzijn van dieren te beoordelen aan de hand van welzijnsbeoordeling via diergebonden parameters. Tot nu toe wordt er bij welzijnsbeoordeling vooral gekeken naar

[3] Cognitive bias: onderzoek waarin men dieren bv. aanleert dat een rood signaal een beloning aankondigt en een geel signaal niet. Vervolgens wordt geregistreerd in hoeverre dieren bij een oranje signaal een beloning verwachten. De veronderstelling is dat positief gestemde dieren oranje interpreteren als rood, een positief signaal, en een beloning verwachten en dat negatief gestemde dieren dit vooral zien als geel, een negatief signaal, en dus geen beloning verwachten.

en gemeten aan de omgeving van dieren: Hoeveel ruimte heeft een dier? Hoeveel drinknippels zijn er?, etc. De stap naar de effecten hiervan op het dier en op de emotionele toestand van het dier (zie Figuur 1 en 2; Mellor, 2016) wordt onvoldoende gemaakt. Binnen Welfare Quality (http://www.welfarequality.net/en-us/home/) is zoveel mogelijk gezocht naar diergebonden welzijnsindicatoren, georganiseerd binnen vier domeinen gebaseerd op de Vijf Vrijheden:

1) Goede Voeding
2) Goede Huisvesting
3) Goede Gezondheid
4) Natuurlijk Gedrag (inclusief Positieve Emoties)

Deze benadering heeft veel opgeleverd en heeft tot veel afstemming en overeenstemming geleid op gebied van welzijnsbeoordeling binnen de EU. Het bleek en blijkt echter nog steeds een uitdaging te zijn om onder praktijkomstandigheden de emotionele toestand van dieren betrouwbaar te meten. Ook het feit dat het vaak eenmalige bedrijfsbezoeken betrof, maakt het twijfelachtig of het wel goed mogelijk is om op die manier een goed beeld te krijgen van de welzijnstoestand van dieren en van de manier waarop het dier haar omgeving beleeft. Verder is gebleken dat een welzijnsmeetlat redelijk eenvoudig en overzichtelijk moet zijn en de welzijnsmeting niet te veel tijd in beslag mag nemen om echt gebruikt te worden in de praktijk.

Inmiddels wordt er binnen verschillende projecten gekeken of er een vereenvoudigd instrument ontwikkeld kan worden, waarmee de dierenarts, een andere erfbetreder of de veehouder zelf op relatief eenvoudige wijze een welzijnsmeting aan het dier kan doen. Een zorg bij die eenvoudige tools is wel dat het mogelijk nog moeilijker wordt om iets te zeggen over hoe het dier zelf de omgeving beleeft. Daarnaast ligt de focus vaak op fysieke metingen zoals voedingstoestand of verwondingen, en minder op gedrag, waardoor niet alle domeinen van welzijn evenredig worden meegenomen. Een kip met veerschade is makkelijk te detecteren, een kip die het goed heeft, is veel moeilijker te herkennen. Voor de tweede categorie wordt er vaak uitgegaan van het gedrag dat waargenomen wordt: een kip in een negatieve emotionele toestand (bang, gestrest of ziek) zal niet snel gedragingen uitvoeren als scharrelen of stofbaden. Dus als je die gedragingen ziet is dat in principe een goed teken en mogelijk ook een indicator van positief welzijn. Een andere mogelijkheid is om fysiologische indicatoren op te nemen die informatief zijn over ervaringen tijdens het hele leven van een dier. Zo is bekend dat een dier dat chronische stress ervaart ook hogere cortisol- of corticosteronniveaus heeft in haren, respectievelijk veren, maar ook veranderingen laat zien in de neurotransmitters dopamine en serotonine die een belangrijke rol spelen in het beloningssysteem van dieren. Daarmee zou je dus

gedragsobservaties of de uitkomsten van een welzijnsmeetlat of mobiele applicatie om welzijn te beoordelen kunnen valideren.

Een mogelijk voordeel van eenvoudige tools is dat het makkelijker is om deze vaker op hetzelfde bedrijf te herhalen. Zo kunnen ontwikkelingen in de tijd zichtbaar worden en bijvoorbeeld wat het effect is van aanpassingen in huisvesting of management. De veehouder kan een dergelijke tool ook gebruiken om te benchmarken met andere bedrijven en om te bekijken op welke gebieden verdere verbetering mogelijk is.

Als het gaat om monitoring van dierenwelzijn wordt momenteel veel verwacht van kunstmatige intelligentie gebruikmakend van sensoren en beeldherkenning. Er komen steeds meer en betere sensoren om het klimaat in de stal en camera's om het gedrag van dieren door de tijd heen te volgen. Als deze systemen juist worden ingezet, kunnen ze dienen als extra ogen en oren van de veehouder. Beeldherkenning biedt kansen om specifieke gedragingen automatisch te herkennen: zowel positieve als negatieve gedragspatronen kunnen zo worden gedetecteerd en gemonitord in de tijd. In combinatie met sensoren kunnen de optimale klimaatinstellingen in de stal worden afgeleid van het diergedrag. Deze informatie kan vervolgens ook worden gebruikt om te kijken naar af- en toenames in bepaalde gedragingen en kan daarmee bijdragen aan welzijnsmonitoring. Bij het optreden van negatieve gedragingen zou een dergelijk systeem bovendien gebruikt kunnen worden om aanpassingen in het management of de huisvesting in gang te zetten (bijvoorbeeld het geven van extra verrijkingsmateriaal op het moment dat er meer negatieve sociale interacties plaatsvinden). In een volgende ronde kun je daar weer van leren en de gedragsverandering misschien helemaal voorkomen. Ook bieden sensoren de kans om bij dieren die in groepen worden gehouden metingen uit te voeren aan het welzijn van het individuele dier. Dit is nodig om ieder dier in een groep een goed welzijn te kunnen bieden.

Het denken over en de ontwikkeling van het gebruik van diergebonden parameters is volop gaande. De hierboven geschetste denkrichtingen in combinatie met het gebruik van systemen, zoals sensoren, bieden kansrijke aanknopingspunten voor verdere ontwikkeling van concrete parameters om positief welzijn te meten en monitoren.

2.5 Zes leidende principes voor een dierwaardige veehouderij

Gebaseerd op het voorgaande komt de Raad tot zes leidende principes voor een dierwaardige veehouderij waarin het dier een positieve staat van welzijn ervaart.

Een dierwaardige veehouderij biedt het dier een omgeving die de volgende zes leidende principes waarborgt:

1) **Erkenning van de intrinsieke waarde en de integriteit van het dier**
   Respect voor de eigen waarde van het dier als wezens met gevoel die pijn en plezier kunnen ervaren. Dit betekent geen ingrepen (snavel behandelen, staarten couperen, onthoornen, e.d.), grenzen aan het aanpassen van het dier via fokkerij, en oog voor eigen belangen van het dier.
2) **Goede voeding**
   Voldoende water en voer van goede kwaliteit.
3) **Goede omgeving**
   Een comfortabele en veilige omgeving met een goed klimaat (temperatuur, frisse lucht, bioritme).
4) **Goede gezondheid**
   Een goede gezondheid waarborgen, en pijn voorkomen (ook qua verwondingen door soortgenoten).
5) **Natuurlijk gedrag**
   Voldoende mogelijkheden om essentiële natuurlijke gedragingen te vertonen en behoeften te vervullen: rusten, eten en drinken, mesten en urineren, zelfverzorging, exploratie, sociaal gedrag, thermoregulatie, veiligheid, gezondheid, beweging, reproductie, seksueel gedrag, nestbouwgedrag en maternaal gedrag.
6) **Positieve emotionele toestand**
   Waarbij het dier in staat is om te reageren op de veranderende sociale en fysieke omgeving en een toestand bereikt die het als overwegend positief ervaart ('A life worth living'). Deze toestand komt voort uit het voldoen aan alle voorgaande principes (zie Figuur 4).

Het eerste principe van de erkenning van de intrinsieke waarde en de integriteit van het dier vormt het fundamentele vertrekpunt. Een dierwaardig systeem gaat ten principale uit van de intrinsieke waarde van het dier. Hieruit volgt dat er in ieder geval voldaan moet worden aan de bescherming van de integriteit van het dier en aan de voorwaarden voor positief welzijn (Figuur 4). De voorwaarden voor positief welzijn zijn onderbouwd vanuit wetenschappelijk onderzoek naar dieren gehouden in de veehouderij. Deze zes principes gelden mutatis mutandis ook voor andere gehouden dieren, maar daar wordt in deze zienswijze niet verder op ingegaan.

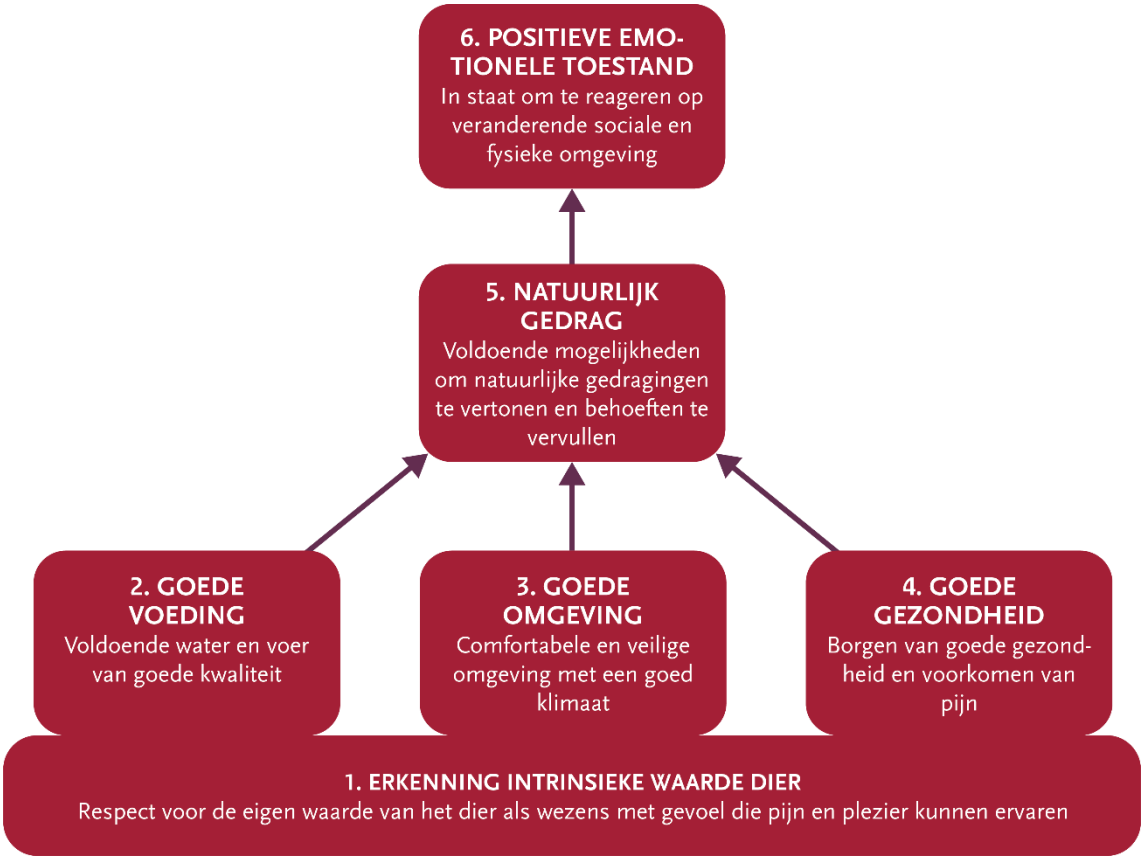

Figuur 4. De zes leidende principes voor een dierwaardige veehouderij.

Aansluiten bij internationale ontwikkelingen

Het EU-Directoraat-generaal Gezondheid en Voedselveiligheid (DGSANTE) kwam in de zomer van 2021 met het voorstel om de Europese dierenwelzijnsregelgeving niet langer te baseren op de five freedoms, maar op de five provisions (overeenkomend met domeinen). In deze 'five provisions' benadering (Mellor en Beausoleil, 2020), wordt nadrukkelijker een plek ingeruimd voor positieve ervaringen (zoals ook beschreven in hoofdstuk 2). De 5-freedoms benadering die gebaseerd is op het vermijden van lijden en ongerief en op het voorzien in basale behoeften, zou volgens de huidige Britse Farm Animal Welfare Council het negatieve beeld van veehouderij en dierlijke productie versterken. Een expliciete opname van positieve ervaringen in de beoordeling van dierenwelzijn sluit beter aan bij de tijdgeest, is toekomstgericht en verdient daarom de voorkeur.

3. Van principes naar dierwaardige veehouderij

Zoals in hoofdstuk 2 genoemd vormen principes een inhoudelijk vertrekpunt van waaruit men naar een vraagstuk kijkt. In dit geval is het vraagstuk hoe een veehouderijsysteem van de toekomst de behoeften van het dier, zoals gedefinieerd met de zes leidende principes, accommodeert. De interpretatie en de concrete uitwerking van de leidende principes kan tot veel discussie leiden met nieuwe (soms ongemakkelijke) vragen en dilemma's. Dit komt deels doordat wetenschappelijk nog niet alles bekend is over de behoeften van dieren (met name de diersoort-specifieke, die gezien het grote aantal soorten productiedieren nog lang niet alle zijn onderzocht), maar ook doordat de interpretatie mede wordt beïnvloed door ethische opvattingen en onze morele relatie met dieren. In dit hoofdstuk willen we enige richting aan die discussie geven.

3.1 Interpretatie van de leidende principes

In 2019 heeft de RDA in 'Staat van het Dier' (RDA, 2019a) beschreven hoe de relatie tussen mens en dier in Nederland aan het verschuiven is van de mens als heerser over dieren, naar rentmeester, naar partner van dieren. Dit speelt voor alle diergroepen, ook voor productiedieren. Er is in de maatschappij een normatieve discussie gaande over vragen als:

- Welk doel heeft de mens met dieren?
- Wat denkt de mens dat het dier wil?
- Wat vinden mensen aanvaardbaar in de omgang met dieren? en
- Wat is de mens bereid een dier te gunnen?

Hoe zorgen we dat wat het dier zelf wil, zoals hiervoor is beschreven vanuit de wetenschappelijke kennis, leidend wordt voor hoe de veehouderij zich verder ontwikkelt? En hoe zorgen we ervoor dat dit niet deels gebaseerd wordt op goedbedoelde maar onjuiste menselijke percepties?

Hoe verschillende mensen tegen dieren in de veehouderij aan kunnen kijken wordt geïllustreerd aan de hand van twee studies (Studie 1 en 2).

Studie 1

Bergstra et al. (2013) gaan in op de ethische waarden die ten grondslag liggen aan het vormen van een houding richting de dierhouderij. Een ethische waarde richting 'natuurlijkheid' speelt een rol in het vormen van een houding richting de dierhouderij. Deze studie laat de verschillen zien in wat wordt verstaan onder deze term als het gaat om varkens. Burgers en biologische varkenshouders vonden alle aspecten (mogelijkheid naar buiten te gaan, sociaal contact, vrijheid om te bewegen, wroeten en modderbaden, goede bedekking van de vloer, en onbeperkt toegang tot voedsel en water) belangrijk. De gangbare varkenshouders en dierenartsen vonden 'mogelijkheid om naar buiten te gaan' en 'wroeten en modderbaden', beide natuurlijke gedragingen, niet belangrijk als het over natuurlijkheid gaat. Door een verschillende invulling van een dergelijke term kan dus ook onbegrip ontstaan tussen verschillende stakeholdergroepen.

Tussen ethische waarden en de houding richting de varkenshouderij is geen verband gevonden. Dus kan aan de hand van wat men verstaat onder 'natuurlijkheid' niet bepaald worden wat iemands houding is richting de varkenshouderij. Ondanks dat er geen direct verband is tussen ethische waarden en houding, kunnen gedeelde ethische waarden wel richting geven aan welke waarden van belang zijn voor, in dit voorbeeld, de varkenshouderij.

Studie 2

Van Asselt et al. (2015) hebben gevraagd aan burgers, pluimveehouders en -dierenartsen welk pluimveehouderijsysteem zij het beste vonden. De meeste ondervraagde burgers (73%) beschouwden een systeem met buitenuitloop als het beste, terwijl de meeste pluimveehouders (71%) en –dierenartsen (93%) juist een systeem zonder buitenuitloop als het beste beschouwden. Burgers vonden de onderwerpen 'natuurlijke behoeften van legkippen' en 'milieuvriendelijk' belangrijker dan pluimveehouders en –dierenartsen, terwijl burgers de onderwerpen 'diergezondheid', 'inkomen boer' en 'veel eieren per kip' minder belangrijk vonden dan pluimveehouders en –dierenartsen. De onderwerpen 'voedselveiligheid' en 'volksgezondheid' werden door elk van de drie groepen belangrijk gevonden.

Op basis van deze resultaten pleitten de onderzoekers voor een multi-stakeholder ontwerpmethode voor nieuwe veehouderijsystemen waarin zowel technische en economische wensen als normen van stakeholders worden meegenomen.

Deze twee studies geven de verscheidenheid aan in hoe mensen tegen dieren in de veehouderij aankijken. In Denkkader Dierenwelzijn (RDA, 2018) is dit weergegeven als een continue schaal met twee uitersten:

- Het perspectief waarbij vanuit een **antropocentrische benadering** naar het dier wordt gekeken, waarbij de mens het middelpunt vormt, met alles in relatie tot nut voor of verhouding tot de mens. Een voorbeeld hiervan is het sociaal-economisch belang dat is verbonden met dierlijke productie (nut: arbeid, inkomen, export). De in de twee

studies genoemde gangbare varkens- en pluimveehouders en dierenartsen volgen meer een antropocentrische benadering.

- Het perspectief waarbij vanuit een **biocentrische benadering** naar het dier wordt gekeken, waarbij het ecosysteem centraal staat en de mens partner van de natuur is. Een voorbeeld hiervan is dat wordt uitgegaan van het belang en welzijn van het individuele dier. De in de twee studies genoemde burgers en biologische varkenshouders volgen meer een biocentrische benadering.

Tussen de uitersten van de antropocentrische en biocentrische benadering zijn allerlei posities mogelijk. De invulling van de praktische consequenties voor verplichtingen jegens dieren wordt sterk bepaald door de positie van waaruit men naar het dier kijkt. In de samenleving is bij veel mensen sprake van een verschuiving van de positie richting de biocentrische benadering. De integriteit en eigenwaarde van dieren worden steeds belangrijker gevonden evenals het idee dat het dier zich goed moet voelen en dat hiervoor diereigen behoeften vervuld moeten kunnen worden. Deze ontwikkeling betekent ook dat alleen het voorkomen van negatief welzijn niet meer voldoende is; het mogelijk maken van de ervaring van positief welzijn wordt een vereiste. De zes leidende principes voor dierwaardige veehouderij geven hier invulling aan.

Voorzorgsbeginsel

Een algemeen geldende overweging voor situaties waarin nog onvoldoende kennis beschikbaar is komt voort uit het voorzorgsbeginsel: zo lang onderzoek wel aanwijzingen maar geen bewijs oplevert dat dieren in een bepaalde situatie pijn en ongerief beleven en verwerken, dienen we uit voorzorg terughoudend te zijn met het creëren van situaties waarin ze mogelijk pijn en ongerief kunnen ervaren. Meer onderzoek is dan gewenst en in de tussentijd dienen we terughoudend te handelen op basis van onzekerheid (we weten dat we het niet weten). Het voorzorgsbeginsel kan slechts worden ingeroepen indien er een potentieel risico is en mag niet worden gebruikt om willekeurige beslissingen te rechtvaardigen (EU, 2000).

3.2 Van leidende principes naar veehouderijsysteem van de toekomst

Voor het ontwerpen van nieuwe houderijsystemen bestaat al langer de methodiek van diergericht ontwerpen (zie kader hierna) waarin rekening wordt gehouden met zowel de behoeften van het dier als de wensen van de veehouder en de maatschappij. Deze methodiek is niet nieuw, maar wel nieuw is het op basis van deze zienswijze onvoorwaardelijk voorop stellen van de zes leidende principes, inclusief en met name het principe van positieve emotionele toestand als resultante van de overige principes. De kracht van diergericht ontwerpen is dat je het dier de ruimte geeft om dier te zijn. Dieren

hebben (net als mensen) behoefte aan controleerbaarheid en voorspelbaarheid van hun omgeving en aan mogelijkheden om in de omgeving waarin ze worden gehouden te kiezen voor hetgeen zij ervaren als de beste keuze. Als je dieren een schuilstal aanbiedt, zullen ze daar bij slecht weer gebruik van maken om droog en warm te blijven. Je geeft de dieren de mogelijkheid om zich aan te passen aan de veranderende omstandigheden. Een complexe omgeving stelt het dier in staat om haar aanpassingsvermogen optimaal in te zetten en de omgeving zo te benutten dat deze het beste aansluit bij haar momentane specifieke wensen en behoeften. Dit geeft ook ruimte voor individuele verschillen: als je individuele kippen in een volière-systeem volgt met sensoren blijken er 'muurbloempjes' te bestaan, die vooral bovenin de volière leven en alleen naar beneden komen om te eten, te drinken en een ei te leggen en 'wilde verkenners' die zich de hele dag kriskras door het systeem bewegen en heel veel scharrelen (Rufener et al., 2018). Om aan de gedragsbehoeften van beide typen kippen tegemoet te komen, moet een omgeving variatie en ruimte bieden. Als er verschillende functionele gebieden zijn in een stal en liefst ook op verschillende niveaus in het systeem, geef je elk type kip de ruimte om te voldoen aan haar gedragsbehoeften en zo een goede kwaliteit van leven te hebben.

Door dieren in staat te stellen om gebruik te maken van hun eigen vermogen om zich aan te passen aan veranderende omstandigheden, zijn dieren ook steeds beter in staat om zichzelf te redden zonder hulp van buitenaf. Het individuele dier en de groep dieren worden zelfredzamer en zullen beter in staat zijn om te gaan met schommelingen in bijvoorbeeld klimaat, voerkwaliteit en ziektedruk. In het Denkkader Dierenwelzijn uit 2018 werd al het voorbeeld aangehaald van de varkens in de verrijkte omgeving: die lieten niet alleen minder staartbijten zien, maar herstelden ook sneller van een infectie dan varkens in een kale omgeving (van Dixhoorn et al., 2016)[4]. Dit illustreert dat een benadering waarbij je diergericht ontwerpt kansen biedt op gebied van het verbeteren van weerbaarheid en robuustheid ('resilience', 'robustness') van dieren.

Door de methodiek van diergericht ontwerpen is het mogelijk om nieuwe veehouderijsystemen te ontwerpen die voldoen aan de zes leidende principes voor dierwaardige veehouderij en die bovendien rekening houden met wensen en belangen vanuit andere overwegingen (bv. maatschappij, veehouder, milieu). Wel dient opgemerkt te worden dat alleen een dierwaardig ontwerp niet voldoende is, maar dat ook een juiste dierverzorging en bedrijfsmanagement van belang zijn.

[4] Dit effect is recent bevestigd in het SmartResilience-project van J.E. Bolhuis et al., WLR (nog niet gepubliceerd).

Diergericht ontwerpen

In de afgelopen 15 tot 20 jaar is er al veel ervaring opgedaan met (reflectief, integraal) diergericht ontwerpen. Bij diergericht ontwerpen worden de bestaande systemen even ‘vergeten’ en wordt opnieuw begonnen om een huisvestingssysteem te ontwerpen door de belangrijkste behoeften van het dier als programma van eisen voor het ontwerp te nemen. Deze ontwerpaanpak is ontwikkeld tot de methodiek van Reflexief Interactief Ontwerpen (Bos, 2010). Zo werd in 2005 het project ‘Houden van Hennen’ afgerond. Binnen ‘Houden van Hennen’ zijn een aantal ontwerpen gemaakt waarin zoveel mogelijk rekening is gehouden met de wensen van de kip, terwijl op een zelfde wijze de belangrijkste behoeften van de veehouder en van de maatschappij zijn meegenomen. Uiteindelijk heeft dit geleid tot de ontwikkeling van de Rondeelstal, een stal die zoveel mogelijk tegemoetkomt aan de sterke behoefte van kippen om te scharrelen door daar een grote overdekte uitloop voor aan te bieden. Dit systeem heeft van de Dierenbescherming drie sterren gekregen binnen het Beter Leven Keurmerk, iets wat tot dan toe was voorbehouden aan biologische bedrijven. Sinds Rondeel zijn er meerdere innovatieve stalconcepten bijgekomen, zoals de Windstreekstal voor vleeskippen, de Kwatrijn voor melkvee, de Dartelstal en Het Familievarken voor varkens en Kipster voor legkippen. Deze innovatieve concepten zijn zichtbaar aanjagers voor vernieuwing in de hele veehouderijsector.

4. Toekomstverkenning dierwaardige veehouderij

Maatschappelijk-economische context en handelingsperspectieven

Er wordt al jaren gewerkt aan welzijnsverbeteringen in de veehouderij. Met deze zienswijze willen we een impuls geven aan de ontwikkeling en implementatie van dierwaardige veehouderijsystemen waarin het dier centraal staat en die gebaseerd zijn op de zes leidende principes. Hoe deze systemen er precies uit zien is niet voorschrijvend te beschrijven. De zes leidende principes geven hierin richting, maar laten ook ruimte voor verschillende vormen van dierwaardige veehouderijsystemen. Daarbij speelt de maatschappelijk-economische context en de keuzes die de veehouder als ondernemer maakt een cruciale rol. Dit hoofdstuk verkent, gegeven mogelijke ontwikkelingen in de maatschappelijk-economische context en de keuze van de veehouder als ondernemer, tot welke dominante veehouderijsystemen en daaraan gerelateerde ontwikkelopgaven dit kan leiden. Aan de hand van deze verkenning worden mogelijke handelingsperspectieven benoemd voor overheid en andere stakeholders om de ontwikkeling naar een dierwaardige veehouderij een nieuwe, versnellende impuls te geven en de bestaande initiatieven in de markt te stimuleren.

4.1 Waar komen we vandaan?

Na de Tweede Wereldoorlog heeft de Nederlandse land- en tuinbouw zich ontwikkeld tot één van de hoogst productieve voedselproductiesystemen in de wereld. Ondersteund door een nauw verbonden netwerk van onderzoek, onderwijs en voorlichting moderniseerde de Nederlandse landbouw in snel tempo, met specialisatie en schaalvoordelen als drijvende factoren. Dit leidde in enkele decennia tot een sterk toegenomen productie van betaalbaar voedsel. Tegelijkertijd is duidelijk geworden dat dit leidt tot een toenemende druk op het natuurlijk en sociaal kapitaal; het gaat ten koste van biodiversiteit, kwetsbare natuur, bodem- en waterkwaliteit, het landschap en ook ten koste van de inkomenspositie van boeren. De negatieve effecten van de veehouderij op het welzijn van dieren worden steeds nadrukkelijker in de samenleving aangekaart.

4.2 Waar gaan we naartoe?

Wij verwachten dat in de komende decennia voor de veehouderij de stikstofproblematiek en de klimaatverandering - en hoe hiermee kan worden omgegaan – de meest bepalende thema's zullen zijn; een toekomst zonder maatregelen daartegen is niet voorstelbaar. De dominante factor voor het omgaan hiermee is de milieugebruiksruimte in Nederland die bepalend is voor de ruimtelijke mogelijkheden van productie in de veehouderij. De

milieugebruiksruimte bepaalt - naast de maatschappelijke acceptatie – in sterke mate wat er wel en niet kan, en waar.

Bedrijven met veehouderij balanceren enerzijds tussen eisen vanuit de markt en samenleving en anderzijds de beschikbare milieugebruiksruimte en economische wetmatigheden. Vanuit de veehouder gezien zijn de sleutelwoorden bij de ontwikkeling van het bedrijf flexibiliteit, beheersbaarheid van het productieproces, kritische massa, aansluiting op de markt, relatie met omwonenden en het afdekken van risico's.

Wij beschrijven hier twee toekomstige vormen van veehouderij in Nederland die gezien de maatschappelijk-economisch context als hoofdrichtingen kunnen ontstaan. Deze twee richtingen zeggen op zich nog niets over dierwaardigheid. We hebben er bewust voor gekozen om deze beschrijving te beperken tot hoofdkenmerken en uitgangspunten. We zijn ons er namelijk van bewust dat in de praktijk tal van mengvormen zullen bestaan waarin verschillende elementen van beide vormen worden gecombineerd. De keuze voor deze twee vormen van veehouderij is mede gebaseerd op elders uitgevoerde scenariostudies zoals de studie 'Agrifood Brabant in 2050' (BrabantAdvies, 2019). In deze studie zijn vier scenario's uitgebreid beschreven, waarvan twee met een internationale en twee met een lokale oriëntatie van de land- en tuinbouw. Net als in deze scenariostudie vinden wij het aannemelijk dat in de toekomst beide oriëntaties naast elkaar bestaan en vooral tot uiting zullen komen in de volgende twee vormen van veehouderij met daartussen allerlei mengvormen:

1. Een veehouderij waarin kwaliteit en veiligheid centraal staan, met nadruk op een gestandaardiseerde productie op grotere locaties binnen geïntegreerde afzetketens, gericht op een veelal internationale afzetmarkt. Het vertrouwen van de consument is gebaseerd op borging met keurmerken en certificaten.
2. Een veehouderij waarin natuurinclusiviteit en biodiversiteit centraal staan, met nadruk op lokaal produceren binnen afzetketens met een korte afstand tot de consument. De veehouder heeft een gezicht, en de borging is gebaseerd op relationeel vertrouwen van de consument.

De hoofdkenmerken en uitgangspunten van beide vormen zijn uitgewerkt in de twee kaders. In beide vormen wordt gewerkt aan productdifferentiatie en de realisatie van een hogere toegevoegde waarde, waardoor de veehouder in staat is om vanuit het verdienmodel te investeren ten behoeve van het welzijn van het dier om zo zijn 'license to

operate’ te behouden. Hierover is de keten transparant en is het eenieder duidelijk wat het oplevert voor mens en dier.
Beide veehouderijsystemen spelen in op de mondiale vraagstukken rond klimaat en de beschikbare milieugebruiksruimte in Nederland. De ondernemers in beide systemen bevinden zich bovendien in Nederland in een sociale omgeving die van hen verwacht dat zij blijven werken aan het verbeteren van het dierenwelzijn. De ontwerpen van deze veehouderijsystemen dienen als uitgangspunt de zes leidende principes voor dierwaardige veehouderij en de integraliteit met andere duurzaamheidsaspecten te krijgen.

Hoofdkenmerken en uitgangspunten van veehouderijvorm 1 - Geïntegreerde afzetketen
In deze vorm van veehouderij ligt de nadruk op een gestandaardiseerde productie op grotere locaties binnen geïntegreerde afzetketens, gericht op consumenten in Nederland en daarbuiten.

- Consumenten weten veelal niet van welke veehouder de producten afkomstig zijn. Door het anoniem zijn van de relatie producent – consument zijn er minder stimulansen om zich in te spannen voor een goede kwaliteit. Borging van kwaliteitskenmerken is gebaseerd op institutioneel vertrouwen en wordt zichtbaar voor consumenten met behulp van keurmerken en certificaten.
- Er is een continue monitoring met behulp van sensoren voor een optimale leefomgeving van het dier en als managementondersteuning voor de veehouder. Sensortechnologie gaat specifieke gedragingen van de dieren automatisch herkennen, en attendeert de veehouder indien nodig.
- Niet alleen het volume maar ook de kwaliteit (inclusief dierwaardigheid) van het product wordt een belangrijk ‘Unique Selling Point’. Productdifferentiatie en hogere toegevoegde waarde zijn belangrijk. Ook in de internationale markt biedt dit kansen voor een betere vermarkting.
- Naast het optimaal hergebruiken van grondstoffen worden bronmaatregelen en zero emissie systemen ingezet om emissies en productie van o.a. ammoniak, stikstof, broeikasgassen en fijnstof te beperken.
- De schaal van de nutriëntenkringloop is Europa; veel reststromen uit de humane voedingsindustrie worden gebruikt voor veevoer.
- Op de veehouderijbedrijven zijn relatief grote aantallen dieren aanwezig met goede mogelijkheden voor het beperken van de kans op insleep van besmettelijke dierziekten. Als een besmettelijke dierziekte of stalbrand zich voordoet, is het gevolg daarvan echter groot.
- Dieren worden nog wel getransporteerd, maar over een beperkte afstand.
- Het zijn veelal meerdere betaalde medewerkers die de dieren verzorgen, met specialisatie op taken voor dierverzorging als mogelijk voordeel, en grotere afstand tot het individuele dier als mogelijk nadeel.

Hoofdkenmerken en uitgangspunten van veehouderijvorm 2 - Korte afzetketen

De nadruk ligt op het lokaal produceren binnen afzetketens met een korte afstand tot de consument, gericht op een verbrede veehouderij voor het produceren van voedsel, en groene en blauwe diensten, al of niet in combinatie met zorglandbouw, recreatie of anderszins. Voedselproducenten zorgen daarmee voor een breed en divers aanbod van producten en houderijsystemen. Ook komen vormen van 'community supported agriculture' voor (samenwerkingsvorm tussen burgers en lokale landbouwbedrijven).

- Consumenten weten van welke veehouder de producten afkomstig zijn. Door de directe 'feedback loop' naar de producent is er minder vrijblijvendheid in de productie. Borging van kwaliteitskenmerken kan hierdoor worden gebaseerd op relationeel vertrouwen (de veehouder heeft een gezicht). De veehouder kan bv. via sociale media rechtstreeks met consumenten communiceren over het welzijn van zijn dieren, de boerderij en de te verkopen producten.
- De veehouder kan het welzijn van zijn dieren met behulp van apps monitoren en vergelijken met andere veehouders.
- Het optimaal hergebruiken van grondstoffen in combinatie met extensivering en regionale spreiding zijn leidende uitgangspunten om emissies en de productie van ammoniak, stikstof, broeikasgassen en fijnstof te beperken en tegelijkertijd natuurinclusiviteit en biodiversiteit te vergroten.
- De meest vergaande vorm van kringlooplandbouw komt ook voor bij dit systeem. De nutriëntenkringloop is in dit systeem klein (maximaal West-Europa). Aandacht is noodzakelijk voor het borgen van goede voeding en goede gezondheid.
- Op de veehouderijbedrijven zijn relatief beperkte aantallen dieren aanwezig, maar wel veelal met uitloop en daardoor minder mogelijkheden tot het beperken van de kans op insleep van besmettelijke dierziekten. Als een besmettelijke dierziekte zich voordoet, zijn de gevolgen daarvan wel geringer. In de fokkerij is robuustheid en weerbaarheid van het dier een belangrijk selectiecriterium.
- De veehouderijbedrijven zijn gesloten en voeren geen dieren aan. Transportafstanden worden zoveel mogelijk beperkt.
- De veehouder, gezinsleden en eventueel een enkele betaalde medewerker verzorgen de dieren, met als mogelijk voordeel dat controle op de inzet en motivatie van dierverzorgers minder nodig is. In een veehouderij met verbreding van functies worden echter wel eisen aan de brede inzetbaarheid van arbeid gesteld.

4.3 Kritische ontwikkelpunten voor een dierwaardige veehouderij

Er zijn grote verschillen in de mate waarin de huidige veehouderijbedrijven zijn ingericht volgens de zes leidende principes. Dit varieert van bedrijven die al een eind in de richting komen tot houderijsystemen die volledig vernieuwd dienen te worden om aan de leidende principes te kunnen voldoen. De in par. 4.2 geschetste toekomstige veehouderijsystemen, en alle mogelijke tussenvormen, vereisen innovatie en doorontwikkeling van de huidige systemen om volledig dierwaardig te worden.
Daarbij kan een onderscheid gemaakt worden in:

1. al dierwaardige en nieuw te ontwikkelen dierwaardige veehouderijsystemen;
2. bestaande systemen die voldoen dan wel (beperkt) gerenoveerd moeten worden; en
3. bestaande systemen waarbij voor renovatie naar een dierwaardig systeem de benodigde investering (te) groot is.

Dierwaardige veehouderij zal niet vanzelf tot stand komen. Daar is veel inspanning en medewerking van veel partijen voor nodig. In deze paragraaf bespreken wij enkele, in onze ogen, kritische ontwikkelpunten.

Een dierwaardige veehouderij is (nog) geen integraal onderdeel van de huidige ruimtelijke ordenings-, milieu- en natuurwetgeving. De huidige stallen gaan bv. bij renovatie met dezelfde aantallen dieren meer ruimte vragen. Maar ook als de veehouder bij renovatie minder dieren gaat houden en er dus sprake is van extensivering kan de toegestane bestemming van een perceel problemen geven. Het geven van meer ruimte en eventueel uitloop vormt binnen het huidige systeem van vergunningverlening bij de meeste bestaande stallen en percelen een knelpunt. Ook zijn er weinig locaties voorhanden voor nieuwbouw van integraal duurzame stallen. Gebleken is dat bij renovatie van stallen o.a. de ruwbouw, omvang bouwblok en financiering beperkingen met zich meebrengen, waardoor het onder het huidige regime vrijwel onmogelijk is om een integraal dierwaardige en duurzame stal te realiseren. Dit vereist dus een gerichte aanpassing van ruimtelijke ordenings-, milieu- en natuurwetgeving, als ook van de financiering en het verdienmodel van de boer.

De op de internationale markt georiënteerde veehouderijvorm (zie par. 4.2) omvat meerdere schakels van toelevering, productie, verwerking en afzet (geïntegreerde keten). Zolang deze afzetketens concurreren om marktaandeel op basis van prijs in plaats van op duurzaamheid en/of meer toegevoegde waarde voor de consument is er een risico op afwenteling van kosten naar de veehouder, en daarmee naar de dieren. De uit afwenteling voortvloeiende externe kosten komen zo niet op de kassabon van de consument terecht. Daarom zijn marktconcepten van belang waarbij de meerkosten van vernieuwingen vanuit de markt worden vergoed en die gelijk op gaan met soortgelijke ontwikkelingen in de direct

om Nederland liggende landen die de belangrijkste afzetmarkt vormen. Een ander kritisch ontwikkelpunt in deze veehouderijvorm voor het realiseren van een dierwaardige veehouderij, is dat de dieren gehuisvest zijn op grotere bedrijven met meerdere personeelsleden. Goede arbeidsomstandigheden en selectie, opleiding, training en begeleiding van medewerkers zijn dan cruciaal voor een intrinsieke motivatie, optimaal voor een goede dierverzorging. In de huidige praktijk is merkbaar dat hier toenemend het belang van wordt ingezien.

In de op de lokale markt georiënteerde veehouderijvorm (zie par. 4.2), is de uitbraak van besmettelijke dierziekten het grootste risico voor dierenwelzijn. De productieomstandigheden zijn minder gecontroleerd en het risico op insleep en overdracht van ziekten is groter. Ook in deze vorm is aandacht voor optimale dierverzorging cruciaal. De aandacht van de veehouder in deze vorm is niet alleen gericht op de verzorging van de dieren, maar ook op de afzet en in veel voorkomende gevallen op nevenactiviteiten zoals groene en blauwe diensten, zorg en recreatie. Door deze noodzakelijkerwijs bredere focus is er een risico dat zaken aangaande de verzorging van dieren over het hoofd worden gezien.

Een aandachtspunt bij iedere ontwikkeling van een dierwaardig veehouderijsysteem zijn de mogelijke conflicten die kunnen ontstaan tussen de verschillende eisen die we stellen aan welzijn en gezondheid: waar bepaalde maatregelen kunnen leiden tot verbetering van het welzijn, kunnen ze tegelijkertijd leiden tot (nieuwe) gezondheidsproblemen. Denk bijvoorbeeld aan een hogere kans op doodgelegen biggen bij zeugen die in nesten afbiggen of aan een hogere kans op verwondingen bij niet-onthoornde koeien. Ook oplossingen als modderpoelen of zwemvijvers kunnen aanleiding zijn voor ziekten of aandoeningen door een andere hygiëne. Simpele oplossingen zijn dan wellicht niet direct voorhanden. Dergelijke mogelijke conflicten van verschillende eisen vragen goed onderbouwde afwegingen waarbij een positief welzijn van het dier het doel is.

Samengevat verwacht de Raad dat in beide vormen van veehouderij, en alle mogelijke tussenvormen, veehouders mogelijkheden hebben voor het waarborgen van de leidende principes. Op al de leidende principes kunnen nog stappen worden gezet. Dit vereist een proactieve rol van overheden en andere stakeholders. Dit geldt vooral in de op de internationale markt georiënteerde veehouderijvorm met geïntegreerde afzetketens, omdat daar de trade-off tussen ‘omgeving’ en ‘dier’ in het nadeel kan uitvallen van het ‘dier’ (zie ook het kader ‘Voorkomen van trade-offs’). Vooral wanneer bij renovatie van stallen de ‘omgeving’ sowieso al wordt beperkt door de afmetingen van de stal, de omvang van het bouwblok en de nabijheid van woonbebouwing en natuur. In de op de lokale markt

georiënteerde veehouderijvorm worden de leidende principes voor een dierwaardige veehouderij vaker al als uitgangspunt genomen voor een diergericht ontwerp van het veehouderijsysteem. Ook worden deze nadrukkelijk opgenomen in het marktconcept, waardoor de extra kosten kunnen worden verrekend in de consumentenprijs. Hier is een proactieve rol van overheden en andere stakeholders vereist om bij vergunningverlening en stalrenovaties een omslag naar een extensievere en meer natuurinclusieve vorm van veehouderij mogelijk te maken.

Voorkomen van trade-offs

In de komende decennia zullen de stikstofproblematiek en de klimaatverandering en hoe hiermee om kan worden gegaan de meest bepalende thema's zijn. De dominante factor voor het omgaan met deze thema's is de milieugebruiksruimte in Nederland die bepalend is voor de ruimtelijke mogelijkheden van productie in de veehouderij. Een integrale benadering van verduurzaming – dus economisch, ecologisch én sociaal - is nodig om te voorkomen dat er steeds op een enkel vraagstuk geoptimaliseerd wordt. Een maatregel voor het één moet niet ten koste van het andere gaan (een z.g. win – lose situatie). De uitdaging is maatregelen te ontwikkelen en in te zetten die niet ten koste van andere duurzaamheidsaspecten gaan (z.g. win – no regrets situatie), of beter nog maatregelen die voor meerdere of zelfs alle duurzaamheidsaspecten winst opleveren (z.g. win – win situatie).

Voorbeelden van eerdere win-lose situaties zijn:

- de in de jaren '90 gestelde eisen aan mestopslag en -aanwending, waardoor stallen werden gebouwd met drijfmest onder de roosters. Hierdoor worden mest en urine gemengd en neemt de ammoniakconcentratie in de stal toe. Dit heeft een ongunstige invloed op het leefklimaat voor het dier en de dierverzorger.
- het stellen van vergaande reductie-eisen voor de ammoniakemissie uit stallen. Bij emissiereducties van meer dan 60% in de melkveehouderij en meer dan 80% in de varkenshouderij krijgt bij de huidige beschikbare emissie-reducerende maatregelen een luchtwasser altijd de voorkeur boven een strostal of een systeem met mestschuiven (beide systemen die meer rekening kunnen houden met het dier).

Door meer te sturen op een integrale ontwikkeling van stalsystemen wordt het beter mogelijk de principes voor een dierwaardige veehouderij leidend te laten zijn bij de uitwerking.

5. Conclusies en Aanbevelingen

De regering wil een transitie naar kringlooplandbouw en duurzame veehouderij, omdat de huidige wijze van landbouw niet vol te houden is en tegen de grenzen van onze planeet aan loopt. Het dier heeft een duidelijke plaats binnen kringlooplandbouw en de regering heeft de ambitie het niveau van dierenwelzijn en -gezondheid te borgen én te verbeteren. De minister van LNV heeft daarom de RDA gevraagd om een zienswijze op te stellen die ingaat op de behoeften van het dier om een positief welzijn te ervaren in de veehouderij. De RDA trekt in dit kader de volgende conclusies en doet een aantal aanbevelingen voor een vervolg.

5.1 Conclusies

In deze zienswijze hebben wij in hoofdstuk 2 antwoord gegeven op de hoofdvraag en de eerste drie deelvragen van de minister van LNV wat de randvoorwaarden voor de veehouderij van de toekomst zijn, waarin het dier een positieve staat van welzijn ervaart.

In par. 2.2 hebben we besproken wat kan worden verstaan onder 'dierwaardig' en 'positief welzijn' (**deelvraag 1**). De basis voor positief welzijn is de capaciteit van het dier om adequaat om te gaan met zijn omgeving om zo een emotionele toestand te bereiken die het dier zelf als positief ervaart. Hierbij vormen gedragsmogelijkheden die het dier heeft de schakel tussen het voldoen aan de basisbehoeften en de emotionele toestand van het dier. Of dit voldoende het geval is (of kan zijn), wordt bepaald door het voldoen aan de voorwaarden voor goede voeding, goede omgeving, goede gezondheid en natuurlijk gedrag. Dit hebben we geïllustreerd met het 'Five Domains' model.

In par. 2.3 hebben we de vraag verder uitgediept wat de behoeften van productiedieren voor positief welzijn zijn (**deelvraag 2**). Die behoeften bestaan uit het voldoen aan de basisbehoeften (goede voeding, goede omgeving, goede gezondheid) en uit het voldoende mogelijkheden hebben om essentiële natuurlijke gedragingen te vertonen. De gedragsbehoeften van de specifieke diersoort en de eisen die deze gedragsbehoeften aan de omgeving stellen, dienen leidend te zijn bij het aanbieden van een gevarieerde omgeving met keuzemogelijkheid. Voor het hebben van positieve ervaringen voortkomend uit natuurlijke gedragingen is het niet zonder meer een voorwaarde dat dit in een natuurlijke omgeving gebeurt.

In par. 2.4 hebben we de vraag welke meetbare parameters er zijn voor positief welzijn naar vermogen beantwoord (**deelvraag 3**). Het denken over en de ontwikkeling van het

gebruik van parameters is in onderzoek en praktijk nog volop gaande. Het aantal beschikbare systemen, zoals sensoren, is nog beperkt maar er wordt veel verwacht van toepassing van bv. beeldherkenning en kunstmatige intelligentie voor de monitoring van dierenwelzijn. Al is het niet direct mogelijk om welzijn 'realtime' te meten, er is al veel wetenschappelijk onderzoek waarmee door metingen aan het dier en op basis van omgevingsfactoren een inschatting van het welzijn gemaakt kan worden.

Na behandeling van deze drie deelvragen zijn wij in par. 2.5 als antwoord op de **hoofdvraag** van de minister tot de formulering van de zes leidende principes voor dierwaardige veehouderij gekomen:

Een dierwaardige veehouderij biedt het dier een omgeving die de volgende zes leidende principes waarborgt:

1) **Erkenning van de intrinsieke waarde en de integriteit van het dier**
   Respect voor de eigen waarde van het dier als wezens met gevoel die pijn en plezier kunnen ervaren. Dit betekent geen ingrepen (snavel behandelen, staarten couperen, onthoornen, e.d.), grenzen aan het aanpassen van het dier via fokkerij, en oog voor eigen belangen van het dier.
2) **Goede voeding**
   Voldoende water en voer van goede kwaliteit.
3) **Goede omgeving**
   Een comfortabele en veilige omgeving met een goed klimaat (temperatuur, frisse lucht, bioritme).
4) **Goede gezondheid**
   Een goede gezondheid waarborgen, en pijn voorkomen (ook qua verwondingen door soortgenoten).
5) **Natuurlijk gedrag**
   Voldoende mogelijkheden om essentiële natuurlijke gedragingen te vertonen en behoeften te vervullen: rusten, eten en drinken, mesten en urineren, zelfverzorging, exploratie, sociaal gedrag, thermoregulatie, veiligheid, gezondheid, beweging, reproductie, seksueel gedrag, nestbouwgedrag en maternaal gedrag.
6) **Positieve emotionele toestand**
   Waarbij het dier in staat is om te reageren op de veranderende sociale en fysieke omgeving en een toestand bereikt die het als overwegend positief ervaart ('A life worth living'). Deze toestand komt voort uit het voldoen aan alle voorgaande principes (zie Figuur 4).

Veehouderijsystemen die op basis van deze zes leidende principes zijn ontworpen zijn dierwaardige veehouderijsystemen die een positief welzijn van de dieren mogelijk maken. Indien we als samenleving en overheid kiezen voor een dierwaardige veehouderij, dan zijn dit de uitgangspunten.

In hoofdstuk 3 hebben wij getracht inzicht te geven in hoe een veehouderijsysteem van de toekomst deze zes principes faciliteert (**deelvraag 4**). We doen daarin een pleidooi voor het gebruik van de methodiek van diergericht ontwerpen voor nieuwe veehouderijsystemen en mogelijk ook voor aanpassingen van bestaande systemen.

In hoofdstuk 4 hebben we behandeld dat een dierwaardige veehouderij een forse ontwikkeling vraagt die niet als vanzelf zal plaatsvinden. Er zijn bedrijven die al een eind in de richting van de zes principes voor dierwaardige veehouderij komen; voor anderen is er een grote stap nodig. Bedrijven, burgers, maatschappelijke organisaties en overheden maken samen dit systeem en de weg ernaartoe kent verschillende handelingsperspectieven en kritische ontwikkelpunten. Zonder extra inspanning zal het streven naar een dierwaardige veehouderij ondersneeuwen bij de aanpak van de overheden op andere urgente thema's zoals klimaat en stikstof en bij de strijd tussen afzetorganisaties om marktaandeel op basis van voornamelijk prijs.

Ontwikkeling van een dierwaardige veehouderij raakt alles en iedereen in en rondom de sector. Een dierwaardige veehouderij is onlosmakelijk verbonden met de noodzakelijke aanpassingen in de veehouderij vanwege stikstofproblematiek en klimaatverandering, en met de situatie dat in de huidige markt goede verdienmodellen voor de veehouder noodzakelijk zijn om investeringen te kunnen doen in een dierwaardige veehouderij. Hier is een ander beleid en type markt voor nodig, dat aansluit bij ontwikkelingen die op Europees niveau plaatsvinden. Bestuurlijk vereist dit een overtuigende en integrale aanpak. Dat is niet eenvoudig. De eerste en belangrijkste te nemen beslissing voor de overheid is om samen met de stakeholders (veehouders, marktpartijen, maatschappelijke organisaties en andere stakeholders) met overtuiging voor dierwaardige veehouderij te kiezen. Daarna volgt de invulling van het hoe, waarvoor we in par. 5.2 een aantal aanbevelingen hebben geformuleerd. Dit vereist een sterke regie van de overheid.

Samenvattend:

1) Veehouderij draait om het houden van dieren. Dierwaardige veehouderijsystemen voldoen aan de zes geformuleerde principes van Dierwaardigheid en voor ieder principe worden de negatieve aspecten geminimaliseerd en de positieve aspecten

gemaximaliseerd. Deze principes komen voort vanuit het denken vanuit het dier en borgen het welzijn van dieren in veehouderijsystemen.

2) Een dierwaardige veehouderij is onderdeel van de door de regering gewenste transitie naar een duurzame veehouderij. Cruciaal daarbij is een centrale, gecoördineerde aanpak die parallel en geïntegreerd positief dierenwelzijn en reductie van milieubelasting (stikstof, broeikasgassen, biodiversiteit) aanpakt en waar nodig de economische positie van de veehouder versterkt.
3) Het is aan de overheid om de urgentie te benoemen en het initiatief en de regie te nemen - in overleg met veehouders, marktpartijen, maatschappelijke organisaties en andere stakeholders - en een daarbij passende tijdshorizon te verbinden aan deze zienswijze van de Raad.

5.2 Aanbevelingen

Dierwaardige veehouderij komt niet vanzelf tot stand. De Raad komt daarom tot de volgende aanbevelingen die een stevige rol van de nationale overheid verlangen:

1. Kies als overheid voor een Dierwaardige veehouderij. Neem het initiatief en de regie voor een versnelde ontwikkeling naar een dierwaardige veehouderij gebaseerd op de zes leidende principes. Koppel deze ontwikkeling aan de door de regering gewenste transitie naar kringlooplandbouw en duurzame veehouderij. Verduurzaming en het verdienmodel van boeren zijn onderdeel van deze transitie.
2. Integreer Dierwaardige veehouderij gelijkwaardig in de aanpak van andere beleidsthema's zoals klimaatverandering en stikstofproblematiek.
3. Integreer de ontwikkeling van goede verdienmodellen voor veehouders (en de hele keten) in de ontwikkeling van een dierwaardige veehouderij.
4. Sta als Rijksoverheid voor de keuze van een dierwaardige veehouderij en handel conform proactief richting de EU (sluit aan bij en geef invulling aan de Europese ontwikkelingen op dit gebied) en richting provinciale en gemeentelijke overheden en waterschappen om dierwaardige veehouderij te agenderen en implementeren. Sluit aan op instrumenten van andere beleidsvelden en zorg waar nodig voor aanpassing daarvan.
5. Geef een impuls aan het verder en sneller ontwikkelen van een dierwaardige veehouderij aan de hand van de in deze zienswijze beschreven leidende principes.
   Maak onderscheid tussen: a) al dierwaardige en nieuw te realiseren veehouderijsystemen, b) te renoveren dan wel beperkt aan te passen systemen en c) systemen die een te grote investering vragen om te kunnen voldoen aan de zes principes voor dierwaardige veehouderij. Bied bij renovatie van bestaande stallen ruimte (zowel financiële ruimte als ruimte in beleid) voor de omslag naar een dierwaardige vorm van veehouderij door de eenzijdige inzet op reductie van de

milieubelasting te vervangen door geïntegreerde aanpak van positief dierenwelzijn en reductie van de milieubelasting; zorg vanwege de tijdsdruk op de reductie van de milieubelasting voor het versneld praktijkrijp maken van de hiervoor benodigde integrale systemen.

6. Draag zorg voor onafhankelijke monitoring van de voortgang.

Gezien de complexiteit van het verder en sneller ontwikkelen van een dierwaardige veehouderij en de gesignaleerde kritische ontwikkelpunten heeft de Raad gemeend er goed aan te doen om, naast onze belangrijkste aanbevelingen hierboven, nog een aantal meer praktische aanbevelingen te formuleren als ondersteuning van die ontwikkeling. Deze zijn apart opgenomen in het navolgende kader 'Elementen in de aanpak'.

Elementen in de aanpak

- Veehouders hebben duidelijkheid in beleid nodig, een wenkend perspectief. Dat vraagt langjarige consistentie in de beleidsboodschap.
- Pak de ontwikkeling op samen met veehouderijketens, retailers, foodservice en maatschappelijke organisaties als Dierenbescherming en Natuur en Milieu voor een convenant (of als onderdeel van een Landbouwakkoord zoals geadviseerd door de SER (2021)) over het onomkeerbaar realiseren van een dierwaardige veehouderij gebaseerd op de zes leidende principes.
- Benoem een nationale autoriteit - ‘een Deltacommissaris’ - die, ondersteund door een ambtelijke organisatie en met voldoende vigerende maatregelen, de ontwikkeling naar een dierwaardige veehouderij begeleidt.
- Ontwerp op basis van de zes leidende principes dierwaardige en integraal duurzame veehouderijsystemen die niet alleen aan de zes leidende principes voldoen maar ook aan duurzaamheidseisen die aan alle veehouderijbedrijven worden gesteld.
- Maak een plan van aanpak om helder te krijgen wat nieuwe veehouderijsystemen zijn, welke bestaande systemen (beperkt) gerenoveerd kunnen worden op grond van de zes leidende principes en voor welke systemen de investering te groot is. Het plan van aanpak moet ook duidelijk maken welke stappen veehouders op korte termijn kunnen zetten en hoe de overheid hierin kan ondersteunen. Ook kan dit plan van aanpak duidelijkheid geven hoe voor de langere termijn de leidende principes voor dierwaardige veehouderij geïntegreerd worden met andere maatschappelijke doelen, zoals milieu en klimaat.
- Ontwikkel kwalificatiesystemen om een stalsysteem of elementen van stalsystemen erkend te krijgen als “voldoet aan de leidende principes van dierwaardige veehouderij”. Gebruik hiervan moet een financieringsvoorwaarde van banken worden.
- Zet een kenniscentrum op voor informatie over de transitie naar een integraal duurzame, dierwaardige, veehouderij.
- Verstrek investeringssubsidies voor duurzame veehouderijsystemen en/of voor vernieuwende onderdelen in een stal. Verbind aan bestaande en nieuwe subsidieregelingen standaard de voorwaarde dat concreet gemaakt moet worden hoe deze bijdragen aan een dierwaardige veehouderij en milieubelastingreductie.
- Zorg voor een eenduidige relatie tussen doelstellingen en bestaande en nieuw te ontwikkelen instrumenten. Neem de mededingingstechnische zaken direct mee en benut de mogelijkheden hierin om voor duurzaamheid extra afspraken te maken.
- Maak het mogelijk voor veehouders om een traject diergericht ontwerpen te volgen en neem diergericht ontwerpen als module op in agrarisch onderwijs.
- Maak praktische voorbeelden van (elementen van) stalsystemen die voldoen aan de leidende principes. Toegankelijkheid voor boeren, adviseurs en stalinrichters is een belangrijke voorwaarde: zij moeten er kennis van willen nemen alvorens een stal te (ver)bouwen.

Literatuur

Bergstra T.J., H. Hogeveen & E.N. Stassen, 2013. Zorgen over zorg. Maatschappelijke zorgen over de varkenshouderij in Nederland. https://edepot.wur.nl/280795

Bos, A.P., 2010. Reflexief Interactief Ontwerpen (RIO), Rapport 344. Wageningen UR Livestock Research, 16 pp. https://edepot.wur.nl/134709

BrabantAdvies, 2019. Agrofood Brabant in 2050, 23 pp. www.brabantadvies.com/wp-content/uploads/2020/02/WEBVERSIE-2019-Agrifood-Rapport-WEB4.pdf

Bracke, M.B.M, B.M. Spruijt & Metz, J.H.M., 1999. Overall welfare reviewed. Part 3: Welfare assessment based on needs and supported by expert opinion. Netherlands Journal of Agricultural Science 47, 307-322. https://doi.org/10.18174/njas.v47i3.468

Crump, A., Jenkins, K., Bethell, E.J. et al., 2021. Optimism and pasture access in dairy cows. Sci Rep 11, 4882. https://doi.org/10.1038/s41598-021-84371-x

EU, 2000. EUR-Lex, Het voorzorgsbeginsel. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=LEGISSUM%3Al32042

Farm Animal Welfare Council, 1993. Second Report on Priorities for Research and Development in Farm Animal Welfare; Farm Animal Welfare Council (FAWC), Department of Environment, Food and Rural Affairs: London, UK.

Kantar, 2018. De staat van het dier: Rapportage. In opdracht van RDA. 38 pp. www.rda.nl/publicaties/publicaties/2019/02/14.02.2019-rapportage-publieksenquete-de-staat-van-het-dier-kantar-public/14.02.2019-rapportage-publieksenquete-de-staat-van-het-dier-kantar-public

Korte, S.M., & Olivier, B. & Koolhaas, J., 2007. A new animal welfare concept based on allostasis. Physiology & behavior. 92. 422-8. DOI:10.1016/j.physbeh.2006.10.018

Lindqvist, C. E. S., K. Schutz & Jensen, P., 2002. Red jungle fowl have more contrafreeloading than white leghorn layers: effect of food deprivation and consequences for information gain." Behaviour 139: 1195-1209. DOI: 10.1163/15685390260437335

LNV, 2019. Kamerbrief Duurzame Veehouderij 04-09-2019. www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/09/04/kamerbrief-duurzame-veehouderij

Mellor, D.J., 2016. "Updating Animal Welfare Thinking: Moving beyond the "Five Freedoms" towards "A Life Worth Living"" Animals 6, no. 3: 21. https://doi.org/10.3390/ani6030021

Mellor, D.J., Beausoleil, N.J., Littlewood, K.E., McLean, A.N.,McGreevy, P.D., Jones, B. & Wilkins, C., 2020. The 2020 Five Domains Model: Including Human–Animal Interactions in Assessments of Animal Welfare. Animals 2020, 10, 1870; DOI: 10.3390/ani10101870

Projectteam 'Diergericht Ontwerpen voor varkens', 2009. Wat wil het varken?, Wageningen University & Research, 36 pp. https://edepot.wur.nl/15010

RDA, 2006. Natuurlijk gedrag van legkippen en vleeskuikens. Raad voor Dierenaangelegenheden, 71 pp. www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2006/08/21/natuurlijk-gedrag-van-legkippen-en-vleeskuikens

RDA, 2010. Verantwoord houden. Raad voor Dierenaangelegenheden, 46 pp. www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2010/03/16/verantwoord-houden

RDA, 2013. Grip op ingrepen. Raad voor Dierenaangelegenheden, 34 pp. www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2013/10/08/ingrepen-bij-dieren

RDA, 2016a. Toetsingskader voor productiedieren. Raad voor Dierenaangelegenheden, 33 pp. www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2016/04/01/toetsingskader-voor-productiedieren

RDA, 2018. Denkkader Dierenwelzijn. Raad voor Dierenaangelegenheden, 30 pp. www.rda.nl/publicaties/publicaties/2018/12/21-rda-denkkader/denkkader

RDA, 2019a. Staat van het Dier. Schukken, Y.H., Van Trijp, J.C.M., Van Alphen, J.J.M. & Hopster, H. (eds), 201 pp. ISBN 978-90-830457-1-9. www.rda.nl/publicaties/publicaties/2019/10/04/de-staat-van-het-dier

RDA, 2019b. Digitalisering in de Veehouderij. Raad voor Dierenaangelegenheden, 54 pp. www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2019/06/19/rda-zienswijze-digitalisering-in-de-veehouderij

RDA, 2020. Dierenwelzijn in de kringlooplandbouw. Raad voor Dierenaangelegenheden, 39 pp. www.rda.nl/publicaties/publicaties/2020/05/06/zienswijze-dierenwelzijn-in-de-kringlooplandbouw

Rufener, C., Berezowski, J., Sousa, F.M.A.J., Yandy, A.J., Asher, L. & Toscano, M.J., 2018. Finding hens in a haystack: Consistency of movement patterns within and across individual laying hens maintained in large groups. Scientific Reports. 8 (1). https://www.nature.com/articles/s41598-018-29962-x

Rutgers, B. & Heeger, F.R.. (1999). Inherent worth and respect for animal integrity. In: Dol, M, Fentener van Vlissingen, M. Kasanmoentalib, S, Visser, Th. & Zwart, H. (eds.) Recognizing the Intrinsic Value of Nature. Assen: Van Gorcum, 41–53.

Schutz, K. E., B. Forkman & Jensen, P., 2001. Domestication effects on foraging strategy, social behaviour and different fear responses: a comparison between the red junglefowl (Gallus gallus) and a modern layer strain. Applied Animal Behaviour Science 74(1): 1-14. DOI:10.1016/S0168-1591(01)00156-3

SER, 2021. Naar duurzame toekomstperspectieven voor de landbouw. Verkenning naar een landbouwakkoord. www.ser.nl/nl/Publicaties/toekomstperspectieven-landbouw

Sterksel, 2012. https://youtu.be/b97MTQWk2LY

Van Asselt, M., Ekkel, E.D., Kemp, B. & Stassen, E.N., 2015. Best broiler husbandry system and perceived importance of production aspects by Dutch citizens, poultry farmers and veterinarians. In: Know your food, Food ethics and innovation, Dumitras D.E., Jitea, I.M. & Aerts, S. (eds), 138-143. https://doi.org/10.3920/978-90-8686-813-1_20

Van Dixhoorn I.D.E., Reimert, I., Middelkoop, J., Bolhuis, J.E., Wisselink, H.J., Groot Koerkamp, P.W.G., et al., 2016. Enriched Housing Reduces Disease Susceptibility to Co-Infection with Porcine Reproductive and Respiratory Virus (PRRSV) and Actinobacillus pleuropneumoniae (A. pleuropneumoniae) in Young Pigs. PLoS ONE 11(9). https://doi.org/10.1371/journal.pone.0161832

Wood-Gush, D. G. M., Jensen, P. & Algers, B., 1990. "Behaviour of pigs in a novel semi-natural environment." Biology of Behaviour **15**: 62-73. https://www.cabdirect.org/cabdirect/abstract/19912218690

Bijlage 1 – Vraagstelling van minister

11-2-2021

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Raad voor Dieraangelegenheden
T.a.v. de heer ir. M.H.W. Schakenraad, secretaris
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG

Directoraat-generaal Agro
Directie Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6100 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/lnv

Behandeld door
M.C.W. Schouten

T 06 55484049
m.c.w.schouten@minlnv.nl

Ons kenmerk
DGA-DAD / 21011088

Datum 05 FEB 2021
Betreft Verzoek zienswijze randvoorwaarden voor positief welzijn in de veehouderij

Geachte heer Schakenraad,

De landbouw is een onmisbare activiteit in onze samenleving, ze staat immers garant voor het voeden van een steeds groter wordende wereldbevolking. Maar de huidige wijze van landbouw is niet vol te houden en loopt aan tegen de grenzen van draagkracht van onze planeet. Daarom heb ik ingezet op een transitie naar kringlooplandbouw. Dit betekent dat reststromen zoveel als mogelijk opnieuw als grondstof worden ingezet en verliezen van nutriënten zoveel als mogelijk worden voorkomen. Het dier heeft een duidelijk plaats binnen kringlooplandbouw. Dieren zijn in staat om reststromen en laagwaardige plantaardige materialen om te zetten in hoogwaardige dierlijke eiwitten en vetten voor humane consumptie. Daarbij leveren ze meststoffen, die weer gebruikt kunnen worden voor de teelt van gewassen.

Binnen de transitie naar kringlooplandbouw heeft het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) de ambitie het niveau van dierenwelzijn en -gezondheid te borgen én te verbeteren. Blijvend uitganspunt daarbij is dat aanpassingen aan het dier verdwijnen en dat houderij-systemen worden vormgegeven rond de behoefte van het dier. Het is daarbij van belang deze behoeftes te kennen en te kunnen vertalen in praktische randvoorwaarden waaraan de veehouderij van de toekomst moet voldoen. De verbetering van het niveau van diergezondheid en dierwelzijn is daarmee ook te monitoren en te borgen.

De RDA heeft in mei van afgelopen jaar een eerste zienswijze uitgebracht over dierenwelzijn in de kringlooplandbouw. De conclusies en aanbevelingen onderschrijf ik. Met name de aanbeveling om concrete randvoorwaarden uit te werken en deze te gebruiken om met de stakeholders stappen te zetten richting een kringlooplandbouw, waarin de verbetering van dierenwelzijn en -gezondheid wordt geborgd.
De positie van het dier in de veehouderij van de toekomst moet concreet worden uitgewerkt, zodat voor iedereen duidelijk is hoe deze positie eruit ziet. Middels deze brief verzoek ik de RDA daarom om een zienswijze op te stellen die ingaat de behoeftes van het dier om een positief welzijn te ervaren in de veehouderij. De centrale vraag die u hierbij stel is:

111-2-2021

Directoraat-generaal Agro
Directie Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn

Ons kenmerk
DGA-DAD / 21011088

"Wat zijn randvoorwaarden voor de veehouderij van de toekomst, waarin het dier een positieve staat van welzijn ervaart?"

Vervolgens zou ik graag zien dat de zienswijze ingaat op de volgende deelvragen:

1. Wat kan worden verstaan onder 'dierwaardig' en 'positief welzijn'?
2. Wat zijn de fysiologische (incl. diergezondheid) en ethologische behoeftes van productiedieren, die voorwaardelijk zijn voor een positief welzijn?
3. Welke meetbare parameters zijn bruikbaar om te bepalen of aan deze behoeftes wordt voldaan?
   - Wat is beschikbaar en wat moet ontwikkeld worden?
4. Hoe faciliteert een houderij-systeem van de toekomst deze behoeftes?

Inmiddels is de RDA al gestart met dit onderwerp en hebt u aangegeven de zienswijze op eigen initiatief aan te vullen. Ik ga ervan uit dat u deze zienswijze, of in elk geval het gevraagde deel, spoedig kunt opleveren.

Met vriendelijke groet,

Carola Schouten
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Samenstelling Raad voor Dierenaangelegenheden

De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) is een onafhankelijke raad van deskundigen die de minister van Landbouw gevraagd en ongevraagd adviseert over multidisciplinaire vraagstukken op het gebied van dierenwelzijn en diergezondheid. De RDA bestaat uit wetenschappelijke experts en praktijkdeskundigen die er op persoonlijke titel, zonder last of ruggespraak, zitting in hebben.

De concept zienswijze is ter beoordeling voorgelegd aan de gehele Raad. Deze zienswijze is daarmee een product van de hele Raad. De RDA bestond op 1 oktober 2021 uit de volgende leden:

Prof.dr. J.J.M. van Alphen
Dr.ir. G.B.C. Backus
J.P. van den Berg
W.T.A.A.G.M. van den Bergh
Prof.dr.ir. I.J.M. de Boer
Dr. J.J.L. Candel MA
Drs. H.R. Chalmers Hoynck van Papendrecht
Prof.dr.ir. G.M. van Dijk
Dr. N. Endenburg PhD
Prof.dr.ir. J.W. Erisman
Prof.dr. R. Gehring
Drs. D. van Gennep
Prof.dr. M.A.M. Groenen
Prof.dr. S. Haring
Prof.dr.ir. L.A. den Hartog
A.L. ten Have-Mellema
Prof.dr.ir. J.A.P. Heesterbeek
Drs. G. Hofstra
J.A.M. Huijbers
Prof.dr.ir. A. van Huis
Prof.dr.ir. B. Kemp
A. Kemps
Dr. L.J.A. Lipman
Dr. F.L.B. Meijboom
Drs. F.E. Rietkerk
Mr. C.W. Ripmeester
Prof.dr.ir. T.B. Rodenburg
Dr. M.C.Th. Scholten
Prof.dr. Y.H. Schukken
Ir. G.C. Six
Drs. M. Slob
Prof.dr. G.R. de Snoo
Mr.drs. J. Staman, voorzitter
Dr.ir. J.W.G.M. Swinkels
Drs. R.A. Tombrock
Prof.dr.ir. J.C.M. van Trijp
Dr. H.A.P. Urlings
Dr. J.B.F. van der Valk
J. van de Ven
Drs. F.A.L.M. Verstappen

Secretaris van de Raad is ir. M.H.W. Schakenraad.

Meer informatie over de Raad voor Dierenaangelegenheden vindt u op onze website: www.RDA.nl. Daar kunt u ook alle eerder uitgebrachte adviezen downloaden.

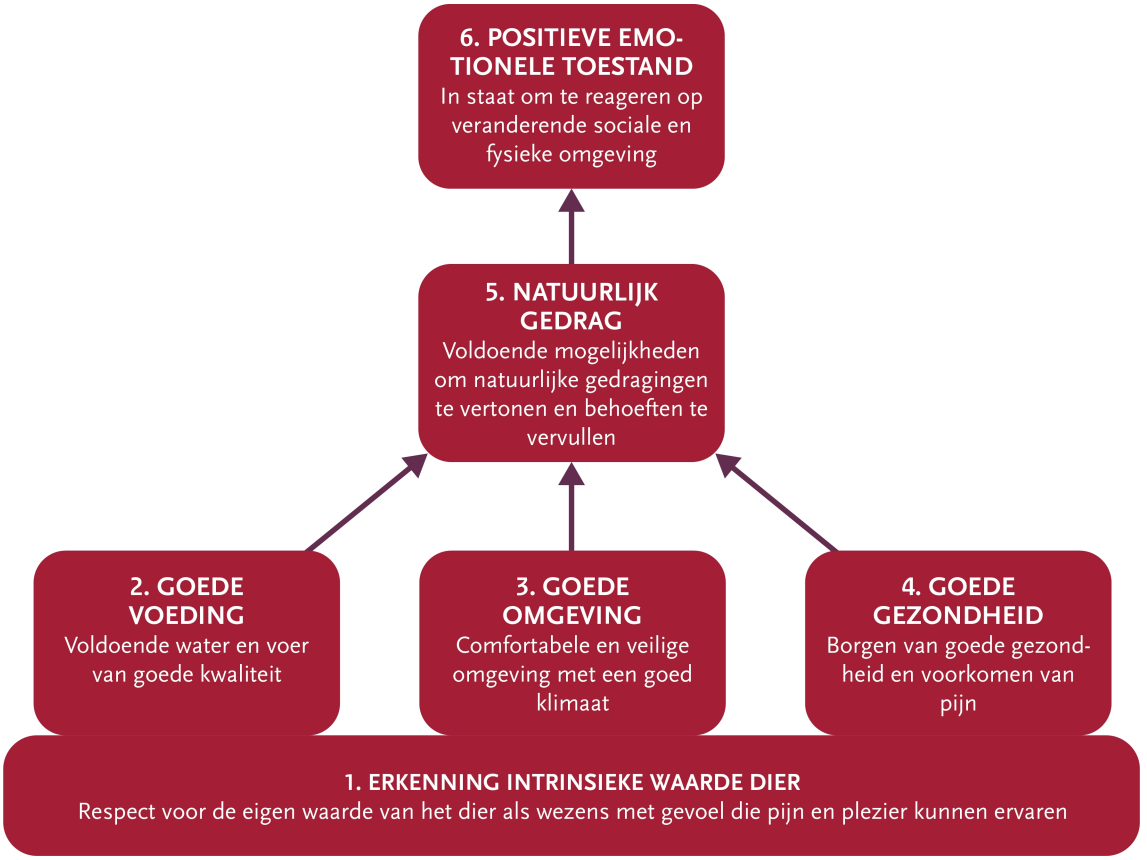
6. POSITIEVE EMOTIONELE TOESTAND
In staat om te reageren op veranderende sociale en fysieke omgeving
5. NATUURLIJK GEDRAG
Voldoende mogelijkheden om natuurlijke gedragingen te vertonen en behoeften te vervullen
2. GOEDE VOEDING
Voldoende water en voer van goede kwaliteit
3. GOEDE OMGEVING
Comfortabele en veilige omgeving met een goed klimaat
4. GOEDE GEZONDHEID
Borgen van goede gezondheid en voorkomen van pijn
1. ERKENNING INTRINSIEKE WAARDE DIER
Respect voor de eigen waarde van het dier als wezens met gevoel die pijn en plezier kunnen ervaren

Agenderingsverzoek Statencommissies Noord-Holland

Naam fractie/ indiener: Partij voor de Dieren / Ines Kostic

Naam commissie en datum: NLG 10 januari 2022

X Verzoekt de brief op de C-agenda onder nr.

van: 15e

onderwerp: "Dierenwelzijn: persbericht over de zienswijze 'Dierwaardige veehouderij' "

ter bespreking te verplaatsen naar de B-agenda

Aanleiding
Hieronder wordt de achtergrond van het onderwerp geschetst en aangegeven wat de aanleiding is voor het verzoek:

<u>Dierwaardige veehouderij</u>

De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) heeft op verzoek van de minister van LNV een advies uitgebracht over een 'dierwaardige veehouderij'. De zienswijze gaat over de veehouderij van de (nabije) toekomst, in het kader van de transitie naar kringlooplandbouw en duurzame veehouderij (iets waar de provincie ook mee bezig zegt te zijn). In deze zienswijze hanteert de Raad de benaming 'dierwaardige veehouderij' als aanduiding van die veehouderij van de toekomst, waarin het dier een positieve staat van welzijn ervaart.

De RDA geeft daarin o.a. invulling aan 'positief welzijn' met zes leidende principes:

1) erkenning van de intrinsieke waarde en de integriteit van het dier. Dat betekent: respect voor de eigen waarde van het dier als wezen met gevoel, dat pijn en plezier kan ervaren. Dit houdt onder meer in dat veehouders geen fysieke ingrepen meer uitvoeren, zoals staarten couperen of snavels behandelen;

2, 3, 4) voorzien in drie basisbehoeften: goede voeding, goede omgeving en goede gezondheid;

5) het dier moet voldoende mogelijkheden hebben om essentiële natuurlijke gedragingen te vertonen en zijn behoeften te vervullen;

6) het dier moet een emotionele toestand kunnen bereiken die het als overwegend positief ervaart. Voor dat laatste moet het dier kunnen reageren op omstandigheden in zijn omgeving.

In de zienswijze 'Dierenwelzijn in de kringlooplandbouw' uit 2020 heeft de RDA al geconcludeerd dat goed dierenwelzijn (en niet enkel diergezondheid) uitgangspunt moet zijn voor iedere vorm van landbouw, zo ook kringlooplandbouw.[1] Omdat dierenwelzijn (als onderdeel van onze sociaal-maatschappelijke waarden) niet automatisch in het kringloopconcept zit, is aandacht hiervoor noodzakelijk. **Dat is ook door provincie Noord-Holland erkend, na een amendement van o.a. de**

[1] https://www.rda.nl/nieuws/nieuws/2020/5/06/zienswijze-dierenwelzijn-in-de-kringlooplandbouw

PvdD op de Voedselvisie hierover.[2] De verantwoordelijke gedeputeerde heeft ook aangegeven aan de slag te gaan hiermee. RDA's adviezen bieden hier aanknopingspunten voor.

De RDA pleit ervoor om dierenwelzijn integraal mee te nemen in de transitie van de veehouderij die is gericht op kringlooplandbouw en duurzaamheid. Volgens de Raad is de veehouderij alleen toekomstbestendig als deze ook dierwaardig is. Dierwaardige veehouderij vereist volgens de Raad daarbij een gerichte aanpassing van ruimtelijke ordenings-, milieu- en natuurwetgeving en de ontwikkeling van goede verdienmodellen voor veehouders (en de hele keten). Een dierwaardige veehouderij zal alleen tot stand komen als de overheid het initiatief neemt en de urgentie benoemt, constateert de Raad. Er is een ander beleid nodig en een sterke regiefunctie van de overheid.

Dit alles betekent dus ook een rol voor de provincie.

Dieren én volksgezondheid beschermen

Een dierwaardige, veiligere wereld voor de dieren, is een veiligere wereld voor de mens. Zoals ook de RDA laat zien, hebben mensen en andere dieren veel gemeen: het vermogen om sociale relaties op te bouwen, te lijden en blijdschap, angst en pijn te voelen. Maar we delen ook de vatbaarheid voor dezelfde ziekteverwekkers. Dat geldt voor zoönosen, infectieziekten die van dier naar mens kunnen overspringen. Een voorbeeld daarvan is corona, maar eerder ook bijv. MERS, Mexicaanse griep en Q-koorts. De Nederlandse melkgeitenhouderij maakte duizenden mensen ziek, bijna honderd overleden en meer dan vijfhonderd mensen worden nooit meer beter. Mensen met chronische Q-koorts lopen nu ook extra risico bij corona. Het overspringen van infectieziekten van mens op dier is van alle tijden. Maar de mate waarin dat gebeurt en de omstandigheden die dat mogelijk maken vragen dringend onze aandacht. De WHO en virologen hadden er vaak op gewezen dat epidemische uitbraken afgelopen jaren zijn toegenomen. Overheden worden er steeds door overvallen. Maar voor vele wetenschappers was het geen verrassing.

Wetenschappers waarschuwen namelijk al heel lang voor de gevaren van de manier waarop we met dieren en natuur omgaan en voor de gevaren van de intensieve veehouderij voor de volksgezondheid. Het gevaar werd daarbuiten, mede onder invloed van overheden die wegkijken, onderschat.[3][4]

Viroloog Marion Koopmans zei in 2018 dat het probleem van zoönosen niet alleen iets is voor landen buiten Europa, maar juist Nederland een tikkende tijdbom is: "Nederland zelf is een van de meest dichtbevolkte landen ter wereld, een van de gebieden met de meeste landbouwdieren op een kluitje. Je leest in de krant over megastallen, we zitten elkaar daarmee in toenemende mate in de weg. Je ziet dat juist in Nederland de condities aanwezig zijn die het de verspreiding van infecties makkelijk maken."

Door de intensieve manier waarop dieren worden gehouden, is Nederland een broedplaats voor gevaarlijke infectieziekten geworden die van dier op mens kunnen overspringen. Alle adviezen van wetenschappers komen neer op de woorden van arts-microbioloog en hoogleraar bloedoverdraagbare infecties Hans Zaaijer: "We kunnen ons de risico's die de intensieve veehouderij

[2] https://noordholland.partijvoordedieren.nl/moties/amendement-diervriendelijkste-opties-sluiting-kringlopen

[3] https://www.gelderlander.nl/binnenland/viroloog-nederland-is-vol-met-gastheren-die-een-virus-over-kunnen-dragen-br~afbc59f5/

[4] https://www.trouw.nl/wetenschap/wetenschappers-ziektes-die-overdraagbaar-zijn-van-dier-op-mens-gevaarlijk-onderschat~b4cf7469/

voor de volksgezondheid meebrengt simpelweg niet veroorloven. We moeten ervan af." Een presentatie van zijn hand is hier te bekijken.

In Noord-Holland is onlangs weer de gevaarlijke variant van de vogelgriep (hoogpathogene vogelgriep, HPAI) uitgebroken. In januari dit jaar moesten wéér 170.000 worden gedood op een intensieve pluimveehouderij in Grootschermer (vorig jaar werden 107.000 kuikens gedood).[5] Een bedrijf waar omwonenden al langer over klagen in verband met de mogelijke gevolgen voor de gezondheid. Het bedrijf is ook nog eens gelokaliseerd nabij het waterrijke Natura 2000-gebied Eilandspolder.

In 2003 sloeg de vogelgriep via de pluimveehouderij als eens over op mensen, waarbij de ziekte een persoon doodde. Virologen waarschuwen dat het een kwestie van tijd is tot het vogelgriepvirus besmettelijk wordt tussen mensen onderling en dan zijn de gevolgen niet te overzien.
Zo toonde Ron Fouchier – volgens de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen een van de sleutelfiguren in de virologie – aan dat vogelgriep in een paar stappen zodanig kan muteren dat het van mens op mens overdraagbaar wordt. Als dat gebeurt hebben we in potentie te maken met een zoönose die tientallen keren dodelijker is dan corona.

Viroloog Thijs Kuiken van de Erasmus Universiteit Rotterdam roept op om de intensieve manier van dierhouderij over een andere boeg te gooien. "*Als we geen intensieve pluimveehouderij hadden gehad, dan was de ernstige, ziekmakende vorm van vogelgriep ook nooit ontstaan*. [..] *Op de lange termijn moeten we inzien dat de intensieve manier van dierhouderij, met enorm veel dieren op een kluitje om heel veel redenen niet langer houdbaar is. Als we daar niet mee ophouden, komen we vanzelf weer een volgende uitbraak van vogelgriep of een nog onbekende 'ziekte X' tegen*." [6]

In het rapport 'Zoönosen in het vizier', opgesteld door een brede expertgroep in opdracht van het kabinet, wordt aangegeven dat Nederland kwetsbaar is voor besmettingen door vogelgriep, vanwege de hoge dichtheid aan (pluim)veehouderijen. Een van de adviezen is: "*Een verbod op pluimveehouderij in waterrijke gebieden en reductie van het aantal bedrijven kunnen ook bijdragen aan het verder terugdringen van het risico op (verspreiding van) vogelgriep.*"[7]

Ook uit de EU (European Food Safety Authority) komt het advies om in te zetten op een aanpak van afbouw van de intensieve pluimveehouderijen.

Het behandeldoel
Hieronder wordt aangeven met welk doel de fractie dit onderwerp/ de ingekomen brief op de agenda heeft gezet

- ***welke politieke vraag wil de indiener aan de orde stellen***

Inleiding politieke vragen

Dierwaardige veehouderij
De RDA zienswijze 'Dierwaardige veehouderij' is relevant voor de provincie. Immers:

[5] https://www.nhnieuws.nl/nieuws/298309/weer-vogelgriep-bij-pluimveehouder-in-grootschermer-nu-170000-kuikens-geruimd
[6] https://www.bnnvara.nl/vroegevogels/artikelen/pluimveeindustrie-bron-van-ernstige-vogelgriep
[7] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/06/01/rapport-expertgroep-zoonosen

- in Noord-Holland worden ongeveer 10 miljoen landbouwdieren per jaar gehouden[8] [9] [10];
- het denken over het behandelen van dieren verandert in de maatschappij en steeds meer mensen maken zich zorgen over de manier waarop we met dieren omgaan;
- de provincie wil een transitie van de landbouw naar o.a. kringlooplandbouw;
- dierenwelzijn is onderdeel van provinciaal beleid geworden (we hebben een gedeputeerde Dierenwelzijn), o.a. van de Voedselvisie en van de kringlooplandbouw waar de provincie naar zegt te streven;
- dierenwelzijn is ook onderdeel van het streven naar een 100% natuurinclusieve grondgebonden landbouw in Noord-Holland;
- gedeputeerde Landbouw en Dierenwelzijn heeft ook expliciet aangegeven dierenwelzijn zoveel mogelijk te willen stimuleren. Zij zou daarvoor inspiratie ophalen bij o.a. dierenwelzijnsorganisaties. En er is een motie aangenomen om dierenwelzijn bij kringlooplandbouw te betrekken. De RDA-zienswijze kan de provincie helpen om haar ambities voor dierenwelzijn concreter in te vullen, zoals eerder toegezegd door de gedeputeerde.

Intensieve veehouderij en de gezondheid van Noord-Hollanders en hun leefomgeving

Een dierwaardige veehouderij betekent ook afbouw van de intensieve veehouderij en betere bescherming van gezondheid van Noord-Hollanders en hun leefomgeving.

Provincie Noord-Holland lijkt weg te kijken van de gevaren van onze eigen intensieve veehouderij, als we kijken naar de antwoorden op de Statenvragen die de Partij voor de Dieren had gesteld over de uitbraak van de vogelgriep in Noord-Holland.[11] Gedeputeerde Staten (GS) noemen de uitbraak van de vogelgriep “een natuurramp”. Alsof het ons zomaar overkomt. Maar zoals hierboven geschetst, laten wetenschappers zien dat de uitbraken van de gevaarlijke variant niet natuurlijk zijn, maar door menselijk handelen zijn ontstaan, en dat overheden juist meer kunnen doen om de kans op zulke uitbraken te voorkomen. Juist Provincie Noord-Holland, met haar waterrijke gebieden en vele watervogels.

In beantwoording[12] op schriftelijke vragen van de Partij voor de Dieren over de ruiming van een kippenbedrijf in Grootschermer antwoordde GS onder andere dat:
1. intensieve veehouderij / vee-industrie geen onderdeel is van de Voedselvisie, maar onder economisch beleid valt;
2. dierenwelzijn is geborgd door landelijke regelgeving en de NVWA toeziet op naleving van deze regels.
3. de uitbraken van de gevaarlijke vogelgriep in de Noord-Hollandse pluimveehouderij een ‘natuurramp’ zijn en dat ze geen link willen leggen tussen de intensieve (pluim)veehouderij en verhoogde risico’s voor de gezondheid van mensen.

---

[8] https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/80780ned/table?dl=5FA88 23.815 varkens en 1,483 miljoen kippen (voorlopige cijfers 2021). Waarvan 1,236 miljoen vleeskuikens. Deze hebben een ‘cyclus van circa 6 weken, waardoor het aantal gehouden vleeskuikens per jaar circa 8 maal dit aantal bedraagt, zijnde 9,9 miljoen dieren.

[9] https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/80780ned/table?dl=5FA89 melk- en kalfkoeien (87.945 >= 2 jaar), 22.052 geiten

[10] https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/80780ned/table?dl=5FA8E 122.049 schapen

[11] Vragen over ruiming kippenstallen in Grootschermer vanwege hoogpathogene vogelgriep - Broedplaatsen voor een nieuwe epidemie - Noord-Holland - Partij voor de Dieren

[12] Vragen over ruiming kippenstallen in Grootschermer vanwege hoogpathogene vogelgriep - Broedplaatsen voor een nieuwe epidemie - Noord-Holland - Partij voor de Dieren

De PvdD is het zeer oneens over alle drie punten en maakt zich ernstige zorgen over deze (onwetenschappelijke) houding van de provincie, zeker gezien de maatschappelijke ontwikkelingen en de vraag aan alle overheden om bij te dragen aan de noodzakelijke transities. We leggen dat uit door in te gaan op het eerste hierboven genoemde punt en daarna op het tweede en derde punt.

Landbouwdieren worden gehouden voor voedsel. Het is dus zeer onlogisch om de vee-industrie/intensieve veehouderijsector buiten de Voedselvisie te plaatsen. Het past niet bij de verschillende uitdagingen en wensen vanuit de maatschappij. Het past ook niet bij de geest en de letter van de Voedselvisie. De doelen m.b.t. natuurinclusieve landbouw zijn weliswaar expliciet gekoppeld aan grondgebonden landbouw, maar de ambities m.b.t. kringlooplandbouw, transparantie, een meer plantaardig voedselsysteem en dierenwelzijn zijn dat niet en gelden dus breder. Uit de inleiding van de Voedselvisie blijkt dit al:

"*Deze voedselvisie gaat in op de transitie van ons huidig voedselsysteem*. Een transitie die streeft naar een beter evenwicht tussen, economische, ecologische, ruimtelijke en sociale belangen. Opdat de land-, tuinbouw en visserij in Noord-Holland baat heeft bij een gezond economisch toekomstperspectief om op de lange termijn rendabel te kunnen produceren. Uit ecologisch oogpunt moet de transitie van het voedselsysteem* ook voordelig zijn voor bodem, water, biodiversiteit, klimaat en dierenwelzijn."*

Bovendien zijn ook intensieve veehouderijen 'grondgebonden', maar dan in de zin dat ze elders in de wereld gigantische stukken grond (ruimte) in beslag nemen voor o.a. veevoer. De intensieve veehouderij is ook een aanslag op het milieu.

De provincie erkent in de Voedselvisie tevens de noodzaak van groene landbouwtransities, en de provinciale rol om die te versnellen: *"Een provinciale overheid kan een transitie van het voedselsysteem* niet alleen bewerkstelligen. Daar zijn alle overheidslagen (EU, Rijk, provincies en gemeenten) en het totale voedselnetwerk en andere partijen voor nodig.* ***Maar als provincie kunnen we wel een belangrijke bijdrage leveren om de transities te versnellen****."*

En: *"De provincie streeft naar een schone en veilige productie van gezond, betaalbaar en smaakvol voedsel voor iedereen. Een voedselsysteem* met gezonde verdienmodellen voor de ondernemers, maar wat ook goed is voor het klimaat, de bodem, het milieu en dierenwelzijn*."

Tot zover het eerste punt over de vee-industrie in de Voedselvisie en provinciaal beleid.

Daarnaast het tweede punt: landbouwdieren worden in praktijk te weinig beschermd en de NVWA controleert nauwelijks op overtredingen. Zie o.a. het onderzoek "Dertig jaar dierenleed, voedselfraude en slecht toezicht" van NRC. [13] De controle op naleving van de regels die er al zijn schiet ernstig tekort, zie o.a. het rapport "Naleving dierenwelzijns-wetgeving vee-industrie", van de Stichting Dier&Recht en Varkens in Nood, maar ook onderzoek in opdracht van minister van LNV.[14][15] En zelfs uit de al beperkte controles van de NVWA komen ernstige feiten van aantasting van

[13] https://www.nrc.nl/nieuws/2017/06/23/30-jaar-dierenleed-voedselfraude-en-slecht-toezicht-a1563898
[14] https://www.dierenrecht.nl/sites/default/files/2019-10/rapport-naleving-dierenwelzijnswetgeving-in-de-vee-industrie-2014.pdf
[15] https://www.boelszanders.nl/nvwa-schiet-tekort-in-toezichthoudende-taak-als-gevolg-van-capaciteitsproblemen/

dierenwelzijn naar voren.[16][17][18]

Ook in de laatste zienswijze van de RDA wordt aangegeven dat hoewel er wel verbeteringen zijn, de veehouderijsectoren nog steeds te maken hebben "*met hardnekkige en nieuwe welzijnsproblemen*".

De problemen rond dierenwelzijn zijn bij de behandeling van de Voedselvisie ook kort geschetst door o.a. dierenartsen van Caring Vets, Wakker Dier en Caring Farmers.[19] [20][21] Ook hebben Politieke Jongeren Organisaties hun zorgen hierover geuit bij de provincie.[22]

Ten slotte het derde punt: de provinciale weigering verantwoordelijkheid te nemen om mensen te beschermen tegen de risico's in de intensieve (pluim)veehouderij. Zoals onder het kopje **Aanleiding** geschetst, zijn wetenschappers duidelijk over het feit dat de risico's op een nieuwe epidemie/pandemie te groot zijn en dat dat verband houdt met onze intensieve (pluim)veehouderij. De provincie hoort dat op zijn minst te erkennen.

Daarnaast biedt ons Programma Gezonde Leefomgeving genoeg aanknopingspunten voor de provincie om ook haar verantwoordelijkheid te nemen om mensen, natuur en milieu te beschermen tegen de negatieve gezondheids- en milieueffecten van intensieve veehouderijen. Zo staat er in het programma: "*We geven vorm aan de ambitie door gezondheidsaspecten mee te laten wegen in de provinciale besluitvorming, bijvoorbeeld met betrekking tot de ruimtelijke ordening of mobiliteit, maar ook in de vergunningverlening voor milieubelastende bedrijven*."

GS stelt dat dit alleen gaat om activiteiten waarbij de provincie zelf bevoegd is om keuzes te maken. Maar die bevoegdheid heeft de provincie ook wel wat betreft landbouw, zoals we bijvoorbeeld zien in de **Voedselvisie, het stikstofdossier, de omgevingsverordening en de ingestelde geitenstop.**

Er ligt een duidelijk advies van experts voor minstens "*een verbod op pluimveehouderij in waterrijke gebieden en reductie van het aantal bedrijven.*"[23]

<u>Politieke vragen</u>

1. De RDA pleit ervoor om dierenwelzijn integraal mee te nemen in de transitie van de veehouderij die is gericht op kringlooplandbouw en duurzaamheid (en ziet dat als een gezamenlijke uitdaging voor o.a. verschillende overheden). Volgens de Raad is de veehouderij alleen toekomstbestendig als deze ook dierwaardig is.

a) Zijn de fracties het hier met RDA eens?
b) Vinden de andere fracties ook dat GS de aanbevelingen van de RDA (o.a. de zes leidende

---

[16] https://www.gelderlander.nl/home/horrorscenario-s-in-slachthuizen-varken-ging-levend-in-broeibak-met-water-van-60-graden~ac577b48/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F
[17] https://youtu.be/0Tz2knoTLmI
[18] https://www.dierenrecht.nl/sites/default/files/2019-10/rapport-dierverwaarlozing-op-risicobedrijven.pdf
[19] https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=noordholland&id=1100295052
[20] Voer actie voor de vleeskuikens | Wakker Dier
[21] https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=noordholland&id=1100295053
[22] https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=noordholland&id=1100304684
[23] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/06/01/rapport-expertgroep-zoonosen

principes voor een positief dierenwelzijn) zoveel mogelijk integraal moet betrekken bij provinciaal beleid, bijvoorbeeld in de uitwerking van he amendement voor het betrekken van dierenwelzijn bij stimulering van kringlooplandbouw?

2. Zijn de andere fracties het met ons eens dat de Voedselvisie óók gaat over de intensieve veehouderij (vee-industrie) en dat die industrie niet (alleen) onder economisch beleid van de provincie valt? En dat we zelfs m.b.t. economisch beleid hier vanuit een brede, maatschappelijk verantwoorde economie naar zouden moeten kijken?[24]

3. Welke fracties zijn bereid om met de PvdD mee te denken over het verder invulling geven van het RDA-advies in provincie Noord-Holland en het aansporen van GS om hier werk van te maken (binnen onze mogelijkheden uiteraard)? Daarbij kunnen bijvoorbeeld de volgende vragen worden meegenomen
- hoe kan dierenwelzijn een betere plek krijgen in de transitie van de landbouw?
- wat betekent het voor de melkveehouderij, geitenhouderij, kippenhouderij, varkenshouderij en schapenhouderij?
- welke verdienmodellen passen hierbij?
- hoe kunnen we dierenwelzijn zoals geschetst door RDA integraal meenemen bij provinciale oplossingen/beleid voor het stikstofprobleem, waterkwaliteitsprobleem, klimaat, ruimtegebruik en gezondheid?
- wat kan in de Omgevingsverordening 2022 worden geregeld?

4. Erkennen andere fracties ook het risico van de intensieve (pluim)veehouderijen voor de gezondheid zoals door experts geschetst en zijn ze bereid om met PvdD mee te denken over hoe we de afbouw van de intensieve veehouderij vanuit de provincie kunnen stimuleren?
Daarbij valt te denken aan:

- erkenning van afbouw van intensieve veehouderij als provinciaal beleidsdoel, zoals de transitie naar natuurinclusieve grondgebonden landbouw een beleidsdoel is op dit moment;
- de verkenning van de mogelijkheid om via bijvoorbeeld de instrumenten van de omgevingsverordening een verbod op verdere uitbreiding van de intensieve veehouderij in te stellen of tenminste een verbod op uitbreiding van de pluimveehouderij in waterrijke gebieden in te stellen;
- om in navolging van gemeente Apeldoorn, in gesprek te gaan met intensieve veehouders in Noord-Holland, en eerst alleen te inventariseren onder welke voorwaarden ze zouden willen meewerken aan de beëindiging van de intensieve veehouderij? [25]

- **wat vraagt de indiener aan de andere fracties (de commissie, de portefeuillehouder)**

De PvdD vraagt de andere fracties een antwoord te geven op de **vier** hierboven genoemde politieke vragen.

[24] De Nota Waardevol en Verbonden van minister Schouten (2018, LNV niét EZ), waarin ze de omslag naar kringlooplandbouw beschrijft, gaat immers ook zeker over de intensieve veehouderij. Visie Landbouw, Natuur en Voedsel: Waardevol en Verbonden | Beleidsnota | Rijksoverheid.nl

[25] https://apeldoorn.partijvoordedieren.nl/moties/motie-vreemd-aan-de-orde-van-de-dag-stimuleren-natuur-inclusieve-kringloop-veehouderij

Rondvraag mw. Jellema PvdA

- Het rapport Herstel Van Vertrouwen, aangaande HHNK en bewoners van Uitdam: Inmiddels zal de gedeputeerde dat gelezen hebben. Er staan een aantal aanbevelingen in. Is het de wens van de gedeputeerde, het is in ieder geval wel de wens van de PvdA-NH, om dit rapport – op de voor GS en PS relevante onderdelen – te bespreken in de commissie?

PNH heeft in 2017 4 milj meebetaald aan aanleg Markerwadden. Het beheer zit bij Flevoland. Dit jaar heeft Natuurmonumenten de voorwaarden om af te meren bij de Markerwadden veranderd, waardoor het voor zeilcharterschepen veel ongunstiger is geworden dan voor de veerboot van Natuurmonumenten en privé vaartuigen. Veel NH charterschepen hebben daar last van, een sector die het de afgelopen door corona zwaar heeft gehad en wel ook het beheer van veel varend erfgoed op zich neemt.

Kan de gedeputeerde zich ervoor inzetten dat Natuurmonumenten en provincie Flevoland aan tafel blijven zitten met de BBZ, de beroepsvereniging zeilschepen, om ervoor te zorgen dat NH zeilcharters op een voor alle partijen acceptabele wijze gebruik kunnen blijven maken van een stukje nieuwe natuur waarvan we allemaal willen dat het toegankelijk blijft?

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	8831
Extern Zaak ID	961796
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 februari 2022
Agendapunt	16.a
Titel	Resultaten van PFAS in Noord-Hollands grondwater (C-agenda NLG 7-2-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
961796-1760847 Rapport onderzoek naar PFAS in het grondwater in de kuststrook van Noord-Holland 25 oktober 2021.pdf
961796-1760848 Memo meetronde grondwaterkwaliteit Noord-Holland 2021-PFAS.pdf
Brief aan PS over resultaten van PFAS in Noord-Hollands grondwater.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	17 januari 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**7 februari 2022**

Toelichting

De provincie heeft een pilotonderzoek naar PFAS in het ondiepe grondwater in de kuststrook van Noord-Holland laten uitvoeren. Ook heeft zij in het grondwatermeetnet de aanwezigheid van PFAS in het diepere grondwater onderzocht. Het grondwater dat is onderzocht wordt niet gebruikt voor de drinkwaterwinning. De resultaten laten zien dat PFAS weliswaar regelmatig in het grondwater aangetroffen worden, maar dat er geen acute risico's zijn. Wel is het wenselijk vervolgonderzoek uit te voeren. Dit zal de provincie doen in samenwerking met andere kustprovincies en KWR Water Research.

Rapport

Projectnummer: 51000914 / 366019
Referentienummer: NL21-648800269-8114
Datum: 25-10-2021

Onderzoek naar PFAS in het grondwater in de kuststrook van Noord-Holland

Status: Definitief

Opdrachtgever:
Provincie Noord-Holland
Postbus 3007
201 DA HAARLEM

Sweco
Robijnstraat 11
1812 RB Alkmaar
Postbus 214
1800 AE Alkmaar

T +31 88 811 66 00
www.sweco.nl

Sweco Nederland B.V.

Handelsregister 30129769
Statutair gevestigd te De Bilt

Marco Hollander

M +31 6 55 18 53 73

Verantwoording

Titel	Onderzoek naar PFAS in het grondwater in de kuststrook van Noord-Holland
Projectnummer	51000914 / 366019
Referentienummer	NL21-648800269-8114
Revisie	D1
Datum	25-10-2021
Auteur	Marco Hollander
E-mailadres	marco.hollander@sweco.nl
Gecontroleerd door	Hilke van den Berg
Paraaf gecontroleerd	
Goedgekeurd door	Tanja van Zanden
Paraaf goedgekeurd	

Inhoudsopgave

1 Inleiding 5
1.1 Opdracht 5
1.2 Aanleiding en doelstelling 5
1.3 Leeswijzer 5
2 De onderzoekslocaties 6
2.1 Selectie onderzoekslocaties 6
2.2 Onderzochte grondwaterlagen 6
3 Uitgevoerd veldwerk 8
3.1 Werkwijze ter voorkoming contaminatie monsters 8
3.2 Uitvoering veldwerk 8
3.3 Resultaten veldwerk 8
4 Uitgevoerd laboratoriumonderzoek 10
5 Analyseresultaten 11
5.1 Omgaan met rapportagegrenzen bij som-parameters en berekeningen 11
5.2 Resultaten 11
6 Interpretatie resultaten 14
6.1 Afstand tot de kust 14
6.2 geleidingsvermogen 16
6.3 Vergelijking resultaten grond en grondwater 18
6.4 Vergelijking ondiep en diepere grondwater 21
6.5 Verhouding verschillende PFAS-componenten grondwater 25
7 Toetsing aan de normen 28
7.1 Inleiding 28
7.2 Bodemnormen 28
7.2.1 Provincie Noord-Holland 28
7.2.2 Landelijke normen 28
7.3 Normen voor drinkwater, huidige situatie 30
7.4 Ontwikkelingen PFAS normen 30
8 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen 37
8.1 Aanleiding en doelstelling 37
8.2 Uitgevoerd onderzoek 37
8.3 Resultaten 37
8.4 Toetsing grondwater aan bestaande normen 38
8.5 Aanbevelingen 39

Bijlage 1 Publicatie Sea Spray
Bijlage 2 Ligging locaties
Bijlage 3 Detail kaarten locaties
Bijlage 4 Bemonsteringsprotocol PFAS
Bijlage 5 Boorprofielen
Bijlage 6 Analysecertificaten
Bijlage 7 Analyseresultaten in tabelvorm
Bijlage 8 Geografische presentatie PFAS-concentraties
Bijlage 9 Fingerprints PFAS
Bijlage 10 Overzicht Relative Potency Factors

1 Inleiding

1.1 Opdracht

De provincie Noord-Holland heeft Sweco Nederland B.V. opdracht verleend voor onderzoek naar de gehalten aan PFAS in het grondwater op tien locaties verspreid langs de kust in Noord-Holland en op twee (referentie)locaties op enige afstand van de kust.

1.2 Aanleiding en doelstelling

De aanleiding voor het onderzoek wordt gevormd door de resultaten van eerder onderzoek uitgevoerd door Sweco in opdracht van de provincie Noord-Holland naar het achtergrond concentratieniveau aan PFAS in de grond in Noord-Holland. Het doel van dat onderzoek was het vaststellen van een achtergrond concentratieniveau in de grond voor PFAS (met name PFOS en PFOA). Bij dat onderzoek is op een honderdtal locaties de concentratie aan PFAS in de grond gemeten. Het betreft alle locaties die in principe niet verdacht zijn op het voorkomen van PFAS als gevolg van bronlocaties. De gemeten gehalten geven derhalve het niveau aan van de diffuse achtergrondbelasting van de bodem met PFAS. Tien van de honderd locaties zijn gesitueerd aan de westkust van de provincie. Opvallend is dat juist bij deze kustlocaties relatief hoge gehalten aan PFAS in de bodem werden gevonden, terwijl op basis van het karakter van de locaties (veelal natuurgebied) werd verwacht dat er relatief lage concentraties zouden worden aangetroffen. Ook elders in het land blijkt dat in de westelijke kuststrook in relatief onbelaste gebieden verhoogde gehalten aan PFAS in de grond worden aangetroffen. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen worden gevonden in een wetenschappelijke publicatie (Global transport of perfluoroalkyl acids via sea spray aerosol, Environmental Science: Processes and Impacts, April 2019, zie bijlage 1) die aangeeft dat in sea spray de concentraties aan PFAS tienduizenden malen hoger kunnen zijn dan in het zeewater zelf. Deze sea spray kan dan weer een belasting vormen voor de kuststrook. De duinen in de kuststrook in Noord-Holland worden (deels) gebruikt bij de productie van drinkwater. Vanwege deze functie is het gewenst inzicht te hebben in de belasting van de bodem met PFAS. Deze belasting van de bodem is terug te vinden in de grond en in het grondwater. Een eerste inzicht in de belasting van de grond is verkregen met het eerder uitgevoerde onderzoek naar achtergrond concentratieniveau. Met een onderzoek naar de concentraties aan PFAS in het grondwater kan inzicht worden gekregen in de totale belasting van de bodem van de kuststrook met PFAS. Het voorliggend onderzoek vormt een eerste inventarisatie van de concentraties aan PFAS in het grondwater in de kuststrook van Noord-Holland.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de selectie van de locaties waar de grondwatermonsters zijn genomen en de ligging binnen Noord-Holland. In hoofdstuk 3 wordt het veldwerk beschreven dat is uitgevoerd om de grondwatermonsters te verzamelen.
Deze grondwatermonsters zijn vervolgens in het laboratorium onderzocht op het gehalte aan PFAS. Een nadere beschrijving hiervan is opgenomen in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 5 zijn de analyseresultaten weergegeven en in hoofdstuk 6 is een presentatie opgenomen van de resultaten van het grondwateronderzoek. In hoofdstuk 7 wordt ingegaan op de toetsing van de kwaliteit van het grondwater aan bestaande de normen. Het afsluitende hoofdstuk 8 bevat de samenvatting, conclusies en aanbevelingen.

2 De onderzoekslocaties

2.1 Selectie onderzoekslocaties

Bij het eerder onderzoek naar het achtergrond concentratieniveau van PFAS in de grond in Noord-Holland is er onderzoek gedaan op 100 locaties, waarvan 10 locaties direct achter de kust (zie bijlage 2 voor de ligging van deze 10 locaties). Dezelfde 10 kustlocaties zijn nu geselecteerd voor onderzoek naar de concentratie van PFAS in het grondwater om na te gaan wat de concentraties in de grond betekenen voor het grondwater. Mogelijk kan er een verband gelegd worden tussen de concentraties in de grond en in het grondwater. Negen van die tien locaties zijn gelegen in de duinen. Enkele van deze locaties waren gelegen op relatief hoge delen van de duinen waardoor de afstand tussen het maaiveld en het grondwater groot is. Uit praktische overwegingen (minder diep boren) is er daarom voor gekozen om voor deze locaties de monsterpunten van het grondwater te verplaatsen naar de meest dichtbij gelegen lage delen van de duinen.
De aanname hierachter is dat PFAS in de kuststrook het gevolg is van atmosferische belasting en dat de ruimtelijke variatie in de concentraties in de grond over korte afstand niet significant is. Daarbij blijft het dan mogelijk een concentratie in het grondwater te vergelijken met een concentratie in de grond op een tiental meters afstand.

In tabel 2.1 is een overzicht gegeven van de verplaatste monsterlocaties. In bijlage 3 zijn detailkaarten van de locaties opgenomen waarop ook de verplaatsing is aangegeven.

Naast de 10 kustlocaties is er ook op twee meer landinwaarts gelegen locaties onderzoek gedaan naar de concentratie van PFAS in het grondwater. Dit betreft eveneens locaties uit het onderzoek naar het bepalen van de het achtergrond concentratieniveau. De betreffende twee locaties van dat onderzoek zijn geselecteerd omdat de bodem daar ook uit zand bestaat en de locaties niet aan de kust liggen maar op circa 8 en 22 km van de kust.

Tabel 2.1 ligging locaties en verplaatsing

locatie	Landgebruik	X	Y	aangepaste X	aangepaste Y	verplaatsing (m)
7	Duinen	97.320	484.209	97.367	484.207	47
31	duinen	113.865	568.817			
36	akkerbouw	107.502	533.161			
55	Duinen	103.889	515.791	103.627	515.650	298
57	bosgrond	118.447	574.629	118.548	574.719	135
81	duinen	109.973	547.465	109.936	547.400	74
83	duinen	105.094	525.045	105.122	525.015	41
122	duinen	96.393	485.934	96.306	485.937	87
137	bosgrond	111.357	563.130			
179	duinen	109.145	542.134	109.128	542.116	24
referentielocaties						
58	gras (braak)	111.373	511.666			
121	akkerbouw	128.415	526.802			

2.2 Onderzochte grondwaterlagen

Op elke locatie zijn op twee verschillende diepten peilfilters geplaatst en grondwatermonsters genomen. Op alle locaties is het freatisch grondwater onderzocht. Hiervoor is op de gebruikelijke wijze een peilfilter geplaatst met de bovenzijde van het filter ca 0,5 m beneden de grondwaterspiegel. In de praktijk betekent dit een gemiddelde diepte van 1,5 tot 2,5 m -mv. Een tweede filter is geplaatst op een diepte van circa 4 tot 5 m -mv.

Op locatie 81A is slechts één filter geplaatst in verband met de lage stand van het grondwater.

3 Uitgevoerd veldwerk

3.1 Werkwijze ter voorkoming contaminatie monsters

Omdat PFAS op zo veel verschillende wijzen en in verschillende materialen worden toegepast, dient bij het uitvoeren van veldwerk extra aandacht te worden besteed aan het voorkomen van contaminatie van de te nemen watermonsters. Daarnaast kunnen PFAS ook adsorberen aan de standaardmaterialen die bij het uitvoeren van het veldwerk worden toegepast. Om deze verstoringen in PFAS metingen te voorkomen zijn de veldwerkzaamheden volgens de laatste stand van bemonsteringstechnieken en methoden voor PFAS uitgevoerd. Dit is beschreven in het bemonsteringsprotocol dat is opgenomen in bijlage 4.

3.2 Uitvoering veldwerk

De veldwerkzaamheden ten behoeve van het onderzoek naar PFAS in het freatisch grondwater zijn uitgevoerd door Ground Research B.V. Het veldwerk (vanaf acceptatie van de opdracht voor het veldwerk tot en met de overdracht van de veldgegevens, veldwerkrapportage en monsters aan Sweco Nederland B.V.) is verricht volgens de beoordelingsrichtlijn BRL SIKB 2000 (Veldwerk bij milieuhygiënisch bodem- en waterbodemonderzoek) en de bijbehorende protocollen 2001 en 2002.

Het veldwerk is uitgevoerd door persoonlijk gecertificeerde veldwerkers waarvan de naam vermeld is bij de boorprofielen in bijlage 5. De locaties van de peilbuizen zijn weergegeven in bijlage 2 en 3.

3.3 Resultaten veldwerk

Uit de geplaatste peilbuizen zijn grondwatermonsters genomen. Bij de bemonstering zijn de volgende werkzaamheden verricht:

- Het opnemen van de grondwaterstand in de peilbuizen;
- Het bepalen van de zuurgraad (pH), het elektrisch geleidingsvermogen (Ec) en de troebelheid (NTU) van het grondwater;
- Het nemen van grondwatermonsters uit de peilbuizen.

De veldmetingen zijn opgenomen in tabel 3.1.

In tabel 3.1 is ook aangegeven of de peibuis tijdens het bemonsteren is belucht. Dit wil zeggen dat tijdens de monstername het waterniveau in de peilbuis daalt tot onder de bovenzijde van de filterstelling. Dit kan, met name voor vluchtige verbindingen, een negatieve invloed hebben op de representatieviteit van de bemonstering. PFAS zijn over het algemeen niet vluchtig, maar hebben wel een sterke oppervlakteactieve werking, waardoor een invloed van een beluchting ook niet op voorhand is uit te sluiten. Er is tijdens de monstername geen beluchting van de peilbuizen opgetreden.

In afwijking tot het BRL-SIKB protocol 2002 zijn de peilbuizen op de dag van plaatsing, na voldoende afpompen, bemonsterd. Dit is op verzoek van de opdrachtgever op deze wijze uitgevoerd. Na bemonstering zijn de peilfilters direct verwijderd.

Tabel 3.1: Resultaten veldmetingen grondwater

Peilbuis	Filterstelling (m -mv)	Grondwaterstand [1] (m -mv)	pH (-)	Ec (µS/cm)	Troebelheid (NTU)	Belucht
122A-1	2,00 - 3,00	0.90	7,1	633	33	Nee
122A-2	4,00 - 5,00	0.80	7,4	756	56	Nee
137-1	2,00 - 3,00	1.50	7,1	780	85	Nee
137-2	4,00 - 5,00	1.50	7,0	800	87	Nee
179A-1	1,20 - 2,20	0,30	7,4	1990		Nee
179A-2	4,00 - 5,00	0,30	7,1	20000	19,9	Nee
31-1	1,30 - 2,30	0.80	7,1	400	29,66	Nee
31-2	4,00 - 5,00	0.80	7,6	490	89	Nee
36-1	1,20 - 2,20	0,70	7,1	1970	16,3	Nee
36-2	4,00 - 5,00	0,70	7,4	20000	13,9	Nee
55a-1	1,50 - 2,50	0,90	7,5	1170	10,6	Nee
55a-2	4,00 - 5,00	0,90	7,4	990	23	Nee
57A-1	4,00 - 5,00	0.80	8,0	480	78	Nee
57A-2	1,30 - 2,30	0,80	8,0	430	31,9	Nee
7a-1	1,30 - 2,30	0,80	7,4	739	14,7	Nee
7a-2	5,00 - 6,00	0.90	7,2	641	37	Nee
81A-1	4,50 - 5,50	4,00	7,0	560	18,16	Nee
83-1	1,50 - 2,50	1,00	7,2	4438	58	Nee
83-2	4,00 - 5,00	1,00	7,2	4265	54,32	Nee
Referentie locaties						
121-1	4,00 - 5,00	1,50	7,6	1730	21	Nee
121-2	1,70 - 2,70	1,20	7,3	1652	18,2	Nee
58-1	1,40 - 2,40	0,90	7,1	1690	9,9	Nee
58-2	4,00 - 5,00	0,90	7,0	1620	16,8	Nee

[1)] *Grondwaterstand is ter indicatie omdat het grondwater na plaatsing van de peilbuizen is bemonsterd en de grondwaterspiegel zich mogelijk nog niet volledig op het ongestoorde niveau heeft ingesteld.*

4 Uitgevoerd laboratoriumonderzoek

De grondwatermonsters zijn geanalyseerd op 30 verschillende poly- en perfluoralkylstoffen (PFAS)-verbindingen) zoals opgenomen in het Tijdelijk Handelingskader[1].
De analyses van de grondwatermonsters zijn verricht in het laboratorium van Synlab Analytics & Services B.V. (RvA geaccrediteerd).

De analysecertificaten met de resultaten van het laboratoriumonderzoek en een toelichting op de toegepaste analysemethoden zijn weergegeven in bijlage 6. In bijlage 7 zijn de resultaten in tabelvorm weergegeven.

In tabel 4.1 zijn de rapportagegrenzen van de verschillende PFAS-compenten opgenomen.

Tabel 4.1: Rapportagegrenzen

Analysis	*Method*	*Reporting Limit*
perfluoro-n-butanoic acid (PFBA)	DIN 38407-42 mod.	0,6 ng/l
perfluoro-n-pentanoic acid (PFPeA)	DIN 38407-42 mod.	0,6 ng/l
perfluoro-n-hexanoic acid (PFHxA)	DIN 38407-42 mod.	0,3 ng/l
perfluoro-n-heptanoic acid (PFHpA)	DIN 38407-42 mod.	0,3 ng/l
perfluoro-n-octanoic acid (lineair) (PFOA)	DIN 38407-42 mod.	0,3 ng/l
perfluoro-n-octanoic acid (branched) (PFOA branched)	DIN 38407-42 mod.	0,3 ng/l
perfluoro-n-octanoic acid (total) (PFOA total)	Calculated	0,3 ng/l
perfluoro-n-nonanoic acid (PFNA)	DIN 38407-42 mod.	0,6 ng/l
perfluoro-n-decanoic acid (PFDA)	DIN 38407-42 mod.	0,6 ng/l
perfluoro-n-undecanoic acid (PFUnDA)	DIN 38407-42 mod.	2 ng/l
perfluoro-n-dodecanoic acid (PFDoA)	DIN 38407-42 mod.	2 ng/l
perfluoro-n-tridecanoic acid (PFTrDA)	LC-MS-MS, in-house meth.	2 ng/l
perfluoro-n-tetradecanoic acid (PFTeDA)	LC-MS-MS, in-house meth.	2 ng/l
perfluoro-n-hexadecanoic acid (PFHxDA)	LC-MS-MS, in-house meth.	2 ng/l
perfluoro-n-octadecanoic acid (PFODA)	LC-MS-MS, in-house meth.	2 ng/l
perfluoro-1-butane sulfonic acid (PFBS)	DIN 38407-42 mod.	0,3 ng/l
perfluoro-1-pentane sulfonic acid (PFPeS)	DIN 38407-42 mod.	0,3 ng/l
perfluoro-1-hexane sulfonic acid (PFHxS)	DIN 38407-42 mod.	0,3 ng/l
perfluoro-1-heptane sulfonic acid (PFHpS)	DIN 38407-42 mod.	0,3 ng/l
perfluoro-1-octane sulfonic acid (lineair) (PFOS)	DIN 38407-42 mod.	0,2 ng/l
perfluoro-1-octane sulfonic acid (branched) (PFOS branched)	DIN 38407-42 mod.	0,2 ng/l
perfluoro-1-octane sulfonic acid (branched) (PFOS total)	Calculated	0,2 ng/l
perfluoro-1-decane sulfonic acid (PFDS)	DIN 38407-42 mod.	2 ng/l
4:2 fluorotelomer sulfonic acid (4:2 FTS)	DIN 38407-42 mod.	0,3 ng/l
6:2 fluorotelomer sulfonc acid (6:2 FTS)	DIN 38407-42 mod.	0,3 ng/l
8:2 fluorotelomer sulfonic acid (8:2 FTS)	DIN 38407-42 mod.	2 ng/l
10:2 fluorotelomer sulfonic acid (10:2 FTS)	LC-MS-MS, in-house meth.	2 ng/l
N-methylperfluorooctane sulfonamidoacetic acid (N-MeFOSAA)	LC-MS-MS, in-house meth.	2 ng/l
N-ethylperfluorooctane sulfonamidoacetic acid (N-EtFOSAA)	LC-MS-MS, in-house meth.	2 ng/l
perfluoro-1-octanesulfonamide (PFOSA)	DIN 38407-42 mod.	0,3 ng/l
N-methylperfluorooctanesulfonamide (N-MeFOSA)	LC-MS-MS, in-house meth.	2 ng/l
8:2 polyfluoroalkyl phosphate diester (8:2 diPAP)	LC-MS-MS, in-house meth.	2 ng/l

[1] Handelingskader voor hergebruik van PFAS-houdende grond en baggerspecie 8 juli 2019, Advieslijst te meten PFAS Datum: 12 juli 2019

5 Analyseresultaten

5.1 Omgaan met rapportagegrenzen bij som-parameters en berekeningen

Voor zowel PFOS als PFOA wordt het gehalte bepaald als de som van het resultaat van de individuele bepalingen van de lineaire en vertakte verbindingen. Als één of beide van deze twee waarden kleiner is dan de rapportagegrens wordt voor de somberekening de waarde van 0,7 maal de rapportagegrens aangehouden. Bij de berekeningen voor de kentallen zoals opgenomen in tabel 5.1 is voor alle PFAS-verbindingen dezelfde methode aangehouden. Als voorbeeld; als het gehalte van een meting van PFBA kleiner is dan de rapportagegrens (0,6 ng/l) dan wordt bij de berekening van het gemiddelde van alle PFBA-concentraties gerekend met 0,7*0,6= 0,42 ng/l. Met deze methode bedraagt de som van alle gemeten PFAS-componenten toch nog 25 ng/l als alle 30 gemeten PFAS-gehalten beneden de rapportagegrens liggen. Daarom is in de tabellen 5.1 en 5.2 de som PFAS (onderaan in tabel) tevens bepaald van alleen die gehalten die gemeten zijn in concentraties boven de rapportagegrens.

5.2 Resultaten

In bijlage 6 en 7 zijn alle analyseresultaten opgenomen. Een overzicht van de belangrijkste kengetallen van de resultaten is opgenomen in de tabellen 5.1 en 5.2 op de volgende bladzijden.

Uit de tabellen blijkt dat op alle onderzochte locaties één of meerdere PFAS componenten zijn gemeten in een concentratie groter dan de rapportagegrens.

Het zijn met name de PFAS-componenten met 4 tot 8 C-atomen, zowel van de carbonzuren als de sulfonzuren, die het vaakst en in de hoogste gehalten in het grondwater worden aangetroffen. De carbonzuren worden vaker in hogere gehalten aangetroffen dan de sulfonzuren, PFOA en PFOS zijn de overheersende componenten.

Tabel 5.1: Concentraties en kentallen PFAS ondiepe grondwater in nanogram/liter voor ondiepe grondwater (ca 0,5 -1,5 m beneden de grondwaterspiegel)

	Freatisch grondwater kuststrook										Kuststrook						referentie locaties		
Locatie	36	179A	31	57A	7a	55a	83A	137	122A	81A	gem.	P50	min	max	P95		121	58	gem.
PFBA	6,4	36	3,5	2,2	3,5	13	2,5	3,6	1,5	6,5	**7,9**	**3,6**	**1,5**	**36**	**26**		18	88	**53,0**
PFPeA	19	25	0,8	0,42	0,89	1,8	3,3	1,8	0,42	3,5	**5,7**	**1,8**	**0,4**	**25**	**22**		1,1	20	**10,6**
PFHxA	4,9	24	1,3	1,3	1,2	6,9	3,7	4,5	0,21	5	**5,3**	**4,1**	**0,2**	**24**	**16**		0,5	16	**8,3**
PFHpA	5,5	25	2,5	2,1	1,5	7,1	11	11	1	7,2	**7,4**	**6,3**	**1,0**	**25**	**19**		0,31	6,5	**3,4**
PFOA lineair	30	260	19	27	15	100	160	67	46	81	**80,5**	**56,5**	**15,0**	**260**	**215**		0,51	30	**15,3**
PFOA vertakt	1,6	16	4,2	0,32	2	10	44	19	3,6	6,3	**10,7**	**5,3**	**0,3**	**44**	**33**		1,9	3,4	**2,7**
som PFOA (0.7 factor)	31,6	276	23,2	27,32	17	110	204	86	49,6	87,3	**91,2**	**67,8**	**17,0**	**276**	**244**		2,41	33,4	**17,9**
PFNA	1,2	9,8	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	**1,4**	**0,4**	**0,4**	**10**	**6**		0,42	0,65	**0,5**
PFDA	0,42	1,4	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	**0,5**	**0,4**	**0,4**	**1**	**1**		0,42	0,42	**0,4**
PFUnDA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
PFDoDA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
PFTrDA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
PFTeDA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
PFHxDA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
PFODA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
PFBS	4,6	4,8	2,1	1,2	5,5	3,2	2,1	4,2	0,83	2,9	**3,1**	**3,1**	**0,8**	**6**	**5**		2,3	5,2	**3,8**
PFPeS	0,36	1,6	0,21	0,21	0,21	0,49	1	0,96	0,21	0,36	**0,6**	**0,4**	**0,2**	**2**	**1**		0,21	0,34	**0,3**
PFHxS	4,3	52	4,7	2,5	1,6	17	46	25	5,8	9,3	**16,8**	**7,6**	**1,6**	**52**	**49**		0,21	1,6	**0,9**
PFHpS	0,6	2,9	0,21	0,21	0,21	0,76	0,85	0,4	1	0,21	**0,7**	**0,5**	**0,2**	**3**	**2**		0,21	0,21	**0,2**
PFOS lineair	3,8	99	2,2	2,3	5,3	2,7	1,3	0,14	35	3,5	**15,5**	**3,1**	**0,1**	**99**	**70**		0,14	0,14	**0,1**
PFOS vertakt	16	120	4,1	2,2	2,5	9,9	0,94	2,1	4,2	5,2	**16,7**	**4,2**	**0,9**	**120**	**73**		0,14	3,9	**2,0**
som PFOS (0.7 factor)	19,8	219	6,3	4,5	7,8	12,6	2,24	2,24	39,2	8,7	**32,2**	**8,3**	**2,2**	**219**	**138**		0,28	4,04	**2,2**
PFDS	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4									
4:2 FTS	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21							0,21	0,21	
6:2 FTS	0,21	0,21	0,21	8,4	0,21	0,93	0,21	0,21	0,21	0,21	**1,1**	**0,2**	**0,2**	**8**	**5**		0,21	0,21	
8:2 FTS	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
10:2 FTS	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
MeFOSAA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
EtFOSAA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
PFOSA	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21							0,21	0,21	
MeFOSA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
8:2 DiPAP	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							7	1,4	
som PFAS (0,7 factor)	118	696	64	70	59	193	296	159	119	151	**193**	**135**	**59**	**696**	**516**		50,8	195,19	**123**
som PFAS (gemeten)	98	678	44	50	39	174	277	140	99	131	**173**	**115**	**39**	**678**	**497**		24,62	175,59	**100**

Tabel 5.2: Concentraties en kentallen PFAS diepere grondwater in nanogram/liter voor diepere grondwater (ca 4 - 5 m beneden de grondwaterspiegel)

Diepere grondwater																Referentie locaties		
Locatie	36	179A	31	57A	7a	55a	83A	137	122A		gem.	P50	min	max	P95	121	58	gem.
PFBA	0,42	22	1,5	3,7	1,4	19	1,8	7,3	5,4		6,9	3,7	0,4	22,0	20,8	5,5	31,0	18,3
PFPeA	0,42	30	0,65	0,42	3,5	3,4	0,42	2,7	0,42		4,7	0,7	0,4	30,0	19,4	0,4	12,0	6,2
PFHxA	0,21	48	1,3	0,96	2,6	3,7	1,3	6,1	0,21		7,2	1,3	0,2	48,0	31,2	1,1	7,9	4,5
PFHpA	0,21	27	1,9	0,49	1,7	3,5	2,1	12	3,6		5,8	2,1	0,2	27,0	21,0	0,6	5,6	3,1
PFOA lineair	0,21	390	15	21	1,9	54	7,3	66	53		67,6	21,0	0,2	390,0	260,4	1,4	29,0	15,2
PFOA vertakt	0,21	50	4,8	2,7	0,21	7,8	2,5	15	30		12,6	4,8	0,2	50,0	42,0	1,1	4,9	3,0
som PFOA (0.7 factor)	0,42	440	19,8	23,7	2,11	61,8	9,8	81	83		80,2	23,7	0,4	440,0	297,2	2,5	33,9	18,2
PFNA	0,42	1,2	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42		0,5	0,4	0,4	1,2	0,9	0,4	0,4	
PFDA	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42		0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	
PFUnDA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
PFDoDA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
PFTrDA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
PFTeDA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
PFHxDA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
PFODA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
PFBS	0,21	2,8	0,96	1,7	10	3,7	1,9	4	1,9		3,0	1,9	0,2	10,0	7,6	0,3	3,0	1,7
PFPeS	0,21	1,9	0,21	0,21	0,21	0,55	1,1	0,94	0,86		0,7	0,6	0,2	1,9	1,6	0,2	0,2	
PFHxS	0,21	71	1,1	2,8	1,3	11	8,1	15	21		14,6	8,1	0,2	71,0	51,0	0,2	0,9	0,5
PFHpS	0,21	4,6	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,31	0,21		0,7	0,2	0,2	4,6	2,9	0,2	0,2	
PFOS lineair	0,14	21	0,14	0,14	4,3	0,72	2,6	1,5	4,2		3,9	1,5	0,1	21,0	14,3	0,1	0,1	
PFOS vertakt	0,14	44	0,54	2,1	1,5	4,2	1,2	4	0,93		6,5	1,5	0,1	44,0	28,1	0,1	2,7	1,4
som PFOS (0.7 factor)	0,28	65	0,68	2,24	5,8	4,92	3,8	5,5	5,13		10,4	4,9	0,3	65,0	41,3	0,3	2,8	1,6
PFDS	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
4:2 FTS	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21		0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,21	0,21	
6:2 FTS	0,21	0,21	5,4	0,21	0,21	0,21	0,21	3,5	0,21		1,2	0,2	0,2	5,4	4,6	0,21	0,21	
8:2 FTS	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
10:2 FTS	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
MeFOSAA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
EtFOSAA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
PFOSA	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21							0,21	0,21	
MeFOSA	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4							1,4	1,4	
8:2 DiPAP	3,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	7	1,4	1,4							7	1,4	
som PFAS (0,7 factor)	25	733	53	56	49	131	56	158	141		148	90	25	733	437	37	117	76,9
som PFAS (gemeten)	0	714	33	35	28	112	30	138	121		126	68	0	714	418	10	97	53,5

6 Interpretatie resultaten

6.1 Afstand tot de kust

Zowel in het ondiepe als het diepere grondwater zijn PFOA en PFOS de componenten die in de hoogste gehalten worden gemeten. In bijlage 8 zijn de gehalten van PFOS en PFOA grafisch weergegeven op de kaart. De gehalten die in de kuststrook worden gemeten lopen sterk uiteen.
Om hiervoor een verklaring te geven is de afstand van de monsterlocaties tot de kust beschouwd voor zowel PFOA als PFOS. Deze gegevens staan in tabel 6.1 en 6.2 weergegeven.

Tabel 6.1: Concentraties PFOA en PFOS in relatie tot de afstand van de kustlijn voor het ondiepe grondwater

locatie	afstand tot kust (m)	rangorde (-)	som PFOA ng/l	Rangorde (-)	som PFOS ng/l	Rangorde (-)
179A	187	1	276	1	219	1
81A	225	2	87,3	4	8,7	5
55a	468	3	110	3	12,6	4
122A	686	4	49,6	6	39,2	2
83A	717	5	204	2	2,24	10
31	841	6	23,2	10	6,3	7
36	1032	7	31,6	8	19,8	3
137	1161	8	86	5	2,24	10
57A	1477	9	27,32	9	4,5	8
7a	2333	10	17	11	7,8	6
58	8666	11	33,4	7	4,04	9
121	24929	12	2,41	12	0,28	12

Uit tabel 6.1 blijkt dat de hoogste gehalten PFOA relatief dicht bij de kust worden gemeten. Verder van de kust worden dezelfde hoge gehalten niet meer gemeten. Voor PFOS geldt dat er op korte afstand van de kust soms ook relatief lage gehalten worden gemeten, maar ook voor PFOS geldt dat de hoge gehalten die op korte afstand van de kust worden gemeten, verder landinwaarts niet meer worden gemeten. In tabel 6.2 staat hetzelfde weergegeven voor het diepere grondwater. Ook daar blijkt dat het hoogste gehalte het dichtst bij de kust wordt gemeten, maar dit kan ook een uitschieter zijn, want als deze buiten beschouwing wordt gelaten is er niet duidelijk een relatie met de afstand tot de kust, zeker niet voor PFOS.

Tabel 6.2: Concentraties PFOA en PFOS in relatie tot de afstand van de kustlijn voor het diepere grondwater

locatie	afstand tot kust (m)	rangorde (-)	som PFOA (0.7 factor) ng/l	rangorde (-)	som PFOS (0.7 factor) ng/l	rangorde (-)
179A	187	1	440	1	65	1
55a	468	2	61,8	4	4,92	5
122A	686	3	83	2	5,13	4
83A	717	4	9,8	8	3,8	6
31	841	5	19,8	7	0,68	9
36	1032	6	0,68	11	0,28	10
137	1161	7	81	3	5,5	3
57A	1477	8	23,7	6	2,24	8
7a	2333	9	2,11	10	5,8	2
58	10500	10	33,9	5	2,84	7
121	11000	11	2,5	9	0,28	10

In de figuren 6.1 tot en met 6.4 is het gehalte aan PFOA en PFOS in grafiek weergegeven tegen de afstand tot de kust voor zowel het diepe als het ondiepe grondwater. Tevens is getracht een zo goed mogelijk vergelijking te vinden waarmee de relatie kan worden verklaard (trendlijn). Tevens is de R^2 in de grafieken weergegeven. De R^2 kan een waarde tussen 0 en 1 hebben en geeft aan hoe goed de gegevens passen bij de trendlijn. Hoe dichter bij de waarde van R^2 bij 1 ligt, hoe beter de gegevens bij de trendlijn passen. In de onderstaande figuren is bij PFOA de waarde voor R^2 circa 0,5 wat aangeeft dat er nog een redelijke overeenkomst is van de gegevens met de trendlijn. Voor PFOS is de waarde voor R^2 circa 0,3 wat aangeeft dat de gegevens slecht bij de trendlijn passen. Bij PFOS is er sprake van één duidelijke uitschieter die op de kortste afstand van de kust ligt en de andere punten geven wisselende resultaten. Wanneer dit ene punt wegvalt is er geen relatie meer tussen de concentratie PFOS en de afstand tot de kust. Een verklaring zou kunnen zijn dat de oplosbaarheid van PFOA in water circa tien maal groter is dan voor PFOS en dat PFOA daardoor meer in het grondwater aanwezig is en een beter beeld geeft van de belasting van het grondwater als gevolg van atmosferische depositie.

Figuur 6.1: Concentraties PFOA afgezet tot de afstand van de kustlijn (m) voor het ondiepe grondwater (separaat referentielocaties waarvan afstand niet op schaal)

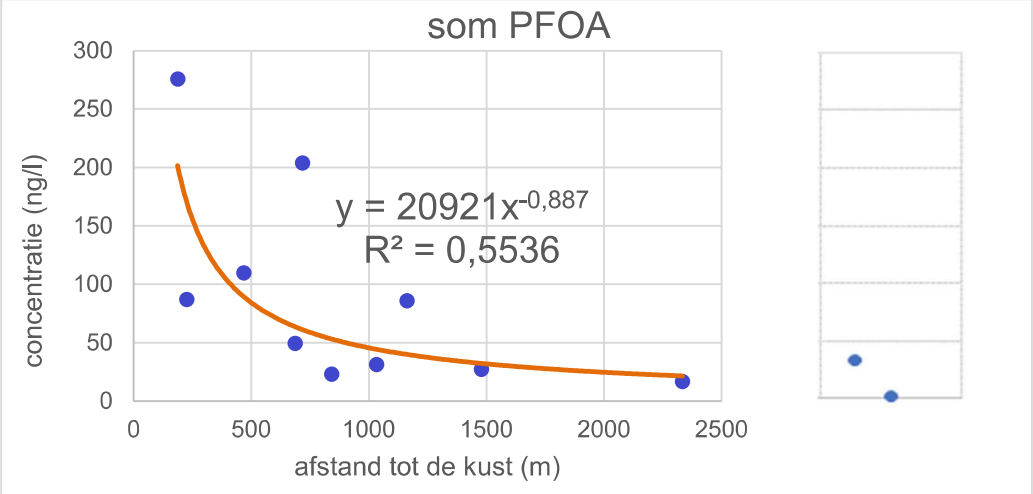

Figuur 6.2: Concentraties PFOS afgezet tot de afstand van de kustlijn (m) voor het ondiepe grondwater (separaat referentielocaties waarvan afstand niet op schaal)

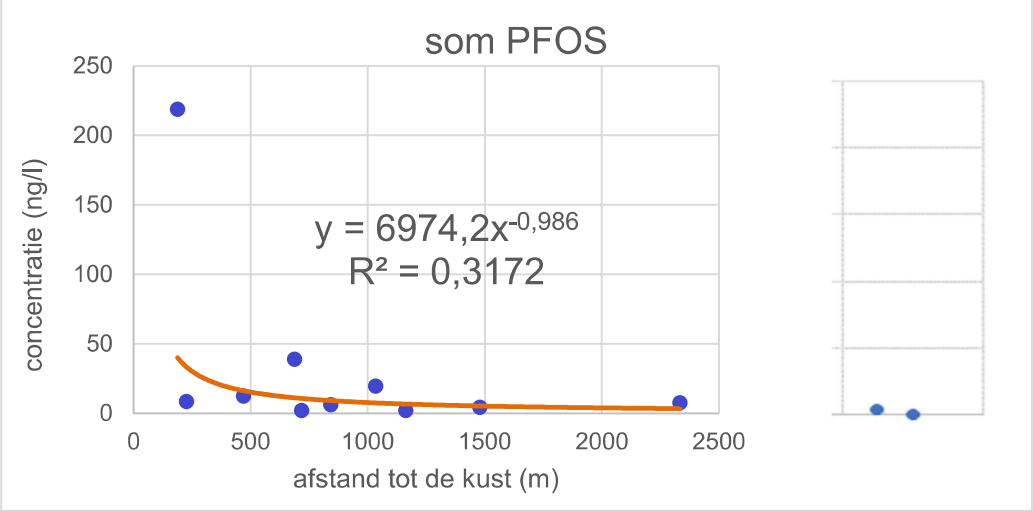

Figuur 6.3: Concentraties PFOA afgezet tot de afstand van de kustlijn (m) voor het diepe grondwater (separaat referentielocaties waarvan afstand niet op schaal)

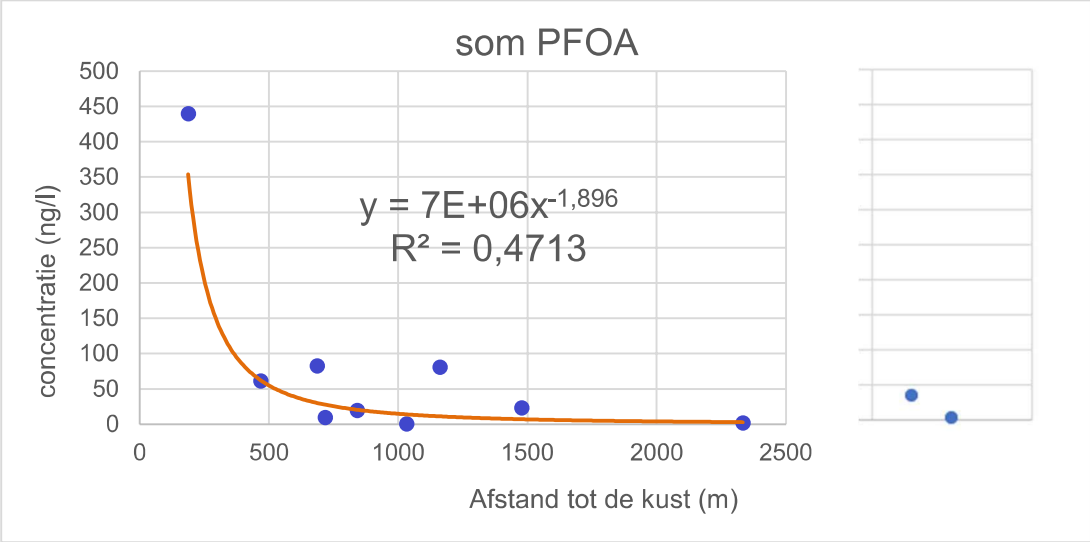

Figuur 6.4: Concentraties PFOS afgezet tot de afstand van de kustlijn (m) voor het diepe grondwater (separaat referentielocaties waarvan afstand niet op schaal)

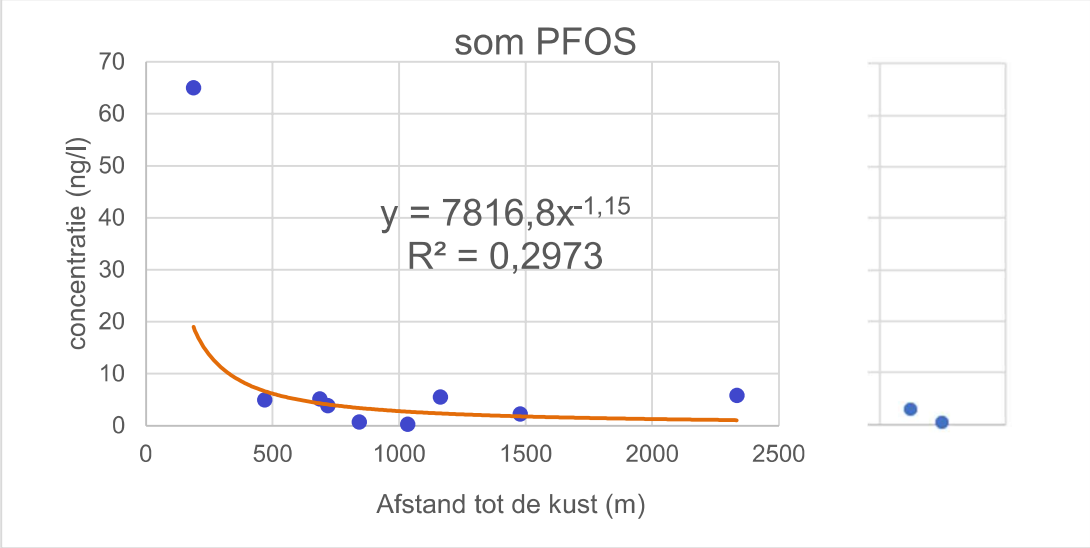

6.2 geleidingsvermogen

Een andere manier om te bepalen in hoeverre de monsterlocaties zijn beïnvloed door het zeewater is andere specifieke kenmerken van het zeewater te beschouwen. Het chloridegehalte is zo'n kenmerk. Bij het onderzoek is geen chloride gehalte bepaald, maar wel is de Ec (het elektrisch geleidingsvermogen) van het grondwater gemeten. Dit wordt (zeker in het duinzand) voor een belangrijk deel bepaald door het chloridegehalte.
In de onderstaande figuren zijn de gehalten aan PFAS uitgezet tegen het geleidingsvermogen.

Figuren 6.5 tot en met 6.8 gehalten aan PFAS in tegen het geleidingsvermogen

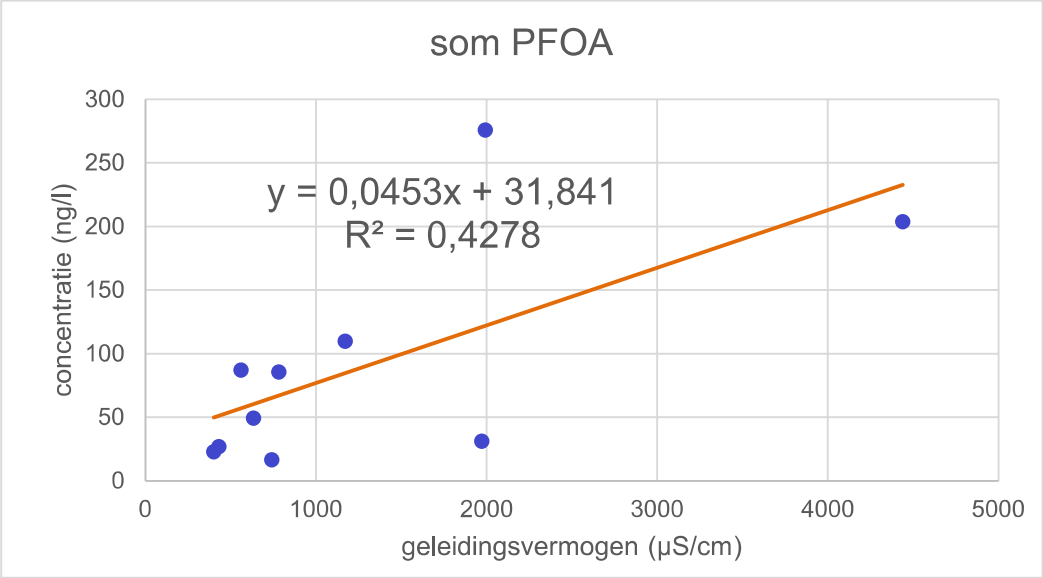

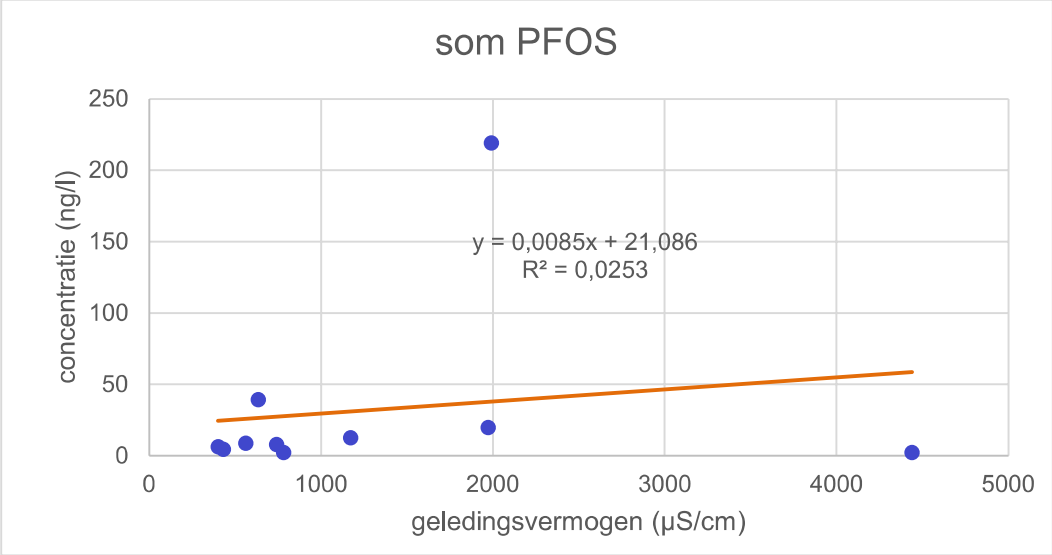

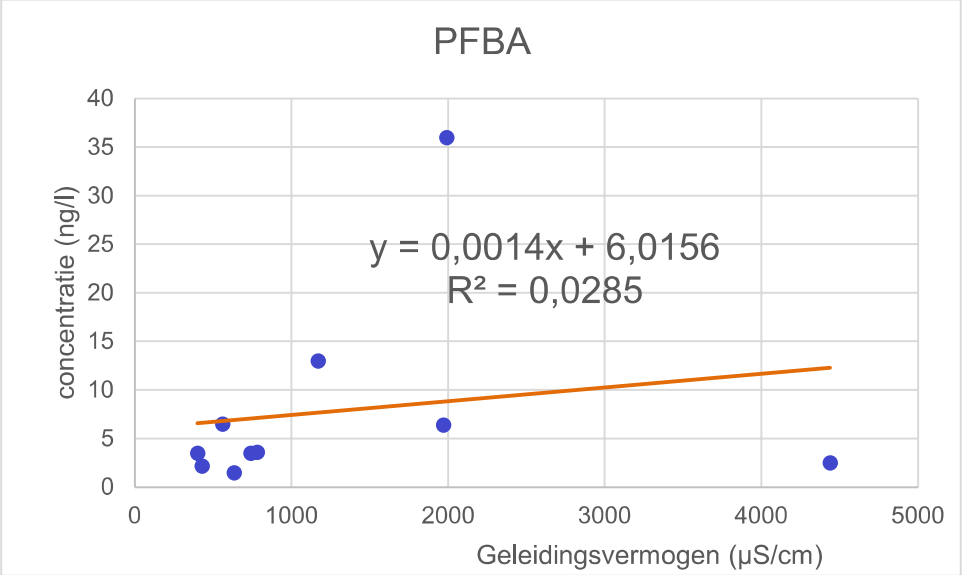

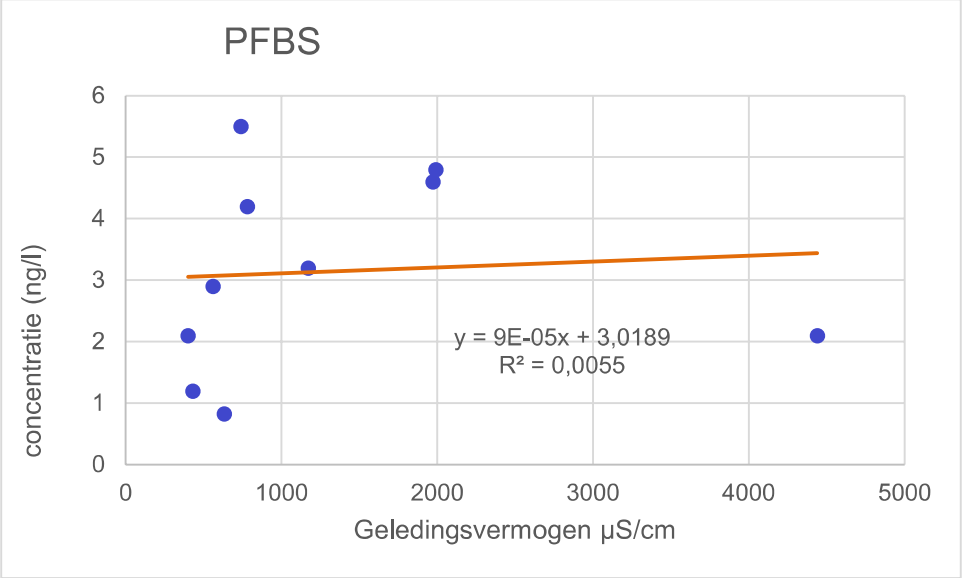

Uitgezonderd PFOA blijkt er duidelijk geen verband te zijn tussen de gemeten gehalten en het elektrisch geleidingsvermogen. Bij PFOA is een verband nog niet uit te sluiten, echter een R^2 van 0,4 geeft aan dat de gegevens maar in beperkte mate passen bij de trendlijn.

6.3 Vergelijking resultaten grond en grondwater

In de onderstaande figuren 6.9 en 6.10 zijn de gehalten in grond en grondwater met elkaar vergeleken. Daarbij is voor het grondwater gebruik gemaakt van het ondiepe grondwater en voor de grond is het gemiddelde gehalte voor de bovenste 1 meter weergegeven. Er is geen eenduidige relatie te zien tussen het gehalte in de grond en het grondwater.

Wat opvalt is dat locatie 179A en 83A een hoog gehalte aan PFOA in het grondwater is gemeten en niets in de grond. Op deze locaties vinden we wel de hoogste gehalten aan PFOS in de grond. In mindere mate is hetzelfde beeld ook terug te zien bij 55 en 81A . De locatie 137

laat weer een heel ander beeld zien; relatief meer PFOA in de grond dan in het grondwater en heel weinig PFOS in het grondwater. Dit beeld komt min of meer terug bij 31, en 7a.

Figuur 6.9 en 6.10 vergelijking PFAS in grond (bovenste meter) en het ondiepe grondwater

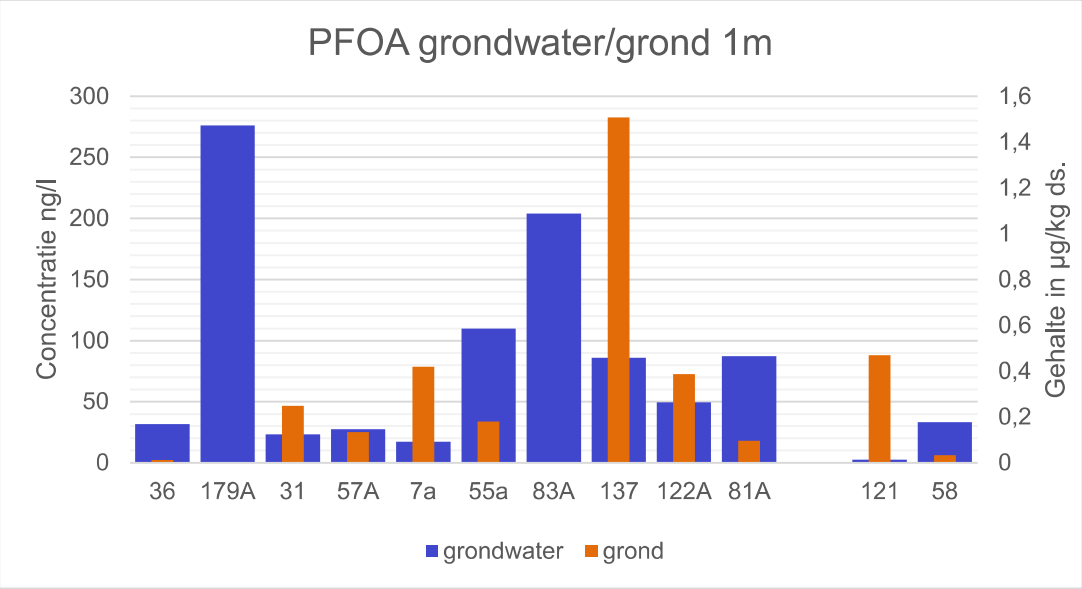

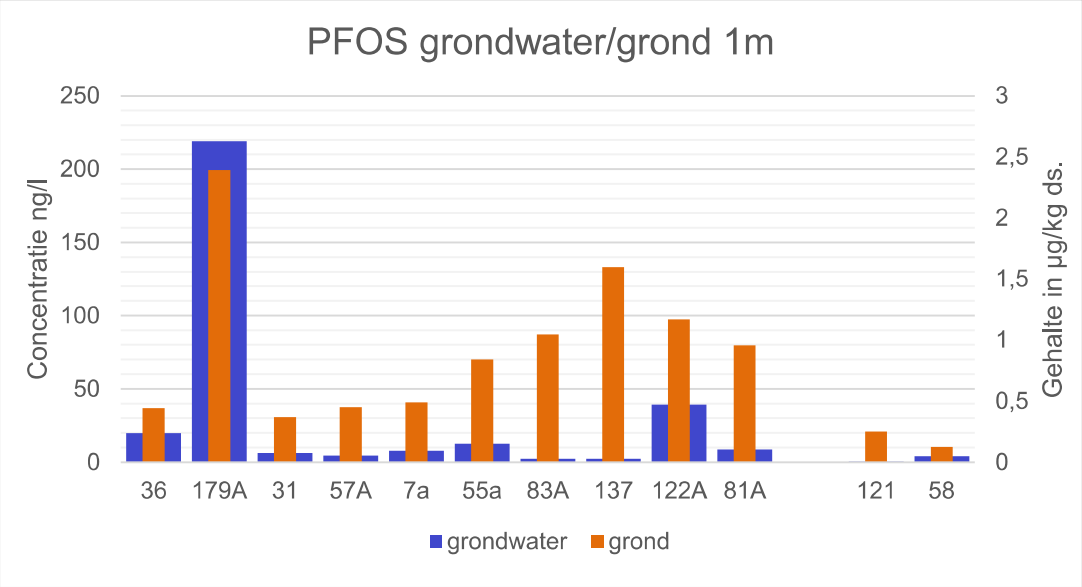

In de onderstaande tabel zijn enkele typeringen van de locaties weergegeven om na te gaan of hieruit een verklaring gevonden kan worden voor de twee verschillende typen zoals hiervoor beschreven. Hieruit volgt echter geen duidelijke verklaring, alhoewel er wel verschillen zijn. Zo is op de locaties met PFOA in relatief hoge concentraties in het grondwater over het algemeen, de afstand tot de kust kleiner, het organisch stofgehalte lager en het elektrisch geleidingsvermogen van het grondwater hoger dan op de locaties waar PFOA vooral in de grond wordt aangetroffen.

Tabel 6:3: kenmerken van de bemonsterde locaties

Locatie	Afstand tot kust (m)	typering	humus toplaag (% d.s.)	Ec grondwater
PFOA vooral in het grondwater				
179	187	Duinpan, schrale begroeiing	<0,5	1990
55	468	Duinpan schrale begroeiing	1,5	1170
83A	717	Duinpan schrale begroeiing	<0,5	4438
81A	227	Duinpan schrale begroeiing	0,8	560
PFOA in relatief hoge concentraties in de grond				
137	1161	Texel, Bos	8,6	780
31	814	Texel, Vlak duingebied schrale begroeiing	1,8	400
7a	2333	AWD Vlak duingebied schrale begroeiing	1,1	739
122	686	AWD duinpan schrale begroeiing	2,5	633

In de figuren 6.11 en 6.12 zijn de gehalten in de grond (gemiddelde van de bovenste meter) en het grondwater (ondiep) tegen elkaar uitgezet. Afgaande op R^2 (0,59) lijkt er bij PFOS nog wel enig verband tussen het gehalte in de grond en het grondwater, maar dat komt alleen door locatie 179 (219 ng/l en 2,4 µg/kg ds). Als deze wordt weggelaten is de R^2 0,06. Op basis van deze gegevens kan er geen verband worden gevonden tussen het gehalte in de grond en het grondwater

Figuur 6.11 en 6.12 vergelijking PFAS in grond (bovenste meter) en het ondiepe grondwater

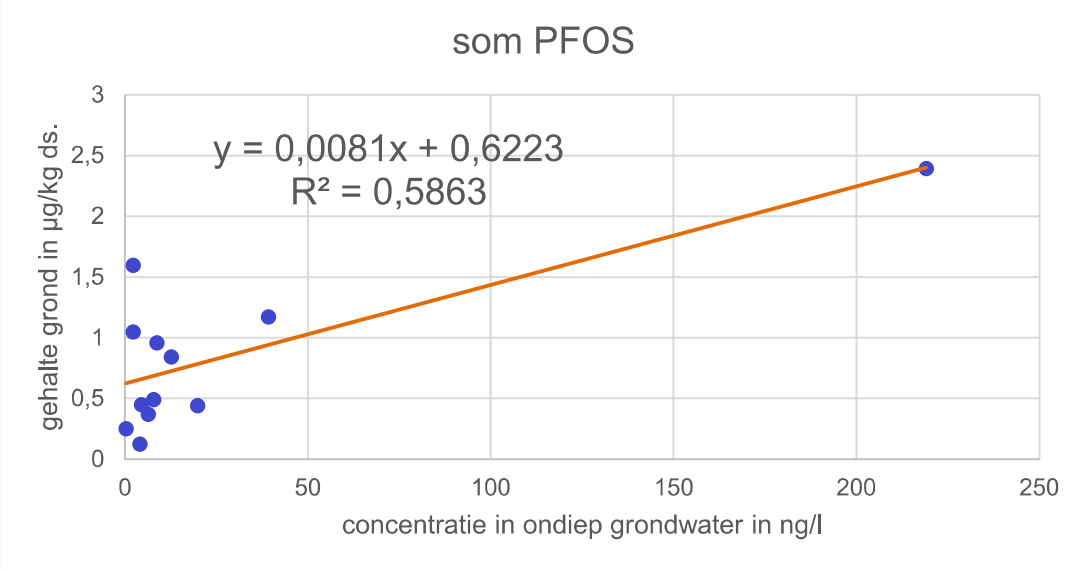

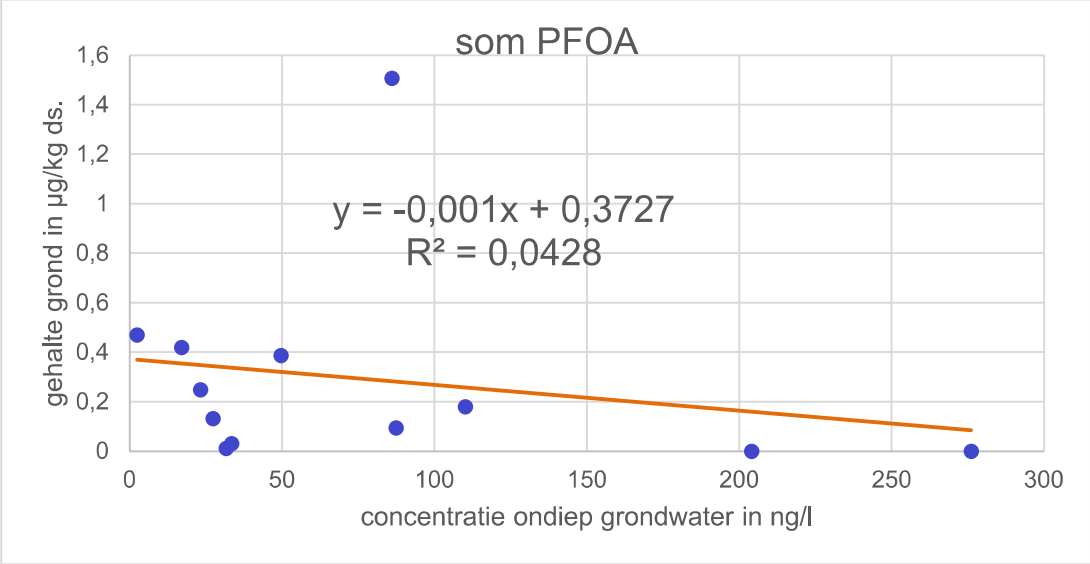

6.4 Vergelijking ondiep en diepere grondwater

In de onderstaande figuren zijn voor de locaties de gemeten gehalten in het ondiepe en diepe grondwater op dezelfde locatie weergegeven. Hierbij zijn de PFAS componenten die geen enkele keer boven de detectielimiet zijn waargenomen weggelaten. Voor alle locaties zijn wel dezelfde PFAS-componenten in de figuren opgenomen.
Voor locatie 36 valt op dat er in het diepe grondwater vrijwel geen PFAS wordt gemeten. Deze locatie ligt kort achter de duinen in het bollengebied. Zeer waarschijnlijk is hier sprake van kwel vanuit het diepe (zoute) grondwater. Tevens is er sprake van een slecht doorlatende kleilaag in de bodem boven het diepere filter. Het diepere grondwater wordt dus niet van bovenaf beïnvloed, wat een verklaring is voor het afwezig zijn van PFAS.

Ook bij locatie 83A zijn de concentraties in het diepere grondwater veel lager dan in het ondiepe grondwater. Dit is een locatie in het centrum van de duinen. Een verklaring voor de lage gehalten in het diepere grondwater ontbreekt.

Figuren 6.13: tot en met 6.22 vergelijking concentratie ondiep en diep in ng/l

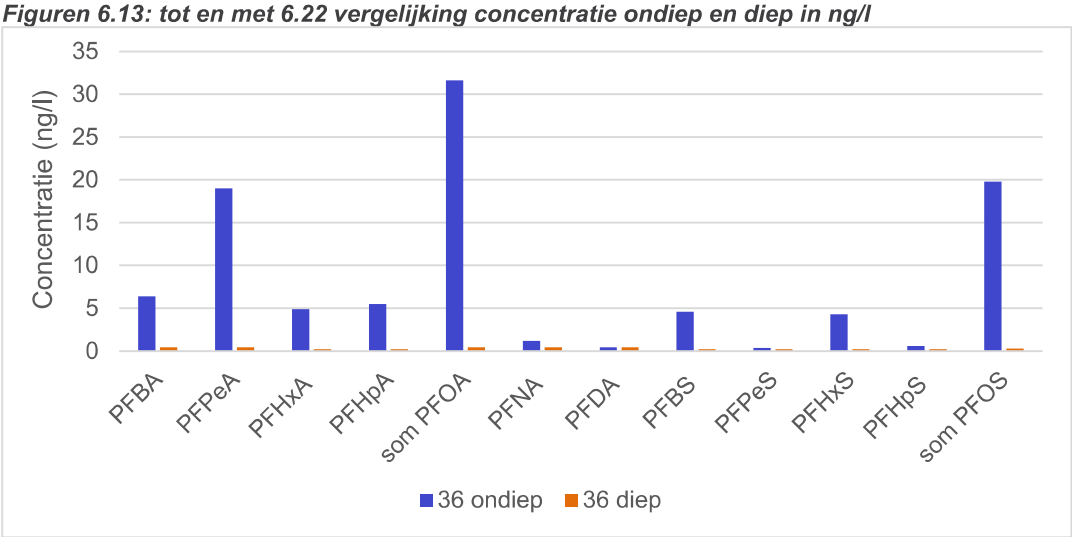

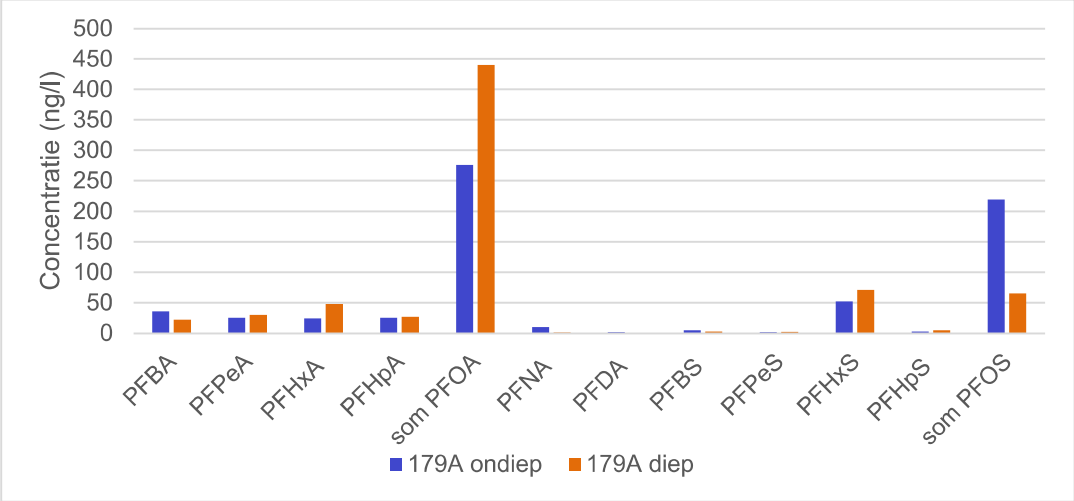
Concentratie (ng/l)
500
450
400
350
300
250
200
150
100
50
0
PFBA
PFPeA
PFHxA
PFHpA
som PFOA
PFNA
PFDA
PFBS
PFPeS
PFHxS
PFHpS
som PFOS
179A ondiep
179A diep

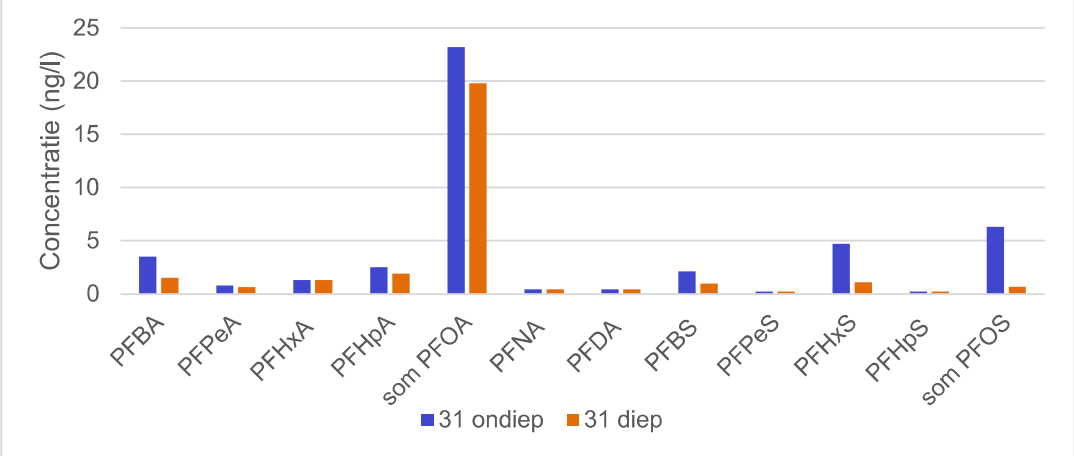
Concentratie (ng/l)
25
20
15
10
5
0
PFBA
PFPeA
PFHxA
PFHpA
som PFOA
PFNA
PFDA
PFBS
PFPeS
PFHxS
PFHpS
som PFOS
31 ondiep
31 diep

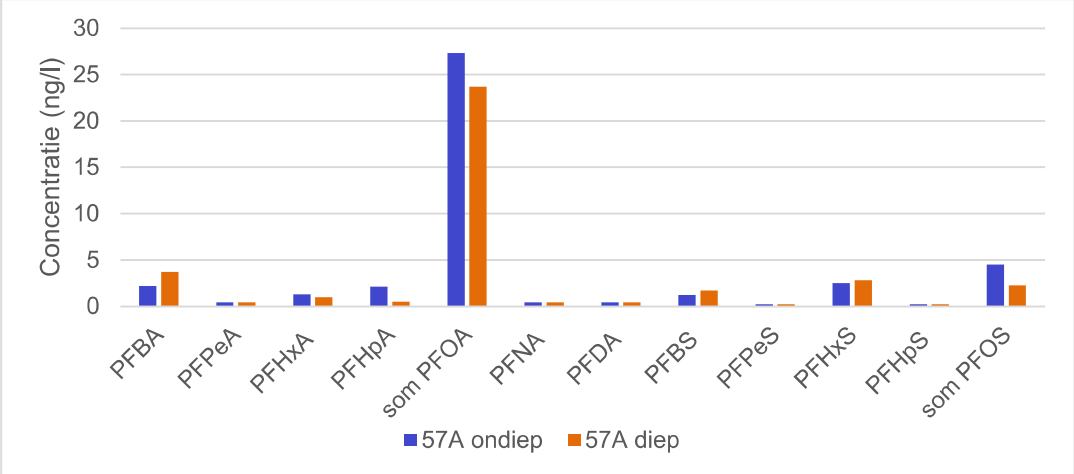
Concentratie (ng/l)
30
25
20
15
10
5
0
PFBA
PFPeA
PFHxA
PFHpA
som PFOA
PFNA
PFDA
PFBS
PFPeS
PFHxS
PFHpS
som PFOS
57A ondiep
57A diep

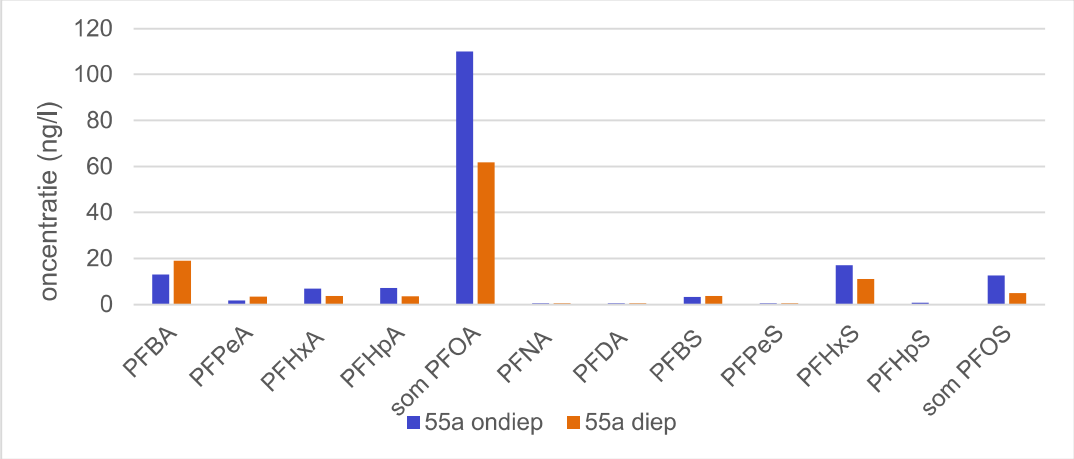
oncentratie (ng/l)
120
100
80
60
40
20
0
PFBA
PFPeA
PFHxA
PFHpA
som PFOA
PFNA
PFDA
PFBS
PFPeS
PFHxS
PFHpS
som PFOS
55a ondiep
55a diep

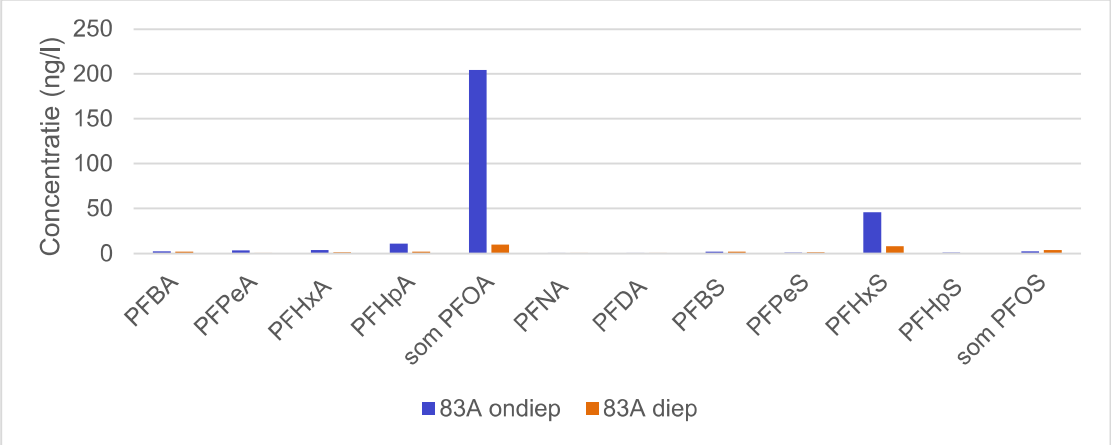
Concentratie (ng/l)
250
200
150
100
50
0
PFBA
PFPeA
PFHxA
PFHpA
som PFOA
PFNA
PFDA
PFBS
PFPeS
PFHxS
PFHpS
som PFOS
83A ondiep
83A diep

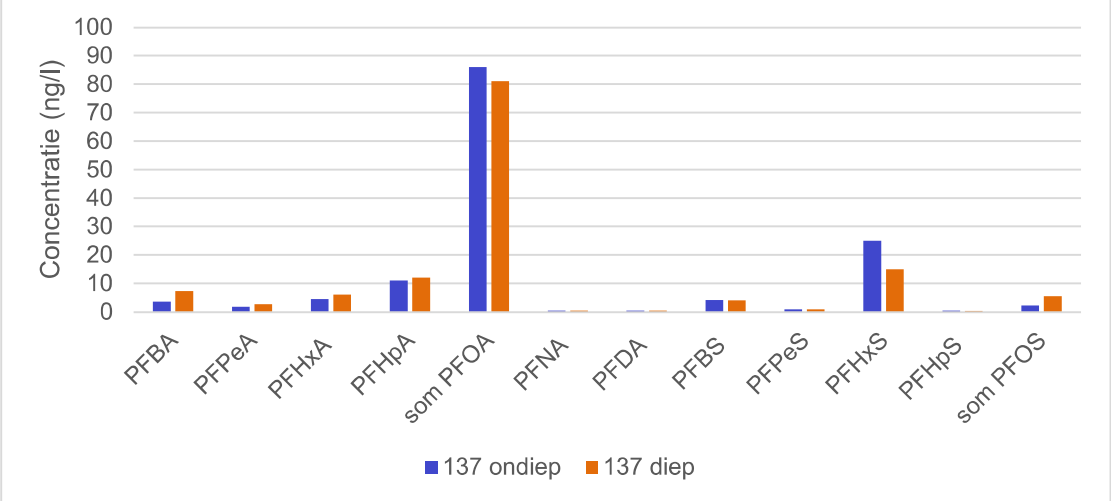
Concentratie (ng/l)
100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0
PFBA
PFPeA
PFHxA
PFHpA
som PFOA
PFNA
PFDA
PFBS
PFPeS
PFHxS
PFHpS
som PFOS
137 ondiep
137 diep

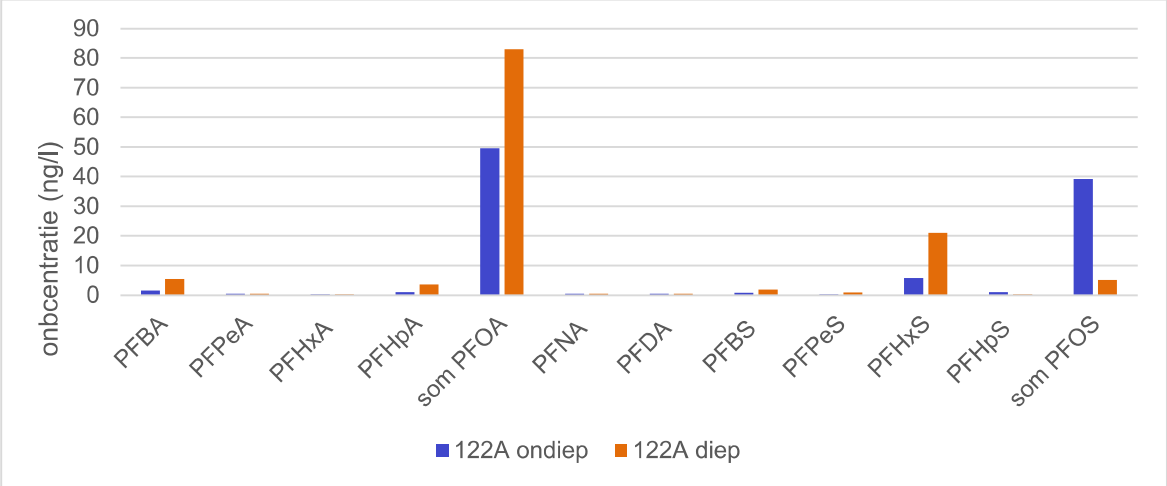
onbcentratie (ng/l)
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0
PFBA
PFPeA
PFHxA
PFHpA
som PFOA
PFNA
PFDA
PFBS
PFPeS
PFHxS
PFHpS
som PFOS
122A ondiep
122A diep

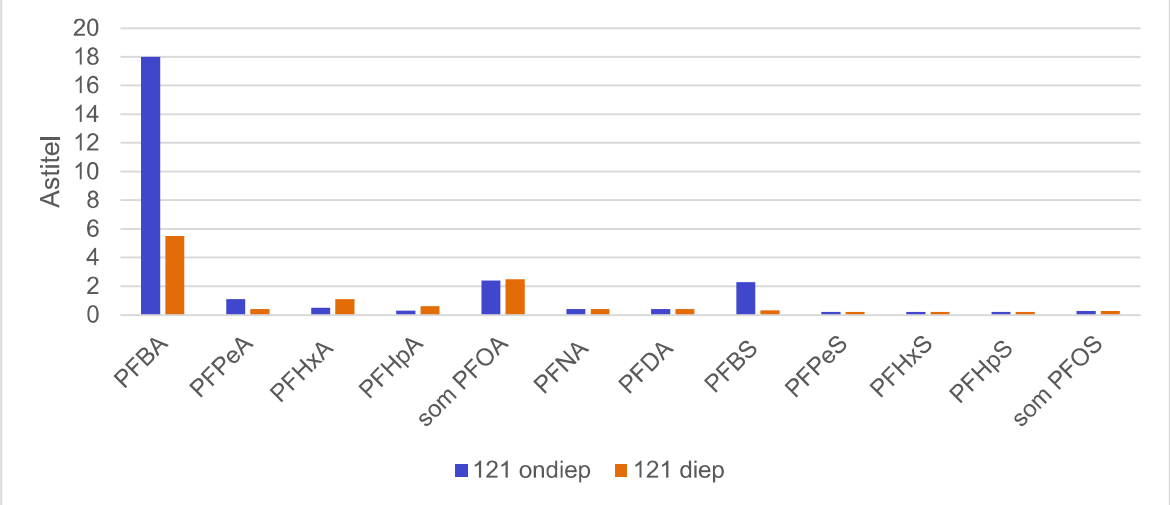
Astitel
20
18
16
14
12
10
8
6
4
2
0
PFBA
PFPeA
PFHxA
PFHpA
som PFOA
PFNA
PFDA
PFBS
PFPeS
PFHxS
PFHpS
som PFOS
121 ondiep
121 diep

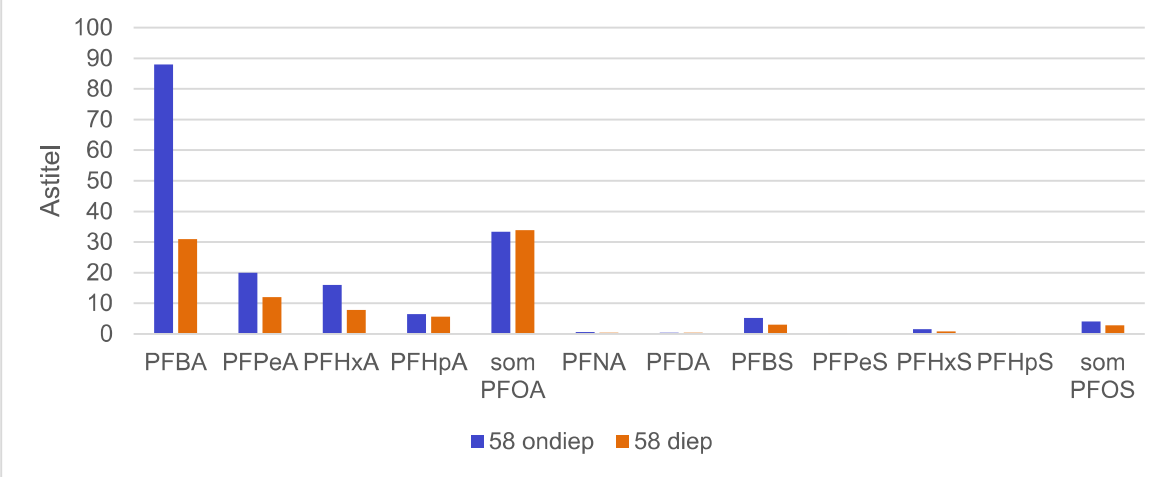
Astitel
100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0
PFBA
PFPeA
PFHxA
PFHpA
som PFOA
PFNA
PFDA
PFBS
PFPeS
PFHxS
PFHpS
som PFOS
58 ondiep
58 diep

Ter plaatse van de locaties 179 en 122 is de concentratie aan PFOA in het diepere grondwater hoger dan in het ondiepe grondwater. Dit geldt ook voor enkele andere PFAS componenten op deze locaties, zij het wat minder uitgesproken. Een duidelijk verklaring hiervoor ontbreekt. Beide locaties liggen wel in een duinpan, maar dat geldt ook voor enkele andere locaties en daar liggen de concentraties in het diepere grondwater niet hoger dan in het ondiepe grondwater.

6.5 Verhouding verschillende PFAS-componenten grondwater

In de onderstaande figuren zijn de gemiddelden van de gemeten gehalten in het ondiepe en diepe grondwater weergegeven. Hierbij zijn de PFAS componenten die geen enkele keer boven de detectielimiet zijn waargenomen weggelaten. Voor verschillende figuren zijn wel dezelfde PFAS-componenten in de figuren opgenomen. De figuur geeft als het ware de 'fingerprint' van de PFAS belasting van het grondwater weer. Opvallend is dat bij alle locaties aan de kust deze fingerprint in grote lijnen gelijk is, (zie bijlage 9 voor alle fingerprints). Daarom zijn in onderstaande figuren voor de kust de gemiddelde gehalten weergegeven. Als deze fingerprint wordt vergeleken met de fingerprint van de referentielocaties dan valt op dat deze significant verschillend zijn. Op beide referentielocaties vormt PFBA een groot aandeel van de PFAS concentratie, terwijl deze aan de kust in verhouding nauwelijks voorkomt. Ook het aandeel van de carbonzuren met 5 tot 7 C-atomen is bij de referentielocaties groter, terwijl het gehalte aan PFOS weer lager is.

Dit verschil in fingerprint kan er op duiden dat de belasting van het grondwater aan de kust door een andere bron wordt veroorzaakt dan meer landinwaarts het geval is.

Bij de beide referentie locaties valt ook op dat in het diepere grondwater het gehalte aan PFOA een relatief groter aandeel heeft dan in het ondiepe grondwater en PFBA een relatief kleiner aandeel. Verwacht wordt dat PFBA mobieler is dan PFOA omdat het molecuul kleiner is, waardoor het juist eerder in de diepere lagen wordt verwacht.

Bij de kust is de fingerprint voor het diepere grondwater vrijwel gelijk aan die voor het ondiepe, met uitzondering van een lagere concentratie aan PFOS. Dit valt te verwachten gezien de lagere oplosbaarheid en mobiliteit.

Figuren 6.20 tot en met 6.25: Fingerprints van de PFAS in het grondwater in ng/l

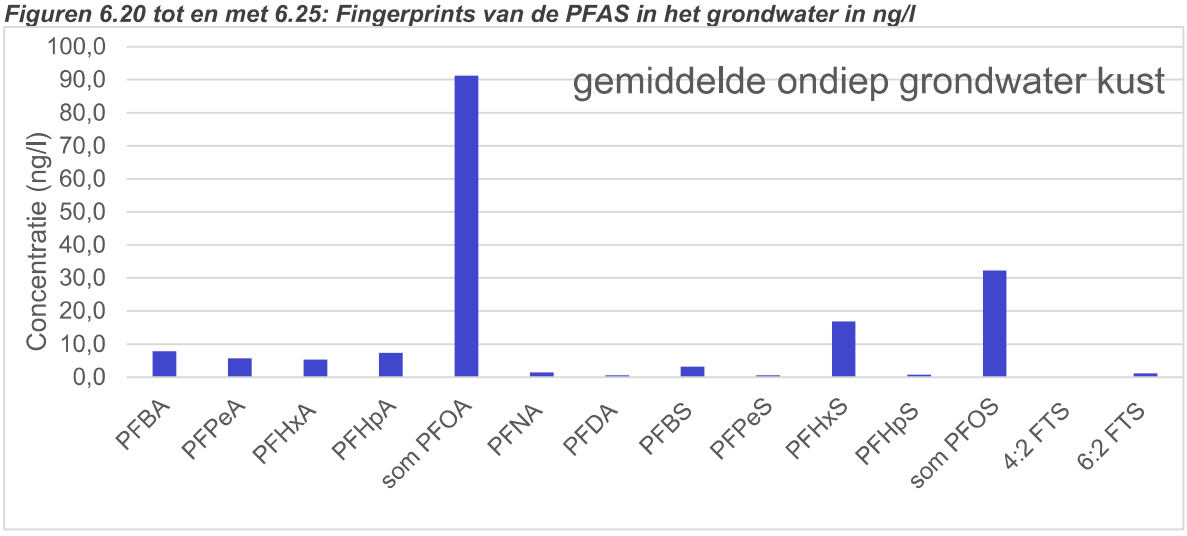

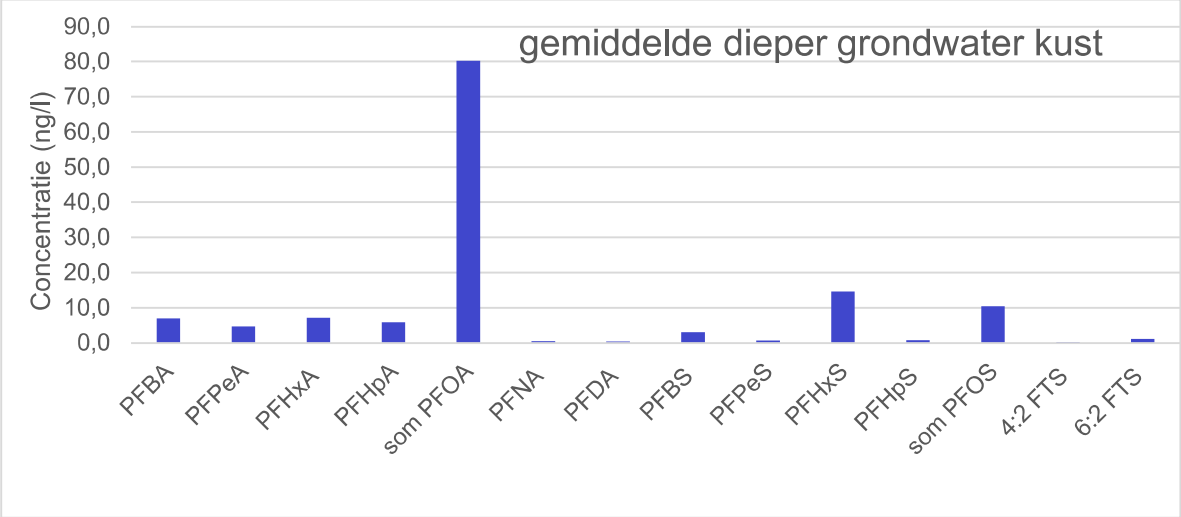
gemiddelde dieper grondwater kust
Concentratie (ng/l)
90,0
80,0
70,0
60,0
50,0
40,0
30,0
20,0
10,0
0,0
PFBA
PFPeA
PFHxA
PFHpA
som PFOA
PFNA
PFDA
PFBS
PFPeS
PFHxS
PFHpS
som PFOS
4:2 FTS
6:2 FTS

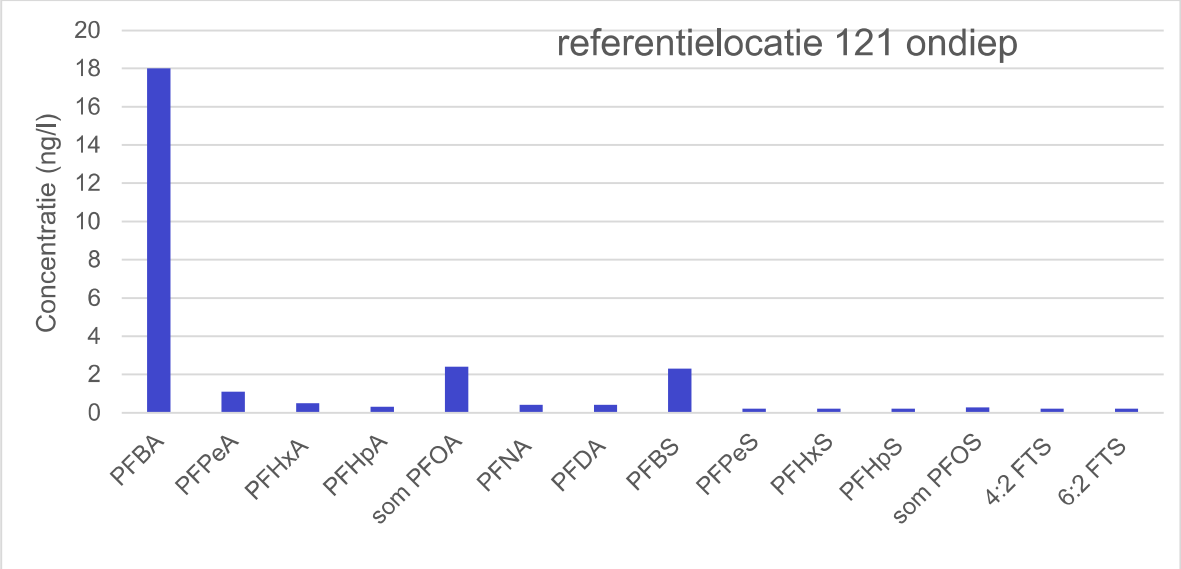
referentielocatie 121 ondiep
Concentratie (ng/l)
20
18
16
14
12
10
8
6
4
2
0
PFBA
PFPeA
PFHxA
PFHpA
som PFOA
PFNA
PFDA
PFBS
PFPeS
PFHxS
PFHpS
som PFOS
4:2 FTS
6:2 FTS

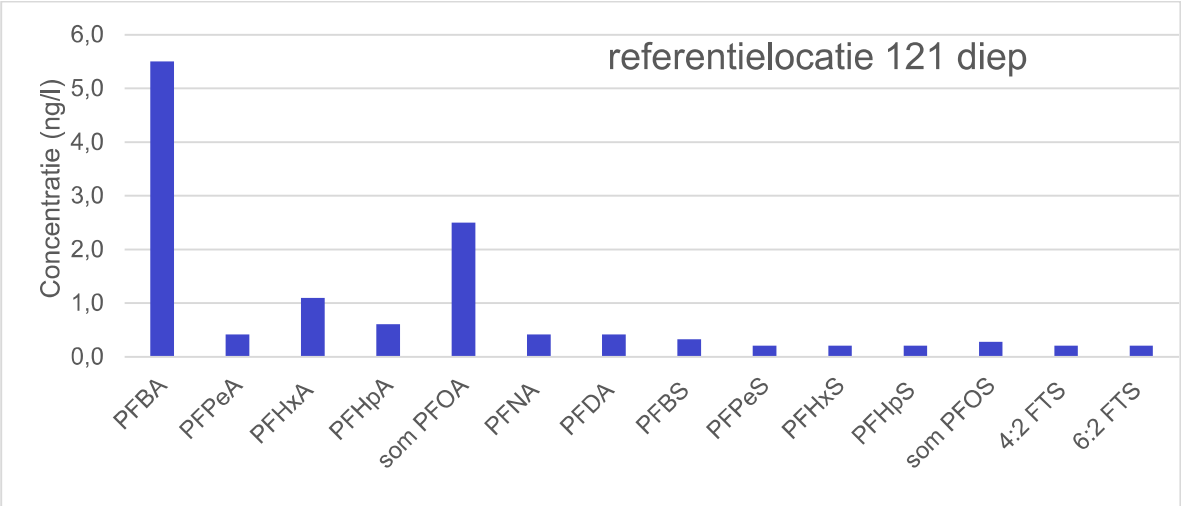
referentielocatie 121 diep
Concentratie (ng/l)
6,0
5,0
4,0
3,0
2,0
1,0
0,0
PFBA
PFPeA
PFHxA
PFHpA
som PFOA
PFNA
PFDA
PFBS
PFPeS
PFHxS
PFHpS
som PFOS
4:2 FTS
6:2 FTS

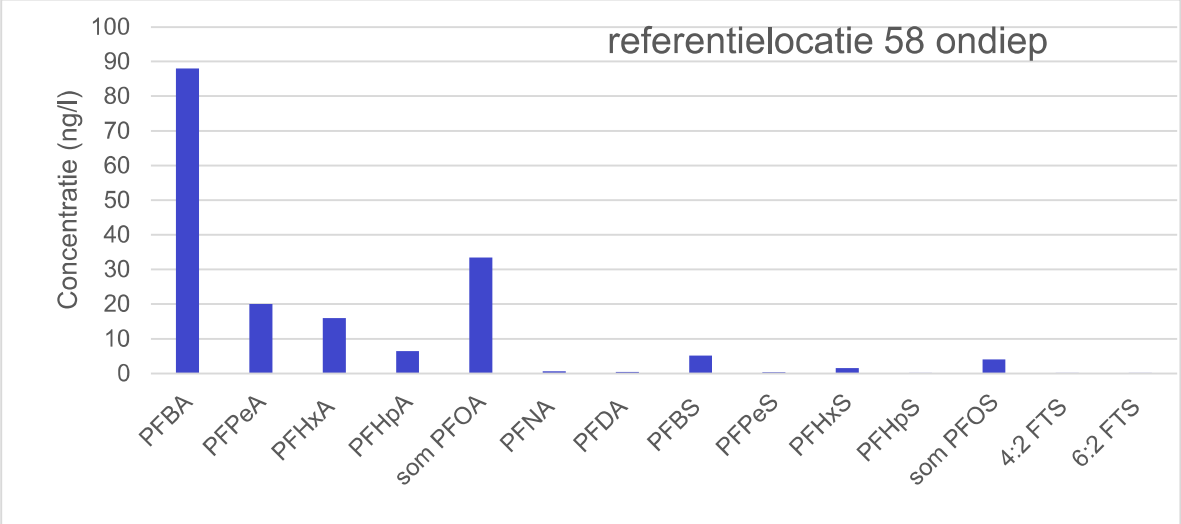
referentielocatie 58 ondiep
Concentratie (ng/l)
100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0
PFBA
PFPeA
PFHxA
PFHpA
som PFOA
PFNA
PFDA
PFBS
PFPeS
PFHxS
PFHpS
som PFOS
4:2 FTS
6:2 FTS

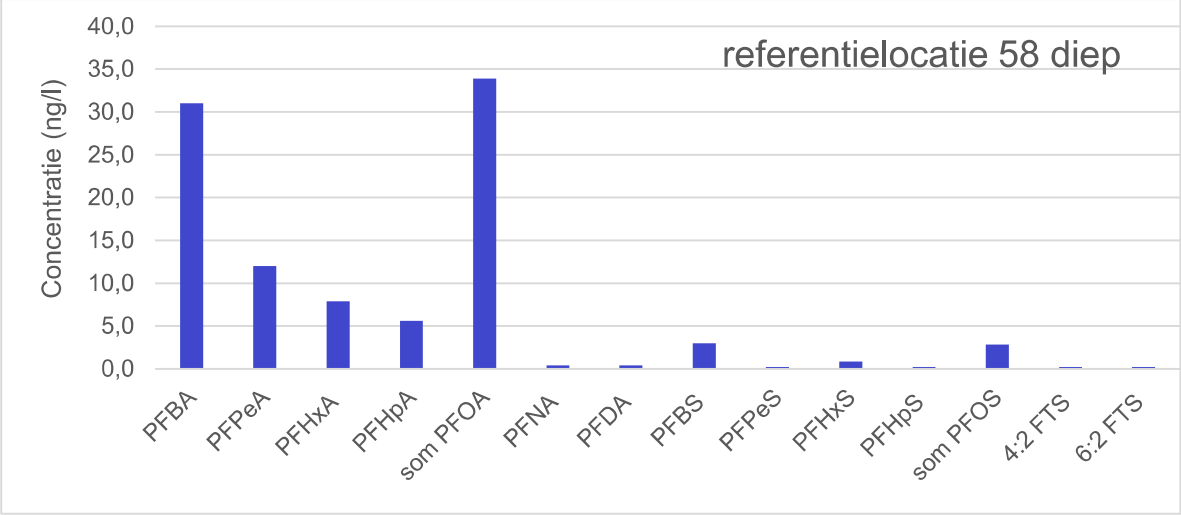
referentielocatie 58 diep
Concentratie (ng/l)
40,0
35,0
30,0
25,0
20,0
15,0
10,0
5,0
0,0
PFBA
PFPeA
PFHxA
PFHpA
som PFOA
PFNA
PFDA
PFBS
PFPeS
PFHxS
PFHpS
som PFOS
4:2 FTS
6:2 FTS

7 Toetsing aan de normen

7.1 Inleiding

Doordat er nog maar sinds korte tijd aandacht bestaat voor PFAS in het milieu bestaat er nog geen eenduidig en definitief toetsingskader voor PFAS in (grond)water, maar is dit nog in ontwikkeling.
Om toch te kunnen beoordelen wat de aangetroffen gehalten aan PFAS betekenen worden de aangetroffen gehalten in dit hoofdstuk vergeleken met de verschillende normen die al wel opgesteld zijn.

7.2 Bodemnormen

7.2.1 Provincie Noord-Holland

Voor PFAS in het grondwater zijn vanuit de Wbb geen normen beschikbaar. De provincie Noord-Holland heeft in de beleidsregel PFAS[2] aangegeven wanneer grondwater als verontreinigd moet worden beschouwd en wanneer sanering noodzakelijk is. Deze waarden zijn in tabel 7.1 weergegeven.

Tabel 7.1: Grondwaternormen volgens de beleidsregel PFAS van de provincie Noord-Holland

Parameter	Norm voor verontreiniging (ng/l)	Norm voor sanering (ng/l)
PFOA	10	390
PFOS	10	4.700
Overige PFAS	10	4.700

Op basis van de normen van tabel 7.1 moet het grondwater op alle onderzochte locaties als verontreinigd worden beschouwd. Op locatie 179A wordt ook de norm voor sanering overschreden voor PFOA, op de overige locaties is dat niet het geval.

7.2.2 Landelijke normen

In 2016 heeft het RIVM zogenaamde onder- en bovengrenzen geïnventariseerd met betrekking tot PFOS in bodem en grondwater (Milieukwaliteitswaarden voor PFOS Uitwerking van generieke en gebiedsspecifieke waarden voor het gebied rond Schiphol, RIVM Briefrapport 2016-0001).

Kader 7.1

Tabel 2.1. Onder- en bovengrenzen voor PFOS in verschillende milieucompartimenten. MTR = Maximaal Toelaatbaar Risico, RG=rapportagegrens, ER=Ernstig Risiconiveau, DW=drinkwater, JG-MKE=Jaargemiddelde milieukwaliteitseis, MAC-MKE = Maximaal toegestane piekbelasting

Compartiment	**Ondergrens**	**Bovengrens**
Bodem	0,1 µg/kg ds (RG)	6.600 µg/kg ds ($MTR_{humaan-bodem}$)
Bagger/sediment	0,1 µg/kg ds (RG)	16.000 µg/kg ds (ER_{eco})
Grondwater	$0{,}23x10^{-3}$ µg/l	4,7 µg/l (DW)
Oppervlaktewater	- (ivm bovengrens) (achtergrondwaarden NL: $4{,}7x10^{-3}$ – $32x10^{-3}$ µg/l)	$0{,}65x10^{-3}$ µg/l (JG-MKE) 36 µg/l (MAC-MKE)*

* normen voor jaargemiddelde concentraties en maximale concentraties, zie verder 2.6.4

[2] Beleidsregel van Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland houdende regels omtrent de Beleidsregel PFAS Noord-Holland 2019, Provinciaal blad 2019, 7634, 20-11-2019

De bepaalde bovengrens voor grondwater komt overeen met de waarde voor sanering van de beleidsregel van de provincie Noord-Holland en wordt op geen van de locaties overschreden.

In 2018 heeft het RIVM risicogrenzen voor PFOA bepaald voor grond en grondwater (Risicogrenzen PFOA voor grond en grondwater, Uitwerking voor generiek en gebiedsspecifiek beleid (herziene versie), RIVM, Briefrapport 2018-0060). De bepaalde waarden staan in kader 7.2. De voorgestelde ad hoc interventiewaarde grondwatervoor PFOA komt overeen met de waarde voor sanering van de beleidsregel van de provincie Noord-Holland en wordt op één locatie overschreden (179A).

Kader 7.2

Tabel A. Alle afgeleide risicogrenzen voor grond en grondwater op basis van humane en ecotoxicologische risico's zoals opgenomen in deze rapportage. Voor toelichting zie de tekst. De onderstreepte waarden zijn generieke risicogrenzen. (n.v.t. betekent dat deze waarden voor grondwater niet van toepassing zijn)

Risicogrenzen ten behoeve van (gebiedspecifiek) beleid	**Risicogrens grond µg/kg ds**	**Risicogrens grondwater µg/l**
Humaan		
Humane risico's, scenario 'wonen met tuin'	900*	130#
Humane risico's, scenario wonen met moestuin	86	12#
Humane risico's, scenario wonen met siertuin'	3100	449#
Humane risico's, scenario 'ander groen, infrastructuur en industrie'	4195	607#
Humane risico's, scenario groen met natuurwaarden	4200	608#
Direct gebruik grondwater als drinkwater	(2,7)&	0,39**
Drinkwater $MTR_{gw, dw}$	(0,6)&	0,0875
Ecologie		
Ecologische risico's (direct) MTR/HC5 niveau	500	30
Ecologische risico's (direct) HC50 niveau	50000	7000
Middenniveau ecologie	5000	n.v.t.
Ecologische risico's doorvergiftiging (ER)	1137	n.v.t.
Ecologische risico's doorvergiftiging (MTR/HC5)	7,0	n.v.t.
Middenniveau doorvergiftiging	89	n.v.t.

afgeleid op basis van evenwichtspartitie met organisch koolstof in standaardbodem met 10% organisch stof;
& Deze waarde is gebaseerd op evenwichtspartitie vanuit de risicogrens grondwater, respectievelijk 0,39 en 0,0875 µg/l, en is gebaseerd op een worst case benadering omdat geen rekening wordt gehouden met transport en verdunning bij uitloging van grond naar grondwater;
* tevens voorstel voor ad hoc interventiewaarde grond;
** tevens voorstel voor ad hoc interventiewaarde grondwater (gebaseerd op levenslange consumptie van 2 liter ongezuiverd grondwater per dag).

In 2020 heeft het RIVM Indicatieve Niveaus voor Ernstige Verontreiniging (INEV) van grond en grondwater met PFOA, PFOS en GEN-X afgeleid. Daarbij wordt voor grondwater onderscheid gemaakt voor "grondwater inclusief drinkwater" en "grondwater exclusief drinkwater". Volgens de notitie is het aan het bevoegd gezag om te kiezen welke van de normen op een specifieke situatie wordt toegepast, maar voorgesteld wordt om "grondwater inclusief drinkwater" in ieder geval van toepassing te laten zijn op provinciale grondwaterbeschermingsgebieden. De waarde voor "grondwater exclusief drinkwater" wordt op geen van de locaties overschreden. De waarde voor "grondwater inclusief drinkwater" wordt overschreden op locatie 179, zowel voor het ondiepe als het diepere grondwater.

Kader 7.3

Indicatieve Niveaus voor ernstige verontreiniging voor PFOS, PFOA en GenX

Stof	Risicogrenzen grond en grondwater		
	Grond (µg/kg droge stof)	Grondwater (µg/L)	Grondwater (µg/L)
		Inclusief drinkwate	Exclusief drinkwate
PFOS	110	0,20	56
PFOA	1100	0,39	170
GenX	97	0,66	140

7.3 Normen voor drinkwater, huidige situatie

De duinstreek wordt benut voor de bereiding van drinkwater. Dat gebeurt tegenwoordig vooral door infiltratie van (voorgezuiverd) rivierwater. Desalniettemin is het informatief om na te gaan wat de aangetroffen gehalten aan PFAS in het grondwater in de duinen betekenen voor de bereiding van het water tot drinkwater. Momenteel zijn er nog maar beperkte normen voor PFAS in het drinkwater. In de tabel 7.2 zijn deze samengevat (Bron: Notitie: status van een EFSA-opinie en de rol van een gezondheidskundige grenswaarde in verschillende beleidskaders, RIVM, Finaal 15 december 2020).

Tabel 7.2: huidige drinkwaternormen PFAS

Kader	Stof	Naam type norm/limiet/toelating	Doorwerking van lagere gezondheidskundige grenswaarde	Onderbouwing/toelichting
Drinkwater	PFOA	Indicatieve Drinkwaterrichtwaarde, beleidsmatig vastgesteld: 87,5 ng/L	Mogelijk aanscherping	Huidige norm is gebaseerd op gezondheidskundige grenswaarde van RIVM uit 2016 (12,5 ng/kg lg per dag)
	PFOS	Niet afgeleid	-	-
	PFAS-totaal	Drinkwaternorm vanuit EU drinkwaterrichtlijn: 0,5 µg/L voor de som van PFAS	Geen wijziging	Lidstaten mogen kiezen welke van deze 2 normen ze nationaal willen volgen. De norm gaat gelden 3 jaar na aanvaarding (eind 2020) van de herziening van EU-DWD.
	Som van 20 PFAS, waar-onder de vier EFSA PFAS	Drinkwaternorm vanuit EU drinkwaterrichtlijn: 0,1 µg/L (voor som van 16 PFAS)	Mogelijk aanscherping; de norm moet echter ook haalbaar zijn	

Voor de individuele PFAS bestaat alleen een (indicatieve) norm voor PFOA. Deze norm wordt overschreden in het duinwater op de locaties, 179A (diep en ondiep), 55A ondiep 122A diep en 83A ondiep. Op de locaties 137 en 81A beide ondiep is het gehalte bijna gelijk aan de indicatieve norm voor PFOA.

De som voor PFAS-totaal van 0,5 µg/l wordt overschreden in het grondwater op de locaties 179A (diep en ondiep), uitgaande van de 30 componenten die hier onderzocht zijn.

Van de som van de 20 PFAS zijn er hier op de locaties 16 onderzocht. De som van deze 16 is hoger dan 0,1 µg/l op de locaties 36 (ondiep),179A (diep en ondiep), 55a (diep en ondiep), 83A(ondiep), 137(ondiep), 122A(ondiep).

7.4 Ontwikkelingen PFAS normen

Recentelijk heeft de EFSA een nieuwe gezondheidskundige grenswaarde afgeleid voor de blootstelling aan PFAS. Dit betreft een waarde voor de som van vier PFAS (PFOA, PFNA, PFOS, en PFHXS). Deze waarde (Tolerabele Weekly Intake, TWI) is op weekbasis afgeleid en bedraagt 4,4 ng/kilogram lichaamsgewicht per week. Het RIVM zal deze norm gaan gebruiken voor verdere studies met betrekking tot de blootstelling aan PFAS (Conclusie RIVM gebruik EFSA-TWI PFAS, Finaal - 15 december 2020). Daarbij zijn wel enkele kanttekeningen

gemaakt. Dat betreft onder meer de aanname dat de vier PFAS alle vier als even schadelijk worden beschouwd. Volgens experts is dat niet juist.

In het verleden heeft het RIVM voor een aantal PFAS een Relative Potency Factor (RPF) bepaald. Deze factor geeft aan in welke mate een PFAS schadelijker wordt geacht ten opzichte van PFOA. PFOA wordt daarbij op 1 gesteld. PFOS wordt twee keer schadelijker geacht dan PFOA en heeft een RPF van 2. Een overzicht van alle bekende RPF's is opgenomen in bijlage 10. Het RIVM stelt voor om bij berekeningen aan blootstelling deze RPF's toe te passen (Risicogrenzen ten behoeve van de vaststelling van Interventiewaarden voor PFOS, PFOA en GenX, RIVM, 20 juli 2021). Het is dan ook mogelijk om andere dan de vier door EFSA aangegeven PFAS in berekeningen mee te nemen.

Voor de afzonderlijke stoffen PFOA en PFOS heeft het RIVM een risicogrenswaarde afgeleid voor de directe consumptie van grondwater als drinkwater:
- PFOS 9,9 ng/l;
- PFOA 20 ng/l.

Deze risicogrenswaarden gelden per stof. Als er sprake is van meerdere PFAS dan dient een risico-index berekend te worden. Als deze groter is dan 1 is er sprake van een overschrijding van de risicogrenswaarde (RI). De RI wordt berekend als volgt:

$$RI = \sum_{i=1}^{n} \frac{C_{PFASn}}{Rg_{PFASn}}$$

Waarbij

RI	Risico-index
C_{PFASn}	Concentratie van PFAS component n
Rg_{PFASn}	Risicogrens voor PFAS component n

Deze risico-grensindex wordt op alle locaties overschreden met uitzondering van referentie locatie 121 en locatie 36 (diep).
NB: Bij de bepaling van de risicogrenswaarde voor grondwater is aangehouden dat de blootstelling voor 100% plaatsvindt door het drinkwater (allocatie 100%, zie hieronder) en dat dit levenslang plaatsvindt.

De EFSA grenswaarde is een waarde voor de totale wekelijkse inname aan PFAS. De inname vindt plaats door verschillende bronnen, zoals voedsel, drinkwater en contact met PFAS. Het is gebruikelijk om aan te nemen dat de inname door drinkwater 20% van de totale inname mag bedragen (allocatie 20%). Verder wordt er voor drinkwater gerekend met een consumptie van 2 liter per persoon per dag. Omdat de norm is uitgedrukt per kilogram lichaamsgewicht dient hier een gemiddelde waarde voor te worden genomen. In Nederland is het gebruikelijk het lichaamsgewicht te stellen op 70 kilogram. Met deze gegevens kan de belasting van PFAS worden berekend uitgaande van de consumptie van 2 liter grondwater zoals aangetroffen op de verschillende monsterlocaties.

In de tabellen 7.3 en 7.4 is deze berekening uitgevoerd voor respectievelijk het diepe en ondiepe grondwater op de locaties op basis van de vier PFAS van het EFSA rapport. Daaruit blijkt dat in bijna alle gevallen (uitzonderingen; 36 (diep) en referentielocatie 121 ondiep en diep) de TWI voor drinkwater wordt overschreden met een factor van 2,2 tot 131.

In de tabellen 7.5 en 7.6 is dezelfde berekening uitgevoerd maar dan met toepassing van de RPF's zoals voorgesteld voor het RIVM. Uit de tabellen blijkt dat dan in bijna alle gevallen (één uitzondering; 36 (diep)) de TWI voor drinkwater wordt overschreden met een factor van 2,2 tot

131. Het toepassen van de RPF's heeft tot gevolg dat de overschrijding in de meeste gevallen groter worden, maar het effect is beperkt.

Het RIVM geeft aan dat door het toepassen van de RPF's ook andere PFAS in de berekening kunnen worden meegenomen. In de tabellen 7.6 en 7.7 staat deze exercitie weergegeven. In die berekening zijn de PFAS die op geen enkele locatie zijn gemeten in gehalten groter dan de rapportagegrens, niet meegenomen (dus ook niet met de 0,7 factor). PFAS die op enkele locaties wel zijn gemeten in gehalten groter dan de rapportagegrens, maar op sommige locaties ook niet, zijn wel meegenomen en op die locaties waar de gehalten onder de rapportagegrens liggen is gerekend met de rapportagegrens vermenigvuldigd met de factor 0,7. Logischerwijs liggen de overschrijdingen van de TWI bij deze methode hoger dan bij de berekening van de vier EFSA parameters, maar ook hier zijn de verschillen beperkt. Dit komt doordat PFOA en PFOS zowel wat betreft aangetroffen concentraties als de RPF waarde de meest bepalende componenten zijn.

Tabel 7.3 en 7.4: Beoordeling grondwater ten opzichte van de EFSA-TWI

Locatie			Freatisch grondwater kuststrook										Kuststrook		referentie locaties		
			36	179A	31	57A	7a	55a	83A	137	122A	81A	gem.	P50	121	58	gem.
som PFOA (0.7 factor)			31,6	276	23,2	27,32	17	110	204	86	49,6	87,3	91,2	67,8	2,41	33,4	17,9
PFNA			1,2	9,8	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	1,4	0,4	0,42	0,65	0,5
PFHxS			4,3	52	4,7	2,5	1,6	17	46	25	5,8	9,3	16,8	7,6	0,21	1,6	0,9
som PFOS (0.7 factor)			19,8	219	6,3	4,5	7,8	12,6	2,24	2,24	39,2	8,7	32,2	8,3	0,28	4,04	2,2
som 4 EFSA			56,9	556,8	34,62	34,74	26,82	140,02	252,66	113,66	95,02	105,72	141,7	100,4	3,32	39,69	21,5
drinkwater consumptie	liter per dag	2															
aantal dagen		7															
Totale inname	ng/week		796,6	7795,2	484,7	486,4	375,5	1960,3	3537,2	1591,2	1330,3	1480,1	1983,7	1405,2	46,5	555,7	301,1
lichaamsgewicht	kg	70															
Inname	ng per kilogram		11,4	111,4	6,9	6,9	5,4	28,0	50,5	22,7	19,0	21,1	28,3	20,1	0,7	7,9	4,3
norm voor inname	ng/kg/week	4,4															
% dat door drinkwater mag worden ingevuld		20%															
aantal malen dat de EFSA TWI voor drinkwater wordt overschreden			12,9	126,5	7,9	7,9	6,1	31,8	57,4	25,8	21,6	24,0	32,2	22,8	0,8	9,0	4,9

Locatie			Dieper grondwater kuststrook											Referentie locaties		
			31	36	137	122A	179A	55a	57A	83A	7a	gem.	P50	121	58	gem.
som PFOA (0.7 factor)			19,8	0,42	81	83	440	61,8	23,7	9,8	2,11	80,2	23,7	2,5	33,9	18,2
PFNA			0,42	0,42	0,42	0,42	1,2	0,42	0,42	0,42	0,42	0,5	0,4	0,42	0,42	
PFHxS			1,1	0,21	15	21	71	11	2,8	8,1	1,3	14,6	8,1	0,21	0,85	0,5
som PFOS (0.7 factor)			0,68	0,28	5,5	5,13	65	4,92	2,24	3,8	5,8	10,4	4,9	0,28	2,84	1,6
som 4 EFSA			22	1,33	101,9	109,6	577,2	78,14	29,16	22,12	9,63	105,7	29,2	3,41	38,01	20,3
drinkwater consumptie	liter per dag	2														
aantal dagen		7														
Totale inname	ng/week		308,0	18,6	1426.9	1533,7	8080,8	1094,0	408,2	309,7	134,8	1479,4	408,2	47,7	532,1	284,1
lichaamsgewicht	kg	70														
Inname	ng per kilogram per week		4,4	0,3	20,4	21,9	115,4	15,6	5,8	4,4	1,9	21,1	5,8	0,7	7,6	4,1
norm voor inname	ng/kg/week	4,4														
% dat door drinkwater mag worden ingevuld		20%														
aantal malen dat de EFSA TWI voor drinkwater wordt overschreden		RI	5,0	0,3	23,2	24,9	131,2	17,8	6,6	5,0	2,2	24,0	6,6	0,8	8,6	4,6

Tabel 7.5 en 7.6: Beoordeling grondwater ten opzichte van de EFSA-TWI met gebruik van RPF

Locatie		RPF		Freatisch grondwater kuststrook 36	179A	31	57A	7a	55a	83A	137	122A	81A	Kuststrook gem.	P50	Referentie locaties 121	58	gem.
som PFOA (0.7 factor)		1		31,6	276	23,2	27,32	17	110	204	86	49,6	87,3	91,2	67,8	2,41	33,4	17,9
PFNA		10		1,2	9,8	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	1,4	0,4	0,42	0,65	0,5
PFHxS		0,06		4,3	52	4,7	2,5	1,6	17	46	25	5,8	9,3	16,8	7,6	0,21	1,6	0,9
som PFOS (0.7 factor)		2		19,8	219	6,3	4,5	7,8	12,6	2,24	2,24	39,2	8,7	32,2	8,3	0,28	4,04	2,2
som 4 EFSA gewogen				83	815	40	41	37	140	215	96	133	109	171	89	7	48	28
drinkwater consumptie	liter per dag		2															
aantal dagen			7															
Totale inname	ng/week			1.168	11.412	564	569	517	1.966	3.016	1.347	1.856	1.532	2.395	1.245	101	673	387
lichaamsgewicht	kg		70															
Inname	ng per kilogram per week			16,7	163,0	8,1	8,1	7,4	28,1	43,1	19,2	26,5	21,9	34,2	17,8	1,4	9,6	5,5
norm voor inname	ng/kg/week		4,4															
% dat door drinkwater mag worden ingevuld			20%															
aantal malen dat de EFA TWI voor drinkwater wordt overschreden			RI	19	185	9	9	8	32	49	22	30	25	39	20	2	11	6

Locatie		RPF		Dieper grondwater kuststrook 31	36	137	122A	179A	55a	57A	83A	7a	gem.	P50	Referentie locaties 121	58	gem.
som PFOA (0.7 factor)		1		19,8	0,42	81	83	440	61,8	23,7	9,8	2,11	80,2	23,7	2,5	33,9	18,2
PFNA		10		0,42	0,42	0,42	0,42	1,2	0,42	0,42	0,42	0,42	0,5	0,4	0,42	0,42	
PFHxS		0,06		1,1	0,21	15	21	71	11	2,8	8,1	1,3	14,6	8,1	0,21	0,85	0,5
som PFOS (0.7 factor)		2		0,68	0,28	5,5	5,13	65	4,92	2,24	3,8	5,8	10,4	4,9	0,28	2,84	1,6
som 4 EFSA gewogen				25	5	97	99	586	77	33	22	18	107	38	7	44	21
drinkwater consumptie	liter per dag		2														
aantal dagen			7														
Totale inname	ng/week gewogen			356	73	1.359	1.382	8.208	1.071	456	309	252	1.496	535	102	614	299
lichaamsgewicht	kg		70														
Inname	ng per kilogram per week			5,1	1,0	19,4	19,7	117,3	15,3	6,5	4,4	3,6	21,4	7,6	1,5	8,8	4,3
norm voor inname	ng/kg/week		4,4														
% dat door drinkwater mag worden ingevuld			20%														
aantal malen dat de EFSA TWI voor drinkwater wordt overschreden			RI	6	1	22	22	133	17	7	5	4	24	9	2	10	5

Tabel 7.7: Beoordeling freatisch grondwater ten opzichte van de EFSA-TWI met alle gemeten gehalten en toepassing RPF

Locatie		RPF		Freatisch grondwater kuststrook										Kuststrook		Referentie locaties		
				36	179A	31	57A	7a	55a	83A	137	122A	81A	gem.	P50	121	58	gem.
PFBA		0,05		6,4	36	3,5	2,2	3,5	13	2,5	3,6	1,5	6,5	7,9	3,6	18	88	53,0
PFPeA		0,05		19	25	0,8	0,42	0,89	1,8	3,3	1,8	0,42	3,5	5,7	1,8	1,1	20	10,6
PFHxA		0,05		4,9	24	1,3	1,3	1,2	6,9	3,7	4,5	0,21	5	5,3	4,1	0,5	16	8,3
PFHpA		1		5,5	25	2,5	2,1	1,5	7,1	11	11	1	7,2	7,4	6,3	0,31	6,5	3,4
som PFOA (0.7 factor)		1		31,6	276	23,2	27,32	17	110	204	86	49,6	87,3	91,2	67,8	2,41	33,4	17,9
PFNA		10		1,2	9,8	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	1,4	0,4	0,42	0,65	0,5
PFDA		10		0,42	1,4	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,5	0,4	0,42	0,42	0,4
PFBS		0,001		4,6	4,8	2,1	1,2	5,5	3,2	2,1	4,2	0,83	2,9	3,1	3,1	2,3	5,2	3,8
PFPeS		0,6		0,36	1,6	0,21	0,21	0,21	0,49	1	0,96	0,21	0,36	0,6	0,4	0,21	0,34	0,3
PFHxS		0,6		4,3	52	4,7	2,5	1,6	17	46	25	5,8	9,3	16,8	7,6	0,21	1,6	0,9
PFHpS		2		0,6	2,9	0,21	0,21	0,21	0,76	0,85	0,4	1	0,21	0,7	0,5	0,21	0,21	0,2
som PFOS (0.7 factor)		2		19,8	219	6,3	4,5	7,8	12,6	2,24	2,24	39,2	8,7	32,2	8,3	0,28	4,04	2,2
6:2 FTS		2		0,21	0,21	0,21	8,4	0,21	0,93	0,21	0,21	0,21	0,21	1,1	0,2	0,21	0,21	
som PFAS (gemeten)				99	678	46	51	40	175	278	141	101	132	174	104	26,58	176,57	101
som PFAS (gewogen)				99	894	51	66	45	166	259	127	144	128	198	106	14	67	40
drinkwater consumptie	liter per dag		2															
aantal dagen			7															
Totale inname	ng/week			1.384	12.511	711	922	626	2.319	3.621	1.780	2.009	1.788	2.767	1.479	193	936	559
lichaamsgewicht	kg		70															
Inname	ng per kilogram per week			19,8	178,7	10,2	13,2	8,9	33,1	51,7	25,4	28,7	25,5	39,5	21,1	2,8	13,4	8,0
norm voor inname	ng/kg/week		4,4															
% dat door drinkwater mag worden ingevuld			20%															
aantal malen dat de EFSA TWI voor drinkwater wordt overschreden			RI	22	203	12	15	10	38	59	29	33	29	45	24	3	15	9

Tabel 7.5: Beoordeling dieper grondwater ten opzichte van de EFSA-TWI met alle gemeten gehalten en toepassing RPF

Locatie		RPF		31	36	137	122A	179A	55a	57A	83A	7a		gem.	P50	Referentie locaties 121	58	gem.
PFBA		0,05		1,5	0,42	7,3	5,4	22	19	3,7	1,8	1,4		6,9	3,7	5,5	31,0	18,3
PFPeA		0,05		0,65	0,42	2,7	0,42	30	3,4	0,42	0,42	3,5		4,7	0,7	0,4	12,0	6,2
PFHxA		0,05		1,3	0,21	6,1	0,21	48	3,7	0,96	1,3	2,6		7,2	1,3	1,1	7,9	4,5
PFHpA		1		1,9	0,21	12	3,6	27	3,5	0,49	2,1	1,7		5,8	2,1	0,6	5,6	3,1
som PFOA (0.7 factor)		1		19,8	0,42	81	83	440	61,8	23,7	9,8	2,11		80,2	23,7	2,5	33,9	18,2
PFNA		10		0,42	0,42	0,42	0,42	1,2	0,42	0,42	0,42	0,42		0,5	0,4	0,4	0,4	
PFDA		10		0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42		0,4	0,4	0,4	0,4	
PFBS		0,001		0,96	0,21	4	1,9	2,8	3,7	1,7	1,9	10		3,0	1,9	0,3	3,0	1,7
PFPeS		0,6		0,21	0,21	0,94	0,86	1,9	0,55	0,21	1,1	0,21		0,7	0,6	0,2	0,2	
PFHxS		0,6		1,1	0,21	15	21	71	11	2,8	8,1	1,3		14,6	8,1	0,2	0,9	0,5
PFHpS		2		0,21	0,21	0,31	0,21	4,6	0,21	0,21	0,21	0,21		0,7	0,2	0,2	0,2	
som PFOS (0.7 factor)		2		0,68	0,28	5,5	5,13	65	4,92	2,24	3,8	5,8		10,4	4,9	0,3	2,8	1,6
6:2 FTS		2		5,4	0,21	3,5	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21		1,2	0,2	0,21	0,21	
som PFAS (gemeten)				35	4	139	123	714	113	37	32	30		136	48	12	99	54,0
som PFAS (gewogen)				44	11	130	120	672	93	40	34	26		129,9	50,4	13,5	58	26
drinkwater consumptie	liter per dag		2															
aantal dagen			7															
Totale inname	ng/week			611	150	1.826	1.673	9.402	1.297	560	482	363		1.818	705	189	806	367
lichaamsgewicht	kg		70															
Inname	ng per kilogram per week			8,7	2,1	26,1	23,9	134,3	18,5	8,0	6,9	5,2		26,0	10,1	2,7	11,5	5,2
norm voor inname	ng/kg/week		4,4															
% dat door drinkwater mag worden ingevuld			20%															
aantal malen dat de EFSA TWI voor drinkwater wordt overschreden				10	2	30	27	153	21	9	8	6		30	11	3	13	6

8 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

8.1 Aanleiding en doelstelling

De provincie Noord-Holland heeft aan Sweco Nederland B.V. opdracht gegeven voor onderzoek naar PFAS in het grondwater in de kuststrook van Noord-Holland. Aanleiding voor het onderzoek was het eerder uitgevoerd onderzoek naar PFAS in de grond in Noord-Holland voor het bepalen van het achtergrond concentratieniveau. Daarbij bleek dat er in de kuststrook verhoogde gehalten aan PFAS in de grond voorkwamen die niet direct werden verwacht. Ook in andere delen langs de kust in Nederland zijn dergelijke waarnemingen gedaan. Uit een wetenschappelijk onderzoek (zie bijlage 1) blijkt dat de concentratie aan PFAS in sea spray tienduizenden malen hoger kan zijn dan in zeewater zelf. Deze sea spray kan een belasting vormen voor de bodem in de (westelijke) kuststreek. De duinstreek langs de kust van Noord-Holland (en ook in andere delen van Nederland) wordt op verschillende plaatsen benut bij de drinkwaterbereiding. Hierdoor Is het gewenst een eventuele beïnvloeding van de bodem in de kuststreek door PFAS te kennen. De grond van de bodem van de kuststreek is eerder onderzocht op PFAS, maar het grondwater nog niet.

8.2 Uitgevoerd onderzoek

Op 10 locaties langs de kust is de kwaliteit van het grondwater onderzocht. De geselecteerde locaties betreffen locaties waar eerder het gehalte aan PFAS in de grond is vastgesteld. Het aantal locaties is beperkt, maar het onderzoek heeft als eerste doel om een indicatie te krijgen van de kwaliteit van het grondwater in de kuststrook om te kunnen bepalen of vervolgonderzoek noodzakelijk is. Op de locaties is het grondwater op twee niveaus onderzocht (circa 1,5 tot 2,5 m -mv en 4-5 m -mv). De grondwatermonsters zijn onderzocht op de 30 PFAS componenten van het Tijdelijk Handelingskader PFAS. Tevens zijn twee locaties landinwaarts geselecteerd als referentielocaties. De referentielocaties zijn geselecteerd op basis bodemsoort (zand) en omdat ook daar eerder het gehalte aan PFAS in de grond is vastgesteld.

8.3 Resultaten

Op alle locaties zijn diverse PFAS in het grondwater aangetroffen. In de kuststreek zijn PFOA en PFOS de overheersende PFAS-componenten. Bij de referentiepeilbuizen is dat anders, daar is PFBA de overheersende component in het grondwater. Deze wordt aan de kust juist in geringe concentraties aangetroffen (afgezet tegen PFOA en PFOS). Het lijkt of er sprake is van een belasting van de bodem door verschillende bronnen met een verschillende samenstelling aan PFAS, echter met slechts twee referentiepeilbuizen kunnen daar geen definitieve conclusies aan worden verbonden.

Voor PFOA geldt dat de hoogste waarden worden gemeten op relatief korte afstand van de kust en is een afname in concentraties te zien als de afstand tot de kust toeneemt. Dit laat zich echter niet eenduidig met een wiskundige vergelijking uit drukken. Waarschijnlijk spelen ook andere aspecten dan de afstand tot de kust een rol zoals begroeiing, lokale hydrologische situatie, etc.

Om na te gaan of sea spray een mogelijke bron is, is het gehalte aan PFAS ook vergeleken met het elektrisch geleidingsvermogen (Ec) van het grondwater. Bij PFOA is er mogelijk wel sprake van een hoger gehalte PFOA bij een hogere Ec, maar bij de andere componenten is dit niet zichtbaar.

De gehalten aan PFAS in het grondwater zijn ook vergeleken met de gehalten aan PFAS in de grond zoals die eerder zijn vastgesteld. Op de locaties zijn in de grond vrijwel alleen PFOS en PFOA aangetoond in gehalten boven de rapportagegrens. Voor de vergelijking

van gehalten in grond en grondwater zijn daarom alleen naar de componenten PFOA en PFOS beschouwd. Hieruit komt niet altijd hetzelfde beeld naar voren. In sommige gevallen gaan relatief hoge gehalten in de grond ook samen met hoge gehalten in het grondwater, maar dat is niet altijd het geval. Mogelijk spelen lokale omstandigheden zoals bodemopbouw, begroeiing, beschutting, en dergelijke hierin een rol. Uit dit onderzoek wordt dat echter niet duidelijk en kan er geen verband worden aangetoond tussen het gehalte in de grond en grondwater. Over de hele linie kan globaal worden gesteld dat PFOS overheersend is in de grond en PFOA meer in het grondwater aanwezig is.

Over het algemeen liggen de concentraties in het diepere grondwater wat lager dan in het ondiepe grondwater, maar andersom komt ook voor.

De gemiddelde concentratie aan PFAS ligt in de kuststreek hoger dan op de referentielocaties (gemiddeld PFAS-totaal kuststreek (ondiep) 173 ng/l tegen 100 ng/l voor de referentielocaties en voor het diepe grondwater 126 ng/l tegen 54 ng/l). Daarbij kan nog worden aangetekend dat de gemiddelde landelijke gehalten nog lager liggen dan hier op de referentielocaties is gemeten (landelijk gemiddelde ondiepe grondwater circa 43 ng/l). (Dit betreft in alle gevallen alleen de som van de daadwerkelijk gemeten gehalten).

8.4 Toetsing grondwater aan bestaande normen

De normering voor PFAS in grondwater is nog in ontwikkeling en wordt regelmatig bijgesteld. Bij toetsing aan de Indicatieve Niveaus voor Ernstige Verontreiniging (INEV), zoals opgesteld door het RIVM in 2020, wordt op locatie 179 de waarde voor “grondwater inclusief drinkwater” overschreden, zowel voor het ondiepe als het diepere grondwater.

De concentraties aan PFAS in het grondwater zijn vergeleken met de nieuwe EFSA opinie voor de toegestane maximale belasting van de mens met PFAS. Deze norm bedraagt een maximale wekelijkse inname (TWI) van 4,4 ng/kg lichaamsgewicht voor de som van vier PFAS (PFOA, PFNA, PFOS, en PFHXS). Het RIVM heeft geadviseerd deze opinie over te nemen met enkele kanttekeningen. Een daarvan is dat het RIVM voorstelt om bij de berekening van de belasting met PFAS de Relative Potency Factor (RPF) toe te passen voor de afzonderlijke PFAS. Hiermee wordt de mate van schadelijkheid ten opzichte van PFOA aangegeven.

Op basis van de TWI van EFSA kan een maximaal toegestaan gehalte aan PFAS in het drinkwater worden bepaald. Het grondwater zoals hier onderzocht overschrijdt dit gehalte in de meeste gevallen. Voor het ondiepe grondwater ligt de overschrijdingsfactor tussen 8 en 127 en voor het diepere grondwater tussen 2 en 131 (eenmaal wordt de TWI niet overschreden). Indien de berekeningen worden uitgevoerd met het gebruik van een relatieve schadelijkheidsfactor (RPF) voor de verschillende PFAS componenten dan nemen de overschrijdingen in de meeste gevallen nog iets toe, maar het verschil is niet echt van betekenis.

Dat in het grondwater dat in dit onderzoek is onderzocht de TWI wordt overschreden wil echter niet zeggen dat in het drinkwater afkomstig uit de duinstreek de gehalten aan PFAS mogelijk te hoog zijn. In de drinkwaterwingebieden wordt voorbehandeld oppervlaktewater geïnfiltreerd dat vervolgens, na duinpassage, van uit diepere lagen weer wordt gewonnen. Dit is een compleet ander water dan wat in dit onderzoek is onderzocht. Het gewonnen drinkwater wordt daarnaast nog in verschillende stappen behandeld alvorens het wordt gedistribueerd.

8.5 Aanbevelingen

Het in de duinstreek onderzochte grondwater bevat duidelijk hogere gehalten aan PFAS dan op meer landinwaarts gelegen locaties en zeker veel hogere gehalten dan het landelijk gemiddelde. Er lijkt ook sprake te zijn van een andere samenstelling met betrekking tot de PFAS-componenten, wat zou kunnen worden veroorzaakt doordat er aan de kust sprake is van een andere belasting van de bodem. Diverse waarnemingen wijzen op beïnvloeding vanuit zee. Als dit inderdaad het geval is, kan dat aanzienlijke consequenties hebben. Een belasting van de bodem van de duinstreek vanuit zee zal niet (snel) afnemen, ook niet als er (in Europa) geen PFAS meer wordt gebruikt. Verwacht wordt dat zeewater (en dus ook de sea spray) nog zeer langdurig PFAS zal bevatten. Het is onbekend wat een langdurige belasting van de duinstreek vanuit de zee betekent voor de kwaliteit van de bodem van de duinstreek. Het thans uitgevoerde onderzoek is te gering van omvang om definitieve uitspraken te doen over de belasting van de duinstreek met PFAS, maar geeft wel aanleiding om dit verder te onderzoeken. De belangrijkste onderzoeksvragen die nader moeten worden beantwoord zijn:

- Vormt PFAS uit de zee door sea spray een belasting van de duinstreek met PFAS;
- Wat is de belasting vanuit de zee door sea spray in termen van vracht per tijd;
- Wat gaat dit op termijn betekenen voor de concentraties aan PFAS in de bodem in de duinstreek;
- Wat betekenen eventueel veranderende concentraties aan PFAS in de bodem in de duinstreek voor het gebruik van de duinen bij de productie van drinkwater.

Bijlage 1 Publicatie Sea Spray

ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/331885226

Global transport of perfluoroalkyl acids via sea spray aerosol

Article *in* Environmental Science: Processes and Impacts · April 2019

DOI: 10.1039/C8EM00525G

CITATION
1

READS
189

6 authors, including:

Jana H. Johansson
Stockholm University
23 PUBLICATIONS **90** CITATIONS
SEE PROFILE

Matt Edward Salter
Stockholm University
43 PUBLICATIONS **624** CITATIONS
SEE PROFILE

C. Leck
Stockholm University
200 PUBLICATIONS **6,258** CITATIONS
SEE PROFILE

E. DOUGLAS Nilsson
Stockholm University
145 PUBLICATIONS **4,594** CITATIONS
SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Project Arctic enhancement explained View project

Project Traffic Aerosol Emissions (TEA) View project

All content following this page was uploaded by Ian Cousins on 20 March 2019.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

Environmental Science
Processes & Impacts

ROYAL SOCIETY OF CHEMISTRY

PAPER

View Article Online
View Journal

Check for updates

Cite this: DOI: 10.1039/c8em00525g

Global transport of perfluoroalkyl acids *via* sea spray aerosol†

J. H. Johansson, ‡*[a] M. E. Salter, ‡[ab] J. C. Acosta Navarro, [ab] C. Leck,[bc] E. D. Nilsson[ab] and I. T. Cousins [a]

Perfluoroalkyl acids (PFAAs) are persistent organic pollutants found throughout the world's oceans. Previous research suggests that long-range atmospheric transport of these substances may be substantial. However, it remains unclear what the main sources of PFAAs to the atmosphere are. We have used a laboratory sea spray chamber to study water-to-air transfer of 11 PFAAs *via* sea spray aerosol (SSA). We observed significant enrichment of all PFAAs relative to sodium in the SSA generated. The highest enrichment was observed in aerosols with aerodynamic diameter < 1.6 μm, which had aerosol PFAA concentrations up to ~62 000 times higher than the PFAA water concentrations in the chamber. In surface microlayer samples collected from the sea spray chamber, the enrichment of the substances investigated was orders of magnitude smaller than the enrichment observed in the aerosols. In experiments with mixtures of structural isomers, a lower contribution of branched PFAA isomers was observed in the surface microlayer compared to the bulk water. However, no clear trend was observed in the comparison of structural isomers in SSA and bulk water. Using the measured enrichment factors of perfluorooctanoic acid and perfluorooctane sulfonic acid *versus* sodium we have estimated global annual emissions of these substances to the atmosphere *via* SSA as well as their global annual deposition to land areas. Our experiments suggest that SSA may currently be an important source of these substances to the atmosphere and, over certain areas, to terrestrial environments.

Received 13th November 2018
Accepted 26th February 2019

DOI: 10.1039/c8em00525g

rsc.li/espi

Open Access Article. Published on 19 March 2019. Downloaded on 3/20/2019 7:51:24 AM.
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported Licence.

Environmental significance

The oceans are currently considered to be the ultimate sink for perfluoroalkyl acids (PFAAs). However, our experiments suggest that the ocean may act as a significant source of PFAAs to the atmosphere. The experiments demonstrate that PFAAs are highly enriched in sea spray aerosols (SSAs) smaller than 1.6 μm in aerodynamic diameter, a size which facilitates long-range atmospheric transport. Since PFAAs do not environmentally degrade, PFAAs present in SSA will be a continuous source to terrestrial environments long after anthropogenic emissions of PFAAs cease.

1 Introduction

Perfluoroalkyl acids (PFAAs) are a class of anthropogenic surfactants which have been manufactured since the 1950s.[1–3] These substances are made up of a fully fluorinated carbon chain linked to an acid group.[2] The perfluorinated carbon chain provides oleophobic and hydrophobic properties, as well as high stability.[4] These properties make PFAAs valuable chemicals on which many industry sectors rely. Examples of their applications include use as surfactants in firefighting foams[1,3,5] and as processing aids in the production of fluoropolymers.[1] Recent estimates of the cumulative global emissions of PFAAs are at least 46 000 tonnes with a large fraction of this released directly to environmental water.[1,5] As a result, PFAAs are present in rivers downstream of manufacturing facilities[6] and throughout the world's oceans.[7–13]

PFAAs have been observed in both humans and biota worldwide.[14–17] Particular concern has been raised regarding perfluoroalkane sulfonic acids (PFSAs) and perfluoroalkyl carboxylic acids (PFCAs), as these substance classes include compounds identified as persistent,[18] bioaccumulative[19] and toxic.[20] A number of PFAAs are subject to regulation under REACH,[21] and perfluorooctane sulfonic acid (PFOS) is listed under the Stockholm Convention.[22]

Observations of PFAAs in air[23–27] and precipitation,[23,28–32] as well as remote inland environments,[33–36] suggest that long-range atmospheric transport may be substantial. Several pathways have been proposed to explain the origin of PFAAs observed in air and precipitation, including direct releases of

[a]Department of Environmental Science and Analytical Chemistry, Stockholm University, 11418 Stockholm, Sweden. E-mail: jana.johansson@aces.su.se
[b]Bolin Centre for Climate Research, 11418 Stockholm, Sweden
[c]Department of Meteorology, Stockholm University, 11418 Stockholm, Sweden

† Electronic supplementary information (ESI) available. See DOI: 10.1039/c8em00525g

‡ These authors contributed equally to this work.

Open Access Article. Published on 19 March 2019. Downloaded on 3/20/2019 7:51:24 AM.
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported Licence.

PFAAs to air from manufacturing sources[37,38] and atmospheric formation of PFAAs through the degradation of volatile precursor substances.[39–43] Although water-to-air transfer of PFAAs from the global oceans *via* sea spray aerosol (SSA) has previously been discussed in the scientific literature,[44–46] the magnitude of this pathway on a global scale has not been properly quantified. Further, since PFAAs are predominantly present in the oceans in their involatile and highly water soluble anionic form,[47–50] efficient transport of these substances to the atmosphere *via* volatilization is considered unlikely. As such, it is assumed that PFAAs that enter the global surface oceans will remain there until they are ultimately transported into the deep oceans.[51–53]

SSAs are droplets of seawater that are ejected into the atmosphere when bubbles burst on the ocean surface. The bubbles responsible are mainly formed when air is entrained into the ocean by breaking waves which result from the interaction of wind with the ocean surface. The formation of SSAs by bubble bursting is thought to take place *via* two different mechanisms. First, the film cap of each bubble fragments into numerous so-called film droplets. This type of droplet is thought to make up the majority of SSAs smaller than 1 μm in diameter.[54,55] The cavity created as the film cap bursts then collapses, forming a jet of water. This water jet subsequently disintegrates into a small number of so-called jet droplets[56,57] which are large in comparison to the film droplets and are thought to comprise the majority of SSA larger than 1 μm in diameter.[55] Production of SSAs is a complex process governed by factors such as wind speed, salinity, air temperature, water temperature and the presence of surfactants.[58–61]

SSA consists of a complex mixture of sea salt and organic matter.[62–65] Bubbles are thought to scavenge surface-active organic matter as they travel through the bulk ocean[66] and the air–sea interface.[67] Previous studies have consistently shown that the organic mass fraction of SSAs increases with decreasing particle size.[65,68–73] Critically, formation of both smaller film droplets and larger jet droplets is known to be sensitive to bubble size.[60] As such, it is an essential requirement of any laboratory system that is designed to produce nascent SSAs with relevant physical and chemical characteristics that it reproduces the numbers and sizes of bubbles entrained by breaking waves in the open ocean.[74]

Previous studies have demonstrated strong enrichment of PFAAs in laboratory generated aerosols relative to their bulk water concentration[44,45,75] using a number of different methods to produce bubbles. McMurdo *et al.*[45] utilised a piezoelectric crystal ultrasonic aerosol generating device to generate aerosols much larger (~50 μm) than those typically produced over the ocean (<10 μm). Although the underlying mechanism of droplet formation by ultrasonic nebulisation is not fully understood,[76] it is clear that this process is very different to the process of air entrainment in the open ocean and any bubbles present will be very different in size to those found in oceanic breaking waves. A further limitation of the McMurdo *et al.*[45] study is that aerosol enrichment factors were only derived for one PFAA, namely perfluorooctanoic acid (PFOA). Reth *et al.*[44] investigated aerosols produced *via* bubble bursting following air entrainment using a plunging jet, a technique that is considered more reflective of the process of nascent SSA generation,[77] and extended the target substances to a range of PFCAs and PFSAs. Unfortunately, although these experiments were useful in revealing that PFAA-enrichment in aerosols is dependent on the perfluoroalkyl chain length, they were performed using tap water, which is likely to produce bubble-bursting aerosols that are very different, both in size and chemical composition, to aerosols produced by bubble bursting in seawater. Furthermore, the production of SSAs is strongly influenced by seawater salinity.[78–81] Ebersbach *et al.*[75] generated aerosols from wastewater by entraining air using a diffuser/frit. Experiments using such an approach are non-ideal in that the bubble sizes generated depend on the exact frit used and do not reproduce the bubble size distributions found in oceanic breaking waves. In summary, none of the previous studies produced data that enabled quantification of the environmental relevance of the water-to air-transport pathway of PFAAs *via* SSA on a global scale – that is size-resolved aerosol enrichment factors relative to an SSA tracer compound included in global circulation models, such as sodium (Na^+).

Our study improves upon these initial laboratory experiments by using artificial seawater in a sea spray simulation chamber which produces a bubble size distribution similar to that found in breaking waves.[82] Size-resolved samples of the produced aerosols are obtained through the use of a low pressure impactor (LPI) connected downstream of the sea spray chamber. Sampling the aerosols in this way enabled us to determine (i) whether PFAAs are enriched in SSA under conditions which accurately reflect the process of SSA formation and (ii) whether PFAAs aerosolized as SSA have a size that facilitates long-range atmospheric transport. Another important advance over previous studies is the concurrent measurement of Na^+, an important tracer of SSA, which enabled the generation of aerosol enrichment factors and subsequent estimation of the magnitude of SSA-mediated ocean-to-atmosphere transfer of PFAAs using a global circulation model. Due to a lack of field data for model parameterization, model output is only generated for the two most well-studied substances, PFOA and perfluorooctane sulfonic acid (PFOS). Further experiments were performed to study the enrichment of structural PFAA isomers, as patterns of these are interesting for source elucidation of PFAAs in the atmosphere.

2 Materials and methods

In the following, the methods are described in brief. Full details of the sampling, extraction and instrumental analysis can be found in the ESI.†

2.1 Sea spray simulation chamber

All experiments were performed using a sea spray generator developed by Salter *et al.*[82] Here, nascent SSAs were generated in the laboratory using a plunging jet (Fig. S1†). Using this setup, artificial seawater was circulated continuously at 1.7 L min^{-1} from the bottom of a chamber, 47 cm in diameter and 100 cm in

Open Access Article. Published on 19 March 2019. Downloaded on 3/20/2019 7:51:24 AM.
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported Licence.

height, through a stainless steel nozzle with an inner diameter of 4.3 mm held in a vertical position 30 cm above the air–water interface. Within this chamber the seawater was filled to a depth of 60 cm, leaving a headspace of 40 cm (100 L seawater). All surfaces below the water level on the inside of the stainless steel tank are coated with polytetrafluoroethylene. All tubing in contact with sample water was made of silicone. Dry particle-free sweep-air entered the chamber at 32 L min^{-1} after passing through an ultrafilter (Type H cartridge, MSA) and an activated carbon filter (Ultrafilter, AG-AK).

2.2 Experiments

Two experiments were conducted using artificial seawater spiked with native target compounds. The artificial seawater was prepared by rehydration of Sigma Aldrich sea salt to an absolute salinity of 35 g kg^{-1} using low-organic-carbon standard deionized water (MilliQ, >18.2 MΩ cm), hereafter referred to as DIW. All experiments were performed at the same salinity and temperature (15 °C). Experiment A was performed with a mix of linear compounds: perfluorobutanoic acid (PFBA), perfluoropentanoic acid (PFPeA), perfluorohexanoic acid (PFHxA), perfluoroheptanoic acid (PFHpA), PFOA, perfluorononanoic acid (PFNA), perfluorodecanoic acid (PFDA), perfluoroundecanoic acid (PFUnDA), perfluorododecanoic acid (PFDoDA), perfluorotridecanoic acid (PFTriDA), perfluorotetradecanoic acid (PFTeDA), perfluorobutane sulfonic acid (PFBS), perfluorohexane sulfonic acid (PFHxS), PFOS and perfluorodecane sulfonic acid (PFDS). For experiment B the seawater was spiked with technical standards of PFOA, PFHxS and PFOS (TPFOA, brPFHxS and TPFOS). The technical standards are characterized mixtures of branched and linear isomers. The nominal concentration of each substance was approximately 10 ng L^{-1} in experiment A. In experiment B the bulk water was spiked to 52, 45 and 49 ng L^{-1} with TPFOA, brPFHxS and TPFOS respectively. The choice of the PFAA concentration used in experiment A was a compromise between the wish to use an environmentally relevant concentration (see Fig. S2†) and that to ensure quantifiable levels in all sample types. The target concentrations of the substances included in experiment B were increased to ensure quantifiable levels of each individual isomer. The experiments were initiated following 1 hour of system equilibration with the plunging jet switched on. Aerosols were then sampled for approximately 6 hours. Each experiment was replicated three times. The seawater was not replaced between each replicate run but the concentration of PFAAs in the seawater was monitored over the period of the three replicates.

2.3 Aerosol sampling

To determine the mass of Na^+, PFCAs and PFSAs in particles generated using the sea spray chamber we used a 13-stage (30 L min^{-1}) low pressure impactor (LPI, Dekati). Immediately upstream of the impactor the relative humidity (RH) was measured using a Vaisala model HMT333 probe. During all measurements, the sample flowing to the LPI as well as the LPI itself were heated by placing a heating jacket around the sample line and the LPI. This ensured that the relative humidity at the inlet of the LPI was always below ~40% (see Table S1†). The LPI had 50% cut-off diameters of 0.029, 0.060, 0.104, 0.165, 0.253, 0.391, 0.634, 0.990, 1.60, 2.45, 3.96, 6.57, and 10.16 μm aerodynamic diameter. No back-up filter was used to sample particles smaller than 0.029 μm in aerodynamic diameter. Polycarbonate collection foils (Whatman Nuclepore Track-Etch Membrane; 800203) were used as the collection substrates. The outlet pressure on the LPI was continuously monitored using an analog pressure sensor.

Following removal from the impactor, LPI substrates were placed in a polypropylene centrifuge tube with 10 mL of DIW and extracted in an ultrasonic bath for 60 min. LPI substrates from stages 1 to 7 were pooled, in order to achieve quantifiable concentrations in the final extracts, while substrates from stages 8 to 13 were extracted individually. All handling of filter substrates was performed inside a glove box.

Four dynamic handling blanks were prepared during the experimental period to account for potential contamination of the LPI filter substrates during handling and transport to and from the sea spray chamber. For each dynamic handling blank, the impactor was loaded with substrates and transported to the sea spray chamber where it was left for 60 min. The impactor was returned to the laboratory and the filters were handled and analysed in the same manner as the samples.

2.4 Bulk water sampling

Bulk water was sampled in 50 mL polypropylene centrifuge tubes, at the start and end of each replicate experiment. While the jet was still turned on, bulk water was sampled in triplicate through a tap located on the side of the chamber approximately halfway between the water surface and the bottom of the chamber.

2.5 Surface microlayer sampling

Samples of the surface microlayer (SML) within the sea spray simulation chamber were collected in triplicate following cessation of the final aerosol sampling period for each experiment. SML samples were collected using a glass plate as per the methods of Harvey.[83] Here, a clean hydrophilic glass plate (rinsed with ethanol and DIW) was immersed into the seawater sample and withdrawn at a controlled rate so that the thin surface layer of the seawater is retained.

2.6 Determination of Na^+ and PFAAs

Aliquots (1 mL) of all aerosol samples were subsampled to determine the concentration of Na^+ by chemically suppressed ion chromatography (IC; Dionex ICS-2000) using CG16/CS16 columns.

Bulk seawater (50 mL) and SML (15 mL) samples as well as the remaining aliquots of the aerosol samples (9 mL) were spiked with an isotope-labeled internal standard and concentrated on Oasis weak-anion exchange (WAX) solid phase extraction (SPE) cartridges (6 cm^{-3}, 150 mg, 30 μm) using a previously published method.[84]

Open Access Article. Published on 19 March 2019. Downloaded on 3/20/2019 7:51:24 AM.
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported Licence.

The final extracts were analyzed for PFAA content using ultra performance liquid chromatography coupled to tandem mass spectrometry, as further described in the ESI.†

Linear analytes were quantified using the internal standard method. All analytes had matching stable isotope-labelled internal standards except PFBS, PFDS, PFTriDA and PFTeDA, for which quantification was performed using $^{18}O_2$-PFHxS (PFBS), $^{13}C_4$-PFOS (PFDS) and $^{13}C_4$-PFOA (PFTriDA and PFTeDA). The distribution between the linear and the sum of branched isomers was determined by comparing their respective peak areas in the precursor/product ion transitions 413/369, 399/80 and 499/80 for PFOA, PFHxS and PFOS respectively. To investigate fractionation of structural isomers, the intensity of isomer-specific product ions was monitored, according to a strategy previously described by Benskin *et al.*[85]

2.7 Quality assurance

In addition to dynamic handling blanks, each batch of samples was extracted along with a blank prepared from a non-used polycarbonate membrane and 10 mL DIW. All blank samples contained high background contamination of PFBA. As such, this analyte was omitted from the study. Apart from PFBA, no other analyte was observed above its respective instrumental quantification limit in the blank samples and hence no subtraction of these concentrations from the measured values for the samples was conducted. To test the accuracy and precision of the method, unused membranes were spiked with 8 ng of each linear target analyte and extracted in DIW according to the procedure described above. Poor accuracy and high relative standard deviation (RSD) were observed for PFDS, PFTriDA and PFTeDA (Table S3†). This was likely due to their high surface activity, causing losses during sampling and storage. In addition, the quantification of these substances was not performed relative to an identical isotope-labelled internal standard and should therefore only be viewed as semi-quantitative. For these reasons enrichment factors of PFDS, PFTriDA and PFTeDA are not reported herein. To test the performance of the isomer analysis, unused membranes were spiked with 20, 25 and 20 ng of TPFOA, brPFHxS and TPFOS, respectively. Good precision (RSD 1.0–12%) and accuracy (93–118%) was observed for the sum of branched isomers as well as ratios of individual structural isomers. The mean recoveries of the internal standards relative to $^{13}C_8$-PFOA are given in Table S4.†

2.8 Calculation of enrichment factors

The measured data were used to determine the enrichment factors of each of the PFAAs in the aerosol (aerosol EFs), relative to their bulk water concentrations, as a function of particle size. They were calculated using a classical approach where the aerosol EF is defined as the ratio of the concentration of substance X in the particle to that in the bulk seawater and the concentration of substance X is normalized to the concentration of one of the major constituents of seawater, generally Na^+:[86]

$$\text{Aerosol EF(X)} = \frac{([X]/[Na^+])_{\text{particle}}}{([X]/[Na^+])_{\text{seawater}}}. \quad (1)$$

The reported aerosol EFs were calculated from the average concentration of substance X in triplicate LPI samples representing a specific aerosol size range and the average concentration of the same substance in the bulk water during the course of the complete experiment ($n = 6$). Such enrichment factors are used under the assumption that the mass fraction of Na^+ is the same in both the seawater and the nascent aerosol produced from it.

2.9 Global modelling

A Norwegian Earth System Model (NorESM)[87,88] was used to determine the magnitude of the transport of PFOA and PFOS to the atmosphere *via* SSA as well as the magnitude of the deposition of these substances to terrestrial environments *via* SSA transport. To estimate SSA emissions, NorESM uses the inorganic SSA source function developed by Salter *et al.*[89] This source function simulates the number of SSAs produced from a unit area of ocean in a unit of time as a function of particle size. The source function consists of three log-normal modes (modal diameters: 0.095 μm, 0.6 μm and 1.5 μm) and depends on two environmental parameters thought to be most important for SSA generation, wind speed and seawater temperature. Importantly, the source function was developed using the same sea spray simulation chamber utilized in the current study and when compared to a wide range of SSA source functions in the literature, it estimates an annual global flux of inorganic SSA close to the median value.[89]

Annual average PFOA and PFOS emissions *via* SSA were modeled by rearranging eqn (1) using the mass emissions of Na^+ *via* SSA in NorESM, and relevant seawater PFOA and PFOS concentrations and the measured PFOA and PFOS aerosol enrichment factors are presented in Fig. 2. The relevant mean enrichment factor for both PFOA and PFOS was selected for each of the modes in the source function (0.095 μm: stages 1–7 of the LPI, 0.6 μm: stages 1–7 of the LPI, 1.5 μm: stage 8 of the LPI). With regard to relevant seawater concentrations of PFOA and PFOS, a series of studies[8–12,90–93] have measured the open ocean surface water concentrations of these substances and box and whisker diagrams summarising these measurements are presented in Fig. S2c and S2d.† For these calculations we have used the median value of reported open ocean PFOA and PFOS concentrations, 34 pg L^{-1} and 20 pg L^{-1}, respectively.

Since our approach to calculating PFOA and PFOS emissions (rearranging eqn (1)) assumes that the absolute magnitude of these emissions scales linearly with the relevant enrichment factor and the seawater concentration of the substance, as well as the mass of Na^+ emitted as SSAs, it is also possible to use ranges of each of these parameters to determine a best estimate of global annual PFOA and PFOS emissions along with upper and lower bounds. We have utilised the standard deviations of the calculated enrichment factors presented as error bars in Fig. 2 for the lower and upper bounds of the enrichment factors along with the mean values as a best estimate. To generate a best estimate and

 This journal is © The Royal Society of Chemistry 2019

Open Access Article. Published on 19 March 2019. Downloaded on 3/20/2019 7:51:24 AM.
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported Licence.

upper and lower bounds of seawater PFOA and PFOS concentrations we have used the median and 25th and 75th percentiles of the data presented in Figs. S2c and S2d.† We have also included the uncertainty in SSA emissions by utilising a review of SSA emissions computed by 12 chemical transport and general circulation models participating in the AeroCom aerosol model intercomparison.[94,95] A summary of these 12 estimates is presented in Fig. S2b† and we have used the median and 25th and 75th percentiles for our best estimate and lower and upper bounds, respectively. For these calculations we assume that the mass of sea salt in the best estimate and upper and lower bounds is distributed across particle size in the same manner as in the parameterisation of Salter *et al.*[89] so that we can apply appropriate enrichment factors. We also assume that the fraction of sea salt deposited to terrestrial regions is the same for these estimates as calculated by NorESM (total deposition).

3 Results and discussion

3.1 Laboratory experiments

The RSD of the triplicate bulk seawater samples taken at the start and end of each aerosol sampling period was below 10% for all substances (Fig. S3†). The concentrations of the least surface active substances were stable over the course of the experiment, while a 40% decrease in concentration was observed for PFDoDA between the start of experiment A1 and the termination of experiment A3 (Fig. S3†). Clear discrepancies existed between the target concentrations and the measured seawater concentrations. Notably, this discrepancy increased with increasing PFAA chain length, which is a proxy for the surface activity of the substance.[96–98] Agreement between target and measured concentrations in seawater was within 20% for some short-chain homologues, namely perfluorobutane sulfonic acid (PFBS), perfluoropentanoic acid (PFPeA) and perfluorohexanoic acid (PFHxA), whereas a 69% discrepancy was observed for perfluorododecanoic acid (PFDoDA), the most surface active substance. Similar behavior was observed by Reth *et al.*,[44] who suggested that it was the result of sorptive losses to the chamber walls and partitioning to the air–water interface. Observation of concentrations above the spiked target can be attributed to background levels of PFAAs in the tap water used to prepare artificial seawater for the experiments. In experiment B, the target concentrations of the individual PFAAs studied were approximately 5 times higher than their corresponding target concentrations in experiment A. However, the target concentration for the sum of all PFAAs was 150 ng L^{-1} in both experiments. In experiment B, the discrepancy between target and measured concentrations was 53, 29 and 48% for PFHxS, PFOA and PFOS, respectively (sum of branched and linear isomers). In experiment A, the discrepancy was 11, 8 and 23% for PFHxS, PFOA and PFOS, respectively (only linear isomers). The larger discrepancy observed in experiment B might be explained by a lower influence of background PFAA levels in the artificial seawater.

Low surface microlayer enrichment factors (SML EFs; defined as the ratio of the concentration in the SML to the concentration in the bulk seawater) were observed for PFCAs with up to 9 carbon chain lengths (SML EF: 1.1–2.9) and PFSAs with up to 6 carbon chain lengths (SML EF: 1.1, 1.2), while more substantial enrichment was observed for longer chain substances (SML EF: 13–47) (Fig. 1). Notably, SML EFs increased with increasing homologue chain length (Fig. 1). The SML EFs observed in experiments A and B agreed well for PFOA (1.4 and 2.1, respectively) and PFHxS (1.2 and 1.6, respectively). However, the SML EFs for PFOS were more than three times higher in experiment B (43) than in experiment A (13). The difference in the observed SML EF for PFOS in the two experiments is likely due to the well-known challenges in achieving repeatability of SML sampling.

With the exception of PFPeA in the two smallest stages of the LPI (*i.e.* in aerosols <1.60 μm), quantifiable masses of the spiked PFAAs were present across all stages of the LPI (Fig. S4 and S5†). Similar to the trend observed in the SML EFs (Fig. 1), the aerosol EFs increased with homologue chain length (Fig. 2). This suggests that similar processes are enriching PFAAs in the aerosols and the sea surface microlayer. The observed aerosol enrichment factors increased with decreasing particle size and exhibited maxima in the two lowest LPI stages. In experiment A, PFOA and PFOS aerosol enrichment factors increased from ~1800 to ~17 100 and ~200 to ~62 100, respectively, between the largest aerosol particles (>10.16 μm) and the smallest aerosol particles (0.029–0.99 μm). The aerosol EFs observed in experiments A and B were generally within 15% agreement, although differences between 19 and 35% were observed for five aerosol EFs. Notably, the aerosol EFs were orders of magnitude larger than the corresponding SML EFs for each substance.

To investigate the enrichment behaviour of isomeric PFAA mixtures, we analysed the distribution between the linear and the sum of branched isomers in the different sample types (Fig. S9†), as well as the relationship between individual branched isomers (Table S5†). For all isomeric mixtures studied, a lower contribution of branched isomers was observed in the SML compared to the bulk water. PFOS displayed the largest difference in contribution of branched isomers between bulk water (28%) and SML (18%). The contribution of branched PFOS isomers was elevated in aerosols (24–28%) in relation to the SML, but no clear trend was observed in the comparison of different aerosol size ranges. Small aerosols (<1.60 μm) displayed a contribution of branched PFOA isomers closer to that of the SML (14%), while for larger aerosols (>1.60 μm) it was closer to that observed for bulk water (18%). A similar trend was observed for the individual branched PFOA isomers (Table S5†). For PFHxS, only slight differences were observed between bulk water, SML and aerosols. The only statistically significant differences were observed between bulk water and SML for PFOS ($p = 0.046$) and between the SML and 6.57–10.16 μm aerosols for PFOA ($p = 0.029$; see ESI† for the description of the statistical tests applied).

Branching of the chain of a fluorinated surfactant is expected to lead to a reduction in surface activity of the chemical due to less efficient molecular packing.[99] However, measurements comparing the surface activity of branched and linear PFAA isomers are scarce. Shinoda *et al.*[100] reported a critical micelle concentration of 8.5 mmol L^{-1} for 6-PFOA. The same author has

Open Access Article. Published on 19 March 2019. Downloaded on 3/20/2019 7:51:24 AM.
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported Licence.

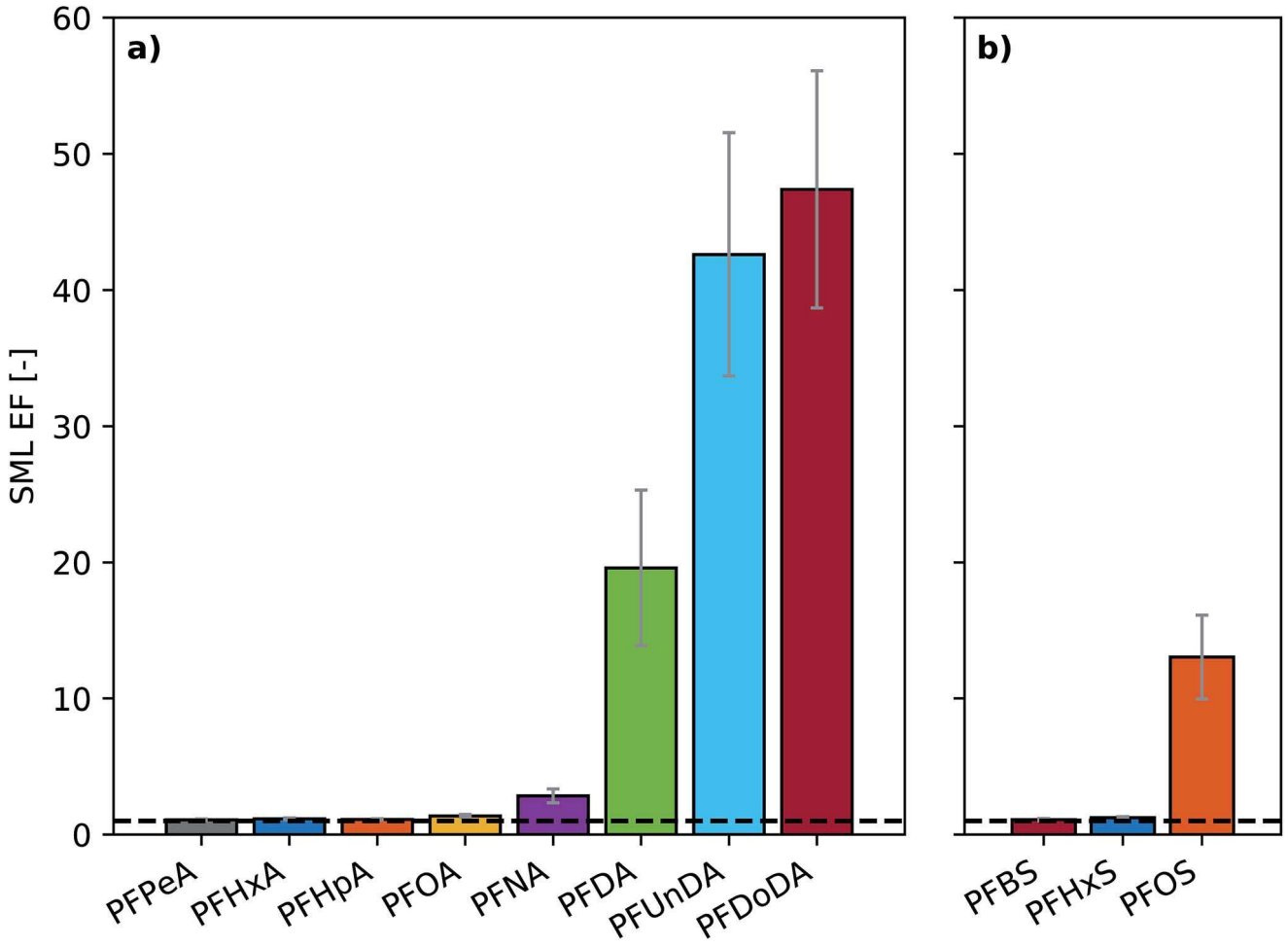

Fig. 1 The SML enrichment of (a) perfluoroalkyl carboxylic acids (PFCAs) and (b) perfluoroalkane sulfonic acids (PFSAs) in experiment A. Here error bars represent 1 standard deviation and the dashed line represents an enrichment factor of 1.

also reported critical micelle concentrations for linear PFOA of 8.0 and 9.1 mmol L^{-1} in previous studies.[101,102] McMurdo *et al.*[45] hypothesised that the SML as well as SSA will be more enriched in linear PFOA than in branched PFOA isomers and therefore the processes of aerosol production would act as "a very effective filtering system for the branched isomers". A number of previous studies have used the PFOA isomer pattern as a tool for source elucidation in environmental samples.[6,31,103,104] If SSA act as a filter for branched PFOA isomers, as suggested by McMurdo *et al.*,[45] use of this approach may be compromised, especially for study of atmospheric samples.[31,103] Our data suggest that the surface activities of branched and linear PFAA isomers differ to some extent. However, SSA are not an efficient filter for branched PFOA isomers. As such, the distribution of branched PFAA isomers in SSA will likely be more influenced by spatial differences in isomer pattern occurrence in seawater[104] than by fractionation in the formation of SSA.

3.2 Comparison to previous studies

Two previous studies have attempted to determine whether PFAAs are likely to be efficiently transferred from the ocean to the atmosphere.[44,45] Both of these studies clearly highlighted the potential of SSA to act as an efficient vector for their transport. However, direct comparison to their results is impossible since (i) Reth *et al.*[44] did not use seawater and (ii) McMurdo *et al.*[45] used an aerosol generation mechanism very different from that which generates natural SSA and a highly unconventional aerosol sampling approach (as discussed in Mader *et al.*[105]). Further, neither of the studies presented aerosol EFs normalised to Na^+.

The SML EFs determined in our study are within a factor of two of those reported by Reth *et al.*[44] for all tested substances except PFUnDA. For this substance Reth *et al.*[44] reported an enrichment factor exceeding ours by a factor of 4. Furthermore, the SML EF for PFOS observed in experiment B exceeded that reported by Reth *et al.*[44] by a factor of 3. Although they used a technique similar to that used in our study to obtain SML samples, a major difference in their experiment was the use of tap water rather than artificial seawater. Our measured SML enrichment factors also agree well with the SML enrichment factors measured in natural seawater samples by Ju *et al.*[106] and Wang *et al.*[107] These authors reported PFOA SML enrichment factors that were stable over periods of days across a variety of sampling sites (PFOA EFs: 1.2–1.8 and 1.3–4.7 respectively). However, their reported SML enrichment factors for PFOS across the same site and time period were more variable (2.0–

 This journal is © The Royal Society of Chemistry 2019

Open Access Article. Published on 19 March 2019. Downloaded on 3/20/2019 7:51:24 AM.
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported Licence.

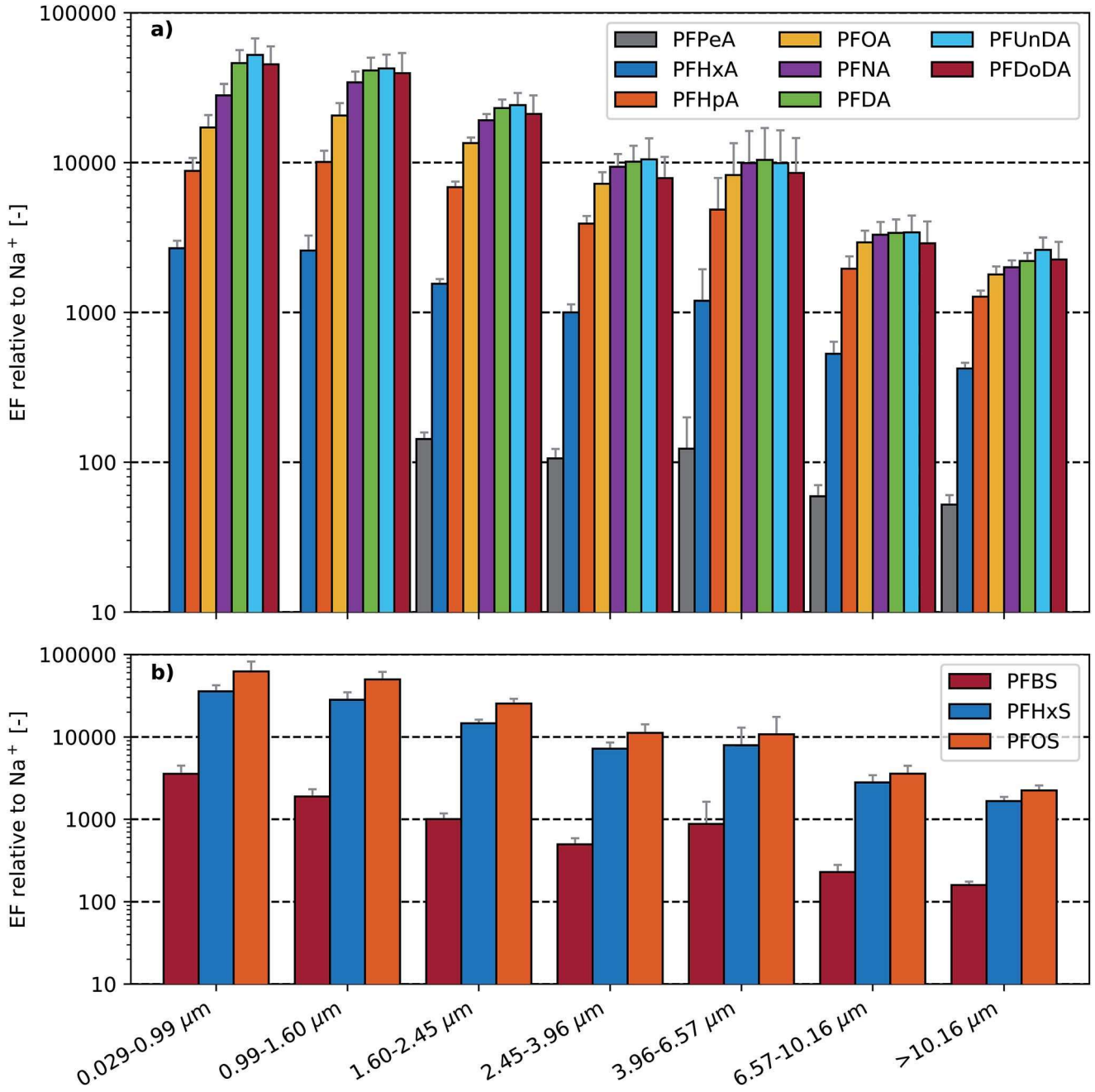

Fig. 2 Enrichment factor, EF(X), relative to Na^+ of (a) perfluoroalkyl carboxylic acids (PFCAs) and (b) perfluoroalkane sulfonic acids (PFSAs) as a function of particle aerodynamic diameter (experiment A). Note that PFPeA was not detectable in the two lowest stages of the impactor so no EF could be calculated. Here error bars represent 1 standard deviation following propagation of the standard deviation of the Na^+ and PFAA concentrations measured in the seawater and aerosol samples.

109 and 3.3–13 respectively). While PFAAs are thought to have surface activities substantially higher than that of natural organic matter (NOM),[4,108] competition with surface-active NOM may decrease the enrichment of PFAAs in the SML and in SSA. An alternative process, not tested in the current study, is SML and SSA enrichment of PFAAs sorbed to NOM. In other words, the presence of NOM could both enhance and reduce the enrichment of PFAAs in the SML and in SSA. Likely, the influence on PFAA EFs will depend on the type and concentration of NOM in the system.

The observation that PFAAs are predominantly enriched in submicron aerosols agrees with observations on the enrichment of organic carbon in SSAs[65,68,70–72] and recent measurements of other carboxylic acids.[109] However, Cochran *et al.*[109] observed submicron aerosol EFs of up to about ~1000 for non-fluorinated carboxylic acids (sum of three test substances), some two orders of magnitude lower than the highest EFs observed in the current study for the corresponding aerosol size range. This difference likely results from the much higher surface activity of PFAAs relative to non-fluorinated carboxylic

Open Access Article. Published on 19 March 2019. Downloaded on 3/20/2019 7:51:24 AM.
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported Licence.

acids. The increasing enrichment with chain length was also previously observed by Cochran *et al.*[109] and suggests that the surface activity of PFAAs is a key driver of their enrichment in SSAs.

3.3 Modeling the transport of PFAAs *via* sea spray aerosols

The spatial distribution of the modeled PFOA emissions by SSA (Fig. 3a) and deposition to land areas by the same pathway (Fig. 3b) directly reflects the SSA production flux described previously by Salter *et al.*[89] The emission of SSA, in turn, reflects the distribution of storms worldwide, since near surface wind speed is the dominant factor controlling SSA emissions. From Fig. 3b, it is clear that coastal regions are most impacted by transport and deposition of PFAAs following emission *via* SSA. However, large parts of inland Europe, Alaska and Central America are also affected. Fig. S6† presents similar maps for PFOS with the only difference being the magnitude of the emission and deposition in each grid cell which results from differences in the seawater concentration and the EF.

We estimate that between 23 and 506 tonnes per year of PFOA and between 42 and 810 tonnes per year of PFOS are emitted to the atmosphere by SSAs with a best estimate of 122 tonnes per year and 183 tonnes per year of PFOA and PFOS, respectively (Table 1). Subsequently, between 1 and 13 tonnes per year of PFOA and between 1 and 20 tonnes per year of PFOS are deposited to the terrestrial environment with a best estimate of 3 tonnes per year and 5 tonnes per year of PFOA and PFOS, respectively. In other words, only about 3% of the PFOA and PFOS aerosolised as SSA is transported and deposited to land areas.

The total annual flux of PFOA to the atmosphere *via* SSA estimated in this study (Table 1) is comparable with PFOA emission estimates reported by Wang *et al.*[1] These authors reported total emissions (including direct releases and precursor transformation) of 14–74 tonnes for PFOA in 2012.[1] Current annual emissions of PFOS to air from industrial sources in China are estimated to be 1–1.4 tonnes.[110] Current industrial emissions of PFOS outside of China are likely minor.[111] Wang *et al.*[111] estimated that between 2003 and 2015 less than 2.8 tonnes of PFOS was formed from precursors in the environment each year. Consequently, the lower estimate of SSA-borne releases of PFOS to the global atmosphere exceeds emission estimates for other potential sources of PFOS to air by one order of magnitude.

Comparison of our model results to existing inventories suggests that SSA may currently be an important source of PFAAs to the atmosphere. However, the large uncertainties in our modeling approach (revealed in Table 1) warrant discussion. The sea salt emissions that our estimates are based upon are uncertain by factors of between 2 and 10.[95] Further, most of the PFAA mass will be associated with SSA particles with diameters larger than 1 μm which have concentrations that are even more uncertain. It is also important to note that our estimates of PFAA emissions *via* SSA do not include coastal wave-breaking (which are not directly wind-driven). Here, sea spray emissions are likely to be significantly greater and much closer to those of coastal regions where deposition may be important. It should also be noted that the lifetime of aerosols once airborne is highly uncertain, which contributes to the uncertainty in our estimates of deposition rate and extent.[112]

Further uncertainty is associated with the oceanic concentrations of PFAAs, which also vary over several orders of magnitude (Fig. S2†). As shown in our review of published seawater data (Fig. S2†), median concentrations of the studied PFAAs are all in the range 6–34 pg L^{-1}. This homologue pattern is not in line with previous emission estimates, which state that the cumulative historical emissions of PFOA were between one and four orders of magnitude higher than those for other PFCA homologues.[1] This suggests that the published data on occurrence of PFAAs in seawater may not accurately reflect the true environmental conditions. We therefore chose to perform model predictions for PFOA and PFOS only. These are the two most well-studied PFAAs and therefore analytical methods are often tailored to perform well for these substances.

Due to a lack of open ocean monitoring data in the published literature, it was not possible to account for the spatial distribution of PFAAs in the global oceans. The use of seawater concentrations of PFOA and PFOS that do not vary spatially adds further uncertainty to our estimates. For PFOA the median concentrations in the data used as a model input (Fig. S2†) were 55 pg L^{-1} ($n = 307$) and 13 pg L^{-1} ($n = 139$) in the Northern and the Southern hemispheres, respectively, while for PFOS the corresponding concentrations were 24 pg L^{-1} ($n = 261$) and 30 pg L^{-1} ($n = 139$), respectively. While there may be hemispheric differences in the emission of PFAAs, not captured by these initial estimates, the ranges of seawater concentrations used for the lower and upper emission scenarios account for this uncertainty. Although our best estimate emission scenario for PFOA may overestimate emissions in the Southern hemisphere it may also underestimate emissions in the Northern hemisphere, where transport to continents is likely to be more important. Furthermore, seawater concentrations of these compounds are often greater in coastal waters which are closer to anthropogenic PFAA sources.[11,113] This, when combined with coastal wave-breaking, further increases the likelihood of transport to terrestrial coastal environments.

Another source of uncertainty stems from the aerosol EFs. We have used error propagation of the standard deviation of the Na^+ and PFAA concentrations measured in the seawater and aerosol samples to obtain the error estimates included in Fig. 2 and these error estimates are included in our emission and deposition estimates (Table 1). The estimated standard deviations of the aerosol EFs all fall within a single order of magnitude. Despite the relatively low uncertainty in these values, when compared to SSA emissions and seawater PFAA concentrations, we do not include the effects of natural surface-active organic matter on the enrichment of these substances in our experiments, nor indeed potential interactions with other surface-active pollutants.

A number of studies have attempted to model the transport of PFAAs to the atmosphere *via* SSA.[51,114,115] These studies assumed either that PFAAs were not enriched in the seawater droplets emitted as SSAs[114] or that the enrichment of PFAAs in

Open Access Article. Published on 19 March 2019. Downloaded on 3/20/2019 7:51:24 AM.
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported Licence.

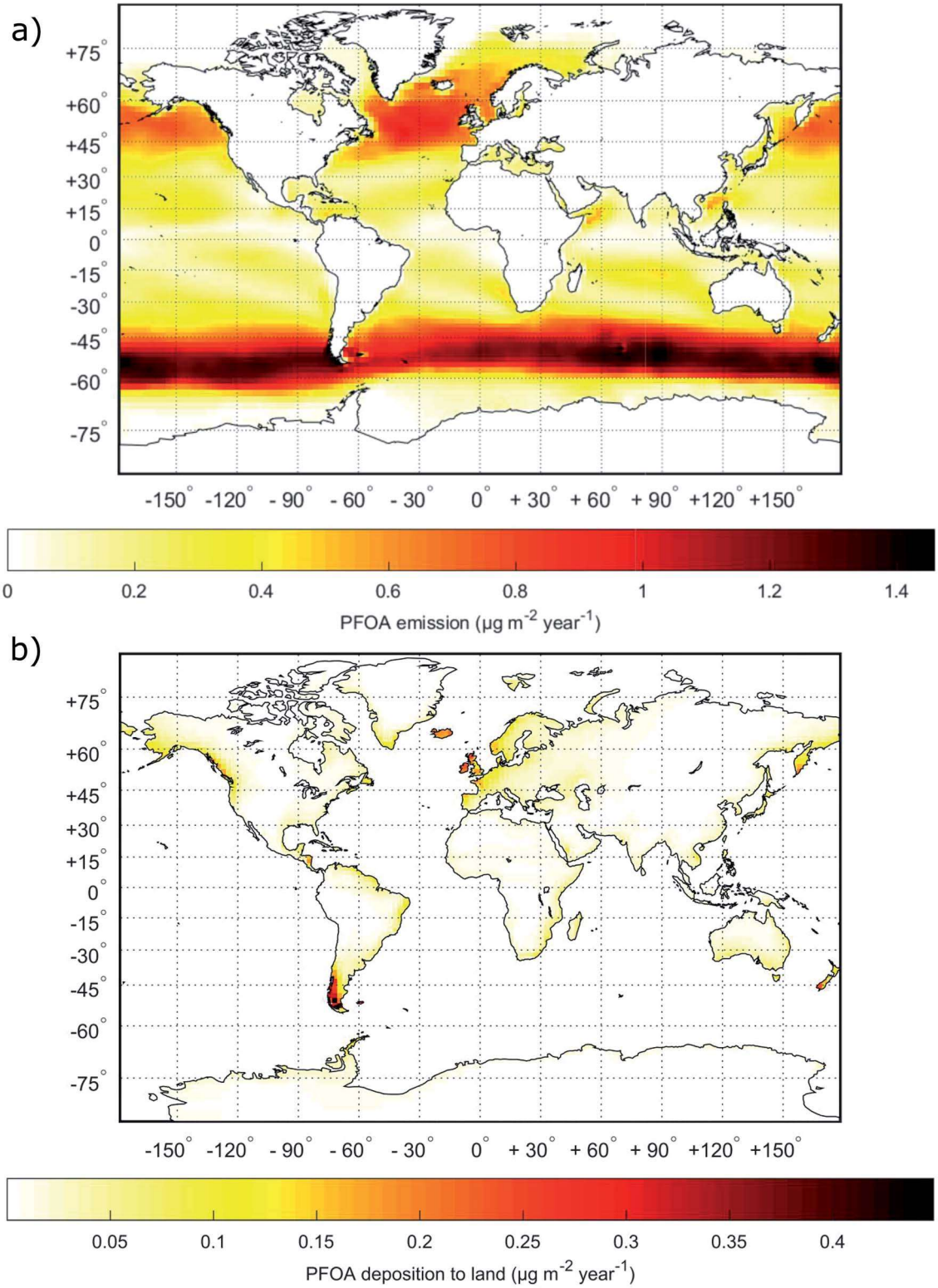

Fig. 3 Global maps of (a) total yearly emissions of PFOA *via* SSAs and (b) total yearly deposition of PFOA transported to terrestrial environments by SSAs.

SSA was similar to the enrichment found in SML samples.[51,115] Based upon the significant difference between the observed aerosol and SML EFs in the current study, this suggests that the approaches used by Qureshi *et al.*,[114] Armitage *et al.*[51] and Webster *et al.*[115] underestimated the potential emission of PFAAs to the atmosphere *via* SSA dramatically.

The results of the current study highlight the potential of SSA to act as a vector for the transport of PFAAs from the oceans to

Open Access Article. Published on 19 March 2019. Downloaded on 3/20/2019 7:51:24 AM.
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported Licence.

Table 1 Estimated annual global PFOA and PFOS emissions and deposition to land *via* SSAs

		Lower estimate	Best estimate	Upper estimate
Inorganic sea spray	Global emission (pg per year)	3.64	6.24	9.68
	Deposition to land (pg per year)	0.09	0.16	0.24
PFOA	Seawater concentration (pg L^{-1})	15	34	72
	Enrichment factor (—)	Mode 1 and 2: 13 000 Mode 3: 15 000	Mode 1 and 2: 17 000 Mode 3: 21 000	Mode 1 and 2: 22 000 Mode 3: 26 000
	Global emission (tonnes per year)	23	122	506
	Deposition to land (tonnes per year)	1	3	13
PFOS	Seawater concentration (pg L^{-1})	11	20	44
	Enrichment factor (—)	Mode 1 and 2: 38 000 Mode 3: 36 000	Mode 1 and 2: 62 000 Mode 3: 50 000	Mode 1 and 2: 86 000 Mode 3: 64 000
	Global emission (tonnes per year)	42	183	810
	Deposition to land (tonnes per year)	1	5	20

the atmosphere. The approaches used allowed us to determine the potential magnitude of this transport pathway, so that it can be placed in the context of other sources.

The only way to rigorously test our modeling approach is through comparison to atmospheric aerosol samples collected within the marine boundary layer from which both the Na^+ and PFAA concentrations have been determined. Unfortunately, such field data are currently not available in the scientific literature. Nevertheless, we have compared our model output to field measurements made by Jahnke *et al.*[24] These authors reported concentrations of PFAAs in air samples collected during a cruise from Germany to South Africa. The air concentrations of PFOA and PFOS for the corresponding days and locations were calculated using model output for sodium concentrations in air and the SSA EFs measured for PFOS and PFOA in our experiment. The modelled and measured data are within one order of magnitude (Fig. S8†). However, the model overestimates the low measured concentrations and underestimates the high measured concentrations. This is not surprising, as the model outputs monthly averages for a 100 × 100 km grid cell and uses average weather (across five years) rather than the actual weather for a specific point in time, while each data point reported by Jahnke *et al.*[24] represents a sample collected over three days. Day-to-day input of SSAs at a specific location may vary substantially and thus such short-term samples are not directly comparable to the model output.

Deposition of PFAAs to terrestrial areas was modeled to generate an estimate of the proportion of SSA-borne PFAAs that deposit on land and to illustrate the regions predominantly influenced by this deposition. Published deposition fluxes span over orders of magnitude.[28–30,32,35,36,116] This is likely related both to analytical issues and to large variations in factors that affect atmospheric deposition of aerosols. Most field studies only reported data for one or a few measurements from the same sampling site. Such data may not be suited for extrapolation to an average annual deposition flux, which is required in the comparison to our modeled data. Use of such field data to evaluate our model results is further complicated by the fact that deposition samples can be influenced by different sources of PFAAs, each of which may dominate under different sets of conditions.

4 Conclusions

Oceans are by far the largest environmental "reservoir" of historically released PFAAs. As PFAAs do not degrade in environmental waters and most PFAAs are not buried in sediments to a substantial degree, the substances are expected to persist in the global oceans indefinitely.[117,118] Our results indicate that SSA have the capacity to circulate significant amounts of PFAAs between the oceans and the atmosphere. A portion of the mass emitted from the oceans will deposit on land, thus re-entering the terrestrial system. This suggests that human exposure to PFAAs will continue even if strict global emission controls are implemented. To determine whether the observations of water-to-air transport of PFAAs in our laboratory experiments are valid, field measurements of PFAAs in aerosols at remote locations affected by SSA using adequate aerosol sampling approaches are required. Ideally, these measurements should be conducted with high time resolution (days rather than weeks) so that statistical trajectory analysis techniques can be applied to determine the sources of PFAAs in the samples. Critically, the mass of a reference element present in bulk seawater, such as Na^+, should be used to normalize PFAA measurements and calculate enrichment, as conducted in this study. Moreover, our results highlight the need for further study of the importance of SSA for the global transport of other persistent, water soluble and surface active substances.

Conflicts of interest

There are no conflicts to declare.

Acknowledgements

The authors greatly thank Agneta Öhström for her assistance with the ion chromatography analysis, financially supported by the Swedish Research Council Vetenskapsrådet (project number

Open Access Article. Published on 19 March 2019. Downloaded on 3/20/2019 7:51:24 AM.
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported Licence.

2016-03518). J. H. J. was funded by the Swedish Research Council FORMAS (project number 2011-1345). M. E. S. was financed by Vetenskapsrådet (project number 2016-05100). The sea spray simulation chamber was previously financed by Vetenskapsrådet projects MASC (2010-3821) and CESSA (2014-5354).

Notes and references

1 Z. Wang, I. T. Cousins, M. Scheringer, R. C. Buck and K. Hungerbühler, Global emission inventories for C4-C14 perfluoroalkyl carboxylic acid (PFCA) homologues from 1951 to 2030, part I: production and emissions from quantifiable sources, *Environ. Int.*, 2014, **70**, 62–75.

2 R. C. Buck, J. Franklin, U. Berger, J. M. Conder, I. T. Cousins, P. D. Voogt, A. A. Jensen, K. Kannan, S. A. Mabury and S. P. J. van Leeuwen, Perfluoroalkyl and polyfluoroalkyl substances in the environment: terminology, classification, and origins, *Integr. Environ. Assess. Manage.*, 2011, **7**, 513–541.

3 K. Prevedouros, I. T. Cousins, R. C. Buck and S. H. Korzeniowski, *Sources, fate and transport of perfluorocarboxylates*, 2006.

4 E. Kissa and E. Kissa, *Fluorinated surfactants and repellents*, Marcel Dekker, 2001, p. 615.

5 A. G. Paul, K. C. Jones and A. J. Sweetman, A first global production, emission, and environmental inventory for perfluorooctane sulfonate, *Environ. Sci. Technol.*, 2009, **43**, 386–392.

6 T. Wang, R. Vestergren, D. Herzke, J. Yu and I. T. Cousins, Levels, Isomer Profiles, and Estimated Riverine Mass Discharges of Perfluoroalkyl Acids and Fluorinated Alternatives at the Mouths of Chinese Rivers, *Environ. Sci. Technol.*, 2016, **50**, 11584–11592.

7 N. Yamashita, K. Kannan, S. Taniyasu, Y. Horii, G. Petrick and T. Gamo, A global survey of perfluorinated acids in oceans, *Mar. Pollut. Bull.*, 2005, **51**, 658–668.

8 S. Wei, L. Q. Chen, S. Taniyasu, M. K. So, M. B. Murphy, N. Yamashita, L. W. Y. Yeung and P. K. S. Lam, Distribution of perfluorinated compounds in surface seawaters between Asia and Antarctica, *Mar. Pollut. Bull.*, 2007, **54**, 1813–1818.

9 L. Ahrens, J. L. Barber, Z. Xie and R. Ebinghaus, Longitudinal and latitudinal distribution of perfluoroalkyl compounds in the surface water of the Atlantic Ocean, *Environ. Sci. Technol.*, 2009, **43**, 3122–3127.

10 L. Ahrens, Z. Xie and R. Ebinghaus, Distribution of perfluoroalkyl compounds in seawater from Northern Europe, Atlantic Ocean, and Southern Ocean, *Chemosphere*, 2010, **78**, 1011–1016.

11 J. P. Benskin, D. C. G. Muir, B. F. Scott, C. Spencer, A. O. De Silva, H. Kylin, J. W. Martin, A. Morris, R. Lohmann, G. Tomy, B. Rosenberg, S. Taniyasu and N. Yamashita, Perfluoroalkyl acids in the Atlantic and Canadian arctic oceans, *Environ. Sci. Technol.*, 2012, **46**, 5815–5823.

12 M. Cai, Z. Zhao, Z. Yin, L. Ahrens, P. Huang, M. Cai, H. Yang, J. He, R. Sturm, R. Ebinghaus and Z. Xie, Occurrence of perfluoroalkyl compounds in surface waters from the North Pacific to the Arctic Ocean, *Environ. Sci. Technol.*, 2012, **46**, 661–668.

13 K. Y. Kwok, X. H. Wang, M. Ya, Y. Li, X. H. Zhang, N. Yamashita, J. C. W. Lam and P. K. S. Lam, Occurrence and distribution of conventional and new classes of per- and polyfluoroalkyl substances (PFASs) in the South China Sea, *J. Hazard. Mater.*, 2015, **285**, 389–397.

14 L. S. Haug, C. Thomsen and G. Becher, Time trends and the influence of age and gender on serum concentrations of perfluorinated compounds in archived human samples, *Environ. Sci. Technol.*, 2009, **43**, 2131–2136.

15 K. Kato, L. Y. Wong, L. T. Jia, Z. Kuklenyik and A. M. Calafat, Trends in exposure to polyfluoroalkyl chemicals in the U.S. population: 1999-2008, *Environ. Sci. Technol.*, 2011, **45**, 8037–8045.

16 T. Zhang, Q. Wu, H. W. Sun, X. Z. Zhang, S. H. Yun and K. Kannan, Perfluorinated compounds in whole blood samples from infants, children, and adults in China, *Environ. Sci. Technol.*, 2010, **44**, 4341–4347.

17 M. Houde, A. O. De Silva, D. C. G. Muir and R. J. Letcher, Monitoring of perfluorinated compounds in aquatic biota, *Environ. Sci. Technol.*, 2011, **45**(19), 7962–7973.

18 T. Frömel and T. P. Knepper, Biodegradation of fluorinated alkyl substances, *Rev. Environ. Contam. Toxicol.*, 2010, **208**, 161–177.

19 J. M. Conder, R. A. Hoke, W. D. Wolf, M. H. Russell and R. C. Buck, Are PFCAs bioaccumulative? A critical review and comparison with regulatory criteria and persistent lipophilic compounds, *Environ. Sci. Technol.*, 2008, **42**(4), 995–1003.

20 C. Lau, K. Anitole, C. Hodes, D. Lai, A. Pfahles-Hutchens and J. Seed, *Perfluoroalkyl acids: a review of monitoring and toxicological findings*, 2007.

21 European Union, Commission Regulation (EU) No. 757/2010, 2010.

22 UNEP, *Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants*, Annex B, 2001.

23 S. K. Kim and K. Kannan, Perfluorinated acids in air, rain, snow, surface runoff, and lakes: relative importance of pathways to contamination of urban lakes, *Environ. Sci. Technol.*, 2007, **41**, 8328–8334.

24 A. Jahnke, U. Berger, R. Ebinghaus and C. Temme, Latitudinal gradient of airborne polyfluorinated alkyl substances in the marine atmosphere between Germany and South Africa (53° N-33° S), *Environ. Sci. Technol.*, 2007, **41**, 3055–3061.

25 A. Dreyer, I. Weinberg, C. Temme and R. Ebinghaus, Polyfluorinated compounds in the atmosphere of the Atlantic and Southern Oceans: evidence for a global distribution, *Environ. Sci. Technol.*, 2009, **43**, 6507–6514.

26 A. Dreyer, V. Matthias, C. Temme and R. Ebinghaus, Annual time series of air concentrations of polyfluorinated compounds, *Environ. Sci. Technol.*, 2009, **43**, 4029–4036.

27 C. E. Müller, A. C. Gerecke, C. Bogdal, Z. Wang, M. Scheringer and K. Hungerbühler, Atmospheric fate of poly- and per fluorinated alkyl substances (PFASs): I. Day–

Open Access Article. Published on 19 March 2019. Downloaded on 3/20/2019 7:51:24 AM.
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported Licence.

night patterns of air concentrations in summer in Zurich, Switzerland, *Environ. Pollut.*, 2012, **169**, 196–203.

28 K. Y. Kwok, S. Taniyasu, L. W. Y. Yeung, M. B. Murphy, P. K. S. Lam, Y. Horii, K. Kannan, G. Petrick, R. K. Sinha and N. Yamashita, Flux of perfluorinated chemicals through wet deposition in Japan, the United States, and several other countries, *Environ. Sci. Technol.*, 2010, **44**, 7043–7049.

29 B. F. Scott, C. Spencer, S. A. Mabury and D. C. G. Muir, Poly and perfluorinated carboxylates in north American precipitation, *Environ. Sci. Technol.*, 2006, **40**, 7167–7174.

30 S. Taniyasu, N. Yamashita, H. B. Moon, K. Y. Kwok, P. K. S. Lam, Y. Horii, G. Petrick and K. Kannan, Does wet precipitation represent local and regional atmospheric transportation by perfluorinated alkyl substances?, *Environ. Int.*, 2013, **55**, 25–32.

31 G. Shan, X. Chen and L. Zhu, Occurrence, fluxes and sources of perfluoroalkyl substances with isomer analysis in the snow of northern China, *J. Hazard. Mater.*, 2015, **299**, 639–646.

32 A. Dreyer, V. Matthias, I. Weinberg and R. Ebinghaus, Wet deposition of poly- and perfluorinated compounds in Northern Germany, *Environ. Pollut.*, 2010, **158**, 1221–1227.

33 M. Loewen, F. Wania, F. Wang and G. Tomy, Altitudinal transect of atmospheric and aqueous fluorinated organic compounds in Western Canada, *Environ. Sci. Technol.*, 2008, **42**, 2374–2379.

34 J. P. Benskin, V. Phillips, V. L. St. Louis and J. W. Martin, Source elucidation of perfluorinated carboxylic acids in remote alpine lake sediment cores, *Environ. Sci. Technol.*, 2011, **45**, 7188–7194.

35 T. Kirchgeorg, A. Dreyer, J. Gabrieli, N. Kehrwald, M. Sigl, M. Schwikowski, C. Boutron, A. Gambaro, C. Barbante and R. Ebinghaus, Temporal variations of perfluoroalkyl substances and polybrominated diphenyl ethers in alpine snow, *Environ. Pollut.*, 2013, **178**, 367–374.

36 X. Wang, C. Halsall, G. Codling, Z. Xie, B. Xu, Z. Zhao, Y. Xue, R. Ebinghaus and K. C. Jones, Accumulation of perfluoroalkyl compounds in Tibetan mountain snow: temporal patterns from 1980 to 2010, *Environ. Sci. Technol.*, 2014, **48**, 173–181.

37 C. A. Barton, L. E. Butler, C. J. Zarzecki, J. Flaherty and M. Kaiser, Characterizing perfluorooctanoate in ambient air near the fence line of a manufacturing facility: comparing modeled and monitored values, *J. Air Waste Manage. Assoc.*, 2006, **56**, 48–55.

38 G. Shan, M. Wei, L. Zhu, Z. Liu and Y. Zhang, Concentration profiles and spatial distribution of perfluoroalkyl substances in an industrial center with condensed fluorochemical facilities, *Sci. Total Environ.*, 2014, **490**, 351–359.

39 J. W. Martin, D. A. Ellis, S. A. Mabury, M. D. Hurley and T. J. Wallington, Atmospheric chemistry of perfluoroalkanesulfonamides: kinetic and product studies of the OH radical and Cl atom initiated oxidation of N-ethyl perfluorobutanesulfonamide, *Environ. Sci. Technol.*, 2006, **40**, 864–872.

40 G. Yarwood, S. Kemball-Cook, M. Keinath, R. L. Waterland, S. H. Korzeniowski, R. C. Buck, M. H. Russell and S. T. Washburn, High-resolution atmospheric modeling of fluorotelomer alcohols and perfluorocarboxylic acids in the North American troposphere, *Environ. Sci. Technol.*, 2007, **41**, 5756–5762.

41 C. J. Young and S. A. Mabury, Atmospheric perfluorinated acid precursors: chemistry, occurrence, and impacts, *Rev. Environ. Contam. Toxicol.*, 2010, **208**, 1–109.

42 U. Schenker, M. Scheringer, M. Macleod, J. W. Martin, I. T. Cousins and K. Hungerbühler, Contribution of volatile precursor substances to the flux of perfluorooctanoate to the arctic, *Environ. Sci. Technol.*, 2008, **42**, 3710–3716.

43 M. H. Plumlee, K. Mcneill and M. Reinhard, Indirect photolysis of perfluorochemicals: hydroxyl radical-initiated oxidation of N-ethyl perfluorooctane sulfonamido acetate (N-EtFOSAA) and other perfluoroalkanesulfonamides, *Environ. Sci. Technol.*, 2009, **43**, 3662–3668.

44 M. Reth, U. Berger, D. Broman, I. T. Cousins, E. D. Nilsson and M. S. McLachlan, Water-to-air transfer of perfluorinated carboxylates and sulfonates in a sea spray simulator, *Environ. Chem.*, 2011, **8**, 381–388.

45 C. J. McMurdo, D. A. Ellis, E. Webster, J. Butler, R. D. Christensen and L. K. Reid, Aerosol enrichment of the surfactant PFO and mediation of the water-air transport of gaseous PFOA, *Environ. Sci. Technol.*, 2008, **42**, 3969–3974.

46 D. A. Ellis and E. Webster, Response to Comment on "Aerosol Enrichment of the Surfactant PFO and Mediation of the Water-Air Transport of Gaseous PFOA", *Environ. Sci. Technol.*, 2009, **43**, 1234–1235.

47 K. U. Goss, The pKa values of PFOA and other highly fluorinated carboxylic acids, *Environ. Sci. Technol.*, 2008, **42**, 456–458.

48 J. Cheng, E. Psillakis, M. R. Hoffmann and A. J. Colussi, Acid dissociation *versus* molecular association of perfluoroalkyl oxoacids: environmental implications, *J. Phys. Chem. A*, 2009, **113**, 8152–8156.

49 L. Vierke, U. Berger and I. T. Cousins, Estimation of the acid dissociation constant of perfluoroalkyl carboxylic acids through an experimental investigation of their water-to-air transport, *Environ. Sci. Technol.*, 2013, **47**, 11032–11039.

50 J. H. Johansson, H. Yan, U. Berger and I. T. Cousins, Water-to-air transfer of branched and linear PFOA: influence of pH, concentration and water type, *Emerging Contam.*, 2017, **3**, 46–53.

51 J. M. Armitage, M. Macleod and I. T. Cousins, Comparative assessment of the global fate and transport pathways of long-chain perfluorocarboxylic acids (PFCAs) and perfluorocarboxylates (PFCs) emitted from direct sources, *Environ. Sci. Technol.*, 2009, **43**, 5830–5836.

52 J. M. Armitage, M. Macleod and I. T. Cousins, Modeling the global fate and transport of perfluorooctanoic acid (PFOA) and perfluorooctanoate (PFO) emitted from direct sources using a multispecies mass balance model, *Environ. Sci. Technol.*, 2009, **43**, 1134–1140.

Open Access Article. Published on 19 March 2019. Downloaded on 3/20/2019 7:51:24 AM.
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported Licence.

53 J. M. Armitage, U. Schenker, M. Scheringer, J. W. Martin, M. Macleod and I. T. Cousins, Modeling the global fate and transport of perfluorooctane sulfonate (PFOS) and precursor compounds in relation to temporal trends in wildlife exposure, *Environ. Sci. Technol.*, 2009, **43**, 9274–9280.

54 R. J. Cipriano and D. C. Blanchard, Bubble and aerosol spectra produced by a laboratory "breaking wave", *J. Geophys. Res.*, 1981, **86**, 8085.

55 X. Wang, G. B. Deane, K. A. Moore, O. S. Ryder, M. D. Stokes, C. M. Beall, D. B. Collins, M. V. Santander, S. M. Burrows, C. M. Sultana and K. A. Prather, The role of jet and film drops in controlling the mixing state of submicron sea spray aerosol particles, *Proc. Natl. Acad. Sci. U. S. A.*, 2017, **114**, 201702420.

56 D. E. Spiel, The number and size of jet drops produced by air bubbles bursting on a fresh water surface, *J. Geophys. Res.*, 1994, **99296**, 289–310.

57 D. E. Spiel, On the births of film drops from bubbles bursting on seawater surfaces, *J. Geophys. Res.: Oceans*, 1998, **103**, 24907–24918.

58 A. H. Woodcock, Salt Nuclei in Marine Air as a Function of Altitude and Wind Force, *J. Meteorol.*, 1953, **10**, 362–371.

59 E. D. Nilsson, Ã. Rannik, E. Swietlicki, C. Leck, P. P. Aalto, J. Zhou and M. Norman, Turbulent aerosol fluxes over the Arctic Ocean: 2. Wind-driven sources from the sea, *J. Geophys. Res.: Atmos.*, 2001, **106**, 32139–32154.

60 E. R. Lewis and S. E. Schwartz, *Sea salt aerosol production: mechanisms, methods, measurements and models – a critical review*, American Geophysical Union, Washington, D. C., 2004, vol. 152, pp. 1–408.

61 R. L. Modini, L. M. Russell, G. B. Deane and M. D. Stokes, Effect of soluble surfactant on bubble persistence and bubble-produced aerosol particles, *J. Geophys. Res.: Atmos.*, 2013, **118**, 1388–1400.

62 F. P. Parungo, C. T. Nagamoto, J. Rosinski and P. L. Haagenson, A study of marine aerosols over the Pacific Ocean, *J. Atmos. Chem.*, 1986, **4**, 199–226.

63 D. C. Blanchard, The ejection of drops from the sea and their enrichment with bacteria and other materials: a review, *Estuaries*, 1989, **12**, 127–137.

64 C. Leck and E. K. Bigg, Biogenic particles in the surface microlayer and overlaying atmosphere in the central Arctic Ocean during summer, *Tellus, Ser. B: Chem. Phys. Meteorol.*, 2005, **57**, 305–316.

65 M. C. Facchini, M. Rinaldi, S. Decesari, C. Carbone, E. Finessi, M. Mircea, S. Fuzzi, D. Ceburnis, R. Flanagan, E. D. Nilsson, G. de Leeuw, M. Martino, J. Woeltjen and C. D. O'Dowd, Primary submicron marine aerosol dominated by insoluble organic colloids and aggregates, *Geophys. Res. Lett.*, 2008, **35**, L17814.

66 *Applied Chemistry at Protein Interfaces*, ed. R. E. Baier, 1975, vol. 145, ch. 18, pp 360–387, DOI: 10.1021/ba-1975-0145.ch018.

67 F. MacIntyre, *The Sea*, John Wiley and Sons, New York, 1974, vol. 5, pp. 245–299.

68 C. Oppo, S. Bellandi, N. Degli Innocenti, A. M. Stortini, G. Loglio, E. Schiavuta and R. Cini, Surfactant components of marine organic matter as agents for biogeochemical fractionation and pollutant transport *via* marine aerosols, *Mar. Chem.*, 1999, **63**, 235–253.

69 A. Cincinelli, A. M. Stortini, M. Perugini, L. Checchini and L. Lepri, Organic pollutants in sea-surface microlayer and aerosol in the coastal environment of Leghorn – (Tyrrhenian Sea), *Mar. Chem.*, 2001, **76**, 77–98.

70 C. D. O'Dowd, M. C. Facchini, F. Cavalli, D. Ceburnis, M. Mircea, S. Decesari, S. Fuzzi, Y. J. Yoon and J.-P. Putaud, Biogenically driven organic contribution to marine aerosol, *Nature*, 2004, **431**, 676–680.

71 W. C. Keene, H. Maring, J. R. Maben, D. J. Kieber, A. A. P. Pszenny, E. E. Dahl, M. A. Izaguirre, A. J. Davis, M. S. Long, X. Zhou, L. Smoydzin and R. Sander, Chemical and physical characteristics of nascent aerosols produced by bursting bubbles at a model air-sea interface, *J. Geophys. Res.: Atmos.*, 2007, **112**, D21202.

72 E. Fuentes, H. Coe, D. Green and G. McFiggans, Laboratory-generated primary marine aerosol *via* bubble-bursting and atomization, *Atmospheric Measurement Techniques Discussions*, 2010, **3**, 141–162.

73 C. Leck and E. Svensson, Importance of aerosol composition and mixing state for cloud droplet activation over the Arctic pack ice in summer, *Atmos. Chem. Phys.*, 2015, **15**, 2545–2568.

74 M. D. Stokes, G. B. Deane, K. Prather, T. H. Bertram, M. J. Ruppel, O. S. Ryder, J. M. Brady and D. Zhao, A Marine Aerosol Reference Tank system as a breaking wave analogue for the production of foam and sea-spray aerosols, *Atmos. Meas. Tech.*, 2013, **6**, 1085–1094.

75 I. Ebersbach, S. M. Ludwig, M. Constapel and H. W. Kling, An alternative treatment method for fluorosurfactant-containing wastewater by aerosol-mediated separation, *Water Res.*, 2016, **101**, 333–340.

76 T. Kudo, K. Sekiguchi, K. Sankoda, N. Namiki and S. Nii, Effect of ultrasonic frequency on size distributions of nanosized mist generated by ultrasonic atomization, *Ultrason. Sonochem.*, 2017, **37**, 16–22.

77 D. B. Collins, D. F. Zhao, M. J. Ruppel, O. Laskina, J. R. Grandquist, R. L. Modini, M. D. Stokes, L. M. Russell, T. H. Bertram, V. H. Grassian, G. B. Deane and K. A. Prather, Direct aerosol chemical composition measurements to evaluate the physicochemical differences between controlled sea spray aerosol generation schemes, *Atmos. Meas. Tech.*, 2014, **7**, 3667–3683.

78 E. M. Mårtensson, E. D. Nilsson, G. de Leeuw, L. H. Cohen and H.-C. Hansson, Laboratory simulations and parameterization of the primary marine aerosol production, *J. Geophys. Res.*, 2003, **108**, 1–12.

79 C. A. Tyree, V. M. Hellion, O. A. Alexandrova and J. O. Allen, Foam droplets generated from natural and artificial seawaters, *J. Geophys. Res.: Atmos.*, 2007, **112**, D12204.

Open Access Article. Published on 19 March 2019. Downloaded on 3/20/2019 7:51:24 AM.
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported Licence.

80 J. Y. Park, S. Lim and K. Park, Mixing state of submicrometer sea spray particles enriched by insoluble species in bubble-bursting experiments, *J. Atmospheric Ocean. Technol.*, 2014, **31**, 93–104.
81 N. W. May, J. L. Axson, A. Watson, K. A. Pratt and A. P. Ault, Lake spray aerosol generation: a method for producing representative particles from freshwater wave breaking, *Atmos. Meas. Tech.*, 2016, **9**, 4311–4325.
82 M. E. Salter, E. D. Nilsson, A. Butcher and M. Bilde, On the seawater temperature dependence of the sea spray aerosol generated by a continuous plunging jet, *J. Geophys. Res.: Atmos.*, 2014, **119**, 9052–9072.
83 G. W. Harvey, Microlayer collection from the sea surface: a new method and initial results, *Limnol. Oceanogr.*, 1966, **11**, 608–613.
84 J. Löfstedt Gilljam, J. Leonel, I. T. Cousins and J. P. Benskin, Is Ongoing Sulfluramid Use in South America a Significant Source of Perfluorooctanesulfonate (PFOS)? Production Inventories, Environmental Fate, and Local Occurrence, *Environ. Sci. Technol.*, 2016, **50**, 653–659.
85 J. P. Benskin, M. G. Ikonomou, M. B. Woudneh and J. R. Cosgrove, Rapid characterization of perfluoralkyl carboxylate, sulfonate, and sulfonamide isomers by high-performance liquid chromatography-tandem mass spectrometry, *J. Chromatogr. A*, 2012, **1247**, 165–170.
86 R. A. Duce, W. Stumm and J. M. Prospero, Working symposium on sea-air chemistry: summary and recommendations, *J. Geophys. Res.*, 1972, 77, 5059–5061.
87 T. Iversen, M. Bentsen, I. Bethke, J. B. Debernard, A. Kirkevåg, O. Seland, H. Drange, J. E. Kristjánsson, I. Medhaug, M. Sand and I. A. Seierstad, The Norwegian Earth System Model, NorESM1-M – Part 2: Climate Response and Scenario Projections, *Geoscientific Model Development Discussions*, 2012, **5**, 2933–2998.
88 M. Bentsen, I. Bethke, J. B. Debernard, T. Iversen, A. Kirkevåg, O. Seland, H. Drange, C. Roelandt, I. A. Seierstad, C. Hoose and J. E. Kristjánsson, The Norwegian Earth System Model, NorESM1-M – Part 1: Description and Basic Evaluation, *Geoscientific Model Development Discussions*, 2012, **5**, 2843–2931.
89 M. E. Salter, P. Zieger, J. C. Acosta Navarro, H. Grythe, A. Kirkeväg, B. Rosati, I. Riipinen and E. D. Nilsson, An empirically derived inorganic sea spray source function incorporating sea surface temperature, *Atmos. Chem. Phys.*, 2015, **15**, 11047–11066.
90 L. Ahrens, W. Gerwinski, N. Theobald and R. Ebinghaus, Sources of polyfluoroalkyl compounds in the North Sea, Baltic Sea and Norwegian Sea: evidence from their spatial distribution in surface water, *Mar. Pollut. Bull.*, 2010, **60**, 255–260.
91 Z. Zhao, Z. Xie, A. Möller, R. Sturm, J. Tang, G. Zhang and R. Ebinghaus, Distribution and long-range transport of polyfluoroalkyl substances in the Arctic, Atlantic Ocean and Antarctic coast, *Environ. Pollut.*, 2012, **170**, 71–77.
92 B. González-Gaya, J. Dachs, J. L. Roscales, G. Caballero and B. Jiménez, Perfluoroalkylated Substances in the Global Tropical and Subtropical Surface Oceans, *Environ. Sci. Technol.*, 2014, **48**, 13076–13084.
93 L. W. Yeung, C. Dassuncao, S. Mabury, E. M. Sunderland, X. Zhang and R. Lohmann, Vertical Profiles, Sources, and Transport of PFASs in the Arctic Ocean, *Environ. Sci. Technol.*, 2017, **51**, 6735–6744.
94 C. Textor, M. Schulz, S. Guibert, S. Kinne, Y. Balkanski, S. Bauer, T. Berntsen, T. Berglen, O. Boucher, M. Chin, F. Dentener, T. Diehl, R. Easter, H. Feichter, D. Fillmore, S. Ghan, P. Ginoux, S. Gong, A. Grini, J. Hendricks, L. Horowitz, P. Huang, I. Isaksen, I. Iversen, S. Kloster, D. Koch, A. Kirkevåg, J. E. Kristjansson, M. Krol, A. Lauer, J. F. Lamarque, X. Liu, V. Montanaro, G. Myhre, J. Penner, G. Pitari, S. Reddy, Ä. Seland, P. Stier, T. Takemura and X. Tie, Analysis and quantification of the diversities of aerosol life cycles within AeroCom, *Atmos. Chem. Phys.*, 2006, **6**, 1777–1813.
95 G. de Leeuw, E. Andreas, M. Anguelova, C. Fairall, R. Ernie, C. O'Dowd, M. Schulz and S. Schwartz, Production Flux of Sea-Spray Aerosol, *Rev. Geophys.*, 2011, **49**, 1–39.
96 H. M. Scholberg, R. A. Guenthner and R. I. Coon, Surface Chemistry of Fluorocarbons and their Derivatives, *J. Phys. Chem.*, 1953, **57**, 923–925.
97 H. B. Klevens, Association in fluoroacids. Spectral charakteristics of added dyes, *Kolloid-Z.*, 1958, **158**, 53–58.
98 M. Bernett and W. Zisman, Wetting of Low-Energy Solids by Aqueous Solutions of Highly Fluorinated Acids and Salts, *J. Phys. Chem.*, 1959, **63**, 1911–1916.
99 M. K. Bernett and W. A. Zisman, Surface properties of perfluoro acids as affected by terminal branching and chlorine substitution, *Phys. Chem.*, 1967, **71**, 2075–2082.
100 K. Shinoda, M. Hato and T. Hayashi, Physicochemical properties of aqueous solutions of fluorinated surfactants, *J. Phys. Chem.*, 1972, **76**, 909–914.
101 K. Shinoda and H. Nakayama, Separate determinations of the surface excesses of surface-active ions and of gegenions at the air-solution interface, *J. Colloid Sci.*, 1963, **18**, 705–712.
102 H. Nakayama and K. Shinoda, The Effect of Added Sodium Dodecyl Salts on the Solubilities and Krafft Points Sulfate and Potassium, *Bull. Chem. Soc. Jpn.*, 1967, **40**, 1797–1799.
103 J. H. Johansson, Y. Shi, M. Salter and I. T. Cousins, Spatial variation in the atmospheric deposition of perfluoroalkyl acids: source elucidation through analysis of isomer patterns, *Environ. Sci.: Processes Impacts*, 2018, **20**, 997–1006.
104 J. P. Benskin, L. Ahrens, D. C. G. Muir, B. F. Scott, C. Spencer, B. Rosenberg, G. Tomy, H. Kylin, R. Lohmann and J. W. Martin, Manufacturing origin of perfluorooctanoate (PFOA) in Atlantic and Canadian Arctic seawater, *Environ. Sci. Technol.*, 2012, **46**, 677–685.
105 B. T. Mader, Comment on "Aerosol Enrichment of the Surfactant PFO and Mediation of the Water-Air Transport of Gaseous PFOA", *Environ. Sci. Technol.*, 2009, **43**, 1232–1233.
106 X. Ju, Y. Jin, K. Sasaki and N. Saito, Perfluorinated surfactants in surface, subsurface water and microlayer

Open Access Article. Published on 19 March 2019. Downloaded on 3/20/2019 7:51:24 AM.
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported Licence.

from Dalian coastal waters in China, *Environ. Sci. Technol.*, 2008, **42**, 3538–3542.

107 S. Wang, H. Wang, W. Zhao, Y. Cao and Y. Wan, Investigation on the distribution and fate of perfluorooctane sulfonate (PFOS) and perfluorooctanoate (PFOA) in a sewage-impacted bay, *Environ. Pollut.*, 2015, **205**, 186–198.

108 K. A. Hunter and P. S. Liss, The input of organic material to the oceans: air-sea interactions and the organic chemical composition of the sea surface, *Mar. Chem.*, 1977, **5**, 361–379.

109 R. E. Cochran, T. Jayarathne, E. A. Stone and V. H. Grassian, Selectivity Across the Interface: A Test of Surface Activity in the Composition of Organic-Enriched Aerosols from Bubble Bursting, *J. Phys. Chem. Lett.*, 2016, **7**, 1692–1696.

110 S. Xie, Y. Lu, T. Wang, S. Liu, K. Jones and A. Sweetman, Estimation of PFOS emission from domestic sources in the eastern coastal region of China, *Environ. Int.*, 2013, **59**, 336–343.

111 Z. Wang, J. M. Boucher, M. Scheringer, I. T. Cousins and K. Hungerbuehler, Toward a comprehensive global emission inventory of C4–C10 perfluoroalkane sulfonic acids (PFSAs) and related precursors: focus on the life cycle of C8-based products and ongoing industrial transition, *Environ. Sci. Technol.*, 2017, **51**(8), 4482–4493.

112 N. I. Kristiansen, A. Stohl, D. J. Olivié, B. Croft, O. A. Søvde, H. Klein, T. Christoudias, D. Kunkel, S. J. Leadbetter, Y. H. Lee, K. Zhang, K. Tsigaridis, T. Bergman, N. Evangeliou, H. Wang, P. L. Ma, R. C. Easter, P. J. Rasch, X. Liu, G. Pitari, G. Di Genova, S. Y. Zhao, Y. Balkanski, S. E. Bauer, G. S. Faluvegi, H. Kokkola, R. V. Martin, J. R. Pierce, M. Schulz, D. Shindell, H. Tost and H. Zhang, Evaluation of observed and modelled aerosol lifetimes using radioactive tracers of opportunity and an ensemble of 19 global models, *Atmos. Chem. Phys.*, 2016, **16**, 3525–3561.

113 Z. Zhao, Z. Xie, J. Tang, R. Sturm, Y. Chen, G. Zhang and R. Ebinghaus, Seasonal variations and spatial distributions of perfluoroalkyl substances in the rivers Elbe and lower Weser and the North Sea, *Chemosphere*, 2015, **129**, 118–125.

114 A. Qureshi, M. MacLeod and K. Hungerbühler, Modeling aerosol suspension from soils and oceans as sources of micropollutants to air, *Chemosphere*, 2009, **77**, 495–500.

115 E. Webster and D. A. Ellis, Potential role of sea spray generation in the atmospheric transport of perfluorocarboxylic acids, *Environ. Toxicol. Chem.*, 2010, **29**, 1703–1708.

116 C. J. Young, V. I. Furdui, J. Franklin, R. M. Koerner, D. C. G. Muir and S. A. Mabury, Perfluorinated acids in arctic snow: new evidence for atmospheric formation, *Environ. Sci. Technol.*, 2007, **41**, 3455–3461.

117 N. Yamashita, S. Taniyasu, G. Petrick, S. Wei, T. Gamo, P. K. S. Lam and K. Kannan, Perfluorinated acids as novel chemical tracers of global circulation of ocean waters, *Chemosphere*, 2008, **70**, 1247–1255.

118 R. Lohmann, E. Jurado, H. A. Dijkstra and J. Dachs, Vertical eddy diffusion as a key mechanism for removing perfluorooctanoic acid (PFOA) from the global surface oceans, *Environ. Pollut.*, 2013, **179**, 88–94.

View publication stats

Bijlage 2 Ligging locaties

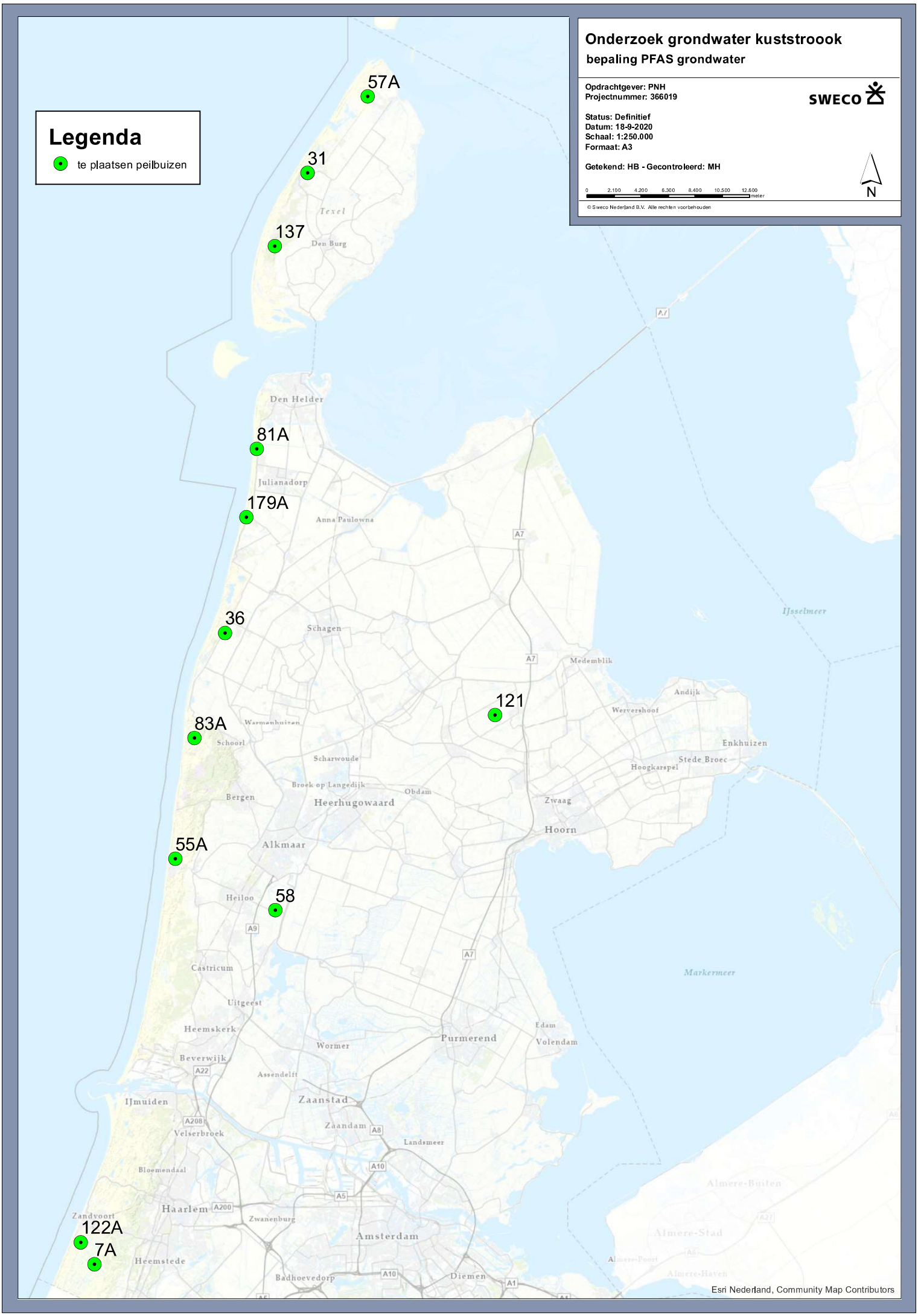

P:\240\366019_PFAS\2_Do Work\00 grondwateronderzoek\werkdocument grondwater.mxd 18-9-2020 17:37:55

In 2021 is voor de eerste maal een uitgebreide groep poly- en perfluoralkylstoffen (PFAS) in het Noord-Hollandse grondwater gemeten. Waar dit in eerdere meetronden beperkt was tot enkele stoffen, is het grondwater in 2021 bij 78 meetpunten op ruim 30 PFAS geanalyseerd. De daarbij door het laboratorium gehanteerde rapportagegrens bedraagt 0,01 µg/l (= 10 ng/l).

In totaal zijn er 10 verschillende PFAS in het grondwater waargenomen (Tabel 11). 23 PFAS zijn niet boven de rapportagegrens aangetroffen.

Tabel 11. Aantreffen PFAS in grondwater

stof	< rapportagegrens	> rapportagegrens	spreiding (ng/l)
Perfluoroctaanzuur (PFOA)	59	19	10 - 86
Perfluor-1-hexaansulfonaat (L_PFHxS)	74	4	10 - 33
Perfluorbutaanzuur (PFBA)	75	3	11 - 20
Perfluorodecyl Phosphonic Acid (PFDPA)	76	2	19 - 22
Perfluorheptaanzuur (PFHpA)	76	2	10 - 13
Perfluorhexaanzuur (PFHxA)	76	2	11 - 12
Perfluor-1-butaansulfonaat (L_PFBS)	77	1	23
Perfluoroctaansulfonzuur (PFOS)	77	1	21
4:2 fluortelomerfosfaatmonoester (42monoPAP)	77	1	15
Perfluorpentaanzuur (PFPA)	77	1	10

Perfluoroctaanzuur (PFOA) is verreweg de meest aangetroffen PFAS. In 19 van de 78 meetpunten (24,3%) is PFOA boven de rapportagegrens waargenomen. PFOA wordt gebruikt om oppervlakten te beschermen, zoals verpakkingen en anti-aanbak lagen. Sinds 2017 wordt de productie, het gebruik en de handel van PFOA sterk beperkt[18].

Het aantreffen van PFOA in Noord-Holland is in Figuur 4 weergegeven (blauwe locaties) ten opzichte van locaties waar geen PFOA is waargenomen (oranje locaties).

[18] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017R1000&from=EN

Figuur 4. Aantreffen PFOA (blauw) t.o.v. locaties waar geen PFOA is waargenomen (oranje)

Uit Figuur 4 blijkt dat PFOA met name in de kustzone wordt aangetroffen. De meetpunten in de kustzone waar geen PFOA is waargenomen staan in de meeste gevallen onder invloed van infiltrerend oppervlaktewater t.b.v. de drinkwaterwinning.

Van de meetpunten waar PFOA is aangetroffen, en die in het duingebied zijn gelegen, is een korte analyse gemaakt om te bepalen of er relaties waarneembaar zijn (Tabel 12). Daarbij is gekeken naar de afstand tot de kust (Figuur 5) en de diepte onder maaiveld (Figuur 6).

Tabel 12. Kenmerken van de meetpunten in het duingebied waarin PFOA is aangetroffen

Meetpunt	Afstand tot kust (m)	Diepte van filter (cm –m.v.)	PFOA (ng/l)
B09B0038	2000	750 - 850	30,5
B09B0052	820	500 - 600	13,4
B09D0391	500	110 - 210	58,7
B14A0014	600	550 - 650	51,8
B14C0041	840	450 - 550	29,9
B14C0054	370	600 - 700	50,1
B14C0088	1600	120 - 220	52,0
B19A0324	700	250 - 350	79,6
B19A0354	2300	900 - 1000	17,2
B19A0356	1900	850 - 950	38,2

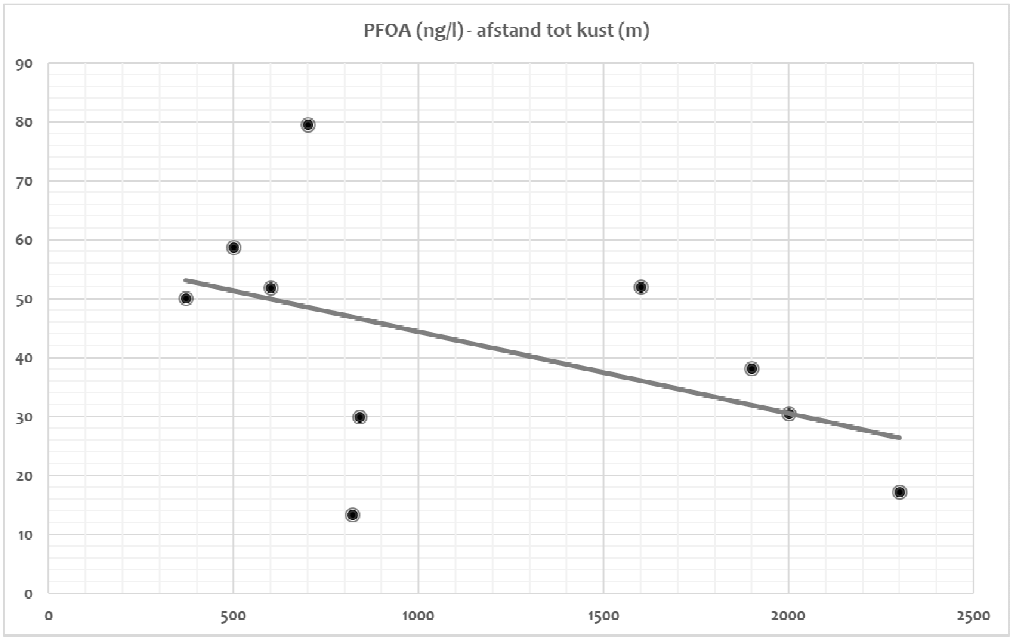

Figuur 5. Relatie tussen de concentratie PFOA (y-as) en afstand tot de kust (x-as)

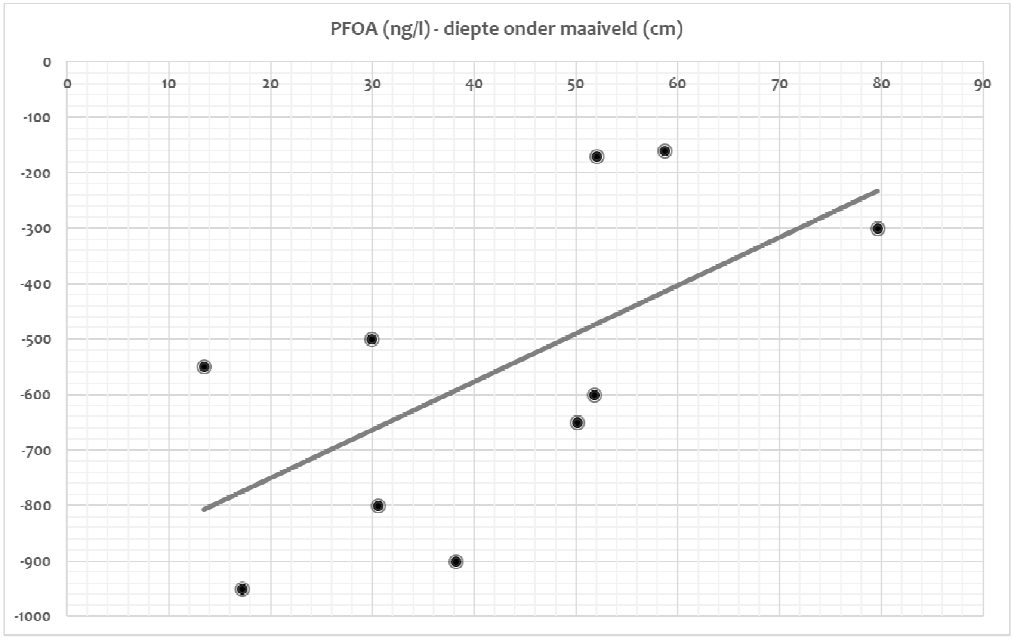

Figuur 6. Relatie tussen de diepte onder maaiveld (y-as) en de concentratie PFOA (x-as)

Figuur 5 en Figuur 6 maken duidelijk dat er verband lijkt te zijn tussen de afstand tot de kust en de diepte onder maaiveld. De hoogste concentraties worden dicht bij de kust en in het ondiepe

grondwater waargenomen. Dat lijkt te duiden op een invloed vanuit zee en inbreng vanaf maaiveld. Om de exacte bron te kunnen achterhalen dient er nader onderzoek plaats te vinden, maar literatuur suggereert dat "seaspray"[19] de mogelijke bron zou kunnen zijn. Seaspray beschrijft het effect dat optreedt wanneer bij het breken van de golven kleine vloeistofdeeltjes naar de lucht worden getransporteerd. Via die kleine vloeistofdeeltjes kunnen stoffen als PFAS worden meegevoerd om later op het achterland terecht te komen.

[19] https://pubs.rsc.org/en/content/articlehtml/2019/em/c8em00525g

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
mw. M.E. Holst-Touber
BEL/OMB

Telefoonnummer +31235143591
touberm@noord-holland.nl

Verzenddatum

12 JAN 2022

Kenmerk
961796/1760845

Uw kenmerk

Betreft: Resultaten van PFAS in Noord-Hollands grondwater

Geachte leden,

De afgelopen vijf jaar hebben wij u geïnformeerd over de ontwikkelingen rond poly- en perfluoralkylstoffen (PFAS)[1]. Meest recent nog op 7 december 2021(961796/1744294).
In deze brief informeren wij u over de resultaten van de onderzoeken naar PFAS in grondwater in de kuststrook.

Kernboodschap
De provincie heeft een pilotonderzoek naar PFAS in het ondiepe grondwater in de kuststrook van Noord-Holland laten uitvoeren. Ook heeft zij in het grondwatermeetnet de aanwezigheid van PFAS in het diepere grondwater onderzocht. Het grondwater dat is onderzocht wordt niet gebruikt voor de drinkwaterwinning. Voor de drinkwaterwinning wordt voorbehandeld oppervlaktewater[2] gebruikt. Dit water wordt nog behandeld alvorens het uit de kraan komt. De drinkwaterbedrijven gaan over de kwaliteit van het drinkwater.
De resultaten laten zien dat PFAS weliswaar regelmatig in het grondwater aangetroffen worden, maar dat er geen acute risico's zijn. Wel is het wenselijk om vervolgonderzoek uit te voeren naar de effecten van sea-spray. Dit zal de provincie doen in samenwerking met andere kustprovincies en KWR Water Research.

Context
De provincie Noord-Holland heeft op 19 november 2019 de herziene beleidsregel poly- en perfluoralkylstoffen (PFAS) vastgesteld, op basis van een onderzoek in Noord-Holland naar de achtergrondwaarden PFAS

[1] PFAS zijn chemische stoffen die door de mens zijn gemaakt. Zij komen van nature niet in het milieu voor. Voorbeelden van PFAS zijn perfluoractaanzuur (PFOA) en perfluoroctaansulfonaten (PFOS). PFAS kunnen een negatief effect hebben op milieu en gezondheid.

[2] In het gebied van PWN (Noord-Hollands Duinreservaat) is het aandeel duinwater ca. 2%. In het gebied van Waternet (Amsterdamse Waterleidingduinen) is het ca. 15%.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

in grond. Tien van deze onderzoeklocaties waren destijds gelegen aan de westkust van Noord-Holland. Hier werden hogere gehaltes aan PFAS in de grond aangetroffen in veelal natuurgebied (onbelast gebied). Ook elders in het land blijkt dat langs de westkust hogere gehaltes aan PFAS in onbelaste gebieden worden aangetroffen in grond. Ook nader onderzoek naar PFAS in duingebied, in opdracht van Omgevingsdienst IJmond (ODIJ) en mede gefinancierd door de provincie Noord-Holland en PWN, laat verhoogde concentraties zien in grond in de kuststrook met name voor perfluoroctaansulfonaten (PFOS). Ook is er sprake van een gradiënt: de gehalten worden lager naarmate de meetpunten verder uit de kust liggen.

Sea-spray
Een verklaring voor de hogere concentraties in de kuststrook die tot nu toe vanuit de wetenschap wordt gegeven is het gevolg van het zogenaamde sea-spray. Sea-spray is het effect dat optreedt wanneer bij het breken van de golven kleine vloeistofdeeltjes naar de lucht worden getransporteerd. Via die kleine vloeistofdeeltjes kunnen stoffen als PFAS worden meegevoerd om later op het land terecht te komen. In de sea-spray kunnen de PFAS concentraties tienduizend maal hoger zijn dan in zeewater. Deze sea-spray kan weer een belasting vormen als deze aan land komt voor de totale kuststrook.

Onderzoeken naar PFAS in grondwater
Pilotonderzoek PFAS
Vanwege de verhoogde concentraties van PFAS in grond is een verkort pilotonderzoek (zie bijlage 1) gedaan op 10 kustlocaties naar de gehalten van 30 verschillende PFAS-verbindingen in ondiep grondwater op twee verschillende diepten (gemiddelde diepte eerste filter 1,5 tot 2,5 m -mv, tweede filter 4 tot 5 m -mv) om een eerste inzicht te krijgen in de totale belasting van de bodem (grond en grondwater).
Dit onderzoek heeft plaatsgevonden nabij dezelfde 10 kustlocaties waar het eerdere achtergrondwaarde onderzoek naar PFAS in grond is gedaan. Ook zijn er ter vergelijking twee meer landinwaarts gelegen locaties onderzocht op 8 en 22 km van de kust.

PFAS in provinciaal meetnet grondwaterkwaliteit 2021
Ook is op PFAS gemeten in het provinciaal meetnet grondwaterkwaliteit (PMG) in 2021. Het onderzoek in PMG in 2021 behelst veel meer stoffen dan PFAS waarover een aparte rapportage volgt eerste kwartaal 2022. Vanwege de pilot hebben we versneld de PFAS resultaten uitgelicht en in een kort memo opgenomen (zie bijlage 2).
In 2021 zijn 30 PFAS-verbindingen op 78 meetpunten in het Noord-Hollandse grondwater gemeten. In eerdere meetronden waren dit slechts enkele PFAS verbindingen. De door het laboratorium gehanteerde rapportagegrenzen liggen in dit onderzoek hoger dan in de pilot, waardoor sommige PFAS verbindingen wellicht in dit

onderzoek niet worden gemeten en in de pilot wel. Ook is hier sprake van metingen in het diepere (gemiddelde diepte 5 tot 6 m -mv met dieptes tussen 1,1 en 10 m -mv) grondwater.

De onderzoeksresultaten

De belangrijkste resultaten van beide onderzoeken zijn hieronder weergeven:

- Op veelal alle locaties zijn diverse PFAS in het grondwater gemeten. Dit komt overeen met het landelijk beeld dat op 13 december jl. door het RIVM is gepubliceerd waaruit blijkt dat in heel Nederland in het grondwater PFAS kunnen zitten[3].
- PFOS en PFOA zijn de stoffen die overheersend worden aangetroffen in het grondwater (en grond) op de kustlocaties.
- Het beeld tussen de overheersende stoffen op de kustlocaties en de overige locaties verschilt in het soort PFAS-verbindingen en de hoogte van de concentraties die zijn aangetroffen.
- Voor PFOA worden de hoogste concentraties in het (ondiepe) grondwater gemeten op relatief korte afstand van de kust, terwijl voor PFOS de hoogste concentraties in grond worden gemeten. Dit wijst erop dat het mobielere PFOA zich sneller verspreid van de bovengrond naar de ondergrond.
- De gemiddelde concentraties aan PFAS liggen in de kuststreek hoger dan op de meer landinwaarts gelegen locaties en het landelijk gemiddelde[4].
- Er kan geen verband worden aangetoond tussen de gemeten concentraties in grond en grondwater. In een aantal gevallen zijn zowel relatief hoge concentraties aan PFAS in grond en grondwater gemeten, maar niet in alle gevallen. Dit komt waarschijnlijk door lokale omstandigheden die een rol spelen zoals bodemopbouw, beschutting van de meetlocatie.
- PFOA is ook de meest aangetroffen PFAS in het PMG. In 19 van de 78 meetpunten is PFOA waargenomen.
- De meetpunten vanuit het PMG in de kuststrook waar geen PFOA is waargenomen staan in de meeste gevallen onder invloed van infiltrerend oppervlaktewater.

---

[3] https://www.rivm.nl/nieuws/pfas-in-heel-nederland-in-grondwater
Landsdekkend beeld van PFAS in Nederlands grondwater RIVM-briefrapport 2021-0205 A. Wintersen et al. Publicatie 13 december 2021

[4] Het RIVM heeft een onderzoek uitgevoerd om een landsdekkend beeld van PFAS in grondwater te krijgen door op 100 (onbelaste) locaties uit het achtergrondwaarden-onderzoek bodem van het RIVM het ondiepe grondwater te bemonsteren en op 100 locaties in het Landelijk Meetnet Grondwater te bemonsteren. Landsdekkend beeld van PFAS in Nederlands grondwater RIVM-briefrapport 2021-0205 A. Wintersen et al. Publicatie 13 december 2021

Toetsing aan normen

Het grondwater dat in dit onderzoek is onderzocht, wordt niet gebruikt voor de winning van drinkwater. Voor enkele locaties in het PMG geldt een uitzondering, omdat deze onder invloed staan van infiltrerend oppervlaktewater. Op deze locaties is geen PFOA waargenomen. Desalniettemin is het informatief om na te gaan wat de aangetroffen gehalten aan PFAS in het grondwater in de duinen betekenen wanneer deze getoetst worden aan normen.

Toetsing aan de beleidsregel PFAS

Wij hebben in de beleidsregel PFAS 2019 aangegeven wanneer grondwater als verontreinigd moet worden beschouwd en wanneer gekeken moet worden naar mogelijke sanering. Op basis van deze normen is het grondwater op alle locaties verontreinigd. Op één locatie in de pilot is de norm boven de waarde voor sanering. Op geen één locatie in het PMG is de norm boven de waarde voor sanering.

Toetsing aan de EFSA normen

Recentelijk heeft de EFSA nieuwe gezondheidskundige grenswaarden afgeleid voor de blootstelling aan 4 PFAS verbindingen. Het RIVM gebruikt deze normen voor verdere studies met betrekking tot blootstelling aan PFAS. Dit zijn nog geen vaststaande normen, hiervoor voert het Rijk een impact-analyse uit alvorens de normen vast te leggen in wet- en regelgeving.
De grenswaarde van EFSA is gebaseerd op levenslange blootstelling. Dit betekent dat bij een tijdelijke overschrijding van deze waarde er geen sprake is van een acuut gezondheidsrisico.
Door het RIVM is recent wel geconcludeerd dat er een noodzaak is om actie te ondernemen om de blootstelling van mensen aan PFAS te verminderen. Tegelijkertijd wordt geconstateerd dat de opgave complex is, omdat uit onderzoeken blijkt dat er geen snelle oplossingen zijn. Deze stoffen zijn de afgelopen decennia reeds wijdverspreid in het milieu aanwezig door menselijk handelen en breken niet of nauwelijks af.

Op basis van de informatieve toetsing aan de nieuwe EFSA normen[5] wordt geconcludeerd dat de normen in het grondwater in de meeste gevallen worden overschreden bij de metingen in de kuststrook voor PFOA.

[5] De norm die is gebruikt voor de toetsing is een norm die gebruikt wordt voor grondwater wat gebruikt wordt voor drinkwaterwinning.

Vervolg
Om meer kennis te vergaren over sea-spray en de belasting in de kuststrook zowel voor nu als voor de toekomst moet er meer onderzoek plaatsvinden. Dit willen wij o.a. gezamenlijk oppakken met andere kustprovincies en KWR Water Research Institute, dat al bezig is met een onderzoek naar sea-spray in relatie tot PFAS.
Wij houden u op de hoogte over het vervolg.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

2 bijlage(n)

1. Rapport onderzoek naar PFAS in het grondwater in de kuststrook van Noord-Holland 25 oktober 2021
2. Memo meetronde grondwaterkwaliteit Noord-Holland 2021-PFAS

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	8922
Extern Zaak ID	1768142
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 februari 2022
Agendapunt	16.b
Titel	Programma Tata Steel: Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in regio IJmond (Ipsos) (c-agenda NLG 7-2-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in regio IJmond IPSOS.pdf
Brief aan PS over inwonersonderzoek naar de leefomgeving in de regio IJmond (Ipsos).pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	20 januari 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**7 februari 2022**

Toelichting

Het Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in regio IJmond uitgevoerd is onderdeel van het Programma Tata Steel 2020 – 2050: Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond. Het onderzoek is uitgevoerd in het najaar van 2021. Met het onderzoek wordt gemonitord monitoren hoe inwoners de leefomgeving in de IJmond ervaren.

Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in regio IJmond

Rapport voor Provincie Noord-Holland

Project: 21038320

Amsterdam, 16 december 2021

© Ipsos 2021. All rights reserved. Contains Ipsos' Confidential and Proprietary information and may not be disclosed or reproduced without the prior written consent of Ipsos.

Voorwoord

De aanwezigheid van Tata Steel heeft een grote invloed op de leefomgeving in de regio IJmond. De provincie Noord-Holland en de regio IJmond (gemeente Beverwijk, Velsen en Heemskerk) werken binnen het Programma Tata Steel 2020-2050 samen aan de aanpak van de negatieve effecten van Tata Steel op de gezondheid en veiligheid in de regio.

Als onderdeel van dit programma willen de provincie Noord-Holland en de gemeente Beverwijk, gemeente Velsen en gemeente Heemskerk graag de inwoners van de regio IJmond aan het woord laten over hun leefomgeving. De provincie heeft Ipsos daarom gevraagd om dit onderzoek uit te voeren. Dit is de eerste meting in een reeks van vier die ieder half jaar zullen worden uitgevoerd.

We zien dat inwoners van de regio IJmond positief zijn over het woongenot in hun gemeente. Er zijn echter wel zorgen over de veiligheid van de leefomgeving voor hun gezondheid. In dit rapport lichten we de resultaten nader toe. Daarbij kijken we niet alleen naar de totale groep inwoners, maar ook naar de opvallende verschillen tussen de drie gemeenten. Daarnaast hebben we ook een aantal vragen voorgelegd aan een steekproef van de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder.

Aideen Hearn
Research Executive
aideen.hearn@ipsos.com

Sjoerd van Heck
Research Manager
sjoerd.vanheck@ipsos.com

Inhoud

3 Inleiding

7 Conclusie en aanbevelingen

9 Belangrijkste inzichten

10 Beoordeling leefomgeving

15 Rol van de overheid

19 Informatievoorziening over leefomgeving

22 Tata Steel

27 Onderzoeksopzet

© Ipsos 2021

Inleiding

© Ipsos 2021

Op weg naar een gezondere en veilige IJmond

Van …

Een situatie waarin vooral de geluiden van voor- en tegenstanders van de aanwezigheid van Tata Steel in de IJmond luid doorklinken in het publieke debat

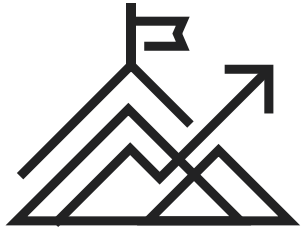

… Naar

Het creëren van draagvlak onder inwoners van de regio IJmond voor het beleid van de provincie Noord-Holland om zo gezamenlijk te komen tot een gezondere en veilige leefomgeving

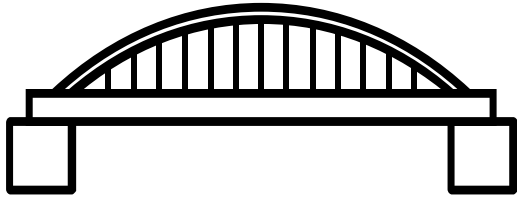

… Door

Een periodieke monitor die een betrouwbaar inzicht geeft in hoe ook andere omwonenden van Tata Steel hun leefomgeving ervaren

© Ipsos 2021

De vragen die dit onderzoek beantwoordt

Hoe ervaren inwoners van de gemeenten Heemskerk, Velsen en Beverwijk hun leefomgeving en welke zorgen leven er onder de inwoners als het gaat om hun leefomgeving?

Wat we moeten begrijpen om dit te beantwoorden:

1. Leefomgeving in het algemeen

- Hoe ervaren inwoners hun leefomgeving?
- Welke zorgen leven er onder inwoners?

2. De rol van de overheid

- Hebben inwoners vertrouwen in de overheid dat ze zich inzetten voor het beschermen van hun leefomgeving?
- Wat is ervoor nodig om dat vertrouwen te krijgen?
- Zijn inwoners bekend met de aanpak die de Provincie en gemeenten hebben opgesteld?

3. Informatievoorziening over leefomgeving

- Hoe informeren inwoners zich over hun leefomgeving? Welke kanalen gebruiken ze om zich te informeren?
- Hoe beoordelen inwoners deze kanalen?

4. Tata Steel

- Melden inwoners hun klachten over Tata Steel?
- Waarom melden inwoners hun klachten over Tata Steel niet (altijd)?
- Waar melden inwoners hun klachten over Tata Steel en worden hun klachten goed opgepakt?
- Wat is het beeld dat inwoners hebben van Tata Steel?

© Ipsos 2021

Leeswijzer

In het rapport spreken we over inwoners. Hiermee worden alle inwoners van de regio IJmond bedoeld. Wanneer we verwijzen naar inwoners van één van de drie gemeenten hebben we dit vermeld.

Bij opvallende verschillen tussen de inwoners van de drie gemeenten (Heemskerk, Beverwijk en Velsen) hebben we een uitsplitsing gemaakt tussen de drie groepen.

De groene en rode pijltjes geven aan of er sprake is van een significant verschil op basis van 95% betrouwbaarheid.

Daarnaast hebben we ook een aantal vragen voorgelegd aan een steekproef van de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder (in de grafieken weergegeven als Nederlanders 18+). Significante verschillen tussen deze groep en de totale groep inwoners uit de regio IJmond zijn ook met groene en rode pijltjes aangegeven.

Beide steekproeven zijn representatief voor de totale groep op de kenmerken geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Representativiteit is geborgd door het trekken van een gestratificeerde steekproef, het stellen van quota tijdens het veldwerk en het toepassen van weegcorrecties op de data. Meer over de onderzoeksopzet op pagina 28.

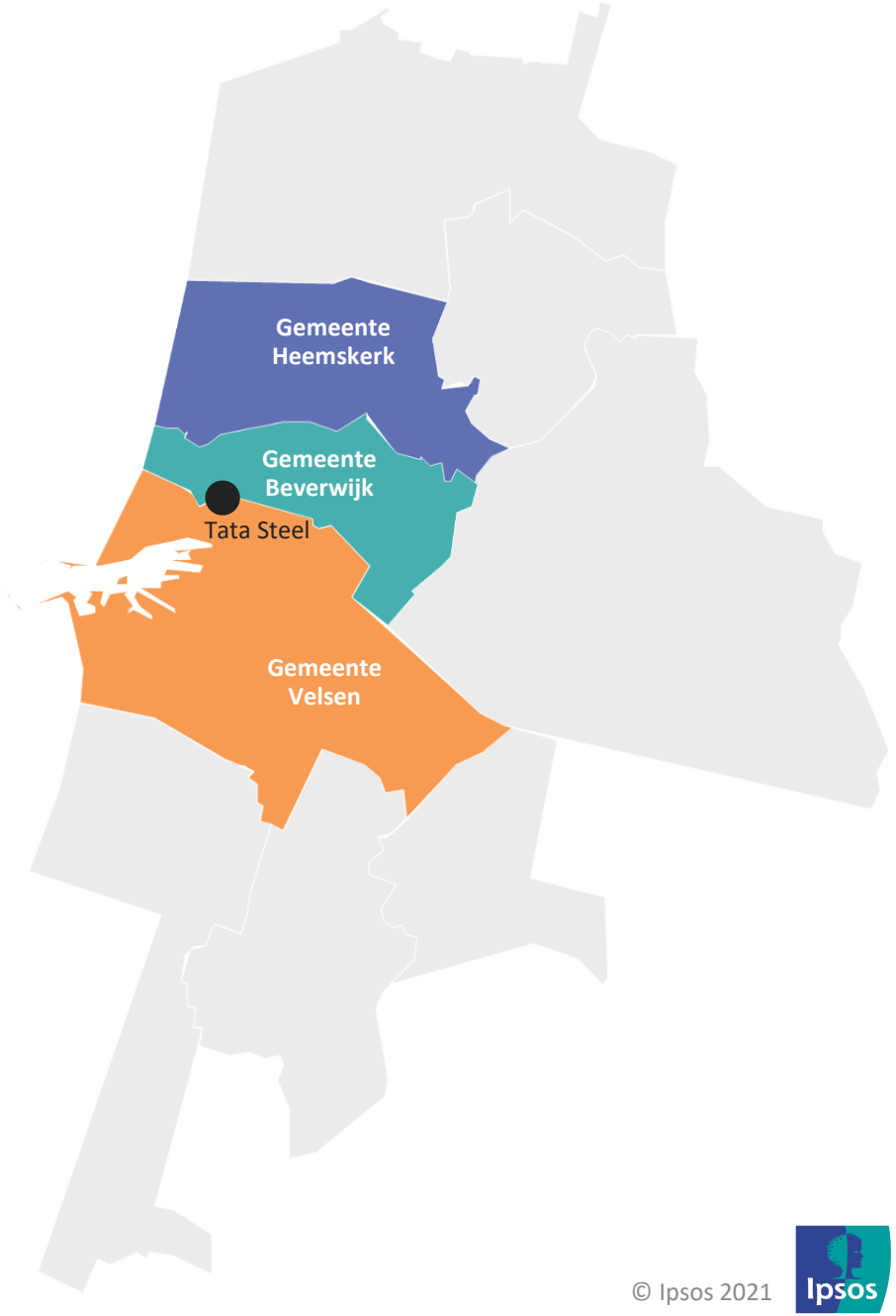

© Ipsos 2021

Conclusie

© Ipsos 2021

Conclusie

Inwoners van de regio IJmond zijn positief over het woongenot in hun gemeente. Er zijn echter wel zorgen over de veiligheid van de leefomgeving voor hun gezondheid. In de gemeente Beverwijk en de gemeente Velsen maken ze zich hier significant meer zorgen over dan in de gemeente Heemskerk. Als het gaat om de zorg voor hun leefomgeving, hebben inwoners vertrouwen in de verschillende overheidsinstanties. Dit vertrouwen hebben ze niet in Tata Steel. Bijna de helft denkt bovendien dat Tata Steel de grootste oorzaak is van de gezondheidsproblemen in de regio. Inwoners zien echter ook dat Tata Steel belangrijk is voor de werkgelegenheid in de regio. Als inwoners een klacht hebben over Tata Steel melden ze deze niet altijd. De belangrijkste reden is dat ze geen vertrouwen hebben dat er iets wordt gedaan met hun klacht.

Inwoners wonen over het algemeen met veel plezier in de regio. Er zijn echter wel zorgen over de veiligheid voor de gezondheid.

Inwoners van de regio IJmond geven het woongenot in hun gemeente gemiddeld een 7,4. Dit is gelijk aan het cijfer dat de rest van de Nederlanders geeft. Opvallend is dat ze in Heemskerk het meest positief zijn en gemiddeld een 8 geven.

Inwoners maken zich wel significant meer zorgen over de veiligheid van de leefomgeving voor hun gezondheid dan de rest van Nederland (54% tegenover 18% van de Nederlanders). Met name in Beverwijk (63%) en Velsen (55%) maakt men zich hier zorgen over: in Beverwijk overweegt 12% hierdoor om te verhuizen uit de omgeving. Deze groep inwoners ervaart ook het vaakst overlast/ hinder door stof, geluid, luchtkwaliteit en geur. In Heemskerk hebben ze hier veel minder vaak last van. Zij maken zich ook minder zorgen over de veiligheid van hun omgeving voor hun gezondheid (44%).

Inwoners hebben vertrouwen in de verschillende overheidsinstanties als het gaat om de zorg voor hun leefomgeving. In Tata Steel hebben ze significant minder vertrouwen.

Met name in de GGD, de gemeenten en de provincie hebben de inwoners (veel) vertrouwen. 59% heeft (heel) weinig vertrouwen in Tata Steel. De gemeente Heemskerk kan op het meeste vertrouwen van hun inwoners rekenen (77%).

Zowel de provincie als gemeenten kunnen het vertrouwen verder vergroten door transparanter te zijn in hun communicatie, door strengere milieueisen te stellen aan bedrijven en door strenger te handhaven.

Een grote meerderheid van de inwoners is bekend met de aanpak van de negatieve gevolgen van Tata Steel voor de gezondheid en veiligheid in de regio, opgezet door de gemeenten en provincie. Niet alle inwoners zijn echter tevreden over deze aanpak. In Velsen en Beverwijk is ruim een derde kritisch over de aanpak, in Heemskerk een kwart.

Een relatief kleine groep inwoners gebruikt de informatiekanalen van de gemeenten en provincie voor informatie over de leefomgeving. De kanalen worden over het algemeen goed beoordeeld.

Informatie over de leefomgeving zoekt men met name in de regionale krant(en) en/of huis-aan-huis bladen. De website van hun gemeente wordt door een derde van de inwoners gebruikt, de social media van de gemeente door ruim een kwart en 16% raadpleegt de website van de provincie.

De verschillende informatiekanalen worden over het algemeen goed beoordeeld. Over de social media van de gemeente is men het meest kritisch: 19% van de inwoners geeft een onvoldoende.

Tata Steel is een belangrijke werkgever, maar volgens de helft van de inwoners ook de belangrijkste oorzaak van gezondheidsproblemen in de regio. Klachten over Tata Steel worden niet altijd gemeld. Met name omdat er geen vertrouwen is dat er iets met de klacht wordt gedaan.

Bijna driekwart van de inwoners kent iemand in de directe omgeving die bij Tata Steel werkt. Een meerderheid denkt daarom ook dat het een belangrijke werkgever is in de regio. Wel denkt bijna de helft van de inwoners dat Tata Steel de grootste oorzaak is van de gezondheidsproblemen in de regio. Daarnaast vindt 40% dat Tata Steel zich niet genoeg inzet om hun overlast op de leefomgeving in de regio te beperken.

Bijna de helft van de inwoners meldt nooit klachten over Tata Steel, 9% meldt ze soms. De belangrijkste reden voor het niet melden is dat men geen vertrouwen heeft dat er iets wordt gedaan met hun klacht.

Als inwoners hun klacht over Tata Steel wel melden, doen ze dit meestal bij hun gemeente. Deze klacht wordt volgens vier op de tien inwoners niet goed opgepakt door hun gemeente.

© Ipsos 2021

Belangrijkste inzichten

© Ipsos 2021

1.

Beoordeling leefomgeving

Belangrijkste inzichten

© Ipsos 2021

ZEKER WETEN

Inwoners van alle drie de gemeenten zijn over het algemeen tevreden over het woongenot in hun gemeente, ze geven gemiddeld een 7,4, vergelijkbaar met de totale Nederlandse bevolking. In Heemskerk zijn ze het meest tevreden

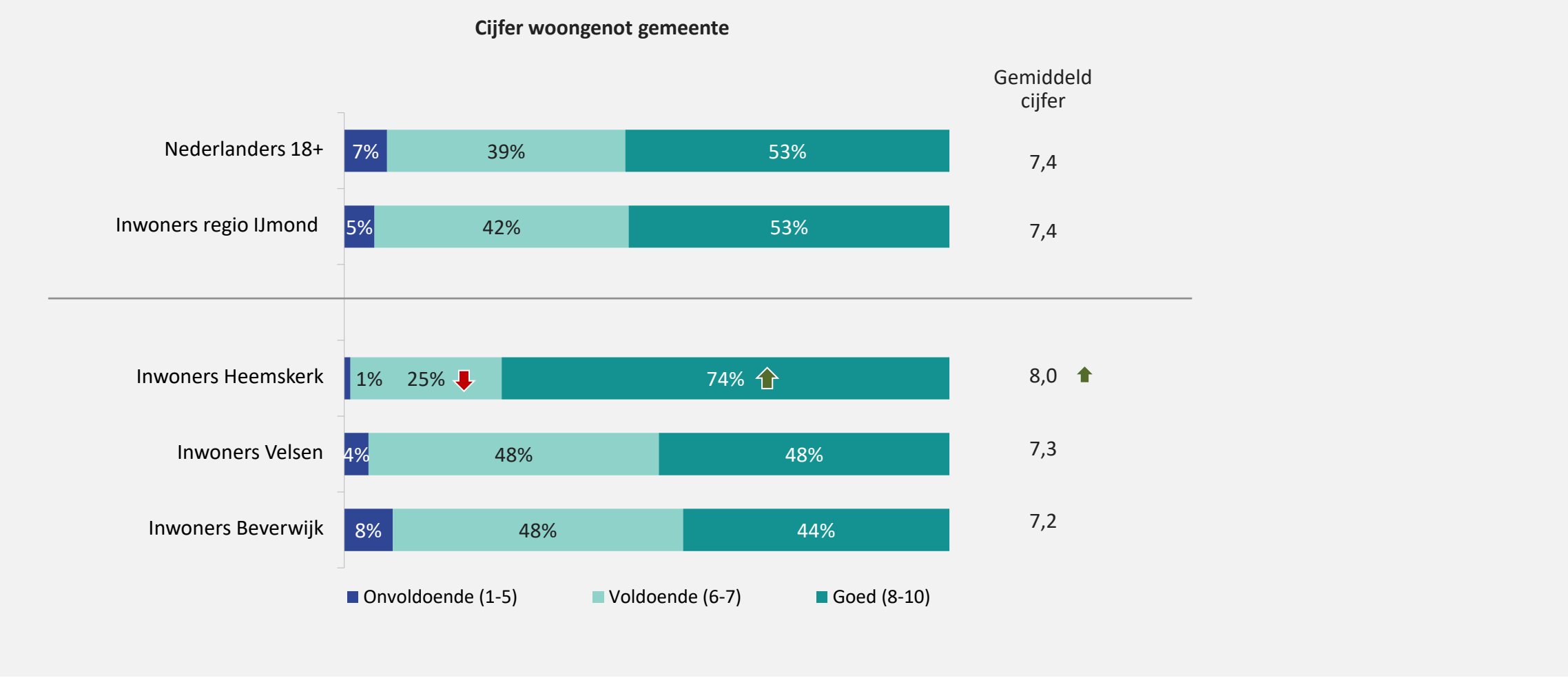

B2) Als u het woongenot in uw gemeente een cijfer zou moeten geven welk cijfer zou u dan geven?
Basis: Nederlanders 18+ (n=1026), Inwoners regio IJmond (n=651), Inwoners Heemskerk (n=183), Inwoners Velsen (n=288), Inwoners Beverwijk (n=180)

Significant hoger/lager dan andere groep(en)

© Ipsos 2021

Bijna de helft van de inwoners ervaart wekelijks/dagelijks overlast van stof. Ook geluid en luchtkwaliteit zorgen regelmatig voor overlast. In de gemeente Beverwijk ervaren inwoners het vaakst overlast/hinder van stof, geluid, luchtkwaliteit en geur

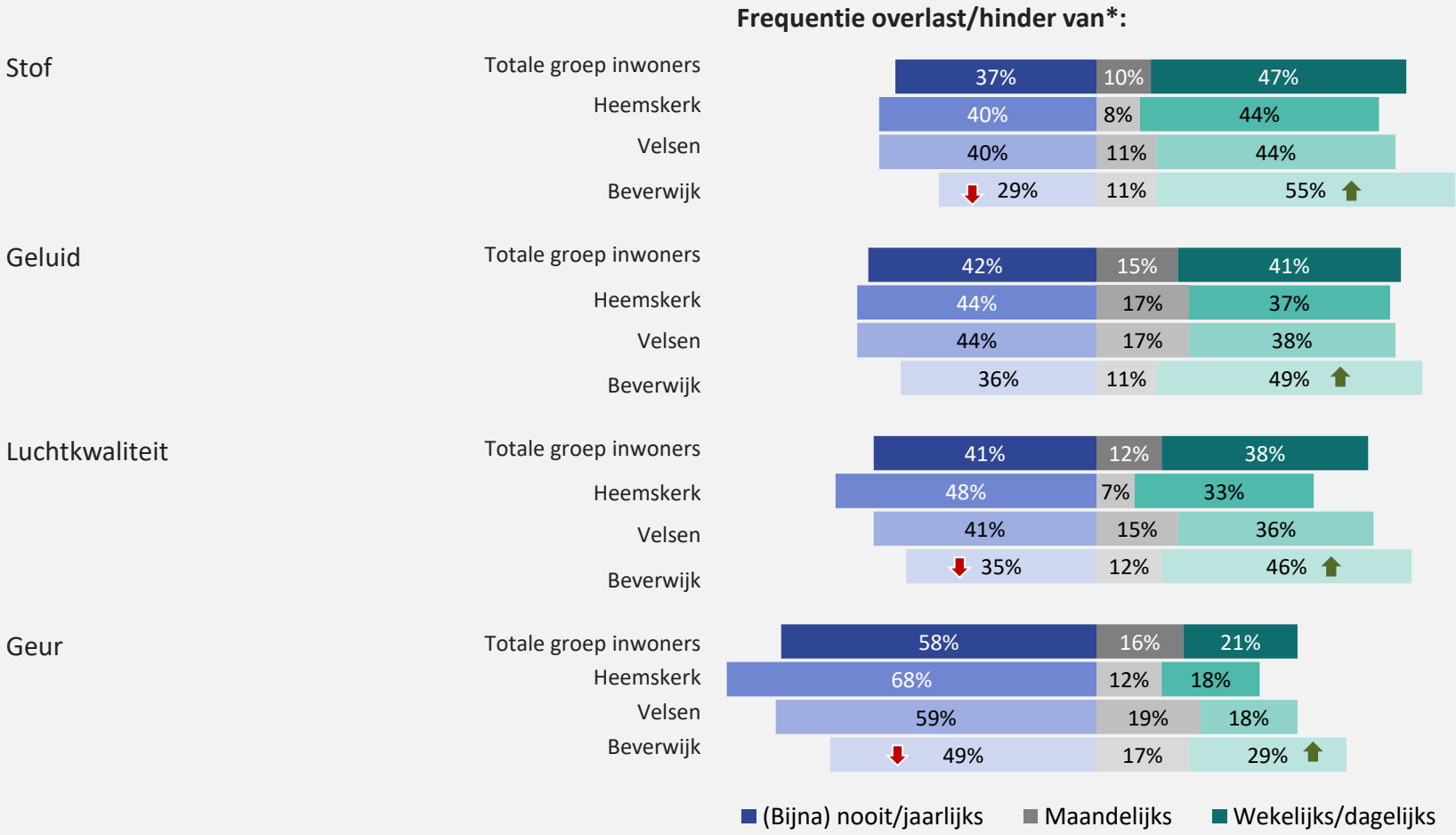

*B3) Hoe vaak ondervindt u hinder/overlast van:/*Rest tot 100% weet ik niet/geen mening*
Basis: Inwoners regio IJmond (n=651), Inwoners Heemskerk (n=183), Inwoners Velsen (n=288), Inwoners Beverwijk (n=180)

Significant hoger/lager dan andere groep(en)

© Ipsos 2021

De meerderheid van de inwoners woont met veel plezier in zijn/haar gemeente. Wel maakt ruim de helft zich zorgen of hun leefomgeving wel veilig is voor hun gezondheid. In Heemskerk maken ze zich significant minder zorgen dan in de andere twee gemeenten

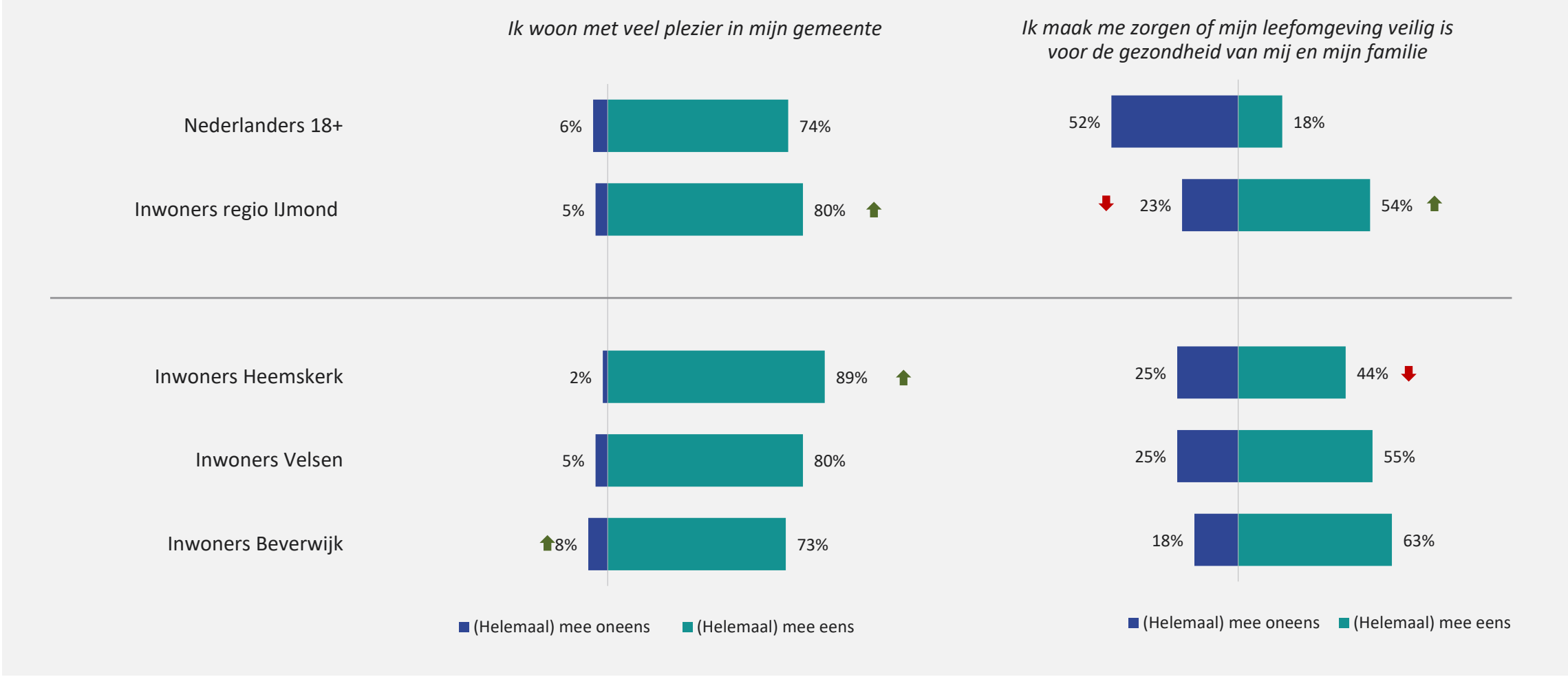

*B4) In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen/ *Rest tot 100% neutraal of weet ik niet/geen mening* *Significant hoger/lager dan andere groep(en)*
Basis: Nederlanders 18+ (n=1026), Inwoners regio IJmond (n=651), Inwoners Heemskerk (n=183), Inwoners Velsen (n=288), Inwoners Beverwijk (n=180)

© Ipsos 2021

In de gemeente Beverwijk overweegt men vaker om te verhuizen dan in de andere twee gemeenten, omdat ze zich zorgen maken over de veiligheid van de leefomgeving voor hun gezondheid

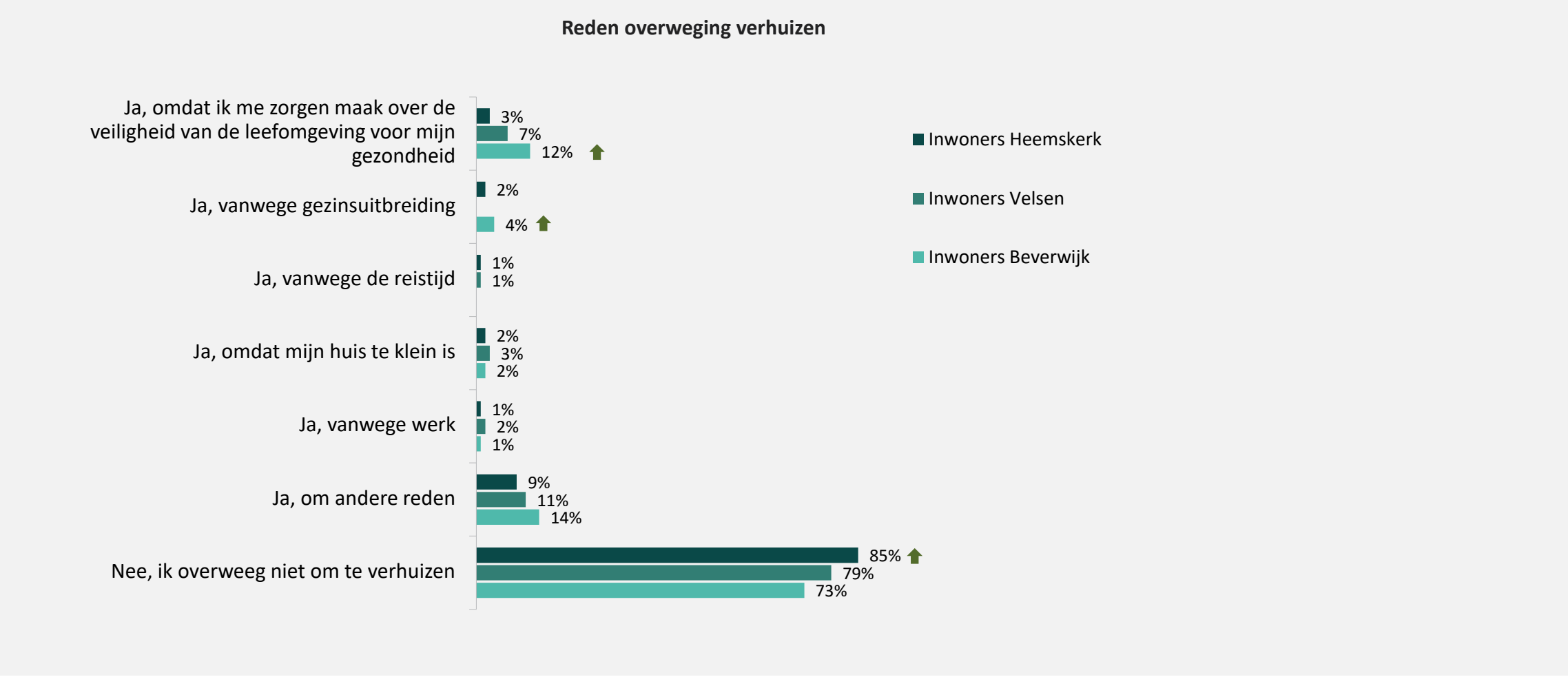

B6) Overweegt u om te verhuizen uit uw gemeente en zo ja, wat is de reden?
Basis: Inwoners Heemskerk (n=183), Inwoners Velsen (n=288), Inwoners Beverwijk (n=180)

Significant hoger/lager dan andere groep(en)

© Ipsos 2021

2.

Rol van de overheid

Belangrijkste inzichten

© Ipsos 2021

Ipsos
ZEKER WETEN

De meerderheid van de inwoners heeft vertrouwen in de GGD, in hun gemeente en in de provincie als het gaat om het beschermen van hun leefomgeving. Daarentegen, heeft ruim de helft van de inwoners (heel) weinig vertrouwen in Tata Steel

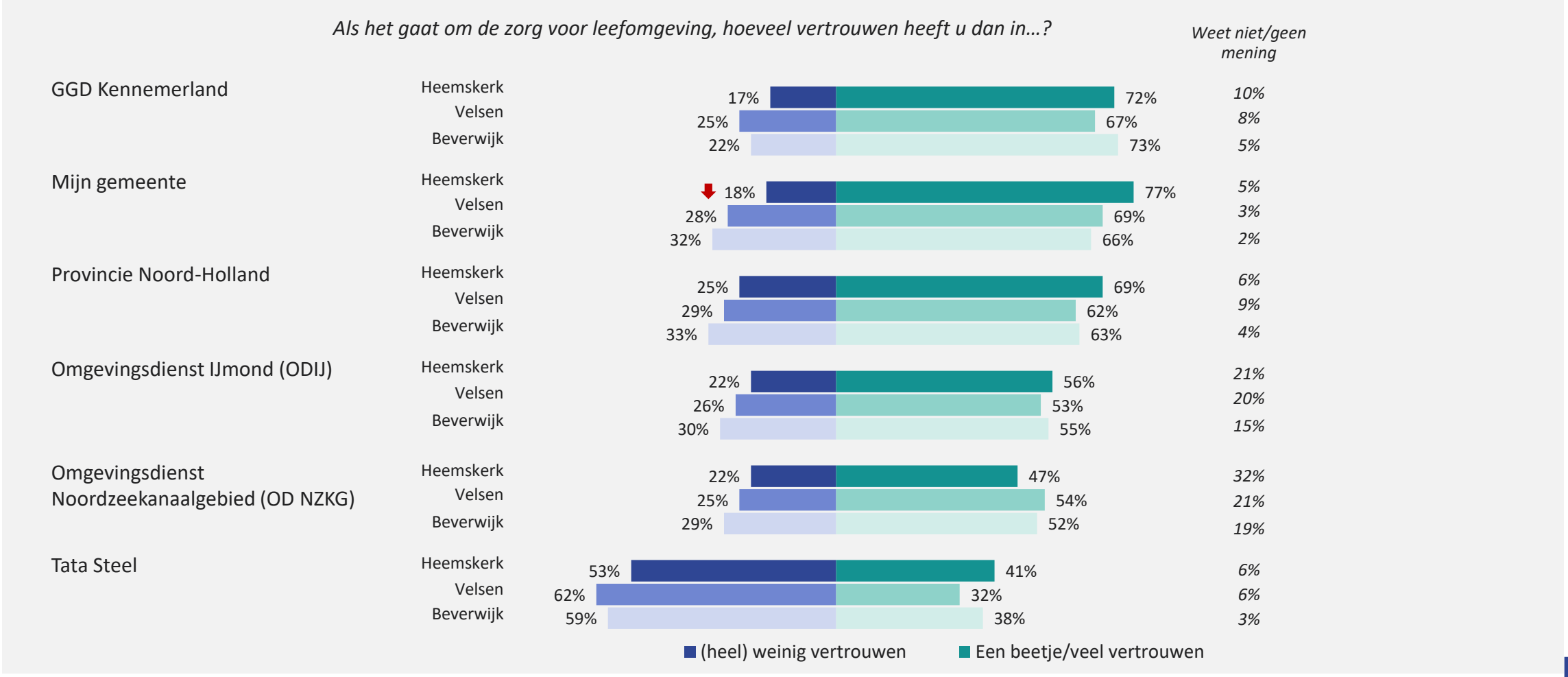

C1) Als het gaat om de zorg voor uw leefomgeving, hoeveel vertrouwen heeft u dan in…:
Basis: Inwoners Heemskerk (n=183), Inwoners Velsen (n=288), Inwoners Beverwijk (n=180)

Significant hoger/lager dan andere groep(en)

© Ipsos 2021

Zowel provincie als gemeenten kunnen het vertrouwen vergroten door transparanter te communiceren, door strengere milieueisen te stellen aan bedrijven en door strenger te handhaven

*Wat zou de provincie Noord-Holland kunnen doen om uw vertrouwen in het beschermen van uw leefomgeving te verhogen?**

"Strengere milieueisen opstellen, geen 'deals' maken en handhaven."

"Tata Steel sluiten zodat de lucht niet vervuild is."

"Meer open zijn over de werkelijke situatie en over de genomen en te nemen maatregelen en de afspraken die gemaakt zijn. En handhaven."

"Minder vergunningen voor Tata Steel.
Schadelijke stoffen verbieden."

"Transparanter en duidelijker afspraken. Luisteren naar de inwoners."

"Door duidelijker te communiceren met bewoners die zaken die ze uitvoeren en plannen."

*Wat zou uw gemeente kunnen doen om uw vertrouwen in het beschermen van uw leefomgeving te verhogen?**

"Eerlijke informatie verstrekken en daadkrachtiger optreden tegen vervuilers."

"Het belang van de bewoners voorop stellen."

"Goed naar de bewoners luisteren, die het over de leefomgeving hebben."

"Meer burgers betrekken bij beslissingen."

"Informatie/transparantie krijgen vanuit de gemeente. Dat de communicatie goed gaat en dat er geen zaken achter gehouden worden."

"Meewerken aan het vertrek van schadelijke bedrijven."

"Dat de gemeente de bedrijfsleven controleren op de afspraken die er gemaakt worden over een beter milieu."

Basis: Inwoners regio IJmond (n=651)
**Dit is een selectie van de gegeven open antwoorden*

© Ipsos 2021

Hoewel een grote meerderheid van de inwoners bekend is met de aanpak van de gemeenten en provincie, is niet iedereen hier tevreden over. In Velsen en Beverwijk is ruim een derde kritisch over de aanpak, in Heemskerk een kwart

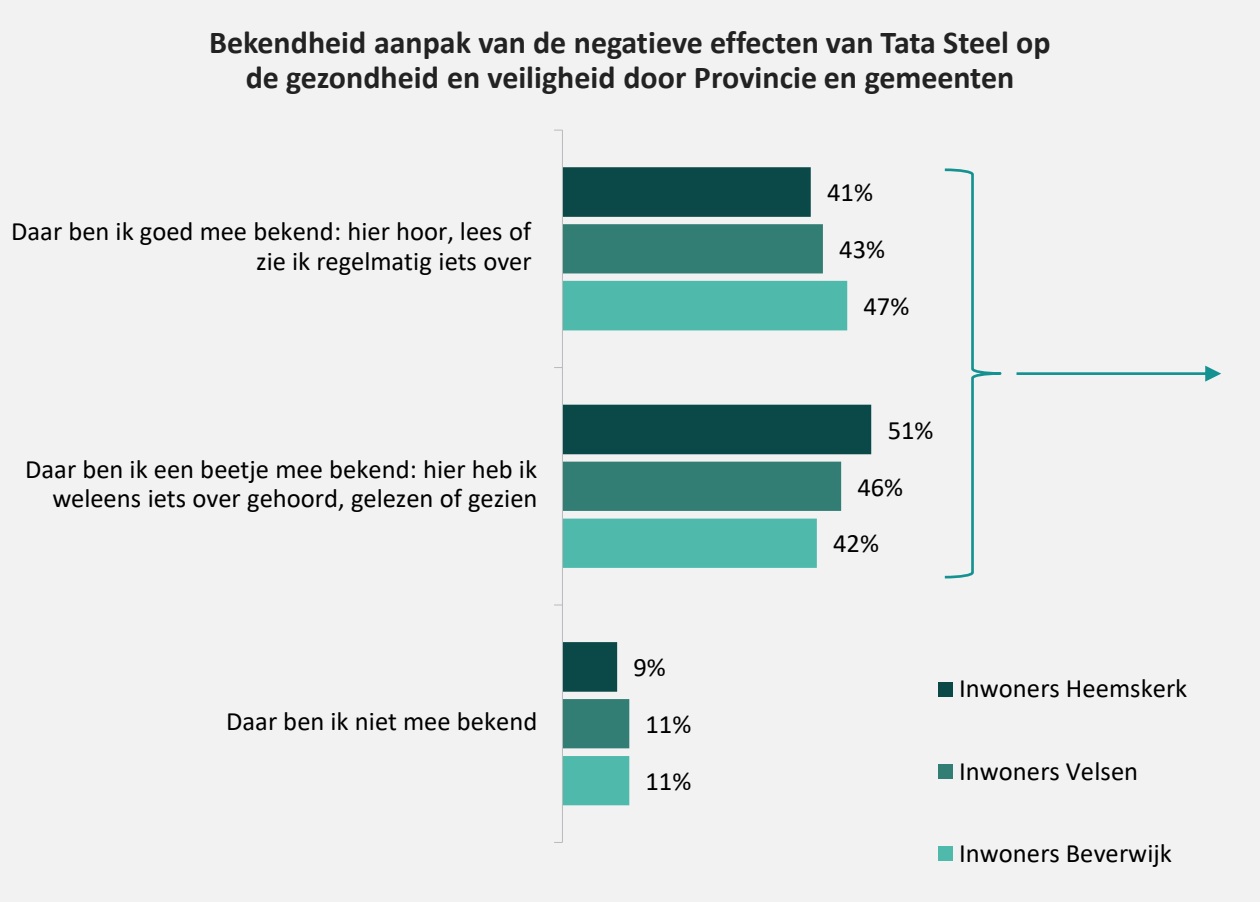

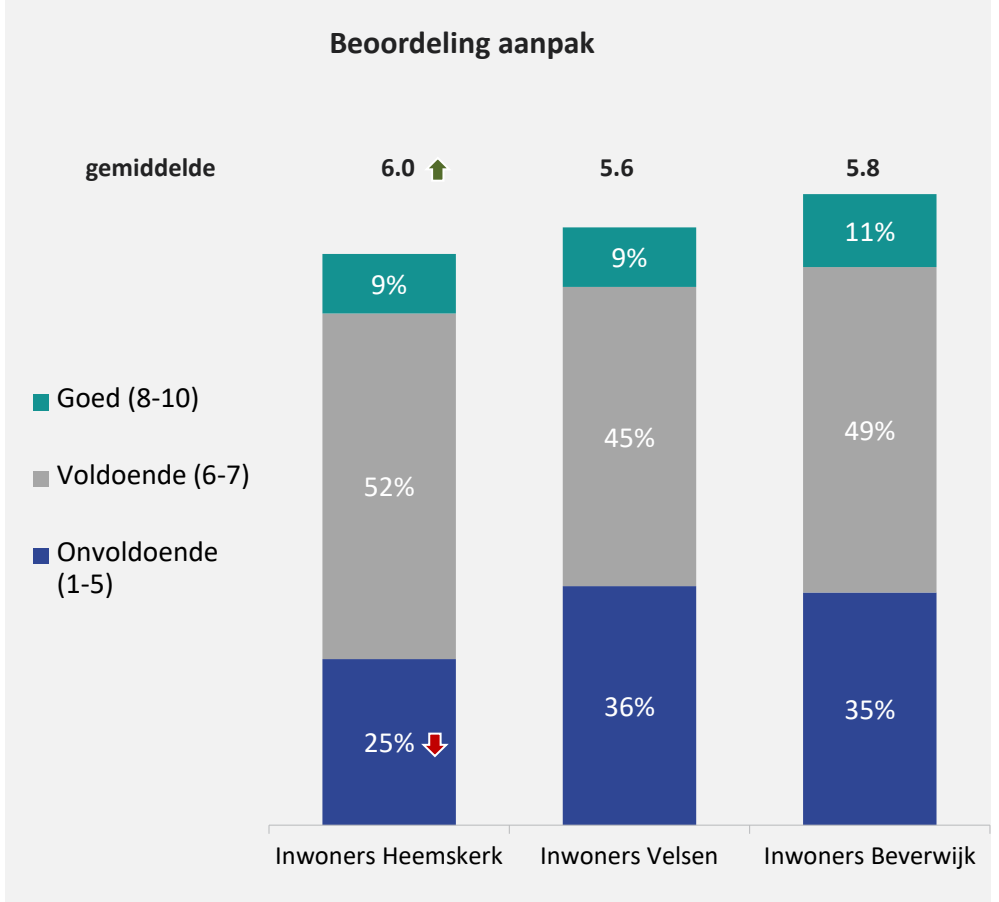

Significant hoger/lager dan andere groep(en)

*C4) De provincie Noord-Holland en de regio IJmond (gemeente Beverwijk, Velsen en Heemskerk) werken samen aan de aanpak van de negatieve effecten van Tata Steel op de gezondheid en veiligheid in de regio IJmond. In hoeverre bent u hier mee bekend?/C5) Als u deze aanpak als geheel een cijfer zou moeten geven op een schaal van 1-10 welk cijfer zou u dan geven?/ *Rest tot 100% weet ik niet/geen mening*

Basis: C4: Inwoners Heemskerk (n=183), Inwoners Velsen (n=288), Inwoners Beverwijk (n=180); C5: Inwoners die bekend met aanpak: Heemskerk (n=171), Velsen (n=263), Beverwijk (n=162)

© Ipsos 2021

3.

Informatievoorziening over leefomgeving

Belangrijkste inzichten

© Ipsos 2021

ZEKER WETEN

De provincie en de gemeenten proberen op verschillende manieren informatie te verstrekken over de leefomgeving: de website van de gemeente wordt door een derde gebruikt, de social media van de gemeente door ruim een kwart en 16% raadpleegt de website van de provincie. De regionale krant(en) en huis-aan-huis bladen worden het meest gebruikt

Top 10 meest gebruikte kanalen voor informatie leefomgeving

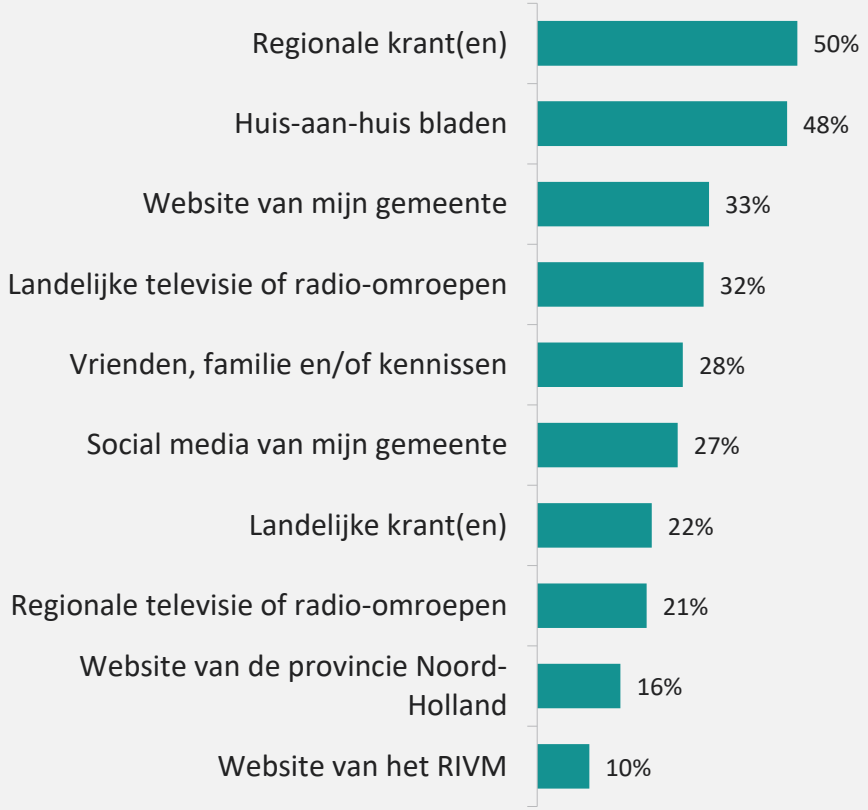

D1) Als u op zoek bent naar informatie over uw leefomgeving, welk kanaal of welke kanalen gebruikt u dan?
Basis: Inwoners regio IJmond (n=651)

© Ipsos 2021

De kanalen die het meest worden gebruikt voor informatie over de leefomgeving worden over het algemeen goed beoordeeld. Over de social media van de gemeente is men het meest kritisch: 19% van de inwoners geeft een onvoldoende

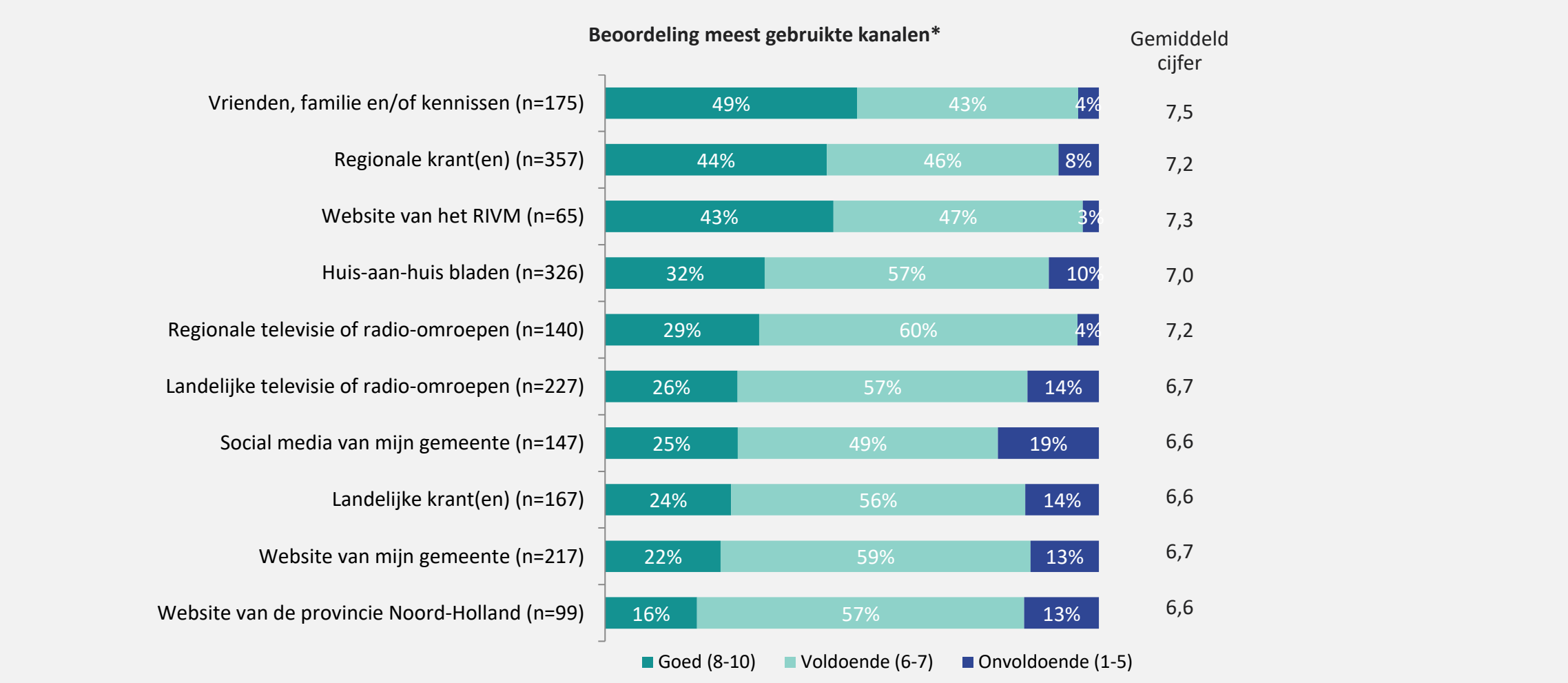

D2) Hoe beoordeelt u de volgende kanalen als het gaat om de informatie over uw leefomgeving? Op een schaal van 0-10, waarbij 0 staat voor heel slecht en 10 voor heel goed.
Basis: Inwoners regio IJmond (n=651) / Alleen mensen die gebruik hebben gemaakt van de kanalen hebben deze beoordeeld*

© Ipsos 2021

4.

Tata Steel

Belangrijkste inzichten

© Ipsos 2021

ZEKER WETEN

Bijna twee op de tien inwoners zijn werkzaam (geweest) bij Tata Steel. Daarnaast kent bijna driekwart iemand in zijn of haar directe omgeving die bij Tata Steel werkt

Werkzaam (geweest) bij Tata Steel

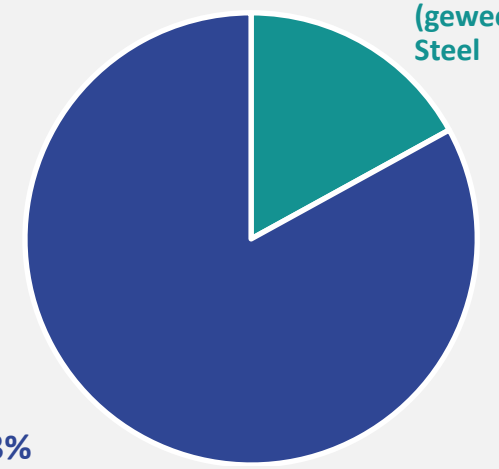

Kent iemand in directe omgeving die bij Tata Steel werkt

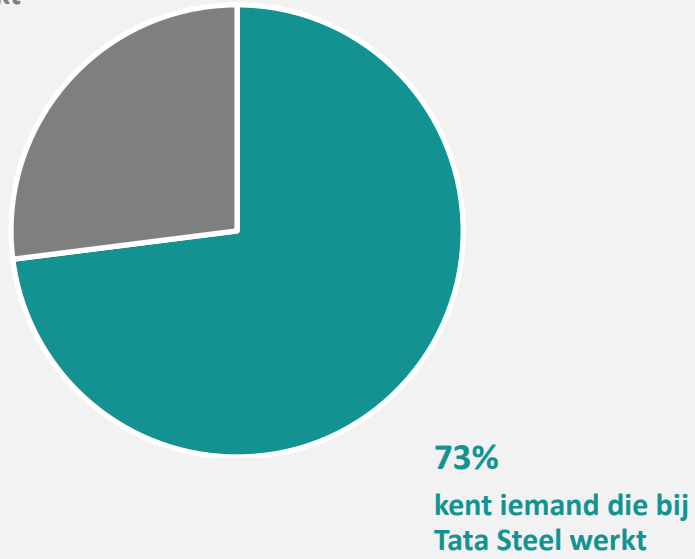

E1_1) Bent u werkzaam (geweest) bij Tata Steel? /E1_2) Kent iemand in uw directe omgeving die bij Tata Steel werkt?
Basis: Inwoners regio IJmond (n=651)

© Ipsos 2021

De helft van de inwoners meldt zijn/haar klachten over Tata Steel nooit of soms. De belangrijkste reden voor het niet melden is dat men geen vertrouwen heeft dat er iets wordt gedaan met de klacht

Meldt u klachten over Tata Steel?

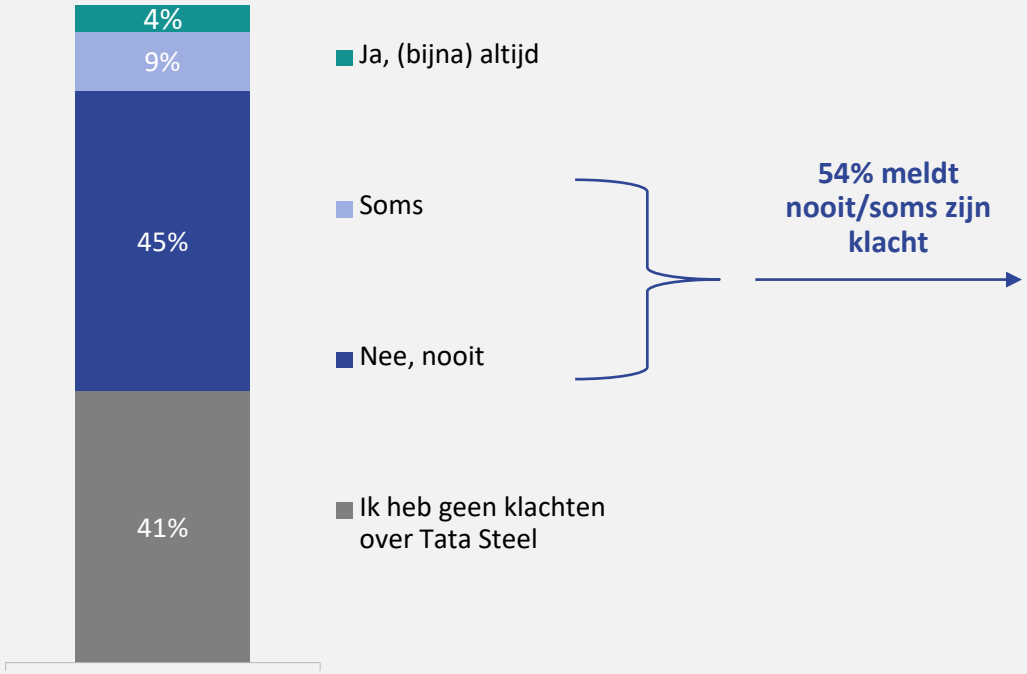

Reden voor (soms) niet melden van klachten over Tata Steel

E2) Als u een klacht heeft over Tata Steel, meldt u deze dan?/E3) Waarom meldt u uw klachten over Tata Steel (soms) niet?
Basis: E2: Basis: Inwoners regio IJmond (n=651) /E3: Inwoners regio IJmond die klacht over Tata Steel (soms) niet melden (n=347)

© Ipsos 2021

Als inwoners hun klacht over Tata Steel wel melden, doen ze dit over het algemeen bij hun gemeente. Vier op de tien vinden dat de klacht niet goed wordt opgepakt door de gemeente

Organisatie waar klacht over Tata Steel meestal wordt gemeld:

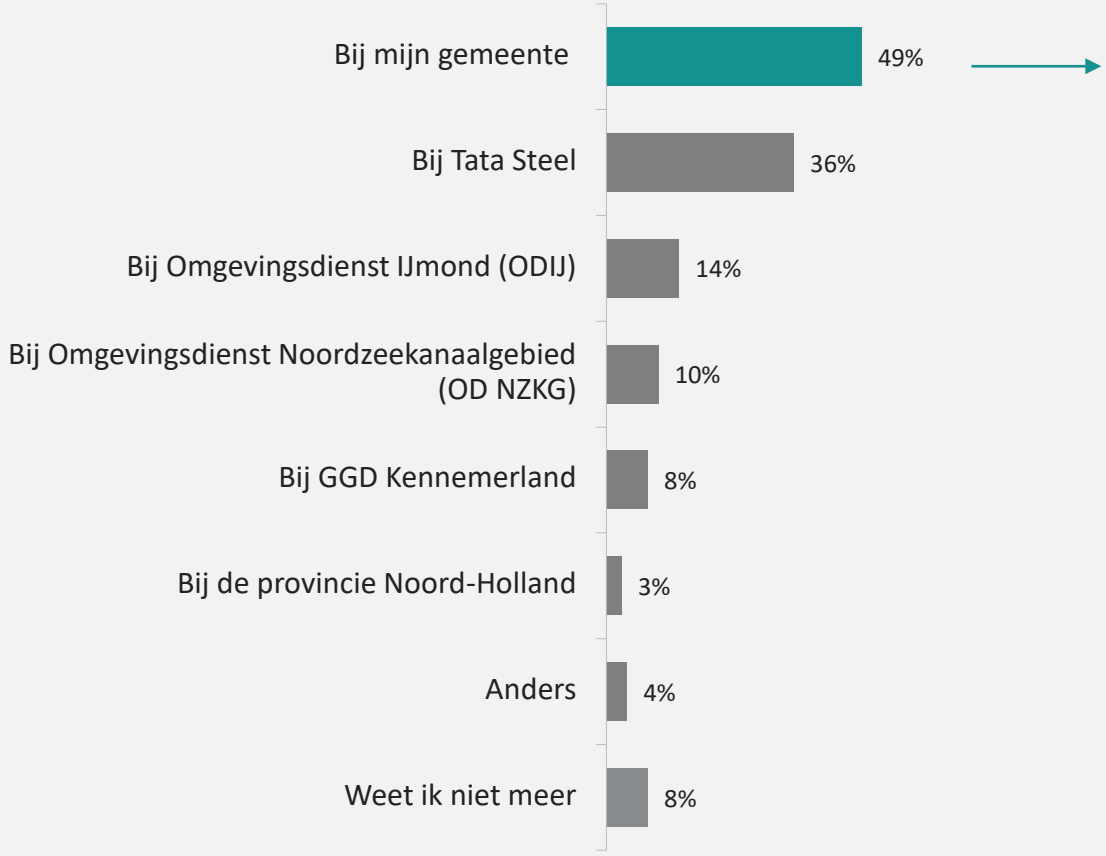

Beoordeling afhandeling klacht over Tata Steel – door gemeente*

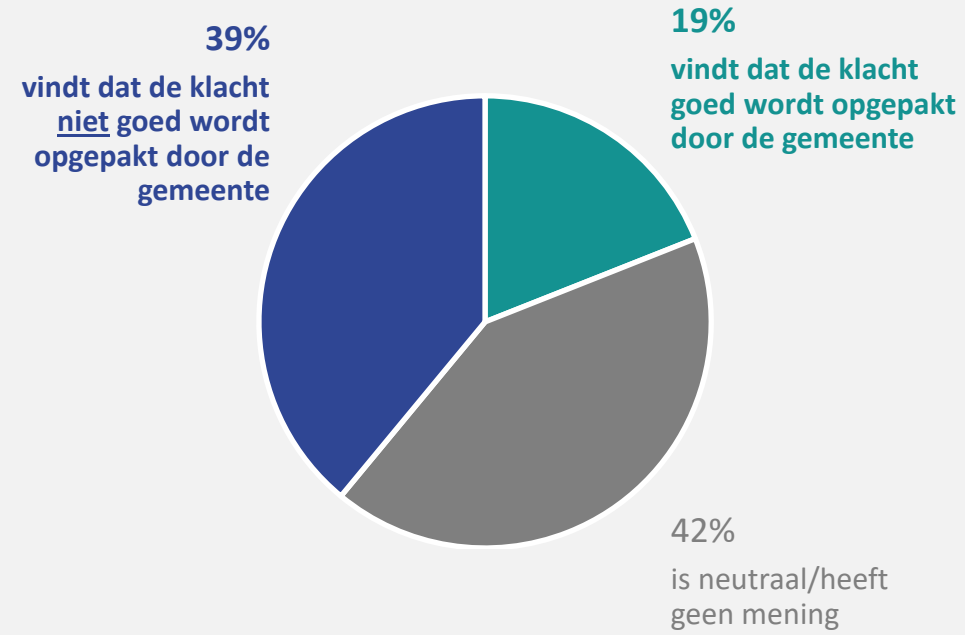

** De andere partijen uit vraag E4 zijn niet weergegeven door het lage aantal waarnemingen (n<30)*

E4) Waar meldt u uw klacht meestal?/ E5-1) Als ik mijn klacht meld dan wordt dit goed opgepakt door de gemeente
Basis: E4: Inwoners regio IJmond die klacht over Tata Steel soms/(bijna) altijd melden (n=84)/E5: Inwoners regio IJmond die klacht over Tata Steel meestal bij de gemeente melden (n=37)

© Ipsos 2021

Tata Steel is een belangrijke werkgever in de regio. Bijna de helft van de inwoners denkt echter wel dat Tata Steel de grootste oorzaak is van de gezondheidsproblemen in de regio en 40% vindt dat Tata Steel zich niet genoeg inzet om hun overlast te beperken. Bijna de helft heeft er echter wel vertrouwen in dat er in de toekomst een schoon en duurzaam Tata Steel komt

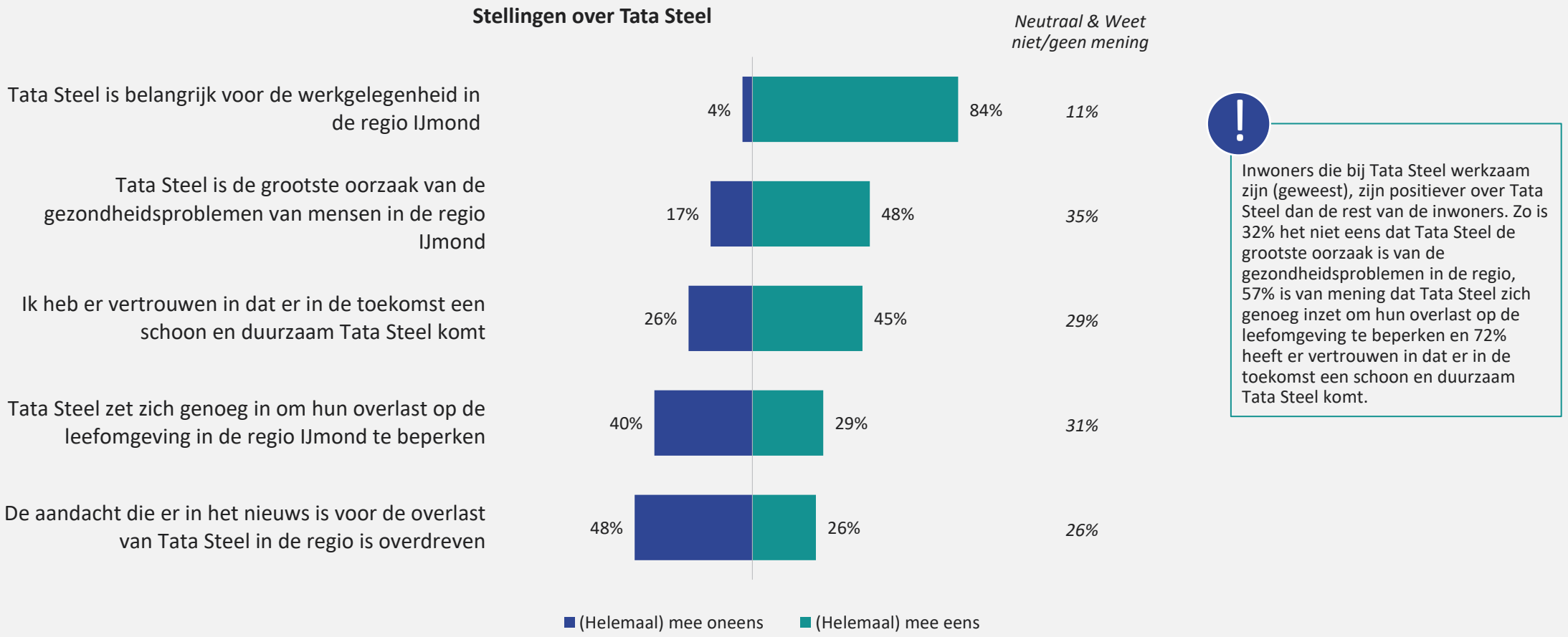

Inwoners die bij Tata Steel werkzaam zijn (geweest), zijn positiever over Tata Steel dan de rest van de inwoners. Zo is 32% het niet eens dat Tata Steel de grootste oorzaak is van de gezondheidsproblemen in de regio, 57% is van mening dat Tata Steel zich genoeg inzet om hun overlast op de leefomgeving te beperken en 72% heeft er vertrouwen in dat er in de toekomst een schoon en duurzaam Tata Steel komt.

E6) In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen over Tata Steel?
Basis: Inwoners regio IJmond (n=651)

© Ipsos 2021

Onderzoeksopzet

© Ipsos 2021

Hoe we dit onderzocht hebben

Met wie we hebben gesproken

Doelgroep: Inwoners van de gemeenten Beverwijk, Velsen en Heemskerk van 18 jaar en ouder.

De steekproef vormt een representatieve afspiegeling van de inwoners van deze drie gemeenten op de kenmerken geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Representativiteit is geborgd door het trekken van een gestratificeerde steekproef, het stellen van quota tijdens het veldwerk en het toepassen van weegcorrecties op de data.

De onnauwkeurigheidsmarges bij dit onderzoek (uitgaande van een betrouwbaarheidsinterval van 95%) lopen uiteen van ongeveer 1% tot 4%.

Hoe hebben we met ze gesproken

Aanpak: Er is gebruik gemaakt van zowel online veldwerk op ons online panel als telefonisch veldwerk.

In totaal hebben 651 inwoners de vragenlijst ingevuld: 451 online vragenlijsten en 200 telefonische vragenlijsten.

Overzicht per gemeente: gemeente Beverwijk: n= 180; gemeente Velsen: n=288; gemeente Heemskerk: n=183.

Online veldwerk: 14 oktober t/m 26 oktober 2021.

Telefonisch veldwerk: 2 november t/m 17 november 2021

Extra groep: Nederlandse bevolking 18+

Een aantal vragen zijn ook voorgelegd aan een groep Nederlanders van 18 jaar en ouder via ons online panel. N=1.026. Deze steekproef vormt een representatieve afspiegeling van de Nederlandse bevolking op de kenmerken geslacht, leeftijd, regio en opleidingsniveau.

Veldwerk: 22 oktober t/m 25 oktober 2021

© Ipsos 2021

DANK U

© Ipsos 2021

ZEKER WETEN

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

R.L. Baars

BEL/OMB

Telefoonnummer +3123514550

baarsr@Noord-Holland.nl

Verzenddatum

20 JAN. 2022

Kenmerk

1768142/1768201

Uw kenmerk

Betreft: Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in de regio IJmond (Ipsos)

Geachte leden,

Bijgevoegd vindt u het rapport over het "Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in regio IJmond", uitgevoerd door het bureau Ipsos. Dit onderzoek is onderdeel van het Programma Tata Steel 2020 - 2050: *Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond.* Het onderzoek is uitgevoerd in het najaar van 2021. Met het onderzoek wordt gemonitord hoe inwoners de leefomgeving in de IJmond ervaren.

Belangrijkste uitkomsten

De belangrijkste uitkomsten uit het onderzoek:

- Uit het onderzoek blijkt dat de inwoners van de regio IJmond over het algemeen positief zijn over het woongenot in hun gemeente ((gemiddeld een 7,4, net als het gemiddelde in Nederland).
- Wel maken bewoners zich zorgen over de gezondheid (54% tegenover 18% van alle Nederlanders). Deze zorgen zijn in de gemeenten Beverwijk (63%) en Velsen (54%) significant groter dan in de gemeente Heemskerk (44%).
- Bijna de helft van de inwoners ervaart wekelijks/dagelijks overlast van stof. Ook geluid en luchtkwaliteit zorgen regelmatig voor overlast. In de gemeente Beverwijk ervaren inwoners het vaakst overlast/hinder van stof, geluid, luchtkwaliteit en geur.
- Bewoners hebben over het algemeen vertrouwen in de verschillende overheidsorganisaties als het gaat om de zorg voor de leefomgeving.
- De inwoners geven minder vaak aan vertrouwen te hebben in de Omgevingsdienst IJmond en de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied dan in de GGD Kennemerland, gemeenten en de provincie Noord-Holland. Dit wordt echter voor een belangrijk deel veroorzaakt doordat bij de beantwoording op deze vraag veel bewoners hier "weet

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

niet/geen mening" hebben aangegeven. Het aandeel (heel)weinig vertrouwen is vergelijkbaar met dat bij de andere overheidsorganisaties.
- Een grote meerderheid van de inwoners is bekend met de aanpak van de negatieve gevolgen van Tata Steel voor de gezondheid en veiligheid in de regio, opgezet door de gemeenten en provincie. Niet alle inwoners zijn echter tevreden over deze aanpak. In Velsen en Beverwijk is ruim een derde kritisch over de aanpak, in Heemskerk een kwart.
- Volgens de bewoners kunnen zowel de provincie als gemeenten het vertrouwen vergroten door transparanter te communiceren, door strengere milieueisen te stellen aan bedrijven en door strenger te handhaven.
- Het vertrouwen in het bedrijf Tata Steel is duidelijk lager. Bijna de helft van de inwoners denkt bovendien dat Tata Steel de grootste oorzaak is van gezondheidsproblemen in de regio.
- Tegelijkertijd geeft een overgrote meerderheid aan dat Tata Steel belangrijk is voor de werkgelegenheid in de IJmond. Bijna de helft van de inwoners heeft er vertrouwen in dat er in de toekomst een schoon en duurzaam Tata Steel komt.
- Regionale kranten en huis-aan-huis bladen zijn de belangrijkste informatiebron voor de inwoners. Ongeveer een derde maakt gebruik van de website van zijn of haar gemeente. Een relatief kleine groep maakt gebruik van de websites van andere overheden voor informatie over de leefomgeving.
- De helft van de inwoners meldt klachten over Tata Steel niet of alleen soms. De belangrijkste reden om niet te melden is dat men er geen vertrouwen in heeft dat er iets wordt gedaan met de klacht.
- 17% van de deelnemers is werkzaam bij Tata Steel of is daar werkzaam geweest. 73% van de inwoners kent iemand in de directe omgeving die bij Tata Steel werkt. Inwoners die bij Tata Steel werkzaam zijn (geweest), zijn positiever over Tata Steel dan de rest van de inwoners.

Reactie van Gedeputeerde Staten

Het is goed om te lezen dat mensen met plezier in de IJmond wonen. Dat mensen zich daarbij zorgen maken over de gevolgen van de industrie op hun leefomgeving en gezondheid herkennen wij. Wij delen die zorgen en het benadrukt het belang van onze inzet voor een gezondere leefomgeving in de IJmond. Een groot deel van de inwoners zien Tata Steel als de grootste oorzaak van hun gezondheidsproblemen in de regio. Het is goed om te zien dat onze aanpak (het programma Tata Steel 2020 - 2050: *Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond*) breed bekend is. Een deel van de bewoners is kritisch op deze aanpak. Samen met de IJmondgemeenten, de Omgevingsdiensten, de GGD Kennemerland en de Rijksoverheid blijven wij ons inzetten om onze aanpak uit te voeren. Wij begrijpen daarbij de kritische houding: Het kost tijd voordat er op basis van de aanpak meer concrete resultaten in de omgeving zichtbaar worden.

Uit het onderzoek blijkt dat met name het vertrouwen in het bedrijf Tata Steel laag is. Wij zullen de resultaten van dit onderzoek ook met Tata Steel delen. Wij gaan er vanuit dat Tata Steel de resultaten en aanbevelingen serieus neemt en stappen onderneemt om het vertrouwen van bewoners te verbeteren. Wat we ook zien in de onderzoeksresultaten is de verbondenheid van de regio met Tata Steel. Een groot deel van de inwoners ziet ook het belang van Tata Steel voor de werkgelegenheid en bijna driekwart van de inwoners kent iemand die bij Tata Steel werkt.

Dit sluit aan bij ons standpunt dat er plek is voor Tata Steel in de IJmond, maar alleen als de leefomgeving schoner en gezonder wordt. Het is essentieel dat Tata Steel en de gezamenlijke overheden blijven werken aan een duurzaam en schoner Tata Steel. .

Wij zien dat lang niet alle bewoners klachten melden. Dit kan verschillende oorzaken hebben, een belangrijk punt is een gebrek aan vertrouwen dat er iets met de klachten wordt gedaan. De Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG) is het aanspreekpunt in de IJmond voor klachten over Tata Steel (en andere grote bedrijven in de regio). De OD NZKG is medio 2021 gestart met een webapplicatie "Meldpunt Overlast Tata Steel[1]", zodat de bewoners van de IJmond eenvoudiger overlast kunnen melden.

Intern bij de OD NZKG is het afhandelingsproces van overlastmeldingen verbeterd. Op korte termijn wordt op de OD NZKG-website een dashboard gepubliceerd dat inzicht geeft in het aantal meldingen van overlast en ongewone voorvallen bij Tata Steel. De OD NZKG gebruikt alle meldingen van overlast voor het bepalen van de inspectieprioriteiten en bij analyses. Als organisatie blijft de OD NZKG investeren in een verbetering van de behandeling van overlastmeldingen en de communicatie hierover naar de melders. Wij willen graag het belang benadrukken om klachten wél in te dienen. Specifiek vanuit de bewoners die dat nu achterwege laten.

[1] https://gisviewer.odnzkg.nl/tatasteel/

Vervolg
Dit inwonersonderzoek is de eerste in een reeks van (vooralsnog) vier vergelijkbare inwonersonderzoeken in een periode van twee jaar. In 2022 volgen twee onderzoeken en in 2023 nog één. Door het onderzoek in een langere periode een aantal keer te herhalen kunnen trends zichtbaar worden gemaakt. U wordt opnieuw geïnformeerd als een volgend inwonersonderzoek is afgerond.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

1 bijlage

Rapportage Ipsos

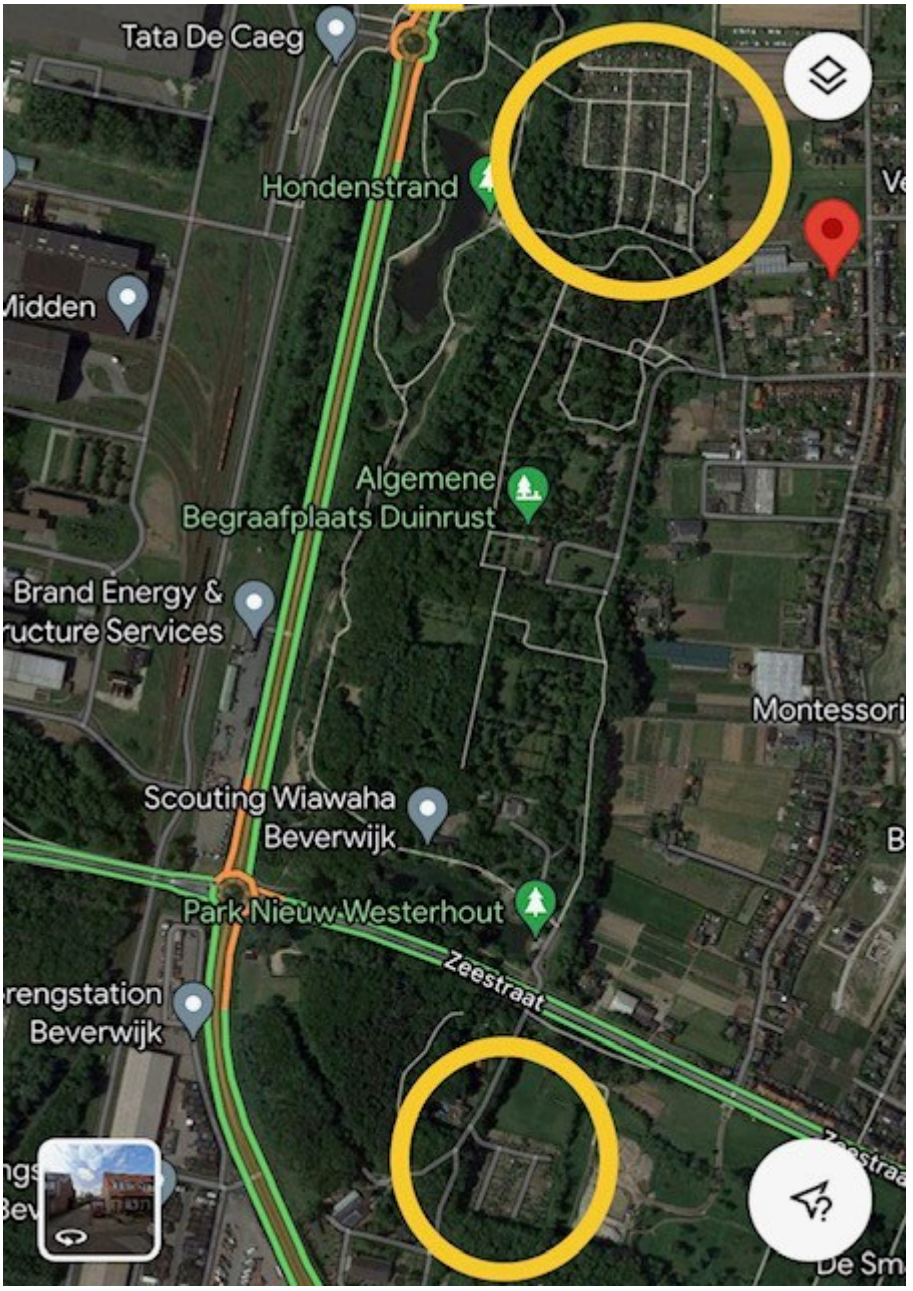
Tata De Caeg
Hondenstrand
Midden
Algemene
Begraafplaats Duinrust
Brand Energy &
Montessori
Scouting Wiawaha
Beverwijk
Park Nieuw Westerhout
Zeestraat
Beverwijk

Van:
Datum: 21 januari 2022 om 09:42:14 CET
Aan: bestuurssecretariaat@beverwijk.nl
Onderwerp: Laatste RIVM rapport

Geachte heer Ferraro

Naar aanleiding van t laatste rapport: gezien de veel te grote neerslag van stoffen afkomstig van TATA lijkt t mij redelijk dat de gemeente Beverwijk en omgevingsdienst de inwoners van een volkstuin rond deze industrie gaat adviseren tot nader order geen fruit en groente uit eigen tuin te consumeren.

Met vriendelijke groet,

Beverwijk

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	8769
Extern Zaak ID	1750764
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 februari 2022
Agendapunt	16.d
Titel	Beleidsregel gecontroleerd stilliggend ontgassen (c-agenda NLG 7-2-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
Beleidsregel gecontroleerd stilliggend ontgassen.pdf
Brief aan PS over Beleidsregel stilliggend ontgassen.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	27 december 2021
Natuur Landbouw & Gezondheid	**7 februari 2022**

Toelichting

Bij varend ontgassen lozen binnentankschepen ladingdampen, die in tanks en leidingen achterblijven na het lossen. Varend ontgassen belast omwonenden en het milieu. Om de belasting te verminderen hebben Gedeputeerde Staten in 2017 een verbod op varend ontgassen in Noord-Holland ingevoerd. Het alternatief voor varend ontgassen is gecontroleerd stilliggend ontgassen aan de wal aan daarvoor bestemde ontgassingsinstallaties. Op initiatief van de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG) is de beleidsregel ‘gecontroleerd stilliggend ontgassen’ uitgewerkt, waarmee inzicht wordt gegeven waar een aanvraag voor een ontheffing aan moet voldoen. Het betreft een beleidsregel voor gecontroleerd stilliggend ontgassen aan openbare kades. De beleidsregel draagt bij aan een gezondere leefomgeving in Noord-Holland.

Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland van 21 december 2021, nr. 1750764/ 1750767, tot vaststelling van de Beleidsregel gecontroleerd stilliggend ontgassen binnentankschepen buiten een inrichting Noord-Holland

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland;

Overwegende;

dat de Omgevingsverordening Noord-Holland een verbod bevat van het varend ontgassen vanuit een ladingtank van binnentankschepen van benzeen en een aantal stoffen met een benzeengehalte van meer dan 10%;

dat met het van kracht worden van het Verdrag inzake de verzameling, afgifte en inname van afval in de Rijn- en binnenvaart (CDNI) het verbod op het varend ontgassen in werking zal treden van de in het CDNI opgenomen ladingen;

dat het verbod op varend ontgassen is ingesteld om te voorkomen dat dampen van vluchtige organische stoffen (VOS) uit schepen direct in de atmosfeer worden gebracht waardoor ongewenste milieueffecten optreden;

dat ladingtanks met deze gevaarlijke stoffen alleen kunnen worden ontgast door het aanbieden van de restdampen voor verwerking in een ontgassingsinstallatie;

dat onvoldoende landelijke en regionale faciliteiten bestaan om schepen stilliggend te ontgassen zodanig dat de dampen uit schepen op een milieuverantwoorde wijze kunnen worden verwijderd;

dat artikel 10.54 van de Wet milieubeheer het verwijderen of nuttig toepassen van gevaarlijke afvalstoffen buiten een inrichting verbiedt, en Gedeputeerde Staten op grond van artikel 10.63, tweede lid, en 10.64, eerste lid, ontheffing van dit verbod kunnen verlenen indien het belang van de bescherming van het milieu zich daartegen niet verzet;

dat Gedeputeerde Staten in deze beleidsregel instructies geven waaraan een aanvraag voor een ontheffing van het verbod van artikel 10.54 van de Wet milieubeheer om schepen stilliggend te ontgassen moet voldoen en aangeven onder welke omstandigheden het belang van de bescherming van het milieu zich niet verzet tegen het verlenen van een ontheffing;

dat bij het stilliggend ontgassen de dampen worden verwijderd als alternatief voor de emissie van de dampen naar de buitenlucht, dat de dampen de afvalstofstatus hebben, en dat daarom mede wordt getoetst aan doelmatig afvalbeheer. Het Landelijk Afvalbeheerplan (LAP) kent voor deze afvalstof geen sectorplan en dus ook geen minimumstandaard. Hierom toetsen Gedeputeerde Staten de verwerking van deze afvalstof direct aan de afvalhiërarchie (LAP3: Deel A, paragraaf 4.2.1). Bij het stilliggend ontgassen wordt ten minste voldaan aan de trede e1 (verbranden als vorm van verwijderen) en daarmee aan de afvalhiërarchie. Met de huidige inzichten kan niet een van beide basis verwijderingsmethoden (verbranding dan wel condensatie van de dampen) als voorkeursmethode worden aangemerkt;

dat met deze beleidsregel wordt beoogd om de bijkomende negatieve milieugevolgen van het stilliggend ontgassen te reguleren;

Gelet op artikel 4:81 van de Algemene wet bestuursrecht en de artikelen 10.63, tweede lid, en 10.54 van de Wet milieubeheer;

Besluiten vast te stellen:

Beleidsregel gecontroleerd stilliggend ontgassen binnentankschepen buiten een inrichting Noord-Holland.

Artikel 1 Begripsbepalingen
In deze beleidsregel wordt verstaan onder:

a. binnentankschip: binnenschip, gebouwd voor of aangepast aan het vervoer van onverpakte vloeibare lading in ladingtanks;
b. CNB: Centraal Nautisch Beheer Noordzeekanaalgebied die het scheepvaartverkeersmanagement in het Noordzeekanaal voert;
c. condensaat: vloeistof afkomstig van condensatie van dampen;
d. condensatie: door temperatuurverlaging condenseren van dampen waarbij de temperatuur bepaalt welke fractie van de dampen condenseert en niet gecondenseerde dampen worden teruggevoerd naar de ladingtanks of via een actiefkoolfilter geëmitteerd;
e. dampen: gasvormige uit vloeibare lading vervluchtigende verbindingen afkomstig uit ladingtanks van een gelost en nagelensd binnentankschip;
f. exploitant: bedrijf dat een ontgassingsinstallatie exploiteert en daartoe ter zake kundig en getraind personeel in dienst heeft;
g. Hazid: Hazard Identification. Het identificeren van potentiële gevaarlijke gebeurtenissen, de gevolgen daarvan, de getroffen veiligheidsmaatregelen en aanwezige veiligheidsvoorzieningen;
h. lading: de direct voorafgaande lading van een te ontgassen ladingtank, geïdentificeerd met het UN-nummer (stofidentificatienummer);
i. locatie: het gebied dat ter uitvoering van een ontgassing in gebruik is voor een ontgassing;
j. nalenzen: het verwijderen van vloeibare ladingresten die na het lossen zijn achtergebleven;
k. OD NZKG: het openbaar lichaam Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied, gemandateerd door Gedeputeerde Staten;
l. ontgassen: het verwijderen van dampen uit de ladingtanks van een stilliggend binnentankschip en het verwerken van die dampen door verbranding of condensatie, dan wel een andere technologie, waardoor emissies naar de buitenlucht worden beperkt;
m. ontgassingsinstallatie: installatie voor het verwerken van dampen uit een binnentankschip, inclusief daarbij behorende installaties voor opslag van condensaat, opslag van gereedschap, personele voorzieningen en andere bijbehorende onderdelen;
n. ontheffing: een besluit waarbij in een individueel concreet geval een uitzondering wordt gemaakt op het wettelijk verbod op het verwijderen van gevaarlijk afval buiten een inrichting, waarbij het ‘gevaarlijk afval’ uitsluitend bestaat uit dampen van een te ontgassen binnentankschip en ‘verwijderen’ uitsluitend ontgassen is;
o. stilliggend ontgassen: ontgassen van niet varende schepen waarbij de dampen worden verwerkt in een ontgassingsinstallatie;

p. verbranding: het verbranden van dampen in een daartoe geschikte installatie met waar nodig gebruik van een hulpbrandstof.

Artikel 2 Toepassingsbereik
Gedeputeerde Staten hanteren deze beleidsregels bij het beoordelen van een aanvraag om ontheffing voor het verwijderen van gevaarlijke afvalstoffen buiten een inrichting zijnde het stilliggend ontgassen van binnentankschepen.

Artikel 3 Ontheffing
1. Voor het ontgassen kan een ontheffing worden verleend door de directeur van de OD NZKG namens Gedeputeerde Staten.
2. Een ontheffing wordt verleend aan een exploitant.
3. Een ontheffing is twee jaar geldig met de mogelijkheid van verlenging.
4. Een ontheffing wordt aangevraagd bij de OD NZKG.
5. Een ontheffingsaanvraag wordt voor advies voorgelegd aan B&W Amsterdam, B&W Velsen, Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland, Veiligheidsregio Kennemerland, IL&T, Inspectie SZW, CNB.
6. Een besluit op een ontheffingsaanvraag wordt voorbereid met toepassing van afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht.

Artikel 4 Indieningsvereisten aanvraag ontheffing
Een aanvraag voor een ontheffing bevat de volgende gegevens:
a. naam, adres en telefoonnummer van de aanvrager;
b. naam, adres en telefoonnummer van de operationeel en veiligheidsverantwoordelijke functionaris (vertegenwoordiger van de exploitant);
c. technische beschrijving van de ontgassingsinstallatie;
d. capaciteit, hulpstoffen en energieverbruik van de ontgassingsinstallatie;
e. veiligheids- en operationele procedures:
    i. aansluiten en afkoppelen van ontgassingsinstallatie;
    ii. veiligheids- en milieurisicoanalyse van te ontgassen UN-nummers;
    iii. veiligheidsprotocol;
    iv. communicatieprotocol;
f. resultaten van uitgevoerde veiligheidsanalyse, inclusief Hazids;
g. de te verwachten milieubelasting en de wijze waarop voldaan wordt aan de daarop betrekking hebbende voorschriften voor de volgende onderdelen:
    i. veiligheid;
    ii. emissies naar de buitenlucht;
    iii. energie, duurzaamheid, circulariteit;
    iv. zeer zorgwekkende stoffen (ZZS);
    v. afval;
    vi. geluid;
    vii. bodem, oppervlaktewater;
h. resultaten van uitgevoerde ontgassingen met daarbij ten minste meetresultaten, doorzet, energiegebruik en een eventuele beoordeling van het bevoegd gezag dan wel van een andere ter zake kundige instantie;

i. de emissie van NOx (in kg/bedrijfsuur) van de ontgassingsinstallatie.
j. verwachte inzet van de ontgassingsinstallatie voor de volgende parameters:
    i. maximaal aantal te verwachten ontgassingen per jaar;
    ii. UN-nummers van de ladingen waarvoor ontheffing wordt gevraagd.

Artikel 5 Voorwaarden locatie ontgassing

1. Een ontgassingslocatie ligt binnen Westpoort Amsterdam. De begrenzing van dit gebied is aangegeven op de kaart in figuur 1.

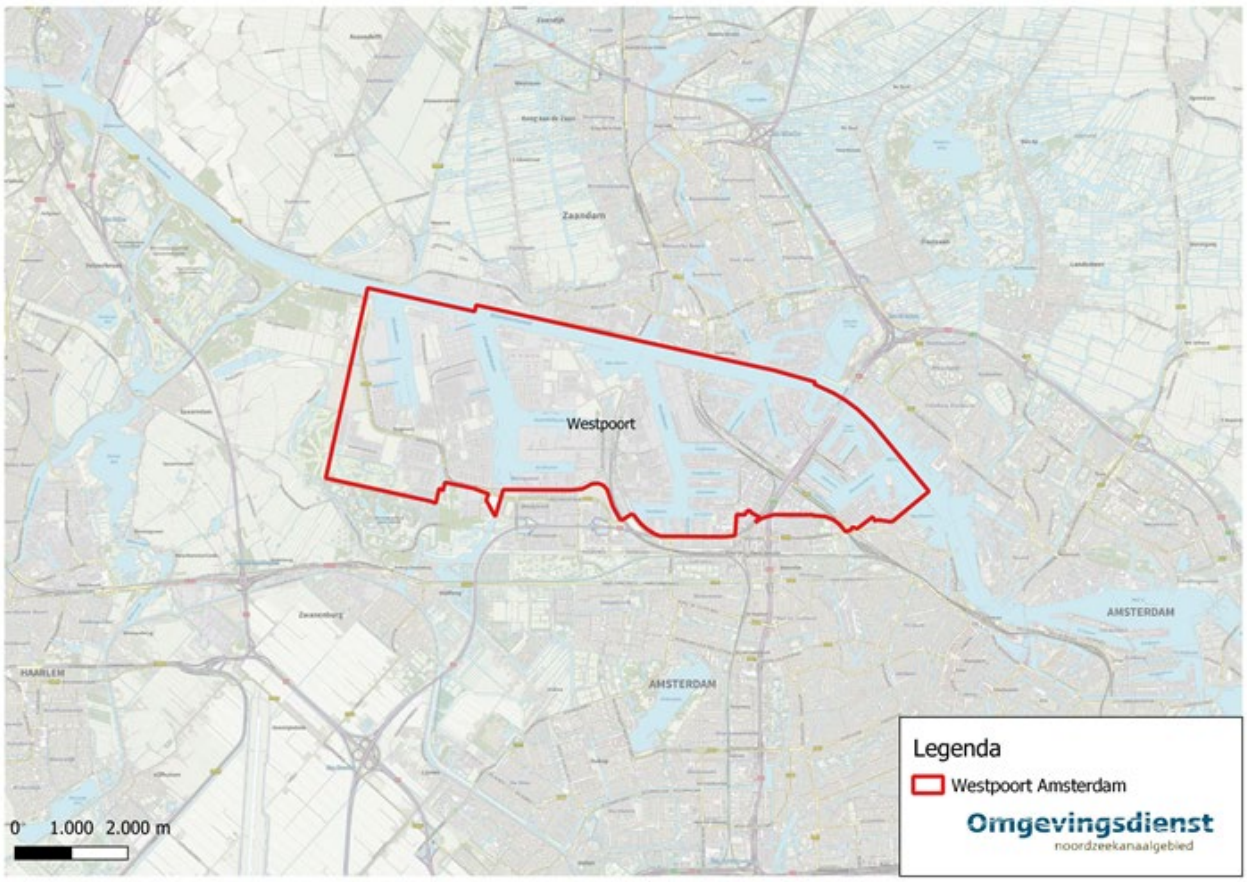

Figuur 1. Afbakening ontgassingsgebied.

2. De locatie is geschikt voor het afmeren van binnentankschepen, het aanrijden en plaatsen van een ontgassingsinstallatie en het plaatsen van aanvullende installaties zoals opslag van condensaat, generator, behuizing voor operator, en opslag van materialen.
3. De afstand van de locatie, gerekend vanaf de locatiegrens, tot zeer kwetsbare objecten/functies bedraagt ten minste 50 meter en tot een industriële activiteit ten minste 30 meter.
4. De locatie is als ontgassingslocatie herkenbaar.
5. De locatie is ontoegankelijk voor onbevoegden.
6. De locatie is via ten minste twee aanrijroutes bereikbaar voor de brandweer. Indien de mogelijkheid voor de inzet van een blusboot bestaat, kan met goedkeuring van de Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland worden volstaan met één aanrijroute.

Artikel 6 Veiligheidsafstanden binnen de locatie

1. Gedeputeerde Staten hanteren bij de beoordeling van een Melding locatie als bedoeld in artikel 10, eerste lid, de volgende veiligheidsafstanden tot installatieonderdelen van de ontgassingsinstallatie als uitgangspunt:
    a. binnentankschip: 25 meter;
    b. dampverwerkingseenheid met geïntegreerde propaantank: 10 meter;
    c. dampverwerkingseenheid zonder geïntegreerde propaantank: 5 meter;
    d. voor het direct met de dampverwerkingseenheid verbonden procescontrolesysteem en de apparatuur voor het uitvoeren van metingen: 5 meter;
    e. opslag condensaat: 5 meter.
2. Gedeputeerde Staten hanteren bij de beoordeling van een Melding locatie als uitgangspunt dat een strook van 5 meter langs de kade en langs de begrenzing van de locatie aanwezig is voor de toegang van hulpdiensten.

Artikel 7 Ladingen

1. Gedeputeerde Staten hanteren bij de beoordeling van een aanvraag als uitgangspunt dat niet zijn toegestaan:
    a. ladingen met gehalogeneerde stoffen;
    b. ladingen waarvoor geen goedkeuring van de OD NZKG namens Gedeputeerde Staten is verkregen.
2. Gedeputeerde Staten hanteren als uitgangspunt dat een lading waarvoor geen goedkeuring is verkregen ten tijde van het aanvragen van een ontheffing, ter goedkeuring kan worden voorgelegd. In een ontheffing wordt dit goedkeuringsvereiste opgenomen. Gedeputeerde Staten hanteren bij de beoordeling of een lading kan worden goedgekeurd de volgende criteria:
    a. indien een lading voorkomt op de lijst van toegestane UN-nummers voor de betreffende installatie, wordt goedkeuring verleend;
    b. indien een lading niet voorkomt op de lijst van toegestane UN-nummers voor de betreffende installatie maar wel op basis van fysisch chemische eigenschappen gerekend kan worden tot een groep gelijksoortige UN-nummers c.q. ladingen waarvan ten minste één UN-nummer is toegestaan, kunnen aanvullende eisen worden gesteld voor metingen en rapportages teneinde operationele informatie te verkrijgen over de milieu- en veiligheidsaspecten;
    c. indien een lading niet voorkomt op de lijst van toegestane UN-nummers voor de betreffende installatie en niet op basis van fysisch chemische eigenschappen gerekend kan worden tot een groep UN-nummers c.q. ladingen waarvan ten minste één UN-nummer is toegestaan, dan wordt geen goedkeuring verleend en moet met proefnemingen of anderszins verkregen informatie worden aangetoond dat de lading in de desbetreffende installatie verwerkt kan worden.

Artikel 8 Voorschriften milieuaspecten

Aan een ontheffing worden ten minste de volgende voorschriften inzake milieuaspecten verbonden:

Veiligheid

1.1 Alle aan het ontgassen gerelateerde werkzaamheden worden uitgevoerd conform de veiligheidsvoorzieningen en -protocollen die in de aanvraag voor de ontheffing zijn vermeld.

1.2 Tijdens de voorbereidingen of uitvoering van het ontgassen van een binnentankschip is de exploitant verantwoordelijk voor alle op de locatie uit te voeren werkzaamheden, voor zover die aan de wal plaatsvinden.

1.3 De schipper en de exploitant stemmen voorafgaand aan een ontgassing af op welke wijze de veiligheid wordt geborgd en op welke wijze een adequate onderlinge communicatie in noodsituaties is geregeld.

Emissies, ZZS

2.1 Afdeling 2.3. Lucht en geur van het Activiteitenbesluit milieubeheer is van overeenkomstige toepassing op het ontgassen.

2.2 Tijdens het ontgassen is de hoofdmotor van het te ontgassen binnentankschip uitgeschakeld.

NO_x emissie

3 De totale emissie van NO_x van het ontgassen waarvoor ontheffing is verleend, overschrijdt niet het door de OD NZKG vastgestelde emissieplafond.

Energieverbruik, duurzaamheid, circulariteit

4.1 Waar mogelijk wordt walstroom gebruikt voor de energiebehoefte van het te ontgassen binnentankschip.

4.2 Waar mogelijk wordt walstroom gebruikt voor de energiebehoefte van de ontgassingsinstallatie.

Afval

5.1 Rest- en hulpstoffen die vrijkomen als afval worden afgevoerd naar een erkende verwerker.

5.2 Van brandbaar en/of gevaarlijk afval wordt niet meer dan 2 ton op de locatie opgeslagen.

Geluid

6 Om geluidsoverlast zoveel mogelijk te voorkomen zijn generatoren, ventilatoren, compressoren, pompen en andere procesinstallaties voorzien van een geluiddempende omkasting.

Bodem, oppervlaktewater

7.1 Het aan- en afkoppelen van slangen tussen de ontgassingsinstallatie en het binnentankschip wordt uitgevoerd conform het bij de aanvraag ingediende protocol.

7.2 Bij het ontgassen worden slangen en koppelingen gebruikt die geschikt zijn voor de ladingdampen en het condensaat.

7.3 Het condensaat wordt opgeslagen in een dubbelwandige voorziening met overvulsignalering en overvulbeveiliging.

7.4 Tijdens het ontgassen voert de exploitant ten minste één keer per uur een visuele inspectie uit op lekkages.

Artikel 9 Operationele voorschriften

Aan een ontheffing worden ten minste de volgende operationele voorschriften verbonden:

1. Indien de locatie in gebruik is voor het ontgassen, zijn activiteiten die niet direct zijn gerelateerd aan de ontgassing niet toegestaan.
2. Een ontgassingsinstallatie is alleen op de locatie aanwezig als dat nodig is voor een ontgassing.

3. Toegang tot de locatie is alleen toegestaan voor daartoe geautoriseerde personen. Autorisatie kan uitsluitend worden gegeven door CNB, OD NZKG en de op locatie aanwezige vertegenwoordiger van de exploitant.
4. De op de locatie aanwezige vertegenwoordiger van de exploitant is verantwoordelijk voor de ontgassingsactiviteiten conform de in een aanvraag voor een ontheffing beschreven werkwijzen en protocollen.
5. De vertegenwoordiger van de exploitant voert de ontgassing uit in samenwerking met de schipper van het betreffende binnentankschip volgens het afgesproken communicatieprotocol.
6. Nalenzen is niet toegestaan op de locatie indien dit leidt tot op- of overslag van ladingrestanten op de wal.

Artikel 10 Meldingen en Rapportages
In een ontheffing worden ten minste de volgende meldings- en rapportagevoorschriften opgenomen:

1. De exploitant doet een Melding locatie aan de OD NZKG. Hiermee geeft de exploitant aan een locatie voor het ontgassen te hebben die voldoet aan de locatievoorwaarden zoals bedoeld in artikel 5 en 6 van deze Beleidsregel. Deze melding vindt plaats ten minste vier weken voor ingebruikname van de locatie. De OD NZKG stuurt namens Gedeputeerde Staten bericht of de locatie geschikt dan wel ongeschikt is.
2. De exploitant doet een Melding ontgassen aan het CNB waarmee de exploitant aangeeft dat een ontgassing is gepland op een geschikt bevonden locatie.
3. Binnen twee weken na afloop van een ontgassing dient de exploitant bij de OD NZKG een rapportage in van de uitgevoerde ontgassing. De rapportage bevat ten minste de gegevens betreffende binnentankschip, lading, hoeveelheid verwijderde damp, hoeveelheid condensaat (indien van toepassing), hoeveelheid verbruikte steunbrandstof, de registraties van de instrumentatie en de concentratiemetingen in ladingtanks en ontgassingsinstallatie.
   De registraties van de instrumentatie van de ontgassingsinstallatie, waarmee inzicht wordt verkregen in het verloop van de operationele parameters zoals debiet, temperatuur, druk, klepstanden en bedrijfstijd, worden in de rapportage opgenomen in overzichtelijke tabelvorm of als grafiek. De concentratiemetingen die worden uitgevoerd in bijvoorbeeld de ladingtanks en in de in- en uitlaat van de ontgassingsinstallatie worden gerapporteerd zodanig dat inzicht wordt gegeven in het tijdsverloop voordat de gewenste eindconcentratie wordt bereikt en in de hoeveelheid verwijderde damp.

Artikel 11 Weigeringsgronden
1. Gedeputeerde Staten hanteren als uitgangspunt dat een ontheffingsaanvraag wordt geweigerd indien:
   a. het bepaalde in artikel 10.64, eerste lid, van de Wet milieubeheer daar aanleiding toe geeft;
   b. het beheer van de afvalstoffen niet doelmatig is;
   c. de veiligheid binnen en buiten de ontgassingslocatie onvoldoende is gewaarborgd;
   d. de exploitant de operationele ervaring met de voorgestelde technologie voor het verwerken van de dampen onvoldoende heeft aangetoond, of;
   e. de milieugevolgen van het ontgassen ontoelaatbaar zijn.
2. Het eerste lid is van overeenkomstige toepassing op het wijzigen en intrekken van een ontheffing.

Artikel 12 Inwerkingtreding

Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Provinciaal Blad waarin zij wordt geplaatst.

Artikel 13 Citeertitel
Dit besluit wordt aangehaald als: ‘Beleidsregel gecontroleerd stilliggend ontgassen binnentankschepen buiten een inrichting Noord-Holland’.

Haarlem, 21 december 2021

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

A.Th.H. van Dijk, voorzitter

R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Toelichting

ALGEMEEN

Noodzaak ontgassen ladingtanks
Het ontgassen van ladingtanks heeft als doel de concentratie van vluchtige organische stoffen (VOS) in de tanks onder de door verladers verlangde waarde te brengen. Niet afdoende ontgaste ladingtanks kunnen aanleiding zijn tot productcontaminatie. Indien productcontaminatie geen kwaliteitsprobleem oplevert door bijvoorbeeld de zogeheten 'verenigbare transporten', kan ontgassen gedeeltelijk of geheel achterwege worden gelaten.

Milieubelasting varend ontgassen versus stilliggend ontgassen
Als het ontgassen varend plaatsvindt is er sprake van het zogenoemde 'varend ontgassen', waarbij VOS, mogelijk zogeheten zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) en geurcomponenten in de buitenlucht komen omdat de dampen niet behandeld worden. Dit kan aanleiding zijn tot milieuschade zoals verslechterde luchtkwaliteit en geuroverlast.
Bij het stilliggend ontgassen worden de dampen gecontroleerd uit ladingstanks verwijderd en vervolgens verwerkt in een dampverwerkingseenheid (ook wel genoemd 'ontgassingsinstallatie'), waardoor de milieubelasting aanzienlijk wordt gereduceerd.

De dampverwerkingstechnieken verbruiken energie en leiden tot emissies van onder andere verbrandingsgassen. De milieuwinst vanwege het vermijden van varend ontgassen weegt echter ruimschoots op tegen de milieubelasting van het verwerken van de dampen. De emissie van VOS is bij varend ontgassen ongeveer 0,5 kg VOS per m^3 ladingtank en bij gecontroleerd stilliggend ontgassen 0,005 kg VOS per m^3 ladingtank, een systeemrendement van meer dan 95%.

Noodzaak beleidsregel
In het belang van de bescherming van het milieu is het noodzakelijk een ontgassingsinfrastructuur beschikbaar te hebben als alternatief voor het varend ontgassen van binnentankschepen. Er zijn maar beperkt inrichtingen, zoals terminals, beschikbaar die zowel wat betreft steigercapaciteit, dampverwerkingscapaciteit en beschikbare ruimte voor plaatsing van mobiele ontgassingsinstallaties voldoende mogelijkheden bieden. Daarom hebben wij nadrukkelijk gekeken naar het ontwikkelen van een ontgassingsinfrastructuur buiten inrichtingen. Het gaat om een activiteit buiten een inrichting als bedoeld in de Wet milieubeheer omdat het stilliggend ontgassen kan plaatsvinden op meerdere locaties, de tijdsduur van een ontgassing beperkt is tot maximaal enkele dagen en het ontgassen kan worden uitgevoerd door verschillende exploitanten met gebruikmaking van mobiele ontgassingsinstallaties. Aangezien de dampverwerking bij stilliggend ontgassen wordt aangemerkt als het verwijderen van gevaarlijke afvalstoffen en aangezien dit buiten een inrichting plaatsvindt, geldt het 'verbod op het verwijderen van gevaarlijke afvalstoffen buiten een inrichting' van artikel 10.54, eerste lid, Wet milieubeheer. De Wet milieubeheer geeft Gedeputeerde Staten de bevoegdheid om ontheffingen te verlenen van dit verbod (artikel 10.63, tweede lid, met artikel 10.64, eerste lid, Wet milieubeheer). Met deze beleidsregel formuleren wij een juridisch kader voor deze ontheffingen. Met dit juridisch kader beogen wij de realisatie van een ontgassinginfrastructuur mogelijk te maken met milieuhygiënische randvoorwaarden en een doelmatige wijze van afvalbeheer.

Locaties voor stilliggend ontgassen
Locaties in Westpoort zijn in principe geschikt bevonden voor plaatsing van een ontgassingsinstallatie waarbij de volgende aspecten zijn beschouwd:

- ligging ten opzichte van Natura 2000 gebieden vanwege stikstofdepositie ten gevolge van NO_x emissies;
- nautische aspecten zoals bereikbaarheid en steigerlengte;
- bereikbaarheid voor hulpdiensten in geval van een calamiteit;
- veiligheidscontouren voor plaatsgebonden risico en groepsrisico.

Toezicht en Handhaving
De toegestane locaties liggen binnen het beheergebied van CNB, waarmee de te ontgassen schepen vallen onder het door CNB gevoerde scheepvaartverkeersmanagement.

Toezicht op naleving van de voorschriften uit de ontheffing wordt uitgevoerd door de OD NZKG.

De Inspectie Leefomgeving en Transport ziet toe op de veiligheid op het te ontgassen binnentankschip en op de naleving van het Verdrag inzake de verzameling, afgifte en inname van afval in de Rijn- en binnenvaart (CDNI) en het Verdrag inzake het vervoer van gevaarlijke stoffen over de binnenwateren (ADN).

De Inspectie SZW ziet toe op de naleving van de Arbowetgeving.

Ontgassingsinstallatie
Een ontgassingsinstallatie is mobiel of semimobiel (bijvoorbeeld een verplaatsbare container) en is ontworpen om in het geheel van of naar de locatie vervoerd te worden. Een ontgassingsinstallatie is getest onder de te verwachten bedrijfscondities. De testresultaten hebben ten minste betrekking op de dampverwerkingscapaciteit, de energiebehoefte en emissies naar de buitenlucht. De testresultaten zijn onderdeel van de aanvraag voor de ontheffing.

Voor het verwijderen van dampen worden de volgende basistechnologieën toegepast:

- Condenseren van dampen waarbij:
  - gecondenseerde dampen (condensaat) worden teruggewonnen voor nuttige toepassing;
  - de condensatie temperatuur zodanig is dat de niet-gecondenseerde dampen geen milieubelasting geven indien direct geëmitteerd naar de buitenlucht.
- Verbranden van dampen waarbij:
  - een rendement van meer dan 90% wordt behaald;
  - energie wordt teruggewonnen (optioneel);
  - de installatie kan zijn uitgevoerd als een gasmotor (een verbrandingsmotor geschikt voor gasvormige brandstof), een RTO (regenerative thermal oxidizer) of een verbrandingsinstallatie.

De installaties die op de locatie aanwezig (kunnen) zijn als onderdeel van het totale ontgassingssysteem, zijn als volgt te beschrijven:

- dampverwerkingsinstallatie (volledig mobiel of in container);
- externe generator (voor condensatietechniek);

- externe condensaat opvang (voor condensatietechniek);
- operator cabine;
- materiaal container;
- verbindingen:
    - slangen binnentankschip-dampverwerkingsinstallatie
    - condensaatleiding
    - elektriciteitsleidingen (inclusief aarding)
    - processturingsleidingen
    - noodstop verbindingen
- al dan niet afgekoppelde truck (cabine kan als operatorcabine dienst doen).

ARTIKELSGEWIJS

Artikel 1
Onder b
De uitvoering van het scheepvaartverkeersmanagement is door CNB belegd bij de divisie Havenmeester van Port of Amsterdam.

Artikel 3
Derde lid
Voor het aanvragen van een verlenging van de geldigheidstermijn van de ontheffing wordt dezelfde aanvraagprocedure gevolgd als voor de ontheffing zelf.

Artikel 4
De toelichting op de indieningsvereisten voor een aanvraag voor een ontheffing staat in het document ‘Toelichting op de indieningvereisten aanvraag ontheffing stilliggend ontgassen binnentankschepen buiten een inrichting Noord-Holland’.

Artikel 5
De ontgassinglocatie ligt in het beheergebied van CNB. Zie hiervoor onder de algemene toelichting, *Toezicht en Handhaving.*

Artikel 6
Ten behoeve van het vaststellen van de te hanteren veiligheidsafstanden is een HAZID (Hazard Identification) studie uitgevoerd.

Artikel 7
De OD NZKG hanteert een groslijst van ladingen die is samengesteld op basis van ADN, CDNI, Omgevingsverordening Noord-Holland en resultaten van uitgevoerde proefnemingen. Aanvragen voor een ontheffing voor ladingen die niet in deze groslijst voorkomen, worden niet in behandeling genomen. Deze groslijst kan worden gewijzigd indien daartoe aanleiding is.

Ladingen worden aangegeven met een zogenoemd UN-nummer (stofidentificatienummer). Een binnentankschip kan meerdere ladingtanks hebben waarin zich ook verschillende soorten lading kunnen

bevinden. De voorafgaande lading van een te ontgassen ladingtank is aangegeven op de zogenoemde los-verklaring.

Op basis van uitgevoerde, gerapporteerde en beoordeelde proefnemingen wordt door de OD NZKG beoordeeld of de in de aanvraag voor de ontheffing opgenomen ladingen kunnen worden toegestaan. De in de ontheffing opgenomen lijst van toegestane UN-nummers kan worden uitgebreid door een onderbouwd verzoek in te dienen bij de OD NZKG.

Bij de beoordeling of een lading kan worden toegestaan, hanteert de OD NZKG de criteria genoemd in het tweede lid:

a) Indien een lading voorkomt op de lijst van toegestane UN-nummers voor de betreffende installatie, worden geen aanvullende eisen gesteld voor het ontgassen.
b) Indien een lading niet voorkomt op de lijst van toegestane UN-nummers voor de betreffende installatie maar wel op basis van fysisch chemische eigenschappen gerekend kan worden tot een groep gelijksoortige UN-nummers c.q. ladingen waarvan ten minste één UN-nummer is toegestaan, kunnen aanvullende eisen worden gesteld voor metingen en rapportage teneinde operationele informatie te verkrijgen over de milieu- en veiligheidsaspecten.
c) Indien een lading niet voorkomt op de lijst van toegestane UN-nummers voor de betreffende installatie en niet op basis van fysisch chemische eigenschappen gerekend kan worden tot een groep UN-nummers c.q. ladingen waarvan ten minste één UN-nummer is toegestaan, dan is het ontgassen van die lading niet toegestaan en moet met proefnemingen of anderszins verkregen informatie worden aangetoond dat de lading in de desbetreffende installatie verwerkt kan worden.

Artikel 8

1. Veiligheid

De exploitant zal één of meerdere protocollen of checklists hanteren die betrekking hebben op het veilig uitvoeren van ontgassingen. De exploitant zal de *best practices*, zoals die voor de sector gelden, in acht nemen.

2. Emissies, ZZS

De emissies van dampen uit de dampverwerkingsinstallaties kunnen worden gereduceerd door het toepassen van verschillende technieken zoals verbrandingstechnieken en condensatiesystemen. Emissiepunten zijn de uitlaten van de verbrandingsinstallaties en ventilatiepunten. De aard van de emissiepunten is sterk afhankelijk van de betreffende techniek. Gezien de relatief geringe thermische vermogens van de installaties en de relatief geringe doorzet, is toetsing aan de grensmassastroom nodig om vast te stellen of de grensmassastroom zoals genoemd in afdeling 2.3 van het Activiteitenbesluit milieubeheer wordt overschreden en of er relevante emissiegrenswaarden aan de orde zijn.

Het uitschakelen van de hoofdmotor van het binnentankschip heeft voor zowel geluid als NO_x emissie een gunstige uitwerking.

3. NO_x emissie

We gaan uit van een emissieplafond van 85 kg NO_x per jaar voor alle ontgassingsactiviteiten vallend onder deze beleidsregel. De locatie Groene Kade wordt beschouwd als representatief voor de

referentiezone. Op basis van de modelberekeningen met Aerius leidt een emissie van 85 kg NO_x per jaar niet tot een significant effect vanwege stikstofdepositie. Bij dit emissieplafond bedraagt de berekende depositie op de Natura 2000 gebieden Polder Westzaan, Ilperveld, Varkensland en Oostzanerveld & Twiske 0,049 mol/ha/jr.

Een plafond voor de NO_x emissie is vastgesteld op 85 kg NO_x per jaar op basis van de berekende maximale emissie van de ontgassingsinstallatie vermeerderd met goedgekeurde aanvullende emissies verkregen uit saldering of op andere wijze. Het NO_x emissie plafond wordt bijgesteld indien hiertoe aanleiding bestaat. Dit plafond wordt beschouwd als het NO_x-budget dat van toepassing is voor de afgelopen 365 dagen.
De totale NO_x emissie (in kg) van een ontgassing wordt berekend door het aantal uren dat is ontgast te vermenigvuldigen met de specifieke NO_x emissie (kg NO_x per uur) van de gebruikte installatie.
Indien de ontgassing plaatsvindt buiten de referentiezone, wordt de NO_x emissie gecorrigeerd met een factor die is vastgesteld voor de zone waarin de ontgassing plaatsvindt. De zone-indeling met de bijbehorende factor is in figuur 2 weergegeven.

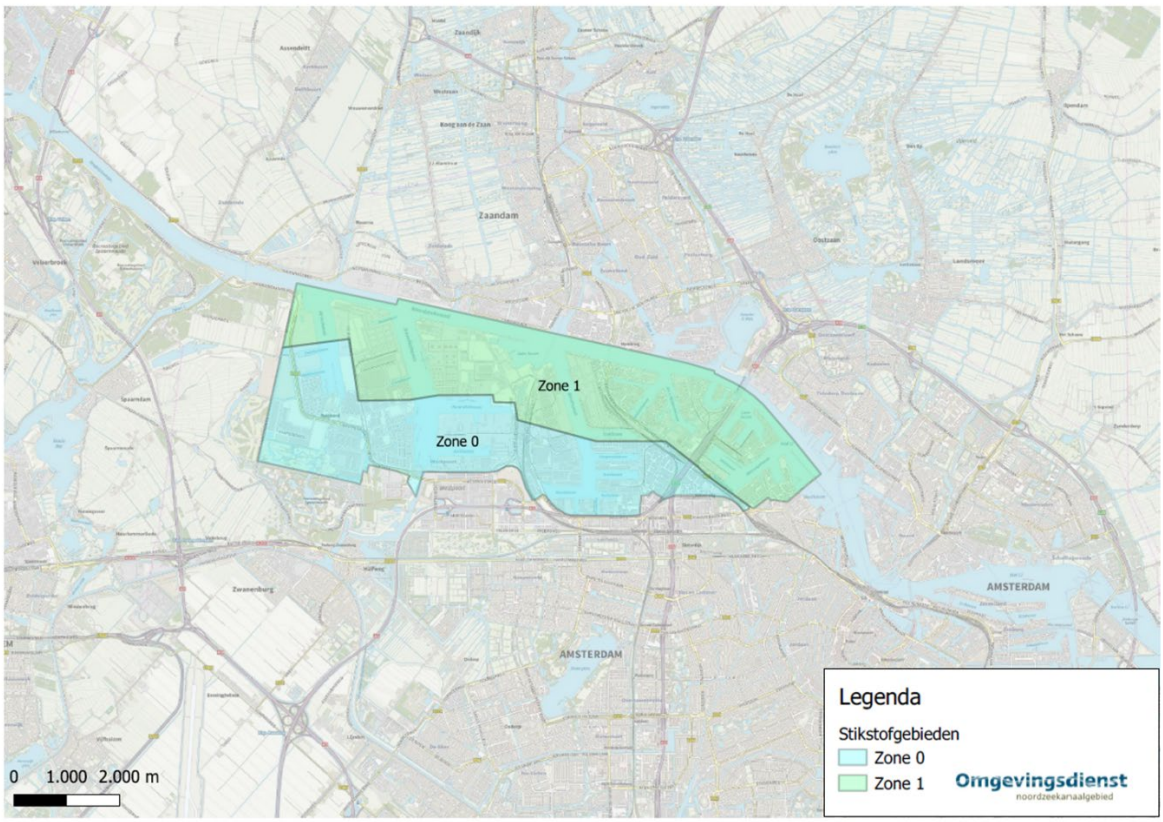

Figuur 2. Zone-indeling en bijbehorende NO_x emissie correctie factor (f_x). Zone 0 met f_0=1,00; zone 1 met f_1=1,33.

De NO_x emissie van een ontgassing heeft enkel betrekking op de ontgassingsinstallatie en bijbehorende instrumenten. De NO_x emissie van het binnentankschip waarvan ladingtanks ontgast worden, is reeds vergund in de Nbw-vergunning voor de verbreding van de Zeetoegang IJmond. Voor meer informatie hieromtrent zie https://www.portofamsterdam.com/nl/business/vestigen/vergunningen/natura-2000-stikstof, onder het kopje ‘Scheepvaart is reeds vergund’.

4. Energieverbruik, duurzaamheid, circulariteit
Het stilliggend ontgassen voorkomt emissies door het varend ontgassen. Het bedrijven van een ontgassingsinstallatie geeft een milieubelasting die aanzienlijk geringer is dan bij varend ontgassen. De emissies bij het stilliggend ontgassen moeten zo klein mogelijk gehouden worden en de informatie hierover moet door het bevoegd gezag worden beoordeeld. Dit kan door de specifieke energiebehoefte (kJ per kg vermeden VOS emissie) te meten, te monitoren en te rapporteren. Daarnaast kan aandacht worden besteed aan circulariteit, dat wil zeggen dat de dampen uit het binnentankschip als product kunnen worden afgevoerd. De gebruikte technologie zal bepalen of het accent ligt op specifiek energiegebruik (kJ/kg VOS), op het geproduceerde condensaat (afval, product of brandstof) of op emissies naar de buitenlucht.
Circulariteit door middel van gebruik van condensaat als productstroom is na te streven maar vraagt in praktijk een nadere afstemming over onder andere productkarakterisering, opslag, vervoer en eigendom.

Walstroom is een mogelijkheid van verdere optimalisatie van het ontgassingsproces. Het is aan het Havenbedrijf Amsterdam om de haalbaarheid hiervan op een specifieke locatie te beoordelen.

5. Afval
Onder de rest- en hulpstoffen die vrijkomen als afval valt ook condensaat dat bij gebruik van condensatietechnieken ontstaat.

6. Geluid
Bij het ontgassen kunnen diverse bronnen geluid veroorzaken. Deze bronnen zijn:

- Dampverwerkingsinstallatie met daarin: pompen, compressoren, ventilatoren, generatoren etc.
- Externe generator sets
- Schipgebonden bronnen, met name generatoren
- Vervoersbewegingen van vrachtwagen(s) tijdens opbouwen en afbouwen en personenvervoer tijdens de ontgassing

De in het Activiteitenbesluit milieubeheer (artikel 2.1, tweede lid, onder f) opgenomen voorwaarde om de geluidhinder te beperken tot een aanvaardbaar niveau is voor het stilliggend ontgassen van overeenkomstige toepassing. Teneinde de geluidbelasting tot het minimum te beperken worden een aantal basismaatregelen voorgeschreven.
Door een afstand tot woningen van ten minste 50 meter aan te houden, wordt o.a. geluidoverlast tot een minimum beperkt.

7. Bodem, oppervlaktewater
Gezien de relatief geringe hoeveelheden gevaarlijke stoffen is het risico op contaminatie van bodem en oppervlaktewater gering. Wel dienen maatregelen genomen te worden om de risico's te minimaliseren. Hierbij wordt overwogen dat vloeistofresten aanwezig kunnen zijn in het leidingwerk en met name in de slangverbindingen tussen de ontgassinginstallatie en het binnentankschip. Het aan- en afkoppelen van slangen moet volgens een door de exploitant opgesteld protocol worden uitgevoerd.

Artikel 9

Onder 5
Het afgesproken communicatieprotocol bestaat uit hetgeen daarover in het ADN is opgenomen. Aanvullend hierop kunnen *best practices* worden afgesproken tussen schipper en exploitant.

Onder 6
Voorwaarde voor het ontgassen is dat de te ontgassen scheepsladingruimen zoveel mogelijk zijn ontdaan van vloeibare ladingresten. Hiermee wordt voorkomen dat op de ontgassinglocatie vloeibare ladingresten die niet afkomstig zijn van condensatie moeten worden opgeslagen.

Artikel 10
Eerste lid
De Melding locatie heeft betrekking op alle ontgassingen die op die locatie plaats zullen vinden.

Derde lid
Rapportages zijn noodzakelijk om te kunnen nagaan of aan de relevante voorschriften is voldaan dan wel of zich knelpunten voordoen. Ook kan met behulp van de registraties worden nagegaan of bij een gemelde geuroverlast deze aan het stilliggend ontgassen kan worden geweten.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
F. Meijer
BEL/OMB

Telefoonnummer +31235143520
meijerf@noord-holland.nl

Verzenddatum
22 DEC. 2021

Kenmerk
1750764/ 1750776

Betreft: Beleidsregel stilliggend ontgassen

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
Beleidsregel gecontroleerd stilliggend ontgassen

Inleiding

Bij varend ontgassen lozen binnentankschepen ladingdampen, die in tanks en leidingen achterblijven na het lossen. Varend ontgassen belast omwonenden, de bemanning van schepen en het milieu. Om de belasting te verminderen hebben Gedeputeerde Staten in 2017 een verbod op varend ontgassen in Noord-Holland ingevoerd. Het alternatief voor varend ontgassen is gecontroleerd stilliggend ontgassen aan de wal, de schepen moeten zich immers wel van hun achtergebleven gas kunnen ontdoen. Dit kan plaatsvinden zowel binnen als buiten een inrichting, aan daarvoor bestemde ontgassingsinstallaties. In het Noordzeekanaalgebied (NZKG) vindt gecontroleerd stilliggend ontgassen nog niet plaats, hoewel dat vanuit de Wet milieubeheer al wel mogelijk is. Marktpartijen hebben een aantal knelpunten aangegeven, waarvan er één is dat het onvoldoende duidelijk is hoe het toestemmingsproces kan verlopen.

Op initiatief van de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG) is een beleidsregel uitgewerkt, waarmee inzicht wordt gegeven waar een aanvraag voor een ontheffing aan moet voldoen. Met het vaststellen van deze beleidsregel zet de provincie Noord-Holland een grote en belangrijke stap om gecontroleerd stilliggend ontgassen te stimuleren en varend ontgassen tegen te gaan. De beleidsregel draagt bij aan een gezondere leefomgeving in Noord-Holland.

Internationale en nationale context

Op initiatief van Nederland gaat er een nationaal verbod op varend ontgassen komen op grond van internationale afspraken. De inwerkingtreding van het verbod is afhankelijk van de ratificatie van het CDNI-verdrag (Verdrag inzake de Verzameling, Afgifte en Inname van

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Afval in de Rijn- en Binnenvaart), ook wel genaamd het 'Scheepsafvalstoffenverdrag'. Nederland is juridisch gebonden aan dit verdrag en kan daarom niet eigenstandig een nationaal verbod invoeren. Nederland heeft sinds de afgelopen jaren voortdurend druk gezet op de landen, die nog moeten ratificeren, om dit snel te doen. Op dit moment biedt alleen de Europese overeenkomst voor het vervoer van gevaarlijke stoffen over de binnenwateren (ADN) enkele regulerende veiligheidsvoorschriften: ontgassen is niet toegestaan in dichtbevolkte gebieden, in de buurt van bruggen en in sluizen en hun voorhavens. Voor een algeheel verbod op ontgassen biedt het ADN geen basis.

Vooruitlopend op de ratificatie van dit verdrag is het Rijk met provincies om tafel gegaan om te bespreken hoe de sector in aanloop naar een verbod, alvast het ontgassen kan verminderen. Dit gesprek vindt onder andere plaats in een landelijke Taskforce Varend Ontgassen, waar de provincie Noord-Holland ook lid van is.

De provincies Noord-Brabant (1 januari 2015), Zuid-Holland (1 januari 2015), Utrecht (1 maart 2017), Noord-Holland (1 maart 2017), Gelderland (6 juli 2017), Flevoland (3 mei 2018) en Zeeland (1 juli 2018) hebben een verbod op varend ontgassen ingevoerd.

Een netwerk van eNoses

In opdracht van de provincie Noord-Holland en het Havenbedrijf Amsterdam detecteert de OD NZKG middels een ontgassingstool (Degassing Vessel Detective tool) het varend ontgassen van vaartuigen. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van een netwerk van elektronische neuzen, zogenoemde eNoses (circa 100 stuks), die in het Amsterdamse havengebied *en* langs het Noordzeekanaal *en* het Amsterdam-Rijnkanaal zijn geplaatst. De eNoses zijn een belangrijk hulpmiddel in de alarmering van een vermoedelijke ontgassing, maar er zijn meerdere bewijsmiddelen nodig om de precieze oorzaak van de alarmering te achterhalen. Er wordt elk jaar een jaarverslag gemaakt van de eNoses en gepubliceerd op de website van de OD NZKG.

Toezicht en handhaving

De opvolging van een alarmering van varend ontgassen, door het uitslaan van waarden op de eNoses, wordt uitgevoerd door de consignatiedienst van de OD NZKG. Aangezien de OD NZKG geen bevoegdheden heeft op het water, worden deze alarmeringen eerst door de consignatiedienst onderzocht en beoordeeld en daarna doorgezet naar Politie en Inspectie Leefomgeving & Transport (ILT).

De Inspectie Leefomgeving & Transport (ILT) oefent het toezicht en handhaving uit op varend ontgassen op grond van de vigerende ADN regelgeving. Dit betreft vervoersregelgeving, wat is gericht op het waarborgen van de externe veiligheid; de veiligheid van mensen die zich in de omgeving van de transportroutes bevinden. Daarmee kan de ILT verspreid over heel het land toezien op varend ontgassen. De ILT is hierbij wel afhankelijk van meldingen. De meeste meldingen ontvangt de ILT vanuit de omgevingsdiensten, waaronder de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG).

Op het moment dat gecontroleerd stilliggend ontgassen aan de orde is, zal de OD NZKG belast zijn met toezicht en handhaving, omdat dit een activiteit 'aan de wal' betreft.

Ontgassingsinstallaties

Naast een ontgassingsinstallatie in Moerdijk is er ook een ontgassingsinstallatie in Rotterdam, waar schepen die klant zijn van deze terminal kunnen worden ontgast. Er wordt op nationale schaal gewerkt aan de realisatie van meer ontgassingsinstallaties. Door bijvoorbeeld de mogelijkheid van mobiele ontgassingsinstallaties te stimuleren, binnen en buiten inrichtingen. Een aantal proefnemingen is uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in onder andere de lokale milieueffecten van mobiele ontgassingsinstallaties. Er zijn op dit moment vijf installaties getest, op de door de sector gewenste locaties zoals Rotterdam, Zeeland en ook in Amsterdam. Daarnaast wordt ingezet op het ontwikkelen van een juridisch kader voor ontgassingen op openbare kades, zoals de beleidsregel gecontroleerd stilliggend ontgassen, en het aanvragen van financieringsmogelijkheden. Het is aan de sector, als gebruiker, om te bepalen of er voldoende ontgassingsinstallaties zijn.

Milieuwinst van stilliggend ontgassen

Bij het gecontroleerd stilliggend ontgassen worden de dampen gecontroleerd uit ladingstanks verwijderd en vervolgens verwerkt in een dampverwerkingseenheid (ook wel genoemd 'ontgassingsinstallatie'), waardoor de milieubelasting aanzienlijk wordt gereduceerd. Er zal echter altijd sprake blijven van lokale effecten op het milieu; de mate zal afhangen van de samenstelling van de stoffen en de toegepaste techniek. De dampverwerkingstechnieken verbruiken bijvoorbeeld energie en leiden tot emissies van onder andere verbrandingsgassen.

De OD NZKG heeft al een eerste inzicht in deze lokale milieueffecten omdat er een aantal proefnemingen heeft plaatsgevonden.

De milieuwinst vanwege het vermijden van varend ontgassen weegt ruimschoots op tegen de lokale milieueffecten van stilliggend ontgassen. Zo is de emissie van Vluchtige Organische Stoffen (VOS) bij varend ontgassen ongeveer 0,5 kg VOS per m^3 ladingtank en bij gecontroleerd stilliggend ontgassen 0,005 kg VOS per m^3 ladingtank, er is dus sprake van een systeemrendement van meer dan 95 %.

Omdat het een ontheffing betreft buiten een inrichting hoeft er geen m.e.r.-procedure gestart te worden (m.e.r.= milieu effect rapportage). Dit is bevestigd door juristen van de OD NZKG en de juristen van de provincie Noord-Holland.

De toegevoegde waarde van de beleidsregel 'gecontroleerd stilliggend ontgassen'

Op dit moment vinden in de provincie Noord-Holland nog geen bedrijfsmatige ontgassingen met een ontgassingsinstallatie aan de wal plaats. Voor het gebruik van vaste ontgassingsinstallaties binnen inrichtingen bestaan vanuit de markt grote belemmeringen. Wij zetten daarom in op ontgassingen met mobiele ontgassingsinstallaties aan openbare kades. De OD NZKG (op mandaat van Gedeputeerde Staten) heeft op basis van de Wet milieubeheer de mogelijkheid om ontheffingen te verlenen voor mobiele ontgassingsinstallaties aan de wal. Met deze beleidsregel is het voor de ontgassingsbranche en het Havenbedrijf Amsterdam duidelijk aan welke eisen een ontheffingsaanvraag moet voldoen. De OD NZKG en het Havenbedrijf Amsterdam verwachten dat dit gaat helpen om de markt voor het gecontroleerd stilliggend ontgassen met mobiele ontgassingsinstallaties op gang te brengen.

Het voornemen om deze beleidsregel vast te laten stellen is met enthousiasme ontvangen in de Taskforce Varend Ontgassen, het Havenbedrijf Amsterdam en door het ministerie van I & W.

Het blijft altijd mogelijk om een vergunning te verlenen voor een ontgassingsinstallatie binnen een inrichting.

Beleidsregel 'gecontroleerd stilliggend ontgassen'

Als bijlage is de beleidsregel gecontroleerd stilliggend ontgassen opgenomen. De beleidsregel gecontroleerd stilliggend ontgassen treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Provinciaal Blad waarin zij wordt geplaatst. Een aantal kenmerken van de beleidsregel:

- de beleidsregel gaat uit van het juridische kader voor verwijdering van gevaarlijke afvalstoffen
- de beleidsregel is opgesteld voor het gebied 'Westpoort Amsterdam';
- de beleidsregel is opgesteld voor mobiele ontgassingsinstallaties, aan de openbare kade, dus buiten een inrichting;
- een ontheffing kan worden verleend door OD NZKG, namens Gedeputeerde Staten;
- een ontheffingsaanvraag wordt voor advies voorgelegd aan B&W Amsterdam, Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland, IL&T, Inspectie SZW, CNB;
- de ontheffing heeft een geldigheidsduur van twee jaar;
- de aanvrager moet inzicht geven in de te verwachten milieubelasting en de wijze waarop daarbinnen wordt gebleven. Hierbij moeten de volgende onderdelen betrokken worden: veiligheid, emissies naar de buitenlucht, energie / duurzaamheid en circulariteit, zeer zorgwekkende stoffen (ZZS), afval, geluid en bodem / oppervlaktewater;
- de emissie van NOx (in kg per bedrijfsuur) van de ontgassingsinstallatie moet inzichtelijk gemaakt worden;

- er zijn operationele voorschriften opgenomen in de beleidsregel;
- er zijn meldings- en rapportagevereisten opgenomen in de beleidsregel;
- er zijn weigeringsgronden opgenomen in de beleidsregel.

Tot slot

De beleidsregel gecontroleerd stilliggend ontgassen treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Provinciaal Blad waarin zij wordt geplaatst.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

1 bijlage(n)

Beleidsregel gecontroleerd stilliggend ontgassen

Van:
Verzonden: donderdag 27 januari 2022 15:19
Aan:
Onderwerp: Feest en onrust

Geachte lezer, beste allen,

Feest in Nederland – en in het bijzonder in IJmuiden, onze koning Willem Alexander heeft "de grootste sluis van de wereld" geopend. Tegelijkertijd is er na publicatie door het RIVM van haar onderzoek naar de depositie van schadelijke kankerverwekkende stoffen in de IJmond grote onrust ontstaan.

Foto: IJmuider Courant 27.01.2022.

Op de achtergrond de uitstoot van Tata Steel en de reeds geplaatste windturbines.

Is het dan nog niet erg genoeg, zo vroeg ik mij af.
Hoe verzint een overheid het om daar waar omwonenden al jaar in jaar uit roepen dat de luchtkwaliteit in de IJmond slecht is. Waar GGD rapporten jaar in jaar uit vermelden dat er iets aan die luchtkwaliteit in de IJmond gedaan moet worden. Waar overheden telkenmale de oorzaak van het voorkomen van meer kanker en hart- en vaatziekten in de IJmond wijten aan het rookgedrag van de IJmonders en de emissie van scheepvaart en wegverkeer. Waar de GGD de naam Tata Steel niet mag noemen en in haar rapport schrapt.

Hoe betrouwbaar zijn onze overheden dan als zij willens en wetens waarschuwingen in de wind slaan. Want, als uit voorafgaand onderzoek blijkt dat concentraties van Zeer Zorgwekkende Stoffen bij plaatsing van windturbines op- en rond het Tata Steel industrie terrein zullen toenemen! **Waar is dan de zorgplicht van onze overheid als deze waarschuwingen in de wind worden geslagen – genegeerd - omwille van de noodzakelijke energietransitie?**

Citaat uit het turbulentieonderzoek 2016R001 van 25.10.2016 door ESC

Uit deze figuur 5 blijkt dat de windmolens op lage bronnen geen noemenswaardige invloed hebben. Naarmate de bron hoger wordt, wordt de invloed duidelijker: de pluim komt eerder aan de grond, veroorzaakt daar duidelijk hogere concentraties, maar verder windwaarts zijn de concentraties juist lager door de extra turbulentie van het zog. **Voor hoge bronnen is duidelijk dat de invloed heel sterk is: tot op 1,5 km afstand van de bron zijn de concentraties veel hoger dan zonder de windmolens** en voor grotere afstanden aanzienlijk lager.

Wat zijn de bronnen? Neem alleen al de Pellet- en de Sinterfabriek. Hun emissiegegevens vindt u in de bijlage. Om over de kooksfabrieken maar te zwijgen. Ook hun emissies met merkwaardige afwijkingen in de bijlage.

Maar er zijn meer hoge schoorstenen.

Het Tata Steel industrieterrein wordt op de west- en zuidflank vol gezet met windturbines. Zoals in het rapport al werd gewaarschuwd - De turbulentie zal voor een toename van ZZS'n in de woongebieden binnen 1.5 km van de bron zorgen. Met name in Wijk aan Zee, IJmuiden Noord en Beverwijk West.

Met het 25% vaker voorkomen van longkanker is Beverwijk één van de gebieden in Nederland waar longkanker relatief het meeste voorkomt. Gezien de gemiddeld slechte prognose bij longkanker is dit zorgelijk.

Mannen en vrouwen

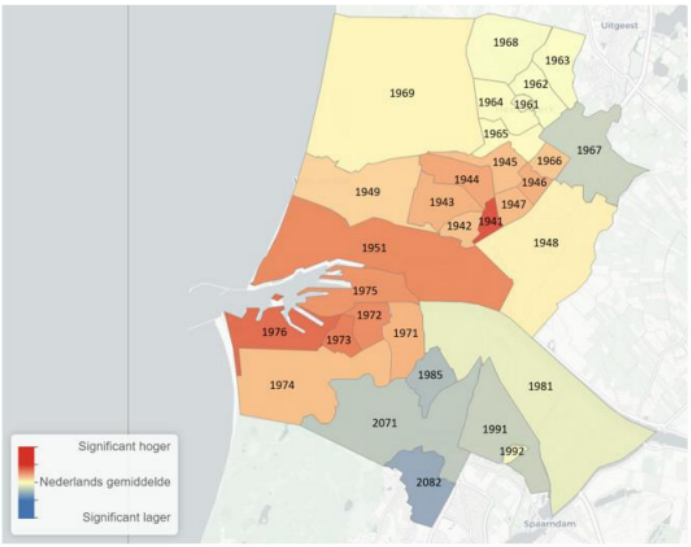

Postcode	Aantal longkankergevallen t.o.v. Nederlands gemiddelde
1941	51% hoger**
1942	22% hoger**
1943	25% hoger**
1944	28% hoger**
1945	21% hoger**
1946	26% hoger**
1947	24% hoger**
1948	9% hoger*
1949	18% hoger**
1951	37% hoger**
1961	1% hoger*
1962	2% hoger*
1963	2% lager*
1964	3% hoger*
1965	4% hoger*
1966	19% hoger**
1967	15% lager**
1968	4% lager*
1969	8% hoger*
1971	24% hoger**
1972	36% hoger**
1973	40% hoger**
1974	21% hoger**
1975	34% hoger**
1976	46% hoger**
1981	8% lager**
1985	20% lager**
1991	14% lager**
1992	16% lager*
2071	16% lager**
2082	25% lager**

*Niet significant afwijkend
**Significant afwijkend

Kijkt onze overheid opnieuw weg? Ik hoor graag van U.

Met vriendelijke groet,
Dirk Weidema
IJmuiden

Jaarvrachten Pellet- en Sinterfabrieken 2019

Emissiepunt / schoorsteen :			
Naam emissiepunt	*Aandeel emissiepunt per installatie*		
PEFA01	100%		
Emissies naar lucht (CO_2 en NOx ontbreken indien aangemerkt als vertrouwelijk)	***Jaarvracht***		***NMVOS substof***
Fijn stof (<10 micrometer)	17.777,54050692	kg	

Emissiepunt / schoorsteen :			
Naam emissiepunt	*Aandeel emissiepunt per installatie*		
PEFA02	100%		
Emissies naar lucht (CO_2 en NOx ontbreken indien aangemerkt als vertrouwelijk)	***Jaarvracht***		***NMVOS substof***
Arseen	8,86521807	kg	
Berylliumverbind. als Be	12,31324087	kg	
Cadmium	1,99908908	kg	
Chroom en zijn verbindingen (als Cr)	63,60621336	kg	
Fijn stof (<10 micrometer)	12.225,3966	kg	
Koper	11,03085347	kg	
Kwik	1,81165877	kg	
Lood	18,26071265	kg	
Nikkel	20,54214081	kg	
Totaal stof	36.071,49	kg	
Vanadium	12,31324087	kg	
Zink	95,35168655	kg	

Emissiepunt / schoorsteen :			
Naam emissiepunt	*Aandeel emissiepunt per installatie*		
PEFA03	100%		
Emissies naar lucht (CO_2 en NOx ontbreken indien aangemerkt als vertrouwelijk)	***Jaarvracht***		***NMVOS substof***
Arseen	17,13999563	kg	
Berylliumverbind. als Be	3,59568931	kg	
Cadmium	7,86609001	kg	
Chloor en zijn anorganische verbindingen (als HCl)	7.423,90091569	kg	
Chroom en zijn verbindingen (als Cr)	36,68693172	kg	
Dioxines en furanen	0,00013349	kg	
Fijn stof (<10 micrometer)	152.130,53930929	kg	
Fluor en zijn anorganische verbindingen (als HF)	14,688	kg	
Koolmonoxide (CO)	2.083.529,6174428	kg	
Koper	25,98757148	kg	
Kwik	75,56258571	kg	
Lood	970,2844254	kg	
Methaan	11.946,50722065	kg	
Nikkel	26,16123659	kg	
NMVOS	33.279,55582895	kg	
NOx	2.265.544,81912664	kg	
SO2	342.595,36118522	kg	
Totaal stof	152.130,53930929	kg	
Vanadium	21,84504177	kg	
Zink	95,79005138	kg	

Emissiepunt / schoorsteen :			
Naam emissiepunt	*Aandeel emissiepunt per installatie*		
PEFA04	100%		
Emissies naar lucht (CO_2 en NOx ontbreken indien aangemerkt als vertrouwelijk)	***Jaarvracht***		***NMVOS substof***
Fijn stof (<10 micrometer)	18.410,42094896	kg	
Totaal stof	18.410,42094896	kg	

Emissiepunt / schoorsteen :			
Naam emissiepunt	*Aandeel emissiepunt per installatie*		
PEFA05	100%		
Emissies naar lucht (CO_2 en NOx ontbreken indien aangemerkt als vertrouwelijk)	***Jaarvracht***		***NMVOS substof***
Fijn stof (<10 micrometer)	1.900	kg	
Totaal stof	10.000	kg	

Emissiepunt / schoorsteen :			
Naam emissiepunt	*Aandeel emissiepunt per installatie*		
PEFA06	100%		
Emissies naar lucht (CO_2 en NOx ontbreken indien aangemerkt als vertrouwelijk)	***Jaarvracht***		***NMVOS substof***
Fijn stof (<10 micrometer)	8.257,54115644	kg	
NOx	61.875,09687472	kg	
Totaal stof	9.257,54115644	kg	

Emissiepunt / schoorsteen :			
Naam emissiepunt	*Aandeel emissiepunt per installatie*		
SIFA01	100%		
Emissies naar lucht (CO_2 en NOx ontbreken indien aangemerkt als vertrouwelijk)	***Jaarvracht***		***NMVOS substof***
Fijn stof (<10 micrometer)	7.150,44828186	kg	
Totaal stof	7.150,44828186	kg	

Emissiepunt / schoorsteen :			
Naam emissiepunt	*Aandeel emissiepunt per installatie*		
SIFA02	100%		
Emissies naar lucht (CO_2 en NOx ontbreken indien aangemerkt als vertrouwelijk)	***Jaarvracht***		***NMVOS substof***
Arseen	0,80814222	kg	
Berylliumverbind. als Be	2,018523	kg	
Cadmium	0,40790361	kg	
Chroom en zijn verbindingen (als Cr)	2,28412673	kg	
Fijn stof (<10 micrometer)	3.241,2	kg	
Koper	2,04183993	kg	
Kwik	0,06557525	kg	
Lood	5,32381747	kg	
Nikkel	4,02936785	kg	
Totaal stof	9.176,1	kg	
Vanadium	2,01862593	kg	
Zink	37,79380602	kg	

Emissiepunt / schoorsteen :		
Naam emissiepunt	*Aandeel emissiepunt per installatie*	
SIFA03	100%	
Emissies naar lucht (CO_2 en NOx ontbreken indien aangemerkt als vertrouwelijk)	***Jaarvracht***	***NMVOS substof***
Antraceen	5,31513589 kg	
Arseen	23,10431916 kg	
Benzo(a)pyreen	5,61916832 kg	
Benzo(b)fluorantheen	5,63291413 kg	
Benzo(g,h,i)peryleen	5,61815011 kg	
Benzo(k)fluorantheen	5,60364064 kg	
Berylliumverbind. als Be	23,102192 kg	
Cadmium	23,44263828 kg	
Chloor en zijn anorganische verbindingen (als HCl)	2.379,5754315 kg	
Chroom en zijn verbindingen (als Cr)	23,14621245 kg	
Dioxines en furanen	0,00012919 kg	
Fijn stof (<10 micrometer)	16.940,92461199 kg	
Fluor en zijn anorganische verbindingen (als HF)	556,12610373 kg	
Fluorantheen	31,53526466 kg	
Indeno(1,2,3-cd)pyreen	5,61420455 kg	
Kobalt	23,102192 kg	
Koolmonoxide (CO)	33.977.040,3484659 kg	
Koper	23,22372354 kg	
Kwik	25,80556953 kg	
Lood	124,50119415 kg	
Methaan	190.843,53888581 kg	
Naftaleen	1.485,06203427 kg	
Nikkel	23,11299341 kg	
NMVOS	258.871,44524889 kg	
NOx	1.216.439,90313211 kg	
SO2	1.289.503,44795916 kg	
Totaal stof	16.940,92461199 kg	
Vanadium	23,11604803 kg	
Zink	31,722811 kg	

Emissiepunt / schoorsteen :		
Naam emissiepunt	*Aandeel emissiepunt per installatie*	
SIFA04_1	100%	
Emissies naar lucht (CO_2 en NOx ontbreken indien aangemerkt als vertrouwelijk)	***Jaarvracht***	***NMVOS substof***
Arseen	0,05974026 kg	
Berylliumverbind. als Be	0,09875431 kg	
Cadmium	0,01950703 kg	
Chroom en zijn verbindingen (als Cr)	0,40233239 kg	
Fijn stof (<10 micrometer)	134,12735619 kg	
Koper	0,09875431 kg	
Kwik	0,00292605 kg	
Lood	1,95070251 kg	
Nikkel	0,2560297 kg	
Totaal stof	4.516,07259907 kg	
Vanadium	0,46329185 kg	
Zink	2,92605376 kg	

Emissiepunt / schoorsteen :			
Naam emissiepunt	*Aandeel emissiepunt per installatie*		
SIFA04_2	100%		
Emissies naar lucht (CO_2 en NOx ontbreken indien aangemerkt als vertrouwelijk)	***Jaarvracht***		***NMVOS substof***
Arseen	0,15508504	kg	
Berylliumverbind. als Be	0,39058455	kg	
Cadmium	0,08041447	kg	
Chroom en zijn verbindingen (als Cr)	0,68926685	kg	
Fijn stof (<10 micrometer)	1.849,2147607	kg	
Koper	0,39058455	kg	
Kwik	0,01148778	kg	
Lood	11,48778081	kg	
Nikkel	0,08041447	kg	
Totaal stof	3.082,02460117	kg	
Vanadium	0,39058455	kg	
Zink	4,88230685	kg	

Emissiepunt / schoorsteen :			
Naam emissiepunt	*Aandeel emissiepunt per installatie*		
SIFA04_3	100%		
Emissies naar lucht (CO_2 en NOx ontbreken indien aangemerkt als vertrouwelijk)	***Jaarvracht***		***NMVOS substof***
Arseen	0,16752313	kg	
Berylliumverbind. als Be	0,41388066	kg	
Cadmium	0,08376156	kg	
Chroom en zijn verbindingen (als Cr)	1,3303307	kg	
Fijn stof (<10 micrometer)	950,1068126	kg	
Koper	0,41388066	kg	
Kwik	0,01231788	kg	
Lood	8,37615627	kg	

Emissiepunt / schoorsteen :			
Naam emissiepunt	*Aandeel emissiepunt per installatie*		
SIFA06	100%		
Emissies naar lucht (CO_2 en NOx ontbreken indien aangemerkt als vertrouwelijk)	***Jaarvracht***		***NMVOS substof***
Fijn stof (<10 micrometer)	780	kg	
Totaal stof	6.000	kg	

Emissiepunt / schoorsteen :			
Naam emissiepunt	*Aandeel emissiepunt per installatie*		
SIFA07	100%		
Emissies naar lucht (CO_2 en NOx ontbreken indien aangemerkt als vertrouwelijk)	***Jaarvracht***		***NMVOS substof***
Fijn stof (<10 micrometer)	1.980	kg	
Totaal stof	9.000	kg	

Emissiepunt / schoorsteen :			
Naam emissiepunt	*Aandeel emissiepunt per installatie*		
SIFA08	100%		
Emissies naar lucht (CO_2 en NOx ontbreken indien aangemerkt als vertrouwelijk)	***Jaarvracht***		***NMVOS substof***
Fijn stof (<10 micrometer)	11.318,472	kg	
Totaal stof	34.298,4	kg	

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	8905
Extern Zaak ID	1768977
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 februari 2022
Agendapunt	16.f
Titel	Gezondheid/milieu: NSL (Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit) monitoringsrapportage 2021 (c-agenda NLG 7-2-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
1768988 Rapportage resultaten NSL Monitoringsronde 2021.docx
Brief aan PS over resultaten NSL Monitoringsronde 2021.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	31 januari 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**7 februari 2022**

Toelichting

De NSL Monitoringsrapportage 2021 brengt de Nederlandse luchtkwaliteit in kaart, met name bij wegen, grootschalige industrie en veehouderijen. De luchtkwaliteit in Noord-Holland is vorig jaar verder verbeterd, blijkt uit het rapport. In vrijwel heel Nederland lagen de concentraties stikstofdioxide en fijnstof onder de Europese grenswaarden en zijn minder mensen blootgesteld aan hoge concentraties stikstofdioxide en fijnstof. Een deel van dit effect is waarschijnlijk te wijten aan de coronamaatregelen in 2020. De verwachting is wel dat de luchtkwaliteit de komende jaren verder verbetert doordat verkeer, industrie en veehouderijen minder stikstofdioxide en fijnstof uitstoten.

1768977/1768988

Provincie Noord-Holland

Resultaten NSL Monitoringsronde 2021

1. Monitoringsrapportage NSL 2021 (korte samenvatting)

In het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) werken de overheden sinds 2009 samen om de luchtkwaliteit te verbeteren. De monitor is onder andere bedoeld om te kijken of Nederland de Europese grenswaarden voor bepaalde stoffen in de lucht haalt en of extra maatregelen nodig zijn om ze toch zo snel mogelijk te halen. Het RIVM rapporteert elk jaar over stikstofdioxiden (NO_2) en fijnstof (PM_{10} en $PM_{2,5}$) in de lucht. Uit de monitoringsrapportage 2021 blijkt dat de luchtkwaliteit in 2020 verder is verbeterd.

In 2020 lagen de concentraties stikstofdioxide (NO_2) bij de verkeerswegen onder de Europese grenswaarden voor stikstofdioxide. Voor fijnstof is dat nog niet zo: op een beperkt aantal plaatsen worden nog overschrijdingen berekend voor fijnstof. Hierdoor voldoet Nederland nog niet overal aan de Europese grenswaarden voor fijnstof.

De Monitoringsrapportage NSL 2021 is in te zien op de website van RIVM via de volgende link: www.rivm.nl/publicaties/monitoringsrapportage-nsl-2021-stand-van-zaken-nationaal-samenwerkingsprogramma.

Effecten van maatregelen Coronavirus

De lage concentraties voor stikstofdioxide en fijnstof komen onder andere door de maatregelen in 2020 vanwege de uitbraak van het coronavirus SARS-CoV-2. Er was daardoor binnen en buiten Nederland minder verkeer en economische activiteit, en dus minder uitstoot. Dit effect is waarschijnlijk tijdelijk. Het is niet duidelijk of dat helemaal verdwijnt als de maatregelen worden opgeheven.

De verwachting is wel dat de luchtkwaliteit de komende jaren verder verbetert doordat verkeer, industrie en veehouderijen minder stikstofdioxide en fijnstof uitstoten. Zo worden nieuwe auto's steeds schoner of zijn ze elektrisch. Ook komen er steeds meer 'lage-emissie zones' in steden.

Hier mogen bijvoorbeeld nog maar een beperkt aantal brandstofauto's rijden of alleen elektrische auto's.

Schone lucht Akkoord (SLA): verder verbeteren van de luchtkwaliteit

Schone lucht is belangrijk voor de volksgezondheid. Ook bij concentraties onder de Europese grenswaarden is luchtverontreiniging nog schadelijk. Daarom heeft de overheid het Schone Lucht Akkoord (SLA) opgesteld om de luchtkwaliteit in Nederland tot 2030 nog verder te verbeteren. De rijksoverheid, provincies en diverse gemeenten hebben daar afspraken over gemaakt.

Advieswaarden van Wereldgezondheidsorganisatie (WHO)

Nederland voldoet voor stikstofdioxide in 2020 aan de advieswaarden van de World Health Organization (WHO) uit 2005. Voor fijnstof is dat niet zo. In september 2021 maakte de WHO nieuwe, lagere advieswaarden voor stikstofdioxide en fijnstof bekend. In grote delen van Nederland liggen de concentraties hier boven. Naar aanleiding van een recent aangenomen motie van de Tweede Kamer, motie Bouchallikh[1], gaat de regering in kaart brengen welke aanvullende maatregelen nodig zijn om in 2030 aan de nieuwe WHO advieswaarden te voldoen. Naar verwachting zal deze inventarisatie voor het zomerreces van 2022 gereed zijn.

1.1 Situatie voor stikstofdioxide (NO_2)

Uit de monitoringsrapportage NSL 2021 blijkt dat de grenswaarde voor NO_2 in 2020 op geen enkel NSL-toetspunt in Nederland is overschreden. Daarmee wordt voor het eerst op alle Nederlandse NSL-toetspunten voldaan aan de Europese grenswaarden voor NO_2. Voor Noord-Holland werden in 2019 nog op drie toetspunten langs de Stadhouderskade in de gemeente Amsterdam overschrijdingen berekend. In 2020 was geen sprake van een overschrijding van de grenswaarde voor NO_2 op toetspunten in Noord-Holland.

Voor het zichtjaar 2030 worden voor NO_2 geen overschrijdingen van de Europese grenswaarden berekend.

[1] Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, 30 175 nr. 387

1.2 Situatie voor fijnstof (PM_{10} en $PM_{2,5}$)

PM_{10}

In het grootste deel van het land zijn de grenswaarden niet overschreden. Een uitzondering daarop zijn enkele locaties in gebieden met industrie en intensieve veehouderij.
Ook in Noord-Holland wordt in 2020 vrijwel overal voldaan aan de grenswaarden voor PM_{10}. Uit de NSL Monitoringsrapportage komt naar voren dat voor gemeente Velsen in 2020, net als voorgaande jaren, een overschrijding van de etmaalnorm[2] voor PM_{10} is berekend aan de Noordersluisweg. De overschrijding wordt berekend op 1 punt, overeenkomend met 0,1 km weg per rijrichting. In 2019 was hier nog sprake van overschrijdingen op 2 punten. Op deze locatie wordt eveneens -net als in 2019- een overschrijding van de jaarnorm voor PM_{10} berekend. In figuur 1 is de locatie aan de de Noordersluisweg, aan de noordkant van het sluizencomplex nabij het Tata Steelterrein, weergegeven.

Figuur 1: gemeente Velsen, wegvakken Noordersluisweg, met berekende overschrijding PM_{10} voor 2020

Hoewel de berekende waarde op deze locatie hoger ligt dan de grenswaarden voor PM_{10}, stelt het ministerie van I&W dat op dit punt geen sprake is van een feitelijke overschrijding omdat op deze locatie geen mensen langdurig (mogen) verblijven. Hiermee is geen sprake is van blootstelling op grond van artikel 22 van de Regeling beoordeling luchtkwaliteit 2007 (Rbl)[3]. Dit betekent dat op

[2] Voor fijnstof (PM_{10}) gelden twee normen: een jaarnorm en een etmaalnorm. Bij de jaarnorm is de grenswaarde een jaargemiddeldeconcentratie fijnstof van 40 µg/m^3 en bij de etmaalnorm mag maximaal 35 dagen per jaar een overschrijding van de fijnstofconcentratie boven de 50 µg/m^3 voorkomen, hetgeen equivalent is met een jaargemiddelde van 32,1 µg/m^3

de locatie conform de wetgeving niet getoetst hoeft te worden. Gemeente Velsen heeft eerder aangegeven dat zij de punten gelegen aan de Noordersluisweg geredeneerd vanuit gezondheidsoverwegingen echter graag als toetspunten blijft zien[4]. Dit betekent dat het RIVM jaarlijks op deze locatie wél de luchtkwaliteit in kaart brengt en meeneemt in de monitoringsrapportage van het NSL, maar dat op deze punten –op basis van de wetgeving– niet formeel getoetst te worden aan de grenswaarden voor PM_{10}. Dit is ook de reden dat het Rijk de punten niet heeft overgenomen in de Aanpassing NSL 2018.

Voor meer informatie over onder andere de blootstellingscriteria van de Rbl zie ook appendix 2.

$PM_{2,5}$

Voor de berekende $PM_{2,5}$ concentraties langs wegen geldt dat in 2020 –net als in 2019– overal aan de grenswaarde is voldaan. Voor 2030 worden voor $PM_{2,5}$ geen overschrijdingen van de Europese grenswaarden berekend.

1.3 Vergelijking resultaten monitoringsronde 2020 met voorgaande jaren

Tijdens de looptijd van het NSL is de luchtkwaliteit in Nederland aanzienlijk verbeterd. In figuur 2.5 van de landelijke monitoringsrapportage is het aantal overschrijdingen langs wegen (in kilometer rijrichting) te zien voor NO_2 en PM_{10} voor de gepasseerde jaren 2012 tot en met 2020. De figuur laat zien dat de NO_2 concentratie gestaag daalt: het aantal berekende overschrijdingen daalt van 187,9 kilometer in 2012 naar 0 kilometer in 2020.
Ook voor PM_{10} is een daling waarneembaar: het aantal berekende overschrijdingen daalt voor deze component van 3,9 kilometer in 2012 naar 0,1 kilometer in 2020.

[3] Uit: Aanpassing Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) 2018, kabinetsbesluit, 27 september 2018

[4] Brief aan Ministerie van IenW, kenmerk IDE/msc/2018-647 dd 16 februari 2018

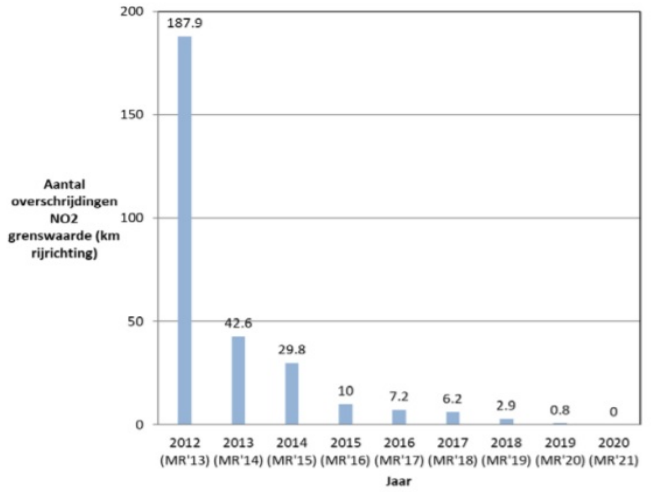

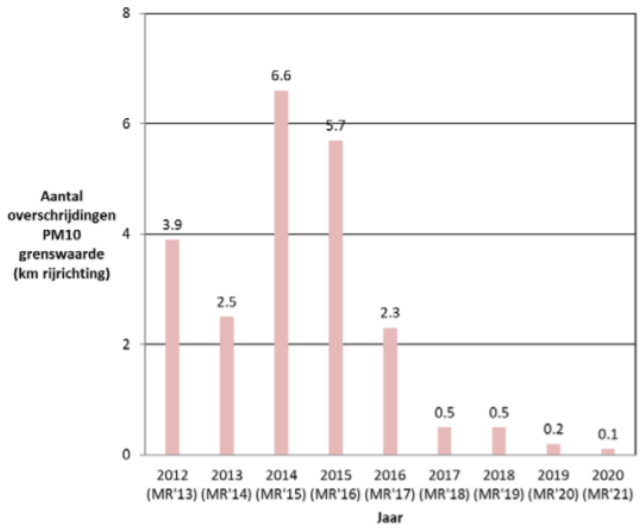

Figuur 2.5 Overzicht van het aantal overschrijdingen langs wegen voor NO_2 (boven) en PM_{10} (onder) in kilometer rijrichting zoals berekend door de monitoringstool voor de gepasseerde jaren uit de verschillende monitoringsronden vanaf 2012 (MR2013). Van overschrijding grenswaarde is sprake indien de jaargemiddelde concentratie NO_2 > 40,5 µg/m³ en PM_{10} > 31,2 µg/m³ is. Let op, dit overzicht bevat alle berekende overschrijdingen, ook die waarvan het bevoegd gezag heeft aangegeven dat ze onterecht zijn. De verticale schaal is niet gelijk in beide figuren.

1.4 Blootstelling

Om te bepalen aan welke concentraties de bevolking wordt blootgesteld, zijn ook op alle woonadressen in Nederland concentratieberekeningen uitgevoerd. Deze per adres berekende concentraties NO_2 en PM_{10} zijn gekoppeld aan het aantal personen dat op dat adres woont om te bepalen aan welke concentraties bewoners zijn blootgesteld. De rapportage toont de gemiddelde

concentraties waaraan bewoners binnen een provincie of heel Nederland worden blootgesteld: de bevolkingsgewogen concentratie.

Uit de landelijke monitoringsrapportage (tabel 4.1 en 4.2 uit de Monitoringsrapportage NSL 2021) blijkt dat de concentraties NO_2 en PM_{10} waar de bevolking aan wordt blootgesteld sinds 2010 op hoofdlijn dalen. Oftewel, gemiddeld laten de huidige prognoses een verbetering zien in de gezondheidsbelasting door luchtverontreiniging (NO_2 en PM_{10}).

Tabel 4.1 Bevolkingsgewogen concentratie NO_2 gemiddeld per provincie in µg/m³

Provincie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2030
Drenthe	15,0	14,8	14,3	13,0	13,3	11,7	12,6	11,8	12,0	11,4	8,9	6,2
Flevoland	19,7	19,1	17,6	14,8	14,9	15,2	15,9	15,5	14,6	13,4	11,1	7,3
Friesland	14,0	13,8	13,2	12,3	12,4	10,9	11,7	10,7	11,0	10,8	8,6	6,0
Gelderland	22,8	21,6	20,5	19,4	19,0	18,3	18,8	18,5	17,5	16,5	13,2	9,1
Groningen	14,7	15,3	14,7	13,7	13,9	12,1	12,6	12,0	11,9	11,8	9,2	6,6
Limburg	22,5	21,7	20,0	19,7	18,1	18,2	19,0	18,9	18,1	16,4	12,4	8,6
Noord-Brabant	24,9	23,5	22,5	22,1	21,4	20,7	21,0	21,3	19,5	18,4	14,1	10,9
Noord-Holland	24,5	23,9	22,2	20,1	20,5	20,0	20,8	20,5	19,6	18,1	15,5	10,8
Overijssel	20,0	18,1	17,3	15,7	16,0	14,9	16,1	15,3	15,3	14,6	11,2	7,4
Utrecht	26,4	24,9	24,4	22,2	21,8	21,3	22,0	21,4	19,8	18,5	15,2	10,3
Zeeland	22,2	21,0	18,6	18,7	17,1	16,6	17,1	16,8	16,8	15,5	12,4	10,4
Zuid-Holland	30,7	30,5	28,6	25,7	25,1	24,1	24,4	23,9	22,9	21,5	18,3	13,9
Nederland	24,5	23,3	22,1	20,5	20,1	19,3	19,9	19,6	18,8	17,5	14,2	10,3

De gemiddelde concentratie NO_2 waar de bevolking in Noord-Holland (evenals in heel Nederland) als geheel aan wordt blootgesteld is in 2020 gedaald ten opzichte van 2019. De huidige prognose is dat de gemiddelde blootstelling van de bevolking aan NO_2 in 2030 daalt ten opzichte van die in 2020.

Tabel 4.2 Bevolkingsgewogen concentratie PM_{10} gemiddeld per provincie in µg/m³

Provincie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2030
Drenthe	22,0	22,3	18,6	17,7	17,8	15,6	14,7	14,6	15,9	15,0	13,5	11,5
Flevoland	23,5	24,1	19,9	18,9	19,0	17,0	16,7	16,4	17,5	16,2	14,9	12,9
Friesland	21,2	21,7	17,4	16,6	16,6	14,6	14,3	14,2	15,5	14,7	13,5	11,6
Gelderland	25,2	25,8	22,4	21,3	21,2	19,1	18,3	18,1	18,9	17,7	15,9	13,7
Groningen	21,7	21,7	17,8	16,9	17,1	14,9	14,3	14,2	15,6	14,9	13,7	11,8
Limburg	25,9	25,3	22,6	22,6	21,2	19,3	17,8	17,8	19,0	17,1	15,3	13,1
Noord-Brabant	26,1	26,4	22,9	22,3	21,8	19,5	18,4	18,7	19,5	18,3	16,2	14,1
Noord-Holland	25,2	25,9	21,3	20,2	20,5	18,3	18,9	18,4	19,6	17,9	16,6	14,6
Overijssel	23,7	24,3	20,9	19,7	19,9	17,7	16,9	16,6	17,7	16,6	14,9	12,7
Utrecht	25,9	26,8	23,0	21,8	21,9	19,6	19,3	19,0	20,0	18,6	16,7	14,6
Zeeland	24,1	24,4	19,4	19,4	18,4	16,4	16,2	16,5	17,6	16,1	14,8	12,9
Zuid-Holland	26,1	26,9	22,1	21,4	21,3	19,0	19,2	19,1	20,1	18,4	16,5	14,9
Nederland	25,1	25,6	21,6	20,8	20,6	18,4	18,1	17,9	19,0	17,6	15,9	13,9

De gemiddelde concentratie PM_{10} waar de bevolking in Noord-Holland (evenals in heel Nederland) als geheel aan wordt blootgesteld is in 2020 gedaald ten opzichte van 2019. De huidige prognose is dat de gemiddelde blootstelling van de bevolking aan PM_{10} in 2030 daalt ten opzichte van die in 2020. De coronamaatregelen in 2020 hebben zoals eerder genoemd waarschijnlijk bijgedragen aan de daling in bevolkingsgewogen gemiddelde concentraties. Wel is

de verwachting dat de dalende trend van de concentraties in Nederland, zoals die al sinds 2010 wordt waargenomen, zich zal voortzetten op de langere termijn. Het is daarom van belang om de ontwikkeling van de luchtkwaliteit nauwlettend te blijven volgen.

Vergelijking blootstelling ten opzichte van oude en nieuwe WHO-advieswaarden

In de jaarrapportage heeft het RIVM berekend dat in Nederland in 2020 ongeveer 13 duizend personen (0,1% van de inwoners) zijn blootgesteld aan concentraties boven de (oude) advieswaarde[5] van de World Health Organization (WHO) voor PM_{10}. Dit aantal blootgestelden is flink kleiner dan in 2019; toen was dit rond de 540 duizend inwoners (zo'n 3% van de Nederlandse bevolking).

Een nuancering hierbij is dat dit beeld, als gevolg van wisselende meteorologische omstandigheden[6], van jaar tot jaar kan fluctueren doordat de PM_{10} concentratie op locaties waar veel mensen wonen zich vlak rond de oude WHO-advieswaarde bevindt.

Wanneer gekeken wordt naar de nieuwe WHO-advieswaarden ontstaat een ander beeld: uit de nieuwe NSL-rapportage blijkt dat in 2020[7] voor PM_{10} ruim 12,8 miljoen en voor NO_2 ruim 14,7 miljoen inwoners worden blootgesteld aan concentraties hoger dan de nieuwe WHO-advieswaarden[8]. Vanuit het Rijk is toegezegd, conform de motie Bouchallikh[9], om voor het zomerreces 2022 inzichtelijk te maken welke maatregelen nodig zouden zijn om in 2030 aan de nieuwe WHO-advieswaarden te voldoen.

[5] De WHO-advieswaarden uit 2005 zijn 20 $\mu g/m^3$ voor PM_{10} en 40 $\mu g/m^3$ voor NO_2

[6] De meteorologische omstandigheden hadden in 2019 een relatief gunstig effect op de PM_{10} concentraties in Nederland

[7] Voor $PM_{2.5}$ is deze analyse niet uitgevoerd

[8] De nieuwe advieswaarden zijn 15 $\mu g/m^3$ voor PM_{10} en 10 $\mu g/m^3$ voor NO_2

[9] Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, 30 175 nr. 387

Appendix 1: Achtergrond NSL, Monitoringstool en SLA

Europese grenswaarden voor PM_{10} en NO_2

In de Wet milieubeheer en de Europese richtlijn luchtkwaliteit 208/5/EG zijn voor diverse stoffen grenswaarden en streefwaarden opgenomen. Nederland moet sinds juni 2011 aan de grenswaarde voor PM_{10} voldoen en sinds 2015 aan de grenswaarde voor NO_2.

Als de concentratie op een locatie hoger is dan de grenswaarde, hoeft dit nog niet te betekenen dat sprake is van een knelpunt voor de luchtkwaliteit. De EU-richtlijn stelt namelijk dat de luchtkwaliteit niet op alle locaties beoordeeld hoeft te worden (Toepasbaarheidsbeginsel) en dat geen beoordeling hoeft plaats te vinden op locaties waar geen significante blootstelling is (Blootstellingscriterium). De ratio hierbij is dat de luchtkwaliteit wordt beoordeeld daar waar mensen worden blootgesteld aan luchtverontreiniging.

Als er geen sprake is van significante blootstelling, is de gezondheid van burgers niet in het geding. In deze gevallen is er bij een overschrijding van de grenswaarden vanuit het oogpunt van gezondheid geen dwingende noodzaak noch een directe aanleiding om kostbare maatregelen te nemen, zoals het aanbrengen van schermen, het toepassen van ventilatiesystemen en dergelijke. Voor een nadere omschrijving van deze begrippen wordt verwezen naar Appendix 1.

Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) en Aanpassing NSL 2018

Het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (verder NSL) is een programma om de luchtkwaliteit in Nederland te verbeteren. In het NSL, dat in 2009 van kracht werd, werken het Rijk en decentrale overheden samen om de luchtkwaliteit te verbeteren. Het doel is dat overal in Nederland zo snel mogelijk aan de Europese grenswaarden voor fijn stof (PM_{10}) en stikstofdioxide (NO_2) wordt voldaan.

Wat is de Aanpassing NSL 2018?

Tijdens de looptijd van het NSL is de luchtkwaliteit in Noord-Holland en de rest van Nederland aanzienlijk verbeterd. Toch bleek bij een tussentijdse evaluatie in 2017 dat een aantal hardnekkige knelpunten bleef bestaan. Om deze resterende knelpunten versneld aan te pakken, besloot het kabinet in 2018 tot een aanpassing van het NSL: de Aanpassing NSL 2018[10]. De Aanpassing NSL 2018 omvat een extra maatregelenpakket, waar het Rijk cofinanciering tegenoverstelt, om de resterende luchtkwaliteitsknelpunten versneld op te lossen en zodoende de termijn van overschrijding van de grenswaarden zo kort mogelijk te houden. Het NSL, tezamen met de Aanpassing NSL 2018, blijft gericht op het op de kortst mogelijke termijn bereiken van de Europese grenswaarden voor fijn stof (PM_{10}) en stikstofdioxide (NO_2) in Nederland.

Voor Noord-Holland zijn in het kader van de Aanpassing NLS 2018 vooral de berekende overschrijdingen in gemeente Amsterdam (allen gelegen langs drukke, binnenstedelijke wegen) van belang. De locaties Haarlemmermeer (nabij A5 Schiphol) en Velsen worden door het ministerie niet als overschrijding behandeld in de Aanpassing NSL 2018, omdat hier naar de mening van het ministerie geen sprake is van een feitelijke overschrijding (geen blootstelling op grond van artikel 22 van de Regeling beoordeling luchtkwaliteit 2007 (Rbl).

De Aanpassing NSL 2018 is opgesteld in samenspraak met de betrokken gemeenten en omvat afspraken die het Rijk direct maakt met deze gemeenten. Voor Noord-Holland betreft het de gemeente Amsterdam. De provincie Noord-Holland is geen partij in de Aanpassing NSL 2018. De Aanpassing NSL 2018 brengt geen wijzigingen aan in het functioneren van het NSL.

[10] Kamerbrief over aanpassing NSL 2018, Stass IenW, 28 september 2018

De aanvullende maatregelen die zijn genomen in het kader van de Aanpassing NSL 2018 meegenomen worden sinds 2019 meegenomen in de jaarlijkse monitoringsronden.

Doorlooptijd NSL en Aanpassing NSL 2018

Het NSL, tezamen met de Aanpassing NSL 2018, loopt tot het moment van inwerkingtreding van de Omgevingswet. Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet zal het wettelijk kader rondom de beoordeling van luchtkwaliteit wijzigen.[11]

Jaarlijkse Monitoring NSL aan de hand van de Monitoringstool

Elk jaar vindt monitoring van het NSL plaats. Deze monitoring wordt uitgevoerd door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en Kenniscentrum Infomil. Aan de hand van de jaarlijkse monitoringsronde wordt de ontwikkeling van de luchtkwaliteit in Nederland gevolgd én wordt nagegaan in hoeverre Nederland aan de grenswaarden voor stikstofdioxide en fijnstof voldoet. Het instrument waarmee de overheden de monitoring van het NSL uitvoeren, wordt de Monitoringstool genoemd.

Centraal onderdeel van de Monitoringstool zijn de luchtkwaliteitsberekeningen, waarvoor de verantwoordelijke overheden de (lokale) invoergegevens aanleveren. Daarnaast wordt aan de hand van de Monitoringstool de voortgang van projecten en maatregelen binnen lokale programma's bekeken. De resultaten van de jaarlijkse monitoringsronde worden weergegeven in de Monitoringsrapportage NSL. De resultaten van de monitoringsronden zijn tevens in te zien via www.nsl-monitoring.nl.

De NSL-monitoringsrapportage wordt ieder jaar door de staatssecretaris aangeboden aan de Eerste en Tweede Kamer.

Positionering NSL ten opzichte van het Schone Lucht Akkoord (SLA)

Op 13 januari 2020 hebben diverse overheden, waaronder de provincie Noord-Holland, het Schone Lucht Akkoord (SLA) ondertekend. Het SLA is anders van aard en heeft een andere doelstelling dan het NSL. Het NSL is een gezamenlijke inspanning van het Rijk en decentrale

[11] https://www.omgevingswetportaal.nl

overheden om de (resterende) overschrijdingen van de *Europese grenswaarden* voor luchtkwaliteit zo snel mogelijk op te lossen. Het SLA richt zich op het realiseren van *gezondheidswinst* voor iedereen in Nederland. Dit moet worden behaald door een permanente verbetering van de luchtkwaliteit, waarbij wordt toegewerkt naar de (oude) advieswaarden van de World Health Organization (WHO) in 2030[12].

[12] In het Schone Lucht Akkoord is afgesproken dat wordt toegewerkt naar de (oude) WHO advieswaarden in 2030. Daarbij is in het Akkoord opgenomen dat als er nieuwe advieswaarden worden vastgesteld, de deelnemers van het SLA onderzoeken hoe de nieuwe advieswaarden bij het akkoord kunnen worden betrokken. Het is op dit moment nog niet duidelijk welke extra maatregelen nodig zijn om aan de nieuwe WHO-advieswaarden te voldoen.

Appendix 2 Toepasbaarheidbeginsel en Effectieve Blootstelling in de Regeling Beoordeling Luchtkwaliteit 2007

In de Europese richtlijn luchtkwaliteit (11 juni 2008) is vastgelegd op welke locaties de luchtkwaliteit beoordeeld moet worden ('toepasbaarheidsbeginsel'). Met de wijziging van de Regeling beoordeling luchtkwaliteit 2007 van 19 december 2008 is het toepasbaarheidsbeginsel geïmplementeerd in de Nederlandse wetgeving.

Op bepaalde locaties vindt volgens de richtlijn geen beoordeling van de luchtkwaliteit plaats (Toepasbaarheid). De ratio is dat de luchtkwaliteit wordt beoordeeld daar waar mensen worden blootgesteld aan luchtverontreiniging. De locaties waar de luchtkwaliteit niet beoordeeld wordt, zijn:

a. locaties die zich bevinden in gebieden waartoe leden van het publiek geen toegang hebben en waar geen vaste bewoning is;
b. terreinen waarop een of meer inrichtingen zijn gelegen, waar bepalingen betreffende gezondheid en veiligheid op arbeidsplaatsen van toepassing zijn;
c. de rijbaan van wegen en de middenberm van wegen, tenzij voetgangers normaliter toegang tot de middenberm hebben.

In gebieden waar de luchtkwaliteit wel beoordeeld moet worden, wordt de luchtkwaliteit beoordeeld op locaties waar mensen worden blootgesteld aan concentraties, gedurende een periode die significant is ten opzichte van de middelingstijd van de grenswaarde (Effectieve Blootstelling). Er hoeft geen beoordeling plaats te vinden op locaties waar de blootstelling van het

publiek in vergelijking met de middelingtijd van de norm niet significant is. Dit betekent dat per grenswaarde gekeken wordt naar de duur van de blootstelling.

Voor fijn stof (PM_{10}) gelden jaargemiddelde- en daggemiddelde normen. Ten aanzien van jaargemiddelde normen worden locaties beoordeeld waar mensen dagelijks verblijven, zoals bijvoorbeeld:

- woningen, andere voor wonen bestemde gebouwen, woonboten;
- instellingen voor kinderopvang;
- basisscholen en scholen voor middelbaar en hoger onderwijs;
- verzorgings- en bejaardentehuizen;
- revalidatie-instellingen;
- overige gebouwen, niet zijnde (hoofdzakelijk) een werkplek, waar sprake is van een langdurig
- verblijf door personen en zoals penitentiaire inrichtingen, asielzoekerscentra en dergelijke.

Ten aanzien van daggemiddelde normen moet men daarnaast ook denken aan plaatsen als:

- tuinen bij woningen en andere voor wonen bestemde gebouwen
- recreatiewoningen en campings;
- sport- en recreatieterreinen, buitenzwembaden, speelplaatsen, speelweiden en speeltuinen, parken, pretparken en dergelijke;
- havens voor recreatievaartuigen;
- badinrichtingen in oppervlaktewater als bedoeld in de Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (Whvbz).

Voor NO_2 gelden jaargemiddelde- en uurgemiddelde normen. Voor de jaargemiddelde normen zijn de te beoordelen locatie hierboven al vermeld. Overschrijding van luchtkwaliteitseisen met een middelingstijd van een uur is in Nederland (vrijwel) niet aan de orde, zoals ook in het NSL naar voren komt. Daarom is de bepaling van wat significante blootstelling is en op welke locaties met het oog daarop concentraties moeten worden bepaald minder relevant voor de praktijk.

Middelingstijd van een jaar	Significant ten opzichte van een middelingstijd van een etmaal	Significant ten opzichte van een middelingstijd van een uur	Niet significant ten opzichte van een middelingstijd van een jaar of etmaal, wél ten opzichte van een middelingstijd van een uur
plaatsen in de buitenlucht bij of op: - woningen, andere voor wonen bestemde gebouwen, woonboten; - instellingen voor kinderopvang; - basisscholen en scholen voor middelbaar en hoger onderwijs; - verzorgings- en bejaardentehuizen; - revalidatie-instellingen; - - overige gebouwen, niet zijnde (hoofdzakelijk) een werkplek, waar sprake is van een langdurig verblijf door personen en zoals penitentiaire inrichtingen, asielzoekerscentra en dergelijke.	Naast plaatsen genoemd in de eerste kolom ook plaatsen in de buitenlucht bij of op: - tuinen bij woningen en andere voor wonen bestemde gebouwen[13] - recreatiewoningen en campings; - sport- en recreatieterreinen, buitenzwembaden, speelplaatsen, speelweiden en speeltuinen, parken, pretparken en dergelijke; - havens voor recreatievaartuigen; - badinrichtingen in oppervlaktewater als bedoeld in de Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en	Naast plaatsen genoemd in de tweede kolom ook verblijf op voetpaden, trottoirs en fietspaden.	Bij blootstelling die niet significant is ten opzichte van de middelingstijd van een jaar of een dag, kan het gaan om het zich bevinden in de buitenlucht op of bij: - stations en haltes voor openbaar vervoer; - parkeerterreinen; - rustplaatsen langs de snelweg en andere weggebonden activiteiten (tanken, pech onderweg); - winkels en andere daarmee vergelijkbare commerciële activiteiten; - de berm bij wegen; - langs en op het water, buiten krachtens de Whvbz aangewezen plaatsen; - vaarwegen en (zee)havens. Voor een belangrijk deel gaat het hier om weggebonden activiteiten of activiteiten die in het

[13] In samenhang met de overige voorbeelden uit de tabel lijkt bedoeld dat bij woningen en andere gebouwen bestemd voor wonen bij de gevel wordt gemeten of gerekend voor de jaargemiddelde en 24-uurgemiddelde waarden en daarnaast in de tuin indien deze een verblijfsfunctie heeft. In Nederland hebben voortuinen van woningen in het algemeen geen verblijfsfunctie en kan worden volstaan met het toetsen bij de gevel (geen blootstelling). Ook in de achtertuin hoeft niet specifiek te worden getoetst omdat indien toetsing bij de voorgevel, aan de wegzijde, uitwijst dat daar aan de norm wordt voldaan dit te meer zal gelden voor de achtertuin, die verder van de weg ligt.

	zwemgelegenheden (Whvbz).		verlengde van gebruik van de weg liggen.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
mw. C.M.J. Toenink
BEL/OMB

Telefoonnummer +31235145349
toeninkc@noord-holland.nl

Verzenddatum

28 JAN. 2022

Kenmerk
1768977/1768985

Uw kenmerk

Betreft: Resultaten NSL Monitoringsronde 2021

Geachte leden,

Graag berichten wij u over de resultaten van NSL Monitoringsronde 2021 (over het jaar 2020). NSL staat voor Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit.

Alle lidstaten van de Europese Unie moeten de Europese Commissie jaarlijks rapporteren over de luchtkwaliteit in hun land. Het Rijk stelt daarvoor ieder jaar een landelijke rapportage op, waarbij de luchtkwaliteit bij met name wegen, grootschalige industrie en veehouderijen aan de hand van modelberekeningen in kaart wordt gebracht. Dit is de NSL-monitoringsrapportage. Hierbij informeren wij u over de resultaten van de jaarlijkse NSL monitoringsronde voor onze eigen regio, waarbij wij gebruik maken van de gegevens uit de landelijke monitoringsrapportage.

Rapportage NSL Monitoringsronde 2021
Het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) stelt, in opdracht van het Rijk, de jaarlijkse nationale monitoringsrapportage op. De rapportage geeft inzicht in de ontwikkeling van de luchtkwaliteit in Nederland.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Het NSL is het samenwerkingsprogramma van de Rijksoverheid met decentrale overheden om overschrijdingen van de wettelijk vastgelegde Europese normen[1] voor stikstofdioxide (NO_2) en fijnstof (PM_{10} en $PM_{2,5}$) aan te pakken. Doel hierbij is het zo spoedig mogelijk voldoen aan de Europese normen voor stikstofdioxide en fijnstof.

In deze brief zijn allereerst de belangrijkste bevindingen van de NSL Monitoringsrapportage 2021 (over het jaar 2020) weergegeven en wordt de situatie in Noord-Holland globaal beschreven. Verder is aangegeven hoe, zowel vanuit het NSL als vanuit het Schone Lucht Akkoord (SLA), wordt gewerkt aan een permanente verbetering van de luchtkwaliteit in Nederland.

In bijlage 1 vindt u een korte samenvatting van de landelijke NSL-monitoringsrapportage over het afgelopen jaar en is een nadere beschouwing gegeven van de situatie in Noord-Holland.
De volledige rapportage met de resultaten van NSL Monitoringsronde 2021 is beschikbaar op
https://www.rivm.nl/publicaties/monitoringsrapportage-nsl-2021-stand-van-zaken-nationaal-samenwerkingsprogramma

Belangrijkste bevindingen

De NSL-monitoringsrapportage 2021 rapporteert over het jaar 2020 en geeft een prognose voor 2030. De belangrijkste bevindingen in de nationale monitoringsrapportage over 2020 zijn:

- het aantal overschrijdingen van de Europese normen voor stikstofdioxide (NO_2) en fijnstof (PM_{10}) is verder afgenomen.
- het aantal personen dat blootgesteld is aan hogere concentraties stikstofdioxide en fijnstof in Nederland is afgenomen.
- de lage concentraties voor stikstofdioxide en fijnstof komen onder andere door de maatregelen vanwege de uitbraak van het coronavirus SARS-CoV-2 in 2020. Er was daardoor binnen en buiten Nederland minder verkeer en economische activiteit, en dus minder uitstoot. Dit effect is waarschijnlijk tijdelijk. Het is niet duidelijk of dat helemaal verdwijnt als de maatregelen worden opgeheven.
- de verwachting is wel dat de luchtkwaliteit de komende jaren structureel verder verbetert doordat verkeer, industrie en veehouderijen minder stikstofdioxide en fijnstof uitstoten.

---

[1] De Europese norm voor de jaargemiddelde NO_2-concentratie is 40 $\mu g/m^3$. Voor fijnstof (PM_{10}) gelden twee normen: een jaarnorm en een etmaalnorm. Bij de jaarnorm is de grenswaarde een jaargemiddeldeconcentratie fijnstof van 40 $\mu g/m^3$ en bij de etmaalnorm mag maximaal 35 dagen per jaar een overschrijding van de fijnstofconcentratie boven de 50 $\mu g/m^3$ voorkomen, hetgeen equivalent is met een jaargemiddelde van 32,1 $\mu g/m^3$

Aantal overschrijdingen Europese normen stikstofdioxide (NO_2) en fijnstof (PM_{10}) is verder afgenomen

Gedurende de looptijd van het NSL is de luchtkwaliteit in ons land aanzienlijk verbeterd. De concentraties NO_2 en PM_{10} waaraan de bevolking gemiddeld genomen wordt blootgesteld zijn sinds 2010 flink gedaald. In het grootste deel van Nederland, en ook in Noord-Holland, liggen in 2020 de concentraties NO_2 en PM_{10} onder de Europese grenswaarden. Dit is het resultaat van zowel lokaal, nationaal en internationaal beleid.

Stikstofdioxide (NO_2)

Uit de landelijke monitoringsrapportage blijkt dat in 2020 de grenswaarde voor NO_2 op geen enkel NSL-toetspunt in Nederland is overschreden. Daarmee wordt voor het eerst op alle Nederlandse NSL-toetspunten voldaan aan de Europese grenswaarden voor NO_2.

Voor Noord-Holland werden in 2019 nog op drie toetspunten in de gemeente Amsterdam (gelegen langs de Stadhouderskade) overschrijdingen berekend. In 2020 was geen sprake van een overschrijding van de grenswaarde voor NO_2 op toetspunten in Noord-Holland.

Fijnstof (PM_{10} en $PM_{2,5}$)

Voor PM_{10} geldt dat in 2020 landelijk nog een beperkt aantal overschrijdingen zijn berekend in gebieden met industrie en veehouderijen. In onze provincie vallen hierbij de berekende overschrijdingen op één punt in de gemeente Velsen op. Dit punt is gelegen langs de Noordersluisweg. Het betreft hier een overschrijding van zowel de jaargemiddelde waarde voor PM_{10} als de etmaalnorm[1].
De huidige prognose is, dat ook in 2030 op dit punt overschrijdingen zullen worden berekend.

De berekende overschrijdingen in Velsen worden echter niet als feitelijke overschrijdingen beoordeeld, omdat op deze locatie mensen niet langdurig (mogen) verblijven. Daarom hoeft op deze locatie op basis van de wetgeving (in het kader van het blootstellingscriterium[2]) niet te worden getoetst voor PM_{10}. Dit is ook de reden dat de locatie in gemeente Velsen niet is opgenomen in Aanpassing NSL 2018. Eventuele verdere afstemming gebeurt rechtstreeks tussen het Rijk en gemeente Velsen. De provincie Noord-Holland speelt hier geen rol in.
In bijlage 1 wordt nader ingegaan op de situatie voor PM_{10} in Noord-Holland.

---

[2] Voor verdere toelichting hierop zie o.a. bijlage 1 en/of Monitoringsrapportage NSL 2021

Voor de berekende $PM_{2,5}$ concentraties langs wegen geldt dat in 2020, net als in 2019, overal aan de grenswaarde wordt voldaan.

Effect coronamaatregelen

De monitoringsrapportage laat zien dat de coronamaatregelen die in 2020 zijn getroffen de dalende trend van de NO_2 en PM_{10} achtergrondconcentraties hebben versterkt. Gemiddeld liggen die concentraties in 2020 voor NO_2 20% lager en voor PM_{10} 10% lager dan in 2019. Doordat veel mensen thuis gingen werken was er bijvoorbeeld minder verkeer op de weg en in de lucht, wat zorgde voor lagere emissies. Aangezien de coronamaatregelen voor een groot gedeelte ook in 2021 van kracht waren, is de verwachting dat de effecten ook in de volgende monitoringronde door zullen werken. Vanwege de tijdelijke aard van veel van de coronamaatregelen en het verwachte economisch herstel is de ontwikkeling van de emissies op korte termijn met meer onzekerheid omgeven dan gebruikelijk. Wel wordt aangenomen dat vanaf 2025 de economie zich op het groeipad bevindt van voor de crisis. In de prognoses van de achtergrondconcentraties voor 2030 is verondersteld dat er geen effect van de coronamaatregelen meer is. Dit geeft nog altijd een beeld met 40% lagere NO_2 concentraties en 25% lagere PM_{10} concentraties in 2030 ten opzichte van 2018 (op basis van bestaand nationaal en internationaal milieu- en klimaatbeleid).

Aantal personen dat blootgesteld is aan hogere concentraties NO_2 en PM_{10} in Nederland is structureel afgenomen

Uit analyses van het RIVM blijkt dat de achtergrondconcentraties voor NO_2, PM_{10} en $PM_{2,5}$ in Nederland verder zijn afgenomen in 2020 ten opzichte van voorgaande jaren. Hierdoor verbetert de gezondheid en neemt de kans op nieuwe overschrijdingen bij eventuele tegenvallende ontwikkelingen af. RIVM heeft berekend dat in Nederland in 2020 ongeveer 13 duizend personen (0,1% van de inwoners) zijn blootgesteld aan concentraties boven de (oude) advieswaarde[3] van de World Health Organization (WHO) voor PM_{10}. Dit aantal blootgestelden is flink kleiner dan in 2019; toen was dit rond de 540 duizend inwoners (zo'n 3% van de Nederlandse bevolking). Een nuancering hierbij is dat dit beeld, als gevolg van wisselende meteorologische omstandigheden[4], van jaar tot jaar kan fluctueren doordat de PM_{10} concentratie op locaties waar veel mensen wonen zich vlak rond de WHO-advieswaarde bevindt. Ook de coronamaatregelen in 2020 hebben zoals eerder genoemd bijgedragen aan de daling in bevolkingsgewogen gemiddelde concentraties. Wel is de verwachting dat de dalende trend van de concentraties in Nederland, zoals die al sinds 2010 wordt waargenomen, zich zal voortzetten op de

[3] De WHO-advieswaarden uit 2005 zijn 20 $\mu g/m^3$ voor PM_{10} en 40 $\mu g/m^3$ voor NO_2

[4] De meteorologische omstandigheden hadden in 2019 een relatief gunstig effect op de PM_{10} concentraties in Nederland

langere termijn. Het is daarom van belang om de ontwikkeling van de luchtkwaliteit nauwlettend te blijven volgen.

WHO-advieswaarden 2021

In september 2021 heeft de WHO nieuwe advieswaarden gepubliceerd[5]. Voor stikstofdioxide en fijnstof zijn deze flink naar beneden bijgesteld ten opzichte van de waarden uit 2005. Het aantal mensen in Nederland dat is blootgesteld aan jaargemiddelde concentraties boven de nieuwe advieswaarden ligt in vergelijking met de oude advieswaarden een stuk hoger: uit de nieuwe NSL-rapportage blijkt dat in 2020[6] voor PM_{10} ruim 12,8 miljoen en voor NO_2 ruim 14,7 miljoen inwoners worden blootgesteld aan concentraties hoger dan de nieuwe WHO-advieswaarden. Vanuit het Rijk is toegezegd, conform de motie Bouchallikh[7], om voor het zomerreces 2022 inzichtelijk te maken welke maatregelen nodig zouden zijn om in 2030 aan de nieuwe WHO-advieswaarden te voldoen. De bijstelling van de WHO-advieswaarden kan van invloed zijn op de EU-grenswaarden, die hierdoor in de toekomst mogelijk zullen worden aangescherpt.

Het NSL en het Schone Lucht Akkoord (SLA): samen blijven werken aan een schonere lucht

Het NSL is het samenwerkingsprogramma van de Rijksoverheid met decentrale overheden om overschrijdingen van de wettelijk vastgelegde Europese normen[1] voor stikstofdioxide (NO_2) en fijnstof (PM_{10} en $PM_{2,5}$) aan te pakken. Doel hierbij is het zo spoedig mogelijk voldoen aan de Europese normen voor stikstofdioxide en fijnstof. Deze normen geven een minimaal beschermingsniveau. Omdat ook onder de wettelijke grenswaarden sprake kan zijn van gezondheidseffecten, zet de Provincie zich middels het Schone Lucht Akkoord (SLA) samen met het Rijk en andere decentrale overheden in voor een permanente verbetering van de luchtkwaliteit, om gezondheidswinst voor alle Nederlanders te realiseren. Hierbij wordt toegewerkt naar de WHO-advieswaarden voor stikstofdioxide en fijnstof (PM_{10} en $PM_{2,5}$) in 2030.[8] Naast het gezondheidskundig voordeel dat dit biedt, wordt hiermee tevens de kans verkleind dat er nieuwe normoverschrijdingen

---

[5] De nieuwe advieswaarden zijn 15 $\mu g/m^3$ voor PM_{10} en 10 $\mu g/m^3$ voor NO_2.

[6] Voor $PM_{2.5}$ is deze analyse niet uitgevoerd.

[7] Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022, 30 175 nr. 387

[8] In het Schone Lucht Akkoord is afgesproken dat wordt toegewerkt naar de (oude) WHO advieswaarden in 2030. Daarbij is in het Akkoord opgenomen dat als er nieuwe advieswaarden worden vastgesteld, de deelnemers van het SLA onderzoeken hoe de nieuwe advieswaarden bij het akkoord kunnen worden betrokken. Het is op dit moment nog niet duidelijk welke extra maatregelen nodig zijn om aan de nieuwe WHO-advieswaarden te voldoen.

plaatsvinden bij eventuele tegenvallende ontwikkelingen, bijvoorbeeld als gevolg van wisselende meteorologische omstandigheden.

In bijlage 1 is een nadere toelichting opgenomen over de achtergrond van het NSL (inclusief de Aanpassing NSL 2018) en de wijze waarop het NSL wordt gemonitord door middel van de Monitoringstool en het SLA.

Tot slot

Het NSL loopt door tot de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Dit betekent dat u volgend jaar opnieuw een terugkoppeling krijgt van de monitoringsronde 2022 van het NSL. Tijdens de monitoringsronde 2022 zal voor de laatste keer de huidige monitoringstool gebruikt worden. Er is inmiddels gestart met de ontwikkeling van een nieuw instrument voor de monitoring van luchtkwaliteit onder de Omgevingswet én voor het Schone Lucht Akkoord. Deze zal naar verwachting in januari 2023 gereed zijn.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

Bijlage: 1. Rapportage resultaten NSL Monitoringsronde 2021

Reactie op haalbaarheidsonderzoek Deltares Plan Achteroever

24 december 2021

Haalbaarheidsonderzoek Plan Achteroevers

Op 17 november stuurde GS een brief en het Haalbaarheidsonderzoek Plan Achteroevers van Deltares naar GS. Dit als antwoord op de door GS gevraagde haalbaarheidsstudie naar het “Onderzoek Binnendijkse Achteroevers met zon, natuur en recreatie Wieringerhoek” (motie 115-2021).

In deze factsheet reageren Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland, Natuur en Milieu Noord Holland en Vogelbescherming Nederland graag op deze brief en studie.

Samengevat constateren wij dat Plan Achteroevers ongekende mogelijkheden biedt voor het bepalen van een grote waaier aan doelen. Dat plan Achteroevers fors meer duurzame energie kan opleveren dan door Deltares is doorgerekend op basis van de twee varianten in het plan. En dat met natuurwinst, in plaats van natuurverlies zoals in Plan Buitendijks. We roepen u dan ook op af te zien van Plan Buitendijks en de ruimte te bieden voor een verdere verkenning met stakeholders voor het Plan Achteroevers.

Natuur en landschap

De initiatiefnemers van Plan Achteroevers - Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland, Natuur en Milieu Noord Holland en Vogelbescherming Nederland - zijn blij dat de haalbaarheidsstudie van Deltares laat zien dat het Plan Achteroevers een belangrijke bijdrage kan leveren aan de versterking van natuur en biodiversiteit in de Wieringermeer en aan het behalen van de instandhoudingsdoelen van Natura2000, zijnde in dit geval het IJsselmeer. Op het gebied van natuur en landschap scoort het plan goed, ook al zijn de bouwstenen nog geen uitgewerkt ontwerp.

Daarnaast laat de recente studie van Rijkswaterstaat met de ‘Actualisatie doeluitwerking vogelrichtlijnsoorten IJsselmeergebied 2020’ zien dat het slecht gaat met de vogels in het open water. Daarom is het belangrijk de discussie aan te gaan hoe we dit tij op allerlei vlakken kunnen keren.

Het Plan Achteroever was nooit bedoeld als vervanger van de PAGW-ambities, zoals Deltares suggereert. Het plan is wel een volwaardige meekoppelkans. Met dit plan laten de

initiatiefnemers zien dat het combineren van diverse opgaves ruimte biedt aan prachtige nieuwe landschapsvormen.

Potentie opwek duurzame energie groter dan Deltares schetst

Het Deltares rapport doet in onze ogen geen recht aan de potentie die de bouwstenen uit onze verkenning bieden voor de opwek van duurzame energie met zonnepanelen. In ons voorstel voor de invulling van de achteroevers zijn we gestart met de “Over de Oevers-variant” van de MIRT Wieringerhoek. Daar borduren de varianten uit het rapport van H+N+S op voort. We hebben daarbij gerekend met het rendement van zonnepanelen zoals dat in de RES wordt gebruikt. Je kunt hetzelfde oppervlak ook doorrekenen met de rendementen van de zonnepanelen die Plan Buitendijks gebruikt. Dan wordt de opbrengst aanmerkelijk hoger.

Tegelijk kun je de verhouding tussen zonnepanelen, natuur en de andere bouwstenen in het zoekgebied direct achter de dijk, anders inrichten ten gunste van zonnepanelen. Dat levert dus meer energie-opwek op, zeker met de zonnepanelen die Plan Buitendijks toepast. Tot slot kun je de oppervlakten van plan Buitendijks ook binnendijks realiseren. Dan realiseer je net zoveel energie-opwek als plan Buitendijks doet.

We delen de conclusie van GS dan ook niet, dat het Plan Achteroevers geen alternatief is voor het Buitendijkse plan. Dat hangt helemaal af hoe je de bouwstenen inzet en hoeveel bouwstenen je voor de opwek voor zon inzet. In het overzicht hieronder is in een aantal scenario’s zichtbaar gemaakt wat de potentie voor het opwekken van duurzame energie is van Plan Achteroevers. Onze benadering is gericht op het bieden van “puzzelstukjes” waarmee wij met alle betrokkenen en gewenst toekomstbeeld kunnen samenstellen. Onderstaande tabel toont dat door het leggen van meet Zonne-energie-puzzelstukjes het rendement op dat vlak moeiteloos te verhogen is.

Variant	Totaal oppervlak in hectaren	Oppervlak zon + natuur	RES rendement per hectare (50% zon) TWh	Totaal in TWh	Procent van plan buitendijk	Buitendijks rendement per hectare (50% zon)	Totaal in MWh	Procent van buitendijk
Natuurvariant I	815	180	0,000345	0,062	3,88	0,001185	**0,213**	**13,33**
Natuurvariant II	815	135	0,000345	0,047	2,91	0,001185	**0,160**	**10,00**
Variant 50% vd strook ingevuld met bouwsteen zon	815	407	0,000345	0,140	8,78	0,001185	**0,482**	**30,14**
Variant 75% vd strook ingevuld met bouwsteen zon	815	611,25	0,000345	0,211	13,18	0,001185	**0,724**	**45,27**
Variant 100% vd strook ingevuld met bouwsteen zon	815	815	0,000345	0,281	17,57	0,001185	**0,966**	**60,36**
Oppvervlakte plan buitendijk binnendijks realiseren	4500	1350	0,000345	0,466	29,11	0,001185	**1,600**	**99,98**

Opwek Buitendijk: 1,6 Twh. 4500 hectare (moeras)land. Waarvan 1350 hectare met zonnepanelen - 50% bedekt.

Rekenvoorbeeld

Om dat te illustreren met een rekenvoorbeeld: stel dat het oppervlak van de “Achter de Oevers-variant” gebuikt wordt voor de bouwsteen natuur en energie-opwek dmv zon. Dan kan met slechts 18 procent van het oppervlak benodigd voor Plan Buitendijks, al 60 procent van de hoeveelheid energie worden opgewekt waarin Plan Buitendijks zou voorzien. Bovendien wordt er dan netto 400 hectare meer natuur gecreëerd. Terwijl met Plan Buitendijks het oppervlak natuur met 1350 hectare afneemt en daarnaast 3150 hectare waternatuur met een N2000-doelstelling wordt omgezet in droge of halfnatte natuur, die niet past bij de N2000 doelstelling van het open water.

Samengevat roepen we de provinciale staten met op, af te zien van Plan Buitendijks en de ruimte te bieden voor een verdere verkenning met stakeholders voor het Plan Achteroevers.

Met vriendelijke groet,

Manon Tentij – Vogelbescherming Nederland
Willem Hellevoort – Natuurmonumenten
Ernest Briët – Landschap Noord-Holland
Sijas Akkerman – Natuur en Milieufederatie Noord-Holland

Aan BIJ 12
Leidseveer 2
3511 SB UTRECHT

Afschrift naar:
leden Ged. en Provinciale Staten
Dreef 3
2012 HB Haarlem

Texel, 29 december 2021
Betreft : **Bezwaarschrift tegemoetkoming faunaschade**
Uw kenmerk : TKA : 111240

INGEKOMEN 31 DEC. 2021

Geachte heer, mevrouw,
Ik ben Frits Witte, vertegenwoordig de Firma Witte – Correa, Lageveld 5 1794 GE Oosterend NH en maak bezwaar tegen de korting van 20 % op het getaxeerde bedrag Faunaschade grasland.

Van u heb ik uw beslissing op de aanvraag tegemoetkoming faunaschade voor de zomer van 2021 ontvangen. U heeft de getaxeerde schade beoordeeld aan de hand van de ' **beleidsregel tegemoetkoming faunaschade Noord-Holland '**
De getaxeerde schade is met **20 procent gekort** terwijl dat altijd **5 procent was.** Zoals u kunt begrijpen ga ik hiermee niet akkoord en teken daarom bezwaar aan. Om te korten in een tijd dat alle **KOSTEN stijgen** is dit niet te begrijpen.

We hebben een agrarisch bedrijf met grasland waarop melkkoeien plus jongvee worden gehouden en snijmais . De totale oppervlakte is ongeveer 40 ha. De grootste oppervlakte van de cultuurgronden ligt binnen het Kooirecht van eendenkooi Spang. Jaarlijks hebben we veel schade door de grote aantallen ganzen aan het grasland. Het verjagen van ganzen binnen het kooirecht is beperkt. Verjagen met het geweer en ondersteunend afschot is niet toegestaan. Alleen vlaggen aan stokken, poppen, gespannen draden over de percelen en zelf verjagen worden ingezet om de schade te voorkomen c.q. beperken. De praktijk leert dat al deze middelen en inspanning slechts een korte werkingsduur hebben. Gedreven door de honger van de ganzen uit de nabij gelegen natuurgebieden zijn de oorzaak van de ganzen schade aan ons grasland en soms snijmais.

Op de getaxeerde schade van 1.436,16 euro is dit jaar 20 % eigen risico ingehouden en is er 300,00 euro bij de aanvraag aan leges betaald. Ik maak daar bezwaar tegen.

Mijn argumenten tegen uw besluit zijn de volgende:

1. De provincie Noord-Holland en Gedeputeerde Staten in het bijzonder, willen een **betrouwbare overheid zijn.** In werkelijkheid is hier echter **geen** sprake van. Gedeputeerde staten houden zich **niet** aan het vertrouwensbeginsel. Zij houden zich niet aan de duidelijke belofte van Gedeputeerde Staten aan Provinciale Staten gedaan op 3 oktober 2016 waarbij is toegezegd dat **95%** van de ganzenschade zal worden vergoed zolang het schadeniveau **van 2005** niet is bereikt. Ongetwijfeld weet u dat de schade veroorzaakt door ganzen aan landbouwgewassen in de provincie Noord-Holland nog steeds aanzienlijk **hoger** is dan het niveau 2005.
   Gedeputeerde Staten dienen deze **toezegging** aan **Provinciale Staten** te respecteren maar dat doen Gedeputeerde Staten ten onrechte niet.

Notulen Provinciale Staten van Noord-Holland 3 oktober 2016

2 .Het huidige College van Gedeputeerde Staten meende dat de grondeigenaren en gebruikers meer moesten worden geprikkeld om schade te voorkomen en te bestrijden. Het is een feit dat de meeste eigenaren en gebruikers, met hulp van de jagers, allang doen. Op **4 juni 2020** hebben Gedeputeerde Staten in een brief aan Provinciale Staten aangegeven met een aantal **handvatten** te zullen komen waardoor eigenaren en gebruikers meer zouden kunnen doen om de ganzenschade te voorkomen en te voorkomen en te bestrijden. Hier is echter **niets** van terecht gekomen. Mooier nog het gebruik van machtiging zomerganzen werd met een maand gekort. Gebruik van de machtiging ging van 1 november terug naar 1 oktober 2021. Van het geschrevene in de brief van 4 juni 2020 is niets terecht gekomen. Sterker nog, niet alleen de (beleids)handvatten die door Gedeputeerde Staten waren toegezegd zijn niet uitgewerkt, maar ook het kader voor het uitvoeren van populatiebeheer, het Faunabeheerplan Ganzen 2015 – 2020, is niet aangepast. De ontheffingen en uitvoeringsregels in dit plan voor het kunnen uitvoeren populatiebeheer zijn onveranderd gebleven. Dus wel nieuwe **strengere beleidsregels** maken maar niet de handvatten aanbieden om die schade te voorkomen of bestrijden. Dat is onrechtvaardig en onaanvaardbaar .

3.Van de zijde van LTO Noord,NMV en Boeren in Actie Noord Holland is d.d. 19 april 2021 een brief gestuurd aan gedeputeerde E.Rommel over deze ganzenproblematiek. Deze brief, waarin duidelijk wordt gemaakt dat er van de handvatten als hierboven bedoeld niets is terecht gekomen en zelfs inhoudelijk nooit beantwoord. Dat is onbehoorlijk en onzorgvuldig te noemen.

4.De handelswijze is in strijd met het recht op eigendom (eerste protocol, artikel 1 van het Europees verdrag voor rechten van de mens) U zorgt ervoor dat ik word geconfronteerd met een individuele disproportionele last. Immers wel korten op de tegemoetkoming maar geen mogelijkheden geven om schade te voorkomen waardoor ik met grote schadeposten wordt geconfronteerd die ik voor groter deel zelf zou moeten dragen terwijl er niets wordt gedaan met de uitgangspunten verwoord in de brief van 4 juni 2020.
De aanpassing van de beleidsregel voor wat betreft de verhoging van het eigen risico van 5 naar 20% dient buiten werking te blijven ofwel niet toegepast te worden.

Het verzoek is om het bezwaar gegrond te verklaren en om de korting terug te brengen tot 5 procent van het schadebedrag.

Met vriendelijke groet,
Frits Witte

Afz: Firma Witte-Correia, Lageveld 5 1794 GE Oosterend NH

Aan de minister van I&W, LNV
Rijkswaterstaat
Provincie Friesland
Provincie Flevoland
Provincie Noord-Holland
Provincie Overijssel
Provinciale Waterschappen
PWN

Cc Pers en diverse betrokkenen

Betreft: 19 januari 2022,

Falend toezicht op de Natura 2000 status van het IJsselmeer

Geachte overheden Inzake Natura 2000 IJsselmeer,

Rijkswaterstaat wil meewerken aan het opstellen van een planMER voor zandwinning in het kwetsbare IJsselmeer. Dit is schokkend omdat het IJsselmeer is aangewezen als Ramsar/ Natura 2000 verdragsgebied en als zoetwaterbekken van dwingend nationaal belang. Op basis van het Natura 2000 beheerplan mogen in de grootste delen van het IJsselmeer, de rode zones feitelijk geen ingrepen worden gedaan.

Het lijkt dus geen zin te hebben om voor de rode gebieden van het IJsselmeer een planMER op te stellen, mede gezien het Nationaal Waterplan (NWP) en de bestemmingsplannen, waarin gemeentes zoals De Fryske Marren volgens de Raad van State geen wijziging behoeven te brengen.

Het is los daarvan niet duidelijk waarom alleen voor het kwetsbare IJsselmeer een planMER zou moeten worden opgesteld, in plaats van voor een groter gebied waarin ook de minder schadelijke alternatieven kunnen worden onderzocht en afgewogen.

Op 18 november 2021 organiseerde Rijkswaterstaat in het kader van de Natura 2000 Agenda IJsselmeergebied een platformbijeenkomst over delfstoffen. Het ochtendgedeelte stond in het teken van de zandwinning in het IJsselmeer. De zandwinners hebben veel plannen en kansen besproken. Rijkswaterstaat heeft nagelaten de zandwinners te wijzen op de Natura 2000 status.

Rijkswaterstaat wees er ook niet op dat het IJsselmeer is beschermd als grootste drinkwaterreserve voor Nederland. 3 miljoen Nederlanders zijn voor drinkwater afhankelijk van het IJsselmeer. Er is nu al sprake van verzilting. De inlaat voor drinkwatervoorziening bij Andijk moet regelmatig, ook deze herfst, worden gesloten omdat het zoutgehalte te hoog is. Ook het uitdiepen van vaargeulen bij Cornwerd moest dit jaar worden stilgelegd. Voortgaande verzilting door het beroeren van de oude zoutlagen in de voormalige getijdendelta moet voorkomen worden.

Ook de verdere wet- en regelgeving m.b.t. het IJsselmeer is buiten de bespreking gebleven. De overheid schiet hier te kort. Het Comité Geen Zandindustrie IJsselmeer is verbaasd over

de algehele teneur in deze bijeenkomst, namelijk dat er hoe dan ook zand zou kunnen worden gewonnen uit het IJsselmeer.

Voordat een planMER kan worden opgesteld moet er worden vastgesteld dat er sprake zou zijn van een groot openbaar belang bij zandwinning in de beschermde rode zones van het IJsselmeer. Het comité Geen Zandindustrie verzoekt de overheden om geen planMER in te stellen voor de rode zones van het IJsselmeer, zolang geen onderzoek is gedaan of er eventueel groot openbaar belang zou zijn voor zandwinning op deze plek.

> Er is immers nog voor circa 10 jaar voldoende zandwinning vergund en er zijn voldoende alternatieven. Nut en noodzaak van (industrie)zandwinning op deze plek staan niet vast. De klimaattransitie maakt het niet aannemelijk dat na 2025 nog in dezelfde mate beton en metselspecie zullen worden gemaakt, gezien de grote uitstoot van CO_2 die bij de productie daarvan optreedt.

Het IJsselmeer is een uiterst waardevol landschap, dat van onmisbaar belang is voor Nederland door zijn natuur, openheid, rust, voedsel voor vogels en vissen, en bron van gezond water. Deze waarden vragen om bescherming, niet om ingrijpende plannen of herschepping van natuur.

Conclusie

We doen een dringend beroep op u en de samenwerkende overheden om voordat er verdere stappen worden gezet richting een planMER voor het IJsselmeer, eerst grondig vast te stellen of de verdrag, wet- en regelgeving dit wel toelaten. De bescherming, zoals van Natura2000, Ramsar en het Nationaal Waterplan, is niet voor niets door onze wetgever van toepassing verklaard op het unieke natuurgebied van het IJsselmeer. Een planMER lijkt geen zin te hebben voor de rode gebieden van het IJsselmeer. In elk geval dient een planMER zich niet te beperken tot het kwetsbare IJsselmeer maar dient een groter gebied te worden onderzocht, zodat ook alternatieven in beeld komen.

Hoe dan ook dient eerst een serieus onderzoek te worden ingesteld naar nut en noodzaak van zandwinning in het IJsselmeer voor de cement- en betonindustrie op de lange termijn.

Hoogachtend,
Comité Geen Zandindustrie IJsselmeer,

https://geenzandindustrieijsselmeer.nl/

Aan de Provinciale Staten van Noord-Holland per mail: post@noord-holland.nl

Huizen 18 januari 2022

Betreft: Natuurbrug N 525

Geacht College,

De VVG stelt zich statutair tot doel het bijzondere eigen karakter van de natuur, de landschappelijke en stedelijke gebieden en het cultureel erfgoed in het Gooi en omstreken zo goed mogelijk te beschermen en om duurzame ontwikkeling te bevorderen.

Bij uw organisatie is in samenwerking met het Goois Natuur Reservaat de bouw van een natuurverbinding over de N 525 tussen de A1 en Hilversum in voorbereiding.
Deze natuurverbinding is het sluitstuk in de reeks van natuurverbindingen die samenhang van de Gooise natuurgebieden onderling moet voltooien en daarmee de samenhang van de gehele Utrechtse Heuvelrug completeert. Wij als vereniging zijn dan ook verheugd dat ook deze laatste schakel zal worden gerealiseerd.
Desalniettemin zijn er ook zorgen. In dit geval de N 525 zelf.

Met de vaststelling van de Omgevingsverordening NH2020 op 17 november 2020 door de Provinciale Staten zijn ook de bijzondere provinciale landschappen (BPL) vastgesteld. Dit ter bescherming en zo mogelijk versterking en verbetering van de landschappelijke kwaliteiten.
De N 525 is in het BPL ‘Het Gooi’ aangewezen als onderdeel van de zgn Ruimtelijke dragers: de driedimensionale structuren en lijnen die in het (vlakke) landschap het beeld bepalen en begrenzen.

Volgens de beschrijving gaat het om oude verbindingswegen, schaapsdriften en doodwegen die een radiaal stelsel vormen, dat veelal vanuit de dorpskern uitwaaiert. Dit is kenmerkend is voor hogere zandgronden. De oude verbindingswegen zijn meestal beplant.
Voor de interpretatie en toetsing stelt het BPL ‘Het Gooi’ het volgende:
Veel wegen in het Gooi zijn zeer oud. Ze zijn van hoge tot zeer hoge cultuurhistorische waarde. Sommige schaapsdriften zijn onveranderd gebleven.
Van andere wegen is de oorspronkelijke staat en herkenbaarheid aangetast door stedelijke en infrastructurele ontwikkelingen. Ruimtelijke ontwikkelingen zijn een aantasting van deze kernkwaliteit als zij de cultuurhistorische waarde (verder) verminderen. Ruimtelijke ontwikkelingen zijn ook een aantasting van deze kernkwaliteit wanneer zij belevingsaspecten zoals reliëf, continuïteit en profiel, niet in acht nemen.

De N525 is zo’n oude doodweg, waarvan de belevingsaspecten zoals reliëf, continuïteit en profiel, in acht dienen te worden genomen.

Postbus 1080
1270 BB Huizen

Het plan voor de ecologische verbinding over de N525 gaat uit van een viaduct over de weg. Daarbij blijft de weg als zodanig in stand, maar het profiel en de continuïteit van de weg worden door de aanleg van het viaduct ernstig verstoord. Zo verdwijnt b.v. voor verkeer komende uit de richting Hilversum het zicht op het gebouw van het huidige Museum Hofland, een voormalige tolhuis direct gelegen naast het Sint Janskerkhof. Dat is de plek waar in het verleden alle doodwegen uit het Gooi naartoe leidden. Tevens zullen, volgens het plan over een lengte van enige honderden meters de bomen langs de weg moeten worden gekapt. Deze bomen bepalen het laanvormige karakter.

Uit de stukken die het plan onderbouwen blijkt dat er onderzoek is gedaan een varianten voor zowel een bovengrondse als een ondergrondse ecologische verbinding. Het onderzoek naar de ondergrondse verbinding heeft zich beperkt tot de vraag welke soorten er van de verbinding gebruik zouden maken ten opzichte van de bovengrondse verbinding. De ruimtelijke kwaliteit, de technische mogelijkheden en de kosten zijn, voor zover wij begrijpen niet afgewogen.

De leden van onze vereniging, bijeen in de algemene ledenvergadering, zijn van menig dat de gekozen variant voor de ecologische verbinding tussen de Zuider- en de Westerheide het landschappelijk karakter van de N525 ernstig verstoort en dat de historische waarde van het Sint Janskerkhof en het naastgelegen gebouw van het Museum Hofland wordt aangetast. Zij stellen voor dat, voordat definitieve besluiten worden genomen in de vorm van een bestemmingswijziging, nader wordt onderzocht wat de consequenties zijn van een ondergrondse verbinding in ruimtelijk opzicht, de mogelijkheid tot behoud van de laanvormende bomen langs de N525, de werkelijke ecologische functionaliteit van de verbinding op grond van een reëel ontwerp, en van de kosten.

Hoogachtend,

J. Metz, voorzitter A.L. van Elten, plv. secretaris

c.c. Het Goois Natuur Reservaat t.a.v. mevrouw K. Kos: kos@gnr.nl
B&W van de gemeente Laren: bestuurssecretariaat@laren.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Zijne Excellentie de heer H. Staghouwer
Hare Excellentie, mevrouw C. van der Wal-Zeggelink

Afschrift aan: Provinciale Staten van Provincies
Interprovinciaal Overleg (IPO)

Datum: 17 januari 2022
Kenmerk: U220126

Producentenorganisatie Varkenshouderij (POV), Nederlandse Melkveehouders Vakbond (NMV), Nederlandse Vakbond Pluimveehouders (NVP) en Nederlandse Akkerbouw Vakbond (NAV) willen eerst helderheid over de plannen en goede afspraken met u maken, alvorens uitwerking wordt gegeven aan het Regeerakkoord. Het nieuwe Regeerakkoord en de grote stapel stikstofrapporten van 2021 hebben op het platteland allerminst duidelijkheid gebracht. Integendeel, deze zorgen voor grote onzekerheid en veel onrust bij onze boerengezinnen.

Met het verschijnen van het Regeerakkoord is er een nieuwe werkelijkheid ontstaan: een versnelling van de natuur- en stikstofambities van 2035 naar 2030. Bij het Regeerakkoord was er de aankondiging van 'niet vrijblijvende gesprekken' met boeren als vrijwilligheid onvoldoende oplevert. Daarnaast de beschikbaarstelling van 25 miljard euro voor de uitkoop van bedrijven, aankoop van gronden, innovaties e.d. Gelet op de beschikbare bedragen lijkt het kabinet af te koersen op de opkoop van duizenden veehouderijbedrijven en meer dan 100.000 hectare landbouwgrond.

Het kabinet kiest voor een gebiedsgerichte aanpak, waarin provincies het voortouw krijgen. Die zullen ongetwijfeld gaan werken met 'gebiedscommissies' in allerlei varianten. Gelet op het Regeerakkoord en de zeer ingrijpende gevolgen die daaruit voortvloeien voor de agrarische sector en het platteland, vinden wij dat er éérst op landelijk niveau afspraken met ons moeten worden gemaakt.

Er moeten vooraf heldere afspraken worden gemaakt over:
- de randvoorwaarden voor die gebiedsprocessen;
- de zorgvuldigheid en onafhankelijkheid bij de ecologische analyses, die nu overigens nog niet wordt toegepast;
- zeggenschap, rechtszekerheid (o.a. PAS melders en vergunningen) en rechtsbescherming voor boeren.

Wij zijn bereid om met onze mensen constructief aan overleggen deel te nemen en daarmee draagvlak onder boeren te vergroten. Maar instappen in processen met grote belangen en bedragen, die niet met landelijk afgesproken waarborgen zijn omgeven, leidt niet tot vruchtbare samenwerking.

We gaan hierover graag op korte termijn met u in gesprek.

Hoogachtend,

Linda Verriet
Voorzitter POV

Bart-Jan Oplaat
Voorzitter NVP

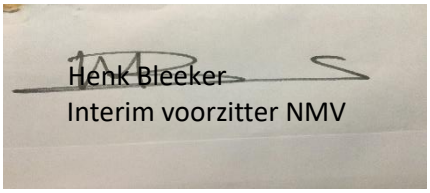

Henk Bleeker
Interim voorzitter NMV

Teun de Jong
voorzitter NAV

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	8709
Extern Zaak ID	1744001
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 februari 2022
Agendapunt	17.f
Titel	Natuur: Salderingsovereenkomst NNN Mijzerdijk 1 Ursem, gemeente Koggenland (C-agenda NLG 07-02-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/GRN

Bijlagen
Salderingsovereenkomst Mijzerdijk 1 Ursem.docx
Brief aan PS over salderingsovereenkomst NNN Mijzerdijk 1, Koggenland.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	27 december 2021
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**7 februari 2022**

Toelichting

Het college stemt in met de salderingsovereenkomst NNN tussen de provincie en de gemeente Koggenland, met daarin maatregelen die ervoor zorgen dat de uitbreiding van het agrarisch bouwvlak van een boerderij aan Mijzerdijk 1 te Ursem, gemeente Koggenland aan de voorwaarden van de provinciale Omgevingsverordening NH2020 voldoet.

SALDERINGSOVEREENKOMST NNN Mijzerdijk 1 te Ursem, gemeente Koggenland.

Partijen

I. De **Provincie Noord-Holland**, vertegenwoordigd door de Commissaris van de Koning, die krachtens opdracht ex artikel 176.2 Provinciewet rechtsgeldig wordt vertegenwoordigd door mevrouw E. Rommel, hierna te noemen: “Provincie”;

en

II. **Gemeente Koggenland** ten deze op grond van artikel 171 van de Gemeentewet rechtsgeldig vertegenwoordigd door mevrouw A. R. van Dolder, wethouder van de gemeente Koggenland, hierna te noemen “Gemeente”;

Hierna gezamenlijk te noemen: “Partijen”.

Overwegende dat:

A. Burgemeester en Wethouders van Koggenland voornemens zijn het bouwvlak aan Mijzerdijk 1 te Ursem te vergroten dat deels binnen het NNN-gebied Polder Mijzen in de Gemeente Koggenland is gelegen;

B. Artikel 6.43, vierde lid van de Omgevingsverordening 2020, hierna te noemen OV 2020, de gemeente verplicht er voor zorg te dragen dat de wezenlijke kenmerken en waarden, oppervlakte en samenhang van het Natuurnetwerk Nederland per saldo niet achteruit gaan;

C. Met het salderingsplan, die als bijlage bij deze salderingsovereenkomst is gevoegd, is onderbouwd dat door genoemd voornemen per saldo geen negatieve effecten optreden op de wezenlijke kenmerken en waarden, oppervlakte en samenhang van het Natuurnetwerk Nederland;

D. Partijen zich in deze salderingsovereenkomst wensen te conformeren zich aan de uitvoering van het salderingsplan.

Verklaren te zijn overeengekomen:

Artikel 1: onderwerp van de salderingsovereenkomst
Onderwerp van deze salderingsovereenkomst is het vergroten van het bouwvlak aan Mijzerdijk 1 te Ursem dat deels binnen het NNN-gebied Polder Mijzen in de Gemeente Koggenland is gelegen. Aan de salderingsovereenkomst is het salderingsplan als bijlage toegevoegd. Deze bijlage maakt onderdeel uit van deze salderingsovereenkomst.

Artikel 2: uitvoering saldering maatregelen

1. De Gemeente verbindt zich jegens de Provincie om voor eigen rekening en risico de beheer- en inrichtingsmaatregelen zoals omschreven in het beheer- en inrichtingsplan te realiseren.
2. De Gemeente verbindt zich jegens de Provincie om, indien de initiatiefnemer van het project tot vergroting van het bouwvlak overgaat, de inrichtingsmaatregelen genoemd in het eerste lid binnen 18 maanden na het onherroepelijk worden van het wijzigingsplan te hebben afgerond.
3. De Gemeente verplicht zich jegens de Provincie om in het salderingsgebied natuurbeheer uit te voeren conform het beheer- en inrichtingsplan.
4. Indien 3 jaar na realisering van de beheer- en inrichtingsmaatregelen, bedoeld in het tweede lid, uit door de gemeente jaarlijks aan te leveren monitoringsgegevens blijkt dat de bijzondere soorten die in het omliggende NNN-gebied aanwezig zijn, zijn achteruitgegaan door de toegenomen verstoring ten gevolge van het wijzigingsplan Mijzerdijk 1 te Ursem, verplicht de gemeente zich tot het nemen van aanvullende maatregelen om de achteruitgang van de bijzondere soorten te stoppen.

Artikel 3: rapportage en meldingen

1. De Gemeente zal, tot het moment dat de maatregelen zoals omschreven in het beheer- en inrichtingsplan zijn voltooid, vanaf de start van de werkzaamheden als bedoeld in artikel 2, jaarlijks aan provincie schriftelijk verslag uitbrengen van haar inspanningen en van de resultaten met betrekking tot de uitvoering van bedoelde maatregelen.
2. Partijen verplichten zich elkaar schriftelijk te melden wanneer zij aan de in artikel 4 vermelde verplichtingen hebben voldaan.
3. De Gemeente verplicht zich om de provincie per omgaande te informeren over het onherroepelijk worden van het wijzigingsplan Mijzerdijk 1 te Ursem, en de start van de werkzaamheden.

Artikel 4. Planologische vastlegging

1. De provincie zal zich, met inachtneming van haar wettelijke verplichtingen, inspannen om zo spoedig mogelijk, doch in ieder geval binnen 2 jaar na ondertekening van deze overeenkomst de salderingsgronden in de Omgevingsverordening te doen begrenzen als NNN en de bestaande begrenzing ter plaatse van het bouwvlak Mijzerdijk 1 aan te passen.
2. De Gemeente zal zich, met inachtneming van haar wettelijke verplichtingen, inspannen om zo spoedig mogelijk, doch in ieder geval binnen 2 jaar na de datum waarop de provincie de in het eerste lid genoemde begrenzing heeft vastgesteld, voor de salderingsgronden in een ruimtelijk plan een passende bestemming te geven en regels in het belang van de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van het Natuurnetwerk Nederland op te doen nemen.

Artikel 5: geschillenregeling

1. Alle geschillen in verband met deze overeenkomst of met afspraken die daarmee samenhangen, worden beslecht door de bevoegde burgerlijke rechter te Haarlem. Een partij kan zich echter pas op andere wijze dan in kort geding tot de rechter wenden, indien het geschil niet volgens de procedure van het tweede tot en met vierde lid binnen 8 weken is opgelost.
2. Een partij die meent dat een geschil bestaat, deelt dat schriftelijk aan de andere partij mee. De mededeling bevat een aanduiding van het geschil.
3. Binnen 15 werkdagen na de dagtekening van de in het tweede lid bedoelde mededeling zendt elke partij zijn zienswijze omtrent het geschil, alsmede een voorstel voor een oplossing daarvan, aan de andere partij.
4. Binnen 15 werkdagen na afloop van de in het derde lid genoemde termijn overleggen partijen over een oplossing van het geschil. Elke partij kan zich door deskundigen doen bijstaan. Indien één van de

partijen binnen 15 werkdagen na afloop van de in het derde lid genoemde termijn de wens daartoe kenbaar maakt, wordt het overleg voorgezeten door een door partijen gezamenlijk te benoemen voorzitter.
5. Elke partij draagt haar eigen kosten, voortvloeiend uit de procedure van het tweede tot en met het vierde lid. De kosten van de in het vierde lid bedoelde voorzitter worden door elke partij voor een gelijk deel gedragen.

Artikel 6: inwerkingtreding en duur salderingsovereenkomst
1. Deze salderingsovereenkomst treedt in werking op de datum van ondertekening door de twee Partijen.
2. De overeenkomst eindigt op het moment dat de gemeente aan de provincie schriftelijk heeft bericht dat de in artikel 2 genoemde salderingsmaatregelen zijn gerealiseerd.
3. Op verplichtingen die doorlopen na beëindiging van deze overeenkomst als bedoeld in het tweede lid blijven de bepalingen uit deze overeenkomst onverkort van toepassing.

Aldus overeengekomen en in tweevoud ondertekend

Provincie,	**Gemeente**
Mevrouw E. Rommel, Gedeputeerde Provincie Noord-Holland	Mevrouw A.R. van Dolder Wethouder gemeente Koggenland
.....	.....
datum:	*datum:* .....
plaats:	*plaats:* .....

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
R.D. van Weissenbruch
BEL/GRN

Telefoonnummer +31235145162
weissenbrucr@noord-holland.nl

Verzenddatum
22 DEC. 2021

Kenmerk
1744001/1744155

Uw kenmerk

Betreft: Salderingsovereenkomst NNN Mijzerdijk 1, Koggenland

Geachte leden,

Graag informeren wij u dat wij op 21 december 2021 hebben ingestemd met een salderingsovereenkomst NNN (Natuurnetwerk Nederland) tussen de provincie en de gemeente Koggenland voor de uitbreiding van het te bebouwen oppervlak op het erf (hierna: bouwvlak) van een boerderij aan Mijzerdijk 1 te Ursem, gemeente Koggenland. In deze brief lichten wij dit nader toe. De salderingsovereenkomst zelf treft u aan als bijlage bij deze brief.

Situatie

De eigenaar van de boerderij aan Mijzerdijk 1 te Ursem heeft het voornemen het bouwvlak met 0,25 ha uit te breiden voor bebouwing, erfverharding en een struweelhaag. De uitbreiding ligt binnen de begrenzing van het NNN in Polder Mijzen, gemeente Koggenland.

Saldering

Om de uitbreiding van het bouwvlak mogelijk te maken wordt de saldobenadering toegepast. Dit betekent dat het stuk NNN waar de boerderij gaat uitbreiden (de aangetaste locatie) ontgrensd wordt uit het NNN en gecompenseerd wordt met een nieuw stuk natuur op een perceel in dezelfde polder, aan de Westmijzerdijk (salderingslocatie). Dit perceel maakt nu officieel nog geen deel uit van het NNN. Zo vindt er per saldo geen aantasting van het NNN plaats.

Geen effect op wezenlijke kenmerken

Deze saldering leidt niet tot een significant effect op de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN, omdat:

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

- Er geen sprake is van afname van het NNN. De beoogde salderingslocatie is namelijk in oppervlakte gelijk.
- De ontwikkeling niet leidt tot een significante aantasting van de onderlinge samenhang van het NNN. Het compensatiekavel grenst aan de oost- en noordzijde aan gronden die al tot het NNN behoren en vormt hiermee een ecologische eenheid.
- Er sprake is van een toename van kwaliteit van het NNN. De saldering leidt namelijk tot een versterking van de Polder Mijzen als weidevogelleefgebied omdat het deel dat uit de begrenzing gehaald wordt in de huidige situatie niet gebruikt wordt door weidevogels als leefgebied en het compensatiekavel wel.

Tot slot

Met de uitbreiding van het bouwvlak wordt voldaan aan de regels van artikel 6.43 van de Omgevingsverordening NH2020, dat gaat over het Natuurnetwerk Nederland en natuurverbindingen. De afspraken met betrekking tot de saldering zijn opgenomen in de salderings-overeenkomst. Hiermee wordt geborgd dat de salderingsmaatregelen tijdig worden uitgevoerd en dat de saldering planologisch wordt vastgelegd.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

Bijlage: Salderingsovereenkomst NNN Mijzerdijk 1 Ursem, gemeente Koggenland

INGEKOMEN 22 DEC. 2021

aanpak oostelijke vechtplassen

PS

GA OVP

Uw contactpersoon

N.C. van Goor

Programmamanager/secretaris OVP

telefoon: (023) 514 36 41

mail: secretariaat_ovp@noord-holland.nl

Aan de raad van de gemeente Wijdemeren
Postbus 190
1230 AD Loosdrecht

Verzenddatum

21 december 2021

Kenmerk

1029545/1758473

Uw kenmerk -

betreft: beëindiging onderzoek vaarverbinding Loosdrechtse Plassen-Hilversums Kanaal en afwikkeling zienswijzen

Geachte heer/mevrouw,

Binnen het gebied van de Oostelijke Vechtplassen wordt al meerdere jaren door vele partijen op een prettige manier samengewerkt aan de opgave dit gebied te ontwikkelen tot een aantrekkelijk 'vrijetijdslandschap'. Een groen en toegankelijk gebied waar mensen graag wonen, werken en recreëren. Eén van de projecten die we in gezamenlijkheid uitvoeren is een onderzoek naar de mogelijkheden voor het realiseren van een vaarverbinding tussen de Loosdrechtse Plassen en het Hilversums Kanaal.

In het gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen (en het bijbehorende uitvoeringsprogramma) hebben wij als partijen afgesproken een milieueffectrapportage (MER) op te stellen voor een eventuele vaarverbinding Loosdrechtse Plassen-Hilversums Kanaal. Uw raad is bevoegd gezag voor de daarbij te doorlopen MER-procedure. In het uitvoeringsprogramma is ook bepaald dat de stuurgroep Oostelijke Vechtplassen uw raad adviseert over deze procedure en ook over het te nemen besluit over het wel of niet tot stand brengen van een vaarverbinding en de wijze waarop dat dient te gebeuren.

Zoals u waarschijnlijk heeft vernomen heeft de stuurgroep op 4 oktober jl. besloten het onderzoek naar deze vaarverbinding niet voort te zetten en de focus te richten op alternatieven die de watersportsector eveneens vooruit kunnen brengen. Via deze brief informeren wij u over de achtergronden bij dit besluit en adviseren wij u over een goede afwikkeling van de MER-procedure.

Staken onderzoek vaarverbinding

Het MER-onderzoek naar de vaarverbinding Loosdrechtse Plassen-Hilversums Kanaal levert belangrijke informatie op: het maakt onder meer duidelijk dat veel routevarianten niet haalbaar zijn.

Enkel de route via de Loenderveenseplas Oost en de Vuntus biedt kansen om de gevolgen voor de natuur te mitigeren. Tegelijkertijd meldt het MER-rapport dat het verzilveren van die kansen niet eenvoudig zal zijn. Om daar duidelijkheid over te krijgen is een vervolg op het MER noodzakelijk waarbij de overgebleven routevariant concreet wordt uitgewerkt en de eventuele effecten ervan inzichtelijk worden gemaakt.

P/a secretariaat GA OVP
t.a.v. mw. P. van den Boogaard
Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl

In de stuurgroep is gesproken over het wel of niet voortzetten van het MER-onderzoek. Conform de afspraken in het gebiedsakkoord streven wij daarbij naar unanieme besluitvorming. De meningen van de partners over dit onderwerp liepen echter uiteen. Een aantal partners wil capaciteit en middelen anders besteden omdat zij de kans klein acht dat een vervolgonderzoek zal aantonen dat het effect op de natuur door de realisatie van de vaarverbinding gemitigeerd kan worden. Andere partners hechten juist zeer aan het verkrijgen van duidelijkheid over die haalbaarheid, dit met het oog op de benodigde impuls voor de waterrecreatie. De discussie hierover leverde geen unaniem besluit op. Daarop besloot de stuurgroep onafhankelijk adviseur Bart Krol in te schakelen voor een niet-bindend advies over de vervolgaanpak.

Bart Krol heeft eind september 2021 zijn advies over de vaarverbinding aan de stuurgroep gepresenteerd. U treft dit advies aan als bijlage bij deze brief.
Krol is van mening dat een vervolgonderzoek naar de vaarverbinding een logische volgende stap zou zijn in het proces. Gezien de uiteenlopende standpunten concludeert hij echter ook dat de stuurgroep hierover geen unaniem besluit zal gaan nemen. Zijn advies is dan ook de focus te richten op alternatieven voor de vaarverbinding. Lopende dit adviestraject heeft de watersportsector reeds een lijst met alternatieve projecten samengesteld.

Impuls waterrecreatie
De partners binnen het gebiedsakkoord zijn het met elkaar eens dat de watersportsector in het vechtplassengebied een stevige impuls verdient. De stuurgroep heeft daarom besloten de door de watersportsector opgestelde lijst met alternatieven te omarmen en als alternatief te zien voor de vaarverbinding Loosdrechtse Plassen-Hilversums Kanaal. De stuurgroep wil zich inspannen de alternatieven verder te brengen, te beginnen met een onderzoek naar de haalbaarheid, draagvlak en financierbaarheid ervan.

Als gevolg daarvan is dan ook door de stuurgroep op 4 oktober jl. besloten het onderzoek naar de haalbaarheid van een vaarverbinding Loosdrechtse Plassen-Hilversums Kanaal te beëindigen. Daarnaast is besloten de resterende financiële middelen die voor de vaarverbinding beschikbaar waren (ruim € 2,2 miljoen) te labelen voor de lijst met alternatieve projecten voor de watersport.

Voor het realiseren van de alternatieve projecten zal waarschijnlijk meer geld nodig zijn dan beschikbaar is binnen het gebiedsakkoord. Daarom is afgesproken dat de gezamenlijke partners op zoek gaan naar additionele middelen.

Intussen is een taskforce van start gegaan om de lijst met alternatieve projecten voor de watersport nader te onderzoeken op haalbaarheid, draagvlak en financierbaarheid. We hopen medio 2022 de eerste resultaten inzichtelijk te hebben.

Advies vervolg MER-traject vaarverbinding
Nu de vaarverbinding niet verder wordt onderzocht, kan de MER-procedure beëindigd worden. Wij verzoeken u dan ook de MER-procedure te staken. Dit betekent dat het niet nodig is dat u als raad een standpunt inneemt over de vele zienswijzen die over het MER-rapport bij u zijn ingediend.

Omdat u de MER-rapportage destijds ter inzage heeft gelegd en een ieder heeft uitgenodigd een zienswijze in te dienen, adviseren wij u de indieners een brief te sturen. In die brief kunt u toelichten dat de stuurgroep Oostelijke Vechtplassen het onderzoek naar de vaarverbinding heeft stopgezet, dat daarom ook de MER-procedure beëindigd wordt en dat de raad om die reden geen standpunt zal innemen over de ingediende zienswijzen.

Tot slot
De stuurgroep Oostelijke Vechtplassen kijkt graag naar nieuwe mogelijkheden, ook voor het versterken van de waterrecreatie. We zijn dan ook verheugd dat we in gezamenlijkheid de taak oppakken om met een gewijzigde insteek te werken aan een impuls voor de waterrecreatie in de Oostelijke Vechtplassen.

Wij danken u voor uw inzet en betrokkenheid bij de MER-procedure en verwachten u te zijner tijd goede en haalbare alternatieven voor de watersport te kunnen voorleggen.

Met vriendelijke groet,

Stuurgroep Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen,
namens dezen,

Secretaris stuurgroep Oostelijke Vechtplassen,
Nanette van Goor

Deze brief is digitaal vastgesteld en daarom niet ondertekend.

Bijlage:
Onafhankelijk, niet-bindend advies verder onderzoek vaarverbinding Loosdrechtse Plassen- Hilversums Kanaal, Bart Krol en Fiona van der Burgt (28-09-2021).

Kopie aan:
- college van burgemeester en wethouders van de gemeente Wijdemeren
- college van gedeputeerde staten van de provincie Noord-Holland
- college van provinciale staten van de provincie Noord-Holland

Onafhankelijk, niet-bindend advies verder onderzoek vaarverbinding Loosdrechtse Plassen – Hilversums Kanaal

Bart Krol, Fiona van der Burgt

Foto waterrecreatie uit gebiedsvisie recreatie & toerisme (ZKA & Bureau Vrolijks

Inhoudsopgave

1. Management Samenvatting **3**

1.1. Leeswijzer *3*

2. Introductie **4**

2.1. Methode *5*

3. Niet-bindend advies onderzoek vaarverbinding **6**

3.1. Vaarverbindingen in en rond de OVP *6*

3.2. MER-traject *6*

3.3. Doel, nut en noodzaak *7*

3.4. Conclusie *8*

4. Alternatieven **9**

4.1. Overzicht financiering *9*

4.2. Randvoorwaarden *10*

4.3. Alternatieve wensen recreatie op het water *10*

4.4. Overige wensen *12*

5. Governance **13**

5.1. Verbeteren implementatie MGA *13*

5.2. Toekomstige uitdagingen: drinkwatervoorziening *14*

6. Conclusies en reflecties **15**

Bijlage I: Gesprekken **16**

Bijlage II: Documenten **17**

1. Management Samenvatting

Binnen de Stuurgroep van het gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen is een geschil ontstaan over het wel of niet verder onderzoeken van de mogelijkheid van een vaarverbinding Loosdrechtse Plassen Hilversums Kanaal (LP-HK). Dit document is een onafhankelijk, niet-bindend advies over dit geschil, opgesteld door Bart Krol, bureau SpaarSaam en Fiona van der Burgt, bureau Over Morgen. Het document is tot stand gekomen aan de hand van 28 gesprekken met de partijen uit het gebiedsakkoord. We beantwoorden hierin drie vragen:

1. Moet de Stuurgroep wel of niet doorgaan met het onderzoek/verkenning/MER-procedure voor de vaarverbinding LP-HK?
2. Welke alternatieven zijn er voor de vaarverbinding die een impuls geven aan de (water)recreatie in het gebied?
3. Wat leert dit traject over de samenwerking? Wat kan hier in de toekomst aan verbeterd worden?

Met betrekking tot vraag één concluderen wij dat het advies van de commissie MER duidelijk is: als men de mogelijkheid van een vaarverbinding open wil houden, zal het huidige MER gecompleteerd en verbeterd moeten worden. Wij vinden het completeren van het MER een logische vervolgstap in het proces. Wij constateren echter dat een besluit tot vervolgonderzoek in de Stuurgroep niet genomen gaat worden. De huidige opvattingen van deelnemers in de Stuurgroep in combinatie met de huidige governance-structuur maken dat onmogelijk. Daarom adviseren we de Stuurgroep te focussen op alternatieven.

Hoewel de watersportsector van mening is dat het onderzoek naar de vaarverbinding voortgang zou moeten krijgen, hebben zij een lijst met alternatieve maatregelen ten behoeve van de watersport opgesteld. Deze maatregelen zijn veelal een verbetering van bestaande verbindingen; "quick-wins": snel te realiseren. Om deze maatregelen succesvol uit te voeren adviseren wij om 1) vast te houden aan de huidige gealloceerde budgetten voor de watersport in het gebiedsakkoord, 2) commitment en daadkracht te laten zien op realisatie ervan en 3) additionele financiering te zoeken. Met het huidige gealloceerde budget kunnen de ambities in het akkoord of de voorgestelde alternatieven immers niet gerealiseerd worden. Daarbij constateren wij dat er in de afgelopen jaren meerdere watersportprojecten in het gebied en omstreken geen doorgang hebben gekregen (Naardertrekvaart en 's Gravelandsevaart), en dat hier een mogelijkheid zou kunnen liggen voor alternatieve financiering.

Als laatste delen we enkele bevindingen rondom de governance structuur van het gebiedsakkoord. Er zitten kwetsbaarheden in de manier waarop de MGA tot stand is gekomen in het GA OVP. De governance van het GA OVP zou een onderwerp van nader gesprek moeten zijn. De escalatie via artikel 13 van het GA zou nader bezien moeten worden.

Er komt nog veel op de samenwerking af, zoals de discussie over de mogelijke uitbreiding van de drinkwatervoorziening. Wij wensen de partijen toe dat zij in de toekomst met hernieuwde energie, vertrouwen en een goed toegeruste governance structuur dergelijke uitdagingen samen aan kunnen gaan.

1.1. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 bespreken we de methode en vraagstelling in ons onderzoek. In hoofdstuk 3 lichten wij ons advies inzage het onderzoek vaarverbinding Loosdrechtse Plassen Hilversums Kanaal toe. Hoofdstuk 4 beschrijft een pakket van alternatieve maatregelen voor de vaarverbinding. Hoofdstuk 5 gaat in op onze bevindingen over de samenwerking. Tot slot eindigen we met onze conclusies en reflecties op het proces in hoofdstuk 6.

Bart Krol, Fiona van der Burgt, 28-9-2021

2. Introductie

Voor u ligt een onafhankelijk, niet-bindend advies over het onderzoek vaarverbinding Loosdrechtse Plassen Hilversums kanaal (LP-HK), opgesteld door Bart Krol, bureau SpaarSaam en Fiona van der Burgt, bureau Over Morgen.

Op basis van het Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen (GA OVP, dec 2017) werken 21 partijen samen aan het verbeteren van het gebied van de Oostelijke Vechtplassen [1]. In dit gebiedsakkoord beogen de samenwerkende partijen de waarden van het gebied te versterken, zowel op economisch, sociaal als ecologisch vlak. De partijen werken samen volgens de *mutual gains approach* (MGA). Met deze benadering worden projecten gedefinieerd die in samenhang de belangen voor natuur, waterkwaliteit en recreatie beogen te bevorderen.

Een van de doelen in het GA OVP is het verbeteren van de recreatieve routestructuur in de Oostelijke Vechtplassen, zowel op het land met fiets- en wandelpaden, als op het water met verbeterde watersportvoorzieningen. De vaarverbinding Oostelijke Vechtplassen – Hilversums kanaal (project 1.3 van het uitvoeringsprogramma [2]) is een van de projecten die in dat kader afgesproken is. Ter voorbereiding hiervan, zijn in de afgelopen jaren een notitie reikwijdte en detailniveau (NRD) en een Milieu Effect Rapportage (MER) opgesteld, waarin verschillende alternatieven voor de vaarverbinding zijn onderzocht. Het MER is ter inzage gelegd voor zienswijzen, en de commissie MER heeft hier een advies over uitgebracht [3,4,5,6]. Op 31 maart 2021 is de Stuurgroep van het gebiedsprogramma bijeengekomen, om op basis van voorgaande stappen te beslissen of het onderzoek naar de vaarverbinding een vervolg moest krijgen. De meningen daarover binnen de Stuurgroep verschilden. Met name de overheidspartijen en de watersportrecreatie deelnemers in de Stuurgroep vinden dat vervolgonderzoek noodzakelijk is om de mogelijkheid van een vaarverbinding open te houden. Daarentegen vinden met name de bewonersfederatie en Natuurmonumenten dat deze MER voldoende informatie verstrekt over de (on)haalbaarheid van de vaarverbinding, en dat verder onderzoeken zinloos is. Er kon op dit punt geen consensus bereikt worden in de Stuurgroep, en ze heeft besloten artikel 13 "geschillenregeling" in werking te laten treden [17]. Daarom is een derde neutrale partij uitgenodigd om een niet-bindend advies uit te brengen over het vervolg van dit onderzoek. In onderstaande tijdslijn zijn deze momenten gevisualiseerd. Dit document is het niet-bindende advies wat in dit kader is opgesteld.

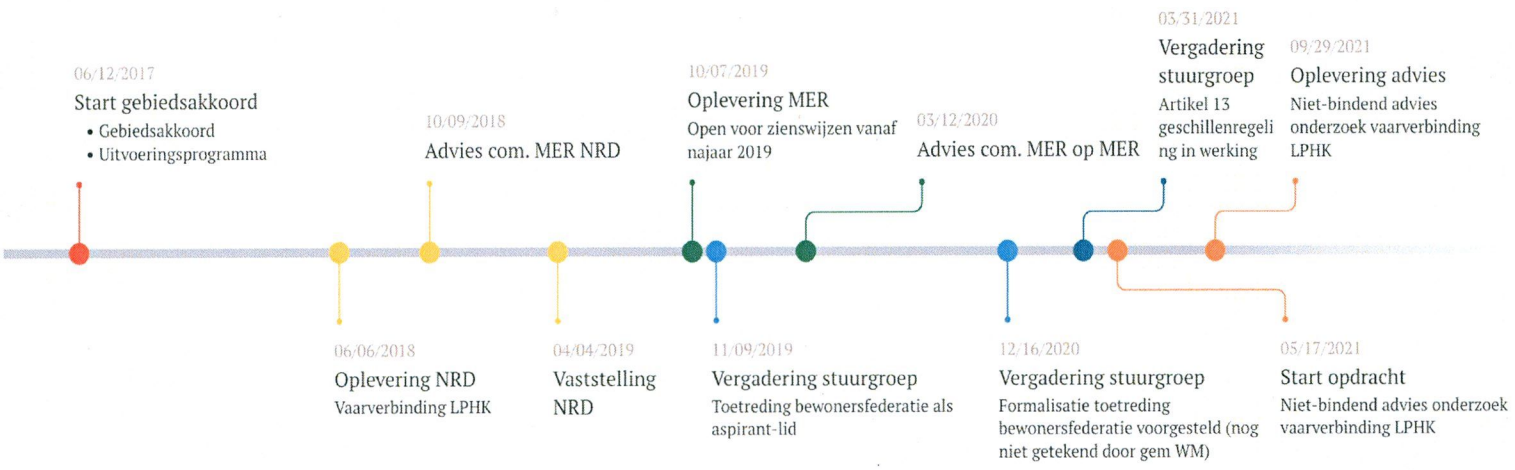

Figuur 1: tijdslijn geschil vaarverbinding

2.1. Methode

Gedurende dit traject hebben wij (Bart Krol, Fiona van der Burgt) met alle betrokken partijen bilaterale gesprekken gevoerd (28 gesprekken in de periode 18 mei tot 22 september 2021, zie bijlage I). Wij hebben inzicht gehad in alle documentatie rondom de vaarverbinding (MER-documentatie, notulen, notities, etc., zie bijlage II).
Het vertrekpunt op 31 maart 2021 waren twee opties waarover in de Stuurgroep geen consensus was bereikt.

- Optie 1: Geen verder onderzoek te doen naar een nieuwe vaarverbinding tussen de Loosdrechtse Plassen en het Hilversums kanaal via de Wijde Blik. In plaats van verder onderzoek naar een nieuwe vaarverbinding in samenwerking met de watersportsector een plan van aanpak te formuleren voor een vervangend project dat een impuls levert voor de waterrecreatie in het gebied en de in het gebiedsakkoord beschikbare middelen voor deze vaarverbinding te reserveren voor dit vervangende project(en). De gemeenteraad van Wijdemeren, als bevoegd gezag voor de MER-procedure, met bijgaande brief te adviseren de MER-procedure met inachtneming van bovenstaande af te handelen.
- Optie 2: De verkenning naar een nieuwe vaarverbinding voort te zetten, gericht op het alternatief via Vuntus en de Loenderveense Plas, teneinde meer duidelijkheid te krijgen over de (on)haalbaarheid van dit alternatief. Deze denkrichting nog verder uit te werken wat betreft scope, doorlooptijd en kosten van dit verdiepend onderzoek. Parallel hieraan in samenwerking met de watersportsector vervangende projecten te verkennen voor een impuls voor de waterrecreatie in het gebied. De gemeenteraad van Wijdemeren, als bevoegd gezag voor de MER-procedure, met bijgaande brief te adviseren de zienswijzen te beantwoorden en te verwijzen naar het vervolgonderzoek als aanvulling op de MER.

We hebben de opdracht zo geïnterpreteerd dat we niet alleen op het "smalle" deel adviseren om wel/niet verder te gaan met het onderzoek van de vaarbinding met een voortzetting van het MER traject, maar dat we ook kijken naar mogelijke alternatieven om tot consensus te komen, en verdere bevindingen rondom de samenwerking. We kunnen onze onderzoeksvragen dus als volgt formuleren:

1. Moet de Stuurgroep wel of niet doorgaan met het onderzoek/verkenning/MER-procedure voor de vaarverbinding LP-HK? Het antwoord hierop wordt besproken in hoofdstuk 3.
2. Welke alternatieven zijn er voor de vaarverbinding die een impuls geven aan de (water)recreatie in het gebied? Het antwoord hierop wordt besproken in hoofdstuk 4.
3. Wat leert dit traject over de samenwerking? Wat kan hier in de toekomst aan verbeterd worden? Het antwoord hierop wordt besproken in hoofdstuk 5.

Op basis van alle verstrekte informatie en documenten, en in goede samenwerking met de partijen uit het gebiedsakkoord, zijn wij tot een advies gekomen inzake bovenstaande drie vragen.

3. Niet-bindend advies onderzoek vaarverbinding

Moet de Stuurgroep wel of niet doorgaan met het onderzoek/verkenning/MER-procedure voor de vaarverbinding LP-HK?

Het antwoord op deze vraag ligt genuanceerd. Wij hebben met alle partijen uit het gebiedsakkoord OVP gesproken. Op basis van deze gesprekken heeft er geen verandering plaatsgevonden in de standpunten van de betrokken partijen. We delen hieronder de belangrijkste bevindingen uit deze gesprekken.

3.1. Vaarverbindingen in en rond de OVP

De vaarverbinding LP-HK is al sinds de jaren '70 een wens van de watersportsector. Het biedt de mogelijkheid om rechtsom of linksom een korter rondje door de plassen te maken. De recreatiesector verandert: er komt steeds meer verhuur van sloepjes, waarmee mensen graag een gedeelte van de dag op het water zijn. De mogelijkheid om een korter rondje te varen moet het gebied aantrekkelijker maken voor deze recreanten.

Het project vaarverbinding LP-HK moet daarnaast in perspectief geplaatst worden met twee andere ontwikkelingen van de afgelopen periode in de omgeving van de OVP:

- Ten eerste heeft het project Naardertrekvaart onder het programma 'Naarden buiten de Vesting' geen doorgang gevonden omdat er geen politiek draagvlak meer voor was bij de gemeente Gooise Meren. De vaarverbinding zou bij realisatie veel duurder uitvallen dan initieel gereserveerd.
- Ten tweede is besloten het project vaarverbinding 's Gravelandsevaart (project 1.2 in het GA OVP) te verbreden tot het project '(water)recreatie 's Graveland/Kortenhoef' en het een bredere insteek te geven dan de oorspronkelijk geplande vaarverbinding.

Door het wegvallen van deze andere vaarverbindingsprojecten is het belang van de vaarverbinding LP-HK voor de watersportrecreatie deelnemers in de Stuurgroep sterk toegenomen. De vertegenwoordigers van de watersportrecreatie zijn van mening, dat bij de uitvoering van het GA de voortgang voor recreatiesector tot nu toe achterloopt bij de andere twee pijlers van het akkoord; natuur en waterkwaliteit.

3.2. MER-traject

Uit het traject rondom deze vaarverbinding is gebleken hoe lastig het is om een integraal programma ook integraal te houden in een uitvoeringsfase met aparte projecten. Er is gekozen het MER-traject nauw in te steken op de vaarverbinding. Hiermee is mogelijk een deel van de integraliteit van het gebiedsakkoord verloren gegaan en dit heeft consequenties gehad voor de onderbouwing van doel, nut en noodzaak van de verbinding. Gedurende het proces lijkt er onduidelijkheid te zijn ontstaan bij de partijen rondom de MER procedure. Was het altijd al de bedoeling dat de MER een vervolg zou krijgen, of was dat het niet? Was dit een "plan-MER" of een "project-MER", met details waarop een omgevingsvergunning verleend zou kunnen worden? Dit heeft aan de basis gestaan van het huidige geschil, waarbij een aantal partijen beweren dat er voldoende duidelijk is over de verbinding, terwijl andere partijen de verbinding nog niet als uitgesloten zien.

Het advies van de commissie MER geeft een aantal feiten, op basis waarvan we kunnen concluderen dat de MER niet in orde is om de verdere vergunningsprocedure in te gaan. Als het bevoegd gezag verder wil gaan met deze

procedure, zal zij *hoe dan ook* de MER moeten aanscherpen en de punten van de commissie MER in orde moeten maken. In dat geval ontstaat er dus een tweede fase, waarin de huidige MER wordt gecorrigeerd en gecompleteerd.

We willen daarbij opmerken dat het bijzonder ingewikkeld lijkt om de vaarverbinding daadwerkelijk te realiseren. Hiervan is iedereen met wie wij gesproken hebben zich bewust. De Natura 2000 regelgeving maakt het buitengewoon complex wanneer leefgebieden van zeer beschermde (doel)soorten in het gedrang komen[1]. Echter, men weet de (on)mogelijkheid van mitigerende maatregelen pas zeker als het ook wordt uitgezocht in een éénduidige MER. Het huidige MER is wat dat betreft niet af en geeft een te optimistische presentatie van effecten, aldus het advies van de commissie MER.

3.3. Doel, nut en noodzaak

Een belangrijk punt van kritiek van de commissie MER wat opgelost zou moeten worden, is het beter formuleren van het doel, nut en noodzaak van de vaarverbinding. Het doel van de betreffende vaarverbinding (project 1.3) wordt op verschillende manieren geformuleerd.

- Het MER zegt daarover: "de variatie aan routes moeten vergroten met ook kortere vaarroutes"
- Het Uitvoeringsprogramma benoemt de doelen:
    - Inspelen op de trend van toenemende sloepenvaart door het bieden van mogelijkheden om meer en kortere rondjes te kunnen varen.
    - Bevorderen van de energietransitie/terugdringen gebruik fossiele brandstoffen.
    - Het stimuleren van 'stille' sloepenvaart.
- In de gesprekken wordt veel gevraagd om vooral te kijken naar de bredere doelstelling van het GA: "*De komende jaren wordt het Vechtplassengebied verder ontwikkeld tot 'vrijetijdslandschap', een aantrekkelijk en toegankelijk groengebied waar mensen graag wonen, werken en recreëren. Met een breed aanbod aan vrijetijdsactiviteiten, met publieke en private recreatieve voorzieningen van goede kwaliteit en met talrijke mogelijkheden om het gevarieerde waterrijke (cultuur) landschap, met topnatuur en sporen van een rijke historie, volop te beleven*".

Uit onderzoek is gebleken dat met name het stimuleren van de verblijfsrecreatie een goede stimulans is voor de economie van het gebied [11]. Hoe verhoudt dit zich tot het verbeteren van de vaarverbindingen, en waar kan hier een win-win situatie gevonden worden? Partijen zijn het erover eens dat het versterken van de recreatie in het gebied een belangrijk en samenhangend onderdeel is van het GA OVP.

Ons advies aan de Stuurgroep is om met alle betrokken partijen goed naar de (uiteenlopende) doelstellingen, die geformuleerd zijn met betrekking tot de vaarverbinding, te kijken. Wat is daarin de kern van wat jullie willen bereiken? Welke sub-doelen willen jullie nog meer behalen, zoals het stimuleren van fossiel-vrije recreatie? Daarna volgt de vraag: zijn de genoemde alternatieve projecten de juiste "methoden" om deze doestelling(en) te behalen? Het varen van kortere rondjes is dan meer een middel dan een doel op zich. Op basis van de gesprekken denken wij dat het mogelijk is tot een eenduidig doel te komen, waar consensus over bestaat tussen de partijen in de Stuurgroep.

[1] Om bijvoorbeeld het effect van mitigerende maatregelen voor de natuur te kwantificeren, zijn meerdere jaren nodig om te onderzoeken of deze maatregelen daadwerkelijk effect hebben, voordat ze als mitigerend aangewezen kunnen worden.

Figuur 2: Foto van een *kleine* karekiet

3.4. Conclusie

Op basis van bovenstaande constateren wij dat de gevoeligheid rond de vaarverbinding LP-HK voor de watersportsector in het perspectief geplaatst moet worden van het wegvallen van eerdere watersportprojecten in het gebied (Naardertrekvaart en vaarverbinding 's Gravelandsevaart). Het project is daardoor extra belangrijk geworden voor de watersportsector.

Vanuit een onafhankelijk perspectief is het helder dat het MER voor de vaarverbinding LP-HK zoals die er nu ligt onvoldoende is om verder te kunnen gaan. Met name het doel, nut en noodzaak van de vaarverbinding moet beter onderbouwd worden. Voor het beter onderbouwen en/of onderzoeken hiervan zou zelfs consensus kunnen zijn onder de partijen in de Stuurgroep. Het vervolg van het MER-onderzoek is niet afhankelijk van of er in eerste instantie een plan was om een vervolg-MER te doen, maar is een essentiële stap voor de verdere procedure als men de mogelijkheid van de vaarverbinding open wil houden. Wij vinden het completeren van het MER een logische vervolgstap in het proces: het biedt de mogelijkheid doel, nut en noodzaak van de vaarverbinding verder uit te werken en het is de enige mogelijkheid de (on)haalbaarheid van de vaarverbinding definitief vast te stellen. Wel is het essentieel om daarbij duidelijke afspraken te maken dat het corrigeren van de MER de laatste stap in het onderzoeksproces is. Nieuw onderzoek levert immers altijd nieuwe vragen op.

Wij constateren echter ook dat het advies om het MER af te maken niet tot een doorbraak zal leiden. Er zal daarover immers geen consensus ontstaan in de Stuurgroep. De houding van sommige partijen in de Stuurgroep en de manier waarop de samenwerking vorm is gegeven, blokkeert de voortgang van het onderzoek hoe dan ook. Onder de streep blijft het resultaat hetzelfde: het vervolgonderzoek komt er niet. Dit is voor sommige partijen in de samenwerking lastig te accepteren. De samenwerking is hiermee niet verder geholpen. Wij hebben ons daarom geconcentreerd op alternatieven en het zoeken naar oplossingsmogelijkheden om de samenwerking te verbeteren in het volgende hoofdstuk. Wij adviseren de Stuurgroep met deze alternatieven aan de slag te gaan.

4. Alternatieven

Welke alternatieven zijn er om een impuls te geven aan de (water)recreatie in het gebied?

Vraag één levert een patstelling op, vandaar dat er veel tijd en energie is gestoken in vraag twee: het formuleren van alternatieven die door alle deelnemers van de Stuurgroep gedragen kunnen worden. In dit hoofdstuk schetsen we een aantal ideeën en voorwaarden die gedragen worden door de partijen in de Stuurgroep, en waarmee de huidige patstelling doorbroken kan worden.

4.1. Overzicht financiering

We starten met een overzicht van de beschikbare financiering voor de vaarverbindingsprojecten in het GA OVP: 's Gravelandse vaart en LP-HK.

Tabel 1: Begroting recreatie volgens bijlage 1b van het uitvoeringsprogramma, en realisatie[2] t/m aug 2021.

		Totaal gebudgetteerd	Totaal gealloceerd (zie tabel 2)	Budget-verschuivingen (in mindering op budget gebracht)	Reeds uitgegeven (t/m 31 aug 2021)	Beschikbaar budget sept 2021
Vaarver-bindingen	's Gravelandse-vaart	**€5.750.000**	€5.750.000	€245.000*	€110.376	€5.394.624
	LP-HK	**€5.700.000**	€2.950.000	€100.000**	€576.715	€2.273.285
	Totaal	**€11.450.000[3]**	**€8.700.000**	**€345.000**	**€687.091**	**€7.667.909**

* SG besluit 20/11/19: €130k t.b.v. capaciteit WM, €100k communicatie; SG 12/7/19 €15k t.b.v. capaciteit WM.
** SG besluit 20/11/19: €100k t.b.v. programma-brede communicatie.

Tabel 2: originele budgettering per betrokken partij volgens bijlage 1b van het uitvoeringsprogramma.

		Provincie Noord Holland	Wijdemeren	Hilversum	Waterschap AGV	Groene uitweg
Vaarver-bindingen	's Gravelandse-vaart	€1.100.000	€400.000	€250.000	€200.000	€3.800.000
	LP-HK	€2.850.000				€100.000 (MER proces)

Het is opvallend, dat voor de vaarverbinding LP-HK veel minder budget gealloceerd ("hard gemaakt") is, dan in eerste instantie begroot. Voor overheidspartijen is het wellicht logisch dat er een verschil is tussen totaal gebudgetteerd en totaal gealloceerd, maar in samenwerking met partijen van buiten de overheid constateren wij dat dit bevreemding kan opwekken. De originele begroting schept immers wel een bepaalde verwachting.

[2] Zoals opgeleverd door de Provincie Noord-Holland op 28-9-2021, wijzigingen voorbehouden.

[3] Dit zijn slechts de budgetten in de categorie "varen". In de categorieën "wandelen" en "overige recreatie" zijn budgetten gealloceerd van 1.380.000 en 1.422.000 respectievelijk, waarmee het totaalbudget voor recreatie uitkomt op 14.252.000.

Het project ververbinding 's Gravelandsevaart is verbreed tot het project '(water)recreatie 's Graveland/Kortenhoef'. Of het geraamde bedrag van € 5.750.000,- hiervoor nodig is, is op dit moment nog niet duidelijk. Zoals in de tabel te zien is, is de dekking van dit bedrag opgebracht door Provincie Noord Holland, gemeenten Wijdemeren en Hilversum, Waterschap Amstel Gooi en Vecht en fonds de Groene Uitweg. Als dit gealloceerde budget niet wordt uitgegeven voor het doel waarvoor het gelabeld is, zullen al deze partijen moeten meebeslissen over een nieuwe bestemming voor dat geld. Daarbij geldt dat de Groene Uitweg-gelden een fonds is waarover de hele regio Gooi en Vechtstreek beslist. Deze financiering is alleen beschikbaar voor deze regio (ten noorden van de N201).

4.2. Randvoorwaarden

Investeringen in droge en natte recreatie staan onder druk vanwege BTW-problematiek , doorlopende ambtelijke kosten en budgetverschuivingen, zonder dat er daadwerkelijk dingen gerealiseerd worden. Voor de watersportrecreatie deelnemers in de stuur- en regiegroep bestaan er grote zorgen dat de budgetten die gereserveerd zijn voor watersportrecreatieprojecten, de komende tijd steeds verder zullen afnemen, of zelfs terugvloeien naar de grote pot. Zeker omdat projecten die gerelateerd zijn aan wettelijke taken van met name de provincie altijd doorgang moeten vinden. Dit is een gegronde zorg, gezien de ontwikkelingen van de afgelopen jaren met de andere vaarverbindingen.

Wij adviseren daarom de volgende randvoorwaarden nader af te spreken in de Stuurgroep van het GA:

Door met elkaar in de Stuurgroep afspraken te maken over **het vastzetten van de gealloceerde budgetten** voor de watersportsector, en daarbij ook afspraken te maken over de alternatieve projecten die ten behoeve van recreatie samen zouden kunnen worden uitgevoerd. Met een vast budget en alternatieven is het mogelijk weer met elkaar aan de slag te gaan in dit gebied. Bij het realiseren van alternatieve projecten.

Om tot gedragen alternatieven te komen, moet er niet alleen commitment komen op deze budgetten, maar het gaat ook om **commitment aan de realisatie en uitvoeringskracht** bij alle deelnemers. Er is bij veel partijen behoefte om niet alleen samen te praten maar echt samen verder te komen in het gebied. Met het doorbreken van deze patstelling rondom de LP-HK ontstaat er een kans om weer samen de schouders eronder te zetten. Wij willen de betrokken overheden adviseren om serieus aan de slag te gaan met de realisatie van (een deel van de) genoemde alternatieven.

Tot slot adviseren we dringend om gezamenlijk te **zoeken naar alternatieve financieringen** om het originele begrote budget hard te maken. Met het huidige budget wat nog resteert (€2,2 miljoen) kunnen de ambities in het akkoord of de voorgestelde alternatieven niet allemaal gerealiseerd worden. Mogelijk kunnen de middelen die gereserveerd waren voor de Naardertrekvaart en of het project 's Gravelandsevaart[4] deels op een andere manier ingezet worden om deze alternatieven te realiseren. In de lijst met alternatieven zijn ook een aantal nieuwe projecten die door meerdere gebiedspartijen als idee gedragen worden. Hopelijk kan er voor deze projecten commitment gevonden worden bij alle betrokken partijen, zodat deze gedragen worden door meerdere partijen zowel in realisatie (mankracht) als financiering. Een voorbeeld daarvan is "Fort Spion" waar Waternet ook een stevige recreatieve ambitie heeft [15].

4.3. Alternatieve wensen recreatie op het water

Vanuit de gesprekken blijkt dat de partijen op zoek zijn naar "quick-wins"; projecten die snel realiseerbaar zijn, en niet al te duur. Als belangrijkste alternatieven worden genoemd om de huidige bestaande

[4] Financiering vanuit de Groene Uitweg kan uiteraard alleen voor alternatieven die boven de N201 liggen.

vaarverbindingen te verbeteren en sluiscapaciteit te optimaliseren voor betere doorstroming. Enkele van deze alternatieve wensen zijn eerder al opgenomen in het Rapport 'Vaart in de Vaart' [10]. Andere wensen kunnen gezien worden als ontstaan door achterstallig onderhoud. Een aantal zijn ook al onderdeel van de 0-plus variant van het MER, dus daar kan bij verder onderzoek naar de mogelijkheden gebruik van gemaakt worden. Er is uitgegaan – zoals ook bij de Vaarverbinding LP-HK – van het verbeteren van vaarmogelijkheden voor vaartuigen in de zogenaamde BRTN-klasse DM. Dat zijn de motorboten met een maximale hoogte van 2.40 meter. Bij kleinere vaarwegen gaat het om verbeterde vaarmogelijkheden voor kano's, roeiboten, SUP's (Standing Up Paddling) en kleine (elektrische) sloepen. Concreet is de volgende lijst opgesteld door de watersport[5], in volgorde van belangrijkheid:

- Het optimaliseren van de bestaande Raaisluis, 't Hemeltje en Mijndense sluis[6] om betere doorstroming te bereiken. De service van de Mijndense sluis en 't Hemeltje aanpassen aan de huidige tijd met mogelijkheid tot pinbetaling en geen sluiting meer in de spits.
- Het Tienhovens kanaal ten westen van Kalverstraat en de Kraaienester sluis verdiepen tot 1,3m, de Kraaienester sluis elektrisch bedienbaar maken en de toegang bij de Vecht verbreden. Wachtsteigers plaatsen bij het kanaal en de Vecht. De Rietveldsebrug en de Jacques's brug verhogen tot doorgang van 2,4m en de schuttingstijd verkorten.
- De Westelijke Weersloot en Weersluis verdiepen tot 1,3m, de sluis elektrisch bedienbaar maken en wachtsteigers plaatsen bij de sloot en de Vecht. De brug bij Weersluis verhogen tot doorgang van 2,4m.
- De verbinding 's-Gravelandsevaart tussen Oostelijke Drecht en Hilversums kanaal op diepte brengen tot 1.3m. De bruggen daar hebben al een doorvaart van 2.4m.
- Het toegankelijk maken van het Fort Spion over water via de Nieuwe Polderplas. Het Fort ontsluiten voor verdere recreatieve doelstellingen (horeca, excursies), aanlegmogelijkheden creëren en een bredere doorvaart realiseren richting de Nieuwe Polderplas. Hiervoor ligt al een plan dat in een participatietraject met inwoners van het gebied is opgesteld.
- De route naar kasteel Sypesteyn toegankelijk maken voor kano's, roeiboten, SUP's en kleine elektrische sloepen.
- Doorvaart van de Oostelijke Drecht naar de Derde Plas, 'de Oude Dijk', weer bevaarbaar maken voor kleine vaartuigen (m.n. kano's en SUP's, kleine elektrische sloepen).
- De verbinding 's-Gravelandsevaart tussen de Zuidersluis en de Kroontjesbrug weer bevaarbaar maken voor kleine vaartuigen voor een vaartocht naar Hilversum via de Gooische Vaart.
- De doorvaart van de Derde Plas naar de Stille plas en van de Stille Plas naar de Vierde Plas toegankelijker maken met bruggendoorvaart van 2.4m en diepgang van 1.3m met één richtingsverkeer van de Stille Plas naar de Vierde Plas.
- Bij de Heul de doorvaarten tussen de Eerste Plas en de Vuntus optimaliseren. Daarvoor moet de doorvaarthoogte naar 2.4m en moet de doorvaart verbreed worden.
- Raaisloot / Kromme Rade toegankelijk maken voor kano's en SUP's.
- Extra kano route door natuurgebied Kortenhoefse plassen en verbeterde (toegang tot) kanosteigers bij overdraagpunt Wijde Blik-Vuntus en bij de Zanderijsluis.

In dit rapport ontbreekt nog een gedegen en volledige financiële onderbouwing van bovenstaande alternatieven. Dat vereist verdere deskundigheid en tijd om de maatregelen specifieker uit te werken. Wel

---

[5] Een groot deel van deze alternatieven zijn besproken met de bewonersfederatie en Natuurmonumenten. Voor alle alternatieven geldt dat er verdere onderbouwing en onderzoek nodig is voor wat er precies gaat gebeuren.

[6] Raaisluis en Mijndense sluis onderdeel van het Nulplusalternatief in het MER vaarverbinding LP-HK.

hebben we enkele referentiebedragen die indicatief zijn voor de orde van grootte van de benodigde investering. Deze referentiebedragen komen uit het rapport "Vaart in de vaart" [10].

Tabel 3: Indicatieve kosten voor alternatieven.

Omschrijving	Geschatte investering	Opmerking
Sypesteyn fase 1	€500.000,-	Dit is een stelpost om de situatie van de bruggetjes nader uit te werken. Dit hangt samen met mogelijke grondruil.
Verhogen van bruggen	Min. €400.000,- per brug	Op basis van raming verhogen bruggen in de Karnemelksesloot.
Elektrisch maken van sluizen	Min. €100.000,- per sluis	Op basis van raming voor Zuidersluis en Uitermeersluis
Beheerskosten voor zelfbediening	€ 6.000,-.per jaar per sluis	Op basis van raming voor Uitermeersluis

De grove inschatting van de watersportsector is dat met een budget van ca. € 15 miljoen een groot deel van bovenstaande wensen uitgevoerd moeten kunnen worden. Dat bedrag is op dit moment overigens nog niet beschikbaar.

Het is wenselijk dat deze lijst met alternatieven nader onderzocht wordt met behulp van partijen uit de Stuurgroep. Hiervoor kan een task-force opgericht worden van bijvoorbeeld AGV, de provincie Noord-Holland, de gemeente Wijdemeren, de watersportsector en een onafhankelijke partij. Deze task-force zou de haalbaarheid van deze lijst moeten onderzoeken en concrete doelstellingen formuleren voor de planning, de wet en regelgeving en de verschillende rollen en verantwoordelijkheden van de overheden in de realisatie van deze ambities. Tegelijkertijd kan dan ook verder naar financiering gezocht worden[7].

4.4. Overige wensen

Overige wensen die genoemd zijn in onze gesprekken met zowel de watersportrecreatie deelnemers in de Stuurgroep als ook overige betrokkenen (bijv. gemeenten Stichtse Vecht en Wijdemeren, Vechtplassencommissie en Natuurmonumenten):

- Verbetering van de verkeerssituatie: met name meer openbare parkeerplaatsen en toeristische overstap plaatsen (TOPS);
- Uitvoering geven aan het project de Gouden Greep (Icoon van Loosdrecht);
- Meer en fatsoenlijke sanitaire voorzieningen (openbare toiletten) bij sluizen en op eilanden;
- Herstel/onderhoud/renovatie recreatieve voorzieningen op de eilanden in het OVP-gebied. Verbetering en herstel van stranden. Betere handhaving op regelgeving en gebruik;
- Ontwikkelen van een nieuwe bestemming voor de leegstaande Nederlands Hervormde Kerk in Loosdrecht;
- Ontwikkelen van "eco-lodges" voor verblijfsrecreatie en kleinschalige recreatie in het gebied zoals kanoën en wandelen;
- Nieuwe horeca- en aanlegmogelijkheden aan het Hilversums kanaal en op de Wijde Blik.

[7] Een voorbeeld hiervoor is het conceptplan Inrichtings- en Herstelplan van het Hol, waarvan gevraagd werd het voorlopig ontwerp alvast goed te keuren, zodat het plan uitgewerkt kon worden in de deelprojecten en naar verdere financiering gezocht kon worden.

5. Governance

Wat leert dit traject over de samenwerking? Wat kan hier in de toekomst aan verbeterd worden?

Het gebiedsakkoord is met de *mutual gains approach* (MGA) tot stand is gekomen. Het idee is dat je met de MGA probeert rekening te houden met elkaars belangen, waarden, wensen of behoeften. Meerdere partijen boeken daarmee vooruitgang op hun doelen waarbij iedereen iets 'wint'. In ons proces hebben wij drie zwakke plekken geconstateerd in de samenwerking met betrekking tot de MGA.

De kern van MGA is om "begrip te krijgen voor elkaars *belangen*, in plaats van energie te steken in het bij elkaar brengen van niet te verzoenen *standpunten*"[8]. Een eerste belangrijke voorwaarde voor een succesvolle MGA benadering lijkt ons daarom, dat alle partijen een bepaald doel en belang nastreven in het akkoord, zij het op het versterken van de natuur, op het verbeteren van de drinkwatervoorziening of het runnen van een rendabel bedrijf in de watersport. Als partijen niet noodzakelijk een eigen doel nastreven met een eigen project of activiteit, is dat een kwetsbaarheid in het systeem: er is voor hen onvoldoende te winnen bij een te-ontwikkelen project (belang) van een andere partij. Wij menen dat de rol van de bewonersfederatie een voorbeeld is van deze kwetsbaarheid. Omdat zij geen eigen project of activiteit in het akkoord nastreven, en als voornaamste belang hebben om prettig te wonen, is er voor hen weinig te winnen; er is vooral iets te verliezen. Het resultaat van de MGA benadering is dan niet een win-win, maar een verlies-verlies.

Een tweede belangrijke voorwaarde is dat partijen elkaar iets gunnen en soms deels over hun eigen belang heen kunnen stappen. Ze kunnen met elkaar tot *consensus* komen. Dat betekent niet dat ze het altijd helemaal met elkaar eens zijn. Uit onze gesprekken krijgen wij de indruk dat deze essentiële voorwaarde voor een succesvolle MGA samenwerking lastiger te realiseren lijkt te zijn voor organisaties met een achterban zoals bijvoorbeeld de bewonersfederatie, Natuurmonumenten, maar ook de watersportverenigingen. De achterban is immers vaak niet goed op de hoogte van de MGA, en zal de bestuurder van de vereniging weinig speelruimte bieden voor het bereiken van consensus met andere partijen binnen het gebiedsakkoord.

Ten derde is artikel 13 een vreemde eend in de bijt in een samenwerking gebaseerd op MGA. De kern van de MGA is immers dat je met elkaar onderhandelt over bepaalde besluiten en dat de uiteindelijke oplossing aan alle belangen tegemoet komt.

5.1. Verbeteren implementatie MGA

Wij adviseren de Stuurgroep om later dit jaar met elkaar het gesprek te voeren over de governance, de samenwerking en het type besluiten die genomen zijn en nog genomen moeten worden, zodat het vastlopen in een toekomstig geschil minder snel kan voorkomen. Als de partijen gezamenlijk tot de conclusie komen dat dit Gebiedsakkoord en de MGA waardevol is en blijft, dan adviseren wij om:

- De MGA in de samenwerking voort te zetten hoe deze oorspronkelijk bedoeld is, en daartoe de escalatiemogelijkheid als vastgelegd in artikel 13 te verwijderen.
- Enkele weeffouten in het akkoord recht te trekken. *"In MGA staat het begrip consensus centraal. Dit staat niet voor een compromis en al evenmin is het synoniem voor unanimiteit. Het is het gezamenlijke zoekproces en de gezamenlijke vaststelling van duurzame oplossingen. De partijen ondersteunen de oplossingen omdat deze een*

[8] http://www.mga-netwerk.nl/

meerwaarde hebben voor hun eigen belang"[9] . In het huidige gebiedsakkoord lopen unanimiteit en consensus door elkaar heen. Het is bij MGA niet de bedoeling om unaniem tot een besluit te komen, maar om met elkaar tot consensus te komen. Consensus betekent dat partijen het nog steeds niet eens kunnen zijn met een beslissing, maar omwille van het grotere geheel de voortgang niet blokkeren. In het gebiedsakkoord [1] staat een beslissing op basis van unanimiteit (art. 8.1.2 en 8.2.3). Ook het Arcadis evaluatierapport van 2021 [7] gaat uit van unanimiteit. Dit is echter niet in overeenstemming met de MGA.

- Te overwegen of de werkvorm waarbij een van de partijen uit het gebiedsakkoord ook voorzitter van de Stuurgroep is (in dit geval de provincie NH), de juiste vorm is. Een onafhankelijke partij op die positie zou het MGA proces mogelijk versterken, en biedt bovendien de provincie NH de mogelijkheid om de eigen belangen beter in te kunnen brengen als lid van de Stuurgroep, in plaats van als voorzitter.
- Te overwegen of de bewonersfederatie een eigen project of activiteit kan gaan ontwikkelen binnen het akkoord. Een voorbeeld wat zij zelf hebben aangedragen bij het bespreken van alternatieven is een nieuwe bestemming ontwikkelen voor de leegstaande Nederlands Hervormde Kerk in Loosdrecht, bijvoorbeeld met markt of horeca, en daarbij een koppeling te maken met wateractiviteiten.

Figuur 3: zicht op de Loenderveense Plas, Waterleidingplas en Wijde Blik (foto van Waternet)

5.2. Toekomstige uitdagingen: drinkwatervoorziening

Het gebiedsakkoord is ambitieus gestart maar heeft nog niet veel van haar doelstellingen behaald. Daarover bestaat teleurstelling bij de partijen die wij hebben gesproken. Het doorbreken van de impasse rondom de vaarverbinding LP-HK biedt een kans om met nieuwe energie, samen de schouders eronder te zetten.

Het is essentieel om een soepele manier van samenwerken te (her)vinden. De partijen hebben immers nog heel veel te doen in deze samenwerking en in het gebied. Zo is het bijvoorbeeld in de gesprekken duidelijk geworden dat binnen afzienbare tijd (maximaal 10 jaar) de capaciteit van de Loenderveense plas voor drinkwatervoorziening uitgebreid zal gaan worden [13,14]. Daartoe zal het water in de oostelijke helft van de plas, wat nu nog alleen als buffer gebruikt wordt, volledig benut gaan worden. Het drinkwater moet dan beschermd worden tegen aflopend water vanaf de N403 en de Horndijk. De juridische route binnen de regelgeving rondom N2000 is voor drinkwatervoorziening anders dan voor een vaarverbinding[10]. De kans dat de bewoners van de Horndijk alsnog geconfronteerd worden met een idee over een dijkje langs de rand van de plas is dus zeer reëel. Ook is er een kans dat de watersportsector op dat moment kansen zal zien ontstaan om te varen, en dat de discussie over de vaarverbinding terugkomt [16].

---

[9] http://www.mga-netwerk.nl/mga/index.php?option=com_content&view=article&id=60&Itemid=70&lang=nl

[10] Drinkwatervoorziening kan een dwingende reden van openbaar belang zijn.

6. Conclusies en reflecties

De Stuurgroep GA OVP heeft aan ons de vraag gesteld om een onafhankelijk, niet-bindend advies te geven over het wel of niet doorgaan met verder onderzoek naar een vaarverbinding LP-HK.

We stellen als eerste vast dat wat ons ook advies ook zal zijn, het de bestaande impasse niet zal doorbreken, ondanks de vele gesprekken die gevoerd zijn. Er zijn aan de ene kant partijen die vinden dat verder onderzoek nodig is en tegelijk zijn er aan de andere kant partijen die verder onderzoek overbodig en verspillend vinden.

Vanuit een onafhankelijk perspectief is het helder dat het MER zoals die er nu ligt onvoldoende is om verder te kunnen gaan en een planologische procedure te starten. Als jullie met de vaarverbinding verder willen dan zal het MER gecompleteerd, gecorrigeerd en aangevuld moeten worden. Als je er zo naar kijkt zou vervolgonderzoek dus noodzakelijk zijn om de mogelijkheid van een vaarverbinding open te houden. Dat vinden met name de overheidspartijen en de watersportrecreatie deelnemers in de Stuurgroep. Evenzo vinden met name natuurmonumenten en de bewonersfederatie dat het nu wel voldoende duidelijk is dat de vaarverbinding tegen grote (natuur)belemmeringen aanloopt en dat verder onderzoek daarom geen zin heeft. Op basis van het advies van de commissie MER, vinden wij het logisch om het MER-proces eenmalig vervolg te geven. Wij constateren echter ook dat een besluit tot vervolgonderzoek in deze Stuurgroep, niet genomen gaat worden. De huidige opvattingen van deelnemers in de Stuurgroep in combinatie met de huidige governance-structuur maken dat onmogelijk. Daarom adviseren wij de Stuurgroep om in te zetten op alternatieven voor de vaarverbinding.

De vraag was of er alternatieven voor de vaarverbinding te bedenken zouden zijn die het doel -verbeteren van de recreatieve structuur in het gebied- ook zouden kunnen bereiken. Dat blijkt zo te zijn: een lijst is opgeleverd in dit rapport. Voor de watersportrecreatie deelnemers in de stuur- en regiegroep bestaan er grote zorgen dat de budgetten die gereserveerd zijn voor watersportrecreatieprojecten, de komende tijd steeds verder zullen afnemen. Door onderzoek en ambtelijke kosten nemen de bedragen voor waterrecreatie in het GA namelijk af. Door met elkaar in de Stuurgroep afspraken te maken over het vastzetten van die budgetten en daarbij ook afspraken te maken over de alternatieve projecten die ten behoeve van recreatie samen zouden kunnen worden uitgevoerd is het mogelijk weer met elkaar aan de slag te gaan in dit gebied. Er is bij veel partijen behoefte aan commitment aan realisatie en daadkracht, om niet alleen samen te praten maar echt samen verder te komen in het gebied.

Het traject rondom het onderzoek naar deze vaarverbinding heeft laten zien dat er kwetsbaarheden zitten in de manier waarop de MGA tot stand is gekomen in het GA OVP. Een les is, ons inziens, dat de governance van het GA OVP een onderwerp van nader gesprek met elkaar zou moeten zijn. In de huidige samenwerking op basis van MGA is er alleen maar de mogelijkheid om te escaleren naar een onafhankelijk, niet-bindend advies als je er samen niet uitkomt, zoals het huidige traject heeft laten zien. In onze optiek is het wenselijk dat jullie daar met elkaar een nader gesprek over voeren. Daarbij zou de escalatie via artikel 13 van het GA nader bezien moeten worden.

Hoe dan ook, moet er een vorm gevonden worden waarbij de partijen samen verder kunnen en weer vertrouwen krijgen in de samenwerking. Er komt nog veel op de samenwerking af, zoals de discussie over de mogelijke uitbreiding van de drinkwatervoorziening. De trots op het gebied de Oostelijke Vechtplassen bindt de partijen. Er is de wil om samen echt aan de slag te gaan, en mooie projecten te realiseren. Wij wensen de partijen daarom toe dat het geschil rondom artikel 13 snel afgerond kan worden.

We willen afsluiten met de opmerking, dat het passend zou zijn om gezamenlijk tot een neutrale formulering te komen hoe dit traject afgerond wordt. Er moet voor gewaakt worden, dat een van de partijen nu de vlag hijst voor het einde van het onderzoek naar de vaarverbinding. Zoek elkaar daarom op in het gemeenschappelijke doel van een florerend OVP op het gebied van recreatie, natuur en leefbaarheid, en zoek naar een nieuwe basis van samenwerking in vertrouwen.

Bart Krol, Fiona van der Burgt, 28-9-2021

Bijlage I: Gesprekken

Datum	*Organisatie*	*Wie*
18-5-2021	gemeente Wijdemeren	Jan Jaap de Kloet, Gerlinde van der Meer
19-5-2021	Bewonersfederatie	Marije de Rooij, Rene Vierkant, Paul Linssen
20-5-2021	Vechtplassencommissie	Charlotte Smit, Luuc Mur
20-5-2021	AGV	Arjan van Rijn, Jaap Hofstra
25-5-2021	Natuurmonumenten	Willem Hellevoort
27-5-2021	Provincie Noord-Holland	Cees Loggen
1-6-2021	HISWA, Watersportverbond, jachthaven 't Anker	Jasper Blom, Tom Fick, Jacob van der Meulen
4-6-2021	Waternet/gemeente Amsterdam	Eddy Yedema, Ed Cousin
24-6-2021	gemeente Stichtse Vecht	Maarten van Dijk
24-6-2021	gemeente Hilversum	Bart Heller
22-6-2021	Vereniging Kievitsbuurten	Dienke van der Werf, Tom Bax
24-6-2021	LTO Noord	Cor Veldhuisen
24-6-2021	TKBN (toeristische kanobond Nederland)	Martin Wolters
24-6-2021	Platform Recreatie en Toerisme WM	Peter op de Beek
24-6-2021	Verenigde Bedrijven Boomhoek	Rien van der Broeke
25-6-2021	n.v.t.	Frans Evers
7-7-2021	gemeente Wijdemeren	Irene Quakkelaar
26-7-2021	Plassenschap Loosdrecht	Crys Larson
19-8-2021	Bewonersfederatie	Marije de Rooij, Rene Vierkant, Paul Linssen
23-8-2021	HISWA, Watersportverbond, jachthaven 't Anker	Jasper Blom, Tom Fick, Jacob van der Meulen
26-8-2021	Provincie Noord-Holland	Cees Loggen
31-8-2021	Natuurmonumenten	Willem Hellevoort, Quirin Smeele
1-9-2021	Waternet/gemeente Amsterdam	Eddy Yedema, Ed Cousin
8-9-2021	SWECO – MER projectteam	Matthijs Vrij Peerdeman (+ kort telefonisch met Marc Laeven op 20-8-2021)
16-9-2021	HISWA, Watersportverbond, jachthaven 't Anker	Jasper Blom, Tom Fick, Jacob van der Meulen
16-9-2021	gemeente Wijdemeren	Gerlinde van der Meer
21-9-2021	Bewonersfederatie	Marije de Rooij, Rene Vierkant, Paul Linssen
22-9-2021	Provincie Noord-Holland	Cees Loggen
emailcontact	ANWB	Jonathan Weegink

Naast deze gesprekken met de gebiedspartijen, hebben er vijf voortgangsgesprekken plaatsgevonden met Nanette van Goor, programmaleider Oostelijke Vechtplassen van de Provincie Noord Holland, opdrachtgever namens de Stuurgroep voor dit adviestraject.

We hebben schriftelijke correspondentie gevoerd met een aantal betrokkenen over de details rondom alternatieven, budgetten en MGA. Deze correspondentie citeren wij niet letterlijk, maar is veelal verwerkt in dit document.

Bijlage II: Documenten

1. Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen, Haarlem, december 2017
2. Uitvoeringsprogramma Oostelijke Vechtplassen, Haarlem, december 2017
3. Notitie reikwijdte en detailniveau Vaarverbinding Loosdrechtse Plassen – Hilversums kanaal
4. Advies over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport Vaarverbinding Loosdrechtse Plassen – Hilversums kanaal, commissie MER, oktober 2018
5. Vaarverbinding Loosdrechtse Plassen – Hilversums kanaal Milieueffectrapport, Plan en Project MER, Sweco, 2019
6. Toetsingsadvies over het milieueffectrapport Vaarverbinding Loosdrechtse Plassen – Hilversums kanaal, commissie MER, maart 2020
7. Tussentijdse evaluatie Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen, Arcadis, mei 2021
8. Ondersteuning Natuurmonumenten bij beoordeling onderdelen recreatie en economie, Bureau Buiten, maart 2020
9. Natuurvisie Vechtplassen 2018 – 2036, Natuurmonumenten, december 2018
10. Vaart in de Vaart - Het Wensbeeld van de Watersportpartners, mei 2010
11. Gebiedsvisie recreatie & toerisme Loosdrechts Plassengebied - Bouwsteen Masterplan Oostelijke Vechtplassen, ZKA & Vrolijks, februari 2016
12. Verkenningen Waterrecreatie Noord-Holland, Provincie Noord Holland, 2016
13. Beleidsnota drinkwater 2021 – 2026, Ministerie van infrastructuur en Milieu, april 2021
14. Memo Inzet oppervlaktewater en brak/verzilt grondwater als bron voor drinkwater – Waterbesparing, Eddy Yedema, oktober 2017
15. Fort Spion - Plan van aanpak voor het verzilveren van de economische en cultuurhistorische waarde Fort Spion, Oktober 2018
16. Loenderveensche Plas Oost en de vaarverbinding, Presentatie integratiesessie 24 januari 2018, Waternet
17. Notulen en agendastukken van stuur- en regiegroep vergaderingen van de periode 2018-2021

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

VERZONDEN 14 DECEMBER 2021

Retouradres: Rijkswaterstaat | Postbus 2232 | 3500 GE Utrecht

RWS INFORMATIE

Provincie Noord-Holland
t.a.v. Provinciale Staten
Postbus 3007
2001 DA Haarlem

INGEKOMEN 15 DEC. 2021

Rijkswaterstaat Corporate Dienst

Griffioenlaan 2
3526 LA Utrecht
Postbus 2232
3500 GE Utrecht
T 088 797 11 11
F
kcc@rws.nl
www.rijkswaterstaat.nl

Contactpersoon
Mevr. mr. J.J. Ottenhoff

T 06 50 41 92 92
judith.ottenhoff@rws.nl

Ons kenmerk
RWS-2021/42498

Datum 14 december 2021
Onderwerp Omgevingswet en rol RWS bij onteigeningen

Geachte Staten,

Graag vraag ik uw aandacht voor de veranderende regelgeving rondom onteigeningen.

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet en de Aanvullingswet Grondeigendom verandert daardoor ook de rol en taak van Rijkswaterstaat in de onteigeningsprocedure.

Nieuwe situatie
Onder de Omgevingswet worden gronden niet meer per Koninklijk Besluit aangewezen ter onteigening, maar voortaan bij beschikking als bedoeld in de Algemene wet bestuursrecht.
De bevoegdheid om een dergelijke beschikking te nemen, komt te liggen bij alle bestuursorganen die het aangaat en dat betekent dat u zelf bevoegd gezag wordt voor de meeste onteigeningen op uw grondgebied. Het Rijk blijft zelf verantwoordelijk voor de onteigeningen voor projecten met nationaal belang.

Op dit moment verzorgt Rijkswaterstaat alle Koninklijke Besluiten m.b.t. onteigeningen en dat zijn er gemiddeld 32 per jaar voor Rijk, Provincies, Gemeentes en Waterschappen en met de komst van de Omgevingswet verandert dat en doet Rijkswaterstaat dit niet meer.

Dit betekent concreet dat u zelf de onteigeningsprocedure moet doorlopen en daarbij geen verzoek meer kunt doen bij de Kroon door tussenkomst van Rijkswaterstaat. Hiermee komen ook het vooroverleg en de voortoets door de experts van Rijkswaterstaat te vervallen.

Overgangsrecht
Op grond van het overgangsrecht van de Omgevingswet worden definitieve verzoeken die uiterlijk op de dag vóór de datum van inwerkingtreding zijn ingediend bij de Kroon nog volgens het oude recht van de Onteigeningswet worden afgehandeld. De verwachting is dat vlak voor de datum van inwerkingtreding meer verzoeken worden gedaan dan gebruikelijk. Concept-

Rijkswaterstaat Corporate Dienst

Datum
14 december 2021

Ons kenmerk
RWS-2021/42498

dossiers waarop u een voortoets wilt laten doen door Rijkswaterstaat, dienen uiterlijk 1 maart 2022 voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet, thans voorzien op 1 juli 2022, te worden ingediend.

Uw voorbereiding
De onteigeningsprocedure is een klein taakveld binnen de gehele Omgevingswet en zal naar verwachting niet bij iedereen direct in beeld zijn omdat een onteigeningsbesluit niet vaak genomen hoeft te worden. Tijdig de beschikking hebben over grond is echter essentieel voor het realiseren van ruimtelijke plannen en projecten. Ik vind een zorgvuldige overdracht en borging van de continuïteit in de uitvoering in de praktijk daarom van groot belang. Ik vraag daarom uw aandacht voor deze nieuwe taakverdeling, zodat u uw organisatie kunt voorbereiden op deze nieuwe bevoegdheid en daarbij behorende interne processen kunt inregelen.

Community of Practice
In het kader van de continuïteit hebben een aantal gemeentes, provincies en waterschappen samen met Rijkswaterstaat en BZK in een Community of Practice gewerkt aan een draaiboek onteigeningen voor de praktijk. Dit draaiboek zal naar verwachting volgend jaar digitaal beschikbaar kunnen worden gesteld aan alle bevoegd gezagen.
Daarnaast publiceert BZK volgend jaar een bredere handreiking Grondeigendom.

Binnen de Community of Practice denken de deelnemende toekomstige bevoegde gezagen verder na over mogelijke vormen van samenwerking en uitwisseling van expertise ten behoeve van een goede uitvoering van de onteigeningsprocedure onder de nieuwe wet.

Slot
Ik hoop dat ik met deze brief heb bijgedragen aan een soepele overgang van de onteigeningsprocedure onder de Omgevingswet. Voor eventuele vragen over of verzoek tot deelname aan de Community of Practice kunt u contact opnemen met mevrouw Ottenhoff. Haar gegevens staan in de kantlijn van deze brief. Voor inhoudelijke onteigeningsvraagstukken kunt u zich tot 1 juli 2022 wenden tot de CD Loket Onteigening (cdloketonteigening@rws.nl).

Hoogachtend,

DE MINISTER VAN INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT,
namens deze,
De Directeur-Generaal Rijkswaterstaat,

drs. M.C.A. Blom

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	8940
Extern Zaak ID	1772001
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 februari 2022
Agendapunt	18.c
Titel	Water: Tussentijdse evaluatie beheerautoriteit Waddenzee (C-agenda NLG 07-02-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/GRN

Bijlagen
Brief aan PS over tussentijdse evaluatie beheerautoriteit Waddenzee.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	31 januari 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**7 februari 2022**

Toelichting

De beheerautoriteit Waddenzee heeft de opdracht om de natuurkwaliteit van de Waddenzee te verbeteren. Zij doet dit in opdracht van de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de drie Waddenprovincies.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
H.R. Heijmering
BEL/GRN

Telefoonnummer +31235144274
HEIJMERINGH@Noord-Holland.nl

Verzenddatum

26 JAN. 2022

Kenmerk
1772001/1772011

Uw kenmerk

Betreft: tussentijdse evaluatie beheerautoriteit Waddenzee

Geachte leden,

Graag informeren wij u over de tussentijdse evaluatie over de beheerautoriteit Waddenzee.

Inleiding

De beheerautoriteit Waddenzee heeft de opdracht om de natuurkwaliteit van de Waddenzee te verbeteren. Zij doet dit in opdracht van de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de drie Waddenprovincies en zij bestaat sinds maart 2020.

Tussentijdse evaluatie

In de afgelopen periode hebben wij als opdrachtgevers van de Beheerautoriteit een tussentijdse evaluatie (midterm review, hierna MTR) laten uitvoeren. Doel was om te kijken of de beheerautoriteit op de juiste manier werkt. In deze MTR is geconstateerd dat er fundamentele stappen zijn gezet om te komen tot een betrokken en betrouwbare beheerautoriteit Waddenzee.

Wij als opdrachtgevers hebben besloten om in 2022 de nadruk te leggen op het versnellen en versterken van afspraken tussen de beheerders van de Waddenzee, om te gaan werken als ware zij één beheerder. Als onderdeel van de vervolgstappen willen we inzetten op de doorontwikkeling van het BeheerdersCollectief Waddenzee (hierna BCW), waarin partijen zitting hebben die (wettelijke) verantwoordelijkheden hebben voor het natuurbeheer van de Waddenzee. Dit om vaart te zetten op het vormgeven van een integraal beheerplan waarin het samenwerken verder vorm krijgt. Ook wij als Waddenprovincies zijn deelnemer aan dit BCW.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Daarnaast willen wij als opdrachtgevers zelf onze rol verstevigen op het gebied van de beleidsontwikkeling én de daaropvolgende, benodigde doorvertaling naar beheeropdrachten in gezamenlijkheid met de beheerders. Hoe de verbinding en afstemming tussen opdrachtgevers, de beheerautoriteit en het BCW precies vorm krijgen, zal verder worden uitgewerkt in het komende uitvoeringsjaar.

De beheerautoriteit Waddenzee functioneerde sinds maart 2020 met twee directeuren, één voor bestuur en één voor beheer. Door bovenstaande besluiten vervalt de noodzaak voor het invullen van de rol van directeur bestuur. Deze rol zal door de gezamenlijke opdrachtgevers worden opgepakt. De rol van directeur beheer wordt verstevigd.

Tot slot
Met deze brief hebben wij u willen informeren over de tussentijdse evaluatie van de beheerautoriteit Waddenzee.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

KOPIE

t: 088 888 6666
e: info@ltonoord.nl
w: www.ltonoord.nl

Postadres:
Postbus 240
8000 AE Zwolle

Hoofdkantoor:
Zwartewaterallee 14
8031 DX Zwolle

Aan:
De Gemeenteraad van de gemeente Hollands Kroon
Ter attentie van de griffie
Burgemeester Mijnlieffstraat 1
1067 BK ANNA PAULOWNA

Per mail aan: petervandendries@hollandskroon.nl
mirjamvonderbank@hollandskroon.nl

Kopie aan:
- Het College van Provinciale Staten van Noord-Holland
- De Gemeenteraad van Medemblik

Datum: 7 januari 2022 Referentie: NH/JH/MvD/22.003

Betreft: **Zorgen t.a.v. van plannen Wieringermeer**

Geachte leden van de Gemeenteraad,

Met deze brief vraagt LTO Noord uw aandacht voor de toekomstige inrichting van de Wieringermeer inclusief het deel van het IJsselmeer dat naast de polder is gelegen.

Er ligt thans een aantal plannen voor die zeer bedreigend zijn voor de toekomst van de agrarische sector in de Wieringermeer. Wij denken hierbij in de eerste plaats aan onderdelen van het project Wieringerhoek waarover wij meerdere keren via reguliere inspraakprocedures onze bezwaren en zorgen hebben geuit. Deze zorgen draaien in essentie om de instandhouding van voldoende zoetwater, het voorkomen van nog meer schade door ganzen en de instandhouding van het huidige landbouwareaal. In deze plannen zit ook een positief element in het voornemen om de zoutindringing bij de sluizen sterk te verminderen.

In de tweede plaats denken wij hierbij aan het alternatief dat natuurorganisaties hebben gepresenteerd onder de titel ‘Multifunctionele Achteroever Wieringermeer’ (hierna: MAW). Voor dit alternatief is bij onze achterban geen enkel draagvlak om meerdere redenen:

- Het alternatief MAW legt beslag op ongeveer 800 hectare landbouwgrond. De agrarische sector in de Wieringermeer heeft in de toekomst juist meer grond nodig. Deze noodzaak wordt ingegeven door gezonde bedrijfsontwikkeling, de steeds verder toenemende eisen op het gebied van kringlooplandbouw en de uitplaatsing van agrarische bedrijven gelegen naast Natura 2000-gebieden. Uit een onderzoek uit 2020 dat in opdracht van de gemeente Hollands Kroon is gedaan, is de noodzaak van meer grond voor boeren (noodzakelijk voor de verdere ontwikkeling van hun bedrijven) ook duidelijk aangetoond.

- Het alternatief MAW heeft een forse schaduwwerking op de hele Wieringermeer en ver daarbuiten vanwege aantrekking ganzen en smienten, de overlast van muggen en de verspreiding van onkruidzaden.

- In het alternatief MAW wordt gesteld dat de zoute kwel zal afnemen maar dit wordt niet onderbouwd. Wij verwachten eerder een toename van de zoute kwel in andere delen van de Wieringermeer.

- Een ander nadeel van het alternatief MAW is dat het geen enkele bijdrage levert aan de regionale energiestrategie (RES). Bijdrage aan de RES in nihil.

Ofschoon LTO Noord genoemde plannen afwijst, is de inzet van deze brief om het niet hierbij te laten. Gegeven onze zorgen (zoals onder meer voldoende zoetwater en instandhouding van het huidige landbouwareaal), onder nadere voorwaarden (zie hieronder) kijken wij in beginsel welwillend naar een alternatief plan dat de heer Kor Buitendijk heeft ontvouwd. De kern van zijn plan is een combinatie van zonne-atollen, een natuureiland en vooroevers tegen de dijk.

In het algemeen gesteld kleven er aan de plannen van de heer Buitendijk minder bezwaren dan aan de andere plannen voor dit gebied. Er is daarmee meer draagvlak voor Buitendijks plan onder boeren, onder de volgende randvoorwaarden:

- Bestaande hevels worden verlengd met 600/800 meter tot aan de vaargeul. Agrariërs eisen garantie op goede werking van deze hevels.
- Gebruik van de strook agrarische grond tegen de dijk blijft agrarisch.
- Gegarandeerd moet worden dat er geen stikstofgevoelige habitat ontstaat.
- Extra aandacht voor het voorkomen van muggenplagen in het kader van diergezondheid en overlast voor mensen.
- Extra aandacht voor gevolgen met betrekking tot mogelijke toename van kweldruk.
- Geen afname van de zoetwatervoorraad. Het plan betekent een afname van de zoetwatervoorraad met 3%, hetgeen minimaal gecompenseerd dient te worden door andere maatregelen.
- Het heeft de voorkeur dat een aantal atollen wordt uitgerust met windmolens om een hogere bijdrage aan de RES te kunnen leveren.
- Plan van Buitendijk dient uitgevoerd te worden met de deelplannen uit ‘Wieringerhoek’ om de zoutindringing bij de sluizen sterk te verminderen.
- Het plan mag niet leiden tot verstoring van het toch al overbelaste elektriciteitsnet in Noord-Holland.

Resumerend
LTO Noord vraagt u om het plan van de heer Buitendijk positief te benaderen als een beter voorstel voor het gebied. De agrarische sector, van groot belang voor Hollands Kroon, kan hier – onder genoemde voorwaarden – beter mee uit de voeten dan met de andere plannen voor deze regio. Wij zijn desgewenst bereid deze stellingname mondeling aan u toe te lichten.

Hoogachtend,

Ing. H.F.J. van der Velden
Regiomanager LTO Noord regio West

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	8748
Extern Zaak ID	1630835
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 februari 2022
Agendapunt	19.b
Titel	Glastuinbouw: Wijziging openstellingsbesluit verplaatsing glastuinbouwbedrijven Noord-Holland 2021 (C-agenda NLG 07-02-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
Brief aan PS over wijziging openstellingsbesluit verplaatsing glastuinbouwbedrijven Noord-Holland 2021.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	27 december 2021
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**7 februari 2022**

Toelichting

GS hebben het subsidieplafond 2021 voor de openstelling van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3) onderdeel Verplaatsing glastuinbouwbedrijven gewijzigd van €3.570.000,- naar €4.447.440,-. Door deze verhoging kan aan alle positief beoordeelde aanvragen subsidie worden verleend. De subsidie draagt bij aan concentratie en verduurzaming van glastuinbouwbedrijven.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

P. Meijers

BEL/REE

Telefoonnummer +31235145143

pieter.meijers@noord-holland.nl

Verzenddatum

22 DEC. 2021

Kenmerk

1630835/1751868

Uw kenmerk

-

Betreft: Wijziging openstellingsbesluit verplaatsing glastuinbouwbedrijven Noord-Holland 2021

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
Wijziging openstellingsbesluit verplaatsing glastuinbouwbedrijven Noord-Holland 2021.

Op 10 juni hebben wij uw Staten geïnformeerd (1630835/1630839) over de openstelling van het POP3 onderdeel verplaatsing glastuinbouwbedrijven. Wij hebben het subsidieplafond daarbij bepaald op €3.570.000,-. Op 21 december 2021 hebben wij besloten het subsidieplafond te verhogen met €877.440,- tot €4.447.440,-. Door deze verhoging kan aan alle positief beoordeelde aanvragen subsidie worden verleend.

Toelichting
Het POP3 is een Europees subsidieprogramma gericht op duurzame landbouw en plattelandsontwikkeling. Het onderdeel verplaatsing glastuinbouwbedrijven uit het POP3, hebben wij gericht op clustering, modernisering en verduurzaming van de Noord-Hollandse glastuinbouw. Met de subsidie voor verplaatsing glastuinbouwbedrijven sturen wij onder meer op verduurzaming en verplaatsing van glastuinbouwbedrijven naar glastuinbouwconcentratiegebieden, energiebesparing en de benutting van CO2-infrastructuur.

Op 24 september eindigde de openstelling van de Verplaatsingsregeling. Op 27 oktober heeft de adviescommissie vergaderd en de 7 ingediende projecten beoordeeld op de grond van de selectiecriteria efficiëntie, effectiviteit, urgentie en haalbaarheid. Alle projecten hebben 38 punten of meer gehaald op een schaal van 0 tot 50 punten. De totale som van de aangevraagde subsidie voor deze projecten bedraagt €4.447.440,-. Vanwege het subsidieplafond van €3.570.000 komen twee projecten niet of niet geheel in aanmerking voor het gevraagd subsidiebedrag. Wij hebben besloten om het plafond te verhogen zodat alle 7 aanvragen volledig kunnen worden gehonoreerd. Dit besluit geeft een extra impuls aan onze doelen van deze openstelling.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Een bijkomend argument is dat dit de laatste keer is dat we dit onderdeel openstellen in het kader van POP3. De aanvragers krijgen dus geen nieuwe mogelijkheid. Projecten moeten ook uiterlijk eind 2024 zijn gerealiseerd en het eerste kwartaal 2025 dient een verzoek tot subsidievaststelling te zijn ingediend. Vanuit de programmering POP3 is het wenselijk om voldoende subsidies te verlenen omdat de ervaring is dat er in de laatste jaren van het POP3 (2024 en 2025) altijd vrijval van middelen optreedt. Vrijval ontstaat omdat projecten goedkoper blijken uit te vallen of zelfs niet doorgaan. Verhoging van het plafond voorkomt dat er onderbesteding ontstaat.

De verwachting is dat de subsidies uiterlijk in maart 2022 zijn verleend.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	8738
Extern Zaak ID	1747300
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 februari 2022
Agendapunt	19.c
Titel	Landbouw: Wijziging Uitvoeringsregeling agrarische sector Groene Uitweg 2018 (C-agenda NLG 07-02-2022)
Organisatieonderdeel	BU/BG

Bijlagen
Brief aan PS over Groene Uitweg, uitvoeringsregeling agrarische sector.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	27 december 2021
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**7 februari 2022**

Toelichting

De Uitvoeringsregeling agrarische sector Groene Uitweg is een subsidieregeling, die is bedoeld om binnen het Groene Uitweggebied een impuls te geven aan de verbetering van de agrarische structuur, de verbetering van de bewerkbaarheid van het agrarische land en de verduurzaming van de agrarische sector. Het besluit zorgt ervoor dat de regeling ook in 2022 weer opgesteld wordt, op 1 februari, en dat er €750.000 beschikbaar is voor subsidieverlening. In afwijking van 2021 wordt bij gelijktijdig indienen in 2022 voorrang gegeven aan kleine projecten.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

dhr. K.A.J. Denneman

BU/BG

Telefoonnummer +31235143564

dennemanc@noord-holland.nl

Verzenddatum

22 DEC. 2021

Kenmerk

1747300/1747502

Uw kenmerk

Betreft: Groene Uitweg, uitvoeringsregeling agrarische sector

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
Wijziging Uitvoeringsregeling agrarische sector Groene Uitweg

Het programma De Groene Uitweg is bedoeld om de landschappelijke en recreatieve kwaliteiten van de Vechtstreek te versterken. Dit doen we in samenhang met de infrastructurele ingrepen aan de Rijkswegen A1, A6 en A9.
Het uitvoeringsprogramma Groene Uitweg heeft verschillende thema's. Er wordt geïnvesteerd in recreatie, in behoud van cultuurhistorie, in natuur en in de landbouw.

Onderdeel van het thema "landbouw" is de Uitvoeringsregeling agrarische sector Groene Uitweg.
Deze subsidieregeling is bedoeld om binnen het Groene Uitweggebied een impuls te geven aan:

- de verbreding van de landbouw;
- de verbetering van de bewerkbaarheid van het agrarische land;
- de verduurzaming van de agrarische sector.

De regeling is de afgelopen jaren erg succesvol gebleken en we stellen deze regeling daarom opnieuw op 1 februari 2022 open.

Daarbij leggen we meer dan voorgaande jaren de nadruk op kleine projecten in de agrarische sector, hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan een boer die zuivelverkoop aan huis wil opzetten.
Daarnaast blijft duurzaamheid een speerpunt. In totaal is er € 750.000 verdeeld over drie thema's (beschikbaar voor het verlenen van subsidies).

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Samen met de overige maatregelen in het Groene Uitweggebied zorgt deze regeling voor een evenwichtige investering in de kwaliteit van het gebied, zowel op het gebied van de natuur, de recreatie, de cultuurhistorie als de landbouw.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

Beste lezer,

Voor uw provincie is het volgende mogelijk van interesse.

Zoals bekend kan ons land, net zoals de andere EU-landen, aanspraak maken op ‘ons’ deel van de door de EU vrij gemaakte fondsen voor corona-compenserende maatregelen. Ons land maakt naar verwachting aanspraak op ongeveer € 5,96 miljard euro aan subsidies uit het RRF (Recovery and Resilience Plan).

De Nederlandse invulling van het RRF bestaat in essentie uit in totaal 23 voorgestelde maatregelen, waaronder 5 (19 t/m 23) onder het kopje ’Natuur en landbouw’, met als maatregel 20 ‘Stimulering van agroforestry en voedselbossen op landbouwgronden’. Deze maatregel is gericht op de realisatie van circa 5.000 ha agroforestry in de periode 2022 tot en met 2024, met een aanloopperiode dit jaar en afrondings-periode in 2025, en op de daarbij horende kennnisontwikkeling en kennisdeling.

Voor deze maatregel is een bedrag van 36 miljoen euro opgevoerd, als volgt verdeeld:

E. Budgettaire effecten en onderbouwing

Verplichtingen – splits de verplichtingen uit per activiteit en geeft ook het totaal bedrag.
(x € 1 mln.; + = saldoverslechterend; - = saldoverbeterend)

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Aanplant			13.5		13.5	
Kennis		0.5	1.25	1.25	1.25	0.75
Uitvoeringskosten		0.5	1	1	1	0.5

Mocht de Nederlandse inzet op dit gebied succesvol zijn en wat deze maatregel betreft ook daadwerkelijk tot realisatie komen, dan krijgt agroforestry in ons land op korte termijn al een forse (extra) zet in de rug. Een gegeven dat ook van groot belang is voor uw inzet op het gebied van agroforestry.

Mocht u c.q. mochten uw leden - ook gezien de korte termijn waarop e.e.a. zal moeten worden voorbereid en (vooral) uitgevoerd - op de hoogte willen blijven van nieuwe ontwikkelingen op dit gebied, laat ons dat dan even weten door een e-mail te sturen naar RRP20@agrobosbouw.nl met als onderwerp ‘nieuwsbriefRRP’.

Met vriendelijke groet,

Stichting Agrobosbouw NL

Agrobosbouw NL maakt deel uit van het Design Lab Agroforestry dat een team van deskundigen vormt op het gebied van bijvoorbeeld
wet- en regelgeving, communicatie, participatie, plantkunde, permacultuur, landschapsinrichting, bodem en water, en dat wat
onderzoek en onderwijs betreft samenwerkt met onder meer de WUR, het Louis Bolk Instituut en Hogeschool Van Hall Larenstein.

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	8955
Extern Zaak ID	1359663
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 februari 2022
Agendapunt	19.e
Titel	Recreatie: Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreatie 2022 (C-agenda NLG 07-02-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
1359663 1768506 Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreatie 2022.pdf
Brief aan PS over HIRB+ Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreatie 2022.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	31 januari 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**7 februari 2022**

Toelichting

Na vaststelling van het Herstructurering en intelligent ruimtegebruik bedrijventerreinen programma (HIRB+ programma) is besloten om de Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreatie in 2022 opnieuw open te stellen.

Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland van 25 januari 2022, nr. 1359663/1768506, tot vaststelling van de HIRB+ Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreatie Noord-Holland 2022

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland;

Gelet op artikel 2 van de Algemene subsidieverordening Noord-Holland 2011;

Overwegende dat; de verblijfsrecreatieve sector kampt met een revitaliseringsopgave en uit het oogpunt van de toekomstbestendigheid van Noord-Hollandse campings en vakantieparken regels worden gesteld voor subsidieverstrekking voor planvorming op het gebied van kwaliteitsverbetering en verduurzaming;

Besluiten vast te stellen:

HIRB+ Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreatie Noord-Holland 2022

Artikel 1
In deze regeling wordt verstaan onder:
a. Onderzoek of planvorming ten behoeve van kwaliteitsverbetering: het inhuren van externe expertise voor advies, onderzoek, het opstellen van een businessplan, coaching, planvorming of begeleiding gericht op kwaliteitsverbetering.
b. Onderzoek of planvorming ten behoeve van verduurzaming: het inhuren van externe expertise voor advies, onderzoek, planvorming of begeleiding gericht op verduurzaming.

Artikel 2
Subsidie wordt verstrekt aan eigenaren, exploitanten en VvE's van campings dan wel vakantieparken voor toeristische-recreatieve verhuur, met minimaal 40 plekken of huisjes.

Artikel 3
Subsidie kan worden verstrekt voor de volgende activiteiten:
a. onderzoek of planvorming ten behoeve van kwaliteitsverbetering, of
b. onderzoek of planvorming ten behoeve van verduurzaming;
waarbij toeristische-recreatieve verhuur centraal staat.

Artikel 4
1. Een aanvraag om subsidie bevat ten minste:
   a. een begroting van de kosten van de activiteit;
   b. een financieringsplan van de kosten van de activiteit;
   c. een inhoudelijke beschrijving van de activiteit;
   d. documentatie waaruit blijkt dat de plekken op de camping, dan wel de huisjes op het vakantiepark voor toeristisch-recreatieve verhuur worden aangeboden;
   e. documentatie waaruit blijkt dat het gaat om een vakantiepark met minimaal 40 plekken of huisjes;
   f. indien de aanvrager een VvE is en de camping, dan wel het vakantiepark in eigendom is van meerdere VvE's: een verklaring van de andere VvE of VvE's waarin staat dat deze geen bezwaar heeft dan wel hebben tegen de activiteit waarvoor subsidie wordt aangevraagd.

2. Een aanvraag om subsidie wordt ingediend door middel van het voor deze uitvoeringsregeling op www.noord-holland.nl/Loket/Subsidies beschikbaar gesteld formulier.

Artikel 5

1. Een aanvraag om subsidie is tijdig ingediend indien de aanvraag is ontvangen tussen 15 februari 2022, 09:00 uur en 29 december 2022, 17:00 uur.
2. Een aanvraag om subsidie die buiten de in het vorige lid genoemde periode wordt ontvangen, wordt geweigerd.
3. Gedeputeerde Staten beslissen binnen 13 weken na ontvangst van de aanvraag om subsidie.

Artikel 6

Het subsidieplafond bedraagt € 100.000,-.

Artikel 7

1. Aanvragen om subsidie worden behandeld op volgorde van ontvangst.
2. Wanneer een aanvrager op grond van artikel 4:5 van de Algemene wet bestuursrecht de gelegenheid heeft gehad de aanvraag aan te vullen, geldt als datum van ontvangst van de aanvraag, de datum waarop de aanvraag is aangevuld.
3. Indien meerdere aanvragen op dezelfde dag worden ontvangen en door honorering van deze aanvragen het subsidieplafond wordt overschreden, wordt de aanvraag met de laagste projectkosten als eerste in behandeling genomen.
4. Indien toepassing van het vorige lid ertoe leidt dat aanvragen gelijk eindigen, wordt rangschikking van die aanvragen bepaald door loting.

Artikel 8

Subsidie wordt geweigerd indien:

a. de activiteit financieel niet haalbaar is;
b. de uitvoering van de activiteit is gestart voordat de aanvraag is ontvangen;
c. er in het lopende kalenderjaar al een subsidie op grond van deze regeling verstrekt is voor dezelfde locatie.

Artikel 9

1. Subsidie wordt verstrekt voor de kosten van inhuur van expertise die noodzakelijk is voor het onderzoek en de planvorming.
2. Subsidie wordt niet verstrekt voor de kosten van fysieke kwaliteitsverbetering of verduurzaming.

Artikel 10

1. De subsidie bedraagt 50% van de subsidiabele kosten tot maximaal € 12.500,-.
2. Indien toepassing van het eerste en het tweede lid naar het oordeel van Gedeputeerde Staten zou leiden tot het overtreden van het verbod op het geven van staatsteun in de zin van artikel 107, eerste lid, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, wordt het subsidiebedrag in afwijking van het eerste lid zodanig vastgesteld dat het totaal van alle subsidies voor de activiteiten niet hoger is dan het bedrag dat op grond van de

Verordening (EU) nr. 1407/2013 van 18 december 2013 (de-minimissteun) verstrekt mag worden.
3. Gedeputeerde Staten verstrekken geen subsidies van minder dan € 5.000,-.
4. Bij subsidies van minder dan € 10.000,- wordt volstaan met subsidievaststelling zonder voorafgaande subsidieverlening.

Artikel 11

In de subsidieverlening kunnen Gedeputeerde Staten een verplichting opnemen omtrent de datum waarop de gesubsidieerde activiteit is afgerond.

Artikel 12

1. Een aanvraag tot vaststelling wordt ingediend binnen 13 weken na voltooiing van de activiteit.
2. Gedeputeerde Staten stellen voor de aanvraag tot vaststelling een formulier beschikbaar op www.noord-holland.nl/Loket/Subsidies.
3. Gedeputeerde Staten beslissen binnen 13 weken na ontvangst van de aanvraag tot vaststelling van de subsidie.

Artikel 13

1. Deze regeling treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het provinciaal blad waarin zij wordt geplaatst.
2. Deze regeling vervalt met ingang van 1 januari 2023.
3. Deze regeling wordt aangehaald als HIRB+ Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreatie Noord-Holland 2022.

Haarlem, 25 januari 2022

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland

A.Th.H. van Dijk, voorzitter.

R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Uitgegeven op *

Namens Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

R.M. Bergkamp, provinciesecretaris.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon
J.P. Neuteboom
BEL/REE

Telefoonnummer +31235143665
neuteboomj@noord-holland.nl

Verzenddatum

26 JAN. 2022

Kenmerk
1359663/1768506

Uw kenmerk

Betreft: HIRB+ Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreatie 2022

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
HIRB+ Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreatie 2022.

In ons coalitieakkoord 'Duurzaam Doorpakken' hebben wij aangegeven dat wij het programma Herstructurering en intelligent ruimtegebruik bedrijventerreinen (hierna HIRB+ programma) willen voorzetten. Naast de reeds bestaande uitvoeringsregelingen voor toekomstbestendige werklocaties en winkelgebieden is hier in 2021 een subsidieregeling aan toegevoegd gericht op kwaliteitsverbetering en verduurzaming van de verblijfsrecreatie, met openstelling in 2021, 2022 en 2023.

Doel van de Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreatie is om de toekomstbestendigheid van vakantieparken en campings in Noord-Holland te stimuleren en zo een (re)vitalisering en verduurzaming van de verblijfsrecreatieve sector te bewerkstelligen. De uitvoeringsregeling is beschikbaar voor de bedrijven die actief werk willen maken van een (re)vitaliseringsslag voor hun bedrijf. Zij kunnen een aanvraag doen voor planvorming ten behoeve van kwaliteitsverbetering. Daarnaast kunnen aanvragen worden gedaan voor onderzoek of planvorming ten behoeve van verduurzaming.

De uitvoeringsregeling van 2021 heeft opengestaan sinds mei vorig jaar. Dit heeft geresulteerd in twee aanvragen. Het betreffen relevante aanvragen die bijdragen aan de verduurzaming van de sector. Dat er verder maar beperkt gebruik is gemaakt van de regeling lijkt te komen doordat ondernemers in deze sector hard getroffen zijn door de maatregelen rond de coronacrisis. De focus van ondernemers lag vorig jaar voornamelijk op korte termijn aanpassingen om open te kunnen

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

blijven binnen de gestelde maatregelen waarbij ze geen tijd en ruimte zagen om te werken aan het toekomstgericht verduurzamen en innoveren van hun bedrijf. Bij het openstellen van de regeling in mei was de verwachting dat de sector juist kon starten met het herstel en waarbij de subsidie ondersteuning konden bieden om dit duurzaam te doen. Maar door vernieuwde maatregelen liep het toch anders. Daarnaast zijn subsidieregelingen redelijk nieuw voor deze sector en is goede begeleiding hierin dus heel belangrijk om tot aanvragen te komen. Op 1 januari 2022 start de Taskforce Vitale Verblijfsrecreatie Noord-Holland Noord om ondernemers in de verblijfsrecreatie te ondersteunen. Met inzet van de Taskforce wordt actief ingezet op het vitaliseren van de verblijfsrecreatie, waarbij de uitvoeringsregeling een belangrijk rol speelt om te komen tot kwaliteitsverbetering en verduurzaming. Daarom is besloten de uitvoeringsregeling, conform vaststelling in 2020, voor dit jaar wederom open te stellen.

Voor 2022 zijn er geen wijzingen doorgevoerd voor de uitvoeringsregeling. Het subsidieplafond is bepaald op €100.000. Naast de uitvoeringsregeling wordt vanuit het HIRB+ programma jaarlijks €50.000 beschikbaar gesteld voor inhoudelijke ondersteuning van verblijfsrecreatie ondernemers door middel van de inzet van een 'Expertteam'. Inzet van het Expertteam is gericht op het vergroten van de toekomstbestendigheid van de bedrijven door het leveren van praktisch advies door een onafhankelijke groep van experts. Het Expertteam vormt hiermee een goede opstap om te komen tot een aanvraag voor de uitvoeringsregeling.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

1 bijlage

HIRB+ Uitvoeringsregeling Revitalisering Verblijfsrecreatie 2022

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	8951
Extern Zaak ID	1700864
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 februari 2022
Agendapunt	19.f
Titel	Landbouw: Uitwerking van Voordracht 65 -2021 inzake bedrijfsopvolging in de agrarische sector (C-agenda NLG 07-02-2021)
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
Brief aan PS over aantrekkelijke agrarische sector voor bedrijfsopvolgers en starters.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2022
Overdracht vanuit GS	31 januari 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**7 februari 2022**

Toelichting

Op 25 november 2021 hebben Provinciale Staten opgeroepen om een grondmarktonderzoek te starten en te verkennen welke ondersteuning jonge bedrijfsopvolgers en starters nodig hebben. In een brief lichten Gedeputeerde Staten de uitwerking toe.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

W.J. Ates-Janssens

BEL/REE

Telefoonnummer +31235143784

janssensw@noord-holland.nl

Verzenddatum

28 JAN 2022

Kenmerk

1700864/1767305

Uw kenmerk

16699357/1699358

Betreft: aantrekkelijke agrarische sector voor bedrijfsopvolgers en starters

Geachte leden,

Wij kijken terug op een zeer waardevolle expertmeeting van 23 juni 2021 en de goede uitwisseling van ideeën in de commissievergaderingen.
Op 25 november 2021 hebben uw staten met een initiatiefvoorstel (voordacht 65-2021) over bedrijfsopvolging in de agrarische sector opgeroepen om een grondmarktonderzoek te starten. Daarnaast heeft u gevraagd om te verkennen welke ondersteuning jonge bedrijfsopvolgers en starters nodig hebben en een bijeenkomst te organiseren.
Op 25 januari 2022 hebben wij een besluit genomen over de uitwerking van uw aanbevelingen. Dat lichten wij in deze brief toe.

Grondmarktonderzoek

Wij starten een onderzoek naar de ontwikkelingen en bewegingen op de markt voor agrarische grond. Het doel van het onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de actieve partijen, grondprijsontwikkelingen en trends. Hiertoe laten wij in kaart brengen welke recente transacties hebben plaatsgevonden met een analyse daarvan. Vervolgens bekijken wij of er voldoende informatie is om conclusies te trekken of dat er aanvullend onderzoek nodig is.
De eerste resultaten worden in de loop van 2022 verwacht.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Verkennen van behoeften en mogelijkheden voor ondersteuning van jonge bedrijfsopvolgers en starters

Over de behoeften en mogelijkheden voor ondersteuning zijn er trajecten gaande. Daarbij zijn agrariërs en andere ketenpartners (waaronder banken) betrokken. In de kamerbrief van oktober 2021[1] wordt onder meer vermeld dat met Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (NAJK) wordt gewerkt aan een kenniscentrum voor bedrijfsopvolging. Tevens is er inzet voor een landelijke subsidieregeling voor vestigingssteun jonge landbouwers. In het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) is er veel ruimte voor coaching, opleiding en financiering, maatregelen voor jonge landbouwers en voor praktijknetwerken.

Wij zijn -mede in vervolg op de aandacht in uw staten voor de uitdagingen voor (jonge) landbouwers- in gesprek met bestuursleden en leden van het Hollands Agrarisch Jongeren Kontakt (HAJK) om te bezien of iets extra's nodig is. HAJK is een afdeling van de landelijke NAJK. Het is een vereniging van, voor en door jonge boeren en tuinders in Noord-Holland, Zuid-Holland en het westelijk deel van Utrecht en behartigt de belangen voor de leden. Voor het thema bedrijfsopvolging is er voldoende aanbod van cursussen en coaching en daar lijkt geen noodzaak of wens dat de provincie nieuwe initiatieven ontwikkelt. HAJK bevestigt het belang van voorspelbaarheid en continuïteit van het beleid. Beslissingen en financiering van opvolging en van de business (inclusief investeringen in duurzaamheid) vragen om meerjarige bedrijfsplannen. Dat lukt moeilijk als wetgeving en beleid steeds wijzigt. Onzekerheid over bijvoorbeeld stikstofmaatregelen en de steeds zwaardere en nieuwe eisen die aan agrariërs worden gesteld werken belemmerend. Dit aspect verdient aandacht van ons College en uw Staten: alert zijn op gevolgen van nieuw beleid en van beleidswijzigingen voor agrarische ondernemers en opvolging.

Een signaal dat in ons overleg met Bionext[2] (de ketenorganisatie voor biologische landbouw en voeding) is afgegeven, betreft respect en beeldvorming. Als de burger leest over problemen rond klimaat, natuur, stikstof dan komt vaak naar voren dat de landbouw oorzaak is van deze problemen. Dit negatieve beeld overschaduwt de waardevolle betekenis van landbouw in voedselvoorziening, de innovatieve kant van de landbouw, de bijdrage van de landbouw aan de economie en het landschap. Concreet wordt gevraagd om te helpen de afstand die er is tussen inwoners, overheid en agrarische ondernemers te verkleinen.

---

[1] Kamerbrief DGA-EIA / 21258018

[2] https://bionext.nl/over-bionext/

Dit is niet alleen van belang voor de agrariërs die nu hun beroep uitoefenen maar ook voor toekomstige generaties die een agrarisch beroep overwegen. De beeldvorming kan bepalend zijn voor jongeren die een opleiding volgen of zich willen aanmelden voor een opleiding. De keuze voor een agrarisch beroep, de keuze voor biologische teelt, is niet gemakkelijk en niet vanzelfsprekend, aldus Bionext.

Wij nemen deze signalen mee in onze gebiedsprocessen, in communicatie, in netwerken en op platforms (o.a. Greenports, Voedsel Verbindt, Boer & Business in Balans, contact met gemeenten en onderwijsinstellingen). Onder andere het Economisch Herstelfonds[3] biedt mogelijkheden voor samenwerkingsprojecten met agrariërs. Wij streven ernaar dat partners in netwerken initiatieven ontwikkelen die bijdragen aan genuanceerde beeldvorming en bijdragen aan meer contact tussen inwoners en agrariërs over bijvoorbeeld de inzet voor verduurzaming en innovatie.

Jaarlijks uw Staten informeren over de thema's die zijn genoemd in uw voordracht en ons advies van 7 oktober 2021

Gelet op de samenhang van de thema's bedrijfsopvolging en aantrekkelijke agrarische sector met o.a. de Voedselvisie informeren wij u over relevante ontwikkelingen bij de rapportages over de uitvoeringsagenda Voedselvisie en de uitvoeringsagenda Economie.

Bijeenkomst met bedrijfsopvolgers en starters, in samenwerking met relevante ketenpartijen en toegankelijk voor leden van Provinciale Staten

Onze ambitie is om in het najaar van 2022 samen met agrarische jongeren een bijeenkomst te organiseren over kansen voor bedrijfsopvolgers en starters, bijvoorbeeld in combinatie met onderwerpen uit de Voedselvisie.

Tot slot

Bedrijfsopvolging en het behouden en versterken van een aantrekkelijke agrarische sector voor bedrijfsopvolgers en starters is en blijft voor ons een belangrijk thema. Wij zetten ons daar met onze (netwerk-)partners voor in.

---

[3] https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/subsidie-groen-economisch-herstel-landbouw

Gelet op onze rol, onze middelen en capaciteit, moet deze inzet echter in balans zijn met de inzet die nodig is voor de opgaven in het landelijk gebied zoals de voedselvisie en de uitvoeringsagenda economie.

Wij houden u op de hoogte over de voortgang.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	8867
Extern Zaak ID	1765383
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 februari 2022
Agendapunt	20.a
Titel	Financiën: Voordracht Eerste Begrotingswijziging 2022 (A-agenda EFB en M&B 14-2-2022 en c-agenda RWK en NLG 7-2-2022)
Organisatieonderdeel	CZ/FIN

Bijlagen
PS voordracht Eerste begrotingswijziging 2022.pdf
Eerste begrotingswijziging 2022.pdf
Brief aan PS over Eerste begrotingswijziging 2022.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	20 januari 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**7 februari 2022**
Ruimte Wonen en Klimaat	7 februari 2022
Economie Financiën en Bestuur	14 februari 2022
Mobiliteit & Bereikbaarheid	14 februari 2022
PS-vergadering	7 maart 2022

Toelichting

In de provinciale begroting wijzen Provinciale Staten toe voor welke doelen de provincie haar beschikbare middelen inzet. Deze eerste begrotingswijziging omvat een bijstelling van de begroting 2022.

Provincie Noord-Holland

2022

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 18 januari 2022

Onderwerp: Eerste begrotingswijziging 2022

Kenmerk: 1765383/1769460

Bijlagen:

- Eerste begrotingswijziging 2022

1. Inleiding

Hierbij bieden wij u de Eerste begrotingswijziging 2022 aan. De eerste begrotingswijziging 2022 is onderdeel van de Noord-Hollandse P&C-cyclus die bestaat uit de kaderbrief, de begroting, begrotingswijzigingen en de jaarstukken. In deze eerste begrotingswijziging worden de geraamde inkomsten en uitgaven in de begroting 2022 bijgesteld op basis van een aantal autonome ontwikkelingen en de actuele verwachtingen. Deze begrotingswijziging bevat daarnaast, conform de aangenomen moties bij de begroting 2022, ook een aantal inhoudelijke wijzigingen.

In deze voordracht stellen wij u het volgende voor:

- In te stemmen met de Eerste begrotingswijziging 2022.
- In te stemmen met een aantal kredietbesluiten vanuit de actualisatie van het integraal meerjarenprogramma infrastructuur (iMPI)

2. Doelstellingen en evaluatiecriteria

De Eerste begrotingswijziging is een standaard onderdeel van de P&C-cyclus en stelt Provinciale Staten in staat om het budgetrecht uit te oefenen.

3. Financiele hoofdlijnen

Het Begrotingssaldo van 2022 vóór de eerste begrotingswijziging was € 542.000 voordelig. Het saldo wordt bij deze begrotingswijziging met € 3.226.000 nadelig bijgesteld waarna het begrotingssaldo € 2.684.000 nadelig bedraagt. Deze negatieve bijstelling wordt veroorzaakt door reeds genomen besluiten (IPO/BIJ12), onvermijdelijke/autonome ontwikkelingen, en het voorstel tot overdracht van de kasteelruïne Nuwendoorn. Zie paragraaf 2.3.1 voor een specificatie van alle ontwikkelingen die het resultaat beïnvloeden. Het in deze begrotingswijziging gepresenteerde tekort voor 2022 heeft grotendeels een incidenteel karakter. Het structureel nadelige effect van de opgenomen ontwikkelingen wordt op dit moment geschat op een omvang van € 1 mln. Structureel heeft de provincie hiermee nog altijd een sluitende begroting.

In de voorbereiding op de begroting 2023 (waaronder het kaderbriefproces 2023) zullen ook de structurele consequenties van de in deze begrotingswijziging opgenomen mutaties nader uitgewerkt worden. Via de integrale afweging zal in dit proces een sluitend meerjarenperspectief tot stand worden gebracht. Indien hieruit ook consequenties voortvloeien voor het boekjaar 2022 zullen wij uw Staten hiertoe een voorstel doen bij de tweede begrotingswijziging 2022.

3.3.1 Niet Budgettair Neutrale Wijzigingen. (NBN)

Niet budget neutrale wijzigingen zijn de mutaties in de eerste begrotingswijziging die het begrotingsresultaat beïnvloeden. Het Begrotingssaldo van 2022 vóór de eerste begrotingswijziging was € 542.000 voordelig. Het saldo wordt bij deze begrotingswijziging met € 3.226.000 nadelig bijgesteld waarna het begrotingssaldo € 2.684.000 nadelig bedraagt. Deze paragraaf heeft als doel om inzicht te geven in de ontwikkelingen die per saldo leiden tot deze negatieve bijstelling.

Financiële ontwikkelingen die het resultaat beïnvloeden

Ontwikkeling	Financieel effect op het begrotingsresultaat (x € 1.000)	Voordelig (V) / Nadelig (N)
Begrotingsresultaat voor eerste begrotingswijziging	**-542**	**V**
A. Moties begroting 2022	405	N
B. Algemene uitkering Provinciefonds	-3.402	V
C. Verwerking begroting 2022 IPO/BIJ12	1.685	N
D. Gewijzigde planning grondtransacties	-1.250	V
E. Archeologie: Afkoop Nuwendoorn	2.100	N
F. Capaciteitskosten Provinciale organisatie	2.206	N
G. Overige financiële ontwikkelingen die het resultaat beïnvloeden	1.482	N
Begrotingssaldo 2022 na eerste begrotingswijziging	**2.684**	N

A. Moties begroting 2022
Bij de behandeling van de begroting 2022 hebben uw Staten de volgende moties aangenomen:

- Motie 212-2021: Motie Pontveren Ilpendam en Spaarndam
- Motie 214-2021: Broedplaats Blakende Bollen

In deze moties roepen uw Staten GS op om het begrotingssaldo voor 2021 en het vrij te besteden deel van de Algemene reserve als gevolg van het voordelig rekeningresultaat 2021 te bestemmen voor de pontveren van Ilpendam (gedurende een periode van vijf jaar € 80.000 per jaar) en Spaarndam (eenmalig € 55.000) en voor een eenmalige extra impuls aan het landelijke fieldlab biologische bloembollen (€ 50.000). Voor de dekking van de moties bij de begroting 2022 wordt de berekende vrije bestedingsruimte in de algemene reserve van € 100.000 (Zie ook de brief van GS aan PS met als kenmerk 1664727/1714993) ingezet. Het restant komt ten laste van het begrotingssaldo 2022.

Via deze begrotingswijziging verwerken wij deze moties in de begroting voor 2022. De moties leiden tot de volgende wijzigingen in de begroting:

Financiële wijzigingen moties 212 en 214

OD	Wijziging		Bedrag (x € 1.000)
4.1.2	Bijdrage Pont Ilpendam*		400
	Storting in de reserve uitvoeren mobiliteitsbeleid door derden	*400*	
	Onttrekking aan de reserve uitvoeren mobiliteitsbeleid door derden t.b.v. bijdrage pontveer Ilpendam	*- 80*	
	Bijdrage pontveer Ilpendam	*80*	
4.1.2	Bijdrage Pont Spaarnwoude		55
6.1.4	Impuls fieldlab biologische bloembollen		50
8.2.5	Dekking vanuit de bestedingsruimte Algemene reserve **		- 100
	Totaal effect verwerking moties op het Begrotingsresultaat		**405 N**

* In 2022 wordt € 400.000 gereserveerd in de reserve uitvoeren mobiliteitsbeleid door derden om gedurende een periode van 5 jaar een bijdrage van € 80.000 te kunnen verlenen. Tevens wordt de bijdrage voor 2022 (dus zowel de onttrekking aan de reserve als de bijdrage/last zelf) van € 80.000 opgenomen in de begrotin

B. Algemene uitkering Provinciefonds
De algemene uitkering van het provinciefonds wordt op basis van de septembercirculaire 2021 met €3,4 miljoen voordelig bijgesteld. Het accres is in de septembercirculaire gestegen ten opzichte van de meicirculaire als gevolg van hogere verwachte Rijksuitgaven. Dit komt onder andere door een hogere geraamde loon- en prijsontwikkeling in de Macro Economische Verkenning (MEV raming) van het Centraal Planbureau. Het kabinet heeft daarnaast vanaf 2022 aanvullende middelen uitgetrokken voor een aantal beleidsterreinen.

In de algemene uitkering van het provinciefonds is een bijdrage opgenomen die bedoeld is voor de implementatie en uitvoering van de Wet Open Overheid (WOO). Het gaat om een bedrag van €342.000 in 2022. Tegenover deze hogere uitkering uit het provinciefonds staan de verwachte kosten voor de implementatie en de uitvoering van de Wet Open Overheid in operationeel doel 8.1.8- Overhead.

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
8.1.2	Algemene Uitkering Provinciefonds (hogere uitkering dus voordelig)	-3.402
8.1.2	Algemene uitkering provinciefonds - Wet Open	-342

	Overheid	
8.1.8	Uitgaven t.b.v. Implementatie en uitvoering van de Wet Open Overheid	342
	Totaal effect Provinciefonds op het Begrotingsresultaat	**- 3.402 V**

C. Verwerking begroting 2022 IPO/BIJ12
Op 23 augustus 2021 is de concept begroting van het IPO en BIJ12 besproken in een technische briefing door PS. Na de goedkeuring van het IPO-bestuur zijn de twee begrotingen ter goedkeuring voorgelegd aan de Algemene Vergadering van het IPO. Op 2 november 2021 heeft de AV de twee begrotingen goedgekeurd. De begrotingen van het IPO en BIJ12 leiden tot een hogere bijdrage voor de provincie Noord-Holland.

IPO begroting 2022
De begroting van het IPO leidt tot een hogere bijdrage voor de provincie Noord-Holland. Ten opzichte van de begroting 2022 zal de bijdrage van de provincie Noord-Holland aan het IPO stijgen met € 304.000 naar een totaal bedrag van €3.027.000. De IPO bijdrage stijgt voornamelijk ten gevolge van het stikstofdossier. Daarnaast wordt er een aantal bestuurlijke besluiten uitgewerkt waar de provincies en het IPO-bestuur in een eerder stadium mee akkoord zijn gegaan.

BIJ12 Begroting 2022
De Begroting 2022 van BIJ12 bevat een aantal bijstellingen die tot een hogere bijdrage van de provincie Noord-Holland leiden. Net als bij de IPO begroting is de kostenstijging een gevolg van eerdere genomen besluiten door de provincies en het IPO-bestuur. In andere gevallen is er een extra bijdrage nodig omdat eerder geraamde kosten onvoldoende blijken, zoals bij de kosten voor de uitvoering rondom het Stikstofdossier.

Er is sprake van een stijging van de benodigde bijdrage aan Bij12 voor Vitaal platteland (€ 803.000). Deze stijging wordt met name veroorzaakt door gestegen kosten voor het ‘Interprovinciale Programma Stikstof en Natuur’ (IPSN). Doordat de totale begroting van BIJ12 stijgt, worden ook de kosten van de interne organisatie hoger (€ 415.000). Verwacht wordt dat de lasten voor de ‘Bijdrage Interne Organisatie’ aan BIJ12 de komende jaren minimaal op eenzelfde niveau blijven. Uit de ‘IPO Begroting 2022’ blijkt tevens dat het IPO in ieder geval t/m 2025 de lasten voor ‘Vitaal platteland’ i.v.m. het IPSN op eenzelfde niveau heeft geraamd. Dit betreft dus een structurele verhoging die bij de Begroting 2023 meerjarig moet worden verwerkt.

Daarnaast is er sprake van een stijging in de kosten voor de Gemeenschappelijke Beheersorganisatie wat leidt tot een hogere bijdrage van € 163.000.

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
	IPO	
2.2.2	IPO bijdrage Milieu, Energie en Klimaat	223
3.1.1	IPO bijdrage Duurzame Ruimtelijke Ontwikkeling	365
4.1.1	IPO bijdrage Mobiliteit	-39
1.4.2	IPO bijdrage Algemeen	-245
	BIJ12	
5.2.3	Bijdrage BIJ12 Vitaal platteland – Interprovinciale programma Stikstof en Natuur (IPSN)	803
5.2.3	Bijdrage BIJ12 - interne organisatie	415
8.1.8	Bijdrage BIJ12 t.b.v. gemeenschappelijke beheerorganisatie	163
	Totaal effect IPO/BIJ12 begroting 2022 op het Begrotingsresultaat	**1.685 N**

D. Gewijzigde planning grondtransacties
Vanwege vertraging in de bestemmingsplanwijziging bij de gemeente liep een voorgenomen grondtransactie SLP -Zuid vertraging op in 2021. De hiermee samenhangende baten en afwaardering/lasten schuiven door naar 2022. Dit heeft per saldo een positief effect op het resultaat van € 1,25 mln. (Baten - € 6.000.000 en Lasten € 4.750.000)

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
3.2.5	Actualisatie verwachte netto grondopbrengsten	-1.250
	Totaal effect grondtransacties op het Begrotingsresultaat	**-1.250 V**

E. Archeologie: Afkoop Nuwendoorn
Als provincie zijn we eigenaar van het Kasteel Nuwendoorn. We zijn voornemens om het beheer van Kasteel Nuwendoorn af te kopen bij een derde partij die het beheer en onderhoud zal gaan uitvoeren. Dit vraagt een eenmalige afkoopsom van € 2.100.000.ten laste van 2022. Omdat de beheer- en onderhoudskosten hierdoor structureel dalen kan het archeologie budget met ingang van 2023 structureel worden verlaagd met € 42.000.

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
6.3.3	Afkoop Kasteel Nuwendoorn	2.100
	Totaal effect afkoop Kasteel Nuwendoorn op het	**2.100 N**

	Begrotingsresultaat

F. Capaciteitskosten Provinciale organisatie

Door verschuiving van de inzet van capaciteit ten behoeve van investeringsprojecten naar inzet ten behoeve van beheer- en onderhoudsprojecten en -activiteiten is een bedrag van € 1.362.000 aan de capaciteitskosten toegevoegd ten laste van het rekeningresultaat ter dekking van de gewijzigde capaciteitsbegroting. Daarnaast wordt, door aanhoudende krapte op de arbeidsmarkt met als gevolg hiervan stijgende inhuurkosten, € 844.000 aan capaciteitskosten toegevoegd ten laste van het rekeningresultaat ter dekking van de gewijzigde capaciteitsbegroting.

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
8.2.2	Verschuiving capaciteitskosten van investeringen (ten laste van kredieten en afgeschreven over 5-50 jaar) naar exploitatie (ten laste van 2022)	1.362
8.2.2	Prijsstijging externe inhuur	844
	Totaal effect Capaciteitskosten op het Begrotingsresultaat	**2.206**

G. Overige financiële ontwikkelingen die het resultaat beïnvloeden

- De extra inzet van de provincie op het Stikstofdossier zal ook in 2022 en de jaren daarna onverminderd nodig zijn. Dit vraagt om extra capaciteit en inhuur van specifieke kennis (€ 568.000). In lijn met de Begroting van het IPO, die de lasten voor ‘Interprovinciale Programma Stikstof en Natuur’ (IPSN) middels hun begrotingspost ‘Vitaal platteland’ in ieder geval t/m 2025 heeft geraamd én in de verwachting dat extra inspanning op dit dossier vanuit de provincies in ieder geval ook t/m 2025 noodzakelijk is, zal bij de Kaderbrief 2023 worden voorgesteld dit bedrag meerjarig te ramen.

- Gladheidsbestrijding: Uit de vlootschouw is gebleken dat onderhoud en reparatie van diverse schuivers noodzakelijk is voor zowel de preventieve als curatieve strooiacties. We zijn hiermee begonnen in 2021 en verwachten ook in 2022 nog incidenteel € 500.000 aanvullende onderhouds- en reparatiekosten te maken.
- Dynamisch verkeersmanagement (DVM) vaarwegen: Doordat vertraging in de aansluiting van objecten op de bediencentrale is ontstaan, zou een meerjarige renteclaim ontstaan met de opdrachtnemer. Door afstemming over en aanpassing van de betalingsregeling is dit afgewend. Dit heeft als consequentie dat toekomstige uitgaven naar voren zijn gehaald, waardoor in 2022 € 420.000 aanvullende kosten zijn. Bij de begroting 2023 zal deze verschuiving van de lasten in de jaren worden aangepast in de meerjarenraming.

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
5.2.3	Aanvullende kosten Provinciale Inzet stikstofdossier – extra capaciteit en inhuur van specifieke kennis (structureel t/m 2025)	568
4.3.1	Incidentele aanvullende reparatie- en onderhoudskosten materieel gladheidsbestrijding	500
4.3.1	Dynamisch verkeersmanagement vaarwegen: Betalingsregeling Vertraging aansluiting objecten bediencentrale	420
divers	Overige wijzigingen kleiner dan € 100.000	-6
	Totaal effect Overige bijstellingen op het Begrotingsresultaat	**1.482 N**

3.3.2 Uitgestelde Intenties (UI)

In de laatste begrotingswijziging hebben uw Staten reeds besloten om voor € 1,5 mln. aan uitgestelde intenties door te schuiven van 2021 naar 2022. In voorliggende begrotingswijziging worden de betreffende budgetten toegevoegd aan de begroting van 2022. Daarnaast zijn dn deze begrotingswijziging een aantal nieuwe 'uitgestelde intenties' opgenomen voor een totaalbedrag van € 12 mln. De nieuwe 'uitgestelde intenties' zullen hieronder worden toegelicht.

Overzicht uitgestelde intenties

Uitgestelde intenties	Bedrag (x € 1.000)
Verwerken Uitgestelde intenties Laatste Begrotingswijziging 2021 in de begroting voor 2022	1.488
Nieuwe uitgestelde intenties Eerste begrotingswijziging 2022	
A. Groen: Opvangcentra wilde dieren	100
B. Economie, Cultuur en Welzijn: onderwater Archeologie	70
C. Economie, Cultuur en Welzijn: Subsidieverlening Terra Technica	450
D. Economie, Cultuur en Welzijn: Inzet teruggekomen subsidsies Noodfonds sociale infra NHN en MRA	1.816
E. Bijdrage exploitatie Waddengebied	9.626
Totaal Uitgestelde intenties	**13.550**

A. Groen - Opvangcentra wilde dieren
Vanuit het coalitieakkoord is € 200.000 beschikbaar gesteld voor wildopvangcentra in Noord-Holland. De helft van dit bedrag wordt verschoven naar 2022. Dit budget is gereserveerd om, door middel van een externe adviseur, ondersteuning te kunnen bieden door formats voor wettelijk verplichte protocollen op te stellen. Omdat het ministerie van LNV momenteel de Beleidsregels kwaliteit opvang dieren herziet en dit het wettelijk kader vormt voor de formats, zal deze opdracht naar verwachting na oplevering van de beleidsregels verleend worden.

B. Economie, Cultuur en Welzijn - Onderwater archeologie
De uitgestelde intentie Onderwater archeologie betreft de gelden besteed aan de inrichting van de maritieme archeologiezaal (17e eeuw) in Huis van Hilde. Daarnaast betreft het de conservatie van archeologische voorwerpen uit het Palmhoutwrak en het Schervenwrak. Een deel van de archeologische vondsten zijn echter nog niet ontvangen, hetgeen dat een deel van de vertraging veroorzaakt. Tevens is de tentoonstelling inzake Schervenwrak vanwege corona uitgesteld. Tot slot is budget vrijgehouden om een acuut door erosie bedreigd wrak in de Waddenzee te beschermen en/of (deels) op te graven. Concreet betekent dit een uitgestelde intentie met een omvang van € 70.000 van 2021 naar 2022.

C. Economie, Cultuur en Welzijn - Subsidie verlening Terra Technica
Deze uitgestelde intentie betreft de subsidieverlening voor Terra Technica. Als gevolg van de late aanlevering van de subsidieaanvraag in 2021, lijkt er geen tijd meer te zijn om deze toe te kennen in 2021.

D. Economie, Cultuur en Welzijn: Inzet teruggekomen subsidsies Noodfonds sociale infra NHN en MRA
Om de in 2021 retour gekomen gelden van de lager vastgestelde subsidies die in 2020 verstrekt zijn alsnog te kunnen inzetten is in de Laatste begrotingswijziging 2021 een Uitgestelde intentie opgenomen van € 331.000. Op basis van de actuele informatie wordt dit bedrag opgehoogd met € 1.816.000 zodat al de teruggekomen subsidies in 2021 opnieuw kunnen worden verleend in 2022.

E. Bijdrage exploitatie Waddengebied
Provincie Noord-Holland participeert via een Gemeenschappelijke Regeling van de provincies Noord-Holland, Friesland en Groningen in het Waddenfonds. Op basis van een Bestuursakkoord uit 2011 tussen de Staat en de Waddenprovincies werd t/m 2020 de uitkering aan het Waddenfonds mede namens de provincies rechtstreeks vanuit het Rijk overgemaakt aan het Waddenfonds. De Algemene Rekenkamer heeft in 2019 vastgesteld dat dit niet rechtmatig is. Sinds 2021 maakt het Rijk de provinciale bijdragen daarom over aan de provincies die het op hun beurt moeten doorgeleiden naar het Waddenfonds.

Provincie Noord-Holland heeft haar aandeel in de bijdrage in 2021 van het Rijk ontvangen. Momenteel ontbreekt echter nog de juridische grondslag om de bijdrage vanuit Provincie Noord-Holland over te maken aan het Waddenfonds. Het wachten is op een daarvoor noodzakelijke wijziging van het Bestuursakkoord uit 2011, welke momenteel ter goedkeuring bij het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat ligt. Zodra deze door partijen is ondertekend kan Provincie Noord-Holland de bijdrage 2021 alsnog overmaken aan het Waddenfonds.

3.3.3 Begrotingsneutrale wijzigingen (BN)

Begrotingsneutrale wijzigingen zijn wijzigingen die geen effect op het saldo van de begroting hebben. Ze zijn opgeteld bij elkaar altijd 0. Omdat wel het totaal aan baten en het totaal aan lasten per programma wijzigt, is hierop het budgetrecht van uw Staten van toepassing. Daarom worden deze mutaties hierbij aan u voorgelegd. Het betreft vaak een verschuiving van lasten tussen twee begrotingsprogramma's en bijstellingen van specifieke baten (bijdragen van derden), waar even hoge lasten tegenover staan. Begrotingsneutrale wijzigingen groter dan € 100.000 zijn toegelicht en worden aangeduid met het kenmerk ‘BN’.

3.3.4 Reserves (RESV)

Veel uitgaven van de provincie fluctueren sterk over de jaren en worden gedekt vanuit de bestemmingsreserves. Omdat deze uitgaven gedekt worden vanuit de bestemmingsreserves hebben wijzigingen hierin geen effect hebben op het begrotingssaldo. De mutaties die zijn doorgevoerd in de uitgaven, gedekt vanuit de bestemmingsreserves, zijn te vinden in de

toelichtingen bij de programma's. Mutaties in de uitgaven vanuit, de stortingen in, en de overhevelingen tussen de reserves die geen effect hebben op het begrote resultaat zijn in de toelichting aangeduid met het kenmerk 'RESV'.

3.3.5 Capaciteitskosten (CAP)

Capaciteitskosten vormen een integraal onderdeel van de programmabudgetten. Met PS is afgesproken dat over de totale capaciteitskosten (eigen en inhuur) en de toerekening aan de programma's wordt gerapporteerd. In deze alinea is de stand van de capaciteitskosten in deze begrotingswijziging toegelicht. Daarbij spelen drie oorzaken van mutaties een rol:

1. Er zijn ten laste van de algemene middelen niet neutraal extra capaciteitskosten geraamd voor € 2,2 miljoen. Zie hiervoor de inhoudelijke toelichting hierboven bij 2.3.1. NBN. Deze extra lasten zijn eerst in totaal geraamd bij programma 8 en daar ook toegelicht en daarna toegerekend aan de programma's.

2. In het beleid voor capaciteitssturing is afgesproken, dat alle capaciteitskosten inclusief ingehuurde capaciteit in de begroting worden vermeld, inclusief het verdeelpercentage over de programma's. Wanneer gedurende het begrotingsjaar capaciteit wordt ingezet vanuit een programmabudget, wijzigt niet het budget van het betreffende programma. Zo'n mutatie van algemeen programmabudget naar specifiek capaciteitsbudget is dus niet financieel zichtbaar bij de programmabudgetten. Om PS goed te informeren over de totale capaciteitskosten (inclusief inhuur) die ten laste komen van de programma's en investeringen is onderstaande tabel opgenomen.

BEGROTING Capaciteitskosten na EBW 2022

Programma (x € 1.000)	Primitieve Begroting 2022	Na EBW 2022	% na EBW
1. Openbaar bestuur	9.536	10.569	8,7%
2. Klimaat en Milieu	5.255	6.632	5,5%
3. Ruimte en Water	9.553	9.753	8,0%
4. Bereikbaarheid	24.602	28.816	23,8%
5. Groen	6.723	11.368	9,4%
6. Economie, Cultuur en Welzijn	4.560	4.808	4,0%
7. Economisch herstel en duurzaamheid	653	546	0,5%
8. Financiën en bedrijfsvoering	52.081	48.786	40,2%
Totaal naar programma's	**112.963**	121.278	100,0%
Totaal naar investeringen	**15.655**	**14.595**	n.v.t.
Totale capaciteitskosten	**128.618**	135.873	n.v.t.

3. De toerekening van de capaciteitskosten aan de operationele doelen is geactualiseerd op basis van de geactualiseerde werkplanning. Op zichzelf leidt dit alleen tot een neutrale verschuiving tussen programma's. De 2 belangrijkste verklaringen voor deze verschuivingen zijn: Het toevoegen van de € 2,2 miljoen t.b.v. inhuur en minder toerekening aan investeringen (2.3.1.F). Deze 2,2 miljoen is eerst in programma 8

opgenomen en daarna neutraal toegerekend, voornamelijk naar programma mobiliteit. Daarnaast is de stelpost voor indexeringen van loonkosten van € 6 miljoen in programma 8 evenredig over alle programma's verdeeld. Overige verschuivingen zijn gerelateerd aan de reguliere periodieke actualisatie van de verwachte capaciteitsinzet voor de programma's.

Verschuiving toerekening Capaciteitskosten	**(Bedragen x €1.000)**
Programma 1 – Openbaar Bestuur	1.033
Programma 2 – Klimaat en Milieu	1.287
Programma 3 – Ruimte en Water	91
Programma 4 – Bereikbaarheid	4.387
Programma 5 – Groen	868
Programma 6 – Economie, Cultuur en Welzijn	77
Programma 7 – Economisch herstel en duurzaamheid	-107
Programma 8 – Overzicht Financiën en Bedrijfsvoering	-7.636
Totaal	**0**

4. Actualisatie integraal meerjarenprogramma infrastructuur (iMPI)

In de financiële verordening is opgenomen dat kredieten bij de vaststelling van de begroting(-swijziging) ter besluitvorming aan Provinciale Staten worden voorgelegd. Per kredietaanvraag melden wij in een tabel of voor de projecten een bijdrage van derden en/of dekking uit eigen reserves wordt verkregen en welke bedragen uiteindelijk ten laste van welke kapitaallasten komen. De kredietaanvragen worden in deze voordracht kort toegelicht.

Voor de uitvoering van het iMPI vragen wij u in te stemmen met de volgende investeringskredieten (exclusief btw)

Nieuwe kredietaanvragen verbeter- en uitbreidingsprojecten

1. **N241-13, Trajectbenadering N241b, gedeelte N242-A7, gemeenten Heerhugowaard, Hollands Kroon, Opmeer en Medemblik € 41.500.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
   (jaar oplevering: 2024; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
   Gelijktijdig met het groot onderhoud wordt de weg gereconstrueerd.
2. **N241-13, Duurzaamheidsmaatregelen trajectbenadering N241b, ged. N242-A7, gemeenten Heerhugowaard, Hollands Kroon, Opmeer en Medemblik € 1.500.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
   (jaar oplevering: 2024; afschrijvingstermijn: 50 jaar).
   Deze kredietaanvraag staat los van het aangevraagde uitvoeringskrediet, zodat uw Staten de keuze kunnen maken wel of geen aanvullende duurzaamheidsmaatregelen mee te nemen in project N241-13.

Nieuwe kredietaanvragen vervangingsprojecten

3. **SLS-01, Vervanging - Sleutelsysteem objecten € 1.400.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (wegen).
   (jaar oplevering: 2024; afschrijvingstermijn: 15 jaar)
   Het is noodzakelijk een nieuw, veilig en intelligent sleutelsysteem te implementeren voor de toegang tot de diverse objecten (zoals openbare verlichting, verkeersregelinstallaties en bruggen).

4. **Aanschaf tweedehands damwanden** **€ 1.340.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (vaarwegen).
   Dit krediet is onderverdeeld in deelkredieten, die vooruitlopend op de uitvoeringskredieten worden aangevraagd.
   1. K11-a-01 - vervanging - km 0,0 - 8,0 - vaarwegvak 22 € 204.000
      (jaar oplevering: 2025; afschrijvingstermijn: 40 jaar)
   2. K11-b-01 - vervanging - km 8,0 – 13,0 - vaarwegvak 23 € 168.000
      (jaar oplevering: 2024; afschrijvingstermijn: 40 jaar)
   3. K18-a-02 - vervanging - km 7,8 - 0,0 - vaarwegvak 16 € 484.000
      (jaar oplevering: 2027; afschrijvingstermijn: 40 jaar)
   4. K18-b-02 - vervanging - km 14,6 - 7,8 - vaarwegvak 17 € 484.000
      (jaar oplevering: 2027; afschrijvingstermijn: 40 jaar)

   De aanschaf en inzet van tweedehands damwanden levert bij oeververvangingsprojecten een forse milieuwinst op.

<u>Kredietverhogingen verbeter- en uitbreidingsprojecten</u>

5. **HOV-14, Hoogwaardig Openbaar Vervoer Legmeerdijk (N231)/halte Royal FloraHolland (RFH), gemeente Aalsmeer** **€ 500.000**
   Een bedrag van € 75.000 komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidings-investeringen. De Vervoerregio Amsterdam (VRA) levert een bijdrage van € 425.000.
   (jaar oplevering: 2023; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
   Het is noodzakelijk de risicoreservering voor onvoorziene kabel- en leidingwerkzaamheden aan te vullen.
6. **N239-08, Duurzaamheidsmaatregelen trajectbenadering N239a, gedeelte N242-A7, gemeenten Hollands Kroon, Opmeer en Medemblik** **€ 50.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
   (jaar oplevering: 2022; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
   Binnen het project worden diverse duurzaamheidsmaatregelen toegepast.
7. **N243-06, Duurzaamheidsmaatregelen trajectbenadering N243a, gemeenten Alkmaar, Beemster, Koggenland** **€ 500.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
   (jaar oplevering: 2023; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
   Binnen het project worden diverse duurzaamheidsmaatregelen toegepast.
8. **N522-05, Vervanging/opwaardering brug Ouderkerk, gemeenten Amstelveen en Ouder-Amstel** **€ 2.475.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
   (jaar oplevering: 2023; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
   Er is overeenstemming over de hoogte van de schadeclaim van de aannemer. Daarnaast is een extra risicoreservering en indexatie noodzakelijk. Totaal € 5.500.000, waarvan € 2.475.000 ten laste van de verbeter- en uitbreidingsinvestering en € 3.025.000 ten laste van de vervangingsinvestering.
9. **N525-05, Reconstructie kruispunt N525-Westerheide/Oude Postweg, gemeente Laren** **€ 636.500**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
   (jaar oplevering: 2023; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
   De raming is aangepast in verband met onjuiste aannames en uitgangspunten. Daarnaast zijn er hogere projectmanagementkosten.

<u>Kredietverhogingen vervangingsprojecten</u>

10. **2**
    5G16/17-90, Vervanging - brug Ouderkerk **€ 3.025.000**
    Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (wegen).
    (jaar oplevering: 2023; afschrijvingstermijn: 50 jaar)

Er is overeenstemming over de hoogte van de schadeclaim van de aannemer. Daarnaast is een extra risicoreservering en indexatie noodzakelijk. Totaal € 5.500.000, waarvan € 2.475.000 ten laste van de verbeter- en uitbreidingsinvestering en € 3.025.000 ten laste van de vervangingsinvestering.

11. **N**

241b-03, Vervanging - Trajectbenadering N241b, gedeelte N242-A7, gemeenten Heerhugowaard, Hollands Kroon, Opmeer en Medemblik € 6.750.000

Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (wegen).
(jaar oplevering: 2024; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
Er is een aanvullend krediet nodig, omdat het uitvoeringskrediet voor de vervangingsinvestering in een vroeg stadium aangevraagd, terwijl de planfase nog onvoldoende was doorlopen.

12. **L**

ED-02, Vervanging – Ledverlichting 2e fase € 450.000

Het krediet komt budgettair neutraal ten laste van de kapitaallasten vervangings-investeringen (wegen) door een gelijke verlaging van het budget vast onderhoud (energiebesparing).
(jaar oplevering: 2022; afschrijvingstermijn: 15 jaar)
Er is een krediet nodig vanwege de uitbreiding van de projectscope met de delen van de N201 rondom de Waterwolftunnel.

Kredietverlagingen

a. **HOV-03, Hoogwaardig Openbaar Vervoer in 't Gooi (Huizen-Hilversum) -/- € 6.490.000**
De kredietverlaging komt ten gunste van de reserve Ontwikkeling Provinciale Infrastructuur (OPI).
Het bedrag van € 6.490.000 wordt omgezet in een subsidie aan de gemeente Huizen, die bij de EBW2022 op de Lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling wordt geplaatst.

b. **LED-01, Vervanging - Ledverlichting 1e fase -/- € 450.000**
De kredietverlaging komt ten gunste van de reserve innovatieve projecten.
Het project is gerealiseerd en het krediet is niet volledig tot besteding gekomen.

Wijziging dekking krediet

De dekking van het krediet van project HOV-14, HOV Legmeerdijk/bushalte Royal FloraHolland wijzigt. De Vervoerregio Amsterdam (VRA) heeft de subsidie verhoogd van € 5.507.000 naar € 6.356.930, zodat er niet € 2.849.000 ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen komt, maar € 1.999.070.

Laatste PMI voordracht	Project-nummer	Aanpassing dekking kredieten	Krediet	Subsidie VRA	Kapitaallasten PMI
2021-57	HOV-14	HOV Legmeerdijk (N231)/halte Royal FloraHolland	8.356.000	5.507.000	2.849.000
	HOV-14	HOV Legmeerdijk (N231)/halte Royal FloraHolland	8.356.000	6.356.930	1.999.070

5. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. A.Th.H. van Dijk, voorzitter

mw. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 1765383/1769460

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 18 januari 2022;

besluiten

1. De eerste begrotingswijziging 2022 vast te stellen;

2. De gewijzigde lijst met subsidies buiten uitvoeringsregeling 2022 vast te stellen;

3. Voor de uitvoering van het integraal meerjarenprogramma infrastructuur (iMPI) de volgende (aanvullende) kredieten beschikbaar te stellen:

   a. N241-13, Trajectbenadering N241b, gedeelte N242-A7 € 41.500.000
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidings-investeringen.
   b. N241-13, Duurzaamheidsmaatregelen trajectbenadering N241b, ged. N242-A7 € 1.500.000
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
   c. SLS-01, Vervanging - Sleutelsysteem objecten € 1.400.000
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (wegen).
   d. Aanschaf tweedehands damwanden € 1.340.000
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (vaarwegen)
   Dit krediet is onderverdeeld in deelkredieten:
      i. K11-a-01 - vervanging - km 0,0 - 8,0 - vaarwegvak 22 € 204.000
      ii. K11-b-01 - vervanging - km 8,0 – 13,0 - vaarwegvak 23 € 168.000
      iii. K18-a-02 - vervanging - km 7,8 - 0,0 - vaarwegvak 16 € 484.000
      iv. K18-b-02 - vervanging - km 14,6 - 7,8 - vaarwegvak 17 € 484.000

   e. HOV-14, Hoogwaardig Openbaar Vervoer Legmeerdijk (N231)/halte RFH € 500.000
   € 75.000 komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen
   f. N239-08, Duurzaamheidsmaatregelen trajectbenadering N239a, ged. N242-A7 € 50.000
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
   g. N243-06, Duurzaamheidsmaatregelen trajectbenadering N243a € 500.000
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.

h. N522-05, Vervanging/opwaardering brug Ouderkerk € 2.475.000
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
i. N525-05, Reconstructie kruispunt N525-Westerheide/Oude Postweg € 636.500
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
j. 25G16/17-90, Vervanging - brug Ouderkerk € 3.025.000
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangings-investeringen (wegen).
k. N241b-03, Vervanging - Trajectbenadering N241b, gedeelte N242-A7 € 6.750.000
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangings-investeringen (wegen)
l. LED-02, Vervanging – Ledverlichting 2e fase € 450.000
Het krediet komt budgettair neutraal ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen (wegen) door een gelijke verlaging van het budget vast onderhoud (energiebesparing)

4. De volgende kredieten te verlagen:
a. HOV-03, Hoogwaardig Openbaar Vervoer in 't Gooi (Huizen-Hilversum) -/- € 6.490.000
De kredietverlaging komt ten gunste van de reserve Ontwikkeling Provinciale Infrastructuur
b. LED-01, Vervanging - Ledverlichting 1e fase -/- € 450.000
De kredietverlaging komt ten gunste van de reserve innovatieve projecten

5. De dekking van het krediet HOV-14 Hoogwaardig Openbaar Vervoer Legmeerdijk/ bushalte RFH als volgt te wijzigen: verhoging subsidie VRA van € 5.507.000 naar € 6.356.930.

Laatste PMI voordracht	Project-nummer	Aanpassing dekking kredieten	Krediet	Subsidie VRA	Kapitaallasten verbeter- en uitbreidings-investeringen
2021-57	HOV-14	HOV Legmeerdijk (N231)/halte Royal FloraHolland	8.356.000	5.507.000	2.849.000
	HOV-14	HOV Legmeerdijk (N231)/halte Royal FloraHolland	8.356.000	6.356.930	1.999.070

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

voorzitter,

statengriffier,

Eerste begrotingswijziging 2022

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 2
1 Inleiding en leeswijzer 3
2 Financieel overzicht 4
3 Overzicht per programma 15
Programma 1 Openbaar bestuur 16
Programma 2 Klimaat en Milieu 18
Programma 3 Ruimte en Water 22
Programma 4 Bereikbaarheid 26
Programma 5 Groen 34
Programma 6 Economie, cultuur en welzijn 39
Programma 7 Economisch herstel en duurzaamheid 44
Programma 8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering 45
4 Lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling 49

1 Inleiding en leeswijzer

Inleiding
Voor u ligt de eerste begrotingswijziging 2022. De eerste begrotingswijziging 2022 is onderdeel van de Noord-Hollandse P&C cyclus die bestaat uit de kaderbrief, de begroting, begrotingswijzigingen en de jaarstukken. In deze eerste begrotingswijziging worden de geraamde inkomsten en uitgaven bijgesteld op basis van recente ontwikkelingen. Daarnaast worden uw Staten verzocht om in te stemmen met een aantal uitgestelde intenties, waarmee middelen voor incidentele beleidsintenties die niet tot besteding zijn gekomen in het voorgaande jaar worden toegevoegd aan de begroting 2022. Daarnaast geven wij in deze begrotingswijziging uitvoering aan de opdracht die uw Staten ons hebben gegeven in de vorm van moties 212 (veerpontjes Ilpendam en Spaarndam) en motie 214 (Blakende bollen).

Leeswijzer
Hoofdstuk 2 bevat een financieel overzicht waarin een samenvatting wordt weergegeven van alle relevante financiële ontwikkelingen die zijn opgenomen in de eerste begrotingswijziging 2022. Hoofdstuk 3 bevat per begrotingsprogramma een overzicht van de financiële wijzigingen. In dit hoofdstuk vindt u voor ieder begrotingsprogramma de financiële tabel waarop het budgetrecht van uw Staten van toepassing is. De financiële wijzigingen zijn onder de budgettabel toegelicht per operationeel doel, eveneens het effect van de wijzigingen op het resultaat. Conform de Financiële verordening 2021 worden de financiële wijzigingen per operationeel doel groter dan € 100.000, toegelicht. De bijstellingen worden voorzien van de indicatie "voordeel" (v) of "nadeel" (n). De eventuele structurele gevolgen van bijstellingen worden meegenomen in de begroting 2022.Tot slot vindt u in hoofdstuk 4 de voorgestelde wijzigingen op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling 2022.

2 Financieel overzicht

2.1 Verloop begroting 2022

Verloop begroting 2022 (x € 1.000)	Saldo
Begroting 2022	-542
Eerste begrotingswijziging 2022	3.226
Begroting totaal na eerste begrotingswijziging	**2.684**

2.2 Eerste begrotingswijziging in één oogopslag

Saldo van lasten en baten per programma (x €1.000)

min is voordelig	Begroot 2022 voor eerste wijziging	eerste begrotings-wijziging	Begroot 2022 na eerste wijziging
1 Openbaar bestuur	21.437	1.365	22.802
2 Klimaat en Milieu	45.940	9.061	55.001
3 Ruimte en Water	28.354	-8.435	19.919
4 Bereikbaarheid	238.764	7.756	246.520
5 Groen	132.630	15.931	148.561
6 Economie, cultuur en welzijn	37.638	11.600	49.238
7 Economisch herstel en duurzaamheid	17.425	-107	17.318
8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	-370.982	-6.715	-377.697
Totaal saldo van lasten en baten	**151.206**	**30.456**	**181.662**
Stortingen	158.337	20.650	178.987
Onttrekkingen	-310.085	-47.880	-357.965
Totaal mutaties reserves	**-151.748**	**-27.230**	**-178.978**
Begrotingsresultaat	**-542**	**3.226**	**2.684**

2.3 Samenvatting eerste begrotingswijziging

2.3.1 Niet Budgettair Neutrale Wijzigingen. (NBN)

Niet budget neutrale wijzigingen zijn de mutaties in de eerste begrotingswijziging die het begrotingsresultaat beïnvloeden. Het Begrotingssaldo van 2022 vóór de eerste begrotingswijziging was € 542.000 voordelig. Het saldo wordt bij deze begrotingswijziging met € 3.226.000 nadelig bijgesteld waarna het begrotingssaldo € 2.684.000 nadelig bedraagt. Deze paragraaf heeft als doel om inzicht te geven in de ontwikkelingen die per saldo leiden tot deze negatieve bijstelling.

Financiële ontwikkelingen die het resultaat beïnvloeden

Ontwikkeling	Financieel effect op het begrotingsresultaat (x € 1.000)	Voordelig (V) / Nadelig (N)
Begrotingsresultaat voor eerste begrotingswijziging	**-542**	**V**
A. Moties begroting 2022	405	N
B. Algemene uitkering Provinciefonds	-3.402	V
C. Verwerking begroting 2022 IPO/BIJ12	1.685	N
D. Gewijzigde planning grondtransacties	-1.250	V
E. Archeologie: Afkoop Nuwendoorn	2.100	N
F. Capaciteitskosten Provinciale organisatie	2.206	N
G. Overige financiële ontwikkelingen die het resultaat beïnvloeden	1.482	N
Begrotingssaldo 2022 na eerste begrotingswijziging	**2.684**	N

A. Moties begroting 2022
Bij de behandeling van de begroting 2022 hebben uw Staten de volgende moties aangenomen:

- Motie 212-2021: Motie Pontveren Ilpendam en Spaarndam
- Motie 214-2021: Broedplaats Blakende Bollen

In deze moties roepen uw Staten GS op om het begrotingssaldo voor 2021 en het vrij te besteden deel van de Algemene reserve als gevolg van het voordelig rekeningresultaat 2021 te bestemmen voor de pontveren van Ilpendam (gedurende een periode van vijf jaar € 80.000 per jaar) en Spaarndam (eenmalig € 55.000) en voor een eenmalige extra impuls aan het landelijke fieldlab biologische bloembollen (€ 50.000). Voor de dekking van de moties bij de begroting 2022 wordt

de berekende vrije bestedingsruimte in de algemene reserve van € 100.000 (Zie ook de brief van GS aan PS met als kenmerk 1664727/1714993) ingezet. Het restant komt ten laste van het begrotingssaldo 2022.

Via deze begrotingswijziging verwerken wij deze moties in de begroting voor 2022. De moties leiden tot de volgende wijzigingen in de begroting:

Financiële wijzigingen moties 212 en 214

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
4.1.2	Bijdrage Pont Ilpendam*	400
	Storting in de reserve uitvoeren mobiliteitsbeleid door derden	*400*
	Onttrekking aan de reserve uitvoeren mobiliteitsbeleid door derden t.b.v. bijdrage pontveer Ilpendam	*- 80*
	Bijdrage pontveer Ilpendam	*80*
4.1.2	Bijdrage Pont Spaarnwoude	55
6.1.4	Impuls fieldlab biologische bloembollen	50
8.2.5	Dekking vanuit de bestedingsruimte Algemene reserve **	- 100
	Totaal effect verwerking moties op het Begrotingsresultaat	**405 N**

* In 2022 wordt € 400.000 gereserveerd in de reserve uitvoeren mobiliteitsbeleid door derden om gedurende een periode van 5 jaar een bijdrage van € 80.000 te kunnen verlenen. Tevens wordt de bijdrage voor 2022 (dus zowel de onttrekking aan de reserve als de bijdrage/last zelf) van € 80.000 opgenomen in de begroting

B. Algemene uitkering Provinciefonds

De algemene uitkering van het provinciefonds wordt op basis van de septembercirculaire 2021 met €3,4 miljoen voordelig bijgesteld. Het accres is in de septembercirculaire gestegen ten opzichte van de meicirculaire als gevolg van hogere verwachte Rijksuitgaven. Dit komt onder andere door een hogere geraamde loon- en prijsontwikkeling in de Macro Economische Verkenning (MEV raming) van het Centraal Planbureau. Het kabinet heeft daarnaast vanaf 2022 aanvullende middelen uitgetrokken voor een aantal beleidsterreinen.

In de algemene uitkering van het provinciefonds is een bijdrage opgenomen die bedoeld is voor de implementatie en uitvoering van de Wet Open Overheid (WOO). Het gaat om een bedrag van €342.000 in 2022. Tegenover deze hogere uitkering uit het provinciefonds staan de verwachte kosten voor de implementatie en de uitvoering van de Wet Open Overheid in operationeel doel 8.1.8- Overhead.

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
8.1.2	Algemene Uitkering Provinciefonds (hogere uitkering dus voordelig)	-3.402
8.1.2	Algemene uitkering provinciefonds - Wet Open Overheid	-342
8.1.8	Uitgaven t.b.v. Implementatie en uitvoering van de Wet Open Overheid	342
	Totaal effect Provinciefonds op het Begrotingsresultaat	**- 3.402 V**

C. Verwerking begroting 2022 IPO/BIJ12

Op 23 augustus 2021 is de concept begroting van het IPO en BIJ12 besproken in een technische briefing door PS. Na de goedkeuring van het IPO-bestuur zijn de twee begrotingen ter goedkeuring voorgelegd aan de Algemene Vergadering van het IPO. Op 2 november 2021 heeft de AV de twee begrotingen goedgekeurd. De begrotingen van het IPO en BIJ12 leiden tot een hogere bijdrage voor de provincie Noord-Holland.

IPO begroting 2022

De begroting van het IPO leidt tot een hogere bijdrage voor de provincie Noord-Holland. Ten opzichte van de begroting 2022 zal de bijdrage van de provincie Noord-Holland aan het IPO stijgen met € 304.000 naar een totaal bedrag van €3.027.000. De IPO bijdrage stijgt voornamelijk ten gevolge van het stikstofdossier. Daarnaast wordt er een aantal bestuurlijke besluiten uitgewerkt waar de provincies en het IPO-bestuur in een eerder stadium mee akkoord zijn gegaan.

BIJ12 Begroting 2022

De Begroting 2022 van BIJ12 bevat een aantal bijstellingen die tot een hogere bijdrage van de provincie Noord-Holland leiden. Net als bij de IPO begroting is de kostenstijging een gevolg van eerdere genomen besluiten door de provincies en het IPO-bestuur. In andere gevallen is er een extra bijdrage nodig omdat eerder geraamde kosten onvoldoende blijken, zoals bij de kosten voor de uitvoering rondom het Stikstofdossier.

Er is sprake van een stijging van de benodigde bijdrage aan Bij12 voor Vitaal platteland (€ 803.000). Deze stijging wordt met name veroorzaakt door gestegen kosten voor het ‘Interprovinciale Programma Stikstof en Natuur’ (IPSN). Doordat de totale begroting van BIJ12 stijgt, worden ook de kosten van de interne organisatie hoger (€ 415.000). Verwacht wordt dat de lasten voor de ‘Bijdrage Interne Organisatie’ aan BIJ12 de komende jaren minimaal op eenzelfde niveau blijven. Uit de ‘IPO Begroting 2022’ blijkt tevens dat het IPO in ieder geval t/m 2025 de lasten voor ‘Vitaal platteland’ i.v.m. het IPSN op eenzelfde niveau heeft geraamd. Dit betreft dus een structurele verhoging die bij de Begroting 2023 meerjarig moet worden verwerkt.

Daarnaast is er sprake van een stijging in de kosten voor de Gemeenschappelijke Beheersorganisatie wat leidt tot een hogere bijdrage van € 163.000.

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
	IPO	
2.2.2	IPO bijdrage Milieu, Energie en Klimaat	223
3.1.1	IPO bijdrage Duurzame Ruimtelijke Ontwikkeling	365
4.1.1	IPO bijdrage Mobiliteit	-39
1.4.2	IPO bijdrage Algemeen	-245
	BIJ12	
5.2.3	Bijdrage BIJ12 Vitaal platteland – Interprovinciale programma Stikstof en Natuur (IPSN)	803
5.2.3	Bijdrage BIJ12 - interne organisatie	415
8.1.8	Bijdrage BIJ12 t.b.v. gemeenschappelijke beheerorganisatie	163
	Totaal effect IPO/BIJ12 begroting 2022 op het Begrotingsresultaat	**1.685 N**

D. Gewijzigde planning grondtransacties

Vanwege vertraging in de bestemmingsplanwijziging bij de gemeente liep een voorgenomen grondtransactie SLP -Zuid vertraging op in 2021. De hiermee samenhangende baten en afwaardering/lasten schuiven door naar 2022. Dit heeft per saldo een positief effect op het resultaat van € 1,25 mln. (Baten - € 6.000.000 en Lasten € 4.750.000)

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
3.2.5	Actualisatie verwachte netto grondopbrengsten	-1.250
	Totaal effect grondtransacties op het Begrotingsresultaat	**-1.250 V**

E. Archeologie: Afkoop Nuwendoorn

Als provincie zijn we eigenaar van het Kasteel Nuwendoorn. We zijn voornemens om het beheer van Kasteel Nuwendoorn af te kopen bij een derde partij die het beheer en onderhoud zal gaan uitvoeren. Dit vraagt een eenmalige afkoopsom van € 2.100.000.ten laste van 2022. Omdat de beheer- en onderhoudskosten hierdoor structureel dalen kan het archeologie budget met ingang van 2023 structureel worden verlaagd met € 42.000.

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
6.3.3	Afkoop Kasteel Nuwendoorn	2.100
	Totaal effect afkoop Kasteel Nuwendoorn op het Begrotingsresultaat	**2.100 N**

F. Capaciteitskosten Provinciale organisatie

Door verschuiving van de inzet van capaciteit ten behoeve van investeringsprojecten naar inzet ten behoeve van beheer- en onderhoudsprojecten en -activiteiten is een bedrag van € 1.362.000 aan de capaciteitskosten toegevoegd ten laste van het rekeningresultaat ter dekking van de gewijzigde capaciteitsbegroting. Daarnaast wordt, door aanhoudende krapte op de arbeidsmarkt met als gevolg hiervan stijgende inhuurkosten, € 844.000 aan capaciteitskosten toegevoegd ten laste van het rekeningresultaat ter dekking van de gewijzigde capaciteitsbegroting.

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
8.2.2	Verschuiving capaciteitskosten van investeringen (ten laste van kredieten en afgeschreven over 5-50 jaar) naar exploitatie (ten laste van 2022)	1.362
8.2.2	Prijsstijging externe inhuur	844
	Totaal effect Capaciteitskosten op het Begrotingsresultaat	**2.206**

G. Overige financiële ontwikkelingen die het resultaat beïnvloeden

- De extra inzet van de provincie op het Stikstofdossier zal ook in 2022 en de jaren daarna onverminderd nodig zijn. Dit vraagt om extra capaciteit en inhuur van specifieke kennis (€ 568.000). In lijn met de Begroting van het IPO, die de lasten voor ‘Interprovinciale Programma Stikstof en Natuur’ (IPSN) middels hun begrotingspost ‘Vitaal platteland’ in ieder geval t/m 2025 heeft geraamd én in de verwachting dat extra inspanning op dit dossier vanuit de provincies in ieder geval ook t/m 2025 noodzakelijk is, zal bij de Kaderbrief 2023 worden voorgesteld dit bedrag meerjarig te ramen.

- Gladheidsbestrijding: Uit de vlootschouw is gebleken dat onderhoud en reparatie van diverse schuivers noodzakelijk is voor zowel de preventieve als curatieve strooiacties. We zijn hiermee begonnen in 2021 en verwachten ook in 2022 nog incidenteel € 500.000 aanvullende onderhouds- en reparatiekosten te maken.
- Dynamisch verkeersmanagement (DVM) vaarwegen: Doordat vertraging in de aansluiting van objecten op de bediencentrale is ontstaan, zou een meerjarige renteclaim ontstaan met de opdrachtnemer. Door afstemming over en aanpassing van de betalingsregeling is dit afgewend. Dit heeft als consequentie dat toekomstige uitgaven naar voren zijn gehaald, waardoor in 2022 € 420.000 aanvullende kosten zijn. Bij de begroting 2023 zal deze verschuiving van de lasten in de jaren worden aangepast in de meerjarenraming.

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
5.2.3	Aanvullende kosten Provinciale Inzet stikstofdossier – extra capaciteit en inhuur van specifieke kennis (structureel t/m 2025)	568
4.3.1	Incidentele aanvullende reparatie- en onderhoudskosten materieel gladheidsbestrijding	500
4.3.1	Dynamisch verkeersmanagement vaarwegen: Betalingsregeling Vertraging aansluiting objecten bediencentrale	420
divers	Overige wijzigingen kleiner dan € 100.000	-6
	Totaal effect Overige bijstellingen op het Begrotingsresultaat	**1.482 N**

2.3.2 Uitgestelde Intenties (UI)

In de laatste begrotingswijziging hebben uw Staten reeds besloten om voor € 1,5 mln. aan uitgestelde intenties door te schuiven van 2021 naar 2022. In voorliggende begrotingswijziging worden de betreffende budgetten toegevoegd aan de begroting van 2022. Daarnaast zijn dn deze begrotingswijziging een aantal nieuwe 'uitgestelde intenties' opgenomen voor een totaalbedrag van € 12 mln. De nieuwe 'uitgestelde intenties' zullen hieronder worden toegelicht.

Overzicht uitgestelde intenties

Uitgestelde intenties	Bedrag (x € 1.000)
Verwerken Uitgestelde intenties Laatste Begrotingswijziging 2021 in de begroting voor 2022	1.488
Nieuwe uitgestelde intenties Eerste begrotingswijziging 2022	
A. Groen: Opvangcentra wilde dieren	100
B. Economie, Cultuur en Welzijn: onderwater Archeologie	70
C. Economie, Cultuur en Welzijn: Subsidieverlening Terra Technica	450
D. Economie, Cultuur en Welzijn: Inzet teruggekomen subsidsies Noodfonds sociale infra NHN en MRA	1.816
E. Bijdrage exploitatie Waddengebied	9.626
Totaal Uitgestelde intenties	**13.550**

A. Groen - Opvangcentra wilde dieren
Vanuit het coalitieakkoord is € 200.000 beschikbaar gesteld voor wildopvangcentra in Noord-Holland. De helft van dit bedrag wordt verschoven naar 2022. Dit budget is gereserveerd om, door middel van een externe adviseur, ondersteuning te kunnen bieden door formats voor wettelijk verplichte protocollen op te stellen. Omdat het ministerie van LNV momenteel de Beleidsregels kwaliteit opvang dieren herziet en dit het wettelijk kader vormt voor de formats, zal deze opdracht naar verwachting na oplevering van de beleidsregels verleend worden.

B. Economie, Cultuur en Welzijn - Onderwater archeologie
De uitgestelde intentie Onderwater archeologie betreft de gelden besteed aan de inrichting van de maritieme archeologiezaal (17e eeuw) in Huis van Hilde. Daarnaast betreft het de conservatie van archeologische voorwerpen uit het Palmhoutwrak en het Schervenwrak. Een deel van de archeologische vondsten zijn echter nog niet ontvangen, hetgeen dat een deel van de vertraging veroorzaakt. Tevens is de tentoonstelling inzake Schervenwrak vanwege corona uitgesteld. Tot slot is budget vrijgehouden om een acuut door erosie bedreigd wrak in de Waddenzee te beschermen en/of (deels) op te graven. Concreet betekent dit een uitgestelde intentie met een omvang van € 70.000 van 2021 naar 2022.

C. Economie, Cultuur en Welzijn - Subsidie verlening Terra Technica
Deze uitgestelde intentie betreft de subsidieverlening voor Terra Technica. Als gevolg van de late aanlevering van de subsidieaanvraag in 2021, lijkt er geen tijd meer te zijn om deze toe te kennen in 2021.

D. Economie, Cultuur en Welzijn: Inzet teruggekomen subsidsies Noodfonds sociale infra NHN en MRA
Om de in 2021 retour gekomen gelden van de lager vastgestelde subsidies die in 2020 verstrekt zijn alsnog te kunnen inzetten is in de Laatste begrotingswijziging 2021 een Uitgestelde intentie opgenomen van € 331.000. Op basis van de actuele informatie wordt dit bedrag opgehoogd met € 1.816.000 zodat al de teruggekomen subsidies in 2021 opnieuw kunnen worden verleend in 2022.

E. Bijdrage exploitatie Waddengebied
Provincie Noord-Holland participeert via een Gemeenschappelijke Regeling van de provincies Noord-Holland, Friesland en Groningen in het Waddenfonds. Op basis van een Bestuursakkoord uit 2011 tussen de Staat en de Waddenprovincies werd t/m 2020 de uitkering aan het Waddenfonds mede namens de provincies rechtstreeks vanuit het Rijk overgemaakt aan het Waddenfonds. De Algemene Rekenkamer heeft in 2019 vastgesteld dat dit niet rechtmatig is. Sinds 2021 maakt het Rijk de provinciale bijdragen daarom over aan de provincies die het op hun beurt moeten doorgeleiden naar het Waddenfonds.

Provincie Noord-Holland heeft haar aandeel in de bijdrage in 2021 van het Rijk ontvangen. Momenteel ontbreekt echter nog de juridische grondslag om de bijdrage vanuit Provincie Noord-Holland over te maken aan het Waddenfonds. Het wachten is op een daarvoor noodzakelijke wijziging van het Bestuursakkoord uit 2011, welke momenteel ter goedkeuring bij het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat ligt. Zodra deze door partijen is ondertekend kan Provincie Noord-Holland de bijdrage 2021 alsnog overmaken aan het Waddenfonds.

2.3.3 Begrotingsneutrale wijzigingen (BN)

Begrotingsneutrale wijzigingen zijn wijzigingen die geen effect op het saldo van de begroting hebben. Ze zijn opgeteld bij elkaar altijd 0. Omdat wel het totaal aan baten en het totaal aan lasten per programma wijzigt, is hierop het budgetrecht van uw Staten van toepassing. Daarom

worden deze mutaties hierbij aan u voorgelegd. Het betreft vaak een verschuiving van lasten tussen twee begrotingsprogramma's en bijstellingen van specifieke baten (bijdragen van derden), waar even hoge lasten tegenover staan. Begrotingsneutrale wijzigingen groter dan € 100.000 zijn toegelicht en worden aangeduid met het kenmerk ‘BN’.

2.3.4 Reserves (RESV)

Veel uitgaven van de provincie fluctueren sterk over de jaren en worden gedekt vanuit de bestemmingsreserves. Omdat deze uitgaven gedekt worden vanuit de bestemmingsreserves hebben wijzigingen hierin geen effect hebben op het begrotingssaldo. De mutaties die zijn doorgevoerd in de uitgaven, gedekt vanuit de bestemmingsreserves, zijn te vinden in de toelichtingen bij de programma’s. Mutaties in de uitgaven vanuit, de stortingen in, en de overhevelingen tussen de reserves die geen effect hebben op het begrote resultaat zijn in de toelichting aangeduid met het kenmerk ‘RESV’.

2.3.5 Capaciteitskosten (CAP)

Capaciteitskosten vormen een integraal onderdeel van de programmabudgetten. Met PS is afgesproken dat over de totale capaciteitskosten (eigen en inhuur) en de toerekening aan de programma’s wordt gerapporteerd. In deze alinea is de stand van de capaciteitskosten in deze begrotingswijziging toegelicht. Daarbij spelen drie oorzaken van mutaties een rol:

1. Er zijn ten laste van de algemene middelen niet neutraal extra capaciteitskosten geraamd voor € 2,2 miljoen. Zie hiervoor de inhoudelijke toelichting hierboven bij 2.3.1. NBN. Deze extra lasten zijn eerst in totaal geraamd bij programma 8 en daar ook toegelicht en daarna toegerekend aan de programma’s.

2. In het beleid voor capaciteitssturing is afgesproken, dat alle capaciteitskosten inclusief ingehuurde capaciteit in de begroting worden vermeld, inclusief het verdeelpercentage over de programma's. Wanneer gedurende het begrotingsjaar capaciteit wordt ingezet vanuit een programmabudget, wijzigt niet het budget van het betreffende programma. Zo’n mutatie van algemeen programmabudget naar specifiek capaciteitsbudget is dus niet financieel zichtbaar bij de programmabudgetten. Om PS goed te informeren over de totale capaciteitskosten (inclusief inhuur) die ten laste komen van de programma's en investeringen is onderstaande tabel opgenomen.

BEGROTING Capaciteitskosten na EBW 2022

Programma (x € 1.000)	Primitieve Begroting 2022	Na EBW 2022	% na EBW
1. Openbaar bestuur	9.536	10.569	8,7%
2. Klimaat en Milieu	5.255	6.632	5,5%
3. Ruimte en Water	9.553	9.753	8,0%
4. Bereikbaarheid	24.602	28.816	23,8%
5. Groen	6.723	11.368	9,4%
6. Economie, Cultuur en Welzijn	4.560	4.808	4,0%
7. Economisch herstel en duurzaamheid	653	546	0,5%
8. Financiën en bedrijfsvoering	52.081	48.786	40,2%
Totaal naar programma's	**112.963**	121.278	100,0%
Totaal naar investeringen	**15.655**	**14.595**	n.v.t.
Totale capaciteitskosten	**128.618**	135.873	n.v.t.

3. De toerekening van de capaciteitskosten aan de operationele doelen is geactualiseerd op basis van de geactualiseerde werkplanning. Op zichzelf leidt dit alleen tot een neutrale verschuiving tussen programma's. De 2 belangrijkste verklaringen voor deze verschuivingen zijn: Het toevoegen van de € 2,2 miljoen t.b.v. inhuur en minder toerekening aan investeringen (2.3.1.F). Deze 2,2 miljoen is eerst in programma 8 opgenomen en daarna neutraal toegerekend, voornamelijk naar programma mobiliteit. Daarnaast is de stelpost voor indexeringen van loonkosten van € 6 miljoen in programma 8 evenredig over alle programma's verdeeld. Overige verschuivingen zijn gerelateerd aan de reguliere periodieke actualisatie van de verwachte capaciteitsinzet voor de programma's.

Verschuiving toerekening Capaciteitskosten	**(Bedragen x €1.000)**
Programma 1 – Openbaar Bestuur	1.033
Programma 2 – Klimaat en Milieu	1.287
Programma 3 – Ruimte en Water	91
Programma 4 – Bereikbaarheid	4.387
Programma 5 – Groen	868
Programma 6 – Economie, Cultuur en Welzijn	77
Programma 7 – Economisch herstel en duurzaamheid	-107
Programma 8 – Overzicht Financiën en Bedrijfsvoering	-7.636
Totaal	**0**

3 Overzicht per programma

Programma 1 Openbaar bestuur

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2022 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2022 na eerste wijziging
	Lasten	21.496	1.381	22.877
	Baten	-59	-16	-75
	Saldo van baten en lasten	21.437	1.365	22.802
	Stortingen			
1.4.2	Reserve Cofinanciering Europese projecten	1.000	0	1.000
	Onttrekkingen			
1.4.2	Reserve Cofinanciering Europese projecten	-1.006	-406	-1.412
	Totaal mutaties reserves	-6	-406	-412
	Programma Resultaat	21.431	959	22.390

1.3.3 Ondermijning tegengaan, weerbaarheid stimuleren

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
UI	Verwerken uitgestelde intentie laatste begrotingswijziging 2021: Ondermijning tegengaan.	Lasten	187 N

1.4.2 Provinciale inzet leveren bij gemeenschappelijke opgaven op Europees, landelijk, regionaal en lokaal niveau

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
NBN	Bijstelling van de IPO bijdrage 2022 voor de Kwaliteit van het Openbaar Bestuur, Werkgeverszaken, Werkbudget, Compensatie Zeeland en de bijdragen voor de flexpool en abonnementen en lidmaatschappen. Deze bijstelling volgt uit de IPO programmabegroting 2022.	Lasten	-245 V
RESV	<u>Reserve Cofinanciering Europese projecten</u> Voor de uitvoering van REACT-EU (het vervolg op Kansen voor West 2) wordt een bijdrage verleend aan de managementautoriteit (€ 398.000, neutraal, Reserve Cofinanciering Europese projecten, € 8.000 overige lasten).	Lasten Onttrekking	406 N -406 V

Capaciteitskosten programma 1 Openbaar bestuur

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
CAP	De toerekening van de capaciteitskosten naar de operationele doelen is geactualiseerd. Dit leidt tot verschuivingen in de begrote capaciteitskosten tussen de programma's. Het betreft een geactualiseerde verdeling over de programma's.	Lasten	1.033 N

Programma 2 Klimaat en Milieu

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2022 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2022 na eerste wijziging
	Lasten	47.550	10.790	58.340
	Baten	-1.610	-1.729	-3.339
	Saldo van baten en lasten	45.940	9.061	55.001
	Stortingen			
2.1.1	Reserve duurzame elektriciteit	8.138	0	8.138
2.1.2	Reserve warmtetransitie	12.423	0	12.423
2.1.3	Reserve Energietransitie	3.967	0	3.967
2.1.4	Reserve Circulaire economie	350	0	350
2.2.2	Reserve Gezonde Leefomgeving	3.300	0	3.300
2.2.2	Reserve Verduurzaming bestaande woningvoorraad	0	0	0
2.2.3	Reserve Bodemsanering	319	0	319
	Onttrekkingen			
2.1.1	Reserve duurzame elektriciteit	-940	-1.428	-2.368
2.1.2	Reserve warmtetransitie	-1.500	-6.520	-8.020
2.1.3	Reserve Energietransitie	-14.908	-513	-15.421
2.1.4	Reserve Circulaire economie	-1.170	0	-1.170
2.2.2	Reserve Gezonde Leefomgeving	-3.400	-67	-3.467
2.2.2	Reserve Verduurzaming bestaande woningvoorraad	0	0	0
2.2.3	Reserve Bodemsanering	-5.188	-16	-5.204
	Totaal mutaties reserves	1.391	-8.544	-7.153
	Programma Resultaat	47.331	517	47.848

2.1.1 Opwekking van duurzame elektriciteit bevorderen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	<u>Reserve Duurzame Elektriciteit</u> De begrote uitgaven vanuit de reserve Duurzame Elektriciteit worden met € 1,4 miljoen verhoogd: *Wind* - Voor de subsidie Bijdrage onderzoek vogelvriendelijke	Lasten Onttrekking	1.428 N - 1.428 V

	windturbine op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling wordt een kasraming opgenomen van € 100.000. - Voor inpassing nieuwe windbeleid en juridisch advies wordt een kasraming opgenomen van € 150.000. *Zon* - Voor de subsidie Schooldakrevolutie op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling wordt een kasraming opgenomen van €120.000. - Voor de proceskosten bij Zon wordt € 108.000 opgenomen. Dit is onder andere voor de ontwikkelen tool zonnedakje en octrooikosten SolaRoad. Regionale Energie Strategieën (RES) - Voor de RES nemen we €530.000. Dit is het budget dat we bij de Laatste begrotingswijziging 2021 hebben afgeraamd. - Voor procesparticipatie wordt een kasraming opgenomen van € 210.000. Deze gelden zijn ter ondersteuning van de gemeenten in de procesparticipatie in zoekgebieden. Dit draagt bij aan zorgvuldige participatie in het vervolgproces zoals gevraagd in Motie M135-2020. - Voor ruimtelijke samenhang en meervoudig ruimtegebruik wordt een kasraming opgenomen van € 210.000. Deze gelden zijn ter stimulering van initiatiefnemers op het gebied van meervoudig ruimtegebruik/benutten van koppelkansen als op het gebied van ruimtelijke kwaliteit bij initiatieven binnen RES zoekgebieden, zoals gevraagd in Motie M125-2020 en M126-2020.		

2.1.2 Bijdragen aan de warmtetransitie

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	<u>Reserve Warmtetransitie</u> De begrote uitgaven vanuit de reserve Warmtetransitie worden met € 6,5 mln. verhoogd: • Voor de Subsidie Stimulerend Energietoezicht Bedrijven (SEB) Noord-Holland 2021 1717309/1717312 wordt een kasraming opgenomen van € 4 miljoen. Het totale subsidiebedrag is € 8 miljoen. Bij de Tweede begrotingswijziging wordt gekeken of er nog eens € 4 miljoen opgenomen moet worden. • Voor de UVR warmtetransitie gebouwde omgeving NH wordt een kasraming opgenomen van € 1.130.000.	Lasten Onttrekking Baten	7.339 N - 6.520 V - 819 V

	• Voor de Subsidie aan de waterschappen op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling wordt een kasraming opgenomen van € 150.000. • Voor de kosten van Geothermie worden lasten geraamd van € 1.755.000. Dit is € 1.350.000 voor scanonderzoek, € 115.000 voor de projectleider en € 290.000 voor proceskosten. Hiervoor ontvangen we € 783.000 van de provincie Flevoland. Het resterende bedrag wordt onttrokken uit de reserve € 972.000. • Voor de warmteadviseur intentieovereenkomst HAL worden lasten opgenomen van € 60.000. € 24.000 wordt opgenomen uit de reserve en € 36.000 ontvangen we van externe partijen. • Voor inhuur energieconsultant (€ 151.000) en inhuur projectleider (€ 93.000) voor glastuinbouw wordt een kasraming opgenomen van € 244.000.		

2.1.3 Borgen van de energie infrastructuur en bijdragen aan de waterstoftransitie

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	<u>Reserve Energietransitie</u> De begrote uitgaven vanuit de reserve Energietransitie worden met € 0,5 miljoen verhoogd: - Voor de inzet van de projectleider van Waterstof wordt een kasraming opgenomen van € 113.000. - Voor de proceskosten van Energie-infrastructuur wordt een kasraming opgenomen van € 280.000. Dit is onder ander voor Netwerk evenement en programmering net. - Voor de uitvoeringsregeling regievoering tranformatorstations en tracés 2021 GS nota 1742844/1742845 wordt een kasraming opgenomen van € 120.000.	Lasten Onttrekking	513 N - 513 V

2.2.1 VTH taken uitvoeren en coördineren

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
BN	Voor de VTH taken voor Tata Steel is per jaar € 1 miljoen extra beschikbaar gesteld. Bij de begroting 2022 is dit per abuis 2 keer opgenomen. Daarom wordt € 1 miljoen teruggeboekt naar	Lasten	-1.000 V

	de algemene middelen.		

2.2.2 Gezonde leefomgeving bevorderen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
NBN	Bijstelling van de IPO bijdrage voor Milieu, Energie en Klimaat. Deze bijstelling volgt uit de IPO programmabegroting voor 2022.	Lasten	223 N

2.2.3 Kwaliteit bodem en ondergrond verbeteren

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
BN	In 2021 zijn twee incidentele specifieke uitkeringen (SPUK) ontvangen van het Rijk ten behoeve van bodemsanering overbruggingsjaar en bodemsanering oude jaren (CINDU). De uitgaven van de incidentele specifieke uitkering (SPUK) voor bodemsanering overbruggingsjaar worden voor 2022 ingeschat op € 325.000 en voor bodemsanering CINDU op € 500.000. Deze posten waren nog niet opgenomen in de begroting 2022.	Lasten Baten	825 N -825 V

Capaciteitskosten programma 2 Klimaat en Milieu

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
CAP	De toerekening van de capaciteitskosten naar de operationele doelen is geactualiseerd. Dit leidt tot verschuivingen in de begrote capaciteitskosten tussen de programma's. Het betreft een geactualiseerde verdeling over de programma’s.	Lasten	1.287 N

Programma 3 Ruimte en Water

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2022 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2022 na eerste wijziging
	Lasten	35.793	636	36.429
	Baten	-7.439	-9.071	-16.510
	Saldo van baten en lasten	28.354	-8.435	19.919
	Stortingen			
3.2.1	Reserve OV-fonds	5.000	0	5.000
3.2.1	Reserve verleende subsidies OD 3.2.1	0	0	0
3.2.3	Reserve Ontwikkeling Havencomplexen	0	0	0
3.2.4	Reserve Ruimtelijke Ontwikkeling	0	0	0
3.2.4	Reserve verleende subsidies OD 3.2.4	0	0	0
3.2.5	Reserve Afwaardering gronden groen	7.000	0	7.000
3.3.1	Reserve Woonbeleid	0	0	0
3.3.2	Reserve Woningbouw	1.200	0	1.200
3.4.2	Reserve Meekoppelkansen bij dijkversterking en kustontwikkeling	50	0	50
3.4.3	Reserve Klimaatadaptie	1.500	0	1.500
3.5.3	Reserve Waterrecreatie	1.562	0	1.562
	Onttrekkingen			
3.2.1	Reserve OV-fonds	-10.680	8.500	-2.180
3.2.3	Reserve Impuls duurzame zeehavens	0	0	0
3.2.3	Reserve Ontwikkeling Havencomplexen	0	-140	-140
3.2.3	Reserve Kapitaallasten Investeringen Havencomplexen	-140	0	-140
3.2.4	Reserve Ruimtelijke Ontwikkeling	0	0	0
3.3.1	Reserve Woonbeleid	-1.427	0	-1.427
3.3.2	Reserve Woningbouw	-3.315	-579	-3.894
3.4.2	Reserve Meekoppelkansen bij dijkversterking en kustontwikkeling	-1.425	0	-1.425
3.4.3	Reserve Klimaatadaptie	-1.886	-43	-1.929
3.5.3	Reserve Waterrecreatie	-1.393	0	-1.393
	Totaal mutaties reserves	-3.954	7.738	3.784
	Programma Resultaat	24.400	-697	23.703

3.1.1 Omgevingsvisie en omgevingswet uitdragen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
NBN	Bijstelling van de IPO bijdrage voor Duurzame ruimtelijke ontwikkeling. Deze bijstelling volgt uit de IPO programmabegroting voor 2022.	Lasten	365 N
UI	Verwerken uitgestelde intentie laatste begrotingswijziging 2021: Omgevingswet.	Lasten	150 N

3.2.1 Bijdragen aan de optimalisering van OV-knooppunten en ketens

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	Reserve OV fonds, inclusief OV-knooppunten Bij OV-knooppunten was € 10 miljoen geraamd voor subsidieverlening, maar door de BBV regel dat de lasten van een subsidie boven de € 1,5 miljoen niet in een keer genomen mogen worden, is deze kasraming afgeraamd met € 8,5 miljoen.	Lasten Onttrekking	- 8.500 V 8.500 N

3.2.3 Visie Noordzeekanaalgebied en havencomplexen realiseren

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
BN	Voor de ontwikkeling Energiehaven wordt in totaal € 540.000 aan lasten opgenomen. €140.000 wordt onttrokken uit de reserve Ontwikkeling Havencomplexen en € 400.000 ontvangen we van externe partijen.	Lasten Baten	400 N - 400 V
RESV	Reserve ontwikkeling Havencomplexen Voor de ontwikkeling Energiehaven wordt € 140.000 onttrokken uit de reserve Ontwikkeling Havencomplexen.	Lasten Onttrekking	140 N -140 V

3.2.5 Grondbeleid uitvoeren t.b.v. provinciale doelen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
NBN	Vanwege vertraging in de bestemmingsplanwijziging bij de gemeente liep een voorgenomen grondtransactie SLP -Zuid vertraging op in 2021. De hiermee samenhangende baten en afwaardering/lasten zijn doorgeschoven naar 2022. Voor 2022 heeft dit per saldo positief effect op het resultaat in 2022 van € 1,3 mln. (Baten - € 6.000.000 en Lasten € 4.750.000) Vanwege Corona verwachten we dat aantal inspecties en daaruit volgende onderhoudswerkzaamheden niet zullen plaatsvinden (Baten - €1.000 en Lasten - € 52.000).	Baten Lasten	-6.001V 4.698N

3.3.2 Bijdragen aan versnelling woningbouwproductie en binnenstedelijk bouwen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
BN	In 2021 is de subsidie verleend aan de Gemeente Amsterdam voor MRA Flexibele schil. Het budget voor deze subsidie is ontvangen van het Rijk in de vorm van een SPUK. De verwachte kosten voor het jaar 2022 op deze subsidie zijn € 2.670.000.	Lasten Baten	2.670 N - 2.670 V
RESV	<u>Reserve woningbouw</u> De begrote uitgaven vanuit de reserve Woningbouw worden met € 0,6 miljoen verhoogd: • Voor de kosten van de bouwambassadeur wordt een kasraming van €40.000 opgenomen. Dit bedrag wordt overgezet naar de capaciteitskosten van Beleid. • Voor de subsidie aan MRA op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling voor ASRE wordt een kasraming van €99.000 opgenomen. • Voor de subsidie aan MRA op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling wordt een kasraming van €440.000 opgenomen.	Lasten Onttrekking	579 N - 579 V

Capaciteitskosten programma 3 Ruimte en Water

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
CAP	De toerekening van de capaciteitskosten naar de operationele doelen is geactualiseerd. Dit leidt tot verschuivingen in de begrote capaciteitskosten tussen de programma's. Het betreft een geactualiseerde verdeling over de programma's.	Lasten	91 N

Programma 4 Bereikbaarheid

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2022 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2022 na eerste wijziging
	Lasten	278.297	8.296	286.593
	Baten	-39.533	-540	-40.073
	Saldo van baten en lasten	238.764	7.756	246.520
	Stortingen			
4.1.1	Reserve Mobiliteitsbeleid	205	200	405
4.1.2	Reserve Uitvoeren Mobiliteitsbeleid door Derden	11.233	10.854	22.087
4.1.2	Reserve verleende subsidies OD 4.1.2	0	0	0
4.2.1	Reserve OV projecten	67	0	67
4.4.2	Reserve Ontwikkeling Provinciale Infrastructuur	21.034	0	21.034
4.4.4	Reserve Kapitaallasten Vervangingsinvesteringen Kunstwerken	0	0	0
4.4.4	Reserve Investeringen Wegen	0	0	0
4.4.4	Reserve Kapitaallasten OV	0	0	0
4.4.4	Reserve Kapitaallasten Wegen	0	0	0
4.4.5	Reserve Groot Onderhoud Wegen	17.207	0	17.207
4.4.6	Reserve Groot Onderhoud Vaarwegen	6.000	0	6.000
4.4.6	Reserve Kapitaallasten Vaarwegen	0	0	0
4.4.7	Reserve Innovatieve Projecten Mobiliteit	427	6.800	7.227
4.4.7	Reserve Kapitaallasten innovatieprojecten	0	0	0
	Onttrekkingen			
4.1.1	Reserve Mobiliteitsbeleid	-1.485	-500	-1.985
4.1.2	Reserve Uitvoeren Mobiliteitsbeleid door Derden	-55.006	-3.365	-58.371
4.1.2	Reserve verleende subsidies OD 4.1.2	0	0	0
4.2.1	Reserve OV projecten	-7.567	3.175	-4.392
4.4.2	Reserve Ontwikkeling Provinciale Infrastructuur	-3.820	-17.644	-21.464
4.4.4	Reserve Kapitaallasten Vervangingsinvesteringen Kunstwerken	0	0	0
4.4.4	Reserve Kapitaallasten OV	-1.230	0	-1.230
4.4.4	Reserve Kapitaallasten Wegen	-124	0	-124
4.4.4	Reserve Investeringen Wegen	0	0	0
4.4.5	Reserve Groot Onderhoud Wegen	-27.581	960	-26.621
4.4.6	Reserve Kapitaallasten Vaarwegen	0	0	0
4.4.6	Reserve Groot Onderhoud Vaarwegen	-7.650	-563	-8.213

4.4.7	Reserve Innovatieve Projecten Mobiliteit	-2.486	-1.887	-4.373
	Totaal mutaties reserves	-50.776	-1.970	-52.746
	Programma Resultaat	187.988	5.786	193.774

4.1.1 Mobiliteitsbeleid en -strategie opstellen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
NBN	Bijstelling van de IPO bijdrage voor Mobiliteit. Deze bijstelling volgt uit de IPO programmabegroting voor 2022.	Lasten	-39 V
RESV	<u>Reserve Mobiliteitsbeleid</u> • € 50.000 minder uitgaven voor voorlichtingscampagnes Verkeersveiligheid; • € 300.000 meer uitgaven voor data-analyse verkeersveiligheid. Met deze risico-indicatoren wordt het voor provincie en gemeenten mogelijk risicovolle locaties beter in beeld te krijgen en via de subsidieregeling UVR Klein Infrastructuur beter te kunnen sturen op effectiviteit (urgente verkeersveiligheid). • € 250.000 meer uitgaven Werkgeversaanpak regio Noord-Holland Noord. Dekking is gevonden door een evenredige verlaging budget Onderzoek Coalitieakkoord Duurzaam doorpakken. Werkgeversaanpak NHN (RMP): In Noord-Holland Noord werkgeversaanpak opstarten om werkgevers te stimuleren de mobiliteit te verduurzamen. *Onttrekking* De onttrekking aan de reserve Mobiliteitsbeleid worden in totaal verhoogd met € 500.000 door lagere uitgaven ten laste van reserve. *Storting* De storting in de reserve Mobiliteitsbeleid is verhoogd met € 200.000 door een overheveling vanuit de reserve Uitvoeren mobiliteitsbeleid door derden ten behoeve van dekking uitgaven data-analyse verkeersveiligheid.	Lasten Onttrekking Storting	500 N -500 V 200 N

4.1.2 Mobiliteitsbeleid met partners uitvoeren

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
NBN	<u>Motie 212-2021 Motie Pontveren Ilpendam en Spaarndam</u> Bij de Begroting 2022 hebben PS de Motie 212 aangenomen, waarin voor subsidies aan: · de pont Ilpendam in de periode 2022-2026 jaarlijks een exploitatiesubsidie van € 80.000 (totaal € 400.000). beschikbaar wordt gesteld. · de pont Spaarnwoude voor elektrificatie van de pont €55.000 in 2022 beschikbaar wordt gesteld.	Lasten Storting Onttrekking	135 N 400 N -80 V
RESV	<u>Reserve Uitvoeren mobiliteitsbeleid door derden</u> De uitgave vanuit de reserve Mobiliteitsbeleid door derden worden met € 3,1 mln. verhoogd. Hier tegenover staat een hogere onttrekking vanuit de reserve. Het betreft de volgende wijzigingen *Infrastructuur € 6,1 miljoen (verhoging)* · € 6,1 miljoen voor hogere uitgaven Uitvoeringsregeling Kleine infrastructuur van € 6,0 miljoen, waarvan € 1,0 miljoen verkeersveiligheid .De ophoging van het budget UvR Kleine Infrastructuur 2022 van € 1 miljoen betreffen niet tot besteding gekomen middelen UvR Kleine Infrastructuur 2021 en € 5,0 miljoen fiets doordat er vanuit de subsidies voor Regionale fietsnetwerken dekking is overgeheveld, en € 99.000 voor communicatie. · € 1,9 miljoen minder uitgaven OV Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad (OV-SAAL); vanwege het vooruitschuiven van de subsidie aanvragen door gemeenten. o € 80.000 meer uitgaven voor aanpassen wegvakken overweg Comeniuslaan/Zwarteweg; o € 2,0 miljoen minder uitgaven voor Transformatieloc fietsstalling; o € 300.000 meer uitgaven voor Regionale fietsroutes; o € 1,0 miljoen minder uitgaven voor Kleine spoorbomen Hilversum; o € 750.000 meer uitgaven voor Fietsenstalling Hilversum; · € 1,3 miljoen meer uitgaven voor Verbindingsweg	Lasten Onttrekking Storting	3.085 N -3.285 V 10.454 N

	Dorpsstraat – Communicatieweg (Gemeente Zaanstad). In maart 2021 hebben GS besloten over de maatregelen in het programma Krommenie, om de overlast van het verkeer op de bestaande N203 op korte termijn te kunnen aanpakken. Onderdeel van het programma is een provinciale subsidie voor de verbinding Dorpsstraat-Communicatieweg in Assendelft. · € 550.000 meer uitgaven voor Bergerweg Alkmaar (Integraal Bereikbaarheidspakket Alkmaar); Subsidiebeschikking is in 2021 niet aangevraagd en lasten schuiven door. *Fietsinfrastructuur € 2,4 miljoen (verlaging):* door herschikking van het beschikbare budget door niet aangevraagde subsidies in 2021 en overheveling naar Uitvoeringsregeling kleine infrastructuur. · € 5,6 miljoen (V) minder uitgaven Regionale fietsnetwerken; vanwege overheveling naar Uitvoeringsregeling kleine infrastructuur. · € 1,3 miljoen (N) meer uitgaven voor fietstunnel Velsertraverse; Subsidiebeschikking is in 2021 niet aangevraagd en lasten schuiven door. · € 1,3 miljoen (N) meer uitgaven voor Fiets filevrij; Subsidiebeschikking is in 2021 niet aangevraagd en lasten schuiven door. · € 100.000 (N) meer uitgaven voor exploitatiesubsidie pontjes Ilpendam 2021; · € 500.000 (N) meer uitgaven fietspad Corridor Amsterdam-Hoorn (CAHO; Subsidiebeschikking is in 2021 niet aangevraagd en lasten schuiven door. · € 1.000 (V) minder uitgaven Pilot deelfiets. *Openbaar vervoer € 1.000.000 (verlaging)* · € 1,0 miljoen minder uitgaven Verbetering toegankelijkheid bushaltes doordat dit bedrag in haar geheel al in 2021 is besteed. *Gedragsbeïnvloeding verkeersveiligheid € 336.000 (verhoging)* · € 326.000 meer uitgaven voor Uitvoeringsregeling Verkeerseducatie door inzet niet tot besteding komende middelen voorgaande dienstjaren (door lagere vaststelling subsidies uitvoeringsregeling 2020);		

	· € 10.000 meer uitgaven voor Uitvoeringsregeling Doortrappen door inzet niet tot besteding komende middelen voorgaande dienstjaren (door lagere vaststelling subsidies uitvoeringsregeling 2020). <u>Overheveling reserves</u> - Er wordt € 200.000 overgeheveld vanuit de reserve Uitvoeren mobiliteitsbeleid door derden naar de reserve mobiliteitsbeleid voor data-analyse Verkeersveiligheid. - Er wordt € 10,5 mln. gedoteerd aan de reserve uitvoeren mobiliteitsbeleid door derden vanuit de reserve Ontwikkelen provinciale infrastructuur. Het betreft de volgende bedragen: • € 6,5 miljoen voor HOV Huizen; • € 2,7 miljoen voor Zaanbrug. • € 1,3 miljoen voor verbindingsweg Dorpsstraat - Communicatieweg (gemeente Zaanstad).		

4.2.1 OV-concessies beheren en verlenen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	<u>Reserve Projecten Openbaar Vervoer</u> *OV-projecten € 3,2 miljoen (verlaging)* · € 2,2 miljoen minder uitgaven OV Visie Buurtbussen; doordat nieuwe investeringen 2 jaar zijn uitgesteld om instroom van ZE buurtbussen mogelijk te maken die momenteel nog niet beschikbaar zijn. · € 1,0 miljoen minder uitgaven voor Zero Emissie (ZE) bussen Gooi en Vechtstreek; doordat de totale investeringsbijdrage over meerdere jaren wordt gespreid. *Onttrekking* De onttrekkingen aan de reserve projecten Openbaar vervoer worden verlaagd met € 3,2 miljoen door lagere uitgaven ten laste van de reserve.	Lasten Onttrekking	-3.175 V 3.175 N

4.3.1 Netwerkmanagement en verkeerskundig beheer uitvoeren

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
NBN	De uitgaven worden met € 952.000 verhoogd. Het betreffen de volgende wijzigingen: • € 500.000 Gladheidsbestrijding: Zoals ook in de 2e BW 2021 is verwoord is uit de vlootschouw voorjaar 2021 gebleken dat onderhoud en reparatie van diverse schuivers noodzakelijk is voor zowel de preventieve als curatieve strooiacties. Naast het in reeds in 2021 extra toegekende budget van 500 K is voor 2022 eenzelfde bedrag voorzien. • € 420.000 Dynamisch verkeersmanagement (DVM) vaarwegen: Doordat vertraging in de aansluiting van objecten op de bediencentrale is ontstaan zou er een meerjarige renteclaim ontstaan met de opdrachtnemer. Door afstemming over en aanpassing van de betalingsregeling is dit afgewend. Dit heeft als consequentie dat toekomstige uitgaven naar voren zijn gehaald waardoor er in 2022 een overschrijding van € 420.000 ontstaat. Bij de volgende begroting zal deze verschuiving van de lasten in de jaren worden aangepast in de meerjarenraming. • € 32.000 De kosten van de leaseauto's van de weginspecteurs stijgen door hogere brandstofkosten en hogere verzekeringspremies	Lasten	952 N

4.4.2 Studiefase verbeter- en uitbreidingsprojecten uitvoeren

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	<u>Reserve Ontwikkeling provinciale infrastructuur € 390.000 (verhoging)</u> De uitgaven voor korte termijn maatregeling Krommenie-Assendelft zijn verhoogd met € 390.000. De onttrekkingen aan de reserve Ontwikkeling provinciale infrastructuur worden verhoogd met € 17,6 miljoen: · € 390.000 verhoging door meer uitgaven ten laste van de reserve; · € 6,8 miljoen door overheveling naar reserve Innovatieve	Lasten Onttrekking	390 N -17.644 V

	projecten voor budget Smart Mobility; · € 10,5 miljoen door overheveling naar de reserve Uitvoeren mobiliteitsbeleid door derden, waarvan: € 6,5 miljoen voor HOV Huizen; € 2,7 miljoen voor Zaanbrug. € 1,3 miljoen voor verbindingsweg Dorpsstraat - Communicatieweg (gemeente Zaanstad).		

4.4.5 Infrastructuur beheren en in stand houden

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	Er wordt € 950.000 minder onttrokken aan de reserve groot onderhoud wegen voor dekking van de gewijzigde capaciteit. Dit wordt veroorzaakt door een wijziging in de toerekening van capaciteit aan het onderhoud en beheer vaarwegen, voor projecten en beheeractiviteiten. Mede daardoor vinden er verschuivingen plaats van capaciteit naar onderhoud en beheer vaarwegen.	Onttrekking Lasten	960 N -960 V

4.4.6 Vaarwegen beheren en in stand houden

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	Door een wijziging in de toerekening van capaciteit aan onderhoud en beheer van vaarwegen, en daardoor gedeeltelijk verschuivingen van capaciteit vanuit onderhoud en beheer wegen, wordt € 563.000 meer onttrokken aan de reserve groot onderhoud van vaarwegen voor dekking van de gewijzigde capaciteitsbegroting.	Onttrekking Lasten	-563 V 563 N

4.4.7 Innovatieprojecten infrastructuur uitvoeren

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
BN	In 2021 is een incidentele specifieke uitkering (SPUK) ontvangen van het Rijk ten behoeve van iDiensten Mobiliteit (fase 3). De uitgaven van de incidentele specifieke uitkering (SPUK) voor iDiensten fase 3 worden uitgesmeerd over 2021 en 2022.	Baten Lasten	- 540 V 540 N

RESV	<u>Reserve Innovatieve projecten</u> • Voor de uitvoering van het nieuwe programma Focus Smart Mobility 2022-2025 wordt € 6.800.000 overgeheveld van de reserve Ontwikkeling provinciale infrastructuur naar de reserve Innovatieprojecten mobiliteit. De onttrekking staat onder O.D. 4.1.2. vermeld. • Als gevolg van de actualisatie van het kasritme van de Innovatieve projecten mobiliteit zijn de begrote uitgaven bijgesteld. De reserve blijft geheel toereikend.	Storting Onttrekking Lasten	6.800 N - 1.887 V 1.887 N

Capaciteitskosten programma 4 Bereikbaarheid

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
CAP	De toerekening van de capaciteitskosten naar de operationele doelen is geactualiseerd. Dit leidt tot verschuivingen in de begrote capaciteitskosten tussen de programma's. Het betreft een geactualiseerde verdeling over de programma's.	Lasten	4.387 N

Programma 5 Groen

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2022 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2022 na eerste wijziging
	Lasten	140.022	15.931	155.953
	Baten	-7.392	0	-7.392
	Saldo van baten en lasten	132.630	15.931	148.561
	Stortingen			
5.1.1	Reserve Groen	25.800	0	25.800
5.1.1	Reserve Kapitaallasten Groen	1.014	0	1.014
5.1.1	Reserve verleende subsidies OD 5.1.1	0	0	0
5.1.2	Reserve Groene Uitweg	107	261	368
5.1.3	Reserve Oostelijke Vechtplassen	2.058	0	2.058
5.1.4	Reserve Laag Holland	0	0	0
5.3.2	Reserve Landschap	3.500	0	3.500
5.3.3	Reserve Cofinanciering Waddenzee	5.000	0	5.000
	Onttrekkingen			
5.1.1	Reserve Groen	-55.655	-3.272	-58.927
5.1.1	Reserve Kapitaallasten Groen	-70	0	-70
5.1.1	Reserve verleende subsidies OD 5.1.1	0	0	0
5.1.2	Reserve Groene Uitweg	-9.768	0	-9.768
5.1.3	Reserve Oostelijke Vechtplassen	-10.034	-286	-10.320
5.1.4	Reserve Laag Holland	-3.241	0	-3.241
5.2.1	Reserve Uittreding GNR	-896	0	-896
5.3.2	Reserve Landschap	-3.180	-750	-3.930
5.3.3	Reserve Cofinanciering Waddenzee	-9.002	0	-9.002
	Totaal mutaties reserves	-54.367	-4.047	-58.414
	Programma Resultaat	78.263	11.884	90.147

5.1.1 Beschermen en ontwikkelen van NNN en Natura-2000 gebieden

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	Er was een dienstverleningsovereenkomst (DVO) met Provincie Flevoland, waarbij medewerker van Noord-Holland werk verrichtten voor Flevoland. Deze DVO is beëindigd per 21 oktober 2021 wat leidde tot een taakstelling bij de provincie Noord-Holland. Deze taakstelling is nog niet volledig uitgevoerd, waardoor nu een tijdelijke dekking in 2022 nodig is van € 900.000 voor deze nog af te bouwen formatieplekken. In de gewijzigde capaciteitsbegroting is rekening gehouden met inzet van ecologen en expertise ten behoeve van advisering bij de voorbereiding en realisatie van projecten. Hierdoor wordt € 931.000 meer onttrokken uit de reserve Groen voor dekking van de gewijzigde capaciteit. Voor aanvullende capaciteit t.b.v. het Regiebureau NNN, Verbinden en ontsnipperen en advisering van beleid wordt € 1.342.000. onttrokken aan de reserve Groen.	Lasten Onttrekking	3.173 N -3.173 V

5.1.2 Programma Groene uitweg uitvoeren

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	<u>Reserve Groene Uitweg</u> Voor projecten Groene Uitweg/ Stelling van Amsterdam is in het verleden budget overgeheveld van de reserve Groene uitweg naar de Reserve Stelling van Amsterdam. Er blijkt € 261.000 te veel overgeheveld te zijn. Dat wordt nu teruggestort.	Storting	261 N

5.1.3 Programma Oostelijke vechtplassen uitvoeren

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	In de gewijzigde capaciteitsbegroting is rekening gehouden met inzet van ecologen en expertise ten behoeve van advisering bij de voorbereiding en realisatie van projecten. Hierdoor wordt € 286.000 meer onttrokken uit de reserve OVP voor dekking van de gewijzigde capaciteit.	Lasten Onttrekking	286 N -286 V

5.2.3 Uitvoering geven aan de Wet natuurbescherming

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
NBN	Voor de bijdrage aan BIJ12 voor Vitaal Platteland en Interne organisatie wordt een budget opgenomen. De stijging van de bijdrage voor Vitaal platteland (€ 803.000) wordt met name veroorzaakt door gestegen kosten voor het 'Interprovinciale Programma Stikstof en Natuur' (IPSN). Doordat de totale begroting van BIJ12 stijgt, worden ook de kosten van de interne organisatie hoger (€ 415.000). Verwacht wordt dat de lasten voor de 'Bijdrage Interne Organisatie' aan BIJ12 de komende jaren minimaal op eenzelfde niveau blijven. Uit de 'IPO Begroting 2022' blijkt tevens dat het IPO in ieder geval t/m 2025 de lasten voor 'Vitaal platteland' i.v.m. het IPSN op eenzelfde niveau heeft geraamd. Bij de Begroting 2023 zal worden voorgesteld beide posten dan ook meerjarig te ramen. De extra inzet van de provincie op het Stikstofdossier zal ook in 2022 en de jaren daarna onverminderd nodig zijn. Dit vraagt om extra capaciteit en inhuur van specifieke kennis (€ 568.000). In lijn met de Begroting van het IPO, die de lasten voor 'Interprovinciale Programma Stikstof en Natuur' (IPSN) middels hun begrotingspost 'Vitaal platteland' in ieder geval t/m 2025 heeft geraamd én in de verwachting dat extra inspanning op dit dossier vanuit de provincies in ieder geval ook t/m 2025 noodzakelijk is, zal bij de Kaderbrief 2023 worden voorgesteld dit bedrag meerjarig te ramen.	Lasten	1.786 N
UI	In het Coalitieakkoord is er in 2021 € 100.000 beschikbaar gesteld voor Opvangcentra wilde dieren. Deze € 100.000 is bedoeld voor een externe adviseur die de wildopvangcentra van Noord-Holland kan ondersteunen door formats voor wettelijk verplichte protocollen op te stellen. Omdat het ministerie van LNV momenteel de Beleidsregels kwaliteit opvang dieren herziet en dit het wettelijk kader vormt voor de formats, is het budget nog niet besteed en wordt daarom voorgesteld dit over te hevelen naar 2022.	Lasten	100 N

5.3.2 Bijdragen aan regionale samenwerking t.a.v. groen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	Overheveling reserves Vanuit de reserve Landschap wordt € 750.000 naar de Reserve Stelling van Amsterdam (operationeel doel 6.4.2) overgeheveld ten behoeve van de Liniedijken.	Onttrekking	-750 V

5.3.3 Balans ecologie en economie Waddengebied nastreven

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
UI	Uitgestelde intentie bijdrage Waddenfonds Provincie Noord-Holland participeert via een Gemeenschappelijke Regeling van de provincies Noord-Holland, Friesland en Groningen in het Waddenfonds. Op basis van een Bestuursakkoord uit 2011 tussen de Staat en de Waddenprovincies werd t/m 2020 de uitkering aan het Waddenfonds mede namens de provincies rechtstreeks vanuit het Rijk overgemaakt aan het Waddenfonds. De Algemene Rekenkamer heeft in 2019 vastgesteld dat dit niet rechtmatig is. Sinds 2021 maakt het Rijk de provinciale bijdragen daarom over aan de provincies die het op hun beurt moeten doorgeleiden naar het Waddenfonds. Provincie Noord-Holland heeft haar aandeel in de bijdrage in 2021 van het Rijk ontvangen. Momenteel ontbreekt echter nog de juridische grondslag om de bijdrage vanuit Provincie Noord-Holland over te maken aan het Waddenfonds. Het wachten is op een daarvoor noodzakelijke wijziging van het Bestuursakkoord uit 2011, welke momenteel ter goedkeuring bij het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat ligt. Zodra deze door partijen is ondertekend kan Provincie Noord-Holland de bijdrage 2021 alsnog overmaken aan het Waddenfonds.	Lasten	9.626 N

Capaciteitskosten programma 5 Groen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
CAP	De toerekening van de capaciteitskosten naar de operationele doelen is geactualiseerd. Dit leidt tot verschuivingen in de begrote capaciteitskosten tussen de programma's. Het betreft een geactualiseerde verdeling over de programma's.	Lasten	868 N

Programma 6 Economie, cultuur en welzijn

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2022 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2022 na eerste wijziging
	Lasten	37.710	11.662	49.372
	Baten	-72	-62	-134
	Saldo van baten en lasten	37.638	11.600	49.238
	Stortingen			
6.1.1	Reserve Herstructurering bedrijventerreinen	2.500	0	2.500
6.1.2	Reserve MKB	5.672	0	5.672
6.1.4	Reserve Duurzame Landbouw	0	0	0
6.1.5	Reserve Europese projecten Landbouwsubsidies	0	1.785	1.785
6.4.1	Reserve Monumenten	5.051	0	5.051
6.4.2	Reserve SVA/NHW Werelderfgoed	0	750	750
	Onttrekkingen			
6.1.1	Reserve Herstructurering bedrijventerreinen	-2.575	-100	-2.675
6.1.2	Reserve MKB	-4.646	-1.110	-5.756
6.1.4	Reserve Duurzame Landbouw	0	-1.785	-1.785
6.1.5	Reserve Europese projecten Landbouwsubsidies	-732	-2.899	-3.631
6.4.1	Reserve Monumenten	-5.947	0	-5.947
6.4.2	Reserve SVA/NHW Werelderfgoed	0	-2.038	-2.038
	Totaal mutaties reserves	-677	-5.397	-6.074
	Programma Resultaat	36.961	6.203	43.164

6.1.1 Ruimtelijke vestigingsklimaat bevorderen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	<u>Reserve Bedrijfsterreinen</u> De begrote uitgaven vanuit de reserve bedrijfsterreinen voor de regeling HIRB plus worden met € 100.000 verhoogd als gevolg van: - Verhoging subsidie plafond ad € 125.000 voor de OTW (zie ook brief aan PS december 2021 uitvoeringsregelingen 2022). - Verlaging begrote kosten voor Onderzoek regionale visies en kennisbijeenkomsten met € 25.000.	Lasten Onttrekking	100 N -100 V

6.1.2 Een innovatief klimaat bevorderen

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
RESV	Reserve MKB De verwachte uitgaven vanuit de reserve MKB worden met € 1,110 mln. naar boven bijgesteld. Het betreffen de volgende wijzigingen: - Opstartkosten ROM ad 390.000 (50.000 huisvestingskosten en 340.000 bijdrage ten behoeve van ROM-exploitatie NHN) - Innovatiefestival ad € 100.000 - European digital innovation hub ad € 150.000 - Additionele uitvoeringskosten MIT regeling ad € 455.000 - Globelizers ad € 15.000	Lasten Onttrekking	1.110 N -1.110 V

6.1.3 Een veerkrachtige en duurzame arbeidsmarkt bevorderen

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
UI	Subsidieverlening voor Terra Technica. Als gevolg van de late aanlevering van de subsidieaanvraag lijkt er geen tijd meer te zijn om deze toe te kennen in 2021.	Lasten	450 N

6.1.4 Een duurzame agrosector behouden en versterken

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
NBN	Motie 214 blakende bollen € 50.000 wordt gedekt uit de algemene middelen.	Lasten	50N
RESV	Overheveling Het in de reserve duurzame landbouw geoormerkte som van € 1.785.000 voor de verplaatsingsregeling glastuinbouw POP3 wordt overgeheveld naar de reserve Europese projecten landbouwsubsidies.	Onttrekking	-1.785 V

6.1.5 Europese landbouwprojecten co financieren

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	Overheveling Reserve Europese projecten landbouwsubsidies Vanuit de reserve duurzame landbouw wordt de geoormerkte som van € 1.785.000 voor de verplaatsingsregeling glastuinbouw POP3 overgeheveld naar de reserve Europese projecten landbouwsubsidies Reserve Europese projecten landbouwsubsidies Conform GS nota: Wijziging Uitvoeringsregeling POP3 subsidies Noord-Holland en openstelling diverse onderdelen van het POP3 2021 wordt voor: - de openstelling Samenwerking in het kader van EIP 1mln onttrokken aan de reserve Europese landbouw projecten. -de openstelling verplaatsingsregeling glastuinbouw 1,785 mln onttrokken aan de reserve Europese landbouw projecten. Voor RVO uitvoeringskosten wordt € 114.000 additioneel aan uitgaven begroot. Hiermee komt de begroting overeen met de opdrachtbevestiging van RVO .	Storting Lasten Onttrekking	1.785 N 2.899 N -2.899 V

6.2.1 Bovenlokale culturele samenwerking ondersteunen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
UI	Uitgestelde intentie Noodfonds Cultuur Conform het GS besluit Proposities voorjaar 2021 noodfonds sociale infra NHN en MRA (1400571/1685523) zal het restant van de lager vastgestelde subsidies in 2021 worden overgeheveld naar 2022 om daar opnieuw te kunnen worden ingezet voor nood- of herstelmaatregelen binnen de culturele sector, waaronder een impuls voor professionele nieuwe makers. Hieraan kan worden toegevoegd het restant van de lager vastgestelde subsidies in 2022. Indien blijkt dat dit noodfonds inzake de Covid-19 crisis niet meer nodig is, vloeien deze middelen automatisch naar het herstelfonds (motie 42) om in te zetten voor herstel van de culturele infrastructuur in Noord-Holland.	Lasten	2.147 N

6.3.3 Investeren in behoud van archeologisch erfgoed

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
NBN	Als provincie zijn we eigenaar van het Kasteel Nuwendoorn. We zijn voornemens om het beheer van Kasteel Nuwendoorn af te kopen bij een derde partij die het beheer en onderhoud dan zal gaan uitvoeren. Dit vraagt een eenmalige afkoopsom van € 2.100.000 ten laste van 2022. Omdat de beheer- en onderhoudskosten hierdoor structureel dalen kan het archeologie budget met ingang van 2023 structureel worden verlaagd met € 42.000.	Lasten	2.100 N
UI	<u>Uitgestelde intentie Kaap Skil</u> Verwerken uitgestelde intentie laatste begrotingswijziging 2021 ad € 260.000 <u>Uitgestelde intentie onderwater archeologie</u> Betreft de gelden besteed aan de inrichting van de maritieme archeologiezaal (17e eeuw) in Huis van Hilde en de conservatie van archeologische voorwerpen uit het Palmhoutwrak en het Schervenwrak. Een deel van de vondsten van het laatstgenoemde wrak zijn echter nog niet vanaf Texel ontvangen, hetgeen vertraging inhoudt. Bovendien is de tentoonstelling inzake Schervenwrak is vanwege corona uitgesteld. Er is tevens budget vrijgehouden om een acuut door erosie bedreigd wrak in de Waddenzee te kunnen beschermen en/of (deels) op te graven indien hier spoedeisende actie voor nodig zou zijn. Dit is niet nog het geval. Concreet betekent dit een uitgestelde investering van € 70.000 van 2021 naar 2022.	Lasten	330 N

6.4.2 UNESCO stelling van Amsterdam behouden en herbestemmen

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
UI	Verwerken uitgestelde intentie laatste begrotingswijziging 2021: Stichting Forteiland Pampus.	Lasten	560 N
RESV	<u>Overheveling reserve Stelling van Amsterdam</u> - Vanuit de reserve Landschap (operationeel doel 5.3.2) wordt € 750.000 naar de Reserve Stelling van Amsterdam overgeheveld ten behoeve van de Liniedijken. - Voor projecten Groene Uitweg/ Stelling van Amsterdam is in het verleden budget overgeheveld van de reserve Groene uitweg naar de Reserve Stelling van Amsterdam. Er blijkt	Storting Lasten Onttrekking	750 N 1.777 N -2.038 V

	€ 261.000 te veel overgeheveld te zijn. Dat wordt nu teruggestort. - Voor de subsidie aan Stichting Liniebreed Ondernemen voor publiekscommunicatie op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling wordt een kasraming opgenomen van € 87.000. - Voor de subsidie aan Regio Gooi- en Vechtstreek voor Nieuwe werken nieuwe Hollandse waterlinie de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling wordt een kasraming opgenomen van € 490.000. - Voor de subsidie aan Gemeente Weesp voor Schanzen de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling wordt een kasraming opgenomen van € 400.000. - Voor de subsidie aan Gemeente Gooise Meren voor Vestingsplein Muiden op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling wordt een kasraming opgenomen van € 800.000.		

Capaciteitskosten programma 6 Economie, cultuur en welzijn

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
CAP	De toerekening van de capaciteitskosten naar de operationele doelen is geactualiseerd. Dit leidt tot verschuivingen in de begrote capaciteitskosten tussen de programma's. Het betreft een geactualiseerde verdeling over de programma's.	Lasten	77 N

Programma 7 Economisch herstel en duurzaamheid

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2022 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2022 na eerste wijziging
	Lasten	17.425	690	18.115
	Baten	0	-797	-797
	Saldo van baten en lasten	17.425	-107	17.318
	Stortingen			
7.1.1	Reserve Economisch Herstel & Duurzaamheid	0	0	0
	Onttrekkingen			
7.1.1	Reserve Economisch Herstel & Duurzaamheid	-17.425	0	-17.425
	Totaal mutaties reserves	-17.425	0	-17.425
	Programma Resultaat	0	-107	-107

7.1.1 Economisch herstel en duurzaamheid bevorderen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
BN	Van het Rijk hebben we budget ontvangen voor het Ontzorgingsprogramma RVO. Hiervoor nemen we de baten en lasten op. We verwachten in 2022 € 797.000 uit te gaan geven.	Lasten Baten	797 N - 797 V

Capaciteitskosten programma 7 Economisch herstel en duurzaamheid

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
CAP	De toerekening van de capaciteitskosten naar de operationele doelen is geactualiseerd. Dit leidt tot verschuivingen in de begrote capaciteitskosten tussen de programma's. Het betreft een geactualiseerde verdeling over de programma's.	Lasten	-107 V

Programma 8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2022 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2022 na eerste wijziging
	Lasten	86.120	-2.641	83.479
	Baten	-457.102	-4.074	-461.176
	Saldo van baten en lasten	-370.982	-6.715	-377.697
	Stortingen			
8.1.8	Reserve Bedrijfsvoering	1.553	0	1.553
8.1.8	Reserve Huisvesting	0	0	0
8.2.5	Algemene Reserve	4.100	0	4.100
	Onttrekkingen			
8.1.8	Reserve Bedrijfsvoering	-1.317	-1.166	-2.483
8.1.8	Reserve Huisvesting	-782	0	-782
8.2.3	Reserve GO-gelden	-1.500	-788	-2.288
8.2.5	Algemene Reserve	-27.988	-12.650	-40.638
	Totaal mutaties reserves	-25.934	-14.604	-40.538
	Programma Resultaat	-396.915	-21.319	-418.234

8.1.2 Uitkering provinciefonds

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
NBN	De algemene uitkering van het provinciefonds is op basis van de septembercirculaire € 3.400.000. Dit wordt verklaard door een hoger accres als gevolg van hogere verwachte Rijksuitgaven. Dit komt onder andere door een hogere geraamde loon- en prijsontwikkeling in de Macro Economische Verkenning (MEV raming) van het Centraal Planbureau. Het kabinet heeft daarnaast vanaf 2022 aanvullende middelen uitgetrokken voor een aantal beleidsterreinen, waaronder voor klimaatmaatregelen. Daarnaast zijn de kosten voor het compenseren van de gedupeerden van de kinderopvangtoeslag opwaarts bijgesteld. Ook andere uitgaven zoals die in de zorg en de EU-afdrachten zijn opwaarts bijgesteld	Baten	-3.402 V

BN	In de algemene uitkering van het provinciefonds is een bijdrage opgenomen dat bedoeld is voor de implementatie en uitvoering van de Wet Open Overheid (WOO). Het gaat om een bedrag van €342.000 in 2022. Deze ontvangst is neutraal met de hogere uitgaven in 8.1.8 Overhead.	Baten	-342 V

8.1.8 Overhead

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
NBN	Bijstelling van de IPO bijdrage voor Gemeenschappelijke Beheersorganisatie. Deze bijstelling volgt uit de BIJ12 programmabegroting voor 2022.	Lasten	163 N
BN	In de algemene uitkering van het provinciefonds is een bijdrage opgenomen dat bedoeld is voor de implementatie en uitvoering van de Wet Open Overheid (WOO). Het gaat om een bedrag van € 342.000 in 2022. De uitgaven die hiermee zijn gemoeid worden bij deze Eerste Begrotingswijziging 2022 meegenomen en zijn neutraal met de ontvangst in het provinciefonds (zie hiervoor OD 8.1.2). Een deel van de uitgaven heeft betrekking op de inzet van extra personeel. Per 1-1-2022 wordt het bestuursbureau voor de recreatieschappen bij de provincie NH ondergebracht. De extra overheadkosten die hierdoor ontstaan worden vergoed door de recreatieschappen. De doorwerking van de CAO-afspraken over 2021 leiden tot hogere loonkostenlasten in 2022. Voor deze extra kosten wordt voor een bedrag van € 339.000 dekking gevonden uit de stelpost indexering (zie OD 8.2.1 Stelposten).	Lasten Lasten Lasten	342 N 70 N 339 N
RESV	<u>Reserve bedrijfsvoering</u> • Uit de reserve bedrijfsvoering worden incidentele bedrijfsvoeringskosten gedekt. Voor 2022 verwachten we meer initiatieven op het gebied van I-projecten uit te voeren. Tevens worden extra kosten gedekt, die als afronding en borging van het project Financiële Hygiëne, in 2022 optreden om de financiële functie kwalitatief en kwantitatief te versterken. Dit krijgt primair binnen en vanuit de sector financiën zijn beslag, waarvoor een ontwikkel- en inrichtingsplan is opgesteld.	Onttrekking Lasten	-1.166 V 1.166 N

8.2.1 Stelposten

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
BN	De doorwerking van de CAO-afspraken over 2021 leiden tot hogere loonkosten in 2022. Voor deze extra kosten wordt voor een bedrag van € 339.000 dekking gevonden uit de stelpost indexering. De hogere kosten zijn opgenomen onder Overhead.	Lasten	-339 V

8.2.2 Bedrijfsvoering realiseren

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
BN	De loon- en overheadkosten die PNH gaat maken voor de medewerkers van het bedrijfsbureau (GS besluit van 28 september 2021) krijgen wij vergoed van de recreatieschappen. De overhead kosten van € 70.000 zijn geraamd op OD 8.1.8.	Baten Lasten	-330 V 260 N
NBN	Door verschuiving van inzet van capaciteit ten behoeve van investeringsprojecten naar inzet ten behoeve van beheer- en onderhoudsprojecten en -activiteiten, is een bedrag van € 1.362.000 aan de capaciteitskosten toegevoegd ten laste van het rekeningresultaat ter dekking van de gewijzigde capaciteitsbegroting. Door aanhoudende krapte op de arbeidsmarkt met als gevolg hiervan stijgende inhuurkosten, wordt € 844.000 aan de capaciteitskosten toegevoegd ten laste van het rekeningresultaat ter dekking van de gewijzigde capaciteitsbegroting.	Lasten	2.206 N

8.2.3 Decentrale arbeidsvoorwaarden

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
RESV	<u>Reserve GO-gelden</u> Het is de bedoeling om in 2022 de reserve GO-gelden volledig af te wikkelen. Hierover vindt overleg plaats met het georganiseerd overleg.	Onttrekking Lasten	-788 V 788 N

8.2.5 Algemene reserve beheren

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
NBN	Bij de begrotingsbehandeling 2022 hebben PS een tweetal moties ingediend met als dekking het vrij te besteden deel in de algemene reserve en het begrotingssaldo. Het berekend vrij te besteden deel van de algemene reserve bedraagt € 100.000. Dit bedrag wordt in 2022 ingezet ter dekking van de moties.	Onttrekking	-100 V
UI	Bij de laatste begrotingswijziging 2021 is € 1.488.000 afgeraamd t.b.v. uitgestelde intenties die doorschuiven naar 2021. Bij deze Eerste begrotingswijziging wordt voorgesteld aanvullende uitgestelde intenties toe te voegen voor een bedrag van in totaal € 12.3 mln. Bij de resultaatbestemming van de jaarrekening zal worden voorgesteld dit bedrag te storten in de algemene reserve zodat deze middelen in 2021 alsnog kunnen worden besteed aan de doelen waarvoor deze in 2021 reeds beschikbaar waren gesteld. Het totale bedrag aan uitgestelde intenties van € 13,75 mln. wordt bij deze EBW 2022 onttrokken aan de algemene reserve en toegevoegd aan de begroting voor 2022.	Onttrekking	-13.550 V
BN	Voor de VTH taken voor Tata Steel is gedurende 4 jaar € 1 miljoen extra beschikbaar gesteld via de Algemene reserve. Bij de begroting 2022 is dit per abuis 2 keer opgenomen. Daarom wordt er nu weer € 1 miljoen teruggeboekt.	Onttrekking	1.000 N

Capaciteitskosten programma 8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
CAP	De toerekening van de capaciteitskosten naar de operationele doelen is geactualiseerd. Dit leidt tot verschuivingen in de begrote capaciteitskosten tussen de programma's. Het betreft een geactualiseerde verdeling over de programma's.	Lasten	-7.636 V

4 Lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling

Toelichting

In de Algemene wet Bestuursrecht is geregeld op welke grondslagen de provincie subsidie kan verstrekken. Naast het subsidiëren op basis van uitvoeringsregelingen (wettelijk voorschrift, bevoegdheid hiervoor ligt bij Gedeputeerde Staten), kan onder andere subsidie worden verstrekt met de provinciale begroting als juridische grondslag: de zogenoemde lijst buiten uitvoeringsregeling, een bijlage bij de begroting. Op deze lijst worden beoogde subsidieontvangers met naam, projectnaam en (maximale) hoogte van de te verstrekken subsidie opgenomen.

De lijst wordt bij vaststelling en wijziging van de begroting vastgesteld door Provinciale Staten en biedt daarmee de juridische grondslag voor het verstrekken van deze subsidies door Gedeputeerde Staten;

De lijst omvat subsidies waarvoor geen uitvoeringsregeling beschikbaar is maar die wel bijdragen aan de provinciale doelen. In de eerste kolom (OD) op de lijst staat aangegeven aan welk operationeel doel van de begroting het gesubsidieerde project bijdraagt. De uitgaven (lasten) die voor de subsidie begroot zijn, zijn onderdeel van de begrote uitgaven binnen het betreffende operationele doel waaraan de subsidie is gekoppeld. De wijzigingen op deze lijst betreffen dus enkel wijzigingen in de juridische grondslag voor GS om subsidies te kunnen verstrekken en niet een wijziging in de begroting zelf.

De lijst wordt iedere begrotingsbehandeling aangepast. Nieuwe subsidieaanvragers en projecten worden toegevoegd, projecten waarvan zeker is dat die in het lopende begrotingsjaar (nog) geen doorgang vinden worden verwijderd en soms wordt de hoogte van de te verstrekken subsidie aangepast of vindt een aanpassing van de gegevens van de subsidieontvanger plaats. Deze aanpassingen blijven gedurende het hele jaar zichtbaar op de lijst. Aan het einde van het jaar, bij de laatste begrotingswijziging is als het ware de definitieve lijst bekend.

Programma 1 Openbaar bestuur

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2022	Gewijzigd
1.1.3	Amsterdam Smart City Toelichting: Subsidie om als grote partner deel te kunnen nemen aan het kennisnetwerk Amsterdam Smart City	€ 100.000	Nieuw
1.3.3	Gemeente Huizen: bestuurlijk Interventieteam Toelichting: In het bestuurlijk interventieteam bundelen gemeenten de krachten door gezamenlijk overlast en complexe handhavingskwesties aan te pakken. Het bestuurlijk interventieteam sluit aan bij de doelstellingen van de Agenda Weerbaar Noord-Holland; namelijk een bijdrage leveren aan de versterking van lokale weerbaarheid. In het bestuurlijk interventieteam werken meerdere gemeenten samen. Hierdoor wordt de lokale uitvoeringskracht vergroot, de informatiepositie versterkt en wordt lokaal steviger opgetreden tegen de ondermijnende criminaliteit. Deze werkwijze past daarmee geheel binnen de opgave om ondermijnende criminaliteit tegen te gaan vanuit een maatschappelijke opgave waarbij samen en vooral integraal werken effectief is.	€ 60.000	Nieuw

Programma 2 Klimaat en Milieu

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2022	Gewijzigd
2.1.1	OCAP BV/CO2 vervloeier en lokaal distributienetwerk voor glastuinbouwgebieden Alton en Het Grootslag	€ 3.000.000	
2.1.1	Stichting Wageningen Research, Onderzoek biodiversiteit bij zonneparken Ecocertified Op basis van een literatuurstudie uit 2018 van de WUR, in opdracht van de provincies Groningen en Noord Holland, bleek dat er onvoldoende wetenschappelijk onderbouwde documentatie bestaat over de effectrelatie tussen zonneparken en biodiversiteit. In 2019 zijn, op initiatief van de provincie Noord Holland verkenningen begonnen voor een vervolgonderzoek met als doel de wetenschappelijke gegevens te verzamelen. Via de IPO werkgroep SHINE is de betrokkenheid van de gezamenlijke provincies besproken. Uiteindelijk bleken acht provincies bereid vervolgonderzoek met een bijdrage te ondersteunen. Het onderzoek richt zich op de effecten van zonneparken op de biodiversiteit (bovengronds leven en ondergronds organisch stof gehalte). Het doel van het onderzoek is het komen tot richtlijnen voor een ecologisch verantwoord ontwerp en beheer van zonneparken. Het onderzoek omvat € 4.6 mln. waarvan €2.6 mln. door de RVO wordt gesubsidieerd. Naast de bijdragen van de overige partners dragen de acht provincies gezamenlijk € 0,5 mln. bij: per deelnemende provincie is dat € 62.500,-. Dit bedrag wordt als subsidie toegekend aan de Stichting Wageningen Research, die als penvoerder de regie heeft over het totale onderzoek en in elke deelnemende provincie subsidie aanvraagt.	€ 62.500	Nieuw
2.1.1	Stichting Schooldakrevolutie, de schooldakrevolutie in Noord-Holland Naar aanleiding van een onafhankelijk evaluatie- en adviesrapport omtrent het provinciale stimuleringsbeleid voor zonne-energie, is besloten om de samenwerking met Stichting Schooldakrevolutie voort te zetten in de vorm van een tweede subsidieverstrekking.	€ 120.000	Nieuw

	Deze keuze is onderdeel van een bredere herijking van het stimuleringsbeleid voor zonne-energie, waarover u per brief (1538217/1656280, d.d. 20 juli 2021) reeds bent geïnformeerd. Non-profit organisatie Stichting Schooldakrevolutie ondersteunt en ontzorgt gemeenten en schoolbesturen in de verduurzaming van schoolgebouwen. In Noord-Holland heeft de stichting dat in 2019 en 2020 al gedaan namens de provincie. In 2021 kwam de aanpak van Stichting Schooldakrevolutie als 'beste uit de test' naar voren n.a.v. het eerdergenoemde onafhankelijke evaluatie- en adviesrapport. Het succes wordt deels verklaard doordat de stichting lokaal goed is geworteld bij gemeenten en scholen.		
2.1.1	Gemeente Alkmaar, Aanvullend onderzoek energieleverende geluidschermen. Aanvullend onderzoek energieleverende geluidschermen Toelichting: Gemeente Alkmaar is bezig met een pilot voor de ontwikkeling van een energieleverend geluidscherm. De provincie is hierbij betrokken als co-financier omdat de inzichten uit deze pilot waardevol zijn voor de mogelijke opschaling van energieleverende geluidschermen elders in de provincie. Voor het uitvoeren van enkele aanvullende onderzoeken is overeengekomen dat de provincie een bijdrage levert van €15.000,-.	€ 15.000	Nieuw
2.1.1	Provincie Groningen, Bijdrage onderzoek vogelvriendelijke windturbines Windmolens hebben effect op natuur. Vogels en vleermuizen worden soms slachtoffer. Mede daarom werken we samen met het Rijk, NWEA, TenneT, Vogelbescherming Nederland, Zoogdiervereniging en de Natuur en Milieu Federaties samen in een traject: de Natuurinclusieve Energietransitie. Een van de doelen van dit traject is om gericht onderzoek te doen om de kennis over vogels en vleermuizen waar mogelijk te vergroten.	€ 100.000	Nieuw
2.1.1	Bijdrage omschakelen obstakelverlichting Bijdrage voor de aanpassing van bestaande windparken. Obstakels met een hoogte van 150 meter of meer; die dienen voor de veiligheid	€ 300.000	Nieuw

	van de luchtvaart op grond van internationale regelgeving voorzien te zijn van verlichting. Om de ervaren overlast in de nachtperiode van de verlichting te verminderen wordt in de landelijke projectgroep obstakelverlichting met alle betrokkenen gewerkt aan oplossingen. Op dit moment wordt de methode van naderingsdetectie besproken. Dit zorgt er voor dat de verlichting alleen gaat branden als een luchtvaartuig de windturbines nadert. Naderingsdetectie kan plaats vinden op basis van signalen van een radar van het windpark of de transponders in luchtvaartuigen.		
2.1.2	Dutch Data Association (DDA), Ondersteuning versnelling restwarmteprojecten datacenters	€ 40.000	
2.1.3	New Energy Coalition, Lidmaatschap New Energy Coalition is een brede kenniscoalitie van overheden, kennis- en onderwijsinstellingen en bedrijven die een sleutelrol spelen in de energietransitie. De stichting New Energy Coalition fungeert als aanjager en verbinder om partners en andere partijen bijeen te brengen, projecten mede op te zetten en in voorkomende gevallen ook mede uit te voeren. Daarbij hebben zij ook een eigen business school (Energy Delta Institute) om professionals op te leiden en trainen. New Energy Coalition verbindt partijen om samenwerkingen te creëren die zorgen voor een versnelde overgang naar een duurzame energie-economie. Deze samenwerkingen – 'coalities' – bestaan uit bedrijven, overheden/ngo's en kennisinstellingen. Daarin heeft New Energy Coalition steeds wisselende rollen; van organisator, coördinator tot kennispartner. Naast het verbinden van partijen en het creëren van coalities, delen zij de opgedane kennis in de coalities met de buitenwereld. Door als provincie partner te worden van de New Energy Coalition kunnen we er voor zorgen dat er meer capaciteit beschikbaar komt voor de uitvoering van het waterstofprogramma NHN en voor ondersteuning van de Taskforce, spoor Smart Energy Systems.	€ 300.000	Nieuw
2.1.4	GEM A4 zone west beheer CV, virtueel energiesysteem	€ 204.750	Nieuw

	In de Haarlemmermeer is de transportcapaciteit op het elektriciteitsnet beperkt. Nieuwe bedrijven kunnen daarom geen elektriciteit krijgen. Op het bedrijventerrein Schiphol Trade Park (STP) zijn al bedrijven gevestigd die wel een netaansluiting hebben. In het project gaan nieuwe en bestaande bedrijven in een virtueel netwerk elektriciteit delen waardoor de totale vraag naar transportcapaciteit van het hele bedrijventerrein lager is. De subsidie zal worden ingezet om een businesscase op te stellen en om juridisch advies in te winnen.	
2.1.4	C-creators, uitvoeren activiteiten om circulair bouwen te stimuleren	€ 70.000
2.2.1	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, Ecologische effecten van thermische energie uit oppervlaktewater (TEO) installaties	€ 150.000
2.2.1	OD NZKG, omgevingsbeleid	€ 76.000

Programma 3 Ruimte en Water

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2022	Gewijzigd
3.2.1	Gemeente Hilversum, Herontwikkeling stationsgebied Hilversum Het gaat om verdichting rondom het station. Het plan omvat daarnaast de verplaatsing van het busstation, fietsenstallingen, het realiseren van langzaam verkeer routes en de inrichting van het stationsplein. Onze bijdrage heeft betrekking op het optimaliseren ketenreis, beter benutten van de bestaande ruimte rondom stationsgebieden en het verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving.	€ 5.000.000	Nieuw
3.2.2	Stichting Ondersteuning Omgevingsraad Schiphol (SOORS)	€ 112.500	
3.2.3	Stichting projectbureau Noordzeekanaalgebied Subsidie ten behoeve van het zorg dragen voor een kwalitatief hoogwaardige en duurzame woon- en leefomgeving in het NOVI-gebied NZKG met oog op hiermee samenhangende opgaven waaronder ten minste wordt verstaan klimaatadaptatie, verduurzaming, stikstof, energietransitie, circulaire economie, transitie landbouw, bodemgesteldheid, logistiek, verstedelijking en krimp.	€ 230.000	Nieuw
3.3.1	Vereniging Dorpswerk Noord-Holland, Toekomstplan voor dorp en dorpshuis	€ 40.767	
3.3.2	Gemeente Weesp, Bloemendalerpolder	€ 2.170.000	
3.3.2	Gemeente Zaanstad, Knooppunt Kogerveld	€ 2.775.000	
3.3.2	MRA, Amsterdam School of Real Estate, opleiding Integrale gebiedsontwikkeling Bij vaststelling van het Masterplan wonen is subsidie beschikbaar gesteld om bij gemeenten de kennis van gebiedsontwikkeling te versterken, door cofinanciering van een opleiding bij de Amsterdam School of Real Estate. De opleiding richt zich specifiek op Noord-Holland en Flevoland, ook de bouwambassadeur en de kernteams versnelling zijn hierbij betrokken. De subsidie van NH is alleen voor ambtenaren van Noord-Hollandse gemeenten.	€ 99.000	Nieuw

3.3.2	Gemeente Amsterdam, Organisatiekosten MRA Subsidie voor uitvoering flexibele schil, inhuur expertise en versnellingsmaatregelen, door bouwambassadeur en het kernteam versnelling van de MRA. Deze acties zijn afgesproken in Versie 1 van het Masterplan Wonen.	€ 440.000	Nieuw
3.3.2	Gemeente Amsterdam, MRA, ontwikkeling uniforme methodiek Subsidie voor de ontwikkeling van een uniforme methodiek, voor de MRA en provincie NH, met gemeenschappelijke doelen en prestatie-indicatoren. Doel van deze methodiek is de (prestatie) uitvraag voor nieuwbouw duurzaam en toekomstbestendig én meer uniform te maken, zodat het beter en sneller toepasbaar is voor marktpartijen.	€ 25.000	Nieuw
3.4.3	Wageningen University & Research, WWW.veiligheidslandschappen (Waarderijke, Waterrijke en Water.veiligheidslandschappen) Het kennisproject richt zich op het toekomstbestendig inrichten van de Nederlandse (water)landschappen: met een goed ruimtelijk ontwerp van het landschap zodat ze systeem-georiënteerd, natuurlijker, klimaatrobuuster en waarderijker worden. Dit doen we door in provincie Noord-Holland een praktijkcase uit te werken voor Noordzee en waddenkust. We willen hierbij planningsinstrumenten ontwikkelen die de korte termijnen van 'nu' (2030) en 'straks' (2050) beter kunnen afstemmen op inzichten over het 'later' (2100) en 'ooit' (na 2150).	€ 120.000	Nieuw
3.5.1	Fresh-M, verzamelen gegeven zoet-, zout en grondwater	€ 300.000	
3.5.2	PWN, zoetwatermaatregelen Vanuit het deltafonds ontvangen we budget voor zoetwatermaatregelen. Dit budget zetten we in de vorm van een subsidie door aan PWN.	€ 1.500.000	Nieuw
3.5.3	Gemeente Hoorn, Maaien waterplanten IJmeer-Markermeer	€ 72.600	
3.5.3	Recreatieschap Spaarnwoude Toelichting: aanvullende financiering t.b.v. elektrificeren pontveer de Opstapper	€ 55.000	Nieuw

3.5.3	Sportvisserij Midwest Nederland, pilotproject loodvrij vissen Toelichting: Uitvoering van de Visie Waterrecreatie/duurzaamheid. Bijdragen aan de uitvoering van de Greendeal Sportvisserij door het instellen van 1 tot 3 pilotlocaties loodvrij vissen en daarbij het ter beschikking stellen van loodvrij materiaal en bijbehorende publiciteit. Een en ander in samenwerking met Sportvisserij Midwest Nederland, de lokale hengelsportvereniging en/of terreinbeheerder en mogelijk het betreffende waterschap.	€ 60.000	Nieuw

Programma 4 Bereikbaarheid

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2022	Gewijzigd
4.2.1	Regionaal Overlegorgaan Consumentenbelangen Openbaar Vervoer,Bijdrage 2022	€ 50.000	
4.1.2	Gemeente Huizen,Intergraal inpassingsplan HOV Huizen In kader van het iMPI wordt het krediet HOV in 't Gooi verlaagd met € 6,49 miljoen.De reden is dat de gemeente HOV-gerelateerde maatregelen als onderdeel van het Integraal Inpassingsplan in eigen opdracht zal gaan uitvoeren. De hiervoor beschikbare middelen in het project HOV in 't Gooi worden op deze wijze via een subsidie beschikbaar gesteld aan de gemeente. De provincie verleent op deze manier één integrale subsidie voor het integraal inpassingsplan HOV Huizen, ook bekend als 'Oost-West as HOV Huizen' en heeft zo ook één financiële verantwoordingslijn voor de gemeente	~~€ 2.200.000~~ € 6.490.000	gewijzigd
4.1.2	Gemeente Zaanstad; ~~Rondweg Assendelft~~ Verbindingsweg Dorpsstraat-Communicatieweg (rondweg Assendelft) In het coalitieakkoord is er een leefbaarheidsfonds van 11 miljoen beschikbaar gesteld. Dit leefbaarheidsfonds is bedoeld om de leefbaarheid rondom de N203 (en onderliggend wegennet) bij Krommenie te verbeteren. Begin 2021 is er een maatregelenpakket vastgesteld dat de provincie samen met de gemeente Zaanstad en de VRA gaat oppakken. De gemeente Zaanstad is voornemens om een verbindingsweg tussen de Communicatieweg en de Dorpsstraat in Assendelft aan te leggen. Deze verbindingsweg moet het verkeer op de Communicatieweg en de overlast die er mee gemoeid is verminderen, en de doorstroming te verbeteren.	€ 1.300.000	gewijzigd
4.1.2	Gemeente Alkmaar: Bergerweg	€ 550.000	
4.1.2	Gemeente Alkmaar: Haven Boekelermeer	€ 7.500.000	
4.1.2	Vervoerregio Amsterdam: N516 AVANT	€ 4.500.000	
4.1.2	Gemeente Zaanstad:	€ 240.000	gewijzigd

	~~Duurzaamheidsmaatregelen~~ Zaanbrug duurzaamheidsmaatregelen Wijziging bestaat alleen uit naamswijziging.		
4.1.2	Gemeente Zaanstad: Zaanbrug meerkosten 'Meerkosten voor realisatie conform besluit iMPI2022-2029	€ 2.664.172	nieuw
4.1.2	Gemeente Haarlem: Doorfietsroute Kennemerland Subsidie is niet in 2021 aangevraagd, wordt verwacht in 2022	€ 452.250	nieuw
4.1.2	Gemeente Velsen: Doorfietsroute Kennemerland Subsidie is niet in 2021 aangevraagd, wordt verwacht in 2022	€ 209.634	nieuw
4.1.2	Gemeente Landsmeer: Pont Ilpendam Uitvoering van PS motie 212	€ 180.000	nieuw
4.1.2	Gemeente Velsen: Pont Spaarnwoude Uitvoering van PS motie 212	€ 55.000	nieuw
4.1.2	Gemeente Velsen: Velsertraverse Gemeente heeft subsidie niet in 2021 aangevraagd en is doorgeschoven naar 2022	€ 1.300.000	nieuw
4.1.2	Gemeente Haarlemmermeer: realisatie F200 A'dam-H'lem Gemeente heeft niet tijdig de subsidie aanvraag kunnen aanvragen, subsidie is daarom doorgeschoven naar 2022	€ 1.305.300	nieuw
4.1.2	Gemeente Haarlem: realisatie F200 A'dam-H'lem Subsidie is niet in 2021 aangevraagd, wordt verwacht in 2022	€ 159.441	nieuw
4.1.2	Gemeente Hilversum: Fietsstalling station Gemeente heeft aanpassing niet meer in 2021 kunne uitvoeren, daarmee is de subsidie naar 2022 verschoven	€ 2.750.000	nieuw
4.1.2	Gemeente Gooisemeren: Regionale fietsroutes	€ 375.000	nieuw
4.1.2	Gemeente Gooisemeren: Stationsweg aanpassen Gemeente heeft aanpassing niet meer in 2021 kunne uitvoeren, daarmee is de subsidie naar	€ 500.000	nieuw

	2022 verschoven		
4.1.2	Gemeente Gooisemeren: Wegvak overweg aanpassen Gemeente had eerder aangegeven dit project naar verwachting in 2021 in te dienen, verwachting is nu 2022. Daarmee is de subsidie ook verschoven.	€ 80.000	nieuw
4.1.2	Gemeente Heiloo: Aansluiting A9/Heiloo Subsidie is niet in 2021 aangevraagd, wordt verwacht in 2022	€ 2.075.000	nieuw
4.1.2	Gemeente Den Helder: Project KVSS Renovatie Boerenverdrietbrug	€ 300.000	nieuw
4.1.2	Gemeente Den Helder: Project KVSS Verplaatsen jachthaven/museumhaven Willemsoord	€ 500.000	nieuw

Programma 5 Groen

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2022	Gewijzigd
5.1.1	Gemeente Schagen, Boskerpark realisatie NNN inrichting (NHN16)	€ 247.000	
5.1.1	Stichting Bovenlanden Aalsmeer; Groene As fase 3 en 4, inrichtingskosten Toelichting: doorgeschoven van 2021 naar 2022	€ 1.491.700	Nieuw
5.1.1	Stichting Bovenlanden Aalsmeer; Groene As fase 5, inrichtingskosten Toelichting: doorgeschoven van 2021 naar 2022	€ 520.000	Nieuw
5.1.1	Landschap Noord-Holland, NNN inrichting Zandpolder (NHN17)	€ 350.000	
5.1.1	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Uitgeester- en Heemskerkerbroek	€ 700.000	
5.1.1	WUR/Deltares, Living lab Koopmanspolder Toelichting: Beschermen en ontwikkelen NNN en N2000	€ 120.000	Nieuw
5.1.1	Natuur en milieufederatie, Kennisnetwerk natuurinclusief Toelichting: Aanpak groen kapitaal uitvoeren	€ 150.000	Nieuw
5.1.1	Urgenda, MeerBomenNu Toelichting: Aanpak groen kapitaal uitvoeren	€ 50.000	Nieuw
5.1.2	Gemeente Gooise Meren, Aanlegplaatsen trekvaart Muiden	€ 420.000	
5.1.2	Gemeente Gooise Meren , Biodiversiteit kernen	€ 70.000	
5.1.2	LTO-projecten, Boer actief in de Groene Uitweg	€ 80.000	
5.1.2	Gemeente Gooise Meren, Entree Muiden	€ 1.354.500	
5.1.2	Natuurmonumenten, Horstermeer landschapsbeleving	€ 63.910	
5.1.2	Staatsbosbeheer, klimaatbos Diemerscheg fase 2 Toelichting: Toelichting: Fase 1 (50K) is in 2021 niet gelukt en wordt nu samengevoegd met fase 2.	€ 500.000	Gewijzigd
5.1.2	Natuurmonumenten, Linielandschap fort Nigtevecht	€ 48.895	
5.1.2	Gemeente Gooise Meren, Muiden Noord-West	€ 1.850.000	
5.1.2	Rijksmuseum Muiderslot, Buitenruimte Muiderslot fase 2	€ 457.000	
5.1.2	Regio Gooi en Vechtstreek, Natuurboulevard 2.0	€ 1.050.000	
5.1.2	Stichting Monumentenbezit, Recreatieve kwaliteit 's-Graveland	€ 1.800.000	Gewijzigd

	Toelichting: subsidieontvanger was Gemeente Wijdemeren.		
5.1.2	Gemeente Amsterdam, Rondje Diemerscheg	€ 70.000	
5.1.2	Gemeente Diemen, Ecologische verbindingen Diemerscheg Toelichting: Een goede ecologische verbinding langs de westoever van het Amsterdam Rijnkanaal in Diemen en Gooise Meren, waarbij drie knelpunten zijn aangepakt: twee onderdoorgangen van snelwegen en de onderdoorgang van de spoorbrug Weesp.	€ 70.000	Nieuw
5.1.2	Regio Gooi en Vechtstreek, Vaarnetwerk	€ 142.500	
5.1.2	Gemeente Gooise Meren, Waterpoort Vecht	€ 265.000	
5.1.4	Recreatie Noord-Holland; Vitaal Platteland Alkmaarder- en Uitgeestermeer	€ 1.020.000	
5.1.4	Agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken, Boeren tegen bodemdaling regio Assendelft Toelichting: werving van deelnemers en het doen van voorbereidende onderzoeken	€ 69.000	Nieuw
5.1.4	Agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken Toelichting: Oprichten studieclub en nemen van maatregelen bodemdaling	€ 300.000	Nieuw
5.2.1	Goois natuurreservaat, participantenbijdrage Noord-Holland	€ 896.000	
5.2.1	Gebiedscoöperatie Noord-Holland Zuid, professionalisering werkprocessen	€ 25.000	
5.2.1	Stichting Natuurcollectief Noord-Holland, Begeleiding kleine natuurbeheerders	€ 35.000	
5.2.1	ANV Water Land en Dijken, Biodiversiteit in agrarisch gebied Toelichting: uitvoering voor de doelen van het masterplan biodiversiteit.	€ 100.000	Nieuw
5.2.3	Faunabeheereenheid, faunabeleid van de provincie Noord-Holland	€ 1.270.000	
5.3.2	Nationaal Park Zuid-Kennemerland, uitvoeren van de jaarlijkse activiteitenplan Toelichting: eenmalige verhoging voor 2022 omdat de parken vier pilots binnen het project de Duintuinen gaan uitvoeren. Was 5.2.2	€ 167.789	Gewijzigd
5.3.2	Nationaal Park Duinen van Texel, uitvoeren van de jaarlijkse activiteitenplan.	€ 173.530	Gewijzigd

	Toelichting: eenmalige verhoging voor 2022 omdat de parken vier pilots binnen het project de Duintuinen gaan uitvoeren. Was 5.2.2		
5.3.1	Landschap Noord-Holland, Uitvoering Programma 'Betrekken bij Groen' Toelichting: was 5.3.2	€ 708.000	Gewijzigd
5.3.2	Recreatie Noord-Holland, Beleving Oer-IJ, E-bikeroute Toelichting:	€ 70.000	Nieuw
5.3.3	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Waddenbaai fase 1 (Noordkop) Toelichting: verbeteren van de vismigratie en het herstel van populaties diadrome vissoorten in Noord-Holland Noord en het vergroten van de waarde van het Amstelmeer voor wadvogels	€ 6.762.000	
5.3.3	Green Shipping Beunschip Toelichting: In 10 jaar naar een ‘schone’ en CO2 neutrale scheepvaart op de Waddenzee; pilot beunschip	€ 441.073	Nieuw
5.3.3	Green Shipping Baggerschip Toelichting: In 10 jaar naar een ‘schone’ en CO2 neutrale scheepvaart op de Waddenzee; pilot neutrale scheepvaart op de Waddenzee; pilot baggerschip	€ 405.529	Nieuw
5.3.3	Waakvogels Toelichting: monitoring (aanwezigheid, foerageergedrag, conditie en overleving) vertelt wat de impact is van herstelmaatregelen en projecten in de waddenzeeregio, op de vogels die we volgen	€ 200.000	Nieuw

Programma 6 Economie, Cultuur en Welzijn

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2022	Gewijzigd
6.1.1	Glasvezelnetwerk Hollands Kroon B.V. Toelichting: Garantstelling voor de lening die nodig is voor de aanleg van het glasvezelnetwerk in Hollands Kroon.	€ 12.200.000	
6.1.1.	Gemeente Zaanstad, regionale detailhandelsvisie Zaanstreek-Waterland Toelichting: Bijdrage voor de totstandkoming van de regionale detailhandelsvisie Zaanstreek-Waterland.	€10.000	Nieuw
6.1.1	Gemeente Uithoorn, regionale detailhandelsvisie Amstelland-Meerlanden Toelichting: Bijdrage voor de totstandkoming van de regionale detailhandelsvisie Amstelland-Meerlanden	€10.000	Nieuw
6.1.3	TerraTechnica.Inholland Alkmaar, lerend innoveren Toelichting: Bevordering van lerend innoveren technische scholing.	€ 450.000	
6.1.3	RPA/ONHN Skillsaanpak NHN Toelichting: Bevordering vaardigheden in technische en technologische beroepen voor inclusieve arbeidsmarkt.	~~€ 100.000~~	Vervallen
6.1.3	St Hoger Onderwijs Nederland te Den Haag, locatie Hogeschool Inholland te Alkmaar/ Werkplaats digitaal ondernemen Toelichting: Werkplaats van publiek-private samenwerking en dient voor versnellen digitalisering.	~~€ 100.000~~	Vervallen
6.1.3	Clusius College, bestuur en ondersteunende diensten, Alkmaar Toelichting: RIF Smart Technology, t.b.v. co-financiering realisatie practoraat	€150.000	Nieuw
6.1.4	Greenport Aalsmeer/programmabureau Toelichting: Samenwerkingsverband glastuinbouw regio Aalsmeer.	€150.000	
6.1.4	Greenport Aalsmeer/uitvoeringsprogramma Toelichting: Projecten op gebied van ruimtelijke	€100.000	

	clustering,versterking en verduurzaming glastuinbouw.		
6.1.4	Greenport Noord-Holland Noord /programmabureau Toelichting: Samenwerkingsverband agrosector regio Noord-Holland Noord.	€ 165.000	
6.1.4	Greenport Noord-Holland-Noord/uitvoeringsprogramma Toelichting: Projecten op gebied van versterking en verduurzaming agrosector.	€ 100.000	
6.1.4	Greenports Nederland/programma Toelichting: Landelijk samenwerkingsverband agrosector.	€ 150.000	
6.1.4	Stichting Vertify Zwaagdijk, veldlab bloembollen Toelichting: Project-innovatie en verduurzaming bollenteelt.	€ 50.000	Gewijzigd
6.1.4	Stichting Voedsel Verbindt/programmabureau Toelichting: Het faciliteren van het regionaal organiserend vermogen op voedselvraagstukken.	€ 125.000	
6.1.4	Stichting Voedsel Verbindt/uitvoeringsagenda 2020-2023 Toelichting: Het stimuleren van regionale korte keten projecten.	~~€ 400.000~~ €150.000	Gewijzigd
6.1.4	Stichting Foodvalley/programmabureau TPC Toelichting: Het stimuleren van de eiwittransitie van dierlijk naar plantaardig.	€ 20.000	
6.1.5	Aeres Hogeschool/lectoraat bodem Toelichting: Het brengen en verbinden van bodemkennis naar de boerenpraktijk.	€ 50.000	
6.2.1	St Plein C Toelichting: Schade als gevolg van corona.	€ 20.000	Nieuw
6.2.1	St NMF/Steunpunt Monumenten & Archeologie Toelichting: Schade als gevolg van corona.	€ 6.800	Nieuw
6.2.1	Mooi Noord-Holland/Steunpunt Monumenten & Archeologie Toelichting: Schade als gevolg van corona.	€ 34.366	Nieuw
6.2.1	Plein C	€750.000	

	Toelichting: Uitvoering programma Cultuureducatie met Kwaliteit 2021-2024		
6.2.1	Probiblio Toelichting: Uitvoering van de provinciale wettelijke taken in het bibliotheekstelsel.	€ 3.464.240	
6.3.1	Mooi Noord-Holland/Steunpunt M&A Toelichting: Uitvoering wettelijke taken en provinciaal beleid m.b.t. monumenten en archeologie.	€ 180.864	
6.3.1	Mooi Noord-Holland/Steunpunt M&A Toelichting: Uitvoering wettelijke taken en provinciaal beleid m.b.t. monumenten en archeologie.	€ 279.136	
6.3.2	Molenfederatie Toelichting: Projectsubsidie voor het organiseren van o.a. de Molencontactdag.	€ 15.000	
6.3.2	Noord-Hollands Archief / verhalenplatform Oneindig Noord-Holland. Toelichting: Voor een breed publiek ontsluiten van cultuurhistorische verhalen uit Noord-Holland via verhalenplatform Oneindig Noord-Holland.	€ 124.000	
6.3.3	Museum Kaap Skil Toelichting: Ten behoeve van de presentatie van de Palmhoutwrak-collectie.	€ 800.000	
6.3.3	Nationale Monumentenorganisatie (NMO) Toelichting: Overdracht kasteelterrein Nuwendoorn	€ 2.100.000	Nieuw
6.4.1	ROP Midden West Toelichting: In het kader van de aanschaf van een beweegbare brug over de slotgracht voor de beveiliging van het kasteelterrein.	€ 17.000	
6.4.1	Nationale Monumentenorganisatie (NMO) Toelichting: In het kader van de aanschaf van een beweegbare brug over de slotgracht voor de beveiliging van het kasteelterrein.	€48.000	Nieuw
6.4.2	Gemeente Gooise Meren/ Vestingsplein Muiden	€ 800.000	
6.4.2	Stichting Liniebreed Ondernemen, publiekscommunicatie	€ 87.000	

6.4.2	Gemeente Weesp, Schanzen	€ 400.000	
6.4.2	Regio Gooi- en Vechtstreek, Nieuwe werken nieuwe Hollandse waterlinie	€ 490.000	
6.4.2	Stichting Forteiland Pampus, bijdrage Erfgoed Deal Toelichting: Stichting Forteiland Pampus heeft plannen om het forteiland te verduurzamen en heeft hiervoor een subsidie-aanvraag gedaan bij de Erfgoed Deal. Deze aanvraag is gehonoreerd en de provincie heeft in de december circulaire 2020 een bijdrage van € 560.000, - van het rijk voor de verduurzamingsplannen ontvangen. Via een subsidie buiten uitvoeringsregeling keren wij deze bijdrage aan de Stichting Forteiland Pampus uit.	€ 560.000	Nieuw
6.5.1	Vereniging Dorpswerk Noord-Holland Toelichting: De provincie stimuleert de vitaliteit van gemeenschappen. Via Dorpswerk worden initiatieven ondersteund op het gebied van leefbaarheid en sociale samenhang.	€ 60.000	

Programma 7 Economisch Herstel en Duurzaamheid

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2022	Gewijzigd
7.1.1	Techport IJmond, Om- en bijscholing Duurzame technologie. Het vergroten van de zijinstroom van de technische sector, nodig voor de klimaatopgave.	€ 380.000	Nieuw
7.1.1	Koninklijke Metaalunie, Servicepunt techniek coördinatie Noord-Holland, Om- en bijscholing duurzame technologie nodig voor de klimaatopgave.	€ 100.000	Nieuw
7.1.1	RPA-NHN, Servicepunt techniek Noord-Holland-Noord Om- en bijscholing duurzame technologie nodig voor de klimaatopgave.	€ 100.000	Nieuw
7.1.1	Vakschool technische installaties (VTI), Servicepunt techniek Groot Amsterdam Om- en bijscholing duurzame technologie nodig voor de klimaatopgave.	€ 100.000	Nieuw
7.1.1	Servicepunt techniek Utrecht/Amersfoort, Servicepunt techniek Gooi en Vecht Om- en bijscholing duurzame technologie nodig voor de klimaatopgave.	€ 100.000	Nieuw
7.1.1	DudokXP-Infrabindt-Horizon College/Leerwijkcentrum Energie MBO studenten verbinden aan maatschappelijke opgaven.	€ 30.000	Nieuw
7.1.1	Huis van het werk, RPA-NHN, match Noord-Holland-Noord Matchen op werk naar techniek op basis van skills.	€ 100.000	Nieuw
7.1.1	Hogeschool/ Universiteit van Amsterdam, Pilot MKB-Digitale Circulaire werkplaats Studenten helpen bedrijven op weg naar circulariteit.	€ 450.000	Nieuw
7.1.1	3DMakerszone BV, Haarlem, SmartsMakersAcademy: MKB skillsroute Bedrijven en hun medewerkers orienteren op nieuwe technologie en benodigde skills.	€ 250.000	Nieuw
7.1.1	ROC Horizon College e.a., Hoorn, Entree in beweging Duurzaam ontwikkelen kwetsbare groepen onderwijs-arbeidsmarkt.	€ 250.000	Nieuw
7.1.1	ROC Horizon College e.a , Hoorn, Ontzorg de zorg Ontwikkelen en toepassen van technologie in de (ouderen)	€ 150.000	Nieuw

	zorg.		
7.1.1	Bouwmensen, gemeenschappelijke restauratie opleiding van en met ROC's. Het ontwikkelen van een specialistische kopstudie restauratie op MBO niveau.	€ 250.000	Nieuw
7.1.1	RPA-NHN ism Greenport-NHN, Inclusieve leer- werklocaties en trajecten Ontwikkelen duurzame aanpak inclusieve leer-werklocaties	€ 450.000	Nieuw
7.1.1	Duurzaam Bouwloket, Versnelling renovatieopgave door klantreisoptimalisatie en benutting slimme meterdata. Energieloketten begeleiden particuliere woningeigenaren bij het verduurzamen van hun woning. Hierbij doorlopen zij diverse stappen -de klantreis genaamd- voordat zij besluiten of zij maatregelen laten uitvoeren. Bij iedere stap in de reis vallen woningeigenaren af. Met dit project wordt onderzocht hoe de klantreis kan worden verbeterd zodat aan het einde van de reis, meer woningeigenaren besluiten maatregelen te treffen. Omdat binnen Noord-Holland de meeste huishoudens een slimme meter hebben, wordt tevens nagegaan of slimme meter data hier een positieve bijdrage aan kunnen leveren.	€ 550.000	Nieuw
7.1.1	Stichting cultuur en ondernemen, Noord-Hollandse Cultuurlening Bijdrage aan de beheerskosten van de Noord-Hollandse Cultuurlening voor de periode 2022 t/m 2034. De leenfaciliteit is een uitwerking van het Economisch herstel- en duurzaamheidsfonds.	€ 250.000	Nieuw
7.1.1	Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord, verduurzaming Boekelermeer 2.0 Project om bedrijventerrein Boekelermeer verder te verduurzamen d.m.v. systeemintegratie van warmte, groen gas en groene elektriciteit en het oprichten van een Local Energy Management Platform.	€ 100.000	Nieuw
7.1.1	Stichting cultuur en ondernemen, Noord-Hollandse Cultuurlening Noord-Hollandse Cultuur lening voor de periode 2022 t/m 2024. De leenfaciliteit is en	€ 3.000.000	Nieuw

uitwerking van het Economisch herstel- en duurzaamheidsfonds.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
Dhr. T. Krabshuis
CZ/FIN

Telefoonnummer +31235145288
tony.krabshuis@noord-holland.nl

Verzenddatum

19 JAN. 2022

Kenmerk
1765383/1769460

Uw kenmerk

Betreft: Eerste begrotingswijziging 2022

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de statenvoordracht met het ontwerpbesluit over de Eerste begrotingswijziging 2022.

Bij de besluitvorming over de begroting 2022 hebben uw Staten de moties '212-2021: pontveren Ilpendam en Spaarndam' en '214-2021: Broedplaats blakende bollen' aangenomen. In voorliggende begrotingswijziging hebben wij deze moties financieel verwerkt.

Voor motie 212-2021: pontveren Ilpendam en Spaardam is hiermee voldaan aan het verzoek aan GS om het begrotingssaldo voor 2021 en het vrij te besteden deel van de Algemene reserve als gevolg van het voordelig rekeningresultaat 2021 deels te bestemmen voor de pontveren van Ilpendam (gedurende een periode van vijf jaar € 80.000 per jaar) en Spaarndam (eenmalig € 55.000). Wij stellen uw Staten daarom voor om motie 212 als afgedaan te beschouwen.

Uiteraard zullen wij PS op de hoogte houden van de ontwikkelingen rondom de pontveren.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

2 bijlage(n)

- Voordracht PS Eerste begrotingswijziging 2022
- Eerste begrotingswijziging 2022

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

metropool
regioamsterdam

Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht (editie 56 – 18 januari 2022)

Geachte Raadsleden en Statenleden in de Metropoolregio Amsterdam,

Met deze maandelijkse brief informeren wij u graag in het kort over actuele ontwikkelingen van de samenwerking in de Metropoolregio Amsterdam (MRA). Het maandelijkse Bericht wordt ook gearchiveerd op de MRA-website.

Nieuws uit de Metropoolregio Amsterdam

- Nieuw kabinet: veel perspectief voor Metropoolregio Amsterdam
- Derde tranche Woningbouwimpuls: € 34 miljoen voor versnelde bouw van ruim 7.500 woningen in MRA
- Rijk en regio zetten gezamenlijke koers uit voor grote verstedelijkingsopgaven MRA
- Bevolking MRA groeide in 2021 harder dan in 2020
- Koning opent Zeesluis IJmuiden

MRA Raadtafel en de MRA Algemene Vergadering

De eerste MRA Raadtafel vindt plaats op 9 februari 2022. Alle namen van de leden van de Raadtafel van alle gemeenteraden en Provinciale Staten zijn bekend. De agenda en bijlage worden op 28 januari naar de deelnemers verzonden en op de speciale MRA Raadtafel-pagina van de MRA-website geplaatst.
Gelijktijdig worden de stukken van de Algemene Vergadering van de MRA van 18 februari 2022 op de website gepubliceerd. Hier treft u het verslag van 22 december 2021 van de Algemene Vergadering.

Kalender op website MRA

Op de website van de MRA staat de kalender met alle activiteiten op MRA-schaal. De kalender wordt continu bijgehouden en geeft een actueel beeld.
Tevens vindt u hier een eenvoudig pdf-overzicht van de jaarplanning 2022 met alle nu bekende MRA-overleggen, waaronder alle bijeenkomsten van het Bestuur, de Algemene Vergadering, de Raadtafel en de bestuurlijke platforms.

De MRA Agenda

De MRA Agenda, die in 2020 is gelanceerd, vormt de inhoudelijke basis van de samenwerking in de Metropoolregio Amsterdam en heeft een looptijd tot 2024. U kunt de MRA Agenda lezen in een pdf-formaat en in de vorm van een e-magazine.
Op de pagina op de MRA-website over de MRA Agenda vindt u alle informatie over de agenda en de voortgangsmonitor.

Strawinskylaan 1779 (WTC, I-toren)
1077 XX Amsterdam
info@metropoolregioamsterdam.nl
www.metropoolregioamsterdam.nl

Het eerstvolgende bericht aan raden en Staten wordt volgende maand verzonden.

Middels deze brief hopen wij u voor dit moment voldoende te hebben geïnformeerd. Voor vragen of opmerkingen ben ik altijd bereikbaar.

Met vriendelijke groet,
Emiel Reiding - Directeur MRA
e.reiding@metropoolregioamsterdam.nl
06 - 39 36 20 77

*) De 34 deelnemers van de MRA zijn de gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Diemen, Haarlemmermeer, Ouder-Amstel, Uithoorn, Amsterdam, Almere, Lelystad, Blaricum, Gooise Meren, Hilversum, Huizen, Laren, Weesp, Wijdemeren, Beverwijk, Heemskerk, Uitgeest, Velsen, Edam-Volendam, Landsmeer, Oostzaan, Purmerend, Waterland, Wormerland, Zaanstad, Bloemendaal, Haarlem, Heemstede, Zandvoort, de provincies Noord-Holland en Flevoland, en de Vervoerregio Amsterdam.
**) De 7 deelregio's zijn: Almere-Lelystad, Amstelland-Meerlanden, Amsterdam, Gooi en Vechtstreek, IJmond, Zaanstreek-Waterland en Zuid-Kennemerland.

Dit digitale 'MRA Raads- en Statenleden Bericht' verschijnt maandelijks, met uitzondering van de zomermaanden.

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	8889
Extern Zaak ID	1769786
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 februari 2022
Agendapunt	20.c
Titel	IPO: communicatie rondom coalitieakkoord (c-agenda EFB 14-2-2022 en RWK en NLG 7-2-2022 en M&B 14-2-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
Bijlage Analyse coalitieakkoord_1769786_1769798.pdf
Bijlage PP_rol-in-de-ruimte-met-toelichting_17697861769799.pdf
Bijlage rol in de ruimte_infographic_1769786_1769800.pdf
Brief aan PS over coalitieakkoord en rol in de ruimte.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	20 januari 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**7 februari 2022**
Ruimte Wonen en Klimaat	7 februari 2022
Economie Financiën en Bestuur	14 februari 2022
Mobiliteit & Bereikbaarheid	14 februari 2022

Toelichting

Gedeputeerde Staten informeren Provinciale Staten over een analyse van het coalitieakkoord van het IPO en de Rol in de Ruimte.
Rol in de ruimte is de provinciale doorvertaling van het Gezamenlijke aanbod (IPO, VNG, UvW) aan het kabinet met ''Krachtig Groen Herstel van Nederland''. In deze doorvertaling wordt de positie van de provincies neergezet als basis voor het maken van afspraken met een nieuw kabinet.

Interprovinciaal Overleg
van, voor en door provincies

Analyse
Coalitieakkoord

**Omzien naar elkaar,
vooruitkijken naar de toekomst**

VERSIE: 17 DECEMBER 2021

Interprovinciaal Overleg
Gezamenlijke provincies
WWW.IPO.NL

Inhoud

“Er liggen de komende jaren grote opgaven op ons te wachten. Grote opgaven waar wij als provincies onze rol in de ruimte kunnen vervullen.”

- Jaap Smit voorzitter van de gezamenlijke provincies

Inleiding 01

Rol in de ruimte 02

Financiën 03

KOB 04

Klimaat & Energie 05

Mobiliteit 06

ROWW 07

Regionale econ- 08

Vitaal Platteland 09

Stikstof 10

MTH 11

Cultuur 12

Digitale Zaken 13

Werkgeverszaken 14

Inleiding

Susan Cohen Jehoram
Strateeg Public Affairs
Interprovinciaal Overleg

Op 15 december 2021 is het nieuwe coalitieakkoord gepresenteerd. We hebben er lang op gewacht, veel was al wel bekend, maar toch waren er nog een paar verrassingen. Zo komt er 7,5 miljard voor de bereikbaarheid van nieuwe woonwijken (we hadden eerder om 8 miljard gevraagd), blijft er geld voor woningbouw en wordt de verhuurdersheffing afgeschaft. Ook wordt er gewerkt aan een nieuw belastingstelsel voor de decentrale overheden voor als straks Betalen naar Gebruik wordt ingevoerd, komt er 5,6 miljard voor de uitvoering van klimaatmaatregelen voor decentrale overheden en wordt de opschalingskorting bevroren. Eerder waren we al in verheugde afwachting van de fondsen voor de grote transities op gebied van klimaat en energie en stikstof, bij elkaar 60 miljard. Natuurlijk ook een paar tegenvallers zoals de constatering dat het RRF gebruikt wordt voor de ambities uit het regeerakkoord en dus niet voor al die mooie innovatieve initiatieven in de provincies. En voor komend jaar nog geen geld voor uitvoeringskosten klimaatakkoord. Ook nog wel wat onduidelijkheden zoals wat nu precies bedoeld wordt met de regierol van de nieuwe minister voor Volkshuisvesting en Ruimte. Maar overall mogen we best tevreden zijn tot nu toe.

Er staat echter nog veel te gebeuren. De verdere uitwerking volgt door de nieuwe bewindslieden met beleidsbrieven vóór de Voorjaarsnota (juni). Naar verwachting dus sectoraal. Daarmee is de kans op een echt integrale aanpak, zoals we zelf zouden willen zien met ons verhaal over de rol in de ruimte, moeilijker te verwezenlijken. Toch liggen hier de kansen die we niet mogen laten liggen om in die nadere uitwerking de rol van de provincies in te vullen. De kans wordt ons op vele punten geboden: stikstof, klimaat, wonen. Op alle andere terreinen is de uitdaging aan tafel te komen!

Met dank aan de programmaleiders volgt een analyse per programma van de relevante punten uit het akkoord.

Rol in de ruimte

“Er wordt in het Regeerakkoord niet de verkeerde afslag genomen, maar ook niet de goede.”

Rol in de ruimte

Henri Kool
Programmamanager
Rol in de ruimte
Interprovinciaal Overleg

De afgelopen tijd hebben de gezamenlijke provincies de rol van provincies, als gebiedsregisseur, goed neergezet. De provincies maken graag afspraken met het Rijk over doelen en resultaten op de grote opgaven (klimaat, stikstof, wonen e.d.). En werken graag met gemeenten, waterschappen en rijk aan goede integrale samenwerkingsarrangementen. Want het is de overtuiging van provincies dat de grote opgaven en transities alleen in samenhang en op gebiedsniveau kunnen worden opgelost. Op het schaalniveau van provincies zijn zij bij uitstek in staat om samenhang in resultaten te organiseren, afwegingen democratisch te legitimeren. Maar daartoe moeten provincies dan wel in staat worden gesteld.

Het Regeerakkoord 2021 biedt de nodige aangrijpingspunten als het gaat om het WAT op de drie grote clusters van opgaven/transities. Er komen miljarden beschikbaar via een tweetal transitiefondsen. Duidelijk is dat er de komende 10-15 jaar veel werk moet worden verzet.

Over het HOE zegt het Regeerakkoord weinig. Daar gaat juist de inzet van provincies op ‘rol in de ruimte’ over. Er wordt in het Regeerakkoord niet de verkeerde afslag genomen, maar ook niet de goede. Belangrijke conclusie is dat provincies hier dus nog werk aan de winkel hebben. Zij zullen die rol in de ruimte de komende tijd verder moeten verdienen. Het belang van werken als één overheid, het belang van meer integraal werken en het belang van samen (dus ook het Rijk) optrekken als partners in de uitvoering krijgt niet expliciet aandacht. Of is het zo evident voor het nieuwe kabinet dat het geen expliciete aandacht behoeft…?

Rol in de ruimte

Voor de 12 provincies betekent het een stevige opdracht: zorgen dat de samenhang die er noodzakelijkerwijs is en moet zijn tussen die grote opgaven en transities ook wordt georganiseerd. Zorgen dat provincies helder kunnen aangeven waar zij oplossingen voor aan kunnen dragen. En zorgen dat zij goede condities (financieel, bestuurlijk, instrumenteel) organiseren om hun rol waar te kunnen maken. Gelet op de ambities en de miljarden, gaat het echt stromen en ligt er een mooie kans om drie stromen samen te brengen.
Dit betekent dat provincies de komende tijd zowel in de afzonderlijke sectorale sporen, als via de lijn van ruimtelijke kwaliteit (minister VRO) en interbestuurlijke samenwerking (minister BZK) werk te verzetten hebben.

Financiën

Bert Jansen
Programmamanager
Financiën
Interprovinciaal Overleg

Analyse

De inzet vanuit Financien zoals door het IPO tijdens de informatieperiode is geformuleerd wordt deels gerealiseerd. Die inzet is gericht op het repareren van de weeffouten die de afgelopen jaren zijn ontstaan, het bevorderen van een robuust belastinggebied en voldoende middelen verkrijgen voor de bekostiging van het uitvoeren van de grote maatschappelijke taken voor Wonen, Natuur/ Stikstof en Klimaat.

Teleurstellend is dat volgens deze tekst de derving opcenten door provincies die het gevolg zijn van het Klimaatakkoord (door de ROB berekend op € 372 miljoen in 4 vier jaar) niet wordt genoemd. Dit is voor provincies een zeer gevoelig punt.

Positief is dat is opgenomen dat de oploop van de opschalingskorting voor de medeoverheden zal gaan verdwijnen (voor de provincies bedraagt de oploop maximaal totaal € 40 miljoen de komende vier jaren) en dat de medeoverheden via een specifieke uitkering middelen ontvangen voor de uitvoering van het klimaatbeleid. Daarnaast wordt in de komende jaren een nieuwe financieringssystematiek voor de periode na 2025 uitgewerkt om een stabielere financiering voor de medeoverheden te realiseren en hun autonomie te vergroten. Dit biedt mogelijkheden voor de provincies om hun rol in de ruimte ingeval van gebiedsgerichte aanpakken goed uit te gaan voeren. Hierbij wordt ook de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken en worden ook alternatieven voor de OZB en MRB in de beschouwing betrokken. Dit is ook noodzakelijk aangezien het kabinet Betalen naar Gebruik op termijn wil introduceren, waardoor de opcenten op de Motorrijtuigenbelasting als belastinggebied haar langste tijd heeft gehad.

Positief is dat in deze kabinetsperiode de financiering van de medeoverheden grotendeels zal worden vormgegeven via de accres systematiek. Blijkbaar zijn er geen voornemens om een variant hiervoor te introduceren, die de werking ervan inperkt.

KOB

Kwaliteit Openbaar Bestuur

Enno Strating
Programmamanager
KOB
Interprovinciaal Overleg

Analyse

We zijn blij met de aandacht voor de manier van werken van de overheid: oog voor de menselijke maat, bereikbaar en aanspreekbaar, om op die manier het vertrouwen te herwinnen van de inwoners.

Het is begrijpelijk en terecht dat het nieuwe kabinet de controlerende, kaderstellende (wetgevende) en volksvertegenwoordigende taken – het democratisch fundament van de rechtsstaat – wil versterken. Bij veel van de grote opgaven die het nieuwe kabinet wil aanpakken (stikstof, klimaat-energie, wonen) spelen de provincies een belangrijke rol. Het is dan ook belangrijk dat aandacht uitgaat naar versterking van de provinciale democratie. Onder andere via ondersteuning en erkenning van de rol van statenleden.

Voor de provincies is relevant dat de voorstellen voor de uitvoering van de staatscommissie Remkes die het kabinet in procedure heeft gebracht, verder in behandeling worden genomen. Dit geldt onder meer voor het voorstel voor een andere wijze van verkiezing en de zittingsduur van Eerste Kamerleden.

Dat betekent ook dat het wetsvoorstel voor uitbreiding van de mogelijkheden van participatie en het uitdaagrecht in procedure wordt gebracht. De provincies hebben eerder aangegeven die voorstellen te steunen.

KOB

Kwaliteit Openbaar Bestuur

Opmerkelijk is de passage dat het kabinet zich gaat bezinnen op de positie van het lokale bestuur en de positie van de burgemeester daarbinnen om die positie toekomstbestendig te maken. We vragen ons af wat daarmee wordt bedoeld. Tevens is voor ons de vraag relevant in hoeverre dit voornemen ook de provincies en de positie van de commissaris van de Koning raakt.

Het kabinet geeft aan waar nodig gebruik te zullen maken van de bevoegdheid om een aanwijzing te geven aan de medeoverheden. Voor de provincies is het van belang om te weten wat de achtergrond van deze mededeling is. Provincies hechten aan goed bestuurlijk verkeer en achten gebruikmaking van het toezichtinstrument ‘aanwijzing’ alleen in uitzonderingsgevallen van toepassing, als via normale bestuurlijke weg geen oplossing mogelijk blijkt. Overigens zijn de provincies bereid om met het Rijk in gesprek te gaan over het toekennen van een algemene bevoegdheid aan de provincies tot het geven van een aanwijzing aan gemeenten en gemeenschappelijke regelingen, in aanvulling op het huidig instrumentarium voor het interbestuurlijk toezicht.

Positief is het voornemen om de uitvoeringskracht van Rijk en medeoverheden te vergroten. De complexe opgaven zoals door het nieuwe kabinet benoemd hebben alleen kans van slagen als Rijk en provinciale en lokale overheden intensief samenwerken en de uitvoeringskracht, waaronder niet in het minst de financiële positie, structureel wordt versterkt. Op dat punt ontbreekt helaas een concrete toezegging.

KOB

Kwaliteit Openbaar Bestuur

De provincies maken graag op korte termijn kennis en afspraken met de nieuwe minister van VRO over de rolverdeling tussen Rijk en provincies ten aanzien van de ruimtelijke inrichting. De provincies hebben voor de provinciale schaal een belangrijke rol voor de integrale afweging van de op die schaal spelende belangen.

De provincies zijn blij met de continuering van de regiodeals ten behoeve van de (economische) ontwikkeling van specifieke gebieden. De provincies pleitten er voor om de minder geslaagde elementen van de eerdere rondes van de regiodeals onder ogen te zien (‘beauty contest’) en aan te passen voor het vervolg.

Gezien de grote bedragen die voorzien zijn voor de fondsen voor energie en stikstof is uiteraard een robuuste governance structuur van groot belang. Ook bij de uitvoering van de fondsen naar de praktijk en in het land, is een stevig, transparant, democratisch kader van groot belang. De provincies zijn bereid waar nodig of gewenst verantwoordelijkheid op zich te nemen voor een effectieve gebiedsgerichte uitvoering.

Opvallend is dat in het coalitieakkoord – afgezien van bestuurscultuur, het belang van de democratische rechtsorde – geen aandacht wordt besteed aan de bestuurlijke inrichting in Nederland. De provincies pleiten voor evenwichtige bestuurlijke en financiële verhoudingen, die recht doen aan het grondwettelijke stelsel, het Huis van Thorbecke.

Klimaat & Energie

Marianne de Boer
Programmamanager
Klimaat & Energie
Interprovinciaal Overleg

Analyse

Het nieuwe kabinet stelt dat klimaatverandering dé uitdaging is voor onze generatie. De opgehoogde doelstelling van een 60% C02 reductie tegen 2030 laat dit zien. We onderschrijven dan ook dat er snel, grote stappen gezet moeten worden om deze duurzame omslag te maken. We zijn dan ook positief gestemd dat er miljarden worden vrijgemaakt om deze stappen te realiseren. We gaan graag het gesprek aan met het kabinet over hoe dit verder vorm krijgt.

Daarbij maken provincies zich zorgen over de benodigde middelen voor het oplossen van de krapte op het energienetwerk. Provincies spelen graag een rol bij het programmeren en prioriteren van regionale beslissingen voor het energienetwerk.

We zijn minder enthousiast in de manier waarop het kabinet de uitvoeringskosten voor het klimaatakkoord heeft begroot. Hoewel de provincies staan te trappelen om invulling te geven aan het klimaatakkoord zien we dat de middelen begroot zijn voor de 2023-2025. Dit maakt de uitvoering ingewikkeld. Kennis en capaciteit die nu zijn opgebouwd gaan verloren als financiering in 2022 uitblijft.

Voor de gebouwde omgeving legt het nieuwe kabinet de nadruk op verbeterde isolatie en duurzame verwarming. We onderschrijven de noodzaak om hier stappen in te zetten en zijn blij dat het kabinet zich inzet op het ontzorgen van huishoudens en mkb. Tegelijkertijd zien we ook de noodzaak om in de gebouwde omgeving grote stappen te zetten. We zijn dan ook blij met de subsidiering van de onrendabel top bij de realisatie van duurzame warmtenetten.

Klimaat & Energie

De medeoverheden hebben in hun regionale energiestrategie (doel 35 terawattuur) een overprogrammering van 3 tot 11 terawattuur van duurzame energie op land. Het zou jammer zijn als die niet mee wordt genomen in de hogere ambities van dit kabinet. We begrijpen dat voor de opwek van windenergie op land nieuwe regelgeving nodig is en onderschrijven de vraag naar heldere afstandsnormen. Voor de balans zon-wind is zon op dak voor het netwerk niet toereikend. De stimulatie van hernieuwbare energiebronnen en de opschaling van de productie en import van waterstof juichen we toe.

Tot slot speelt nog de kwestie over de ruimtelijke inpassing van de klimaatdoelen.
De inpassing van de energieopgaven in de ruimte vraagt om een integrale aanpak. Provincies spelen een belangrijke rol voor de afweging van lokale opgaven en nationaal beleid. We zijn blij met de komst van een minister Klimaat en Energie en de Minister Volkshuisvesting & Ruimtelijk Ordening. De provincies praten graag verder met het kabinet over de verhouding tussen deze twee onderwerpen en de provinciale rol in de ruimte.

Mobiliteit

Astrid Weij
Programmamanager
Mobiliteit
Interprovinciaal Overleg

Analyse

‘We zetten in op een goede bereikbaarheid van het hele land.’ Staat in het coalitieakkoord. Om hiertoe te komen worden in het coalitieakkoord alle modaliteiten genoemd. Dat is positief, net zoals de aandacht voor de relatie tussen de stad en het ommeland die voor provincies van belang is. We zijn blij met de aandacht voor OV en hubs, spreiden en mijden, thuiswerken en dat de Integrale Mobiliteitsanalyse als uitgangspunt voor gesprek wordt genoemd.

Verder biedt het coalitieakkoord kansen voor verkeersveiligheid. Hoewel niet verder ingevuld wordt verkeersveiligheid als speerpunt genoemd. En zo zijn er ook kansen om mobiliteit verder te verduurzamen in het kader van 49% naar 60% om bij 55% CO2 reductie uit te komen.

De verhoging van het Mobiliteitsfonds ten behoeve van bereikbaarheid van nieuwe woningen die er ‘in overleg van de minister van Infrastructuur en Waterstaat, de minister voor VRO en de regionale overheden tot besteding.’ moet komen, is positief met 7,5 miljard voor de bereikbaarheid om de woningbouwopgave te realiseren de komende 10 jaar. Helaas worden er structurele middelen beschikbaar gesteld voor de realisatie van Toekomstbeeld OV 2040 en is er geen aandacht voor de exploitatie van OV als gevolg van corona. Aandacht voor een mogelijke aanpassing van de MIRT systematiek is een kans om het financieringssysteem anders in te richten.

De relatie tussen de minister voor VRO met regiefunctie voor het ruimtelijk beleid, ‘zowel ten aanzien van verstedelijking als ten aanzien van andere opgaven met een sterke ruimtelijke component’ is een kans. Waarbij we oog moeten houden voor mogelijke vertragende werking voor mobiliteit en bereikbaarheid in relatie tot IenW.

Mobiliteit

In alle facetten heeft het akkoord aandacht voor uitvoering. Bij klimaat en energie staat expliciet ‘we versterken de uitvoeringskracht van het Rijk en de medeoverheden om de transitie te kunnen uitvoeren.’ dat is goed, waarbij aangetekend moet worden dat het waarschijnlijk lastig zal zijn goed mensen te vinden voor alle uitvoering.

Ondanks het verheugende feit dat betalen naar gebruik er komt is er teleurstelling dat betalen naar gebruik niet naar tijd, plaats en uitstoot wordt voorgesteld en er geen handreiking naar medeoverheden wordt gemaakt. Gelukkig is er wel aandacht voor ‘de mits’ van provincies ten aanzien van de open huishouding bij ‘nieuwe financiering medeoverheden’ inclusief MRB.

Tenslotte biedt aandacht voor binnenvaart en grensoverschrijdend spoor mogelijkheden.

ROWW

Ruimtelijke Ontwikkeling Water en Wonen

Analyse

IPO onderschrijft de ambitie om de woningbouw te versnellen naar 100.000 woningen per jaar en dat er aandacht blijft voor de krimpregio's. De provincies hebben gepleit voor het afschaffen van de verhuurdersheffing en forse investeringen in infrastructuur ten behoeve van de woningbouw, en zijn verheugd te lezen dat met het regeerakkoord op dit punt stappen zijn genomen.

De gereserveerde middelen van € 1.6 miljard voor het realiseren van de WBI en VHF zijn echter niet toereikend om de publieke onrendabele top te dekken. Daarnaast komen ze ten laste van het gemeentefonds: dit gaat ten koste van de financiële posities van medeoverheden. De gereserveerde € 7,5 miljard voor infrastructuur is een mooie stap, echter is ook dit niet voldoende om de kosten te dekken die nodig zijn voor een goede ontsluiting van nieuwe woningen en benodigde OV schaalsprongen. En hoewel bij de hernieuwde Nationale Woon- en Bouwagenda belemmeringen voor klimaatbestendige en natuurinculsieve bouw worden weggenomen, zien wij geen middelen gereserveerd voor het klimaatbestendig en natuur inclusief bouwen.

Het goed laten landen van de enorme opgave van woningbouw vereist effectief samenspel tussen overheden met gebiedskennis, regionale regie en nationale regelgeving en investeringen om tot betaalbare woningen te komen. De aanpak van de opgave over wonen heeft alleen kans van slagen als het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen werken als één overheid. Vooralsnog zijn provincies benieuwd hoe er invulling zal worden gegeven aan de ministerpost voor VRO. De provincies nodigen de minister voor VRO uit om gezamenlijk met de decentrale overheden de regierol verder te definiëren om te komen tot samenwerkingsarrangementen en wederzijdse wederkerige prestatieafspraken.

ROWW

Ruimtelijke Ontwikkeling Water en Wonen

Wat betreft water is IPO blij met de investering in een versnelling van uitvoering klimaatadaptatie via het Deltafonds en een vernieuwde deltabeslissingen. Ook de bestrijding van hittestress middels het bevorderen van meer groen, water en lichte oppervlakten in dichtbebouwd gebied ontvangt steun.

Tevens wordt duidelijk dat de coalitie kiest voor een integrale gebiedsaanpak (transitiefonds tot 2035 van €25 miljard voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied) die zich niet alleen op stikstof richt, maar ook op de (Europese) normen en opgaven voor o.a. waterkwaliteit en bodem. Koppeling van de KRW aan de stikstofaanpak is een grote kans voor waterkwaliteitsdoelen. Tevens zijn provincies blij dat de ingezette omslag naar geïntegreerde gewasbescherming wordt geïntensiveerd en dat de normen voor het gebruik van middelen daarbij worden afgestemd op de KRW.

Regionale Economie

Analyse

Het IPO is positief dat het coalitieakkoord fors inzet op de verduurzaming en vernieuwing van de economie, waarbij ook oog is voor de noodzaak voor voldoende vakmensen om dit te realiseren. Zorgen zijn er dat dit akkoord de huidige samenwerking tussen Rijk en provincies onbenoemd laat. Deze samenwerking is met het IPO Herstelplan Regionale Economie juist geïntensiveerd. Een samenwerking die leidt tot een bundeling van inzet en investeringen gericht op de noodzakelijke innovaties en transitieopgaves vorm te geven. Deze samenwerking draagt daarmee ook bij aan de schone energievoorziening, zoals waterstof, en groene industriepolitiek. Provincies investeren hier al actief. Het is goed dat hiervoor waardevolle instrumenten van de regiodeals en het groeifonds worden voortgezet.

Positief zijn we ook dat het groei- en innovatief vermogen van mkb ondernemers en bedrijven wordt versterkt en ondernemerschap wordt gestimuleerd. Om als provincies voor het MKB door te kunnen pakken op de terreinen innovatie, gebiedsontwikkeling en arbeidsmarkt zijn wel nieuwe afspraken nodig over structurele financiering, co-financiering en investeringen alsmede verankering hiervan in wet- en regelgeving. De innovatiebestedingen van provincies uit eigen middelen lopen namelijk hard terug. Laten we dit samen oppakken en daarnaast ook haast maken om te komen tot een gezamenlijk Nationaal Herstelplan (RRP).

Deze coalitie gebruikt de middelen uit het Europees herstelfonds nu om de eigen plannen te financieren. De provincies zijn daar teleurgesteld over. Gebruik deze middelen voor nieuwe initiatieven om een klimaatneutrale en digitale economie aan te jagen. Het RRP moet voldoen aan de eis uit Brussel om 37% van de middelen te besteden aan verduurzaming en 20 % aan digitalisering. Veel van deze opgaven worden uitgevoerd door de decentrale overheden. De provincies hebben daar bovendien plannen voor op de plank liggen.

Regionale Economie

Goed te zien dat er een ambitieus klimaatdoel voor CE komt en betere aansluiting klimaatbeleid en circulariteit. Deze ambities vragen ook om ambitieus geld, dat vinden we nu nog niet terug in de begroting.

Goed dat het rijk de bal oppakt om voor hyperscale datacentra tot landelijke regie en toelatingscriteria bij vergunningverlening te komen. Provincies pakken de brede problematiek rondom de datacentra actief op en willen graag samen met het Rijk, als één overheid, tot een effectieve, afgestemde inzet hierop komen.

De gezamenlijke provincies vragen het kabinet door te pakken met ons op de ingeslagen weg. Intensivering van de samenwerking tussen Rijk en regio richting een innovatieve en duurzame regionale economie.

Vitaal Platteland

Analyse

Voor de opgaven Vitaal Platteland is het transitiefonds Landelijk Gebied (zie bij stikstof), en de te maken bestuurlijke afspraken, een belangrijke basis voor deze kabinetsperiode.

Het regeerakkoord lijkt voor landbouw geen eigenstandig toekomstbeeld te hebben. De toekomst voor de landbouw wordt voornamelijk bepaald door kaders die voor andere opgaven worden gesteld, zoals de versnelling van de opgaven van de WSN naar 2030 en het afstemmen van de normen voor gewasbescherming op de KRW. Het “voortzetten van de transitie naar kringlooplandbouw” en het “stimuleren van nieuwe verdienmodellen” lijken op voorzetting van beleid van eerdere kabinetten, waarbij veelal wordt uitgegaan van technische maatregelen.

Wel is het Kabinet voornemens om “per gebied inzichtelijk te maken wat het perspectief voor de landbouw is.” Het Kabinet hint op inzet van minder vrijwillige instrumenten uit de Omgevingswet, maar wijst erop dat als “vrijwilligheid niet langer vrijblijvendheid betekent” samen “op het boerenerf” het gesprek wordt aangegaan. Daarmee komt het gesprek over het toekomstperspectief van de landbouw in belangrijke mate op gebiedsniveau te liggen.

Het Kabinet zet meer dan voorheen “de natuur in Nederland in goede staat brengen” als hoofdopgave neer, en onderschrijft daarmee het belang van deze provinciale taak. Met de instelling van een “ecologische autoriteit” wil het Rijk tegelijk meer grip krijgen op de borging van ecologische analyses, die algemeen door provincies worden opgesteld.

Vitaal Platteland

Natuurinclusief wordt gemist als eigenstandig onderwerp in het Regeerakkoord, maar er zitten wel verschillende aanknopingspunten, waaronder het nog te instrumenteren begrip landschapsgrond: “een tussenvorm van natuur- en landbouwgrond”. Er ligt een kans om dit gezamenlijk uit te werken.

Het Kabinet hint op “uitbreiding van natuurareaal”, waarbij nog niet duidelijk is of dit de huidige uitvoering van Natuurpact en Programma Natuur betreft, of een extra opgave. Naar verwachting wordt dit duidelijker bij de uitwerking van het beleidsprogramma voor landbouw, natuur en stikstof.

Opvallend tot slot is dat landbouw en landgebruik ontbreekt in het klimaathoofdstuk en dat de veenweide- en de bossenaanpak niet genoemd worden. Wel wordt bodemdaling genoemd, maar dan gekoppeld aan “funderingsproblematiek”.

Stikstof

Analyse

Het IPO is blij dat het kabinet kiest voor een integrale, gebiedsgerichte aanpak voor stikstof, water, klimaat en biodiversiteit, beseft dat hiervoor een langdurig, consistent en voorspelbaar beleid nodig is en boter bij de vis wil leveren door het instellen van een transitiefonds van cumulatief 25 miljard euro. Over de besteding wil het kabinet bestuurlijke afspraken met provincies maken. Voor provincies is daarbij belangrijk dat er niet alleen inhoudelijk maar ook financieel maatwerk wordt geleverd met ontschotte budgetten en gebiedsfondsen. Het IPO roept het kabinet op hier vaart mee te maken in het belang van een voortvarende start van deze transities.

Het kabinet heeft hogere ambities ten aanzien van de stikstofdoelen en wil het stikstofdoel van 2035 in 2030 bereiken. Provincies denken dat dit – mede in verband met de mogelijkheden voor toestemmingsverlening – nodig is maar wel een forse opgave betekent voor alle sectoren. Het nader invullen van het perspectief voor de landbouw en helderheid bieden over het door het kabinet genoemde ‘per gebied aangeven van het perspectief voor de landbouw’ is daarbij van belang. Ook het organiseren van maatschappelijk draagvlak voor deze aanpak is voor het IPO een belangrijk aandachtspunt, net als de door het kabinet voorgestane toets op haalbaarheid en uitvoerbaarheid.

Provincies zijn van mening dat voor deze hele aanpak geldt dat deze alleen kans van slagen heeft met een zeer intensieve samenwerking en samenspel tussen Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen. Zo zal de door het kabinet voorgestane grondbank een gezamenlijk instrument moeten zijn ten dienste van de af te spreken gebiedsdoelen. Maar dit voorbeeld is ook van toepassing op alle andere onderwerpen. Het IPO hecht er dan ook veel waarde aan dat de door het kabinet voorgestane beleidsprogramma in nauwe samenwerking vorm krijgt.

MTH

Milieu Toezich en Handhaving

Analyse

Het nieuwe kabinet wil zorgen voor een schone en gezonde leefomgeving door het steviger aanpakken van milieucriminaliteit en milieurisico’s. Het rapport van de Adviescommissie Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (commissie Van Aartsen) wordt hierbij betrokken. We vinden het belangrijk dat het nieuwe kabinet dit wil aanpakken. Voor een goede uitvoering van de VTH-taken zijn robuuste toekomstbestendige omgevingsdiensten onontbeerlijk die namens provincies en gemeenten taken uitvoeren op het terrein van de leefomgeving. Daarvoor is het van belang dat wordt geïnvesteerd in kennisontwikkeling van en informatie-uitwisseling door Omgevingsdiensten. Het is essentieel dat het Rijk hier financieel aan bijdraagt. In het Regeerakkoord is opgenomen dat voor de versterking van de omgevingsdiensten structureel 18 miljoen euro wordt gereserveerd. Deze investering van het Rijk zal bijdragen aan het realiseren van de ambities van het nieuwe kabinet in de opvolging van het advies van de commissie Van Aartsen.

Het kabinet richt het missie gedreven innovatiebeleid op de drie grote transities, w.o. de circulaire economie. Er komt een ambitieus klimaatdoel voor de circulaire economie en een uitvoeringsprogramma. De overheid neemt hier een voorbeeldrol in. Er wordt gezorgd voor een betere aansluiting tussen klimaatbeleid en circulariteit, hetgeen we een goede ontwikkeling vinden.

We constateren dat t.a.v. een schone en gezonde leefomgeving in het Regeerakkoord geen specifieke aandacht wordt geschonken aan de aanpak van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS), waaronder PFAS.

Cultuur

Joost Cremers
Programmamanager
Cultuur
Interprovinciaal Overleg

Analyse

De cultuursector was door bezuinigingen al kwetsbaar en is uitzonderlijk hard geraakt door de coronamaatregelen. Het aangekondigde herstelplan voor professionals, instellingen en herstel amateurverenigingen sluit aan bij de oproep van het IPO voor herstel van de culturele sector. Als we makers, vaak zzp'ers, nu niet helpen leidt dat tot verschraling aanbod. Positief is het uitgangspunt om cultuur toegankelijk te maken voor iedereen ook door een goede regionale spreiding door heel Nederland en extra investeringen in cultuurparticipatie. In aansluiting op het voorgaande roepen wij op om het beleid vanuit Rijk provincies en gemeenten op elkaar af te stemmen en die samenwerking te verankeren in de landelijke wetgeving cultuurbeleid. De problematiek vraagt om gezamenlijk optrekken en samenhangend investeren van Rijk, provincies en gemeenten.
Een structurele investering van € 170 mln per jaar zien we als een prima basis voor het herstel van de culturele sector en zien graag vanuit het perspectief van een landsdekkend cultuurbestel aanvullende middelen voor de provincies in de uitwerking van de begroting tegemoet.

Rijksinzet Erfgoed Telt dat dit jaar afloopt, blijft nodig en vraagt om een stevig vervolg. Steeds meer leegstaande, monumentale kerken en boerderijen dreigen te verdwijnen. Dit vraagt opnieuw € 323 mln. Voor grote en meerjarige restauratieopgaven, een opgave waar de overheden in samenwerken, is de komende vier jaar minstens € 250 mln extra nodig. Dit wordt in dit regeerakkoord gemist.

Digitale Zaken

Marten Tilstra
Programmamanager
Digitale Zaken
Interprovinciaal Overleg

Analyse

Digitalisering speelt een grote rol bij maatschappelijke opgaven van provincies. Op vrijwel alle beleidsterreinen neemt het belang van data-gedreven beleidsontwikkeling en -monitoring snel toe. Dit geldt in het bijzonder bij de brandende maatschappelijke opgaven die zijn verwoord in het manifest Naar een krachtig groen herstel: de energietransitie, de woningbouwopgave en de ontwikkeling van regionale economie. Juist deze maatschappelijke opgaven staan centraal in het regeerakkoord. Wij verwelkomen daarom de specifieke aandacht in het regeerakkoord voor digitalisering.

Rijksbrede coördinatie is nodig
Om de kansen van digitalisering optimaal te benutten is rijksbrede coördinatie nodig. Hoewel er in het nieuwe kabinet geen specifieke minister voor Digitale Zaken komt blijft dit cruciaal.

Het begint bij ons menselijk kapitaal
Het akkoord stelt terecht dat digitalisering grote kansen biedt voor de ontwikkeling van onze samenleving en economie. We onderschrijven de ambitie om digitalisering stevig te verankeren in het onderwijs: daar ligt immers de basis voor de vorming van het menselijk kapitaal dat nodig is om onze regionale economie concurrerend te houden.

We beheersen de risico's
De digitale revolutie heeft ook schaduwzijden. Digitale transformatie kan leiden tot kansongelijkheid in de samenleving en digitalisering brengt risico's met zich mee op het gebied van informatieveiligheid, privacy, democratie en mensenrechten. Wij dragen als medeoverheid graag bij aan de beheersing van deze risico's. Dat doen we o.a. door inrichting van een informatieknooppunt met het Nationaal Cyber Security Centre (NCSC) en aansluiting van provincies op een algoritmeregister.

We werken samen in Europa
We onderschrijven de ambitie om de Europese samenwerking op het gebied van digitalisering te intensiveren. We steunen het voornemen om het missiegedreven innovatiebeleid specifiek te richten op de energietransitie en de ontwikkeling van de circulaire economie. VNG en IPO werken samen met regionale innovatie-ecosystemen aan de oprichting van een innovatiehub voor publieke dienstverlening, waarbij specifiek aandacht is voor deze transities.

Werkgeverszaken

Richard van der Mast
Programmamanager
Werkgeverszaken
Interprovinciaal Overleg

Analyse

Een eerste stap wordt gezet voor hervorming van de arbeidsmarkt op basis van het eindrapport commissie regulering van werk en het SER MLT-advies, wat IPO samen met de andere sectoren in Stichting Zelfstandig Publieke Werkgevers heeft onderschreven. Verschillen tussen vast en flex worden verkleind. Het minimumloon wordt stapsgewijs verhoogd: dit heeft beperkt effect op ons loongebouw (schaal 1 t/m 6); effect op het inkomen van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt in schaal A (100-120% WML).
Er wordt meer aandacht besteed aan het begeleiden van mensen van werk naar werk en aan het realiseren van banen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, een traject waar de provinciale sector al zeer actief op is. Aandacht voor permanente scholing via leerrechten. Focus in het 2e ziektejaar op re-integratie buiten de eigen organisatie. Betaald ouderschapsverlof wordt verhoogd (naar 70%) evenals de vergoeding voor kinderopvang (naar 95%). Dit draagt bij aan de mogelijkheden om actief te worden/blijven op de arbeidsmarkt, met name voor vrouwen. Aandeel vrouwen in leidinggevende posities wordt gestimuleerd evenals uitbreiding van het aantal arbeidsuren; sluit aan op onze ambitie diversiteit. Versterking regenboogakkoord is ook in lijn met beleid “regenboogprovincies” en met aandacht voor inclusie/diversiteit in onze cao. Tenslotte aandacht voor het stimuleren van thuiswerken, wat enerzijds een bijdrage levert aan het verminderen van de CO2-uitstoot, maar anderzijds ook bijdraagt aan aantrekkelijk werkgeverschap en het vergroten van het arbeidspotentieel in een markt waarin arbeid schaars is. Sluit aan bij onze werkgeversvisie 2025 en zal plaats krijgen in cao 2022 en verder. Het pensioenakkoord wordt verder uitgewerkt conform afspraken van het vorige Kabinet/sociale partners. Samengevat: kabinetsakkoord helpt ons om stappen te zetten in borgen van goed werkgeverschap en om te kunnen blijven beschikken over het “human capital” dat we nodig hebben om de uitdagingen van de komende jaren als werkgever succesvol te kunnen aangaan. Afspraken sluiten goed aan op cao 2021, insteek voor cao 2022 en verder en op de werkgeversvisie 2025.

Telefoon: 070 888 1212
E-mail: communicatie@ipo.nl

Den Haag
Herengracht 23

1. In Krachtig Groen Herstel hebben de gezamenlijke koepels (VNG/UvW/IPO) een gezamenlijk aanbod voor een nieuw kabinet geformuleerd op een drietal opgaven: (1) klimaat/energie (2) wonen/leefomgeving en (3) regionale economie. Daarbij is aangegeven dat decentrale overheden deze opgaven gebiedsgericht en in samenhang willen uitvoeren. Volwassen bestuurlijke en financiële verhoudingen zijn daarbij een (harde) voorwaarde.
2. ‘Rol in de Ruimte’ is werktitel geworden voor het verder doordenken binnen IPO van hoe zo’n integrale gebiedsaanpak eruit zou kunnen zien. En welke rol de provincies als middenbestuur daarin zouden moeten pakken.
3. Parallel aan het denken binnen IPO zijn we hier ook het gesprek over aangegaan met de andere koepels en het Rijk (ambtelijk).

ROL IN DE **RUIMTE**

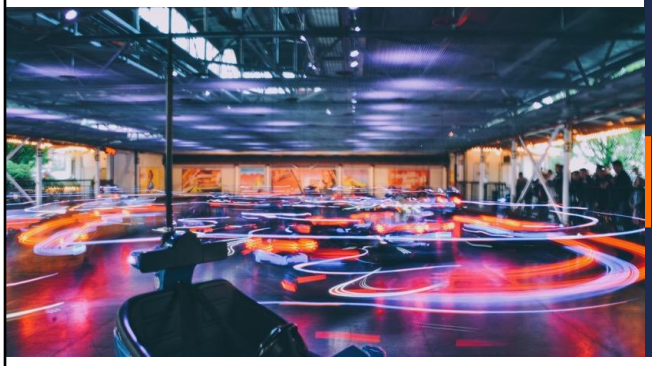

Transities in de **fysieke leefomgeving**

Het begint met een opstelling dat provincies aanspreekbaar zijn op het behalen van resultaten op de grote opgaven in fysieke leefomgeving voor de komende 10 – 15 jaar

Interprovinciaal Overleg
van en voor provincies

1. Focus ligt daarbij op transities in de fysieke leefomgeving. Het nieuwe kabinet zal naar verwachting veel extra geld uittrekken voor een aantal grote opgaven/transities. Deze transities hebben opgeteld een enorme impact op de ruimte. En ook op de brede welvaart van inwoners.
2. Wezenskenmerk van transities is dat niet alles zich aan de voorkant laat uittekenen en uitrekenen. Het zijn complexe processen, die gepaard gaan met nieuwe inzichten die schuren en kraken met de bestaande systemen. Het is belangrijk dat de vier overheden daar schouder aan schouder in optrekken.
3. Het regionaal schaalniveau is cruciaal voor een samenhangende aanpak van ruimtelijke vraagstukken. Provincies hebben gezegd: wij stappen naar voren. Wij willen binnen het Huis van Thorbecke op dat schaalniveau aanspreekbaar zijn voor resultaten (in samenhang). Natuurlijk staan er leveringsvoorwaarden tegenover levering. Maar het begint met het uitspreken van de verantwoordelijkheid die we willen nemen.

1. Waar gaat het dan om? Een groot aantal ruimtelijke thema's. Bij de transitie naar schone energie (zon, wind, e.d.) gaat het (tot nu toe) om 35 TWh. Bij wonen gaat het om 900.000 woningen in de periode nu-2030 (gemiddeld 100.000 per jaar en dan ook nog energieneutraal en voor de goede doelgroepen). Bij stikstof gaat het uiteindelijk om een goede staat van instandhouding van natuur. Bij water bijvoorbeeld om het voldoen aan de eisen van de Kaderrichtlijn.
2. Verwachting is dat het nieuwe kabinet in ieder geval met drie geclusterde opgaven aan de slag wil: (1) klimaat/energie (2) wonen/bereikbaarheid/werklocaties (3) stikstof/landbouw/natuur. De kunst is om deze drie sporen op gebiedsniveau samen te brengen. Nu zijn het vaak afzonderlijke trajecten met eigen tafels, een eigen dynamiek, eigen instrumenten etc. (Dat is het bruggetje naar gebieden….)

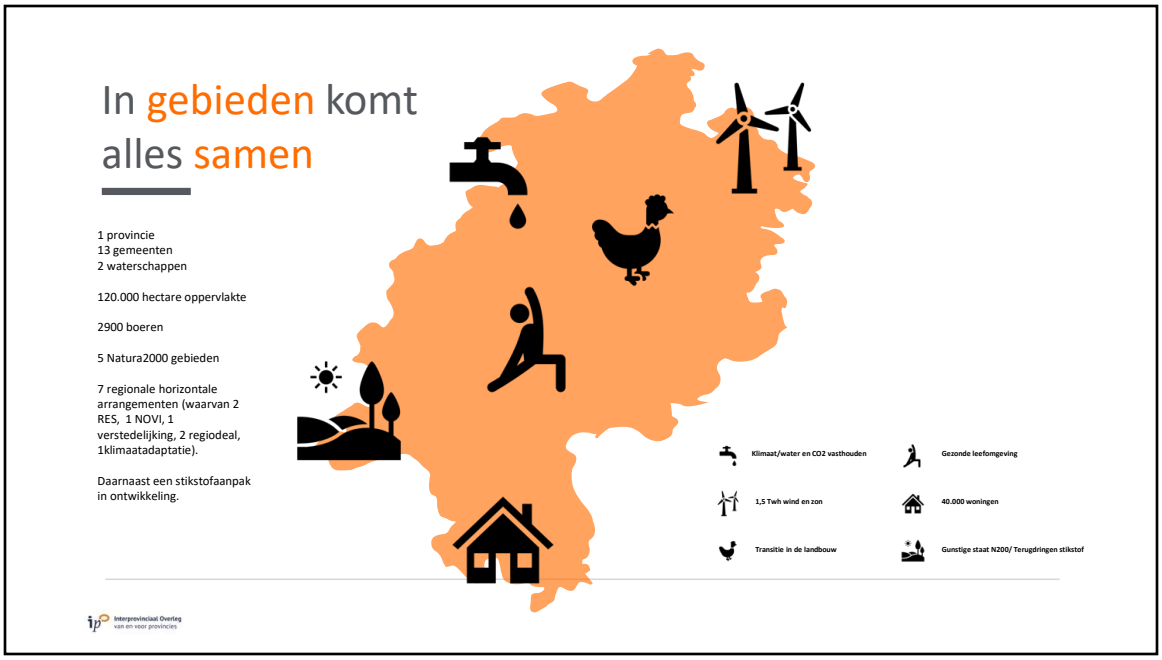

1. Belangrijke boodschap: in gebieden komt alles samen. Daar ontstaan kansen voor synergie (het één een oplossing voor het ander). Daar ontstaat ook de noodzaak tot keuzes (niet alles kan overal). Dat veronderstelt wel dat we de relevante opgaven in samenhang beschouwen.
2. Dit is een fictief gebied, maar het zou zo ergens in Nederland kunnen liggen. Stapeling aan opgaven (rechts). En een behoorlijk aantal regionale samenwerkingsarrangementen: tussen overheden, vaak met andere partijen.
3. De kunst is om meer samenhang te organiseren. In plaats van 7 trajecten met aandacht voor mee-koppelen naar (idealiter) 1 onderliggend traject om inhoudelijk en procesmatig de samenhang (tot op zekere hoogte) te borgen. Ook om het gesprek met inwoners goed te kunnen voeren en uiteindelijk tot democratisch gelegitimeerde keuzes te komen. Last but not least: een samenhangende langjarige programmering van de uitvoering (want de aanpak van grote opgaven/transities vraagt een perspectief dat verder rijkt dan 1 kabinetsperiode (of 1 collegeperiode).

Complexiteit vraagt **next level** in samenwerking:

- resultaten borgen
- volwassen bestuurlijke en financiële verhoudingen
- Rijk (ook) als partner in de uitvoering
- samen uit, samen thuis!

Interprovinciaal Overleg
van en voor provincies

1. De complexiteit van het samenstel aan opgaven waarvoor we staan is enorm. Als we alleen al kijken naar de impact op de ruimte zegt de RLI in haar recente advies 'Geef richting, maak ruimte!' dat Nederland fundamenteel op de schop moet.
2. De Raad geeft ook aan dat verbeteringen op het vlak van regie, bestuurlijke organisatie, uitvoeringskracht, burgerparticipatie en samenwerking nodig zijn. Wij noemen dat 'een next level in samenwerking' tussen overheden onderling ('werken als één overheid'), *in* en *met* de samenleving.
3. Belangrijke uitgangspunten daarbij zijn:
   - resultaten (daar gaat het uiteindelijk om) borgen,
   - herstel van evenwichtige en volwassen verhoudingen in de bestuurlijke en financiële verhoudingen (zie o.a. ROB advies 'Rust-reinheid-regelmaat'),
   - het Rijk niet alleen als aangever van doelen en kaders, maar ook als een betrokken uitvoeringspartner met gevoel voor wat er in de regio speelt
   - Erop mogen vertrouwen dat we onvoorziene hobbels en kuilen die we onderweg op ons pad tegen komen samen oplossingsgericht nemen (niet wie is er van, maar wie kan wat bijdragen aan de oplossing moet daarbij centraal staan).

Aanpak: **leren door te doen**

- Lerende evaluaties als basis voor verantwoording + leren
- Professionaliseren decentrale kennisnetwerken
- Verbinden nationale kennisinfrastructuur met de uitvoering

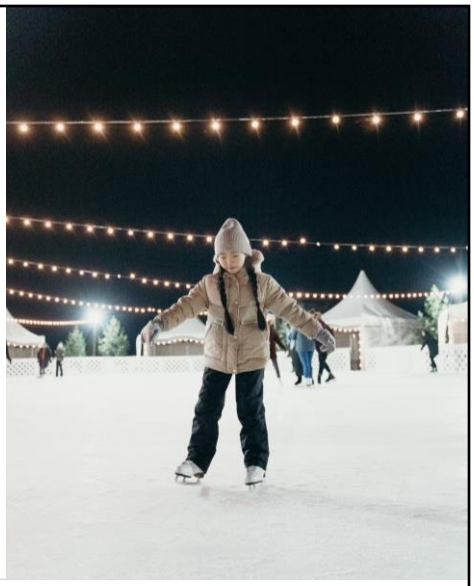

Interprovinciaal Overleg
van en voor provincies

1. Bij het oplossen van complexe problemen past een aanpak van ‘leren door te doen’. Gaat hier om leren in gebieden, leren tussen gebieden en leren op systeemniveau (bijvoorbeeld: wat leren we hiervan voor het beleid of over noodzakelijke condities die we moeten creëren)
2. Zo’n leeromgeving zullen we moeten creëren. Een lerende evaluatie bij een integrale gebiedsaanpak kan een belangrijke bouwsteen zijn. Als basis voor het leren. Ook als transparant instrument van verantwoording. Door lerende evaluaties tussen gebieden te verbinden, kan ook tussen gebieden en op systeemniveau geleerd worden.
3. Dat vraagt een stevige kennisinfrastructuur, niet alleen op nationaal niveau (planbureaus, kennisinstellingen, adviesraden), maar juist ook verbonden met de uitvoering. Al dan niet via decentrale kennishubs, provinciale planbureaus e.d. Het ontsluiten en benutten van kennis voor de uitvoering is cruciaal. Uiteindelijk moet kennis ten dienste staan van maatschappelijke resultaten. En die bereik je in de uitvoering.

HUIS VAN **THORBECKE**

We werken en presteren Horizontaal

We borgen resultaten en voortgang
Verticaal

1. We maken bij onze gebiedenaanpak een onderscheid tussen de verticale en de horizontale relatie van overheden in het Huis van Thorbecke. Beide zijn nodig, maar goed om ze te onderscheiden.
2. De basis voor resultaten ‘in de ruimte’ is de samenwerking ‘als één overheid’. Op basis van onderlinge afspraken wie wat bijdraagt en op basis van wederkerigheid. Het Rijk als betrokken uitvoeringspartner hebben we daar bij nodig. Ook omdat transities onderweg zullen schuren met bestaande kaders. Of omdat nieuwe inzichten ontstaan die om bijsturing van beleid of afspraken vragen. Dit is de horizontale relatie.
3. Voor borging van afspraken (monitoring, escalatie, bijsturing) gebruiken we de verdiepingen van het Huis van Thorbecke. Daarmee leggen we vast wie primair waar voor verantwoordelijk is (en daar ook regie op voert). Dit is de verticale relatie.
4. We vragen aan het Rijk om een éénduidige systematiek van sturing en samenwerking. Dus niet allerlei opgavespecifieke afspraken met eigen regionale vertaalslagen. Gewoon in de basis 12 afspraken met provincies (1 per provincie) over de te leveren resultaten op de grote opgaven en transities. Provincies vertalen dit door naar afspraken met gemeenten en waterschappen.
5. Provincies nemen bovendien initiatief om dit door te vertalen naar logische en herkenbare horizontale samenwerkingsarrangementen. Dat moet, wil het ook voor het Rijk zijn bij te benen, op een redelijk regionaal schaalniveau, waar we de grote opgaven in samenhang bezien en de uitvoering in samenhang programmeren. Denk orde grootte aan Zeeland, Friesland, Flevoland, Twente, Brainport, Gelderse Vallei, Zuid Limburg. Het is aan provincies om dat samen met de andere overheden (en andere deelnemers aan zo’n arrangement) in te vullen. We maken gebruik van al het voorwerk uit de RES-en, de verstedelijkingsstrategieën, klimaatadaptatieplannen etc.
6. Bij logische gebieden die provinciegrensoverschrijdend zijn zorgen betrokken provincies (expliciet) voor een heldere coördinatie.

Eenheid en Verscheidenheid
Verticale verantwoordelijkheid:
• Initiatief voor horizontaal gebiedsarrangement
• Integrale aanpak
• Van elkaar leren (leren door te doen)
Horizontaal arrangement biedt ruimte voor verschillen:
• Opgavenmix
• Inspelen op gebiedseigen kracht
• Rol provincie (niet persé trekker)
• Dansen met schalen

Aanspreekbaar als
Gebiedsregisseur:

- Resultaten in samenhang
- Democratisch gelegitimeerd
- Als één overheid
- Met inwoners
- Kracht van het gebied benutten

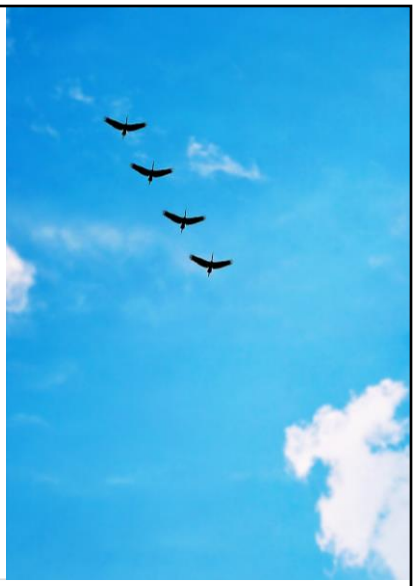

Interprovinciaal Overleg
van en voor provincies

1. Waarop we aanspreekbaar willen zijn.
2. Waarbij we ook een aantal condities nodig hebben in de sfeer van volwassen bestuurlijke en financiële verhoudingen (‘rust-reinheid-regelmaat’), regie van het Rijk op een éénduidig sturings- en samenwerkingsmodel, een balans tussen ambities en middelen (niet alleen financiëel, ook capaciteit, kennis, ondersteunend instrumentarium) en ruimte om te leren door te doen.
3. Dit is een groeitraject: gaat met vallen en opstaan en af en toe een prachtige ‘oei ik groei’ ervaring!

Ontwikkelingen in de tijd

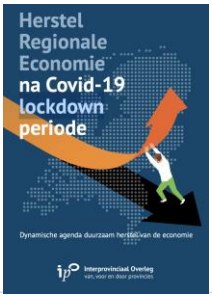

Interprovinciaal Overleg
van en voor provincies

Klik op de afbeeldingen en open de documenten.

ROL IN DE RUIMTE

HET MOET ANDERS

OPGAVEN IN DE RUIMTE

NIEUWE INSTRUMENTENKOFFER

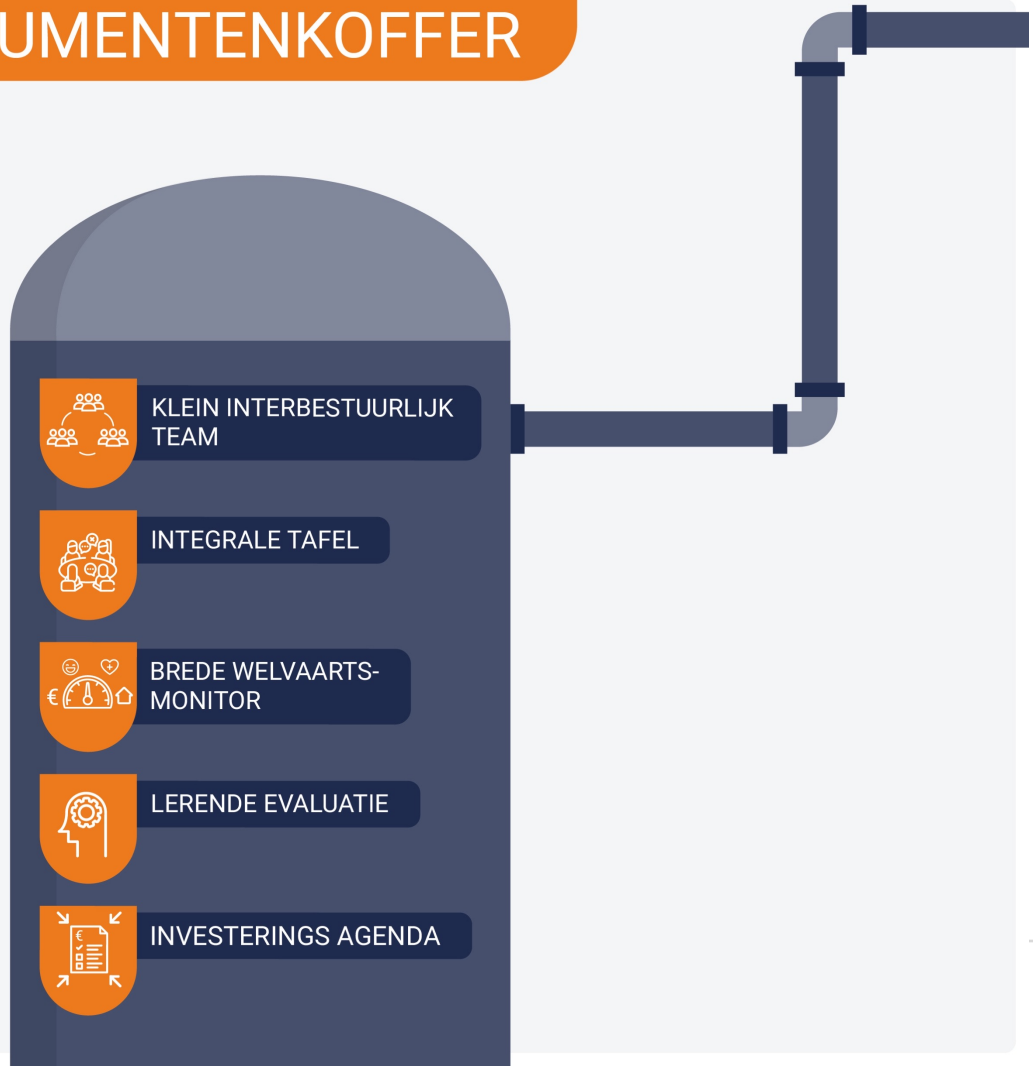

NIEUW PARTNERSCHAP

ACTIEGERICHTE GEBIEDENAANPAK

HOE WERKEN WE SAMEN AAN DE LEEFOMGEVING?

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon
B.H.M. Velthuis
BEL/BS

Telefoonnummer +31235143007
velthuisb@noord-holland.nl

Verzenddatum

19 JAN. 2022

Kenmerk
1769786/1769796

Uw kenmerk

Betreft: PS Informeren over coalitieakkoord en rol in de ruimte

Geachte leden,

Graag informeren wij u op verzoek van het IPO over het coalitieakkoord en onze rol in de ruimte.

Inleiding
De grote maatschappelijke opgaven vragen om een slimme gecombineerde aanpak per gebied. Met de decentrale overheden, IPO, VNG en UvW, is daarvoor in het voorjaar 2021 een gezamenlijk aanbod gedaan aan een nieuw kabinet: "Krachtig Groen Herstel van Nederland". Daarin wordt ook helder aangegeven dat de benodigde samenwerking 'als één overheid' vraagt om evenwicht tussen taken, bevoegdheden en financiële middelen voor alle bestuurslagen.

Naar aanleiding van dit gezamenlijke aanbod hebben de voorzitters van de koepels aan de informateur en aan de formerende partijen laten weten dat zij met het Rijk (als onderdeel van een 'brede coalitie') werk willen maken van de grote opgaven die de komende tijd verder moeten worden gebracht. Van klimaat en wonen tot stikstof, energie en economie.

Rol in de ruimte
De verdere vertaling van "Krachtig Groen Herstel van Nederland" is door de samenwerkende provincies uitgewerkt in het gesprek over "onze Rol in de Ruimte". Veel van de grote opgaven en transities waar het nieuwe kabinet naar verwachting in zal investeren, hebben een enorme impact op de ruimte. En dat geldt al helemaal voor de optelsom. Want niet alles kan overal. Er moeten keuzes worden gemaakt in de beperkte ruimte. Nieuwe verbindingen tussen opgaven zijn nodig. Het regionale schaalniveau is daarbij cruciaal om deze opgaven in samenhang te realiseren.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Het gesprek over 'Rol in de Ruimte' geeft ook richting voor de focus in de onderlinge provinciale samenwerking. Op regionaal schaalniveau hebben provincies een natuurlijke rol en verantwoordelijkheid bij het realiseren van de grote opgaven en transities in de ruimte. Daar hoort bij dat we verantwoordelijkheid willen nemen voor resultaten.

Rol van provincies in de ruimte

1. **We pakken onze rol en nemen verantwoordelijkheid voor resultaten.** We zorgen op regionaal schaalniveau voor ruimtelijke samenhang en democratische legitimatie van afwegingen. Het Rijk geeft per provincie aan welke (beperkte set) doelen op de grote opgaven gelden. Provincies vertalen dit met de andere overheden (inclusief het Rijk als uitvoeringspartner) door naar integrale samenwerkingsarrangementen op gebiedsniveau. Wat we leveren is 'regie' op dat schaalniveau, waar dat aan de orde is over provinciegrenzen heen. Wat we van het Rijk vragen is langjarig commitment, balans tussen ambities en middelen, voldoende eigen armslag en de mogelijkheid om middelen flexibel in te zetten.

2. **We sluiten aan bij wat er is, bij de vormgeving van de samenwerking.** Realisatie van doelen in samenhang lukt alleen als de vier overheidsgeledingen 'als één overheid' in en met de samenleving de handen ineen slaan. We houden daarbij rekening met de verschillen die er per gebied zijn: de mix aan opgaven is anders, gebiedsperspectieven verschillen, de gebied-specifieke rolinvulling kan anders zijn. We maken bij deze gebiedenaanpak een onderscheid tussen de verticale en de horizontale relaties tussen overheden in het Huis van Thorbecke. Waar nodig kan de provincie een trekkende rol vervullen en waar mogelijk een stuwende (bijvoorbeeld waar een grote gemeente een logische trekker is). Wat er ligt aan opgavegericht voorwerk gaan we niet over doen: denk bijvoorbeeld aan RES-en, verstedelijkings- strategieën, klimaatadaptatieplannen e.d.. De kunst is om dat slim te stroomlijnen. Wat we van het Rijk vragen is een eenduidige sturings- en samenwerkingsaanpak: geen versnippering van gebiedsgericht Rijksbeleid.

3. **We doen het als een ontwikkelopgave.** Werken als één overheid, echt integraal werken en sturing geven aan transitieopgaven is geen sinecure binnen het Huis van Thorbecke, dat dominant sectoraal georganiseerd is. We zien onze actiegerichte gebiedenaanpak dus als een ontwikkelopgave: 'leren door te doen' moet centraal staan. Het vraagt een stevige en gebundelde kennisinfrastructuur en werken met 'lerende evaluaties' (ook voor de verantwoording). Van het Rijk vragen we een betere verbinding en benutting van 'nationale kennis' (planbureaus, kennisinstellingen, adviesraden) ten behoeve van de uitvoering. Van het Rijk vragen we ook om instrumenten die een actiegerichte gebiedenaanpak ondersteunen. We willen die graag samen ontwikkelen.

Op dit moment is het IPO met VNG, UvW en onder meer de ministeries van BZK en LNV in gesprek over de samenwerking die nodig is (ook van het Rijk als betrokken partner in de uitvoering) om de grote opgaven en transities in samenhang verder te brengen. En de randvoorwaarden die daar bij horen, waaronder evenwichtige bestuurlijke en financiële verhoudingen. Maar ook moet gedacht worden aan een goede ontsluiting van (nationale) kennis en data voor gebiedsprocessen, versterking van uitvoeringskracht en -deskundigheid, nieuwe financiële instrumenten (ontschotting van middelen, langjarige programmering), versterking van het grondinstrumentarium.
Bovendien vragen de opgaven en transities, waarvoor we staan echt een nieuw partnerschap. Te beginnen bij de overheden die meer 'als één overheid' zullen moeten werken. Kenmerk van transities is dat niet alles zich aan de voorkant laat uitrekenen en uittekenen. Dat vraagt dus om samen op weg te gaan met de kennis van nu en hobbels onderweg met de kennis van dan samen op te lossen. Kortom: werken vanuit vertrouwen.
We zien dit als een 'ontwikkelopgave' binnen het Huis van Thorbecke. Daarom stellen provincies voor om dit met een systematische aanpak van 'leren door te doen' te ondersteunen. Door te werken met lerende evaluaties in gebieden, door te zorgen voor een goede decentrale kennisinfrastructuur en die te verbinden met nationale planbureaus en kennisinstellingen en door het leren tussen gebieden en op systeemniveau te borgen. Op deze manier kan beschikbare en nieuw opgedane kennis en deskundigheid beter worden benut voor de realisatie van beleid.

Uiteraard gaat het gesprek niet alleen over de inhoudelijke opgaven, maar ook over de vraag hoe de democratische legitimatie en een goede betrokkenheid van inwoners kan worden versterkt. Zoals gezegd: de impact van de grote opgaven op de dagelijkse leefomgeving van mensen is groot. Dus het belang om inwoners bij de toekomst van hun leefomgeving te betrekken is ook groot. En integraal werken en samenwerken 'als één overheid' op gebiedsniveau vraagt extra investeren in een goede betrokkenheid van gemeenteraden en provinciale staten. Beide kunnen ook onderdeel zijn van de 'lerende aanpak' die hieronder in het kader is geschetst.

Proposities
Het verhaal van de provincies over 'rol in de ruimte' is een aanbod naar het Rijk (het nieuwe kabinet) en de andere decentrale overheden om komende decennia gezamenlijk de handschoen van de grote (ruimtelijke) opgaven en transities op te pakken. Daarbij hebben we als mede-overheden elk onze rol te spelen en hebben we elkaar hard nodig. We voeren hier over het gesprek met de koepels en het Rijk (ambtelijk). Het sluit nauw aan bij aanbevelingen in recente rapporten (o.a. IBO-rapport 'Geen woorden maar daden' en het rapport 'Kiezen en delen' van de ambtelijke studiegroep 'Landelijk Gebied') en adviezen (o.a. rapport 'Als één overheid' van de studiegroep Interbestuurlijke en Financiële verhoudingen en het rapport 'Geef richting, maak ruimte!' van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur).

Omdat de verwachting is dat er ook met afzonderlijke bewindspersonen over de voor hen relevante opgaven wordt gesproken, bereiden we naast het voorstel voor een actiegerichte gebiedenaanpak meer sectorale 'proposities' of voorstellen voor. Die proposities spelen een belangrijke rol in het gesprek met de departementen over de invulling van het regeerakkoord. Over de afzonderlijke proposities wordt u apart geïnformeerd. Een recent voorbeeld is de propositie voor stikstof.

Noord-Hollandse inzet

Vanuit Noord-Holland onderschrijven we de IPO gedachtegang gericht op het actieve partnerschap van de decentrale overheden en het verstevigen van de rol in de ruimte. Wij zien in het nieuwe coalitieakkoord veel aanknopingspunten voor de provincies in het algemeen en voor onze eigen provincie in het bijzonder. De afgelopen jaren hebben wij in Noord-Holland drie belangrijke dossiers als richtlijn aangehouden voor het aanwenden van onze lobbykracht. Daarbij gaat het om de thema's Klimaat & Energie, Duurzame Verstedelijking en Gezonde Leefomgeving. De afgelopen periode is daar een vierde belangrijk thema bijgekomen: de aanpak van de stikstofcrisis. Op die vier cruciale domeinen proberen wij de belangen in Den Haag volop te behartigen, waarbij we aandacht vragen voor specifiek de Noord-Hollandse knelpunten. Daarnaast is er nog een tiental onderwerpen waarbij de Noord-Hollandse belangenbehartiging niet structureel is, maar incidenteel wel de nodige aandacht en lobbyinzet van ons vraagt. In het nieuwe coalitieakkoord zien wij als GS volop kansen; op de verschillende relevante thema's vinden wij het van groot belang de Noord-Hollandse inzet bij de nieuwe bewindspersonen in het kabinet én in de beide Kamers onder de aandacht te brengen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

bijlage(n)

Analyse coalitieakkoord, infographic rol in de ruimte en presentatie met toelichting over rol in de ruimte